ใคร คือ ใคร?

คำบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคอาสาพหบูชา ๒๕๒๑ ที่ลานหืนโค้ง ณ สวนโมกขพลาราม อ. ไชยา ของ

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมทานมูลนิธิ

จัดพิมพ์ด้วยทุนธรรมทานปริวรรตน์ เป็นอันดับที่สืบสาม แห่งทุนนี้, เป็นการพิมพ์ครั้งแรกของหนังสือเล่มนี้ ในชุดธรรมโฆษณ์หมวดสื่ อันดับที่ ๓๗ ข. บนพื้นแถบสึน้ำเงิน ชุดชุมนุมธรรมบรรยาย จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม พฤษภาคม ๒๕๒๖

ฉบับที่ระลึกครบ ๕๐ ปีสวนโมกข์

(ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับแจกเป็นธรรมทาน สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย)

อนุในทาก.

ช่อบฤคล หรือชื่อสฤลส์นา โดยมี, แต่อาน และผลบาน ที่พี่นี้ มี

विचे मिलियमः विद्यव्येष विद्यालं.

ทุนที่ ๆ ผละ มีประโปชน์เป็นคบบบทุ ในกรช่วยให้ปๆ สุทมประจาย ชเรม ผู้รือข้อ ชเมอทุษๆ ในพระพุทธศาสาภ หากรคัด
สมพักอกุมาเผย แพร่ ได้ มีใด ๆ สถาง มา ผู้เมินใดกล่านั้น และโดย
เรื่อยื่อนั้น เป็นแน่นอน. อิกษา หนึ่ง ก็เป็นใดกล่านั้นใบริลาดุกรัพชี
ราบ ย่อยๆ แต่มใจทุมประสงค์ มีงหุมาย ให้ ได้ ใช้ โปใน สิดกรณ์ ชเรมพุนที่ ต้อยใช้ ๆ แต่มใจทุมประสงค์ มีงหุมาย ให้ ได้ ใช้ โปใน สิดหรณ์ ชเรมผู้กาย แต่มีจามมาก โดย ตรง), คะได้ รับ อุกม พอใจ สมเดตาม และ
ผู้กาย แต่รถึง มารถมเด่นที่ได้ รับ มา คากกราก หมายหนึ่ง สิด มน่างใน
สงห์ม กรปริกรรตน์ ในที่มี ส่งมีใช้ปริกรรตุ แต่ ทุน เทกแต่ เป็น
กรปริกรรตน์ ของ ชเรม พี่แผ่นแพร่ นั้นด้วย ซึ่ง คุดรละ ปริกรรต โป
รอบาโลก แห่ง สมัย หั้ง.

โลกสมัยฟ์ ที่คับ พุดธรรม โดยเมิกะโนชั้น สัดธภรม ดังป่ เหตุอท่อๆ กัน; คับ เกิด พรระสาระสาย แล้ว ก็แก้ โขเวิกฤตพรณี ทั้ง-ผลาย เผลานั้น โม่ได้ : พุดกัน โม่ร้างอิง พ้อพย์โป ชาติ เผละ ๑ะ -แก่ง ชาติ วัฐบาล ต่างๆ ในโลก ๆ ข้องในมา แก้ โขบัญ แห่งประ-เกต่นในๆ โม่ โด้ และ พุกรัฐบาล , แม้ คะเป็นรัฐบาล ที่ เช่ง กัน ก่า ดี ก็ข้อมโลก พร เหมือน ก็อ พราปสิย่น นหัก กันจีนมา ลับปริกะดัง ไพ่นั้น เอง, โปลทาง หนึ่งๆ . เพละ ต้องรอกัน โปลก เพาราสาร ส่ง ละหงดโปลากโลกเอง.

พริตรามอาศาการแบบ การแล้ว เกามาการประการ พักษาไป เล้า โดยาโดย และเจ้า โดยัลน แล้ว เข้าโด โดกส่วนรายที่ คอาย เจ้า โดยาโดย และเจ้า โดยัลน แล้ว เข้าโด โดกส่วนรายทั้ง หมอ เดิ ใหญ่ สุด , สัมละช่วยใน ทุกคน มีพระเค้า อย่าน และ เพลา เดิ ใหญ่ ละ สร้ายปักพาส่วน ตัว หรือ ส่วน สับ ๆ มี พิยาสนา อย่ายที่ ละ สร้ายปักพาส่วน ตัว หรือ ส่วน สับ ๆ มี พิยาสนา โม่ได้ เลย, และสามารถแก้ ปักพาส่วน ตัว หรือ ส่วน สับ ๆ มี พิยาแผ่น อนโลก ที่ หรือ ขารมอาศา ใกา มีผล อนัน และ ไป ใน ลักษณะ อะท่บ ไร.

บองสาญหางโดย เมอง กุละอง เขาไก ประหาของ หรอง พูของการ เมากา อุหางโดย เขาสามา เมากา เมากา อุหางโดย เขาสามา เมากา เ

และพูษเลเนลาปราห ปละยุหญา สดงษณายทหาก บหากอ ปลาท โทยพูตาลเลย เพาะพุธยาทาง เพาะมีปลาเราพาการด มู่หาเพรา โทยพูตาลเลย เพาะพุธยาทาง เพาะมีปลาเราพาการด มู่หาเพรา โทย พูตาลเนลานั้น เพาะพางารด เทาหาก บหาก ปลาท

Puntulmand, for

คำปรารภ

ธรรมโฆษณ์ฉบับนี้ เป็นชุดคำบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคอาสาพหบูชา ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ท่านอาจารย์ตั้งชื่อชุคว่า **ใครคือใคร?** ทำนองเคียวกับชุค อะไร คืออะไร?

เมื่ออ่านศึกษาไปตามคำบรรยายแล้ว จะพบหลักสำคัญในการพัฒนาจิตใจ ตั้งแต่เกิดเป็นปุถุชนคนธรรมดา กระทั่งเลื่อนเข้าขั้นอริยบุคคลได้ โดยลำดับ ซึ่ง ทุกคนสามารถฝึก ปฏิบัติ ขัดเกลา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทิฏฐิของตน ๆ ให้เข้าถึง สันติสุขสำหรับตน และช่วยให้เกิดสันติภาพในหมู่คณะด้วย. คณะผู้รวบรวมจัด พิมพ์หนังสือ ธรรมโฆษณ์ ของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ จึงจัดพิมพ์เรื่อง "ใคร คือใคร ? "นี้ เป็นธรรมโฆษณ์ หมวดสี่ ชุดชุมนุมธรรมบรรยาย อันดับ ๓๗ ข. บนพื้นแถบสีน้ำเงิน.

การพิมพ์หนังสือเล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยใช้เงินทุนธรรมทานปริวรรตน์ ที่ตั้งไว้ทางธรรมทานมูลนิธิ ส่วนแนวปฏิบัติในการแจก, จำหน่าย ยังคงดำเนินไป ตามหลักการเดิมของหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ ๆ ที่ปฏิบัติมาแล้วนั้น.

> ธรรมทานมูลน์ธิ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๒๖

สารบาญ ใครคือใคร ?

เรื่องที่	ี่ เรื่อง									หน้า
.	คนคือใคร?	****		***	****	****	****			9
le.	อริยบุคคลคือใก	5 ?				****	••••			હેલ
m.	พระพุทธเจ้าคือ	ใคร ?	****	****	****	****			1447	ବଠକ
€.	พระพุทธเจ้าคือ	ใคร?	(ค่อ)		****	****	****	****		ବରଙ୍
ď.	พระกับมารคือใ	กร?	****							ବଝର
ъ.	บัณฑิตกับคนพ	าลคือใก	ን ?	****	••••	****				<i>ଭୟ ଝି</i>
est.	เวในยสัตว์ กับ	ขาณุวัฏ	ฏสัตว์ก็	อใคร					****	odal
ಡ.	ผู้มีศีลธรรม กับ	ผู้ไร้ศึก	เราม	คือใคร		****		****	***	ල් විශ්
et.	คนเกลียกวัก กั	้บ คนรัก	าวัด				****	****	****	perp
ഭഠ.	คนเกลียควัก กั	บ์ คนรัก	าวัก (ต	า่อ)					****	៣៣៨
ഒ.	ธรรมะสำหรับก	นเกลียง	าวัก	****		****				ണയിയി
ela.	ธรรมะสำหรับค	นเกลีย	าวัก (ต	า่อ)		****	****		****	೯ ೩೦

โปรคดูสารบาญละเอียคในหน้าท่อไป

สารบาญละเอียด

คนคือใคร ?			หน้า
ภาควิสาขบูชาบรรยายเรื่องอะไรคืออะไร? ภาคนี้ใครคือใคร?		****	ရ
ความเป็นคนน้อยลง สันทิสุขในโลกก็น้อยลงค้วย		****	lea
คำบรรยายน้ำกล่าวตามทัศนะของพุทธบริษัทและเป็นสันทิฏฐิโก	****	****	en
พุทธบริษัทเห็นธรรมแล้ว ย่อมรู้ความหมายของภาคธรรม	****		ಷ
คำว่า "คน" ในภาษาบาลีมีมากคำ, ที่ดีที่สุดคือ "มนุษย์"	****	****	ď
เป็นคนกันให้ถูกต้อง โลกนี้จะเป็นโลกพระศรีอาริย์		****	ъ
คนคืออะไร ? ต้องเล็งถึงความหมายว่า "มนุษย์"	****		භ
คนเป็นยอกสุดของวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์	****	****	ಡ
เอาธรรมะออกไปเสีย, คนกับสัตว์ก็เสมอกัน	****	****	e.
คนสูงกว่าสัตว์ เพราะทำจิตใจอยู่เหนือทุกข์ได้		****	@0
วัทถุนิยมทำให้คนเป็นทาสทางอายุคนะ		****	ଭକ
เป็นคนในทางจิตใจ ต้องมีใจสูง		****	<u>e</u>
ทุกศาสนาสอนให้แก้บัญหาส่วนคัว แล้วช่วยผู้อื่นบ้าง		****	ണ
ข้อแรกต้องมีจิตใจที่ไม่มีความทุกข์ : จิตสะอาค สว่าง สงบ	****		ଭଙ୍କ
แต่สมองวิวัฒนาเกินไป, ส่งเสริมกิเลสตัณหาไม่รู้จักพอ	****	****	ଭଣ
การศึกษาทุกแขนงสอนกันแค่สนองก็เลส	****	****	වේ
โลกแข่งขันกันแต่ในทางที่จะได้เปรียบผู้อื่น	.****	****	ඉහ
การศึกษาควรต้องมีทั้ง ศิลปศาสตร์ และธรรมศาสตร์		1999	್ಷ

			ทหา
คนในโลกไม่สนใจธรรมศาสตร์ จึงสร้างบัญหากันขึ้น			ବଝ
ขอให้ศึกษาปฏบัติเรื่องทางจิตใจให้มากกว่าทางร่างกาย			lao
ลูกหลานไปหลงวัตถุเสียแต่แรก ย่อมสร้างบัญหายุ่งยาก			හුත
ควรแก้บัญหาว่า จะทำคนให้เต็มได้อย่างไร			le le
ต้องรู้ว่า คนคืออะไร ? จากอะไร ? เพื่ออะไร ? โดยวิธีใด .			lean
ต้องผู้ว่า "คน" เกิดมาจากความรู้สึกว่า "ตัวฉัน"			le c
ความเป็นคน เกิดมาจากจิตใจที่รู้สึกว่าเป็นคน			la c
จิตเป็นสังขารธรรม, คิดนึกได้, ต้องรู้จักควบคุมจิตให้มีปร	ะโยชน์	****	दार्थ
ต้องควบคมจิตไม่ให้เกิดกิเลสและความทุกข์			් කත්
กนมาจากความรัสึกของจิต ที่รัสึกว่า "เราเป็นคน" .			මස්
ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นไปตามต้องการของจิตทั้งนั้น .			les ex
ฉะนั้นคนจึงมาจากวิวัฒนาการทั้งทางผ่ายวัตถและจิต			gno
คนมาจากกฎของธรรมชาติ, เป็นคนดี, ชั่วก็ตามกฎธรรม [,]	ชาติ		ເກຄ
			നിമ
			FILTER
ทำให้ตัวไม่เป็นทุกข์ แล้วช่วยผู้อื่นได้ด้วย นี้ดีที่สุด			enen
ทุกคนควรเคารพธรรมในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ			៣៤
คนเกิดมาเพื่ออะไร ? ต้องเกิดมาเพื่อทำอะไร ๆ ให้ถูกต้อง			ണയ്
แต่โดยมาก คนพ้องตัวเองอยู่ว่าเกิดมาเพื่อกามารมณ์			ദ്ന
หรือที่ขึ้นหน่อยก็เกิดมาเพื่อสิ่งที่ตนรักและพอใจ			ണയ്
มองอย่างวิทยาศาสตร์ คนเกิดมาเพื่อวิวัฒนาการตามลำดับ			ണപ്
วิวัฒนาการทางวัตถนั้นส่งเสริมกิเลสตัณหาอยู่เสมอ			en or
CALCOLUMNO SALVAGO A SALVAGON VIDA	330 JA		«o
มหายผมายผลของสองสม มากานหลายยายการ		** ****	a O

			NIMI
โดยมากคนไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม, ปล่อยตนไปตามกิเลสตัณหา		****	c a
ธรรมชาติแท้ไม่มีสุข—ทุกข์มีแต่กฎของอิทัปบัจจยตา		****	Œ les
ข้อปฏิบัติเพื่อถึงที่สุดทุกข์ คือมรรคมีองค์แปด	****	·	៤៣
เดินตามหลักอริยมรรคมืองค์แปด จะเกิดเป็นบุคคลที่เต็ม	****	****	दद
ปฏิบัติตามมรรคมืองค์แปกแล้ว จักก้าวล่วงทุกข์ทั้งปวง			दद
บัญหาสำคัญที่คนหลงวัตถุนิยม; ต้องเปลี่ยนทิศทางกันใหม่	****		œ'b
บัญหาอยู่ที่ เราจะสามารถพันฝากวามคึงคูดของวัตถุนิยม			ಹ ಣ್ಣ
ต้องคิดช่วยเหลือกันให้รู้ว่าเกิดมาทำไม, ให้สมกับพบพระพุทธ	ศาสนา	****	೯
٠ ٠ ٠			
๒. อริยบุคกลคือใคร?			
ทบทวนให้เข้าใจเรื่องที่พูดว่า มองในทัศนะพุทธบริษัท	****		હલ
ให้ทบทวนดูเพื่อรู้ว่า เราเป็นคนกันหรือยัง?	****		ď٥
เรื่องอริยบุคคล เป็นเรื่องเปลี่ยนจากคนไปสู่ความเป็นมนุษย์			હ ්ම
อริยบุคคล ภาษาคน หมายความว่า คีพิเศษเหนือธรรมดา		****	ල් ක
มีคำใช้แทนกันได้เช่น สุภาพชน, สุภาพบุรุษ, อารยชน			៤៣
โดยภาษาธรรม อริยบุคคล คือเริ่มอยู่เหนือโลก	****	****	& C
บุคคลมี ๓ ระคับ; ปุถุชน, กัลยาณชน, อริยชน	****	****	ďď
กัลยาณชนสูงกว่าปุถุชน, เป็นคนงาม คนดี		****	డ్డిప్
อริยบุกกลอยู่เหนือบัญหา, เริ่มทำลายความยึดมั่น			ď භ
เมื่อเค็มคนแล้วยังช่วยผู้อื่นให้เค็มด้วย นี่เป็นอริยบุคคล			ಹ ಜ
คนเกิดเป็นอริยบุคคล เพราะมีวิวัฒนาการตามธรรมชาติ		****	હૈલ
ธรรมชาทิแท้ต้องการให้เปลี่ยนดีกว่าเดิมจนถึงที่สุด		****	bo
มนุษย์อยู่มานาน ๆ เกิดรำคาญอะไรบางอย่าง จึงคิดหลีกจากเ	คิม	****	ර්ම

			หน้า
ความรำคาญต่อกิเลสคัณหา ฯลฯ จึงหาทางสู่ความเย็น	-107		खोद
ควรรู้จักสิ่งเป็นเรื่องรำคาญใจ เช่นก็เลสพวกโมหะ			mď
สัญชาตญาณแห่งความกลัว, วิตกกังวล ทำให้รำคาญ			ಶಿಷ
ความกลัว ทำให้เป็นทุกข์, อยากจะพ้น, จึงคิดระบบแก้			50
คนหาทางแก้ จึงเรียนรู้ธรรมะ กำจัดกิเลสได้			פפ
กิเลสประเภทโมหะรบกวนมาก จึงค้องแก้ไขให้มาก			ර්තර
กิเลสประเภทราคะโลภะ, โทสะปฏิฆะ ก็ทำให้เคือคร้อนมาก			ಶಿಷ
กิเลสประเภทนิวรณ์ นั้นรบกวนตลอดเวลาประจำวัน		****	৯৫
นิวรณ์ ๑ – ๕ ทำให้จิดใจไม่สงบ, ไม่พอใจ พุ้ง, วุ่น าลๆ			n/o
ผู้ไปพ้นแล้วจากข้าศึกคือกิเลสคัณหาเรียกว่า อริยชน			ග්ම
อริยบุคคลเกิดได้ เพราะธรรมชาติของคนที่ต้องการดีกว่าเดิม	1000		ග්ක
ก็เลสประเภทสังโยชน์ ๑๐ มีอย่ประจำวัน, ต้องละ			est en
สังโยชน์มี ๒ พวก : ค่ำ ๕ อย่าง, สูง ๕ อย่าง			ಉರ
๑. สักกายทิฏฐิ : มีความคิดว่ากายนี้เป็นตัวถู—ของถู	••••	****	ಬಿಡ್
๒. วิจิกิจฉา : มีความสงสัย ลังเลไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไร	****	••••	ග්ර
m. สีลัพพัทคปรามาส : ตัวเองไม่รู้จัก แล้วไปยึกถืออย่าง	ไม่เขลา		හුත
รักษาศีลหรือทำอะไร ไปยึดถือทางขลังทางศักดิ์สิทธิ์			ಐಡ
การปฏิบัติทุกอย่าง อย่าให้เป็นสีลัพพัตตปรามาส, จ	ะโง่	****	ଝଣ
สังโยชน์ ๓ นี้ต้องละ, ให้รู้ว่าอะไร ๆ เป็นไปตามอิทัปบ้	จจยทา		ಚಂ
๔. กามราคะ : ความพอใจกำหนัดในกาม, ต้องควบคุม, ไ		ลง	ಡಣ
๕. ปฏิฆะ : อะไรที่ไม่เป็นไปตามต้องการก็ขัดเคือง, นี่ต เมื่อเกิดอาการทั้ง ๕ ดังกล่าว ต้องบ้องกันและละเสีย	ข้องละ		ଝାଇ
	ด้วย	เสดิ	ಷಣ

	หน้า
๖. รูปราคะ) คือกำหนัดในรูปและอรูป ซึ่งหมายถึงสุข) ๗. อรูปราคะ) ไม่เกี่ยวกับกาม ก็ต้องละ	. ದ೯
ข้อที่ ๗ ทางธรรมหมายถึงอรูปฌานฝ่ายจิตใจ ฝ่ายชาวบ้าน	
ก็หมายถึง สิ่งที่ไม่มีรูป เมื่อเกิดความพอใจไม่พอใจต้องละ	. ದહ
๘. มานะ : ความสำคัญว่ามีเรา—ของเรา, ดีกว่า, เลวกว่า, เสมอกั	U 65
๔. อุทธัจจะ : มีจิตสงสัย, พุ่งขึ้น, สนใจ, สะคุ้ง	. ශ්ල්
๑๐. อวิชชา : คือความไม่รู้ถูกต้อง นี้ต้องรู้แจ้งและละให้สิ้น	. ದಉ
หนทางที่จะเป็นอริยบุคคลอยู่ที่ต้องละกิเลสให้ได้	. <i>ಡಡ</i>
การเข้าถึงกระแสพระนิพพานต้องมีหลัก ๔ อย่าง : ๑—๓ เชื่อมั่นในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๔ รักษาศีลจนติตัวเองไม่ได้	; } cd@
ปฏิบัติได้ตามหลัก ๔ ข้างต้น เรียกว่าถึงความเป็นพระโสดาบัน	. «o
การปฏิบัติโดยพฤตินัยของพระโสดาบันก็คือมรรคมืองค์แปด	. ଜୀର
ความถูกต้องที่เป็นองค์มรรค นี้เป็นการกระทำตั้งแต่ข้อ ๕—๘	. ග්ලා
หนทางคือมรรคมีองค์ ๘ โน้นไปสู่นิพพาน ใคร ๆ ก็ปฏิบัติได้	. eta
ปุถุชนสามารถเลื่อนไปสู่ความเป็นอริยบุคคลได้	. <i>d</i> d
ความเป็นอริยบุคคล ก็คือพูคถึงวิถีที่จะเลื่อนชั้นจากบุถุชน	. ಇತ
มีคำประพันธ์กล่าวถึงลักษณะบุถุชน คนหนา	c ''p
คำประพันธ์ลักษณะกัลยาณชน เป็นคนงามแค่ยังไม่ถึงอริยะ	. අභ
คำประพันธ์ลักษณะอริยะและพระอรหันต์	. ಇದ
เมื่อเป็นคนแล้ว ต้องเป็นคนให้ถึงที่สุด คือเต็ม	. <i>ಜ</i> ಜ
ทำได้ทามลักษณะอริยชนก็ปลอดภัย และถึงจุดปลายทาง	. 900

พระพุทธเจ้าคือใคร ?

ปรารภว่า เราไม่รู้จักพระพุทธองค์โดยถูกต้องสมบูรณ์

หน้า

റെട

			NHI
การเบิดโลกทำให้มองเห็นความเสมอภาคของทุกสัตว์		****	മെ
มีคำประพันธ์กล่าวถึงการเบิดโลก, ให้รู้จักโลกิยะ—โลกุตตระ	****		<u>මත්ම</u>
พระรักนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์			ططه
ควรเข้าใจ พระรัตนครัย จนถึงกับไม่แยกกันได้	****		e le m
พระพุทธเจ้าทรงกระทำให้เกิดธรรมะ, พระธรรมให้ประโยชน์แก	้เรา	****	ම <u>හි</u> ද
ความมุ่งหมายของพระธรรมคือคับกิเลสและทุกข์ได้		****	ම <u>ක</u> ල්
มีคำประพันธ์ประกอบพระรัตนตรัย		****	අත්ව
จะเห็นพระพุทธองค์ได้ จะต้องเห็นธรรมคือปฏิจจสมปบาท		****	මේක ක්
จะรู้พุทธศาสนา ต้องเรียนรู้จัก อายคนะ ๖ คู่ก่อน		***	මේකස්
จะต้องรู้เรื่องการเกิดผัสสะ, เวทนา, ตัณหา, อุปาทาน			ඉලිශ්
เมื่อมีอุปาทานก็เกิดภพ—ชาติ—และความทุกข์ต่างๆ			മണഠ
ถ้ามีสติบัญญามาทันไม่หลงให้มีการเกิดจะพบปฏิจจ ๆ ฝ่ายดับ	1000	****	നെര
ในร่างกายนี้ จะมีการเกิด-คับแห่งปฏิจจสมุปบาท, นี่คือเห็นธ	วรม		emle
จะเห็นพระพุทธเจ้าต้องเห็นในคน คือเห็นปฏิจจสมุปบาท			ອຫຫ
เรามีโอกาสเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อเห็นปฏิจจสมุปบาท	****	****	െ
ที่ไม่เห็นพระพุทธเจ้าในหัวใจ ก็เพราะความโง่บังไว้	****	****	ണെയ്
บทประพันธ์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าอยู่ที่หลังม่าน	****	****	ອຄາວ
ทำลายม่านอวิชชาเสีย ก็จะพบพระพุทธเจ้าอยู่ข้างใน	****	2000	ඉහැන්
ถ้าจะปิดทองพระพทธรป ควรต้องรั้จักพระพทธเจ้าเสียก่อน			മെ
มีคำกลอนเรื่องปิดทองพระพร้อมทั้งคำอธิบาย	2022	500	ണെങ്
เมื่อมีใจรักจะปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ แล้วจะมีพระแท้จริ	J		9 6 CO

หนา

				หนา
บทประพันธ์เกี่ยวกับมีมารเมื่อเราอยากดี, อยากได้	****			ෂ්ප්ම
ชีวิทนี้อย่าอยู่ด้วย <i>อัญญาณ</i> คือไม่มีความรู้, จะไม่เกิดตัณ	หา	****	****	ඉදිග
ถ้ายึกมันมันจะกัดแน่ มีคำกลอนประกอบ	****	****	****	ඉර්ල්
เราสามารถทำมารให้เป็นพระ โดยวิธีไม่ยึดมั่น	****	****	****	ඉරුල්
ถ้ามีอะไร ต้องมีผู้ริษยา เป็นธรรมดา อย่าโกรธเขา, มีคำกล	เคนไว้ส	เกนด้ว	řI	ਰਵਿ
อย่าไปยึกถือกุจคำ "เวลา" มันเปลี่ยนได้ ผ่านไปได้	****			ඉදින
มารเกิดขึ้น เพราะความโง่ของอำนาจอวิชชา	****	****	****	92ಇ
อวิชชาสร้างสิ่งค่างๆ คุจคำกลอนที่เขียนไว้	****	****	****	මවශ්
อวิชชาคลุมไปที่ใดใช้ไม่ได้ คุจคำประพันธ์ "ความรักขอ	งอวิชช	η"	****	ඉහුර
และคำประพันธ์อีกบทหนึ่งเกี่ยวกับอวิชชา				ඉහ්ඉ
		****	****	
สลักมารไม่ได้ ก็เพราะอวิชชา คุจคำกลอนที่บรรยายไว้	****	••••	••••	ඉඟ/්න
เราบูชามารเสียจนไม่เชื้อใคร, กลับประชคกุจคำกลอนอุปร	มาไว้	****	****	මෙන්හ
ผู้ไม่ยอมเชื่อพระธรรม ๆ ก็เหมือนอมอุจจาระพ่นรคคน	****	****	****	തെയ
โอกาสฆ่ามารมีอยู่ ไม่ควรสมัครทำข้างผิด	****	****	****	මෙන් දේ
ควรรู้ไว้ว่า มาร์ต้องสวยงามยั่วยวนจึงเอาชนะใจคนได้			****	ලේ හිල
มีคำกลอนไว้ว่า พระองค์ทรงชี้ทาง แล้วไม่เดินกันเอง				ඉහ' භ
รู้จักตนเองเสียก่อน แล้วจะกำจัดมาร และสร้างพระได้	2777	(2000)	7,037. 0	
	****		****	യെപ്
มีคำกลอนเกี่ยวกับ จงรู้จักคนเอง	****	****	****	වෙන් ශ්
การสร้างความเป็นพระแทนมาร มีคำกลอนประพันธ์ไว้	****	****		ಇದಂ
รับเอามารมาเป็นของขวัญแล้วจะเป็นมนุษย์สมบูรณ์	****	****		ඉස්ඉ
ศัทรูกือผู้ให้ รู้จักรับ แล้วจะได้รับสิ่งดีที่สุดที่ควรได้		****	****	ඉස්ක
้ สำนับ ปลากคลบเตลบให้รจกตลบรับสัตร	45.50	100000		ඉස්ග
หันหน้าหาพระเจ้าเถิด จะทำโลกนี้ให้หมดมาร	-141		****	
STATE OF THE STATE	****	****	****	<u>ಅ</u> ಜ್

b. บัณฑิตกับคนพาลคือใคร?

การบรรยายเรื่องนี้ มุ่งหมายให้คนทั่วไปได้รู้จัก	****		୭୯୯.
เรายังไม่รู้จักลักษณะของคนพาลและบัณฑิตอย่างเพียงพอ	****		೯೮ ಕ
ทั่วอย่าง : ถ้าคนมีเพียงบัจจัย ๔ ก็ยังไม่ดีกว่าสัตว์เพราะขาดธรร	มะ		ඉස්භ්
ถ้าคนมีความเป็นบัณฑิต บัญหาที่มีในโลกจะไม่เกิด			<u>೩</u>
คนพาลก็คือคนที่ไม่รู้ว่าทำอย่างไรชีวิตนี้จะเยือกเย็น			ଭଟଣ
ถ้าจิตโง่, อ่อนก็เดินผิดทาง; ต้องเดินให้ถูกทางอย่างโพธิสัตว์			ඉස්ට
พึ่งรู้จักคำ "โพธิสัตว์", บรรคาสิ่งมีชีวิตมีเชื้อแห่งโพธิ์			ଭଟ୍ନ
โพธิสัตว์ นั้นก็คือ สัตว์ที่พัฒนาโพธิอยู่คลอกเวลา	1000		ଭଟୀପ
โพธิย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เหนือทุกข์ทั้งปวง	****		லைள
สัคว์ที่ทำให้ โพธิเจริญมีทั่วไป พัฒนาผิดไปก็กลายเป็นกิเลส		••••	ଉଟ ଫ
ทุกคนจึงพยายามพัฒนาโพธิ เอาชนะกิเลสให้ได้		****	ବଟ ଝି
อย่ายอมแพ้ที่จะพ้นกิเลสตามลัทธิศาสนาของตน ๆ ดังมีคำกลอนเรื่	ยงน องน		ඉඳ් ව
โพธิที่พัฒนาถูกวิธี จะมีความรู้ที่ทำให้ไม่เห็นแก่ตัว	****	****	ବଙ୍ଗ
ถ้าพัฒนาโพธิ์ผิดทางก็ไม่เป็นโพธิสัตว์ แต่เป็นโมฆบุรุษ	****	****	೯೪೮
โพธิสัตว์นั้นเองคือบัณฑิต, โมฆบุรุษเป็นคนพาล	****		ଭଟଟ
คนจะรู้จักตนว่าเป็นคนพาลนั้นยาก, รู้จักแต่ตนเป็นบัณฑิต			1000
ควรรู้ลักษณะคนเป็นคู่ ๆ : ๑. อริยชนบุถุชน, ๒. กัลยาณชน-า	มาปชน	***	ഇ0
๓. สุจริตชน—ทุจริตชน, ๔. สักบุรุษ—อสักบุรุษ			le o le
สัตบุรุษเรียกว่าสัปบุรุษก็ได้; ๕. คนดีกับคนชั่ว			kaom
๖. กนฉลากกับคนโง่, ขอให้สนใจคำว่า "ฉลาค"	****	****	lno@
คนฉลาดเทียบได้กับพระโพธิสัตว์, ความฉลาดคือพบพระศาสนา	****	****	മാര്

		หน้า
กนฉลากค้องมีชีวิทอยู่อย่างเย็นไม่เร่าร้อน	****	८० ज
การเป็นโพธิสัตว์ ค้องประพฤติปฏิบัติตามหลักที่วางไว้	****	pool
หลักปฏิบัติเพื่อเป็นโพธิสัตว์ เรียกว่าบารมี ๑๐ ประการ	****	leod
๑. สละสิ่งที่ทำให้เห็นแก่ตัว ๒. มีระเบียบถูกต้องที่กายวาจาใจ	****	PO.
๓. เนกขัมมะ, ออกมาเสียจากความรู้สึกทางกามารมณ์ที่ครอบจิท		<u>la</u> e0
๔. บัญญา : รู้ทั่วอย่างประเสริฐ, ถูกต้อง, และเพียงพอ, ไม่เพื่อ	****	baa
๔. วิริยะ, มีกำลังจิตกล้าหาญพากเพียรในหน้าที่การงาน	****	beb
ขันที, ต้องมีความอุดทน รอได้ คอยได้ต่อสิ่งแวดล้อม	****	lg@m
สัจจะ, มีธรรมะคือความจริงตามอุดมคติที่ตั้งไว้		hoc
ฮ. อธิษฐาน, มีความมุ่งหมายอันแน่ชักในงานนั้น	****	්න සේ
๔. เมศตา, มีความรู้สึกว่าทุกคนเป็นมิตร, หวังคี้ด้วย	****	<u>ප</u> ුබුල්
๑๐. อุเบกชา, มีจิตปกติ ไม่หวันใหวไปตามอารมณ์	.1777.0	ල් මෙල්
เครื่องมือพัฒนาโพธินี้ทำได้จักไม่เป็นโมฆะบุรุษ	1470	<u>ම</u> නෙන්
เกิดมาชาติหนึ่งควรปลูกโพชิ, ไม่ควรเสียชาติเกิด	****	bed
d as tyledd, greig	****	E = C
กนเสยชาดเกิดนนเมทาสิ่งเบนบระเยชนแกโคร ๆ	****	医两性
y odo o da a		
เวไนยสัตว์กับขาณุวัฏฏสัตว์คือใคร?		
การบรรยายครั้งนี้ยังคงพูดในทัศนะของพุทธบริษัท เว่ไนยสัตว์ คือสัตว์ที่เปลี่ยนแปลงได้ตามพระองค์		belee
เวไนยสัตว์ คือสัตว์ที่เปลี่ยนแปลงใค้ตามพระองค์		<u>जिल</u>
ขาณุวัฏฏะสัทว์ คือเคลื่อนไหวไม่ได้ เป็นคั้งหวัทอ	****	තුන
คนที่เป็นหลักตอ บักอยู่ในวัฏฏะ พระพุทธเจ้าโปรคไม่ได้	***	ක ක
ผู้ไม่สนใจในธรรม จะเป็นหัวคออยู่ในวัฏฏะ	****	<u>जिल</u>

			หน้า
เวในยสัทว์ คือบุรุษที่พอฝึกได้, มีทั้งแก่กล้าและอ่อน	****	****	12 12 13 14 15 15 15 15 15 15 15
มีชื่อเรียกได้แก่ : อุคฆติตัญญู, วิปจิตัญญู, เป็นต้น	****	****	दलाब
พวกขาณุวัฏฏะ เป็นปทปรมะ พูดไม่รู้เรื่องควรเปลี่ยนเป็นขั้นดี	กว่า	****	ල ල ල
ควรขยับขึ้นเป็นกัลยาณชน กระทั่งออกสู่ผึ้งพระนิพพาน		***	ත්තය්
ผึ้งนี้เวียนอยู่ในทุกข์ ผึ้งโน้นอยู่เหนือทุกข์ พันความยึกตัวตน		****	le le c
ขาณุวัฏฏทิกแน่นอยู่ในวงกลมคือ อยาก—ทำ—ไก้ผลา			lemo
ถ้าคิดแน่นตัวถู—ของกู ก็ยากที่จะพ้นได้			<u> </u> ഇന
ถ้ามองไม่เห็นความร้ายกาจของตัวคน ก็ละความยึกถือนามรูปไม่	ได้		lamba
ต้องพิจารณาเห็นโทษที่ทำอันตรายอยู่ จึงจะละความยึดถือได้			leann
ตัวคนเป็นหลักตอของวัฏฏะจึงเป็นทุกข์เพราะเหตุนี้		****	<u>ම</u> ක ද
รู้จักกิเลส, ความทุกข์, จนกลัว, แล้วจะเปลี่ยนเป็นเวในยสัตว์	••••	****	land.
ท้องเห็นแจ้งใน "ทั่วกู—ของกู", กลัวทุกข์แล้วมันจะสลายไป			ദ്നയി
คัวคนเป็นเพียงมายาผั้งแน่นในใจจนกลายเป็นหลักคอ	****		മ്പരി
พวกหลักตอจะเปลี่ยนสู่เวในยสัตว์ยากเพราะไม่อยากเปลี่ยน	****	****	12000 ස්
ค้องสร้างสัมมาทิฏฐิ เพิ่มพูนให้มากจนกว่าจะเพียงพอ	****	****	paus,
รู้ไปตามลำดับคือ : ๑. ตั้งใจไว้ผิด ๒. เหตุบัจจัยของสุขทุกข์	-		
m. (	เรื่องก	ารรม	peco
๔. เรื่องความทุกข์เป็นเรื่องของอวิชชา	****	****	මුඳුම
๔. ทั้งใจผิด รู้ผิด ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว		****	bee
เพราะมื่อวิชชา มีรู้ผิดกระทั่งเกิดตัวกู—ของกู	****		<u>කි</u> ඳුම
๗. เกิดตัวกู—ของกู แล้วก็เกิดโลภะ โกระ โมหะ			beco
ล. ถ้าไม่ถึงขึ้นรนแรงก็กร่นอยู่ในนิวรณ์			b < b

นิวรณ์มี ๕ อย่าง : กามฉันทะ, พยาบาท, ถึนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ—

	วิจิกิ	ขฉา	<u>ഉ</u> ത്ത
ไอกรุ่นที่เผาลนจิต ก็เพราะตั้งใจไว้ผิดรู้ผิด			be c
หลักคอเป็นของหนักทั้งฝ่ายทุกข์และสุขอยู่อย่างอิสระคีกว่า			තියේ යී
จิตอิสระคือปกติ, ว่าง, สว่าง ประกอบไปควัยสัมมาทิฏฐิ			阿⊄り
พอกพูนสัมมาทิฏฐิให้มากจะเปลี่ยนระดับเป็นเวไนยสัตว์ได้	****		nen
รีบแก้ไขความเป็นหัวตอ ค้วยมีสัมมาทิฏฐิ	****	****	शब्द द
เหยื่อของหัวตอคือ กาม กิน เกียรติ			bec
อยู่กับพระพุทธศาสนา แล้วอย่าโง่ถูกเขาคูหมื่นใค้			മൂറ
วัฏฏสงสารคือความเป็นคู่ ๆ เวียนเป็นวงกลมแห่งกิเลส			්සු දීම
จิตนี้มีความรู้ ต้องควบคุมอย่าให้รู้ผิดจะกลายเป็นวัฏฏะ	****	,,,,,	් කය් න
car all acon Capacito is about a Contac	****	****	<u></u> ഉപ്പ
รักษาจิศให้เป็นประภัสสรอยู่ได้ด้วยสติอยู่เหนือกิเลส	****		මය් ය
ปรับปรุงตัวเองให้เป็นเวในยัสัตว์ พระพุทธเจ้าจะพาไปได้	****		lo c c
ผู้มีศิกธรรมและผู้ ใร้ศิกธรรมคือใคร ?			
การบรรยายนี้ประจวบมีงานอบรมศีลธรรมและวิธีการสอน	****	****	න ශ්රී ප
ผู้มีศีลธรรมคือมีระบอบปฏิบัติถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์			කඳු ක
ระบอบปฏิบัติก็คือศีลธรรมที่ต้องปฏิบัติไม่ใช่เพียงสอน		****	කද්ස්
ศีลธรรมคือระบอบปฏิบัติที่ถูกต้อง ตรงต่อความเป็นมนุษย์			\න ලේ ග
ความถูกท้อง ท้องมีทุกๆ ขั้นทอนแห่งวิวัฒนาการของเขา			

			หน้า
อีกส่วนหนึ่ง ต้องมีระบบสติบัญญาความคิดเห็นอันถูกต้อง			@ c @
ค้องถูก ทั้งในค้านวัตถุจิตใจส่วนตน และสังคม			षदिष
ผู้ไร้ศึลธรรมนั้น ปฏิบัติไม่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์	****		回る回
สิ่งคลใจให้มีศีลธรรม : ๑. อำนาจของศาสนา)			
๒. ปรัชญาของศีลธรรมช่วยคลใจ	****	****	同りば
๓. อำนาจของสังคมเขาจะไม่คบ			
สรุปว่า เครื่องคลใจให้มีศีลธรรม มาจากศาสนา	****	****	තුරුමු
แรงคลใจทั้งสาม สามารถทำให้มนุษย์มีศีลธรรม	****	****	ददा
ถ้าเป็นเรื่องลึกซึ้ง ต้องอาศัยกฎอิทัปบัจจยตา	****	****	क्षिट्रेल
หิริโอศตัปปะเป็นรากฐานของศีลธรรมโดยแท้จริง			চিচ্ছ
โบราณถือว่า หิริโอศทัปปะเป็นเทวธรรม	****	****	१० ५ व
เรื่องศีลธรรมเป็นเรื่องสำคัญ มนุษย์จะวินาศถ้าขากศีลธรรม	****	****	lam'o
ศึลธรรมทำให้มนุษย์เป็นผาสุกโคยมิต้องใช้อาชญา			<u>ම</u> ක්ම
กรณีใดๆ ที่ทำไม่ใด้ผลดี ก็เพราะไม่มีศีลธรรม		****	ත් ලක්
ต้องตั้งต้นการสอน ที่การบังกับตัวเอง, ตั้งต้นที่อายตนะ	****	****	<u>ම</u> ්නේ හ
ต้องรู้เหตุที่จะควบคุมจิต โดยหลักของปฏิจจสมุปบาท		****	<u>ම</u> ත් අ
ระบบที่กระแสจิตจะคิดนึกไปมีต้นตออยู่ ๖ ทาง	****		තින් දේ
ถ้าบังคับอายุตนะภายใน ๖ ไม่ได้ก็สร้างความทุกข์ขึ้นมา	****	****	ල් ගම
ต้องรู้จักจุดตั้งต้นของความคิดนึก จะควบคุมให้มีศึกธรรมได้	***		කත්ත <u> </u>
การบังคับตัวเอง คือบังคับกาย, วาจา, ใจ เริ่มตั้งแต่อายฅนะ	****		<u>ම</u> ්ක්
ควบคุม คา หู จมูก ลิ้น กาย ใจได้ จะเห็นทุกสิ่งตามเป็นจริง	****	****	<u>ම</u> හර ද
เมื่อบังคับตัวเองได้ ความเห็นแก่ตัวก็ไม่เกิด	****		
ใร้ศึกธรรมหรือไม่ วัดได้ด้วยความมีหรือไม่มีความเห็นแก่ตัว			len cal a

หนา

เพื่อให้ศีลธรรมกลับมาช่วยโลก มีคำกลอนไว้ค้วย 19619 ขณะนี้ โลกกำลังเอียงไปทางที่ไม่มีศีลธรรม മ്പ มีคำกลอนกล่าวถึงหลักของคนบั่จจุบัน lone & กิเลสครองโลกเผาโลก เหลือความเจริญต่างๆ เป็นชี้เถ้าของมัน තිස් ජී มีคำกลอนเกี่ยวกับกิเลสครองโลก 回るか การพัฒนาวัตถุเกินภูมิธรรมของจิต ทำให้มีทุกข์ තිස් හ มีคำกลอนเกี่ยวกับเรื่องพัฒนา 回るは โลกกำลังบูชาเหยื่อกิเลสจนปากท้องไม่รู้จักอื่ม ln ad มีคำกลอนกล่าวถึงบัญหาธรรมะสำคัญกว่าข้าวน้ำ **ම්ක**ශ්ර การศึกษายังไม่ทำให้รัจกชาติ ศาสนา |ମଣ୍ଡ มีคำกลอนทิ้งเรื่องการศึกษาบัจจุบัน le at les มีคำกลอนเกี่ยวค้วยเรื่องถือไร้ศีลธรรมเป็นความเจริญ |න දේ හ เครื่องคลใจให้มีศีลธรรมต้องเป็นศาสนา **बिद**ल ช่วยกันแก้บัญหาให้รู้จักบังคับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ තික් ලේ คนเกลียดวัดกับคนรักวัด. ทบทวนหัวข้อที่บรรยายมาแล้ว නිශ්ව ลียดวัดนั้นไม่ยอมรับศาสนา නස්*භ* าถือว่าวัคมีไว้สำหรับคนแก่ที่ลากโครงไปหาโลง len al al เขารู้จักแต่วัตถุนิยม ไม่เข้าใจเรื่องทางจิตวิญญาณ නික්ක් คนมีกายและจิตวิญญาณ ถ้าได้ไม่ครบจะหาความสงบสุขไม่ได้ moo ยาเสพคิดแท้จริงคือกิเลส. ศาสนาเป็นเครื่องกำจัด നാര

หนา ทกศาสนาหวังดีแก่ทกคนในโลก ไม่ควรแบ่งแยกกัน ബഠിമ พระศาสกาเป็นผู้นำทางวิญญาณ, มีบัญญาและเมศกา mom พระเป็นเจ้ามีอยู่ แม้แก่กนเกลียควัด เขาไม่รู้จักเอง mod ศาสนาเป็นสมบัติรวมของโลก, ย่อมเลือกถือเอาได้ നറര് แค่ละคนชอบกันแค่ศาสนาที่ส่งเสริมกามสุขัลลิกานุโยก d'om เขาไม่รัจกัธรรมะและมักพั่งไม่ศัพท์จับไปกระเดียด mod เขาไม่รู้จักว่าธรรมะเป็นกฎของธรรมชาติ ฯลฯ ต้องปฏิบัติตาม ៣೦ಡ เขาไม่รู้เรื่องโลกุศคระเช่นนิพพานซึ่งค้องมีประจำชีวิต ಣಂಪ โลกุศตรธรรมมีไว้เผชิญโลกิยธรรมเมื่อเป็นพิษขึ้นมา നറെ ควรต้องรู้ว่า นิพพานเป็นความเย็น มีไว้คับความร้อน ເກລອ นิพพานมีอยู่ที่นี่และเคี๋ยวนี้ พบได้ทุกคราวเมื่อทุกข์เกิด നരിമ นิพพานหาพบได้ในกายนี้ ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว ണമന เขาไม่รู้เรื่องภาษาคน, ภาษาธรรม; ควรศึกษาให้รู้เสีย നരെ ภาษาคนว่า ศาสนาคือคำสั่งสอน แต่ภาษาธรรมคือระบบปฏิบัติ നരഭ് ศาสนาแท้จริง มีระบบปฏิบัติอยู่ที่กาย, วาจา, จิดโดยถูกต้อง dem คำว่าพระเจ้าในภาษาธรรมหมายถึงอำนาจที่พระเจ้ามี. มิใช่ตัวคน ണമെ เรื่องนรกสวรรค์อยู่ ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี่ภาษาธรรม ണമങ് เปรียบกันดูระหว่างภาษาธรรม—ภาษาคนในเรื่องอบาย ๔ ണമത് คำชีวิตและตายภาษาธรรมมิได้หมายถึงตัวคน แต่หมายถึงคุณธรรม mlno ควรศึกษาภาษาคน—ภาษาธรรม เพราะมีความสำคัญในการรู้ธรรมะ ണിമര ศีลธรรมเป็นหัวใจของทุกเรื่อง, ไม่มีศีลธรรมก็ไม่สงบ ധിയില ทุกอย่างเป็นบัญหา ผาสุกไม่ได้ เพราะคนไม่มีศีลธรรม mkan

หน้า บัญหาทางเศรษฐกิจมีขึ้นก็เพราะขาดความคุ้มกรองให้มีศึลธรรม ท้องควบคุมทุกกรณีให้มีศีลธรรม เช่นเว้นอบายมุขเด็ดขาด നിമര് พระเจ้าพระสงฆ์ที่แท้จริงย่อมเป็นอยู่อย่างสะอาคสว่างสงบ crielm พระเจ้าพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นแพทย์รักษาโรคทางวิญญาณ miner ค้องช่วยกันสร้างและบำรุงพระเจ้าพระสงฆ์แบบพระพุทธองค์ നിമപ് ความสุขที่แท้จริงต้องสะอาคสว่างสงบ, มิใช่ กาม กิน เกียรติ നിമെ ค้องไม่เป็นทาสของอายคนะ, ปฏิบัติชอบไหว้ตนเองได้ mmo ไม่ควรเข้าใจผิดในเรื่องการทำบุญให้ทาน ทำบุญต้องเป็นเหมือนล้างคนค้วยน้ำสะอาค, ไม่เอาหน้า നനിന ทำบุญอย่างจิตกิดจะให้ ประเสริฐกว่าจิตที่กิดจะเอา ണണ การเก็บเอาไว้ไม่บริจาค นั้นคือการสูญเสียอย่างวินาศ നനഭ พุทธบริษัทควรรู้เรื่องจิตว่าง, มีการเป็นอยู่ค้วยจิตว่าง നനഭ് ท้ำงาน, บริโภคผลงาน, พักผ่อน, เป็นสุข, ค้วยจิตว่าง ദ്നന พิจารณาคูว่า อยู่อย่างกนเกลียกวักกี หรืออยู่อย่างพุทธบริษัทดี ണണയ

๑๐. คนเกลียดวัดกับคนรักวัด (ค่อ)

ทบทวนลักษณะของคนเกลียดวัด	****		****	ពាពាជ
เขาไม่เข้าใจว่าโลกิยธรรมมีพิษร้ายอยู่ค้วย, ต้องมียาไว้คับ	****			ണണഭ്
เมื่อมีสิ่งที่เป็นทุกข์ ก็ต้องมีวิธีสลักทุกข์ออกไป				ពា៤០
คนเกลียดวัดไม่เข้าใจคำว่า "โลก" ซึ่งแปลว่าแตก				ണ≪െ
ธรรม เป็นสิ่งตรงข้ามกับโลก บ้องกันมิให้โลกแตก		***	****	ണഭിമ
โลกในทางจิตใจมีทั้งเหตุให้เกิดและความคับของโลก	****			ണെയ്ണ

				หนา
ค้องช่วยกันทำความเข้าใจเกี่ยวกับโลกเพื่อเป็นไปอย่างสง	บเย็น			៣៤៤
โลกนี้กำลังถูกจัดไปแต่ในทางวัตถุ, ยิ่งเจริญยิ่งมีอันธพา	ia	****	****	ണഭഭ്
อันธพาลที่ทำอันตรายผู้อื่น ยิ่งหนาขึ้นในโลก		****	****	೧೯೩
เมื่อไรธรรมะร่วมผสมในการจักโลก จึงจะมีหวังในทางดี		****	****	೧೧ ಪರ
ถ้าถือวัตถุเป็นหลัก มนุษย์ก็คือสัตว์ทำลายโลก		****	****	៣៤៨
เขาว่าทำโลกให้เจริญ ที่แท้กำลังทำลายโลกมากเกินไป	****	****	****	ണഭഭ
โลกเป็นที่อาศัยของมนุษย์ แต่มนุษย์สนองคุณด้วยการง		****	****	ണെഗ്ര
ควรจะหยุดเป็นผู้ทำลาย มาเป็นผู้มีความถูกต้อง, ช่วยเ	าันกุ้มกร	องโลก	••••	നെയ്യ
โดยความหมายที่ถูก มนุษย์ต้องมีใจสูง, จนบรรลุนิพท	งาน	****	****	ണഭ്യമ
แม้ในเรื่องธรรมชาคิของการสืบพันธุ์ มนุษย์ก็ไม่เข้าใจ		****	****	നഭ്ന
เรื่องครอบครัวควรจะมีสติบัญญา รู้ว่าเป็นเพื่อนเดินทา	เงสู่นิพพ	าน	1000	ണഭ്ഭ
มีลูกก็เพื่อจะมอบมรคกให้เดินทางไปกว่าจะถึงนิพพาน	****	****	****	៣៤៤
การมีครอบครัวไม่ควรจะเป็นไปในทางจมกามารมณ์	1407	****	****	ದಷ್ಟ ೨
เพื่อนที่ดีที่สุก ต้องมีลักษณะเป็นกัลยาณมีตร	edea.	****	****	හල් න
มีเพื่อนเป็นกัลยาณมิตรจะได้สนใจปฏิบัติเพื่อถึงนิพพาน		****	****	៣៥៨
เกี๋ยวนี้มีบุคคลผู้ไม่รู้จักบุญคุณของบิคามารคา	****	****	****	ണയ്യ്
ในทางธรรม บิดามารดาเป็นผู้มีบุญกุณใหญ่หลวง	****	****	****	mpo
บิคามารคามีพระกุณมาก ช่วยให้เราเกิดมาเป็นมนุษย์	มีโอกาส	พบ—		
	พระพุท	ธศาสน	1	ක ර්ත
คนเกลียควัดเห็นคุณบิคามารคาเป็นที่พึ่งเฉพาะหน้า		****	****	മിദ്ന
บิคามารถาเป็นครูอาจารย์คนแรก เบิคประทูวิญญาณให้	ň		****	ពាច់ពា
กรูอาจารย์ทำหน้าที่เบิดประตูทางวิญญาณแก่สัตว์ โลก	***	****	****	ധാഭ
คนเกลียดวัดไม่มีครูบาอาจารย์, ควรจะรู้จักเรื่องทิศ ๖	****	****		ක්ෂය

		หน้า
บุคคลรอบตัวเราแยกเป็น ๖ ทิศสำคัญมาก, ควรปฏิบัติให้ถูกต้อง		d'd'm
เรื่องกวามสูญเสียต่าง ๆ จำเป็นต้องพบในชีวิตนี้กวรรู้ไว้	****	ක්දෙක
รู้จักต้อนรับความสูญเสียเสมือนเราซื้อหาความฉลาค	****	ಕಾರಣ
กระทั่งสูญชีวิต ต้องรู้ว่ามิได้เสียอะไร, เพียงแต่สอนให้รู้ความจริง	****	ක්ක්
รู้จักเรื่องนรกสวรรค์ที่นี่และเคี๋ยวนี้เสียบ้าง		മയാ
ถ้าไม่รู้จักนรกสวรรค์อันถูกต้อง ก็จะไม่รู้จักนิพพาน		ണയിയ
ควรจัดทำนรกสวรรค์ให้สิ้นเสร็จเสียก่อนตาย		ധരുത
เรื่องเชื่อควง, โชค, ขอพรให้พรควรรู้ว่า "ทำดีดีกว่าควงดี"		ണംഗണ
วัตถุมงคล, เครื่องรางฯ ควรรู้ว่า กรรมคีดีกว่ามงคล		ണസ്ഭ
มีคำประพันธ์เตือนในเรื่อง กรรมคี่ที่กว่ามงคล	****	ണയിയ്
ช่วยกันทำให้ธรรมะกลับมา แล้วคนก็จะไม่เกลียควัด		പ്രയ

๑๑. ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด.

กนไม่สนใจศาสนา เป็นผู้ทำทามความพอใจทน ฯลฯ		****	മയിയി
ต้องศึกษาว่า ตัวตน เป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว		****	ಉದ್ದ
เมื่อเห็นแก่ตนก็ร้อนใจ เพราะความกลัว, ความอยาก		****	മായിൽ
เมื่อเห็นแก่ตน ก็ยอมกันไม่ได้ ถึงขนาดต้องรบราฆ่าพื้น			೯೯೯೦
ความรู้สึกเป็นตนเกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณขยายออกทุกที	****		ണേഗിയ
ความรู้สึกว่าตน เป็นเพียงความรู้สึกเท่านั้น			ണങ്ക
ทรงสอนให้ละความรู้สึกนั้น เพราะเป็นทุกข์และเบียดเบียนผู้อื่น			៣៩៣
คนเกลียควักพูดกันไม่รู้เรื่องคัวคน เพราะบูชาสิ่งนี้อยู่		****	៣ಡಡ
โลกมีแค่ความเห็นแก่คน จึงหมคหวังในสันดิภาพ			ಣದಪ್

หน้า ความมีตัวตนเป็นแคนเกิดแห่งความกังวลทุกชนิด ದಜ್ಜಾ เรื่องไม่มีตัวคน เป็นเรื่องทั้งหมดของพระพุทธศาสนา m ಜನು เรามีอะไร อย่าหมายมั่นว่ามีสิ่งนั้น จะทำให้เป็นทุกข์ ៣ಡಡ กำสอนสูงสุดในพุทธศาสนาเน้นเรื่องไม่มีตัวคนนี้ ണപ്പ് ควรรู้จักระดับจิศใจของมนุษย์ที่เรียกว่า "ภูมิมี ๔" 8 g ระกับเหนือโลก เรียกโลกุตตรภูมิ ไม่หลงใหลตัวตน ണത്ത อยู่ในสภาพที่ทำให้จิตเกลี้ยงสงบ จะได้ชิมรสโลกุคตระ നയിച อย่าบักหลักอยู่ที่กามารมณ์, ธรรมชาติเบิดโอกาสให้เลื่อนชั้นได้ ണസ്ണ ควรรู้จักความเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยถูกต้อง ണെർേ เราสามารถพ้นความเกิด แก่ เจ็บ ตายได้ ตามคำสอนของพระองค์ നാർഭ് ถ้าเข้าถึงความไม่มีคนได้ ก็ไม่มีบัญหาเรื่องกลัวเกิด-- ตาย വര്, ഉ เรื่องคายแล้วเกิดหรือไม่, มีความคิดและเชื่อกันมาก ണൽവ พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า จะเกิดหรือไม่ แล้วแต่เหตุบัจจัย ៣ಥಡ คนเกลียควัดไม่ใช่โง่ แค่บัญญามันหลงทาง ണത്ത് โดยที่แท้จะตายหรือเกิด มีแต่กระแสของการปรุงแต่ง @00 คนเกลียกวัก ไม่รู้เรื่องบุญบาป ที่ถูกต้องและเพียงพอ ഭറ บาปคือสิ่งที่น่ารังเกียจเลวทราม, บุญคือสิ่งที่ทำให้สบายใจ cole การเกลียดวัด ทำความรำคาญตลอดเวลา เป็นบาป **CO**M กิเลสเป็นเหตุให้ทำผิด, ต้องมีธรรมไว้กำจัด **೯೦**೯ กิเลสนี้น่าเกลียดน่ากลัว ทำให้เกิดความทุกข์, ความเจ็บปวด **೯೦**೬ กิเลสที่เป็นแม่บท คือ โลภะ โทสะ โมหะ @0p พระธรรมเท่านั้น เป็นเครื่องกำจัดกิเลส **೯೦**0

[100]

			หน้า
หน้าที่ดีที่สุดของมนุษย์ คือ การทำโลกนี้ให้ปราศจากกิเลส			೯೦ ೯
ธรรมชาติที่เป็นกิเลส จะก่อไฟนรกขุมใหญ่ในจิศใจ			⊄०∉
ถ้าไม่มีกิเลส คนเกลียดวัดก็จะไม่เกลี่ยดวัด		***	ଝ୍ର୦
๑๒. ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด. (ค่อ)			
การบรรยายครุงนี้ต่อจากครุงก่อน			
ถ้าเขาเข้าใจธรรมะในทางถูกต้อง การเกลียควัดจะไม่มี			ৰে ছ
คนเกลียดวัดบูชาส่วนเกิน เขาจึงไม่ชอบกำจัดส่วนเกิน			ଝକମ
เขาบูชาความอร่อยทางวัทถุมากเกินไป จึงเกลียดวัด			द्रबद
เขาไม่เข้าใจอบายมุข ๖ จึงตกอบายที่นี่เกี๋ยวนี้ :	****		ಹ ಇಡೆ
อบายคือนรก – ร้อนใจ, ความโง่, ความหิว, อสุรกาย			ଝରଝ
ผู้ประกอบอบายมุข ๖ ย่อมทกอบาย ๔ ทลอกเวลา			රම ව
การศึกษาในบัจจุบันไม่มีทางออกจากความทุกข์, เวียนอยู่ในโลก	••••		ඳුගෝ
เพราะการศึกษามีแต่เพียงค้านเคียวคือเรื่องวัตถุ	••••	••••	ಡ ೧ಡ
การศึกษาทำให้มีความเห็นแก่ตัว เผาสุมจิตใจมาก	••••		ଝରଝ
การศึกษาบัจจุบัน เหมือนกับลับอาวุธไว้แทงคัวเอง		****	≪ po
ควรมองให้เห็นความจริง แล้วช่วยให้โลกมีสันติภาพแท้จริง			ছে ছিভ
การเมืองที่ถูกเป็นเครื่องมือสร้างสันทิภาพให้โลก	****	****	c lo lo
ระบบเศรษฐกิจแบบศาสนา จะทำให้มนุษย์มีค่า	••••		ഭിതന
การเมือง, เศรษฐกิจ, ถ้าทำให้ถูกต้องโลกจะมีสันติภาพ	••••		<u>ৰে</u> ছিৱ
ชีวิทจะอยู่รอก ต้องกำรงอยู่กลางสิ่งแวกล้อมอันถูกต้อง	••••		<u>ৰ চাৰু</u>
พระศาสดาทุกศาสนานรรณธรรมกับเม็นไม่เพื่อดาวนสมน			~ lonh

[wm]

			หนา
จึงควรรู้จักสภาพแวกล้อมอันสำคัญแก่มนุษย์			
ถ้าอยู่ในสภาพแวคล้อมคืมาแต่ต้น จะไม่เกลียควัด			
พวกคอมมิวนิสต์เกลียดวัด, ศาสนา, เพราะบูชาเนื้อหนัง	****	****	द छिद
ทันเหตุที่มีคอมมิวนิสท์ก็เพราะความเห็นแก่ตัว	1667		๔ഩ൦
ศาสนาเป็นเครื่องทำลายยาเสพติดคือหลงใน กาม กิน เกียรติ			ଝେମନ
การเกลียกวัดมีขึ้น เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์	****	****	ර ගණි
ความอร่อยทางเนื้อหนังเป็นสิ่งทำลายโลก แค่โลกกลับบูชา	****		៤៣៣
ความไม่มีศีลธรรมครอบงำโลก มันทำลายจิตวิญญาณ	****		ಡ ಣಡ
ขอให้เป็นอยู่อย่างถูกต้อง พระศาสนาจะมีประโยชน์แก่เรา	****		೯ ೫೩

- o -

กรกฎาคม ๒๕๒๑

คนคือใคร?

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

วันนี้เป็นวันแรกของการบรรยาย ใน ภาคอาสาพหบูชา ท่าน ย่อมสังเกตเห็นได้ว่า ในภาควิสาขบูชาที่แล้วมา การบรรยายทุกครั้ง อาตมา ได้กล่าวไปในลักษณะที่เรียกว่า อะไรเบ็นอะไร? ส่วนในภาคนี้ จักได้ บรรยายไปในทำนองที่เป็นชุดอย่างเดียวกัน และมุ่งหมายที่จะบรรยายไปใน ทางที่ว่า ใครเป็นใคร? หรือใครคือใคร?

ในวันแรกนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **คนกื้ออะไร?** หรือว่า **คนนั้นกื้อใคร?** คำถามนี้ บางคนอาจจะรู้สึกว่า เป็นการเหยียด หยามกันอยู่สักหน่อย, คือคล้ายกับดูหมิ่นท่านทั้งหลาย ว่า ไม่รู้ว่าเป็นคน นั้นคือเป็นอะไร? หรือเป็นอย่างไร?

ศีลธรรมเสื่อมทำให้ความเป็นคนน้อยลง.

ทำไมอาตมาจึงต้องพูดเรื่องนี้ คือเรื่องคน ว่า คนคืออะไร? ข้อนี้มีความสำคัญมาก เพราะไม่รู้ว่าคนคืออะไร? และเป็นคนกันไม่ได้ นั่นเอง บีญหาต่างๆ จึงเกิดขึ้นในโลก. แม้ที่สุดแต่ว่า เราพูดกันไม่รู้เรื่อง นั้น ก็ เพราะว่าไม่มีความเป็นคน, หรือ มีความเป็นคนน้อยไปหน่อย. ในสภาก็ดี ในที่ประชุมนานาชาติก็ดี พูดกันไม่รู้เรื่อง ตกลงกันไม่ได้, ตกลงกันได้แต่ ในเรื่องที่ไม่มีประโยชน์อะไร; นี้ก็เพราะเหตุว่าไม่มีความเป็นคน, ไม่มี ความเป็นคนที่ถูกต้องและสมบูรณ์ เราจึงพูดกันไม่รู้เรื่อง. หรือว่า โลก นี้กำลังเสื่อมโทรมลงไปในทางศีลธรรม คือสันติภาพ หรือสันติสุข ค่อยๆ หายไป ก็เพราะว่ามันมีความเป็นคนของคนในโลกนี้น้อยลงไป; ถ้าเราเป็นคนกันให้ถูกต้องและเพียงพอ โลกนี้จะดีกว่านี้. นั่นแหละขอให้ มองดูกันในแง่นี้ แล้วจะพบว่า ข้อบกพร่องมันอยู่ที่ว่าความเป็นคน. นี้ เราพูดเรื่องคนคืออะไรกันเสียบ้าง ก็คงจะมีประโยชน์.

อาตมาใด้กล่าวมาแล้วทุกครั้งของการบรรยายว่า การบรรยายนี้
แม้บรรยายไปว่า อะไรเป็นอะไร, หรือใครเป็นใคร; นี้เป็นการกล่าวไปตาม
ทัศนะของพุทธบริษัทล้วนๆ คือว่าถ้าเป็นพุทธบริษัทแล้ว จะมองอะไรอย่างไร
แล้วก็มองเห็นแปลกจากพวกที่มิใช่พุทธบริษัท. การกล่าวของพุทธบริษัท
ก็เป็นการกล่าวตามทัศนะของพุทธบริษัท ไม่ใช่กล่าวอย่างปรัชญา หรือ
อะไรทำนองนั้น.

พุทธศาสนาตามภาษาธรรมเป็นวิทยาศาสตร์.

อาตมาได้กล่าวมาหลายครั้งหลายหนแล้วว่า พระพุทธศาสนานั้นไม่ ใช่เป็นปรัชญา แต่ว่าเป็นศาสนา, หรือถ้าจะพูดด้วยคำที่ใช้พูดกันใหม่ๆ นี้ ก็ต้องมองพุทธศาสนาไปในแง่ของวิทยาศาสตร์, อย่าได้มองพุทธศาสนาไปในแง่ของวิทยาศาสตร์, อย่าได้มองพุทธศาสนาไปในแง่ของวิทยาศาสตร์, อย่าได้มองพุทธศาสนาไปในแง่ของปรัชญาเลย. หลักการทางปรัชญาไว้มองสิ่งที่มองไม่เห็น จะต้องใช้การคำนวณ ตั้งสมมติฐานมาหาเหตุผลแวดล้อม, แล้วลงมติว่ามัน ควรจะเป็นอย่างนั้น, ควรจะเป็นอย่างนี้ ในสิ่งที่มองไม่เห็น. ระบบที่เป็น ระบบปรัชญา อย่างนี้ มาใช้กับพุทธศาสนาไม่ได้; เพราะ หัวใจของ พระพุทธศาสนามีอยู่แล้ว โดยประจักษ์ว่า ต้องเป็นสันที่ฏฐิโก คือมอง เห็นได้ด้วยตนเอง รู้สึกได้ด้วยตนเอง สัมผัสได้ด้วยตนเอง; ดังนั้น เราจึงมีวิธีการอย่างเดี๋ยวกับสิ่งที่เรียกกันว่า วิทยาศาสตร์ คือมีอะไรแท้ จริงที่รู้ได้ เห็นได้ สัมผัสได้ มาเป็นตัววัตถุสำหรับพิจารณาศึกษาค้นคว้า ให้รู้จัก แล้วใช้ประโยชน์ให้ได้.

พุทธศาสนามีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์อย่างนี้; แม้ว่าเป็นเรื่อง ทางจิตใจ ก็ยังกล่าวได้ว่า เป็นเรื่องที่รู้สึกได้ สมผัสได้ ด้วยจิตใจนั้นเอง เรารู้สึกความสุขได้ รู้สึกความทุกข์ได้ โดยไม่ต้องคำนวณ. เมื่อกล่าวตาม ทัศนะของพุทธบริษัทแล้ว ย่อมแปลกจากทัศนะของพวกอื่น บ้างไม่มาก ก็น้อย; เพราะเหตุว่า พุทธบริษัทนั้น ยึดถือความจริงในด้านลึกเป็นใหญ่. พูดอะไรก็ พูดกันโดยภาษาธรรม! ไม่พูดโดยภาษาคน ซึ่งเป็นภาษาของ ชาวบ้านตามธรรมดา.

อาตมาอยากจะขอร้องแล้วขอร้องอีก อย่าได้รำคาญเลยว่า ท่าน ทั้งหลาย จงพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาสองภาษา คือ ภาษาคน กับ ภาษาธรรม ว่าแตกต่างกันอย่างไร รู้จักแยกแยะให้เห็นความแตกต่าง แล้วใช้ประโยชน์ให้ได้ทั้งสองภาษา.

พุทธบริษัทใช้ภาษาธรรมเป็นส่วนใหญ่ เพราะว่าเป็นพุทธบริษัท ก็คือคนของพระพุทธเจ้าที่รู้ธรรม. ถ้าคนธรรมดาบุถุชนทั่วไป
ไม่รู้ธรรม เขาก็มีความรู้สึกคิดนึกอย่างคนธรรมดา เขาก็มีการ พูดจาอย่างคน
ธรรมดา เรียกว่าภาษาคน. พุทธบริษัทมองเห็นธรรมะ รู้ธรรมะ จึงพูดด้วย
ความรู้สึกของคนที่เห็นธรรมะ มันจึงเป็นภาษาธรรม; แต่เมื่อต้องพูดกับ
คนทั่วไป ก็ต้องพูดกันภาษาคน รู้ความหมายของภาษาคนแล้ว ก็ย่อมรู้จัก
ความหมายของภาษาธรรมได้. แต่ถึงอย่างไรก็ดี ความสำเร็จประโยชน์
นั้นมีอยู่ที่รู้ภาษาธรรม.

ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่นว่า ถ้าเราพูดกันภาษาคน พระพุทธเจ้าก็ตาย แล้วเผาแล้ว; แต่ถ้า พูดอย่างภาษาธรรม พระพุทธเจ้ายังอยู่ ยังอยู่ตลอด อนนิตกาล, แล้วอยู่ในหัวใจของคนด้วย ไม่ได้ตาย ไม่ได้เผา. นึ่มัน ต่างกันอย่างไร? เราจะถือเอาประโยชน์จากพระพุทธเจ้าอย่างไร? ก็ ขอให้ สนใจ เกี๋ยวกับความหมายของภาษาคน และภาษาธรรม อย่างที่ว่านี้.

เปรียบเทียบ "คน" ในภาษาคนกับภาษาธรรม.

เดี๋ยวนี้เราก็จะ**มองดูสิ่งต่างๆ ในลักษณะของภาษาธรรม** เรา กำลังตั้งปัญหาขึ้นมาว่า **คนนี้คืออะไร?** ถ้าพูดโดย*ภาษาคน คนก็คือคน*, คนคือใคร?

แล้วก็สอนกันอยู่แต่ว่า คน ก็คือคน, ไม่ต้องอธิบายว่าคนนั้นคืออะไร? ก็พึ่งถูกแล้วว่าเรากำลังพูดถึงคน; ถึงแม้ว่าคำนั้นจะเป็นภาษาอื่น เช่น ภาษาบาลี เป็นต้น.

มีคำมากมาย ก็มีความหมายตามที่คนธรรมตาสามัญจะรู้สึกทั่วไป ว่าเป็นคน ภาษาบาลีมีคำว่า นโร หรือ นร นี้ก็แปลว่า คน, คำว่า นโน หรือ ขน นี้ก็แปลว่า ขน หรือ คน. คำว่า โปส ก็แปลว่า คน, คำว่า ปุริส ก็แปล ว่า คน, คำว่า ปุคฺคล ก็แปลว่า คน, แต่มีคำที่ดีที่สุดกว่าคำอื่น ก็คือคำว่า มนุสฺส ซึ่งเราก็แปลกันว่า คน.

ในโรงเรียนสอนให้เด็กรู้ความหมายของคำว่า มนุษย์ โดยที่แปล ว่า "คน" เท่านั้นเอง เด็ก ๆ ก็ไม่รู้ความแตกต่างระหว่างคำว่า มนุษย์ กับ คำว่า คน, จนกระทั่ง โตเป็นผู้ใหญ่ บัดนี้แล้ว ก็ไม่ได้รู้ความหมายของ คำว่า มนุษย์.

คำว่า "คน" ก็ลองคิดดูเถิดว่า มีความหมายว่าอย่างไร? ถ้าใคร มาดำเราว่าไม่ใช่คน เราก็โกรธมาก; แต่เราก็ไม่รู้ว่าคนนั้นเป็นอย่างไร? นี้คือความโง่ของคน คือ อื่อว่าตัวเป็นคน ไปตามความรู้สึกยึดมั่นอื่อมั่น ที่ได้ รับคำสั่งสอนมาแต่อ้อนแต่ออก ว่า คนนั้นไม่ใช่สัตว์ คือไม่ใช่สัตว์เดรจิฉาน คนเป็นสัตว์อย่างมนุษย์, ไม่ใช่สัตว์อย่างเดรจิฉาน, อ้างตัวเองว่าเป็นมนุษย์ ในฐานะที่เป็นคน. ถ้าใครว่า ไม่ใช่คน ก็โกรธ คือเป็นการสบประมาท หรือเป็นการดำกันอย่างรุนแรง; แต่แล้วก็ขอให้ สังเกตดูเถิดว่า เราเป็น คนแล้วหรือยัง? เรามีสิทธิอันชอบธรรมที่จะไปโกรธคนที่มาว่า มาหาเรา

ว่า ไม่ใช่คนนั้นหรือไม่? เราต้องมีอะไรที่เป็นคนจริงๆ เราจึงจะมีความ ชอบธรรม ที่จะไปโกรธคนที่มากล่าวหาว่าเราไม่ใช่คน.

เป็นคนกันจริงแล้ว โลกนี้จะเป็นโลกพระศรีอารย์.

ขอให้ลองคิดดูเถิดว่า เกี่ยวกับคำว่า "คน" นี้มนัยงัมีปัญหาอยู่; ดังนั้นอาตมาจึงเอามาพูด และ หวังอยู่ว่า ถ้าเราเข้าใจคำว่า คน และ ปฏิบัติตนสมแก่ความเป็นคนแล้ว โลกนี้ก็จะกลายเป็นโลกของพระสรีอารยเมตใตรยโดยทันที. พูดแล้วมันก็ไม่น่าเชื่อ, พูดแล้วมันก็น่าหว, พูดแล้วมันก็ชวนให้คิดว่า พูดอย่างนี้เอาเปรียบกันเกินไป. แต่ที่จริงมัน ก็เป็นอย่างนี้; ขอแต่ให้ทุกคน เป็นคนกันให้ถูกต้อง เท่านั้นในโลกนี้ แล้ว โลกนี้ก็จะกลายเป็นโลกของพระสรีอารยเมตใตรย ไปในพริบตา เดียว, คืออยู่กันอย่างผาสุก, อยู่กันอย่างมีมิตรภาพ ตามความหมายของคำ คำนั้น.

ถ้าใครยังไม่ทราบความหมายของคำคำนั้น ก็ควรจะทราบเสียด้วย ว่า คำว่าศรีอารยเมตใตรยนั้น มันมีความสำคัญอยู่ตรงที่คำว่า *เมตใตรย* คือ มิตรภาพ หรือ ความเป็นมิตร, อารยะก็ประเสริฐ, ศรี ก็สูงสุด, มีความเป็น มิตรอันประเสริฐและสูงสุด. หมายความว่า **ไม่มีใครเป็นศัตรูกัน**, การ เบียดเบียนก็ไม่มี, แล้วก็ช่วยกัน จนไม่รู้ว่าจะช่วยกันอย่างไร โลกนี้เป็น อย่างนี้. อย่าไปหวังว่าในโลกพระศรีอารย์ มีอะไรให้กิน ให้เล่น ให้สนุก
สนานทางกามารมณ์อย่างเหลือเพื่อ นั่นมันก็จะพลัดตกไปผ่ายมิจฉาทิฏฐิ
เสียอีก. การสมบูรณ์ทางกามารมณ์นั้น ไม่ใช่เรื่องความสงบสุข เป็น
เรื่องเป็นบ้าเป็นหลัง, เลวทรามยิ่งกว่าสัตว์เดรจัฉาน เพราะว่าสัตว์เดรจัฉาน
ไม่เป็นบ้าเป็นหลังในทางกามารมณ์ แล้วมนุษย์จะไปมุ่งหมายให้โลกนี้ เป็น
โลกสูงสุดเพราะสมบูรณ์ไปด้วยกามารมณ์ นั้นแหละมันจะกลายเป็นความ
รู้สึกชนิดที่ไม่ใช่คน.

"คน" ต้องถือความหมายว่า มนุษย์.

เมื่อพูดถึงคำว่า คน ก็ขอ ให้ชืดถือเอาความหมายของคำว่า มนุษย์ นั่นแหละเป็นหลัก; เคยอธิบายกันมามากแล้วว่า คำว่า มนุษย์ นี้ แปลว่า ผู้มีใจสูง แม้จะแปลตามตัวหนังสือว่ามนุษย์ คือลูกหลานของ มนู มนูก็ยิ่งมีใจสูง. ทำอย่างไรเสียคำว่า มนุษย์ ก็แปลว่ามีใจสูงอยู่นั้น เอง, ถ้ายังมีใจไม่สูงก็ไม่ใช่มนุษย์, ก็คือไม่ใช่คน ฉะนั้นคนที่ยังมีใจต่ำๆ อยู่นั้น ยังไม่ใช่คน. เราควรจะรู้กันเสียบ้างว่า ใจสูง นั้นเป็นอย่างไร? มนัก็จะเป็นเหตุให้รู้ได้ว่า เป็นคนนั้นเป็นอย่างไร.

แล้วจะถามว่า คนคืออะไร? มันก็จะ ต้องเล็งถึงความหมาย ของคำว่า มนุษย์ คือสัตว์ที่มีใจสูง. เราจะมองดูในทางภาษาคน และ ภาษาธรรม ควบคู่กันไป.

พิจารณาดู "คน" ในแง่ภาษาคน.

คนคืออะไร ? ในภาษาคน ก็คือคน เป็นคนตามความรู้สึกของเรา แล้วก็ถือว่าเป็นยอดสุดของวิวัฒนาการ. พึ่งดูก็น่าหัวที่ว่า มีใจสูงนั้น ก็เพราะหมายถึงคนอยู่ในระดับที่เป็นยอดสุดของวิวัฒนาการ.

จะกล่าวไป ในทางวัตถุร่างกาย เขาก็ถือกันว่า มนุษย์นี้เป็น สัตว์ที่มีวิวัฒนาการสูงสุด. วิวัฒนาการ ตั้งต้นมาตั้งแต่ เป็นสัตว์เซลเดียว, เป็นสัตว์ในน้ำ, เป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เป็นสัตว์บก เป็นสัตว์ขึ้นไปบนฟ้า เป็นอะไรไปทั่วโลก, แล้วก็มาสูงสุดอยู่ที่ความเป็นคน, เลยถือว่า คน เป็นยอดสุดของวิวัฒนาการ ตามวิชาการทางวิทยาสาสตร์.

นี้ดูอย่างนี้แล้ว ก็อย่ามองข้ามไปเสียว่า วิวัฒนาการนี้ดูกันแต่ ในทางร่างกาย, ดูรูปร่างทางกาย, พฤติกรรมหน้าที่ต่าง ๆ ในทางกาย, แล้วก็บัญญัติว่า กนเป็นจุดสุดท้ายของวิวัฒนาการ, เลยถือว่าเป็น สัตว์สูงสุด. แต่ถ้าเราดูกันในแง่ของวัตถุร่างกายจริง ๆ แล้ว คนก็ไม่ดีไป กว่าสัตว์, มีร่างกายที่ใช้ประโยชน์ได้ อย่างเดียวกันกับสัตว์.

คนก้าวหน้าทางร่างกาย จนถึงกับว่าต้องนุ่งต้องห่ม ต้องอยู่บน เรื่อน ต้องกินอาหารอ่อน, ต้องอะไรต่าง ๆ นี้จะเรียกว่าดีกว่าสัตว์ ก็เฉพาะ ในข้อที่ว่า สวยกว่าอร่อยกว่า. แต่พูดกันถึงในแง่ที่เป็นปัญหาแล้ว คนมี ปัญหามากกว่าสัตว์; ฉะนั้นคนจึงมีปัญหาเรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องนุ่ง เรื่องห่ม มากกว่าสัตว์, แล้วคนมีปัญหาเรื่องโรคภัยไข้เจ็บมากกว่าสัตว์.

ดูกันในทางวิวัฒนาการ อย่างนี้แล้ว มันมีอยู่ที่ ตรงใหนที่ว่าคนดีกว่าสัตว์ สัตว์ไม่ได้สร้างปัญหาขึ้นมา ปล่อยไปตามธรรมชาติ. คนนี้สร้างปัญหา อะไรขึ้นมาอย่างมากมาย จนต้องแย่งชิงกัน จนต้องฆ่ากัน, เอาสงครามเป็น เครื่องมือสำหรับควบคุมการเกิด ที่จะล้นโลกของมนุษย์ อย่างนี้.

กนที่ปัญหามากกว่าสัตว์ เพราะว่ามันสมองของคนมันขยายตัว ออกไปมากกว่าสัตว์, มันคิดนึกได้มากกว่า โละเอียดลออกว่า จึงประดิษฐ์ สิ่งใหม่ขึ้นมา, ล้วนแต่ทำให้เป็นปัญหาเกี่ยวกับกามารมณ์. มนุษย์ ประดิษฐ์วัตถุปัจจัยของกามารมณ์ : เครื่องเล่นทางกามารมณ์, อะไรทาง กามารมณ์มากมาย, ก็เป็นปัญหาแก่มนุษย์นั้นเอง อย่างสมน้ำหน้าของ มนุษย์ทีเดียว. สัตว์ใม่มีปัญหาอย่างนี้ จึงไม่มีความยุ่งยากลำบากเกี่ยวกับ เรื่องนี้ มีแต่เรื่องการสืบพันธ์โดยบริสุทธิ์ล้วนๆ ตามธรรมชาติ.

ลองเปรียบกันดูว่า คนกับสัตว์มันดีกว่ากันอย่างไร? ถ้าดูกัน ทางร่างกาย แล้ว คำกล่าวโบราณที่สุดก็มีอยู่ว่า อาหารนิทุทา ภยเมถุนญจ เป็นต้น ซึ่งมีใจความว่า การกินอาหารก็ดี การนอนหลับก็ดี การอยู่กันเป็นคู่ มีกิจกรรม ของคนเป็นคู่ก็ดี การรู้จักขึ้งลาดวึงหนีภัยก็ดี สื่อย่างนี้มีเสมอกันทั้งคนและสัตว์ ธรรมะเท่านั้นที่แตกต่างระหว่างคนกับสัตว์. เอาธรรมะออกไปเสียแล้ว คน กับสัตว์ก็เหลือเท่ากัน.

พิจารณาดู "คน" ในแง่ภาษาธรรม.

นี่คนโบราณรู้สึกกันอย่างนี้ คิดกันอย่างนี้ เข้าใจว่าตั้งแต่ก่อน พุทธกาลจึงได้ออกแสวงหาอะไร ๆ ที่มันดีไปกว่าธรรมดา คือที่ว่าให้มันดีกว่า สัตว์ อย่าให้มันเสมอกันอยู่กับสัตว์เลย. ฉะนั้น การเป็นคนในแง่ทาง ร่างกายนี้ เราเห็นได้ว่าไม่คือว่าสัตว์, แล้วสร้างบี่ญหายุ่งยากลำบากมาก กว่าสัตว์. ควรจะมองดูความเป็นคนกันในแง่อื่น คือ ในแง่ของภาษา ธรรม หรือ ทางด้านจิตใจ.

ที่นี้ก็จะมา ดูกวามเป็นกนกันในด้านจิตใจ. ไม่เอาร่างกายเป็น หลัก, ก็มองดูเถิดว่า เดี๋ยวนี้คนกำลังมีจิตใจกันอย่างไร? ที่จริง กนกวร จะมีจิตใจชนิดที่มีกวามทุกข์น้อยกว่าสัตว์; เพราะว่าคิดดี คิดเก่ง แล้ว ควรจะมีจิตใจทึ่งดงาม สะอาดสว่างไสว มีความทุกข์น้อยกว่าสัตว์.

เขาก็ได้เคยพยายามกันในส่วนนี้ จนกระทั่งเกิดบุคคลชนิดที่เรา เรียกกันว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า; ท่านกันพบความมีจิตใจที่ประเสริฐ ที่สุด อยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง, แล้วก็สอนให้คนอื่นเห็น แล้วปฏิบัติ ตามได้ด้วย ก็มีความเป็นคนทางจิตใจเกิดขึ้น ซึ่งดีกว่าสัตว์ สูงกว่าสัตว์ ประเสริฐกว่าสัตว์ โดยแท้จริง.

แต่คนเดี๋ยวนี้เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า? **คนเดี๋ยวนี้ไม่สนใจความ** เป็นคนในด้านของจิตใจ สนใจแต่ความเป็นคนในด้านของวัตถุหรือร่าง- คนคือใคร ?

กาย : มวัสาละวนแต่จะส่งเสริมความเป็นคนในด้านร่างกายด้านวัตถุ คือ ด้านเนื้อหนังนี้. คนเหล่านั้นจึง ไม่สนใจสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ที่จะทำให้ คนสูงขึ้นไปในด้านจิตใจ.

โดยทั่วไปในโลก โดยเฉพาะบีจจุบันนี้ ได้ ละเลยธรรมะหรือ สาสนา กันเสียแล้ว ทุก ๆ สาสนา ไม่เฉพาะแต่พุทธสาสนา; ทั้งนี้ก็ เพราะว่าความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุนิยม, คือการ ค้นคว้าประดิษฐ์หาวัตถุบัจจัย ที่จะส่งเสริมความสุข สนุนสนานเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนังนั้น เป็นไปอย่างแรงกล้า. ใครถูกเข้าก็ติดเหมือนกับติดฝิ่น, เป็นยาเสพติด, คนทั้งโลกจึงเห่ไปในทางเนื้อหนัง จนกระทั่งเรียกว่า เป็นทาสของ อายตนะ. คำนี้แม้จะแปลกหูไปบ้าง ก็ขอให้ช่วยจำไว้ให้ดี ๆ ว่า เป็นทาส ของอายตนะ คือ เป็นปาวเป็นขึ้ง้าของอายตนะ.

รู้จักคำ "เป็นทาสอายดนะ" ใว้บ้าง.

อายตนะ ในที่นี้ก็คือ ตา หู จมูก ล้น กาย ใจ ซึ่งเป็นเครื่องรับอารมณ์ ในทางเป็นสุขสนุกสนานเอร็ดอร่อย : ต้องการรูปที่สวย, ต้องการ เสียง ที่ไพเราะ, ต้องการ กลิ่นที่หอมหวน, ต้องการ รสที่อร่อยแก่ลิ้น, ต้อง การ สัมผัสทางผิวหนัง ที่ส่งเสริมกิเลส, ต้องการ ความคิดนี้กหรืออารมณ์ ที่ส่งเสริมกิเลส, อย่างนี้แล้วก็เรียกว่า เป็นทาสของอายตนะ คนในแง่ ของนามธรรม หรือจิตใจ ควรจะดีกว่าสัตว์. แต่เดี๋ยวนี้ เมื่อคนมาเป็น ทาสของอายตนะเสียอย่างนี้แล้ว จะดีกว่าสัตว์ได้อย่างไร ? พอเราเหลียวไป ดูทางสัตว์ สัตว์กลับไม่เป็นทาสของอายตนะ, สัตว์เดรจฉานไม่มีปัญหา ที่ต้อง ฆ่ากันตายด้วยเรื่องของกามารมณ์.

ถ้าจะพูดกันให้ละเอียดสักหน่อย ก็อาจจะพูดได้ว่าสัตว์ไม่มีเรื่อง กามารมณ์ แม้จะมีเรื่องสืบพันธุ์ ก็เป็นเรื่องสืบพันธุ์บริสุทธิ์ ตามความรู้สึก ของต่อมแกลนด์ทั้งหลาย ที่เกี่ยวกับการสืบพันธุ์. การประดิษฐ์คิดกันใน ทางส่งเสริมกามารมณ์ ซึ่งไม่จำเป็นสำหรับสืบพันธุ์นั้น มีแต่ในหมู่ มนุษย์; ฉะนั้นเรื่องลามกอนาจารทั้งหลาย เกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงมีในหมู่ มนุษย์, และมนุษย์ชนิดนี้จะเรียกว่าคนชนิดไหน?

ถ้าจะเอาหลักว่า คนดีกว่าสัตว์ แล้วมันดีกว่าที่ตรงใหน? ในด้าน จิตใจคนเลวไปเสียกว่าสัตว์ แม้ว่าจะบำรุงร่างกายให้สวยงาม ให้วิจิตร พิศตารอย่างไร ในด้านจิตใจมันก็ยังต่ำกว่าสัตว์. พอจิตใจต่ำ มันก็ไม่ เป็นมนุษย์ได้ เพราะกำว่า มนุษย์ แปลว่าสัตว์ที่มีใจสูง ดังที่กล่าว มาแล้ว.

นี่แหละ ถ้าท่านเข้าใจข้อความดังที่ว่ามาแล้ว ท่านก็จะพบ ว่า ความเป็นคน นี้กำลังมีปัญหา สำหรับพวกเรา, และเป็นสิ่งสมควรแล้ว ที่จะเอามาพูดกัน ให้รู้กันเสียที่ว่า เป็นคนนั้นคืออะไร, จะเป็นอย่างไรจึง จะเป็นคน, เพื่อว่าปัญหาของโลกนี้มันจะได้หมดสิ้นไป เพราะทุกคนเป็น คนได้จริง.

ท์นี้เราก็มาดูกันให้ชัดเจนลงไปว่า ถ้าพูดทางวัตถุ เราก็เป็นคน เพราะมีรูปร่างอย่างคน; แต่พอพูดถึงทางจิตใจ เราก็เกิดความสงสัยขึ้น มา ลังเลขึ้นมา ว่าเราเป็นคนหรือหาไม่? บางทีก็ลังเลเพราะไม่รู้ว่า เป็น คนนั้นเป็นอย่างไรในทางจิตใจ? แต่เดี๋ยวนี้ก็พอจะรู้แล้วว่า ต้องมีใจสูง; นี้ก็ลังเลในความมีใจสูง ของเราเสียแล้ว มองไปที่ไรมันก็เห็นแต่เอียงไป ในทางต่ำ เราก็เลยรู้สึกสังเวชตัวเอง ว่าไม่รู้ว่าความเป็นคนนั้นมันจะมีหรือ ไม่ มันจะมีอยู่กี่มากน้อยสำหรับเรา?

ศาสนธรรมเปลี่ยนสภาพความเป็นคนได้.

ทีนี้เราก็จะดูต่อไป ถึงความเปลี่ยนแปลงของความเป็นคน ถ้าเรา ยังคงถือหลักธรรมในพระสาสนา ความเป็นมนุษย์หรือความเป็นคนของ เราจะน่าดูกว่านี้, จะเป็นคนได้ด้วยกันทุกสาสนา; เพราะว่าทุกสาสนา จะมีใจความสำคัญ อยู่สัก ๒ ข้อเป็นอย่างมาก คือว่า เราต้องเอาชนะความ ทุกข์ให้ได้ คือเราไม่มีความทุกข์ นื้อข่างหนึ่ง, แล้ว เราต้องช่วยเพื่อน ของเราให้เป็นอย่างนั้นได้ด้วย คืออยู่กันเป็นหมู่เป็นคณะที่ไม่มีความทุกข์ ด้วยกัน.

การที่เราจะมีความสุขไม่มีทุกข์ อยู่คนเดียว คนอื่นช่างหัวมัน นั้นไม่ใช่ความรู้สึกของคน และไม่ใช่หลักของพระศาสนา. พระศาสนา ทุกศาสนาต้องการจะสอนให้แก้บัญหาส่วนตัว คือความทุกข์ได้เสีย ก่อน, แล้วก็สอนให้ช่วยคนอื่นเพื่อนมนุษย์ ของเราให้เป็นอย่างนั้นด้วย. หน้าที่มีอยู่ ๒ ขั้นตอนอย่างนี้ ทำเพียงขั้นตอนเดียวก็ยังไม่เป็นคน ที่เต็ม ตามความหมายของพระศาสนา. ทีนีในหน้าที่ ข้อแรก เราจะต้อง มีความถูกต้องในทางจิตใจ
คือมีจิตใจอยู่ในลักษณะที่ไม่มีความทุกข์ ซึ่งอาตมาชอบพูดเอาง่าย ๆ ว่า
มีความสะอาด มีความสว่าง มีความสงบ แห่งจิตใจ; ถ้าได้อย่างนี้ก็
ไม่มีความทุกข์ ความเป็นคนนั้นเต็มเปี่ยม. ถ้ายังสะอาดน้อย สว่างน้อย
สงบน้อย ความเป็นคนยังพร่อง, ถ้าไม่สะอาด สว่าง สงบ เสียเลย ก็ยังไม่มี
ความเป็นคนเลย, ถ้าความสะอาด สว่าง สงบ ถึงที่สุดแล้ว ก็เป็นพระอรหันต์. เพราะฉะนั้นอย่ามองพระอรหันต์ให้มันมียุ่งยากลำบากแก่การ
เข้าใจ มองแต่เพียงว่า ท่านเป็นคนที่เต็ม, พระอรหันต์ท่านเป็นคนเต็ม
หรือมีความเต็มแห่งความเป็นคน เท่านั้นเอง.

เอ้า, เดี๋ยวก็จะมาถึงปัญหาอีกปัญหาหนึ่ง ที่เรายึดถือกันมาก ว่าถ้า ใครมาด่าเราว่าแกเป็นคน ไม่เต็มคน อย่างนี้ก็โกรธหัวพืดหัวเหวี่ยงอีก เหมือนกัน. นี้เพราะเราไม่รู้ว่า ความเต็มแห่งความเป็นคนนั้นมันอยู่ที่ ใหน? พอว่าไม่เต็ม คนนี้ไม่เต็ม ก็หมายความว่ามันเป็น abnormal เป็น คนบ้าคนบอ อะไรก็ไม่รู้ แล้วก็โกรธเขาอีก. นี่ดูให้ดีเถอะว่า เราเป็น คนเต็มแล้วหรือยัง?

ถ้าโดยหลักแห่งธรรมะแท้จริง แล้ว มีความเต็มแห่งความเป็น มนุษย์ อยู่ที่ความเป็นพระอรหันต์. เดี๋ยวนี้เราเอาแต่เพียงว่า ความ เป็นคนนี้ต้องจิตใจสูง. อย่าสร้างปัญหาขึ้นมา, อย่าต่ำต้อยกว่าสัตว์ เดรจิฉาน, ให้สัตว์เดรจิฉานเป็นอยู่อย่างสงบสุขยิ่งกว่ามนุษย์.

คนกลับทำสิ่งส่งเสริมกิเลสตัณหา.

สตว์เดรจฉานส่งเสริมก็เลสตัณหาไม่เป็น เพราะไม่มีความคิดนึก เพราะไม่มีมันสมองที่ทำอย่างนั้นได้. ส่วนคนเรานี้ มีมันสมองที่วิวัฒนา-การมากเกินไป คิดนึกได้มากเกินไป ก็เลยแล่นเตลิดออกไป ไปทำสิ่งที่ ส่งเสริมความต้องการของก็เลสตัณหา นั้นเอง.

คำว่า กิ*เลสตัณหา* นี้เป็นสิ่งประหลาด คือ *เป็นสิ่งที่ใม่รู้จักพอ*; ส่งเสริมให**้**อย่างนี้ก็ไม่รู้จักพอ, มากเท่าไรก็ไม่รู้จักพอ, ต้องการอย่างอื่น อีก; ฉะนั้นคนจึงมีแต่เรื่องส่งเสริมกิเลสตัณหา.

การศึกษา ของมนุษย์ในโลกนี้ มี แต่การศึกษาที่ส่งเสริมกิเลสตัณหา. อาตมาพูดอย่างนี้ใครจะโกรชก็ยินดี เพราะมองเห็นอย่างนี้ มันก็
ต้องพูดไปอย่างนี้. ขอให้ไปพิจารณาดู ในโรงเรียนก็ดี ในวิทยาลัยก็ดี ใน
มหาวิทยาลัยก็ดี, ทั่วทั้งโลกไม่เฉพาะประเทศไทย มันมีที่ใหนบ้างที่จะสอน
เพื่อให้รู้ว่าคนคืออะไร, คนคืออะไร? วิชาสาขามนุษยศาสตร์ก็เรื่องบ้า ๆ
บอ ๆ มันเกี่ยวด้วยการเมือง ช่วยให้เกิดกิเลส ในทางส่งเสริมกิเลสมากขึ้น.
วิชามนุษยศาสตร์ ที่สอนอยู่ตามมหาวิทยาลัยนั้น ไม่ได้สอนให้รู้เลยว่าความเป็น
คนนั้นคืออะไร, ไม่ได้สอนให้รู้เลยว่า ความเต็มแท่งความเป็นคนนั้นคืออะไร.
ไปคันดู ที่มหาวิทยาลัยใหน โรงเรียนใหน สอนให้รู้ว่าคนคืออะไร?. ความ
เป็นคนคืออะไร?

คนแก่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย รุ่นปู่ชวด ย่าชวด เสียอีก มักจะพูดใน ทำนองที่ให้เด็กรู้ว่า เราเป็นคนกันอย่างไร พอให้เกิดนิสัย, เกิดต้นเงื่อน ของความรู้สึกว่า เราจะเป็นคนกันอย่างไร, เราจะเป็นคนที่เต็มเปี่ยมกัน อย่างไร; นี้มันไม่ใช่ในโรงเรียนในมหาวิทยาลัย.

การศึกษาสอนแต่เรื่องอาชีพ.

ไปดูทางโรงเรียนทางมหาวิทยาลัย ไม่มีที่ใหนสอนว่าคนคืออะไร, คนเต็มได้อย่างไร. ที่มีเรียนมีสอนกันอยู่ ก็เท่าที่จะสนองกิเลสตัณหา ทั้งนั้นเลย, จะพูดว่า "ทั้งนั้นเลย" ก็อยากจะอธิบายว่า ไม่มีโรงเรียนใหน มหาวิทยาลัยใหน ที่สอนอะไรนอกไปจากเรื่องของการที่จะประกอบอาชีพ, มีแต่วิชาชีพ ไม่มีวิชาธรรม. จะสอนให้เป็นอะไรก็ตาม จะสอนให้เป็นหมอ, สอนให้เป็นวิศวกร, สอนให้เป็นผู้พิพากษา, สอนให้เป็น อะไรก็ตาม, เป็นเทคโนโลยี เป็นสูงสุด กระทั่งว่าจะเก่ง จนจะไปโลก พระจันทร์ได้อย่างนี้ ก็ไม่มีสอนเรื่องอะไรอื่น นอกจากให้รู้สึงที่จะประกอบอาชีพ.

อาชีพนี้มันขึ้นอยู่กับอำนาจ หรือเครื่องมือที่จะเอาเปรียบผู้อื่น จะชนะผู้อื่น; ฉะนั้นอะไรที่จะเป็นวิชาความรู้ จะให้ได้เปรียบผู้อื่น ชนะ ผู้อื่น ก็มีคนต้องการ. เราก็อุตส่าห์เรียนกัน. วิชาทั้งหมดมันก็มีแต่ เพียงสนองตัณหา ของคนนั้น ๆ แล้วแต่ว่าคนนั้นเขาอยากจะมีอาชีพโดย วิธีใหน. ความหมายที่แท้จริงหมดสิ้นไป เพราะคนต้องการแต่เพียงเป็น อาชีพ : จะเป็น ตุลาการ ก็ดี จะเป็น ทหาร ก็ดี จะเป็น หมอ ก็ดี จะเป็น นายข่าง ก็ดี มันกลายเป็นเรื่องอาชีพไปเสียหมด ไม่เป็นไปตามอุดมคติของคำเหล่า นั้น ซึ่งมีอุดมคติสูง.

อุดมคติสูงก็คือ ถ้าเป็นหมอ ก็มุ่งแต่จะช่วยคนให้รอดความตาย ไม่ ใต้นึกถึงอาชีพ, ถ้าเป็นตุลาการ ก็นึกจะรักษาความเป็นธรรมไว้ในโลกนี้ ไม่ได้นึก ถึงสินบน, ถ้าเป็นนายข่าง คิดว่าจะทำโลกนี้ให้งดงาม ไม่ได้คิดที่จะเอาเปรียบใคร โกงใคร อย่างนี้เป็นต้น.

เดี๋ยวนี้ในโลกนี้มันแข่งขันกันแต่ในทางที่ว่า เราจะได้เปรี๋ยบ คนอื่นอย่างไรในการแสวงหาทรัพย์, แล้วก็มาใช้เพื่อประโยชน์แก่เนื้อ-หนังของเราให้สุดเหวี่ยง.

ฉะนั้น ขอให้ไปสังเกตดูว่า มหาวิทยาลัยทั้งหลาย ได้แบ่งเป็น คณะอย่างไร? สอนกันอยู่กี่คณะอย่างไร? ทุกคณะไปจบที่ไหน? มันก็ไป จบแค่ปากแค่ท้อง เพื่อจะสนองกิเลสตัณหาของคนแต่ละคน ซึ่งเข้าไปเรียน. ในโลกนี้มันจึงมีแต่อย่างนี้ มัน มีแต่วิชาชีพ ไม่มีวิชาธรรม.

สมัยพุทธกาล ศึกษาทั้งศิลปศาสตร์, ธรรมศาสตร์.

ส่วนสมัยโบราณ *สมัยพุทธกาล* นั้น *คนเรียนเพื่อวิชาธรรมมากกว่า* วิชาชีพ; ไม่ใช่ว่าจะไม่สนใจวิชาชีพ หรือศิลปศาสตร์กันเสียเลย เขา สนใจศิลปศาสตร์*เพื่อดำรงชีพอยู่ใต*้ แต่ไม่เพื่อ ไม่มาก แล้วรักษาอุดมคติของ หน้าที่การงานนั้น ๆ ด้วย; เพราะว่า เขาไม่สนใจแต่คิลปศาสตร์ เขาไป สนใจธรรมศาสตร์ด้วย.

ธรรมสาสตร์ช่วยให้มีจิตใจถูกต้อง, สิลปศาสตร์ช่วยให้ร่างกาย อยู่ได้. เขาถือคติที่เรียกว่า ชีวิตนี้ต้องเทียมด้วยควาย ๒ ตัวเสมอ; ตัวหนึ่ง เป็นกำลังทางผ่ายวัตถุ. นี้เรา เรียกว่าสิลปศาสตร์, อีกตัวหนึ่งเป็นตัวจิตใจ เป็นตัวสติบัญญา เป็นดวงวิญญาณ ต้องทำให้ถูกต้องและสมบูรณ์ อันนี้เรา เรียกว่าธรรมศาสตร์.

เมื่อคนมันดำเนินมาด้วย **บัจจัย ๒ ประการ** คือทั้ง **ศิลปศาสตร์** แล**ะ ธรรมศาสตร์ แล้ว ก็เป็นคนโดยสมบูรณ์** ครั้นเบื่ออย่างต่ำ ๆ ก็เลื่อน ไปชั้นสูงขึ้นไป ก็เป็นคนที่สูงขึ้นไป จนกระทั่งถึงระดับสุดท้าย ที่เรียก ว่า เป็นคนเต็ม.

คำว่า พระอรหันต์ นั้น เป็นคำเก่าแก่ก่อนพุทธกาล; ขอให้เข้าใจ อย่างนี้ ไม่ใช่พระพุทธเจ้าเพิ่งบัญญัติคำนี้ แล้วก็สอนการปฏิบัติเพื่อความเป็นพระ-อรหันต์. คำว่า นิพพาน ก็เหมือนกัน เขามือยู่แล้วก่อนพระพุทธเจ้า คือคนเขา หวังจุดเย็นไม่มีร้อน เรียกว่า นิพพาน. คนเขาหวังความเต็มเปี่ยมของ ความเป็นมนุษย์ ควรแก่การกราบไหว้บูชาอย่างยิ่งนั้น มาแล้วแต่ก่อนโน้น ทั้งที่เขายังไม่รู้ว่าโดยแท้จริงมันคืออะไร; แต่เขาก็เรียกหาสิ่งเหล่านี้กันมาก่อนแล้ว. เขาต้องการพระอรหันต์กันมาก่อนพุทธกาล, นั้นมีความหมาขอชู่ที่ว่าเป็นคนสูงสุด เป็นคนเต็ม เป็นคนบริสุทธิ์ถึงที่สุด สมแก่ ความเป็นมนุษย์ หรือผู้สูงสุดใครๆควรจะให้การบูชา.

นี้เรียกว่า คนมันต้องมีทั้งศิลปศาสตร์ และธรรมศาสตร์ ศิลป-ศาสตร์ ก็ยกให้ผ่ายร่างกาย ไปจบอยู่ที่อาชีพ; ส่วน ธรรมศาสตร์ นั้น เป็นเรื่องจิตใจมันไป จบลงที่ความสูงของจิตใจ คือ ความสะอาด สว่าง สงบ แห่งจิตใจ, ถึงที่สุดเท่าที่มนุษย์จะทำได้.

เดี๋ยวนี้ กนในโลกเขาไม่สนใจในเรื่องธรรมสาสตร์ หรือ เรื่อง กวามสูงแห่งจิตใจ เขาสนใจแต่เรื่องศิลปศาสตร์ คือความสูงแห่งเนื้อหนัง, แล้วความเป็นคนอยู่ที่ไหน มันเป็นคนก็แต่สักว่าร่างกายมันเป็นคน. คน ชนิดนี้แหละคือคนที่สร้างบัญหาขึ้นมาในโลก คือ เห็นแก่ตัว, เต็มปรี่ อยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว เพราะเป็นทาสของอายตนะ, เป็นทาสของก็เลส, เป็นทาสของเนื้อหนัง, ดังนั้นมันจึงพูดกันไม่รู้เรื่อง.

ในรัฐสภาคนก็พูดกันไม่รู้เรื่อง ในที่ประชุมระหว่างชาติ ก็พูด
กันไม่รู้เรื่อง, มันจึงต่อรองกันไม่ได้ ในเรื่องที่จะสร้างสรรค์ความสงบสุข
ในประเทศนี้ก็ดี ในโลกนี้ก็ดี พูดกันไม่รู้เรื่อง, เพราะว่ามันไม่มีคน
ที่ถูกต้องตามความหมายของคำว่า คน. พูดอีกแง่หนึ่งก็ต้องพูดว่า เป็น
คนแต่เปลือก คือเป็นคนกันแต่ร่างกาย; ส่วนจิตใจนั้นไม่มีความเป็น
คน เพราะเต็มปรื่อยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว, มีความสกปรก มืดมัว
เราร้อนอยู่ในจิตใจของคนคนนั้น ซึ่งเป็นคนกันแต่เปลือก. ถ้าในโลก
นี้เป็นคนกันแต่เปลือกอย่างนี้แล้ว มันก็พูดกันไม่รู้เรื่องเช่นนี้ตลอดไป;
ไม่มีทางที่จะสร้างสันติภาพของโลก หรือสันติสุขส่วนบุคคลจืนมา
ได้เลย.

ควรสนใจธรรมศาสตร์ควบคู่ไปกับศิลปศาสตร์เพื่อเป็นคนเต็ม.

อาตมาขอแสดงความยินดีอย่างยิ่ง ที่ท่านทั้งหลายบางคน มา สนใจในเรื่องผ่ายจิตใจ ซึ่งจะใช้คำพูดอย่างเมื่อตะก็นี้ว่า สนใจในธรรม-ศาสตร์ด้วย ไม่สนใจแต่ศิลปศาสตร์; เข้าใจว่าถ้ามาที่สวนโมกข์ ก็คงจะ มีความสนใจในเรื่องของธรรมศาสตร์ คือเรื่องของพระธรรมเรื่องทางจิตใจ เพราะรู้สึกว่ามันยังไม่เต็ม, ยังว่างอยู่, มันยังกลวงอยู่.

เราจะทำให้ดวงจิตหรือวิญญาณเต็ม เหมือนกับทำให้เนื้อหนังสบาย นี้ไม่ได้ เราทำให้ร่างกายสบายได้ตามวิชาการทางวัตถุ ซึ่งเราก็เชี่ยวชาญ กันมาก; โดยเฉพาะสมัยนี้ คล้าย ๆ กับว่า จะสร้างร่างกายใหม่ก็ยังได้. แต่ในทางด้านจิตใจนั้นไม่รู้อยู่ที่ใหน ไม่รู้ว่ามันมีจิตด้วยซ้ำไป อะไร ๆ ก็เอา มาให้แก่วัตถุเสียหมด จนถือว่า จิตนี้เป็นเพียงปฏิกิริยาของวัตถุ ตามหลัก เกณฑ์ของพวก dialectic materialism. ซึ่งกำลังถือตามกันอย่างนี้มากขึ้น ทุกที; ไม่เท่าไรคำว่า จิตก็จะต้องหายไป ก็จะเหลือแต่ร่างกายและเนื้อหนัง แล้วโลกนี้จะเป็นอย่างไร ขอให้ลองคาดคะเนดู.

และขอภาวนาว่า อย่าให้มันเป็นอย่างนั้นเลย ขอให้รู้จักเรื่อง ของจิตใจไว้ให้พอสมควร เท่า ๆ กันกับเรื่องทางร่างกาย คนละครึ่งก็ยังดี. แต่ความจริงนั้นธรรมชาติต้องการมากกว่านั้น คือให้เรารู้เรื่องทางจิตใจ ปฏิบัติถูกต้องทางจิตใจสัก ๘๐ – ๘๐ เปอร์เซ็นต์, เรื่องของร่างกายนั้นสัก ๑๐ – ๒๐ เปอร์เซ็นต์ก็พอ. เดี๋ยวนี้ เรามาระดมทุ่มเท เรื่องทางร่างกายกันสุดเหวี่ยง จนหมด กำลังคือเป็นเรื่องกายไปเสียหมด, เป็นเรื่องเนื้อหนังเป็นเรื่องวัตถุไปเสีย หมด. บ้ญหามันก็ลำบากยุ่งยากมากขึ้น, แล้วก็บาปกรรมอันนี้ มันก็จะ ตกแก่ลูกหลานตาดำ ๆ ซึ่งมันคลอดออกมามากขึ้นทุกที. กนจะไม่เข้าใจ เรื่องชีวิตจิตใจ เรื่องคนกันเสียเลย, แล้วก็จะสร้างบัญหาขึ้นในประ-เทศ หรือว่าในโลกนี้ มากกว่าที่กำลังเป็นอยู่ในเวลานี้.

เข้าใจว่าท่านทั้งหลายคงพึ่งถูก ที่อาตมากำลังบอกว่า **ลูกหลาน** ของเรา จะสร้างบัญหายุ่งยากขึ้นมามากกว่าในยุคเรา, เขาไม่รู้เรื่องทาง จิตทางวิญญาณ ทางศาสนา, ไปหลงใหลเรื่องทางวัตถุเนื้อหนังร่างกาย เสียตั้งแต่แรก, แล้วเขาจะอยู่กันในโลกชนิดไหน? คงจะอยู่ในโลกชนิด หนึ่งซึ่งเราไม่รู้จะเรียกว่าอะไร หรือบรรยายไม่ถูก.

ฉะนั้น ขอให้สนใจเรื่องของคน ว่าคนนี้มันคืออะไร, มีความ เต็มเปี่ยมอยู่ที่ใหน; แล้วก็ดูกันทั้งในผ่ายวัตถุและผ่ายจิตใจ, แล้วก็มอง เรื่องทางจิตใจ ว่าสำคัญกว่าเรื่องทางผ่ายวัตถุหรือร่างกาย. เราก็จะพอ เข้าใจกันได้ ถึงความจริงที่ว่า เป็น คนนั้นคืออะไร, ความเต็มเปี่ยมแห่ง ความเป็นคนนั้นคืออะไร.

เดี๋ยวนี้เราก็มีคำพูดใช้ว่า จอมคน หรือว่า คนที่เต็มอย่างนี้ เรา ก็ใช้พูดกันอยู่ ว่าเป็นจอมคนนั้นคือจอมอะไร? ถ้าจอมคนที่ปราศจาก ธรรมะแล้วก็คือตัวอันตรายที่สุด ถ้าจอมคนมันก็ต้องมีความถูกต้องทั้งฝ่าย ร่างกาย และฝ่ายจิตใจ เหนือใครๆ จึงจะเรียกว่าจอมคน. ต้องแก้ปัญหาความไม่เต็ม แล้วคนจักเต็มขึ้นมา.

คำว่าเป็นคนที่เต็ม ถ้าเรา อยากจะเป็นกนเต็ม เราจะต้องเป็น กันอย่างไร? เดี๋ยวนี้ใครมากล่าวหาว่า แกไม่เต็มบาทคือไม่เต็มคน นี้ก็ โกรธเสียแล้ว ทั้งที่ไม่รู้ว่าเต็มคนหรือเต็มบาทนั้นมันคืออย่างไร?

อาตมาจะกล่าวโดยรายละเอียดให้สิ้นเชิงมันก็ไม่ไหว, จำเป็นจะ ต้องฝากไว้ให้ท่านทั้งหลาย นำไปคิดพิจารณาสังเกตสังกาเอาเองอยู่ตลอด เวลา, ก็คงจะเข้าใจได้ว่า เป็นคนนั้นคืออะไร, เป็นคนนั้นคือเป็นอะไร; แล้ว แก้บัญหากันต่อไปว่า จะทำให้เต็มได้อย่างไร.

นี้เราพูดกันแต่ในส่วนที่ว่าคนคืออะไร นี้เพื่อจะแก้บัญหาเกี่ยวกับ ความเป็นคนก็ จะต้องมีบัญหาต่อไป คือบัญหาที่ว่า คนนี้มาจากอะไร? อาตมาก็ชอบใช้ตรรกอย่างพุทธบริษัท ตรรกอย่างพุทธบริษัทนี้ เราถอดรูป ออกมาจากอริยสัจจ์ ๔ ได้เป็น รูปของบัญหา ๔ ประการ คือว่า คืออะไร? จากอะไร? เพื่ออะไร? โดยวิธีโด?

ถามว่า คนนี้คืออะไร? ถ้าตอบได้ก็ถูกไปข้อหนึ่ง, คนนี้มา จากอะไร? ตอบได้ก็ถูกอีกข้อหนึ่ง, คนนี้มันเพื่ออะไรกัน เป็นคนนี้เป็น เพื่ออะไรกัน ไปจบจุดที่ตรงใหน? นี้ก็บี่ญหาหนึ่ง, แล้วก็โดยวิธีใดจึง จะเป็นได้อย่างนั้น?

นี้เราทำ*รูปบั๊นเล็กๆ กวาง ๔ ตัวรวมหัวเดียวกัน* แจกไปมากมายแล้ว เข้าใจว่าน้อยคนที่จะรู้ความหมายของภาพนี้ ซึ่งเข้าใจว่า *ถอดออกมาจากหลัก-* เกณฑ์ของอริยสัจจ์ทั้ง ๔ โดยวิธีของตรรก คือ logic กวาง ๔ ตัว หัวเดียวกัน ใม่เคยเห็นก็ไปดูเสียที่โรงบั้น ที่แถว ๆ นี้ก็มี. มันกลมกลืนกันถึงขนาดนั้น หมายความว่า ตอบถูกหมดตั้งแต่บัญหาที่ถามว่า คืออะไร? จากอะไร? เพื่อ อะไร? โดยวิธีใด? เมื่อตอบถูกหมดอย่างนี้ก็หมายความว่าเข้าใจหมด, เข้า ใจหมดมันก็หมดบัญหา คือสามารถทำให้สำเร็จประโยชน์ ได้ตามความ ประสงค์.

ฉะนั้นอยากจะใช้วิธีของพุทธบริษัท ในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท ก็ใช้วิธีที่ตั้งปัญหาอย่างที่ว่ามาแล้วนี้ก็แล้วกัน ว่าคืออะไร? จากอะไร? เพื่อ อะไร? โดยวิธีใด?

เดี๋ยวนี้ก็ได้พูดมาแล้วถึงข้อที่ว่าคนนั้นคืออะไร ก็เหลือบัญหาถัด ไปว่า คนนี้มาจากอะไร?

บัญหาควรศึกษาต่อว่า คนมาจากอะไร?

เมื่อถามว่า คนมาจากอะไร? ก็ต้องมองดูกัน ทั้งในแง่ภาษาคน และภาษาธรรม อีกตามเคย. มองดูกัน ในแง่ภาษาคน ก็เอาทางวัตถุทาง กายเป็นหลัก คือเห็นอยู่ได้ด้วยตา ทุกคนเห็น ทุกคนรู้จัก ทุกคนพูดได้ คนก็จะตอบโดยภาษาคนว่า คนก็มาจากท้องแม่ของตน คนก็มาจากพ่อจากแม่ ของตนโดยภาษาคน. หรือแม้จะกล่าวโดยวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ คนนั้นก็มาจาก พ่อแม่ มาจากจุดตั้งต้นทางวัตถุ มีวิวัฒนาการทางวัตถุจนมาเป็นคน ตามความ หมายวัตถุ ก็เรียกกันว่า คน, คน อย่างนี้. ในทางร่างกายก็มาจากพ่อแม่, สัตว์เครจฉานก็เป็นอย่างนั้น, ต้นไม้ต้นไล่ทั้งหลายก็เป็นอย่างนั้น คือมันมี พ่อแม่ มีการสัมพันธ์กันระหว่างพ่อแม่ แล้วก็ออกมาเป็นลูก, น้ำก็คือผลที่ ออกมาจากพ่อแม่ แล้วเราก็เรียกว่าคน.

เพียงเท่านี้ก็เรียกว่าพูดกันแต่ในภาษาคน ถูกไม่เกินครึ่ง ไม่ถึง ครึ่งเพราะว่ามันยัง มีเรื่องถึกซึ้งทางจิตใจ ที่จะต้องดูต่อไป ว่า คนนี้มัน มาจากอะไร? คนเกิดความรู้สึกว่า ตัวฉัน ตัวกู อะไรขึ้นมานี้ ด้วย อำนาจของอะไร? ทำไมจึงสำคัญตนว่าเป็นคน? ซึ่งสัตว์เดรจฉานมันไม่ ต้องมีความรู้สึกที่สำคัญตนว่าเป็นคน หรือเป็นสัตว์หรือเป็นตัวกู; แต่คน เรานี้มีความสำคัญว่าเป็นตัวเป็นตน เป็นคน เป็นคน เป็นตัวกู.

เมื่อยังอยู่ในท้องแม่ ยังไม่รู้สึกคิดนึกว่าเป็นตัวกู, ออกมาใหม่ๆ ยังไม่รู้สึกคิดนึกว่าเป็น ตัวกู เติบโตขึ้นมาตามลำดับ จึงจะค่อยมีความ รู้สึกนึกคิดเป็น - ตัวกู เป็น - ของกู, นี้ความเป็นคนตอนนี้ ที่ทะนงตน ว่าเป็นคน เป็นตัวเป็นตนนี้ มาจากอุปาทาน, เรียกว่าความเป็นคนนั้น ออกมาจากความรู้สึกในทางจิตใจ ไม่ใช่เป็นเพียงความเจริญขึ้น งอกงามขึ้น ทางผ่ายกายอย่างเดียว; ฉะนั้น ความเป็นคนดูจะไม่มีอะไรมากไป กว่าความคิดว่าเป็นคน. ถ้ามีอะไรมาทำให้เกิดความคิดว่าเป็นคนได้ขึ้น มาเมื่อไร ความรู้สึกว่าเป็น คน มันก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น, แล้วคนนั้นก็มีความ เป็นคน ถือเอาความรู้สึกอันนั้นเป็นหลัก.

ความเป็นคน นี้มันเป็นลมๆ แล้งๆ ไปตามความคิดของผู้คิด ที่ คิดว่ากูเป็นคน ความรู้สึกว่า ตัวกุ ว่า ของกู ว่าตัวสู ว่า ของกู อะไรก็ตาม นั้นมัน เนื่องอยู่กับความรู้สึกว่าเป็นคน คือเป็นตัวเป็นตนอะไรขึ้นมาสัก อย่างหนึ่งก่อน.

ดูความเกิดเป็นคน ที่มาจากภาษาธรรม.

นี้เมื่อกล่าว โดยภาษาธรรม หรือโดยภาษาศาสนา คนนี้มาจาก กวามชืดมั่นถือมั่น ด้วยกวามสำคัญผิดของอวิชชา ว่า กูเป็นคน, ถูก อบรมแวดล้อมตั้งแต่อ้อนแต่ออก มาให้เข้าใจว่า กูเป็นคน กูเป็นตัวเป็นตน แล้วกูมีอะไรเป็นของตน จนกระทั่งบัดนี้ ยิ่งหนาแน่นไปด้วยความรู้สึกอันนี้ ถึงกับโกรธ เมื่อใครพูดแย้งนิดเดียวว่ายังไม่ใช่คน.

ใครจะโกรธอาตมาก็ตามใจ อาตมากำลังพูดอย่างนี้ว่า หลาย ๆ คนนี้ยังไม่เป็นคน เพราะไม่มีความรู้ว่า คนนั้นคืออะไร.

ความเป็นคนในภาษาธรรมนั้น มาจากจิตใจที่มีความรู้สึกว่า เป็นคน. ในทางภาษาธรรมถือเอานามธรรมเป็นหลัก ว่าอะไร ๆ ก็ล้วน แต่ออกมาจากใจ: นี่คนเขาพึ่งไม่ถูก เพราะสิ่งที่เรียกว่า จิตใจนั้น มัน เป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง เข้าใจได้ยากว่าคืออะไร, เรายังยอมแพ้กันอยู่กระทั่งเดี๋ยวนี้ ว่าจิตใจนั้นมันคืออะไร? จิตเป็นอะไร ไม่มีใครรู้, รู้แต่ปฏิกิริยาของจิต.

พูดกำบื้นทุบดินดีที่สุด ในพุทธศาสนาก็ว่า จิตเป็นสังขารธรรม ที่มันมาตามเหตุตามบัจจัขของมัน, เกิดมาเป็นจิตใจ รู้สึกคิดนึกได้อยู่ อย่างนี้. นี้คือจิตใจ แต่ไม่ได้รู้โดยแท้จริง ว่า จิตใจ นั้นคืออะไร. เรารู้แต่ปฏิกิริยาของจิตใจ, แล้วก็ควบคุมมันให้เป็นประโยชน์, ใช้จิต ใจให้เป็นประโยชน์, หรือสามารถควบคุมไม่ให้เป็นทุกข์ได้, ทั้งที่เราก็ ไม่ได้รู้โดยแท้จริงว่า มันเป็นอะไร.

อาจจะมีครูบาอาจารย์บางพวก พวกอภิธรรม พวกใหนก็ตาม เขารู้ว่าจิตใจคืออะไร; ส่วนอาตมานั้นสารภาพว่าไม่รู้, แล้วยังจะถือว่า แม้ใน พระคัมภีร์พระพุทธศาสนา ก็ไม่ได้มุ่งหมายจะสอนให้รู้ว่า จิตใจนั้น เป็นอย่างไร, คืออะไร; แต่ลอนให้รู้ว่า เราจะต้องทำอย่างไรกับสิ่งที่เรียกว่าจิตใจ นั้น แล้วเราจะได้ไม่เป็นทุกข์.

เคยสนทนากับพวก*นักวิทยาศาสตร์สมัยที่จจุบันนี้* เขาก็ยอมรับว่า สึงที่เรียกว่า ไฟพ้านั้นคืออะไร เขาก็บอกว่า ยังไม่รู้ว่าตัวไฟพ้าที่แท้จริงนั้นมันคือ อะไร; แต่เราอาจจะทำให้มันปรากฏออกมาได้ โดยกรรมวิธีต่างๆ แล้ว เราก็ใช้มันได้ จนจะเป็นของทิพย์ของวิเศษไปแล้ว. เรื่องอีเลคโทรนิค เรื่อง คอมพิวเตอร์, เรื่องอะไรต่างๆ นี้มันเป็น ความรู้ที่เนื่องด้วยสิ่งที่เรียกว่าไฟพ้า; แต่เราก็ ไม่รู้ว่าไฟพ้านั้นคืออะไร เพราะว่าเท่านี้มันพอแล้ว, ใช้ให้เป็น ประโยชน์ตามที่ต้องการได้อย่างไรมันพอแล้ว. ที่จะไปรู้จักรู้ตัวมันเองจริงๆ ว่ามันคืออะไร ยังทำไม่ได้ ก็เลยค้างเติงอยู่เดี๋ยวนี้

เรื่องจิตใจ นี้ก็เหมือนกัน อย่าไปเสียเวลารู้จนถึงว่า มันคืออะไร
เลย รู้แต่ว่าเราจะควบกุมมันอย่างไร, โดยวิธีปฏิบัติอย่างไร. พูดแล้ว
ก็เหมือนกับคนบ้า คือเอาอะไรมาควบคุมจิตใจ ก็เอาจิตใจอีกนั้นแหละ
ควบกุมจิตใจ ทั้งที่ไม่รู้ว่าจิตใจคืออะไร ก็สามารถที่จะประพฤติหรือกระทำ
ให้มีการควบคุมจิตใจโดยจิตใจ, ให้จิตใจเปลี่ยนแปลงไป อยู่ในลักษณะที่จะ
ไม่ให้เกิดก็เลสและความทุกข์; นี่มันเป็นเรื่องประหลาดอย่างนี้.

ถ้าถามว่า จิตใจคืออะไร ? ก็บอกว่าไม่รู้; รู้แต่ว่าจะต้องควบคุม
จิตใจอย่างไร จึงจะสูง ๆ สูงขึ้นเป็นมนุษย์ได้ นี้เรารู้. จิตใจนั้นอาจจะ
เป็นพระเจ้า หรือเป็นอะไรมากกว่าพระเจ้าก็ได้ เหลือที่เราจะรู้มันได้; แต่
เรารู้แน่ว่า เราต้องทำอย่างนี้ จึงจะดับตัณหา ดับกิเลสได้.

พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงทราบเพียงเท่านี้ ว่าเราต้องทำอย่างนี้ ความทุกขึ้ มันจึงจะไม่เกิดขึ้น; ส่วนตัว *สภาวธรรมแท้ ๆ* โดยแท้จริง โดยตัวมันเอง ในแง่ของหลักวิชา ทางวัตถุหรือทางนามธรรมก็ตาม *เรายังไม่ต้องรู้*.

ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม มันจะคืออะไร? โดยแท้จริงก็ ไม่ต้องรู้; แต่เราควบคุม ใช้มันได้ก็แล้วกัน. ธาตุจิต ธาตุวิญญาณ นี้ ก็เหมือนกัน อย่าไปเสียเวลา จะไปรู้มันถึงขนาดว่ามันคืออะไร; รู้แต่ว่า เราควบคุมใช้สอยมันได้อย่างไร, ทำความดับทุกข์ได้อย่างไร, มันก็พอแล้ว. นี้เรียกว่า ไม่จำเป็นที่จะต้องรู้ ให้มันมากเกินไป. ถ้าเราจะไปรู้ถึงเรื่องธาตุนั้นธาตุนี้คืออะไร? เราก็คงจะตายเปล่า เสียก่อน, เรารู้แต่เพียงว่า เราจะจัดการอย่างไรกับธาตุนั้นๆ อย่างนั้นๆ เรา ก็จะได้รับประโยชน์จากธาตุนั้นๆ ที่มันมีอยู่ในโลก.

เช่นเรื่องเรามีข้าวกินอย่างนี้ เราก็รู้จักทำนากินข้าวให้ดีที่สุดก็พอ แล้ว ไม่ต้องไปศึกษาให้รู้ว่า ตัวข้าว เมล็ดข้าว ธาตุที่ประกอบกันขึ้นเป็น ข้าว เป็นส่วนน้อยที่สุดนั้นมันเป็นอะไร, มันคืออะไร, มันอย่างไร, มันก็เสียเวลา. แม้ว่าจะมีความรู้แยกอณู แยกปรมาณู ดูได้ มันก็ไม่อาจจะ ตอบปัญหานี้ได้.

คนมาจากความรู้สึกต้องการของจิต.

ในที่นี้จึงขอ สรุปว่า คน ก็มาจากความรู้สึกของจิตใจ ที่รู้สึก ว่าเราเป็นคน; ถ้าไม่อย่างนั้นจะไม่มีความหมายว่าคน มีความรู้สึกว่าเป็นคน. แม้วิวัฒนาการทางวัตถุ มันก็ต้อง เนื่องจากความต้องการของจิตใจ. ถึง แม้ว่าวิทยาสาสตร์ก็ยอมรับ วิทยาศาสตร์ทางวัตถุนี้ก็ยอมรับว่า วิวัฒนาการ ทางวัตถุนั้นมันเนื่องด้วย ความรู้สึกหรือความต้องการ ที่มีอยู่ในสิ่ง นั้น ๆ; เช่นว่า มันจะเป็นสัตว์เซลล์เดียวขึ้นมา. ทำไมมันจึงจะต้องเป็น สัตว์ ๒ เซลล์ หลายเซลล์ประกอบขึ้นเป็นหน่วยนั้นหน่วยนี้? เพราะใน นั้นมันมีวิวัฒนาการในทางผ่ายจิตใจ คือ ความรู้สึกมันต้องการ มันเป็น สัตว์น้ำ มันเป็นสัตว์บก มันเป็นสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก กระทั่งมาเป็นคน เพราะ มันมีความต้องการ หรือจะเรียกได้ว่าตัณหา ตัวมันต้องการจะเป็นอย่างอื่น นอกไปจากความเป็นอย่างนี้.

นี้วิวัฒนาการของชีวิตของโลก ที่ตั้งต้นมาไม่รู้ว่ากี่ล้าน ๆ ปีแล้ว มันก็เป็นมาได้ โดยเหตุที่ในนั้นมันไม่ได้มีแต่วัตถุอย่างเดียว, มันมือะไรอัน หนึ่ง ซึ่งเรารู้ไม่ได้ว่ามันเป็นอะไร. รู้ได้แต่มัน เป็นเรื่องของจิตใจหรือ นามธรรม ทำให้เกิดความต้องการขึ้นมา; แม้ในต้นไม้ ต้นไม้มีความ รู้สึกจะมีชีวิตอยู่ มีความรู้สึกจะให้ดียิง ๆ ขึ้นไป, ต้นไม้ก็เลยมีวิวัฒนาการ แปลกออกไป อย่างเห็นได้ชัดว่า มันมีความรู้สึกอยู่ในสิ่งนั้น.

ฉะนั้นเราจึงถือว่า แม้แต่วิวัฒนาการทางวัตถุ มันก็มีมูลเหตุอัน สำคัญอยู่ที่ความรู้สึกในจิตใจ ที่ตั้งอาศัยอยู่ในวัตถุนั้น ๆ. ตันไม้ยังเป็นได้ อย่างนี้, สัตว์เดรจฉานก็เป็นได้มากกว่านั้น, คนก็เป็นได้มากกว่านั้น. ฉะนั้นเราจึงวิวัฒนาการอย่างที่เรียกว่าวิ่ง เหมือนกับวิ่ง.

สังเกตดูให้ดี ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ นั้น เป็นไปตามความ ต้องการของจิตใจทั้งนั้น. เราจะสังเกตเห็นได้ว่า เด็กๆ ยุคนี้ เกิดมาสวย กว่าเด็กๆ ยุคก่อนใน้น ก็เพราะว่าคนมันต้องการจะสวย, พ่อแม่ก็ต้องการจะมีลูก ที่สวย, ตัวคนมันก็ต้องการจะสวย ผึ่งอยู่ในจิตในวิญญาณ, มีความอยาก สวยเต็มไปหมด ฉะนั้นคนมันก็เกิดมาสวยกว่าที่แล้วๆมา. นี้เรียกว่า อำนาจของความต้องการ ที่ทำให้เกิดวิวัฒนาการที่แปลกออกไป จึงถือว่า ความรู้สึกทางจิตใจนั้นแหละเป็นต้นเหตุของวิวัฒนาการ.

ฉะนั้น เมื่อกล่าว โดยวัตถุก็ดี, ในทาง ผ่ายจิตผ่ายวิญญาณก็ดี ต้นเหตุของมันคือความรู้สึกที่ต้องการ ที่เรียกว่า ต้ณหา แล้วก็เกิด อุปาทาน ชืดมั่นในสิ่งที่ตัวต้องการ แล้วมันก็ได้ หรือค่อยๆ เป็นไปตาม ที่ตัวต้องการ. นี้เรียกว่าวิวัฒนาการตามธรรมชาติ มันเป็นอย่างนี้. ถ้า ถามว่า คนมาจากใหน? มันก็คือ มาจากวิวัฒนาการ ทั้งทางผ่ายวัตถุ และทั้งผ่ายวิญญาณ.

พูดให้ศักดิ์สิทธิ์ คนก็เกิดจากพระเจ้าหรือกฎของธรรมชาติ.

ทีนี้ถ้าเราไม่พูดอย่างนี้ ซึ่งก็ยังเข้าใจยากสำหรับคนทั่ว ๆ ไป. พูดให้มันขลัง ให้ศักดิ์สิทธิ์เสียเลย ก็พูดว่า คนนี้มาจากพระเจ้า, พระเจ้าสร้างมา, หรือว่ากฎธรรมชาติมันสร้างมา. แต่ที่แท้คน ก็คือ ความรู้สึก ที่เป็นกิเลสตัณหาของคนนั้นเองมันสร้างมา.

พระเจ้าก็คือธรรม หรือกฎของธรรมชาติ, ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎของ ธรรมชาติ นี้คือพระเจ้า, นี้คือผู้สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้นมา; จะเรียกว่าพระเป็นเจ้าก็ได้, จะเรียกว่ากฎของธรรมชาติก็ได้.

ในพระพุทธศาสนาก็มีกฎแห่งอีทป์บัจจยตา ทำให้สิ่งทั้งหลาย เปลี่ยนไปเรื่อย หยุดอยู่ไม่ได้ มันก็มีอะไรเกิดใหม่ขึ้นมา, เรียกว่า พระเจ้า อีทป์บัจจยตา สร้างโลกนี้ขึ้นมา แล้วก็บังคับให้เปลี่ยนต่อเรื่อยๆ ไปจนไม่มี ที่สิ้นสุด. นี่คนมาจากพระเจ้า ซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติ จะให้เป็นไป ในทางไหนก็ได้. ถ้าเป็นไปในทางที่มนุษย์ควรจะต้องการ เราก็เรียกกันว่า ดี หรือบุญ หรือกุสล; ถ้าเป็นไปในทางที่มนุษย์ไม่ควรจะต้องการ ก็เรียกว่าเป็นบาป เป็นอกุสล. ที่แท้มันเป็นเพียงการเป็นไปตามกฎของ ธรรมชาติลวันๆ; คนเรามันก็เป็นอย่างนี้ มันจะดีก็ได้ จะเลวก็ได้, แล้ว แต่ว่าคนจะได้ทำอะไรลงไป. ถ้าคนทำอะไรลงไปในทางที่ไม่ควรทำ ที่ไม่ มีใครปรารถนา ทุกคนรังเกียจแล้ว ก็เรียกว่าบาปอกุสล เป็นคนชั่ว; ถ้า คนทำไปในทางที่ใครๆ เขาอยากจะให้เป็นอย่างนั้น มันก็เรียกว่าทำดี เป็น คนดี. เรื่องคนดีคนชั่วนี้มาที่หลัง คนเฉยๆ นั้นมาก่อน; เรียกว่า มาจากกฎของธรรมชาติ, แล้วเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, มีการกระทำ แฝงอยู่ในนั้น. ถ้าเกะกะระรานสันติสุขสันติภาพ ก็เรียกว่าคนชั่ว และ ทำชั่ว; ถ้าเขาส่งเสริมสันติสุข มันก็เรียกว่าคนดี หรือทำดี นี่ต้องเรียกว่า คนนี้มาจากต้นเหตุซึ่งลึกลับอันหนึ่ง จะเรียกว่าพระเจ้าก็ได้ จะเรียกว่า กฎของธรรมชาติก็ได้.

แต่ถ้าเอากันเดี๋ยวนี้ อย่างที่เด็กๆ มองเห็น มันก็เรียกว่า ความต้อง
การของบิดามารดา ของสิ่งที่เป็นบิดามารดานั้นแหละ ทำให้เกิดคนขึ้นมา,
เกิดสัตว์เดรจฉานขึ้นมา, เกิดต้นไม้ขึ้นมา, ตามความต้องการของสิ่งที่เรียก
ว่าต้ณหา ซึ่งมีอยู่ในสิ่งที่มีความรู้สึกทั่วๆไป; ไม่เฉพาะแต่มนุษย์ สัตว์
เดรจฉานก็มีได้, ต้นไม้ก็มีได้, คือความต้องการที่จะคงพืชพันธุ์ไว้ ไม่ให้
สูญสลายไปเสีย สัญชาตญาณอันนี้เอง ที่ทำให้โลกนี้มีสิ่งที่มีชีวิตเพิ่มขึ้นๆ.

เรารู้ว่าคนมาจากอะไร เราก็จะได้ปรับปรุงให้มันเข้ารูปเข้ารอย กันว่าเราจะเป็นคนที่ถูกต้องได้อย่างไร. ถ้าเรามาจากกฎของธรรมชาติ เราก็ต้องรู้จักกฎของธรรมชาติ เพื่อเราจะปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรม-ชาติ แล้วเราก็จะได้เป็นคนที่เต็ม.

ศึกษาให้รู้จักกฎธรรมชาติเพื่อปฏิบัติให้ถูก.

ธรรมะ ๔ ความหมายนั้น อย่าลืมเสีย เป็นหลักเกณฑ์ที่ช่วยให้ เข้าใจอะไรได้โดยง่าย. คนบางคนยังไม่ได้พึ่ง; ขอพูดสักหน่อยว่า ธรรมะ ๔ ความหมาย นั้นคือ ธรรมะในฐานะที่เป็นตัวธรรมชาติ, แล้วก็ ธรรมะ ในฐานะที่เป็นตัวกฎของธรรมชาติ, ธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูก ต้องต่อกฎของธรรมชาติ, แล้ว ธรรมะคือผลที่เกิดขึ้นมาจากการปฏิบัติหน้าที่. เรา รู้สจจธรรมของธรรมชาติ เรารู้หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, แล้วเราก็ สามารถทำเรา ที่เรียกว่าคน ที่มาจากกฎของธรรมชาตินี้, ทำให้ถูกต้องตาม กฎของธรรมชาติ เราก็จะเป็นคนได้จริง แล้วเราก็ จะเป็นคนที่เต็มได้จริง.

ฉะนั้น ขอให้ศึกษากฎของธรรมชาติ พอแต่สักว่า เราควรจะทำ อย่างไร. ไม่จำเป็นจะต้องไปรู้ให้หมด; มันรู้ไม่ได้ และมันเสียเวลา. รู้แต่เพียงว่า เราจะต้องทำอย่างไร อย่างที่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เราจะพูดแต่เรื่อง ความทุกข์ กับความดับทุกข์เท่านั้น, เรื่องอื่นไม่ต้องพูด มันเสียเวลา.

นี้เราก็จะได้รู้ว่า ธรรมชาตินั้นคืออะไร? จนกระทั่ง รู้ว่า คือตัว เราเอง แล้วก็มาจากกฎของธรรมชาติ, ซึ่งจะต้องเป็นไปตามกฎของ ธรรมชาติเช่นอะไรบ้าง, รู้แล้วจะได้ทำให้ถูกกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ. เช่น ว่าจะต้องมีการประพฤติกระทำ ให้ถูกต้องอยู่ได้, แล้วมีการกระทำให้ เป็นว่า เมื่อรอดชีวิตอยู่ได้แล้ว ทำอะไรจึงจะถึงที่สุด หรือดีที่สุด, เท่านี้ ก็พอแล้ว.

อะไรดีที่สุด? คือเราก็ไม่เป็นทุกข์ แล้วเราก็สามารถช่วยให้ ผู้อื่นไม่ต้องเป็นทุกข์ด้วย. นี้คือดีที่สุด ใครจะว่าอะไรดีกว่านี้ก็ตามใจ. อาตมาสังเกตดู เท่าที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาทั้งหมดก็มีอยู่เพียงเท่านี้. ดีที่สุด คือดับทุกข์ได้, วิมุตติหลุดพ้นจากความทุกข์, แล้วก็ช่วยเหลือผู้อื่นให้ เป็นอย่างนั้นด้วย. นี้คือดีที่สุด และเป็นความต้องการของธรรมชาติ หรือ ตามกฎของธรรมชาติ.

คนที่มองไม่เห็นก็เฉยเสีย ไม่รู้ ไม่ซี้; แต่คนที่มองเห็นก็คงจะ กระตือรื่อรัน ที่จะช่วยตัวเอง เอาชนะความทุกข์ให้ได้ แล้วก็ช่วยเหลือ เพื่อนด้วยกัน ให้เป็นอย่างนั้นด้วย. เราจะรอดตัวไปคนเดียวนั้นมันไม่ได้ เราจะอยู่ในโลกนี้โดยผิดแปลกไปจากคนอื่นโดยประการทั้งปวงนั้นมันอยู่ไม่ ได้, เราจะเป็นคนดีวิเศษมีความสุขไปอย่างไร, เราจะเป็นอย่างนั้นอยู่คน เดียวไม่ได้. เราจึงต้องทำให้ทุกคนเป็นอย่างนั้น คือน้อมไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น; ดังนั้นเราจึงต้องช่วยกัน.

ฉะนั้น สติปัญญามันต้องคู่กันกับเมตตา : รู้จักทำความดับ-ทุกข์แก่ตนแล้ว, ก็ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้ดับทุกข์ได้ด้วย. นี้เรียกว่า ประพฤติถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสิ่งทั้งปวง.

สรุป: คนมาจากการปรุงแต่ง ตามกฎของธรรมชาติหรือพระเจ้า.

เมื่อถามว่า คนมาจากอะไร คนมาจากการปรุงแต่งสร้างสรรค์ ตามอำนาจของกฎธรรมชาติ ถือเอากฎของธรรมชาตินี้ว่าเป็นพระเจ้าก็แล้ว กัน ทุกศาสนายอมรับได้.

พระพุทธเจ้าท่านก็ประกาศพระองค์ว่า มีความเคารพพระธรรม, เคารพ สักการะบูชาพระธรรม. พระธรรมก็คือกฎของธรรมชาตินั่นเอง; พระพุทธเจ้าท่านยังเคารพพระธรรม ทั้งๆ ที่ท่านเป็นผู้ค้นพบและนำมาสอนคน อื่น ท่านก็ยังเคารพพระธรรม ที่ท่านใด้ตรัสรู้และได้นำมาสอน; เพราะ ว่าพระธรรมนั้นก็คือกฎของธรรมชาติ ซึ่งสูงสุดกว่าสิ่งใด ๆ. พระพุทธเจ้า จะเกิดขึ้น หรือจะไม่เกิดขึ้น กฎของธรรมชาติมันก็ตั้งอยู่และเป็นไปอย่างนั้น; นี่ท่านตรัสอย่างนี้. ทุกคนจึงเการพพระธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของ ธรรมชาติ และเป็นที่ให้กำเนิดแก่สิ่งทั้งปวง รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่า คน, คน เรานี้ด้วย. นี้จะทำให้เรารู้ว่า คนนี้มาจากอะไร เราจะได้ทำให้สมกับที่ว่า เรามาจากอะไร.

เป็น "คน" เพื่ออะไร ? เป็นปัญหาซับซ้อน.

ที่นี้ดูกันต่อไปในปัญหาที่ ๓ ว่าคนนี้เป็นเพื่ออะไร นี้เกือบจะไม่ ต้องพูดก็ได้ ถ้ารู้ความหมายความเป็นคนดีแล้ว ก็จะรู้ว่าเพื่ออะไรได้เอง. เป็นคนทำไม? หรือ เป็นคนเพื่ออะไร? นี้มัน มีปัญหาซับซ้อน. คนคือใคร? ๓๕

บ้ญหาแรกก็คือว่า เราจะต้องไปรับผิดชอบทำไม? เพราะเราไม่ ได้อยากเกิด, และเราไม่ได้ตั้งใจจะเกิด, หรือเราเกิดเองไม่ได้, มันมีอะไร ทำให้เราเกิดขึ้นมา. แต่แล้วเราก็หลีกไม่พ้น ที่จะไม่รับผิดชอบในข้อที่ว่า เกิดขึ้นมาแล้วเราจะต้องทำอย่างไร? เพราะว่าถ้าเราทำไม่ถูกต้องในส่วน นั้น เราจะเป็นทุกข์ทรมานยิ่งกว่าตกนรกทั้งเป็น. เราเกิดมาเพื่อทำให้ มันถูกต้อง ตามความมุ่งหมายของการที่เกิดมา, แล้วก็ไม่ต้องตกนรกทั้งเป็น.

เกิดมาเพื่ออะไร นี้ เป็นบ้างหาที่ลึกลับซับซ้อน มันซ้อนกันอยู่ เป็นหลายชั้น แล้วแต่ว่าจิตใจของคนนั้น ๆ จะมอง มัน ว่าเกิดมาเพื่อ อะไร. ถ้าลูกเด็ก ๆ ตัวเล็ก ๆ มันก็ต้องเกิดมาเพื่ออะไรที่ตนชอบ, คน หนุ่มคนสาวก็ตอบว่า เกิดมาเพื่อสิ่งที่ตนชอบ, คนผู้ใหญ่แล้วเป็นพ่อบ้าน แม่เรือนแล้ว ก็เกิดมาเพื่ออะไรที่ตัวชอบ, คนเฒ่าคนแก่ก็เกิดมาเพื่ออะไร ที่ตัวชอบ. จิตใจมันอยู่ต่างระดับกัน มันก็ตอบตามความรู้สึกของตน ๆ ว่า เกิดมาเพื่อสึงนั้น ๆ.

ขั้นต้น คนเกิดมาเพื่อกามารมณ์.

แต่เดี๋ยวนี้ ที่เป็นอยู่จริง ที่ไม่เกี๋ยวกับคำตอบ มันเป็นอยู่จริงนี้ ดูมัน จะเกิดมาเพื่อเหยื่อของกิเลสตัณหา เสียมากกว่า, จะใช้คำรวม ๆ ก็ว่า เพื่อกามารมณ์ เสียมากกว่า. คนในโลกปัจจุบันนี้ ขวนขวายอย่างมอบชีวิต จิตใจ เพื่อความสุขทางกามารมณ์; มันก็เป็นการบอกอยู่ในตัวเอง เป็น การพ้องอยู่ในตัวเองแล้วว่า เขาเกิดมาเพื่อกามารมณ์ และโดยเจตนาของเขา ในบัดนี้มันก็เป็นอย่างนั้น, เขามีเจตนาอย่างนั้น. มันจะตั้งต้นกันที่ใหน เมื่อไรก็ไม่ทราบ, หรือไม่ต้องทราบก็ได้; เพราะว่าเดี๋ยวนี้เขากำลังมีเจตนา เพื่อจะแสวงหาเหยื่อของกามารมณ์, เหยื่อคือกามารมณ์เพื่อกิเลสตัณหาของ เขาเอง เขาเกิดมาเพื่อสิ่งนี้.

นึ่มนถูกหรือไม่ถูก ก็ดูตรงที่ว่ากามารมณ์นั้นมันให้อะไร? มัน ให้ความแห้งผากแก่จิตใจอยู่ตลอดเวลา แล้วมันจะถูกหรือไม่ถูก ถ้าว่าจะเกิด มาเพื่อกามารมณ์. สิ่งที่เราอยากด้วยกิเลสตัณหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี๋ยว กับความรู้สึกทางเพศตรงกันข้าม นี้เรา เรียกว่า กามารมณ์ คำเดียว ก็พอ. เมื่อเรา อยากจะได้กามารมณ์ มันก็แผดเผาหัวใจ เพราะความ อยากนั้นอยู่ตลอดเวลา, เรากำลังขวนขวายหามันมา มันก็แผดเผาอยู่ตลอด เวลา, ครั้นได้มาแล้ว มันก็แผดเผาด้วยความหลงรัก ความหึ่งความหวง ความอิจฉาริษยา ความหวาดระแวงต่อไปอีก. นี่มัน แผดเผาทั้งเมื่อยังไม่ได้, เมื่อได้อยู่, และเมื่อได้แล้ว.

เมื่อกามารมณ์เป็นสิ่งที่แผดเผาอยูอย่างนี้ เรายังจะยอมรับว่า เรา เกิดมาเพื่อกามารมณ์อยู่หรืออย่างไร ? หรือว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งดีที่สุดหรืออย่างไร ?

ต่อมาแสวงหาสุขจากการทำจิตให้สงบ.

คนโบราณก่อนพุทธกาลด้วยซ้ำไป เขามองเห็นข้อนี้แล้วเขาก็ รู้สึกว่า เราไม่เกิดมาเพื่อกามารมณ์. เขามองเห็นสิ่งอื่นที่ดีกว่านั้น เขา คนคือใคร ? ๓๗

จึงไปหาสิ่งอื่นที่มิใช่กามารมณ์ แล้วก็แสวงสุขจากสิ่งนั้น ๆ, คือเรื่องของ การทำจิตให้สงบ, ไม่เกี่ยวด้วยกามารมณ์นั่นเอง; แม้แต่สมาธิในขั้นต้น ที่เรียกว่าปฐมฌาน ก็เรียกว่า เว้นเสียจากความรู้สึกทางกามารมณ์, จึงจะ ขึ้นไปตามลำดับ ไม่มีกามารมณ์เหลือ ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์ แล้วก็ประณีต ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, เขาเกิดมาเพื่อความรู้สึกอย่างนั้น และเป็นสุขอยู่ด้วยความรู้สึกอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้ในโลกข้อจุบัน คือโลกแห่งวัตถุนิยมนี้ ไม่มีอะไรเป็นเข้า-หมาย นอกจากวัตถุบั้จจัยของกามารมณ์ แล้วเขาเก่งจนถึงขนาดที่ว่าคนแก่ ๆ ก็ หยุดไม่ได้, คนแก่ ๆ อายุมากแล้ว ก็ยังกระทำให้มันหลงใหลในกามารมณ์ได้ ความก้าวหน้ามันมากถึงอย่างนี้. นี้เรามองให้เห็นว่า ถ้าดูกันตามธรรมชาติ หรือที่ปล่อยไปตามธรรมชาติของคน โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้แล้ว มันเพื่อ กามารมณ์.

คำถามที่เป็นกลางที่สุดนั้นก็ตอบว่า คนก็เกิดมาเพื่อสิ่งที่เรารัก ที่สุด เราพอใจที่สุด แต่แล้วสิ่งนั้นมันต่างกันเป็นชั้น ๆ สิ่งที่เรารักพอใจที่ สุดนั้นคืออะไรนี้ ต่างกันอยู่เป็นชั้น ๆ. เดี๋ยวนี้ตามที่เป็นอยู่จริง มันเป็น วัตถุของกามารมณ์ ทั้งโลกมันเป็นอย่างนี้ยื้อแย่งสิ่งนี้กัน จึงคุมพวกกัน เสาะแสวงหารบราฆ่าพื้น จะทำลายล้างผ่ายหนึ่งให้สิ้นไป เพื่อตัวเองจะได้ ครอบครองวัตถุปัจจัยทางกามารมณ์แต่ผู้เดียว เป็นเจ้าโลก. นี้เรียกว่า มองด้วยความโง่ ความหลง หรืออวิชชา อวิชชาทำให้คนเข้าใจว่าเรา เกิดมาเพื่อกามารมณ์.

ต่อมาพิจารณาในแง่เกิดมาเพื่อวิวัฒนาการ.

แต่ถ้าเราจะ ไม่เอาตามแต่อวิชชา นั้น เรามองดูด้วยความรู้สึกอย่าง อื่น เราอาจจะเป็นนักวิทยาศาสตร์สักหน่อย ว่า เราเกิดมานี้เพื่อวิวัฒนาการ ไปตามลำดับ จนถึงระดับสุดท้ายของวิวัฒนาการ.

พูดอย่างนี้คล้ายกับเอาเปรียบ แต่ก็ไม่เอาเปรียบ มันเป็นความ จริงว่าเราควรจะคิดว่า เราเกิดมาเพื่อให้ไปถึงปลายทางสุดท้ายของวิวัฒนาการ ทางกายก็ดี ทางจิตก็ดี; นักวิทยาศาสตร์พวกชีววิทยาเขาก็มองเห็นอย่างนี้ คือมองเห็นว่าวิวัฒนาการมันไม่หยุด, มันจะไปเรื่อยๆ กว่าจะถึงจุดสุดท้าย ซึ่งเขาก็ยังไม่รู้ว่าอะไร เราก็พลอยผสมโรงกันไปว่า ไปให้ถึงจุดสุดท้ายของ วิวัฒนาการ; เผื่อว่าทางร่างกายมันจะได้เป็นเทวดาไปเสีย

แต่ว่าทางจิตทางวิญญาณนั้นไม่มีหลีกไปไหนพัน นอกจากไป
เป็นพระอรหันต์ ถ้าเราจะให้ความดีความงามความประเสริฐในด้านนาม
ธรรมเป็นไปสูงสุดแล้ว ก็เป็นไปเพื่อพระอรหันต์กันทั้งนั้น; แต่ในทาง
ร่างกายนี้ มันจะเป็นไปในทางเป็นเทวดา ผู้ลุ่มหลงกามารมณ์เสียมากกว่า.
ฉะนั้นจะทำอย่างไรดี พุทธบริษัทจะเลือกเอาอย่างไร? จะเลือกเอาวิวัฒนา
การสายไหน?

พุทธบริษัทเลือกเอาเกิดมาเพื่อเป็นมนุษย์เหนือโลก.

เราเป็นพุทธบริษัท เราถูกอบรมสั่งสอนมาอย่างพุทธบริษัท ก็เลือก เอาทางจิตใจ ที่จะสะอาด สว่าง สงบ ยิ่งขึ้น จนกระทั่งเป็นพระอรหันต์, เลยตอบว่า เราเกิดมาเพื่อเป็นพระอรหันต์ คือเพื่อเป็นมนุษย์ ที่เต็ม มนุษย์, มีความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์.

เมื่อพวกโน้นเขาจะเลือกเอาความเต็มเปี่ยมทางวัตถุ ทางร่างกาย ก็ตามใจเขา, แล้วระวังให้ดี ถ้าไปหลงความเต็มเปี่ยมทางร่างกาย แล้ว มันจะไม่วิวัฒนาการ มัน จะเป็นวินาสนาการ. วิวัฒนาการมันเจริญ ๆ รุ่งเรื่องงอกงาม แต่วินาสนาการนั้นคือความฉิบหายแหลกลาญ ไม่มีอะไร เหลือ. ถ้าเรามุ่งหมายวิวัฒนาการทางผ่ายเนื้อหนังร่างกาย มันก็ส่งเสริม ก็เลสตัณหา ในที่สุดมันก็จบลงด้วยวินาสนาการ ไม่มีวิวัฒนาการ.

ขอให้ลองสังเกตดูให้ดี วิวัฒนาการทางวัตถุนี้มันส่งเสริมกิเลส-ตัณหาเสมอ, แล้วมันก็จบลงด้วยวินาศนาการเป็นแน่นอน; ฉะนั้นเรา ไม่ได้เกิดมาเพื่อวินาศนาการ. เราเลือกเอาวิวัฒนาการ ก็สนใจในเรื่อง ทางจิตใจ ให้จิตใจมันเต็ม, เต็มจนถึงกวามเป็นพระอรหันต์.

เดี๋ยวนี้เราไม่รู้ว่าเกิดมาเพื่ออะไรกัน, รู้อย่างคลับคล้ายคลับคลา ตามเขาว่า หรือว่าตามการชื้ชวนกัน ตามรูปแบบของขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือศาสนาในรูปแบบที่งมงายก็ได้ ว่าเราเกิดมาเพื่ออะไรกัน. เราไม่มีสติบัญญาเห็นอย่างแจ่มแจ้ง ว่าเราควรจะเกิดมาเพื่ออะไรกัน, แล้วเราก็ตั้งใจที่จะทำอย่างนั้น.

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า เรามอบโลกุตตรธรรมให้เป็นสมบัติของ คนทุกคน. ท่านตรัสอย่างนี้ ก็คล้ายกับเป็นการท้าทายพวกอื่น ที่มีอยู่ พ้องสมัยกัน คือพวกพราหมณ์. เขาว่า พระเจ้าของพราหมณ์นั้น เขามอบ อาวุธให้เป็นสมบัติของวรรณะกษัตริย์ สำหรับจะใช้เป็นเครื่องมือ, มอบการบูชายัญให้เป็นเครื่องมือของพวกพราหมณ์, มอบเกษตรกรรมมอบกสิกรรมให้เป็นทรัพย์ สมบัติของวรรณะแพศย์, มอบเคียวและไม้คานให้เป็นทรัพย์สมบัติของวรรณะสูทร, มันต่าง ๆ กันตามที่พวกพราหมณ์เขาจะมองเห็น. แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัส ว่า "ฉันมอบโลกุตตรธรรมให้เป็นสมบัติของคนทุกพวก".

ลองคิดดู ว่า โลกุตตรธรรม คือความที่อยู่เหนือบัญหา ความ ทุกข์ยากลำบากโดยประการทั้งปวง; นั้นแหละคือความสูงแห่งจิตใจ ตามความหมายของคำว่า มนุษย์, มนุษย์มีใจสูง สูงอยู่เหนือความทุกข์ และบัญหาโดยประการทั้งปวง คือเหนือโลก.

มนุษย์นี้เกิดมาเพื่ออยู่เหนือโลก เพื่อไม่จมอยู่ในโลก ใครเกิดมา จมอยู่ในโลก ก็หมายความว่าไม่รู้จักความเป็นมนุษย์, ไม่รู้จักความมุ่งหมาย ของความเป็นมนุษย์.

ถ้าเอาอย่างพระพุทธเจ้าตรัส เขาจะต้องรู้สึกว่า เขาเกิดมาเพื่อถึง สิ่งที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะเข้าถึง, คือความอยู่เหนือปัญหา, เหนือความ ทุกข์ โดยประการทั้งปวง และเรียกว่า โลกุตตรธรรม.

เราเกิดมาแล้ว โดยจงใจ หรือโดยไม่จงใจ อะไรก็ตาม มันก็ เกิดมาแล้ว มันหนีไม่พ้นแล้ว ก็ต้องทำต่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง คือการถึงโลกุตตรธรรม อยู่เหนือบัญหาในโลกโดยประการทั้งปวง ให้สม กับที่ว่าเราเป็นพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้า ควรจะเกิดมาได้รับสิ่งที่พระ-พุทธองกัทรงประสงก์ว่าควรจะได้รับ คือโถกุตตรธรรม, อยู่เหนือบัญหา เหนือความทุกข์ เหนืออะไรทุกอย่าง จะเรียกว่าเป็นคนเต็ม, คือเป็น พระอรหันต์ก็ได้ หรือแล้วแต่จะเรียก.

นี้เรียกว่า คนเราเกิดมาเพื่ออะไร ก็ลองไปคิดดูเอง มองให้เห็น ให้ถูก ให้ตรง ว่ามนควรจะเกิดมาเพื่ออะไร? และเดี๋ยวนี้เรากำลังเข้าใจ อย่างนั้นหรือเปล่า? หรือว่าเดี๋ยวนี้คนทั้งโลก เขาต้องการอย่างนั้นกันหรือ เปล่า? โดยมากกีไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม, ไม่รู้ว่าเกิดมาเพื่ออะไร, ก็ปล่อย เควงคว้างไปตามกิเลสตัณหาของตน ๆ อยู่ด้วยกันทั้งนั้น. นี้คือสิ่งที่ น่าเสร้า น่าสังเวช น่าสลดใจที่สุด ในหมู่มนุษย์กือไม่มีความเป็นมนุษย์.

บ้ญหาต่อไป ต้องทำให้ได้เต็มตามอุดมคติ.

เอ้า ที่นี้มาถึงบัญหาที่ ๔ กันเสียที่ อาตมาก็รู้สึกเหนื่อยแล้ว ไม่ค่อยสบายด้วยวันนี้. บัญหาที่ ๔ ว่า ทำอย่างไร หรือโดยวิธีใดจึงจะเป็น อย่างนั้น? เรามีอุดมคติอยู่ชัดเจนแล้ว ว่าเกิดมาเพื่ออะไร, แล้วบัญหาก็ เหลือต่อไปว่า ทำอย่างไรจึงจะได้เต็มตามอุดมคตินั้น, มุ่งหมายผลอย่าง นั้น.

ทีนี้เมื่อดูถึงเหตุ มันก็ไปติดอยู่ที่ว่า จะต้องกระทำให้ถูกต้องตาม กฎของธรรมชาติ. กฎของธรรมชาติมันสร้างเราขึ้นมา, กฎของธรรมชาติ มันควบคุมเราอยู่ ว่าจะต้องเป็นอย่างนั้น ๆ, และกฎของธรรมชาติมันควบ-คุมอยู่ว่า ถ้ำทำอย่างนี้จะมีทุกข์ ถ้ำทำอย่างนี้จะไม่มีทุกข์. มันมีกฎเกณฑ์ที่ ตายตัว เมื่อเราไม่ชอบที่เป็นทุกข์ เราก็เลือกเอาที่ไม่เป็นทุกข์.

นื้อย่าลืมว่า ธรรมชาติแท้นั้นไม่มีสุข ไม่มีทุกข์; มนุษย์ว่า เอาเองทั้งนั้น. ธรรมชาตินั้นมีแต่เพียงว่า ถ้าทำลงไปอย่างนี้ผลจะเกิดขึ้นอย่างนี้, ถ้าทำลงไปอย่างนี้ผลจะเกิดขึ้นอย่างนี้, ถ้าทำลงไปอย่างนี้ผลจะ เกิดขึ้นอย่างนี้ ตามกฎของอิทปัปจจยตา. ไม่มีคำว่า บุญว่าบาป ว่าดีว่าชั่ว อะไร, ไม่มีคำว่าสุขว่าทุกข์ด้วย สุขทุกข์ บุญบาป นี้มันมาอยู่ที่หัวใจคน. ถ้าทำอย่างนี้เกิดอย่างนี้ขึ้นมา มันเหลือจะทนได้ก็เรียกว่าบาป หรือชั่ว หรือทุกข์, ถ้าทำอย่างนี้เกิดผลอย่างนี้ขึ้นมาสบายดี เป็นสุข สงบดี ก็เรียกว่า บุญ หรือสุข.

เราอย่าเกณฑ์ให้ธรรมชาติมาพลอยมีหุ้นส่วน เกี่ยวกับความสุข – ความทุกข์ ดี – ชั่ว บุญ – บาปอะไรนัก. ธรรมชาติมันไม่มีความหมาย อย่างนั้น, มันมีความหมายแต่เพียงว่า ทำอย่างนี้ผลจะต้องเกิดขึ้นอย่างนี้, ทำอย่างนั้นผลจะเกิดขึ้นอย่างนั้น ที่เรียกว่ากฎของอิทัปบัจจยตา. เรามาใส่ ความทุกข์อะไรเข้าจนเกิดเป็นบัญหา นี้เพราะเอาตามความรู้สึกของคน ที่คนรู้สึกเป็นทุกข์ แล้วจะทำให้ดับทุกข์ได้อย่างไร ?

นี้เรียกว่าเป็น เรื่องปฏิจจสมุปบาทของความทุกข์ และความ ดับลงแห่งความทุกข์ ที่แท้มันเป็นกฎอิทัปบัจจยตาที่เป็นไปตามธรรม-ชาติ และจะเอามาใช้กับมนุษย์ เอาความรู้สึกของมนุษย์เป็นหลัก จึงมีความ ทุกข์ หรือความดับทุกข์ขึ้นมา. นี้ก็ยังเป็นธรรมชั้นที่สูงอยู่เหมือนกัน, คือไม่โง่ไปหลงอะไรนัก ในการที่จะเรียกสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาว่าความทุกข์ และสิ่งที่พึงปรารถนาว่าความไม่มีทุกข์.

ข้อปฏิบัติเพื่อถึงที่สุดทุกข์.

เพื่อให้ได้สิ่งนั้นตามอุดมคติ เราต้องทำให้ถูกต้องตามกฎของ ธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่แนวหนึ่ง สายหนึ่ง ซึ่งเมื่อทำเข้าแล้วจะดับทุกข์ได้. พระพุทธเจ้าท่านทรงค้นพบเรื่องนี้ หรือสิ่งนี้ ท่านเอามาให้ชื่อมันใหม่ว่า ทาง หรือ หนทาง, คำว่า มรรคแปลว่าทาง. ทางนี้ไปตามกฎของธรรมชาติ เพื่อถึง ที่สุดแห่งความทุกข์ เป็นที่ดับแห่งความทุกข์ทั้งปวง, มีลักษณะเป็น การประพฤติปฏิบัติ ให้ถูกต้องครบถ้วนทั้งแปดประการ ที่เราเรียกว่า อริยอัฏจังคิกมรรค มีสัมมาทิฏฐิเป็นเบื้องต้น มีสัมมาสมาธิเป็นปริโยสาน ซึ่งได้พูดกันมากแล้ว, รายละเอียดไปหาอ่านดูเองก็แล้วกัน.

นี้คือกฎของธรรมชาติ ที่มีอยู่ฝ่ายหนึ่ง หรือสายหนึ่ง ที่จะทำ ให้เราได้ขึ้นหรือบรรถุไปถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ที่เรียกว่าเป็น อุดมคติของมนุษย์ ว่าเกิดมาเพื่ออะไร? เกิดมาเพื่อจุดหมายปลายทาง ที่เรียกกันโดยสมมติว่า พระนิพพาน ไปที่นั้นด้วยการเดินตามทางของอริย-อัฏฐังคิกมรรค.

บางทีพระองค์ก็ตรัส อย่างที่ว่ามันจะง่ายเกินไป คือตรัสว่า ถ้าเป็น อยู่กันอย่างถูกต้องแล้ว โลกนี้ก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์. คำนี้ขอให้พึ่งไว้ให้ ดีๆ แล้ว เป็นคำที่ตรัสเมื่อจวน ๆ จะปรินิพพานอยู่ด้วย, คงจะสำคัญมาก พระองค์จึงได้ตรัสว่า ถ้าภิกษุเหถ่านี้จะพึ่งอยู่กันโดยชอบใหร้ โลกก็จะไม่ ว่างจากพระอรหันต์. แล้วมันถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ จึงจะ เรียกว่า เป็นอยู่โดยชอบ ระบุได้เลยว่าตามหลักของอริยมรรคมืองค์ ๘. เพื่อเดินอยู่ตามทางนี้ ก็จะเกิดมนุษย์ที่เป็นพระอรหันต์ หรือเป็นบุคคล ที่เต็มขึ้นมา.

นี้ เราสร้างไม่ได้เอง เรามีแต่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ที่มันเฉียบขาด, ที่มันควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอยู่, กฎของธรรมชาติ ย่อมควบคุมทุกสิ่งอยู่. ฉะนั้นเรานึกถึงความเป็นอยู่โดยถูกต้อง คือ อริยมรรคมืองค์ ๘ ซึ่งพระพุทธองค์ ตรัสเรียกอีกอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่า พรหมจรรย์.

แนวแห่งพรหมจรรย์ หรือ กระแสแห่งพรหมจรรย์นี้ มีความ ลาดเอียงไปทางนีพพาน; เหมือนแผ่นดินทั้งหลายมีความลาดเอียงไปทาง มหาสมุทร ก็ง่ายที่น้ำจะไหลไปสู่มหาสมุทร. พรหมจรรย์นี้คืออริยมรรค มีองค์ ๘ นี้ก็มีความลาดเอียงไปในทางพระนิพพาน; ฉะนั้นจึง มีความง่าย-ดาย ที่คนจะไหลไปในทางพระนิพพาน ถ้าหากว่าเขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับ หนทางสายนี้. นี่ก็คือคำตอบที่ว่า ทำอย่างไร โดยวิธีใด ที่เราจะได้ถึงความเป็น คนอันเต็มเปียม คือความเป็นพระอรหันต์.

รายละเอียดเกี่ยวกับอัฏฐงัคิกมรรคมีมาก ไปหาอ่านดูได้ไม่ยาก พูดอย่างกำบึนทุบดินก็คือว่า ถูกต้องไปหมดทั้ง ๘ ประการ ที่มนุษย์จะต้อง กระทำให้ถูกต้อง:-

- ความคิดเห็น ความเข้าใจ ความเชื่อ เหล่านี้ก็ถูกต้องเป็นข้อแรก.
- แล้วก็มีความปรารถนา หมายมั่น ใผ่ผืน ตั้งใจ อย่างถูกต้อง นี้เป็น
 ข้อที่ ๒.
- มีการพูดจาถูกต้อง เป็นข้อที่ ๓.
- มีการประพฤติกระทำทางกายถูกต้อง เป็นข้อที่ ๔.
- มีการดำรงชีวิตเลี้ยงชีวิตถูกต้อง เป็นข้อที่ ๕.
- มีความพากเพียรถูกต้อง เป็นข้อที่ ๖.
- มีความรำลึกด้วยสติอย่างถูกต้อง เป็นข้อที่ ๗.
- มีความมั่นคงแห่งจิตใจ คือมีสมาธินี้ถูกต้อง เบ็นข้อที่ ๘.

รวมกันทั้ง ๘ แล้ว ถีเป็นหนทาง เป็นไปเพื่อก้าวล่วงความ ทุกข์ทั้งปวง เป็นพระอรหันต์คือความเต็มแห่งความเป็นมนุษย์. ขอให้ สนใจในฐานะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ และตามที่พระพุทธองค์ทรง ประสงค์. มีปัญหาต้องระวัง คือวัตถุนิยมจะจมคนอยู่ในโลก.

เดี๋ยวนี้มันมีปัญหาอย่างไร? ดูกันอีกสักนิดหนึ่ง ก่อนแต่ที่จะจบ เรื่องนี้ เดี๋ยวนี้มันมีปัญหาอย่างไรในโลกนี้ ซึ่งรวมทั้งเราทุกคนด้วย.

เดี๋ยวนี้มัน มีปัญหายิ่งกว่าปัญหา คือความก้าวหน้าของมนุษย์
แห่งยุคบัจจุบัน มันมีอิทธิพลมาก, มันลากคนทุกคนในโลกไปตามแนว
ทางของมัน, คือ ทำให้หมดความเป็นคนอย่างมนุษย์, ไปเป็นคนอะไร
ก็ไม่รู้ ไกลจากความเป็นมนุษย์, เป็นคนข็คุกขี้ตะราง, ไปติดคุกติดตะราง
ของกิเลสตัณหา คือลุ่มหลงอยู่ในวัตถุนิยม. นี่เรากำลังถูกจูงกันไป
อย่างนี้ จูงมือกันไปอย่างนี้ กำลังวิ่งกันไปอย่างนี้.

ฉะนั้นเราจะต้องทำเหมือนอย่างว่า ไปเจอะบ้ายจราจรเข้าแล้ว, บ้ายจราจรอย่างที่เขาบักอยู่ทั่วไป ว่า หยุด, ต้องหยุด แล้วก็ดู แล้วก็ เปลี่ยนทิศทาง แล้วก็ไปต่อไป เราอยู่ในสภาพที่เหมือนกับเผชิญกับบ้าย จราจรว่า หยุดแล้วก็ดู เข้าใจแล้วก็เปลี่ยนทิศทาง, แล้วก็ไปต่อไปเถอะ; ไม่อย่างนั้นแก จะลงไปในเหว ลงไปในนรกแห่งความวินาศ, ไม่มีความ เป็นมนุษย์เหลืออยู่เลย. หยุดที่กำลังหลง, แล้วดูเสียใหม่ว่ามันถูกหรือ ผิด; จะพบว่ามั่นผิด, แล้วก็เปลี่ยนทิศทางเสีย, แล้วก็ไปต่อไปให้มันถูก ทิศทาง.

นี่บัญหาของคนในบัจจุบันมือยู่อย่างนี้. อาตมาพูดว่า คนเป็น อะไร, คนคืออะไร, มาสรุปกันที่ตรงนี้ ก็ว่า **คนเดี๋ยวนี้ก็อคนที่จะต้อง** หยุด, แล้ว จะต้องดู แล้วก็ จะต้องเปลี่ยนทิศทาง แล้วก็เดินต่อไปใหม่ ให้มันถูกต้อง.

บ้ญหาก็คงจะเหลืออยู่สำหรับคนที่น่าสงสารเหล่านี้ อยู่นิดหนึ่งว่า เราจะฝ่าความดึงดูดของวัตถุนิยมแห่งสมัยบัจจุบันได้หรือไม่? นี้อาตมา ก็ได้ยินมา จากคำพูดของผู้มีสติบัญญาหลายๆ คนที่เขารู้สึกอย่างนี้ แล้วก็ เขามักจะถามกันขึ้นมา รวมทั้งอาตมาด้วย ว่าเราจะสามารถพันผ่าความดึงดูด ของวัตถุนิยมสมัยนี้ ออกไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องของพระธรรมได้หรือไม่? หรือว่าพระธรรมยังจะคงเป็นหมันต่อไป.

เรื่องมันก็จบกัน ว่า เราจะฝ่าความดึงดูดของรสอร่อยแห่งโลก บัจจุบันตามแบบของวัตถุนิยม ออกไป แล้วเดินตามทางของพระธรรม หรือของพระศาสนาได้หรือไม่? หรือว่าจะยังคงให้พระธรรมหรือพระศาสนา ยังคงเป็นหมันต่อไป. ข้อนี้ขึ้นอยู่กับความเป็นคนของเรา; ถ้าเราดึง ความเป็นคนอย่างถูกต้องกลับมาได้ เราจะต้องฝ่าออกไปได้, แล้ว พระศาสนาหรือพระธรรม ก็จะไม่เป็นหมันอีกต่อไป.

คิดดูแล้วมันก็น่าสงสารตรงที่ว่า พระศาสนาหรือพระธรรมนั้น มีเพื่อเรา, เพื่อความเป็นคนของเรา, แล้วก็มาเป็นหมันเสียโดยการกระทำ ของเรา. สิ่งที่มีไว้เพื่อประโยชน์สูงสุดของเรา ก็มาเป็นหมันเสียเพราะ การกระทำของเรา ว่าเราจะฝ่าอุปสรรคศัตรูอันเลวร้ายของมนุษย์ คือ วัตถุนิยมนี้ออกไปเสียได้หรือไม่? ถ้าออกไปได้ ความเป็นคนก็จะ กลับมา, จะมีความเป็นคนที่ถูกต้อง เดินไปก็จะเต็มได้ ถึงความเป็นคน

เต็ม ตามความหมายของคำว่า มนุษย์มีจิตใจสูงสุด ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ตามที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ในที่สุดนี้ หวังว่าท่านทั้งหลายทุกคนคงจะมองเห็นแล้วว่า เรา ควรจะพิจารณาบัญหาของความเป็นคน ว่าเป็นคนคืออะไร, มาจากอะไร, เพื่ออะไร, โดยวิธีใด, มันจะเต็มได้โดยวิธีใด. แล้วอย่าลืมว่าช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน; ความที่ไม่คิดถึงผู้อื่น ไม่คิดช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้น ก็เป็นอันตราย หรือเป็นอุปสรรคตรงกันข้าม ที่จะดึงความเป็นคนใน โลกนี้ไว้ ไม่ให้ก้าวหน้า. ฉะนั้น ถ้าเรามีโอกาสจะปรึกษาสนทนาหารือ กัน ก็จงปรึกษาหารือเรื่องความเป็นคนนี้กันเถิด ว่าเกิดมาทำไม? ควร จะได้สิ่งใด? ให้สมกับความเป็นมนุษย์ และได้พบพระพุทธศาสนา.

อาตมาเห็นว่าการบรรยายในวันนี้สมควรแก่เวลา ขอยุติไว้เป็นโอกาสแก่ พระกุณเจ้าทั้งหลายได้สวดบทคณสาธยาย เพื่อส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะ เพื่อเป็นคนที่สมบูรณ์ต่อไป ในบัดนี้. ใครคือใคร

-lo-

ส กรกฎาคม ๒๕๒๑

อริยบุคคลคือใคร?

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายวันเสาร์ประจำภาคอาสาพหบูชา เป็นครั้งที่ ๒ ใน วันนี้นั้น อาตมาก็ยังจะคงกล่าวเรื่อง*ใครเป็นใคร* ต่อไปตามเดิม. เฉพาะ ในวันนี้ จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **อริยบุคคล คือใคร?**

(ทบทวน)

ขอให้ท่านทบทวนถึงการบรรยายครั้งที่แล้วมา ซึ่งเราได้พูดกันว่า คนคืออะไร? บางคนหาว่าเป็นการพูดเรื่องไม่จำเป็นจะต้องพูด; แต่อาตมา ก็บอกว่า ยังจำเป็นที่จะต้องพูด, แม้แต่จะพูดกันในข้อที่ว่า คนนี้คืออะไร; เพราะว่ามันมองได้หลายนัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรา ต้องการให้มองกัน ในทัศนะของพุทธบริษัท, หรือตามความรู้สึกของพุทธบริษัท. ขอให้ สนใจคำว่า "ตามทัศนะของพุทธบริษัท". กนคืออะไร ? ตามทัศนะของพุทธบริษัท เป็นอย่างไร นั้น ลอง ทบทวนดูใหม่ เพื่อจะได้รู้ว่า เราเป็นคนกันหรือยัง? หรือว่าที่เป็นคน กันแล้วนี้ เป็นคนที่เต็ม แล้วหรือยัง? เพราะว่าอาจจะมองดูได้ว่า ยังไม่ เป็นคนกันเสียเลย ก็มี, หรือว่าเป็นคนแล้วแต่ยังไม่เต็ม ก็มี.

ในบัจจุบันนี้เป็นคนกันอย่างไร ตรงตามพุทธประสงค์หรือ หาไม่? เดี๋ยวนี้คนกำลังตกอยู่ในฐานะอย่างไร? พูดกันอย่างเจาะจงลงไป ก็ว่า กำลังติดคุณของวัตถุนิยม, ไม่เป็นไปได้ตามที่ควรจะเป็น คือเป็น คนที่เต็ม; เพราะว่ายังเป็นคนที่พร่องอยู่ กระหายอยู่ หิวอยู่ ตามความ หมายของคำว่า เปรต คือผู้หิว, หิวไปเสียหมด. แต่แล้วก็เข้าใจผิดว่า การที่ได้กินอะไรมาก ๆ มีอะไรมา สนองความหิวมาก ๆ นั้น คือความ เต็มของคน. เรื่องมันก็เลยเล่นตลกกัน ไม่อาจจะเป็นไปในทางที่พุทธศาสนาต้องการให้เป็น.

อาตมาใด้สรุปคำพูดตอนท้ายสุดของครั้งที่แล้วมา ว่า เดี๋ยวนี้เรา อยู่ในฐานะที่เหมือนกับว่า ขับรถมาถึงบ้ำยจราจร อันหนึ่ง ซึ่งเขียนไว้ว่า หยุด แล้วให้ดู แล้วให้เปลี่ยนทิศทาง นี่บ้ายจราจรของใครก็ไปคิดดูเอง ก็แล้วกัน, เขียนไว้ว่าอย่างนี้. แล้วคนพวกเราสมัยนี้ ก็มาถึงบ้ายอันนี้ บอกว่า หยุด อย่างที่เคยทำมาแล้ว, แล้วก็ ดู พอดูแล้วก็เปลี่ยนทิศทางเสีย ใหม่ให้ถูกต้อง เพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์.

ในครั้งที่แล้วมาได้พูดกันอย่างนี้ แล้วจบลงด้วยมาเผชิญหน้ากับ ป้ายจราจรของธรรมชาติของชีวิต, โดยเฉพาะอย่างยิ่งของ พุทธบริษัทเรา ให้หยุดอย่างที่เคยๆ มาเสียเถอะ, แถ้วก็ดูให้ดีว่าจะไปทางไหน แถ้วก็ เปลี่ยนทิศทางไปเสียให้ถูกต้อง; มิฉะนั้นก็จะมีอาการเหมือนกับว่า ติด คุกของวัตถุนิยม อย่างไม่รู้สิ้นสุดอยู่นั้นเอง.

[เริ่มคำบรรยายครั้งนี้.]

ส่วนในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อว่า อริยบุคคล คืออะไร? เรื่อง มันก็ต่อกัน เมื่อคนได้ขับรถชีวิตมาจนถึงกับว่า มาถึงทางเลี้ยวทางแยก อันนี้แล้ว, จะเลี้ยวไปทางไหน มันก็ไม่มีที่จะไปทางไหน นอกจากจะไป ทางที่กำลังเรียกอยู่เดี๋ยวนี้ว่า อริยบุคคล.

ถ้าจะไม่ไป ใม่เปลี่ยนทิศทาง มวอึดกันอยู่อย่างนี้ ก็เข้าใจว่า ทุกอย่างและทุกผ่าย จะเป็นหมันหมด, ไม่มีอะไรที่ได้ผล : การศึกษา เล่าเรียน ก็ดี การมีธรรมะมีศาสนา ก็ดี หรือแม้ที่สุดแต่การมาทนนั่งหลังขด หลังแข็ง มาพึ่งกันอยู่ที่นี่ ก็ดี มันก็จะเป็นหมันหมด ไม่มีอะไรที่เป็นผล. นี่ความหมายของคำว่า เปลี่ยนทิศทางจากความเป็นคน ไปสู่ความเป็น มนุษย์ ที่สมแก่นามว่ามนุษย์ ซึ่งในที่นี้ จะเรียกว่า อริยบุคคล.

อริยบุคคลมีทั้งในภาษาคน ภาษาธรรม.

บัดนี้ เรากำลังจะพูดกันถึงคนชนิดที่เรียกว่า อริยบุคคล ในชั้น แรกนี้จะดูกันก่อนว่า มันคืออะไร เอา ตามตัวหนังสือ กันก่อน คือคำว่า อริยบุคคล นั้นเอง. ตามตัวหนังสือ คำว่าอริยบุคคลนี้คืออะไร? อาตมา แน่ใจว่าทุกคนเคยได้ยินคำนี้, เคยพูดด้วยคำนี้, เคยถกกันด้วยคำนี้ โดย เฉพาะ คนสมัยก่อนสนใจกันมากเป็นพิเศษ. เด็ก ๆ สมัยนี้สนใจบ้างก็ใน ฐานะเป็นของแปลก หรือยังไม่รู้ว่าอะไร ความหมายของคำ ๆ นี้คงจะมือยู่ อย่างแตกต่างกัน ตามความรู้สึกของบุคคลนั้น ๆ.

คำว่า อริยบุคคล ถ้าเอาตามน้ำเสียงที่พูด หรือตัวหนังสือที่ใช้นี้ ก็มีความหมายพอที่จะแบ่งได้ว่า เป็นภาษาคน ว่าอย่างไร, เป็นภาษา ธรรม ว่าอย่างไร. ภาษาคน คือภาษาที่คนพูดตามความรู้ สึกของคนธรรมดาสามัญ ภาษาธรรม คือภาษาพูดของผู้รู้ ธรรม เห็นธรรมอันลึกแล้วก็พูด. ภาษาที่ใชพูด มีอยู่เป็น ๒ ภาษาอย่างนี้.

สำหรับคำว่า อริยบุคคล ในภาษาคนนั้น เรา มักจะหมายความว่า เป็นบุคคลที่ดีพิเศษเหนือธรรมดา เกินกว่าที่คนธรรมดาจะเป็นได้ จะลุ ถึงได้; เพราะฉะนั้นพอพูดถึงคำว่าอริยบุคคล แล้วก็มักจะขยิบตากันเสีย ห้ามกันเสีย ว่าอย่าไปพูดเข้า มันจะกลายเป็นยกตัวเกินไป หรือว่าจะกลาย เป็นบาปไปเสีย ก็มี, ภาษาคนสมัยเก่าให้ความหมายกันไว้ถึงขนาดนี้.

แต่ถ้ำเอา ตามภาษาธรรมดาสามัญ ของคน สมัยนี้ ก็มีความ หมายแต่เพียงว่าเป็นอารยชน คือคนที่เจริญ, คนที่ก้าวหน้ากว่าธรรมดา, พ้นจากความเป็นบ่าเถื่อนโดยสิ้นเชิงแล้ว มาเป็นอยู่ในลักษณะที่น่าเลื่อมใส มีประโยชน์แก่กันและกันถึงที่สุด, บางที่จะใช้ได้กันกับคำว่าสุภาพชน. ถ้าท่านทั้งหลายเข้าใจความหมายของคำว่า สุภาพ ตามความหมาย ของภาษาบาลีแล้ว สุภาพชนนี้มีความหมายสูงมาก, คือว่า พันจากความ เป็นอันตราย โดยประการทั้งป่วง, ไม่เป็นอันตรายแก่ใคร ๆ ไม่เป็น อันตรายแก่ตัวเอง; หมายความว่า สุภาพชนนนั้นไม่ทำตัวเองให้เดือดร้อน, ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน, มีแต่จะทำตัวเองและทำผู้อื่นให้เป็นประโยชน์ ให้มีประโยชน์ให้เต็มที่ของความเป็นมนุษย์ อย่างนี้เรียกว่า สุภาพชน.

คำว่า สุภาพบุรุษ เคยมีใช้กันเมื่อ ๒๐ – ๓๐ ปีมาแล้ว ในความ หมายที่ดีมาก คือว่าเขาไปเรียนเมืองนอกเมืองนา มหาวิทยาลัยสูงสุดที่ ประเทศอังกฤษ, เรียนจบแล้วก็ได้สิ่งที่เลิศที่สุดมา ก็คือความเป็นสุภาพ-บุรุษ, ไม่ใช่ดีกรีที่ยาวเป็นหางเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้. เขาไม่สนใจดีกรีที่ยาว เป็นหางกันเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้ แต่เขาสนใจความเป็นสุภาพบุรุษ ที่เรียกว่า gentleman เป็นเครื่องอวดอ้าง.

ถ้าคำว่า สุภาพบุรุษ หรือ สุภาพชน มันมีความหมายอย่างนี้ ก็พอ จะเป็นความหมายของคำว่า อารยชน ได้, แล้วก็มาใช้กับคำว่า อริย-บุคคล ในภาษาคนธรรมดาสามัญได้. อย่างนี้เรียกว่า เราถือเอา ความ หมายตามภาษาคน ว่า อริยบุคคลนั้นคือผู้ที่หมดอันตราย มีแต่หลังใหล ออกมา ซึ่งประโยชน์เกือกูลแก่ตนเองแก่ผู้อื่น.

ทีนี้ ถ้ากล่าว โดยภาษาธรรม; โดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมในพระ-พุทธศาสนา คำว่า อริยบุคคล ก็แปลว่า คนที่ประเสริฐ. ประเสริฐที่ ตรงใหน? ก็คือ ประเสริฐเพราะอยู่เหนือความทุกขั้ เหนือกิเลส, ถ้า เรียกกลางๆ ก็ว่าเหนือบัญหาโดยประการทั้งปวง. คนธรรมดาอยู่ใต้อำนาจของกิเลส ดังนั้นเขาจึงอยู่ใต้อำนาจของความทุกข์. เมื่อเขามีกิเลสและมี ความทุกข์ ก็เรียกว่าเขาอยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่เป็นปัญหา, คือสิ่งที่รบกวน ความสงบสุขหนักอกหนักใจ ยุ่งยากไปหมด. คนธรรมดาอยู่ใต้ปัญหา ส่วนอริยบุคคลนั้น คือคนที่เริ่มอยู่เหนือบัญหา ก็มี, อยู่เหนือบัญหา โดยประการทั้งปวง ก็มี.

ถ้าเขา เริ่มอยู่เหนือบัญหา ก็แปลว่าจะหมดบัญหาลงสักวันหนึ่ง,
และจัดเป็นบุคคลพิเศษไปแล้ว ไม่ใช่เป็นบุคคลธรรมดาที่อยู่ใต้บัญหา;
เพราะว่าเขาอยู่เหนือบัญหา. การแบ่งพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา
ก็แบ่งเป็น ๒ ระดับอย่างนี้ คือว่า พระเสขะ เริ่มบรรลุมรรคผลในขั้นต้น และ
จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อไป, ในที่สุดก็เป็นพระอเสขะ คือพระอรหันต์ ซึ่งไม่ต้อง
ปฏิบัติอะไรต่ออีกต่อไป พระเสขะ และ พระอเสขะ สองพวกนี้ก็เรียกว่า
พระอริยบุคคล.

ดังนั้น โดยภาษาธรรม เราถือเอาความหมายของคำว่า อริยบุคคล ว่า คนที่เริ่มอยู่เหนือโลก คือเหนือปัญหา, และคนที่อยู่เหนือโลกเหนือ บัญหาแล้ว โดยประการทั้งปวง. ความหมายในภาษาธรรมจะต้องเป็นอย่างนี้ และเพียงเท่านี้, คือว่า พระอริยบุคคล นั้น เริ่มอยู่เหนือโลก กับ เหนือโลก แล้ว มีอยู่ ๒ ระดับ. ส่วน ปุถุชนคนธรรมดานั้น ไม่รู้เรื่องโลก แล้วก็ จมอยู่ภายใต้บัญหาทุกๆ อย่าง ที่มีอยู่ในโลก.

นี่ขอให้คิดดูเถอะว่า เรื่องอริยบุคคลนี้มันเกี่ยวกับเราอย่างไร? หรือมันไม่เกี่ยวกับเราอย่างไร? บางคนอาจจะคิดว่ามันไม่เกี่ยวกับเรา ก็ ปล่อยไปตามเรื่อง. ถ้าอย่างนั้นแล้วเราจะอยู่กันอย่างไร? ตัวเองนั่นแหละ จะอยู่อย่างไร? จะอยู่ในระดับไหน? จะเป็นคนอยู่ในระดับไหน? คนที่ พร่อง ทั้งหมด ไม่รู้จักเต็ม เอาเสียเลย หรือว่าเป็นคนที่พยายาม อยู่ตลอด เวลา ที่จะให้มันเกิดความเต็ม ของความเป็นคนขึ้นมา.

พิจารณาดูระดับคุณลักษณะของบุคคล.

ทีนี้ เพื่อจะให้สังเกตได้ง่ายขึ้นอีก ก็จะพูดถึงระดับ คือจะลอง จัดระดับดู มันก็จะมีระดับเรียงกันอยู่อย่างนี้ : ระดับต่ำที่สุดก็คือ ปุถุชน คนที่เป็นปุถุชน. สูงขึ้นมาใน ระดับกลาง ก็เรียกว่า กัลยาณชน, และ สูงก็คือ อริยชน, จึงได้เป็น ๓ ระดับ. ขอให้สนใจดูให้ดีว่าระดับ ปุถุชน นื้อย่างหนึ่ง เป็นพื้นต่ำสุด, แล้วก็ระดับกัลยาณชน นี้มันก็ดีกว่า ระดับ ต่ำสุด เพราะมันมีอะไรเพิ่มเข้ามา, ระดับสูงสุดก็คือ อริยชน หรืออริย-บุคคล ดังที่กล่าวแล้ว.

ที่นี้ จะดูกันที่ ระดับปุถุชน มันก็ยังมีชั้นเหมือนกัน: ชั้นปุถุชน ธรรมดาก็มี ชั้นที่เลวมาก ก็เรียกว่า พาลปุถุชน. คำว่า พาลปุถุชน มีใช้ ในหนังสือเก่า ๆ มาก คือ เป็นปุถุชนชั้นเลวมาก ถึงกับเป็นพิษเป็นภัย เป็นอันตรายโดยประการทั้งปวง. ส่วน ปุถุชนเฉย ๆ นี้ยังค่อยยังชั่ว คือว่า เป็นไปตามธรรมดาสามัญ ของคนที่ไม่ได้รับแสงสว่างแห่งธรรม; แต่ก็ ยังมีอะไร ๆ ที่ระมัดระวังอยู่ได้เองตามธรรมชาติ ไม่ถึงกับเป็นพาล อย่างต่ำ สุด. ขอให้สังเกตไว้ระดับหนึ่ง ว่ามันมีอยู่อย่างนี้.

ทีนี้ ระดับที่สูงขึ้นมา เรียกว่า กัลขาณชน; กัลขาณะ นี้แปลว่า งาม มีความหมายเท่ากับดี. กัลขาณชน ก็คือ คนงามหรือคนดี; บัจจุบันนี้ เห็นจะตรงกับคำ ที่เราใช้พูดกันทั่วไปว่า สัปบุรุษ หรือ สัตบุรุษ, หรือแม้แต่ คำว่า สุภาพบุรุษ ก็ตาม. นี้เอาตามที่ใช้พูดกันอยู่ ไม่เอาตามตัวหนังสือ. คำว่า สัตบุรุษ นั้นแปลว่า ผู้สงบรำงับ, หมายถึงสิ้นกิเกสแล้ว. คำว่า สัปปุริสะ ก็เป็นอย่างเดียวกัน; พบในหนังสือเก่าสุด หรือ ในสิลาจารึกที่เก่าสุด ใกล้ ๆ พุทธกาล คำว่า สปบุรุษนี้หมายถึงพระอรหันต์; เพราะ สะ นี้คือ สันตะ, สันตะ – สงบระงับแล้ว หมดกิเลลแล้ว สัตบุรุษ หรือ สัปบุรุษ หรือ สันตะบุรุษ นี้ หมายถึงพระอรหันต์. ที่แรกเป็นอย่างนั้น; ต่อมาภาษาเปลี่ยน; เดี๋ยวนี้เราเอาสัตบุรุษ กัน เพี๋ยงว่าคนวัดคนวา ไม่มีอันตราย และกำลัง กำวหน้าในทางของพระสาสนา ก็เรียกว่า สปบุรุษหรือสัตบุรุษ. ขอให้ ทราบกันไว้ด้วย ว่าถ้าเราพูดกันเดี๋ยวนี้ มีความหมายอย่างเดี๋ยวนี้ คำนี้ก็มี ความหมายอย่างนี้ ไม่เอาอย่างสมัยพุทธกาลมาเป็นหลัก.

แม้คำว่า สุภาพบุรุษ ก็จะรวมอยู่ได้ในคำว่า กัดยาณชน; แต่ถึงอย่างไรก็ดี คำว่า สุ – ภา – วะ – บุรุษ นี้ มีความ หมายถึงพระอรหันต์ ก็ได้. สุภาวะ แปลว่า มีภาวะดี; ภาวะที่จะดีนั้นไม่มีภาวะอื่น นอกจากภาวะ ของพระอริยเจ้า ที่ถึงระดับสูงสุด จึงจะเรียกได้ว่าดีหรือเต็ม. แต่ เดี๋ยวนี้ คำว่า สุภาพบุรุษนี้เอาแต่เพียงคนธรรมดา ที่ดีอย่างธรรมดา ไม่ต้อง หมายถึงกับว่าเป็นพระอรหันต์.

ที่เอามาพูดนี้ ก็เพื่อเป็นข้อส่งเกตไว้ว่า เรามีระดับ ชั้นตรงกลาง ว่า กัลขาณชน คือคนดี คนยึดมั่นในความดี; ส่วนปุถุชน พาลชน **นั้นชื่ดมั่นความเลว.** คนหนึ่งยึดมั่นความเลว ก็เรียกว่า พาลปุถุชน, คนหนึ่งยึดมั่นความดี ก็เรียกว่า กัลยาณชน หรือสัตบุรุษ.

ที่นี้พอถึง อันดับสุดท้าย คือ อริยบุคคล ก็ จะเป็นผู้อยู่เหนือ บัญหา ผู้เริ่มทำลายความยึดมั่น, จะเรียกว่าผู้ไม่ยึดมั่นก็ได้; แต่ไม่ทัน จะละได้หมด ยังมีความยึดมั่นเหลืออยู่บางอย่าง; แต่แน่นอนที่จะละความ ยึดมั่นได้. นี้เราเรียกว่า อริยชน หรือ พระอริยเจ้า คือผู้ที่จะละ ความ ยึดมั่นได้เป็นแน่นอน หรือว่าได้ละ ความยึดมั่นได้หมดแล้วอย่างนี้.

ที่เป็น ชั้นธรรมดาสามัญ ก็จะเรียกว่า พระเสขบุคคล คือ ละกิเลส ละความยึดมั่นใต้ ถึงขนาดที่ว่า กิเลสจะไม่ทนเหลืออยู่ได้อีก ต่อไป, จะต้องหมดโดยแน่นอน. ที่นี้ต่อมาก็ เป็นพระอรหันต์ คือ ละได้หมดโดยแน่นอน; แต่ที่เป็น ชั้นสูงสุด ขึ้นไปอีกนั้น เป็นพระสมัมาสัมพุทธเจ้า คือเป็นพระอรหันต์ชั้นสัมมาสัมพุทธเจ้า.

พระอรหันต์ทั่วไป นั้นเขา เรียกว่า พระอรหันต์ขีณาสพ; ถ้า เรียกว่า พระอรหันต์ขีณาสพก็ช่วยจำไว้ด้วยว่า พระอรหันต์ทั่วไป. แต่ถ้า อรหันตสัมมาสัมพุทโช ก็คือ พระอรหันต์ชั้นสัมมาสัมพุทธเจ้า นี้เราจะ พบว่ามันมีอยู่เป็นระดับอีกเหมือนกันในชั้นอริยชน อริยบุคคล คือเป็น พระเสขะก็มี, เป็นพระอเสขะก็มี, เป็นชั้นพระพุทธเจ้าก็มี.

นี้ เรียกว่า ดูกันโดยระดับเห็นเป็น ๓ ระดับ คือ ชั้นปุถุชน ระดับ หนึ่ง กัลยาณชน ระดับหนึ่ง อริยชน ระดับหนึ่ง, ล้วนแต่คนทั้งนั้น. ถ้าพูดอย่างธรรมดาสามัญ ก็ ถ้วนแต่คนทั้งนั้น ต่างกันแต่ว่า คนที่เต็ม หรือคนที่ยังพร่อง, ยังพร่องอยู่โดยประการทั้งปวง, แล้วคนที่มันเริ่ม จะเป็นคน, แล้วคนที่เต็มคนถึงที่สุด แล้วเมื่อ เต็มคนถึงที่สุดแล้วยังช่วย คนอื่นให้เต็มได้ด้วย นี่ยิ่งดีเลิศอย่างนี้ จึงเรียกว่า เป็น อริยบุคคล.

ที่เรียกว่า อริยบุคคล ก็ต้องถือว่า เป็นคำพูดสมมติหรือบัญญัติ ให้พูดกันรู้เรื่อง. อย่าเอาไปตีกันเข้ากับคำว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล; นั้นเมื่อพูดในความหมายอื่นระดับอื่น. เดี๋ยวนี้เราพูดตามบัญญัติว่า ขันธ์ กลุ่มนี้ สังขารกลุ่มนี้ มีคุณสมบัติอย่างนี้. เราสมมติบัญญัติ เรียกว่า อริยบุคคล มีอยู่เป็นชั้น ๆ อย่างนี้. อริยะ ก็แปลว่า ไปจากข้าศึก, ไปจากข้าศึก, ไปจากข้าศึก, ไปจากข้าศึกก็คือไปจากกิเลส, ไปจากความทุกข์ ไปจากบัญหา. เพราะฉะนั้นมันจึง น่าดู จดงามยิ่งขึ้นทุกที่ จนถึงอยู่ในระดับที่ว่า จดงามที่สุด นี้เรา เรียกว่า อริยบุคคล.

มนุษย์มีวิวัฒนาการตามกฎธรรมชาติ.

ทีนี้ เมื่อตะก็นี้ได้กล่าวแล้วว่า เราจะพิจารณากันอย่างไรดี คือจะ พิจารณาว่า เรื่องนี้มันเป็นหน้าที่ของเราหรือไม่? หรือเราจะไม่รู้ไม่ชี้, หรือบางที่จะสงสัยขึ้นมาว่า มันมีเหตุอะไร? มันมีความจำเป็นอะไร จึงต้อง มือริยบุคคลขึ้นมา? ท่านลองตั้งปัญหาอย่างนี้ดู ก็จะดีเหมือนกัน คือจะตั้ง ปัญหาขึ้นมาว่า มันมีความจำเป็นอะไร, มันดีอะไร, *มันมีประโยชน์อะไร* ที่จะต้องมือริยบุคคลขึ้นมา? ใคร ๆ ก็เชื่อได้ว่าก่อนนี้มันไม่มี เพราะว่า ก่อนนี้ นั้น มีแต่มนุษย์
ที่เพิ่งจะขึ้นมาจากสัตว์ หรือว่าอยู่ ในระดับต่ำสุด แล้วเมื่อมนุษย์นี้ อยู่กัน
มานานเข้า ๆ จึงเกิดอริยบุคคล. ทำไมจึงเกิดอริยบุคคล? เพราะอะไร
บังคับให้เป็น? ลองคิดกันดูเองก็ได้ ล้ำคิดออก มันจะมีประโยชน์ แก่เรา
เองเดี๋ยวนี้ ว่าทำไมเรามันจึงติดอึดอัดอยู่ที่นี่? ภาษาหยาบคายก็จะพูดว่า
ทำไมจึงมางมโข่งกันอยู่ที่นี้ ซึ่งหมายความว่า มันมาติดตันอยู่ที่นี้ โดยที่
ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร มัวคว้าอะไรอยู่ที่นี่ แล้วไม่อยากจะไปไหน, ก็คือ
ไม่อยากจะสนใจเรื่องอริยบุคคล หรือจะถอนตนขึ้นไปเป็นอริยบุคคลนั้นเอง.

อาตมาได้พยายามศึกษาคนคว้า มาศึกษาพิจารณาเรื่องนี้ดู ก็เห็น ว่า มันก็เป็นตามธรรมชาติ; พูดแล้วก็น่าหัว ว่ามันเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีอะไรพิเศษที่ไหน. แต่คำว่าธรรมชาตินี้ มันมีความหมายลึกอยู่ คือว่า ตัวธรรมชาติแท้ ๆ มันต้องการจะวิวัฒนาการ เพื่อจะต้องคีกว่าเก่า เสมอ, อะไรไม่คีกว่าเก่า อันนั้นก็จะต้องละลายไป สูญหายไปแล้ว ไม่ได้เหลืออยู่. ที่อยู่ได้นี้ต้องถูกต้อง แล้ว ต้องคียิ่ง ๆ ขึ้นไปเสมอ มันจึงเหลืออยู่จนบัดนี้.

ฉะนั้น อะไร ๆ ในโลกนี้ ซึ่งมีอายุเป็นล้าน ๆ ปี มาแล้วนี้ ที่เหลือ อยู่เดี๋ยวนี้ มัน เป็นส่วนที่ดี หรือที่ถูกต้อง หรือที่ดีกว่า มันจึงมีอยู่ได้; เช่นเป็น สัตว์มนุษย์นี้ต้องถือว่าดีกว่าสัตว์ทั้งปวง มันไต่ขึ้นมาเป็นลำดับ ๆ จนมาอยู่เป็นสัตว์มนุษย์ ที่ดีกว่าสัตว์ทั้งปวงอย่างนี้ นี่ด้วยฝีมือของใคร ? มันก็ฝีมือของธรรมชาติ, จะเรียกว่าโดยสัญชาตญาณของสิ่งที่มีชีวิต ที่มีความคิดนึกรัสึกได้.

ชีวิตที่คิดนึกรู้สึกได้ มันจะอยู่ไม่นิ่ง มันจะคิดนึกทางนั้นทางนี้ เรื่อยๆ ไป, มองเห็นดีอย่างไรก็ต้องการอย่างนั้น มันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมา, มันจึง มีอะไรเปลี่ยนแปลงแปลกออกมาๆ คือที่เรียกกันว่า ดีขึ้นๆ. โลกนี้จึงมีอะไรที่มากมายแปลกประหลาด งดงามไม่น่าเชื่อ ว่านี้มันเป็นเรื่องพระเจ้าสร้าง หรือว่าเป็นเรื่องของธรรมชาติ. เราดูต้นไม้ ดูดอกไม้ ดูนก ดูสัตว์อะไรบางอย่างหลายๆอย่าง เห็นว่าแปลกประหลาด ไม่น่าเชื่อว่า จะไม่มีใครออกแบบออกความคิดให้.

สรุปความว่า ธรรมชาติแท้ ๆ มันก็ต้องการให้เปลี่ยน มันจึงมี
การดั้นรนอยู่ในธรรมชาติ โดยเฉพาะในส่วนจิตใจ. เมื่อส่วนจิตใจหรือ
นามธรรมมันดิ้นรน ก็มีผลออกไปทางรูปธรรม หรือ ทางร่างกาย ซึ่ง
มันจะต้องเปลี่ยนด้วย เพราะความดิ้นรนของส่วนที่เป็นจิตใจ. เหมือน
เดี๋ยวนี้เมื่อเราอยากทำอะไร เราก็ทำอย่างนั้น, ร่างกายมันก็เป็นอย่างนั้น
พลอยเป็นอย่างนั้น หมุนไปตามความเป็นอย่างนั้น, เช่นเดี๋ยวนี้คนรูจักสวย
มีความคิดแต่จะให้สวย มันก็เปลี่ยนแปลงได้แม้ร่างกาย ทางร่างกาย. เด็ก ๆ
มันเกิดมาสวยกว่าที่แล้ว ๆ มา. นี้คือความต้องการที่จะให้ดีกว่าเดิม.

ขอย้ำที่ตรงนี้ว่า อันนี้คือจุดสำคัญที่ว่า จะเป็นมนุษย์กันหรือไม่? มันอยู่ตรงที่ว่า ต้องการจะดีกว่าเดิมหรือไม่? ถ้าไม่ต้องการจะดีกว่าเดิม แล้วก็ไปตายเสียดีกว่า. นี่พูดคำหยาบกันอย่างนี้ดีกว่า. ถ้าไม่ต้องการ จะดีกว่าเดิม แล้วก็ไปตายเสียดีกว่า เพราะมันผิด กฎของธรรมชาติ ซึ่ง ต้องการให้ก้าวหน้าไปในทางที่มันดีกว่า จนจะถึงดีที่สุด คือ หยุด.

มนุษย์คันคิดจนรู้ธรรม, ปฏิบัติสืบมา.

ทีนี้ เราลองนึกดู คำนวณดู ว่าเมื่อมีคนหรือมีมนุษย์ เกิดขึ้น มาแล้วในโลกนี้จำนวนมาก แล้วก็อยู่กันโดยวัฒนธรรมอย่างใดอย่าง หนึ่ง, ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างใดอย่างหนึ่ง, ซึ่งจะพอกล่าวได้ว่า มนก็ทำกันไป เลี้ยงชีวิตกันไป สืบพันธุ์กันไป อยู่ตามธรรมดาสามัญ จน นานเข้าๆ ความคิดมันก็เกิดขึ้นมา ในลักษณะที่มัน รำคาญต่ออะไรบาง อย่าง, มันรำคาญต่ออะไรบางอย่าง แล้วมันก็จะ พยายามที่จะหลีกไปเสีย จากสิ่งนั้น.

เช่นว่า รำคาญที่จะอยู่กับลูกกับหลาน มันก็หลีกไปเสีย จากลูกจาก หลาน; อย่างนี้สัตว์เดรจิฉานมันก็ทำเป็น. ขอให้คิดดูว่า สัตว์เดรจิฉาน มันก็ทำเป็น สัตว์เดรจิฉานตัวที่มันมีอายุมากขึ้น แล้วมันจะหลีกจากฝูง; มัน รำคาญเพราะการอยู่ในฝูง, จะเป็นสัตว์เดรจิฉานชนิดใหนก็ตามใจ ที่เขา ยืนยันกันมากที่สุด, สัตว์เช่น ข้างซึ่งมีมันสมองสูงกว่าสัตว์ชนิดอื่น พอโตขึ้น มันก็หลีกออกจากฝูง ทั้งนั้น คือมันรำคาญฝูง, มันออกไปอยู่เป็นช้างเดี๋ยว ช้างโดดทั้งนั้น เพราะมันรำคาญ. นี้เรื่องทางกายแท้ ๆ มันรำคาญด้วยช้าง ตัวเล็ก ๆ หรือว่ามันมากด้วยกัน อะไรด้วยกัน, รำคาญไปเสียหมด มันก็ หลีกออกไปเสีย เพื่อจะพ้นความรำคาญ นั้นแหละ เป็นเหตุให้พบแบบ ชีวิตอย่างอื่น, ชีวิตแบบอื่น ซึ่งไม่มีความรำคาญ.

ทีนี้ คนเรามันก็มีอาการคล้ายๆกัน เมื่อรำคาญด้วยการอยู่ใน บ้านเรือน ก็หลีกออกไป ก็พบชีวิตแบบใหม่ จนเตลิดเบิดเบิงไป เบ็น บุคคลอีกประเภทหนึ่งไปเสียเลยก็มี. แต่เดี๋ยวนี้อาตมาไม่ต้องการจะเล็งถึงบุคคลชนิดนั้น ต้องการจะ เล็งถึง บุคคลทั่ว ๆ ไป ที่ยังอยู่ในบ้านในเรือน อย่างท่านทั้งหลายใน บัจจุบันนี้ก็ได้ เพราะยังอยู่ในบ้านในเรือน แล้ว รำคาญคัวยอะไร ? แล้ว ทำอย่างไรจึงจะไม่รำคาญด้วยสิ่งเหล่านั้น ?

เดี๋ยวนี้ ก็กลาย เป็นเรื่องภายใน คือรำคาญด้วยความรู้สึกใน ภายใน, รำคาญด้วยกิเลส ตัณหา หรือ นิวรณ์ หรือ อนุสัย ของตน, เรียกสั้น ๆ ก็ว่า รำคาญตัวเอง. พอรำคาญตัวเอง แล้วจะหลีกไปใหน ไปฆ่าตัวตาย มันคงทำไม่ได้ มันไม่ถึงอย่างนั้น; พอรำคาญตัวเอง มัน ก็ไม่ถึงกับว่าจะไปฆ่าตัวตาย มันไม่เก่งถึงอย่างนั้น มันก็ ต้องหาทาง ที่จะ ทำให้ไม่ต้องรำคาญตัวเอง มันจึงหาวิธีที่จะคิดอย่างไร, จะรู้อย่างไร, จะเชื่ออย่างไร, เราจึงจะไม่รำคาญตัวเอง. นี้ ใครคิดได้ดีก็มาบอกให้, ก็สอนให้, คนก็รับถือต่อ ๆ กันมา เรียกว่า เป็นผู้รู้ธรรม.

ธรรมเป็นระบบปฏิบัติเพื่อความเย็น.

นี้คำว่า ธรรมเกิดขึ้นในถักษณะอย่างนี้; ไม่เคยพบว่าเรียก ศาสนา แต่เรียกว่า ธรรม เป็นระบบประพฤติปฏิบัติทางกาย ทางวาจา ทางจิต เรียกว่าธรรม. ในครั้งพุทธกาลก็ยังใช้คำธรรมนี้อยู่ คือเห็นได้ใน คำถามที่เขาถามกัน ว่า ท่าน ขอบธรรมของใคร ? ขอบธรรม ของพระโคดม หรือชอบธรรมของนิคันถนาฏบุตร? อย่างนี้เป็นต้น.

คำว่า ธรรม, ธรรมนี้มัน มีมานานแล้ว เป็นระบบคำขี้แจงแนะนำ สั่งสอน ให้ประพฤติปฏิบัติ; ครั้นปฏิบัติแล้วได้รับผลเป็นที่พอใจ เขาก็ ชอบธรรมนั้น ระบบนั้น ของบุคคลนั้น. แม้ กนบางกนก็ยังทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ท่านขอบใจธรรมของใคร? นี่ถามพระพุทธเจ้าว่าท่านชอบใจธรรมของใคร? นี่ถามพระพุทธเจ้าว่าท่านชอบใจธรรมของใคร? นี่ถามพระพุทธเจ้าว่าท่านชอบใจธรรมของใคร? นี้ไปอ่านดูใน พุทธประวัติตอนอุปกาชีวก หรืออะไรตอนนี้ เขานิยม สิ่งที่เรียกว่า ธรรม ซึ่งเขาแนะให้แล้ว สอนให้แล้ว เอามาประพฤติปฏิบัติ อยู่ มันก็ได้รับความพอใจ เย็นใจ เย็นอกเย็นใจ ไม่รำคาญตัวเอง.

เดี๋ยวนี้ก็เหลืออยู่แต่ว่า เราที่อยู่เดี๋ยวนี้ *เคยรำคาญตัวเองหรือเปล่า ?* หรือว่ามันรำคาญอย่างยิ่ง แล้วมันก็ไม่รู้ว่ารำคาญ เพราะมันโง่เกินไป มันโง่ เกินไปจนรำคาญไม่เป็น ทั้งที่มันมีเรื่องรำคาญ.

พิจารณาดูสิ่งที่เป็นเรื่องรำคาญใจ.

ทีนี้ เราจะดูกันว่า มันมือะไรที่เป็นเรื่องรำคาญ? ข้อแรก ก็ต้องพูดถึง กิเลส ที่เป็นเหตุให้เราสงบสุขอยู่ไม่ได้ ต้องรำคาญตัวเอง. กิเลส ประเภทโมหะนี้จะทำความรำคาญมากที่สุด; เกิดกิเลสประเภทโมหะ เช่น ความคลัว ความวิตก ความกังวล ความเสราสร้อย ละเพี่ยละห้อย, ความที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร, แล้วก็ไม่แน่ใจแก่ตัวเอง ว่าจะเอากันอย่างไร. ความกลัว นั้นมัน เป็นสัญชาตญาณ อันหนึ่ง เป็นสัญชาตญาณ ดั้งเดิมของสิ่งที่มีชีวิต คือมันต้องกลัวตาย มันเป็นสัญชาตญาณสำหรับให้ สิ่งที่มีชีวิตกลัวตาย แล้วหนึ่ภัย; ถ้าไม่อย่างนั้นมัน ไม่หนึ่ภัยมันก็ต้อง ตาย. ธรรมชาติจึงใส่สัญชาตญาณแห่งความกลัว มาในสิ่งที่มีชีวิต. ฉะนั้นสิ่งที่มีชีวิตจึงจะรู้จักกลัว.

คนรู้จักกลัว นี้ก็เข้าใจกันแล้วว่ามันกลัว มีความกลัว อะไรที่ เป็นสัญญลักษณ์ของความตาย มันก็กลัวทั้งนั้นแหละ; แม้แต่มืด ๆ มันก็ กลัว, อะไรก็ไม่รู้ มันก็กลัว, วี่แววแห่งความตายมาแสดงแล้วมันก็กลัว, อะไรแก๊กหนึ่งมันก็กลัว, โง่หนักเข้า มันก็กลัวผี กลัวจิ้งจก กลัวตุ๊กแก กลัวอะไรต่าง ๆ ไปตามเรื่องของความโง่.

อย่างนี้เรียกว่า สัญชาตญาณแห่งความกลัว ทำความรำคาญให้ ก็มากน้อย? ลองไปคำนวณดูบ้าง, มันทำความรำคาญให้ก็มากน้อย ถ้ามัน ไม่มีจะดีใหม? คนครั้งกระโน้นก่อนพระพุทธเจ้าก็เหมือนกันแหละ เขาก็ รู้เรื่องนี้ รู้สึกอย่างนี้ เขาต้องการให้มีธรรมะ สำหรับจะระงับสัญชาตญาณ อันนี้เสีย แล้วจะได้สบาย จะได้ไม่ต้องกลัว.

ที่นี้ สัญชาตญาณที่เป็นความวิตกกังวล เป็นห่วง มันก็มีอยู่ : วิตกเรื่องนั้นวิตกเรื่องนี้, แม้แต่เรื่องความกลัว มันก็เป็นความวิตกชนิด หนึ่ง วิตกว่ามันจะตาย มันก็มีความกังวลเรื่องจะต้องตาย, มันจึงมีกังวล เรื่องเจ็บเรื่องใช้, มันมีกังวลเรื่องข้าวปลาอาหาร เรื่องที่อยู่อาศัย, กังวล เรื่องเครื่องที่จะเป็นบัจจัยให้แก่ชีวิตทรงอยู่ มันก็กังวล, มันก็เหลือทน.

เมื่อเหลือทน มันก็เป็นทุกซ์. ถ้าใครมาบอกว่า โอ, มีวิธี อย่างนี้ ๆ ฉันจะว่าให้พัง คิดอย่างนี้ ทำอย่างนี้ เชื่ออย่างนี้; แล้วความ วิตกกังวล ความกลัว ก็หายไป มันก็เลย เกิดระบบ อย่างนี้ขึ้นมา ทำให้คน ก้าวหน้า กว่าคนธรรมดา, ก้าวหน้า จากความเป็นปุลุชน ไปสู่ความเป็น อริยชน.

มนุษย์นี้มีบาปหนา, อาตมาพูดอย่างนี้จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ว่า
มนุษย์มีบาปหนา เพราะว่ามนุษย์นั้น คิดเป็น คิดเก่ง คิดเร็ว คิดลีก กว่าสัตว์
เดรจฉาน อย่างที่จะเทียบกันไม่ได้; เพราะฉะนั้นมันจึงคิดเตลิดเปิดเบิง
ออกไป แล้วมันจึงกลัวมาก วิตกกังวลมาก อะไรมาก ซึ่งสัตว์เดรจฉาน
มนไม่มี. ขอให้สังเกตดูเถอะ สัตว์ที่เราเลี้ยงไว้ สุนขก็ดี แมวก็ดี ไก่ก็ดี
มนไม่มีความกลัวแบบนี้ มนไม่วิตกกังวลแบบนี้.

อาตมา หายกลัวผีเพราะว่าอายวัว. เมื่อเด็ก ๆ เคยช่วยเขาเลี้ยง วัว ก็เผอิญวันนั้นมันเผลอไป ต้องเดินกลับบ้าน ค่ำแล้วมันผ่านป่าช้า ต้องจูงวัวผ่านป่าช้า; นึกลังเล จะทำอย่างไร จะไม่ไปก็ไม่ได้ เพราะ มันต้องผ่านป่าช้า ทางอื่นมันก็ไม่มี มันก็ตัดใจพาวัวผ่านป่าช้า. พอ เหลือบไปเห็นว่า วัวมันไม่กลัวเลย ไม่เห็นมีอะไร ว่าวัวมันกลัวผีเลย, มันยังกินหญ้าเลย กินหญ้าข้างทางเรื่อยมา ผ่านป่าช้าเรื่อยมา. เรานี้กลัว ก็เลยอายวัว; รู้ว่าวัวนี้ไม่ได้กลัวผีเลย, แล้วก็รู้ว่า เรานี้จะโง่กว่าวัวเสียอีกนี้ ใคร ๆ ก็ว่าวัวมันโง่ วัวมันโง่ เรามันโง่กว่าวัวเสียอีก. นี้ก์เลยเข้าใจเรื่อง กลัวผี, ความกลัวผีมันก็หายไป เพราะมันละอายวัว.

นี้ บอกให้รู้ว่า คนนี้มันบาปหนากว่าสัตว์เครจิฉาน สัตว์-เครจิฉานมันคิดไม่เป็น มันคิดได้น้อย; เพราะฉะนั้นมันจึงมีเรื่องกลัว น้อย เรื่องรักน้อย เรื่องวิตกกังวลน้อย, เรื่องอะไรมันก็น้อย เพราะมัน คิดไม่เป็น. มันสมองของมันมีเท่านั้น ฉะนั้นบื่ญหาของมันจึงไม่มีมาก เหมือนคน.

น็ค่าที่ คนก้าวหน้าในทางมันสมองมาก ก็ประสบบัญหามาก; เพราะฉะนั้นคนจึงจำเป็นที่สุด ซึ่งไม่จำเป็นสำหรับสัตว์เดรจฉานเลย, แต่ จำเป็นสำหรับคน ว่าจะต้องมีอะไรอันหนึ่งมาชดเชย ให้สมกับที่คนมันก้าว หน้าทางมันสมอง แล้วอย่าได้มีปัญหาอย่างนี้เลย เมื่อสัตว์เดรจฉานไม่มี ปัญหาอย่างนี้ คนก็ไม่ควรจะมี.

ฉะนั้น เมื่อคนก้าวหน้าไปใกล จนสร้างปัญหาอย่างนี้ขึ้นมา คน ก็ควรจะสร้างเครื่องแก้ หรือสิ่งที่อาจจะแก้มันได้ขึ้นมา; เราจึงเรียนรู้ ธรรมะ. โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะกำจัดความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว, ทำทุกอย่างให้มันหมดไป จึงจะได้สมกับที่เป็นคน. พอได้เป็นอย่างนี้แล้ว มันก็ดีกว่าสัตว์เดรจฉานมากมาย อย่างที่เทียบกัน ไม่ได้. ถ้าปล่อยกันไปตามเรื่องแล้ว คนมันจะเลวกว่าสัตว์เดรจฉานมาก ทีเดียว, คือจะมีความทุกข์มากกว่าสัตว์เดรจฉาน สมน้ำหน้ามัน เพราะมัน มีมันสมองแหลมเปล่าๆ, แหลมเปล่าๆ แหลมไม่ถูกเรื่อง.

ทีนี้ พอคนรู้จักคิดนึกในทางแก้บัญหา กำจัดกิเลสได้ ตามทาง ของพระธรรม คนก็วิเศษมากกว่าสัตว์เดรจฉาน อย่างที่จะเทียบกันไม่ได้ ฉะนั้นจึงว่าน่าดูหน่อย ที่ได้มาเป็นคน เป็นบุญแล้วโว้ยที่ได้มาเป็นคน เมื่อตะก็นี้มันเป็นบาปอย่างยิ่งที่ได้มาเป็นคน พอธรรมะเข้ามา เท่านั้นแหละ มันก็ เป็นบุญแล้วโว้ยที่ได้มาเป็นคน.

ฉะนั้น ขอให้สนใจให้ก้าวหน้า ทำความก้าวหน้าให้แก่ความเป็น คน จนมาถึงชั้นนี้ซึ มันจึงจะเรียกว่า เป็นคนที่ได้สิ่งที่ดี. อาตมาจึง เห็นว่ามันเป็นสิ่งสมควรอย่างยิ่ง หรือ จำเป็นอย่างยิ่ง ที่เราจะต้องเลื่อน จากความเป็นปุถุชน ขึ้นมาสู่ความเป็นกัลยาณชน หรือ เป็นอริยบุคคล เพื่อปัญหาเหล่านั้นมันจะได้หมดไป.

สังเกตจิตใจที่ถูกกิเลสรบกวน.

เดี๋ยวนี้ ทุกคนกลับไปที่บ้าน แล้วก็ลองสังเกตดูว่า มันมีสิ่ง เหล่านี้รบกวนใหม? ความกลัวก็ดี ความวิตกกังวลก็ดี ความเศร้า ความ ไม่แน่ใจในความเป็นอยู่ในชีวิต ว่ามันดีที่สุดหรือยัง หรืออะไรเหล่านี้ มัน มีรบกวนใหม? ถ้ายังมีโมหะรบกวนอยู่ แล้วก็ ต้องกลัวให้มาก ต้องเกิด ความรู้สึกชนิดที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงให้มาก; เหมือนกับว่าไปพบบ้าย จราจร หยุดดู แล้วเปลี่ยนทิศทางเถิด ไม่อย่างนั้นจะไม่มีความเป็นคน.

นี้ กิเลสประเภทโมหะ มันทำให้กลัว มันทำให้วิตก ทำให้กังวล ทำให้ลังเลสงสัยไม่แน่ใจ วันหนึ่งๆ มีอยู่กี่ครั้ง? ทำไมนอนหลับผืนร้าย? ทำไมนอนหลับสะดุ้ง? นั่นแหละมันมีกิเลสชั้นอนุสยัอยู่ในจิตใจ ความ เคยชินมันมาก มันถึงกับว่า แม้แต่นอนหลับมันก็ยังโง่ได้.

กิเลสประเภทราคะหรือโลภะ. กิเลสประเภทราคะนี้ หมายถึง กิเลสทางกามารมณ์ ทางเพศ มันรบกวนใหม? จะแก้มันอย่างไร? จะแก้ ชนิดใหน? จะให้ยิ่งแก้ยิ่งโง่ หรือว่ายิ่งแก้แล้วก็ยิ่งหายไป. มีคนพบวิธีที่ ให้แก้ มาสอนกัน เขาก็แก้กันได้. เรื่อง ราคะ ก็ดี เรื่อง โลภะ ก็ดี แล้วมันยัง เนื่องถึงคนอื่น ว่าโลภะ ราคะ ของคนบางคนนั้น มันทำให้ เกิดปฏิกิริยาไปถึงคนอื่น ทำให้คนอื่นเดือดร้อน เราก็พลอยได้รับความ ยุ่งยากลำบาก ที่เป็นปฏิกิริยามาจากคนอื่น. เอ้า, มันก็ต้องแก้ ถ้าไม่แก้ มันก็ทนทุกข์ทรมาน; ถ้าแก้ได้ มันก็จะมีจิตใจปกติ แล้วเป็นกลยาณชน เป็นอริยชน ขึ้นมา.

หรือว่า กิเลสประเภทโทสะ ปฏิฆะ หงุดหงิด ไม่ต้องถึงไปฆ่า ใคร ตีใคร; เพียงแต่ว่ามันหงุดหงิดอยู่ตามลำพัง มีอะไรไม่ถูกใจไม่พอใจ มันก็หงุดหงิดอยู่ตามลำพัง, และที่มันคิดเก่งตามแบบของคน มันก็ไปเอา เรื่องที่มันยังไม่ได้เกิด หรือเกิดนานแล้วก็ได้ มาคิดให้หงุดหงิด ให้โกรธ ให้ขัดเคืองใคร ก็ได้. นี้เป็นธรรมดาสามัญที่สุด คิดส่วงหน้าให้โกรธ ให้เกลี่ยดใครก็ได้, เอาเรื่องหนหลังมาคิดให้โกรธให้เกลี่ยดใคร ไม่รู้จัก หายก็ได้, หรือว่า อะไร ๆ ที่มันไม่เป็นไปตามที่ตัวรู้สึก หรือต้องการ แล้วมันก็โกรธได้; เช่นว่ามันคันขึ้นมา มันเกาด้วยโมโหโทโส มันก็ โกรธได้ มันก็มีความทุกข์ได้.

คนที่เขาโกรธเก่ง ที่มีตัวจริง ไม่ต้องออกชื่อ เขาเป็นหวัดน้ำมูก ไหล ทำอย่างไรมันก็ยังไหล, ทำอย่างไรมันก็ยังไหล, เขาก็เอากำบึ้นทุบจมูก ตัวเอง เลือดไหลโกรกออกมา อย่างนี้มันก็ได้ มันก็เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง, เรียกว่า ความรบกวนของโทสะ มันมีอยู่แก่ทุกคน. ความรบกวนของโลภะ ของโทสะ ของโมหะ ในรายละเอียดต่างๆมันก็มีอยู่แก่ทุกคน.

นี้ ขอให้ไปสังเกตดูที่บ้านที่เรือนตลอดเวลา แล้วต้องการจะ กำจัดสิ่งเหล่านี้ใหม? ถ้าใครกำจัดสิ่งเหล่านี้เสียใต้ จะดีใหม? จะน่านับถือ จะน่าเลื่อมใสไหม? นั่นแหละเดี๋ยวก็จะพอใจ ในความเป็นอริยบุคคล ขึ้นมา; ไม่ได้หมายถึงเขาไปบวชเป็นพระเจ้าพระสงฆ์ เป็นพระพุทธเจ้า, หมายความว่าเป็นอยู่ในบ้านในเรือน เป็นชาวไร่ชาวนา ทำมาหากินไปตาม เรื่องนี้แหละ. แต่ถ้าจิตใจของเขามันถูกชำระชะล้างซักฟอกดี มันไม่ ต้องมีรำคาญ ด้วยความกลัว ด้วยความรัก ด้วยความเกลียด ด้วยความโกรธ ด้วยความอะไรต่างๆ ที่คนทั่วไปเขามีกันอยู่ ที่เรียกว่า กิเลส หรือนิวรณ์.

กิเลสประเภทนิวรณ์รบกวนจิตตลอดเวลา.

นิวรณ์ ก็คือ กิ*เลสอ่อน ๆ รบกวนอยู่ตลอดเวลาเป็นประจำวัน*. ทุกคน ก็เคยได้เรียนแล้ว ก็คงจะรู้แล้วว่านิวรณ์นั้นคืออะไร.

 ๑. กามฉันทะ ความรู้สึกที่น้อมเอียงไปในทางกามารมณ์ มัน ก็มือยู่ได้แก่ทุกคน; แม้แต่มาบวชเป็นพระเป็นเณรอยู่แล้ว มันก็ยังมีจิตใจ เอียงน้อมไปทางกามารมณ์ เพราะว่าความรู้สึกนี้มันเป็นสัญชาตญาณอย่างยิ่ง.

- ๒. ทีนี้ ความรู้สึกถัดมา ตรงกันข้าม คือ พยาบาท คือ หงุดหงิดไม่พอใจ ตรงกันข้าม มันก็มีรบกวนอยู่. เดี๋ยวไม่พอใจนั้น เดี๋ยวไม่พอใจนั้น เมื่ออะไรไม่เป็นไปตามที่ตัวต้องการก็ไม่พอใจ, แล้วก็ เก็บไว้เป็นของผูกพยาบาท ที่จะไม่พอใจ; เพียงแต่ได้พึ่งเรื่องนั้นก็ไม่พอใจ, เพียงแต่ได้ยืนเสียงคนนั้นก็ไม่พอใจ, นี่มันก็มีอยู่ในประจำวัน.
- ๓. ถิ่นมิทธะ, ความที่จิตมันละเหี๋ยละห้อย ซึมเซาลงไป ไม่แจ่มใส ไม่สนุกในการทำการทำงาน นี้ก็มีอยู่บ่อยๆ. เราทำอะไร ตามที่เราอยากจะทำให้ดีไม่ได้ เพราะจิตมันไม่เอาด้วย จิตมันซึมเซา อ่อน เพลีย ละเหี๋ยละห้อย ยกไม่ขึ้น ปลุกไม่ขึ้น.
- ๔. ถัดไปอีกมันก็เป็น อุทธจัจกุกกุจจะ คือ มันพุ้งเกินต้อง การ เหมือนกับบ้า ก็ทำอะไรไม่ได้เหมือนกัน นี้มันรบกวนหรือไม่ก็ลอง คิดดู.
- ๔. อันสุดท้ายของนิวรณ์ เรียกว่า วิจิกิจฉา, ความที่จิตมัน ไม่แน่ลงไปได้ ว่าจะเอาอย่างไร. ความรู้มันไม่พอ หรือว่ามันสะสมความ โง่ไว้มาก จนไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไร, จนทำให้ต้องสงสัยอยู่เรื่อยไป ลังเลอยู่ เรื่อยไป. อย่างบวชอยู่นี้ ก็ยังไม่รู้ว่าจะบวชอยู่ดีหรือจะสึกดี, หรือคน ที่ไม่บวช ก็ลังเลอยู่ว่าจะบวชดีหรืออยู่ที่บ้านดี, หรือแม้อะไรต่าง ๆ ที่มีอยู่ แล้ว ก็ยังลังเลว่ามันจะดีที่สุดหรือยัง.

อาตมาก็ยังเชื่อว่า ผัวก็คงจะสงสัยเมีย เมียก็คงจะสงสัยผัว ว่านี้ มนัดที่สุดแล้วหรือยัง? มันจะไปด้วยกัน ตลอดชีวิตหรือหาไม่? นี้มันก็มีความลังเล แม้สิ่งที่ตนกำลังรักใคร่หวง แหนพอใจที่สุด มันก็ยิ่งลังเลได้ง่าย เพราะไปตีราคามันมากเกินไป. นี้ชีวิตอยู่ด้วยสิ่งรบกวนเหล่านี้ คือคนธรรมดา, ถ้าเป็นมากก็เรียกว่า ปุถุชนชั้นเลว, ปุถุชนที่เป็นพาล.

ผู้พ้นจากความทุกข์ได้ เรียกว่าอริยบุคคล.

ทีนี้ ถ้าว่าใครสักคนหนึ่งอยู่ที่บ้านที่เรือนนั้นแหละ เขาขจัดความ รู้สึกรบกวนอย่างนี้ได้ จะเรียกเขาว่าอะไร? ไปมองดูที่จิตใจของเขาให้ดี แล้วจะเรียกเขาว่าอะไร? เขาก็เป็นคน, ถูกแล้ว; แต่จิตใจของเขาเป็น อย่างที่ไม่รำคาญ ต่อสึงที่คนอื่นเขารำคาญ จึงเรียกว่า เขาเป็นอริยชน, เป็น ผู้ไปแล้ว, ไปพันแล้วจากข้ำสึก คือ กิเลส ตัณหา คือ ความทุกข์ นี้ เรียกว่า อริยชน.

เพราะฉะนั้น การที่ อริยบุคคลจะเกิดขึ้นมาในโลกได้ ก็เพราะ ว่า คนในโลก ต้องการอะไรที่ดีกว่า, แล้วคนเหล่านั้นรู้สึกรำคาญ ต่อสึงที่ รบกวนเบียดเบียนจิตใจของตัวเอง ชนิดที่เราจะเรียกได้ว่ารำคาญตัวเอง. เมื่อรำคาญตัวเองขึ้นมา แล้วจะแก้อย่างไร? ก็มีวิธีของธรรมะ หรือของ พระศาสนา ที่เขาค้นพบ แล้วมาแก้ได้.

ทีนี้ คนใหนแก้ได้ คนนั้นจะเท่าเดิมอยู่หรืออย่างไร? คนนั้น ต้องดีกว่าเดิมมาก หรือตรงกันข้ามเลย; ฉะนั้นเขาจึง เรียกว่าอริยบุคคล ขึ้นมา. ทางผ่ายศาสนาหรือในภาษาธรรม มันเป็นอย่างนี้; ผ่ายโลกผ่าย วัตถุนิยมก็อาจจะเป็นอย่างอื่น. แต่ผ่ายธรรมะผ่ายศาสนา ของผู้มีสติบัญญา ถ่ายทอดสืบกันมานานแล้ว มันเป็นอย่างนี้.

ความเป็นอริยบุคคลก็เกิดขึ้นมาได้ โดยไม่ต้องมีอะไรเข้ามา แทรกแซง, เกิดขึ้นมาได้ เพราะธรรมชาติของคนนั้นเอง. ธรรมชาติของคนต้องการจะดีกว่าเดิม, แล้วธรรมชาติของคนต้องการให้เป็นว่า เมื่อ มีอะไรมารบกวนให้รำคาญ เขาก็ต้องการจะแก้สิ่งเหล่านั้นเสีย. ที่นี้ มี บางคนเก่งพอ เขา พบวิธีแก้ เขาก็แก้ของเขาได้ เขาก็กลายเป็นคนดี ไป, แก้ได้หมดก็ดีที่สุด ถึงที่สุด. ที่แก้ได้ทมดแล้ว ยังช่วยคนอื่น ให้แก้ได้ด้วยก็เป็นพระพุทธเจ้าไป.

นี่ เรื่องของ อริยบุคคล ก็ต้องเกิดขึ้น มาในโลกอย่างนี้; จะ ไม่ให้เกิดก็ไม่ได้, มันต้องเกิดขึ้นมาในโลก; เพราะว่า คนนี้ ต้องการจะมี อะไรที่ดีกว่า, จะทำอะไรให้ดีกว่า. เขาจึงคอยสอดส่อง คอยค้นหาอยู่ ว่าอะไรที่ดีกว่า ก็แก้มันให้ได้. เราจะใช้คำว่ากิเลสทั้งหลายก็ได้, ใช้ว่า กิเลสรบกวนในประจำวัน คือนิวรณ์ทั้งหลายนี้ ก็ได้ หรือจะเรียกว่าอนุสัย คือนิสัยสันดานที่แสนจะแก้ยากนั้น ก็ได้, ล้วนแต่รวมอยู่ในสิ่งที่ต้องแก้ ทั้งนั้น, ต้องเอาชนะให้ได้. ใกรชนะได้ คนนั้นก็เป็นอริยบุคคล.

กิเลสประเภทสังโยชน์ก็มือยู่เป็นประจำวัน.

ที่นี้ อยากจะพูดให้ละเอียดเสียอีกสักทีหนึ่งก็ได้ ว่า ขอให้ศึกษา, ขอให้ศึกษาหรือควรจะศึกษา เรื่องของสังโยชน์ ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน ของทุกคน.

สังโยชน์ ๑๐ ประการ นั้น คนที่เคยพึ่งเทศน์ เคยศึกษาเล่าเรียน ย่อมรู้แล้วว่าอะไร แล้วก็รู้ว่า เป็นสิ่งที่จะละ เพื่อความเป็นอริยบุคคล: พระโสคาบัน ละได้เท่านั้น, พระสกทาคามี ละได้เท่านั้น, พระอนาคามี ละได้ เท่านั้น, พระอรหันต์ ละได้หมดเลย, แล้วก็เก็บไว้ เป็นเรื่องของพระอริยเจ้า เหล่านั้นหมด ไม่มาเป็นเรื่อง "ของกู" เลย, ไม่มาเป็นเรื่องของตัวเองเลย แล้วยังไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้ ที่เกิดอยู่ในชีวิตประจำวันด้วย.

พระเณรทั้งหลายก็เป็นอย่างนี้ ท่องแต่เรื่องสังโยชน์ทั้งสืบนี้จ้อ ไปเลย องค์นั้นละอย่างนั้น องค์นี้ละอย่างนี้ ท่องกันไป, ก็รู้จักแต่สัง-โยชน์ของพระอริยเจ้าที่อยู่ในหนังสือ, แล้วไม่มาเป็นเรื่องของกูเลย. กูไม่สนใจที่ว่า กูกำลังมี สังโยชน์อะไร, จะละมันได้อย่างไร. ไม่สนใจเลย; เพราะฉะนั้น จึงไม่เข้าใจคำว่าอริยบุคคล.

อาตมาจะขอร้องว่า ขอให้ทุกคนนี้ไปสนใจ ศึกษาเรื่องสังโยชน์ ๑๐ ประการ ที่มีอยู่แก่เราทุกวัน ๆ ๆ เป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน. พอ มาถึงตอนนี้มันก็เสี่ยงต่อการถูกด่า สำหรับอาตมานั้นเสี่ยงสำหรับการที่จะ ถูกด่า เพราะว่าเอาเรื่องของพระอริยเจ้ามาพูดเป็นเรื่องของคนธรรมดา. เขาพร้อม ที่จะดำกันอยู่ทั้งกรุงเทพ ๆ, ที่กรุงเทพๆ มีคนด่าอาตมามากที่สุด ที่ว่าเอาเรื่อง ของพระอริยเจ้ามาพูดให้เป็นเรื่องของคนธรรมดา; ก็ยังสู้ต่อไป คือ ยังจะ พูดต่อไป เพราะว่าเป็นเรื่องของคน คนต้องละ แล้วก็จะได้เป็นคนที่ ใกลออกไป ที่สูงขึ้นไป ตามความหมายของคำว่าคน หรือการเกิดมา เป็นคน.

นี่พูดเรื่อง สังโชชน์สิบ ในชีวิตประจำวัน อยู่ที่วัดก็ได้ อยู่ที่ บ้านก็ได้ ทำงานอะไรก็ได้ : คำขายก็ได้, ไถนาก็ได้. มันมีเรื่องของ สังโยชน์ ๑๐ ประการ อยู่เป็นประจำวันทุกวัน แล้วก็ไม่รู้จักมัน แล้วก็ไม่ได้ ละมัน แล้ว เก็บไว้ในพระคัมภีร์, ไว้ท่อง ในพระคัมภีร์ให้ใครละ ก็ไม่รู้ ก็ให้คนที่เขาเขียนไว้นั้นแหละ, แล้วก็เป็นเรื่องของคนในพระคัมภีร์อีก ไม่มาเป็นเรื่องของคนที่กำลังอยู่ที่บ้านที่เรือนเลย.

สังโยชน์ ๑๐ ประการ นั้น แบ่งเป็นสองพวก: พวกที่จะต้อง ละกันก่อนเร็วๆ นี้ก็เรียกว่า สังโยชน์พวกต่ำ มีอยู่ ๕ อย่าง, แล้วเหลือ อีก ๕ อย่างเป็นพวกสูง ไว้สำหรับจะละในระดับสูง. สังโยชน์ในระดับต่ำ มีสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพัตตปรามาส กามราคะ ปฏิมะ. ทีนี้ สังโยชน์ใน ระดับสูง คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา พูดเป็นบาลี อย่างนี้คงจำไม่ได้, เชื่อว่าคงจำไม่ได้; แต่ว่ามันก็ไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไร เพราะว่ามันมีชื่อมาเป็นภาษาบาลีอย่างนี้, นี้จึงพูดด้วยภาษาไทยกันดีกว่า.

ข้อที่ เรียกว่า สักกายที่ฏฐิ แปลว่า ที่ฏฐิที่เห็นว่ากายของ ตน หรือตัวของกู. ที่ฏฐิที่โง่มากเลวมากในระดับแรกเรียกว่าสักกายที่ฏฐิ : ความเห็นว่ากายของกู, อะไรไม่รู้ ไม่รู้ว่าอะไรเป็นกาย, ไม่รู้ว่าอะไรเป็นกาย, ไม่รู้ว่าอะไรเป็นกูด้วย. แต่ก็มีที่ฏฐิความเห็น ว่ากายของกู; มันนึกอะไรออก จะยึดเอาเท่าไร มันก็ยึดเอาเท่านั้น ว่า มันเป็นกายของกู. ส่วนมากก็เอากายเนื้อหนังทั้งตัวนี้ เป็นกายของกู, พอจะ ฉลาดขึ้นมาหน่อย ก็ไปเอาที่เรื่องจิตใจ ความรู้สึกคิดนึก เป็นกู อะไรที่เห็นทางตา ได้ยืนทางหู ได้กลิ่นทางจมูก ก็เป็นกู อย่างนี้ก็ลึก ๆ เข้าไป; ล้วนแต่ผิดทั้งนั้น ผิดทั้งหมดทุกอย่างเลย.

กวามคิดเห็นว่ากายของกู นี้มันเถวมาก โง่มาก ระดับแรก จะต้องหมดก่อน, จะต้องถูกตัดออกไปก่อน ว่ามันไม่ใช่มีอะไรที่เป็นกาย ของกูได, มันเป็นของธรรมชาติ. เขาจะเรียกกันว่าอย่างไรก็ตามใจเขา; เรายังไม่รู้ ก็ตามใจ แต่ อย่าไปกล้าโง่ว่า มันกายของกู, มันเรื่องของ ธรรมชาติ. เป็นขันธ์ เป็นธาตุ เป็นอายตนะ เป็นอะไร ค่อยศึกษา ที่หลัง. แต่เดี๋ยวนี้อย่าโง่ให้มันมากว่า มันมีกายของกู กูรู้สึกว่าเป็นตัวกู, มันก็อันนั้นเป็นตัวกู, เอาเป็นกายของกู. ถ้าอย่างนี้แล้วมันก็หมายมัน เป็นเรื่องตัวกู, เป็นเรื่องของกูอย่างยิ่ง มันก็เกิดโลกะ โทสะ โมหะ มาก, เป็นทุกข์มาก, เป็นหนาอย่างปุถุชนคนหนา.

ฉะนั้น ใครมีความรู้สึกคิดนึกเชื้อเป็นกายของกู แล้วไปดูเสีย ใหม่, พิจารณาดูให้ดี มันจะได้ระงับความคิดเห็นชนิดนั้นเสีย เป็นข้อแรก. ถ้าอยากจะรู้เรื่องละเอียด ก็ไปหาเรื่องนี้ โดยละเอียดมาศึกษา; เดี๋ยวนี้ จะพูดอย่างภาษาธรรมดารวบรัด ว่าในชีวิตประจำวันแต่ละวันนั้น มันมีกาย ของกูอยู่เรื่อยไป ต้องจัดการ.

ทีนี้ สังโยชน์ ข้อที่ ๒ วิจิกิจฉา แปลว่า ความถังเล หรือจะ เรียกว่า ความสงสัย ก็ได้. เรียกว่าความลังเล ถ้าสงสัยก็ลังเล, ถ้าลังเลก็ สงสัย, แต่ควรจะแปลคำนี้ว่า ความถังเล ไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไรแน่.

ขอให้ทุกคนสังเกตดูว่า เรายังไม่อาจจะแน่ใจ ว่าอะไร จะเอา กันอย่างไรแน่? นับตั้งแต่เด็กๆ ไม่รู้ว่าจะเรียนอะไรแน่ จะได้ดีกับอะไรแน่? หรือว่าพ่อแม่ก็เหมือนกัน ไม่รู้ว่าจะทำให้ลูกดีได้อย่างไรแน่? มันก็ไม่แน่ ไปเสียทั้งนั้น, แล้วการทำมาหากิน มันก็ล้วนแต่เรื่องไม่แน่, การที่จะทำบุญ ทำกุศล มันก็ล้วนแต่เรื่องที่ยังไม่แน่. แม้แต่อะไรจะเป็นที่พึ่ง คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี้มันก็ยังไม่แน่, มันมักจะไปแน่อยู่ที่เรื่องเงิน ถือพระเจ้า เงิน, ถือเงินเป็นพระเจ้า คือได้แล้วก็เป็นดี ไปมุ่งหมายอยู่ที่นั้น จะไปเอา แน่ที่นั้น; ฉะนั้นอะไรดีแน่ ก็เลยลังเลไปหมด.

ถ้าถามว่าอะไรดีแน่? ก็ลองถามตัวเองดู จะบอกไม่ถูกว่าอะไร ที่ดีแน่ มักจะไปอยู่ที่ว่าเงิน หรืออะไรที่มันคล้ายเงิน, หรืออะไรที่มันจะ บันดาลให้ได้กิน ได้ใช้ ได้ตามที่กิเลสมันต้องการ นั้นมันจะว่าดี. อย่างนี้ มันก็ตีกัน, มันไม่ถูก แล้วมันก็ลังเล, แม้แต่ว่าอะไรดีแน่ มันก็ยังลังเล เสียแล้ว, จะถือว่าอะไรดีแน่ สำหรับจะประพฤติปฏิบัติเอง ก็ลังเลเสียแล้ว. ฉะนั้น อย่ามีความลังเลในเรื่องนี้; ต้องศึกษาให้รู้ ว่าอะไรมันเป็นอย่างไร, แล้ว ให้มันแน่ลงไป ว่าจะเอาอย่างไร. ถ้าหมดความลังเลในเรื่องนี้แล้ว จะสบายมาก คนเราจึงต้องละเป็นข้อที่ ๒.

ในแต่ละวัน ๆ นี้ ต้องให้มีความรู้สว่างไสว แจ่มแจ้ง เฉียบขาด ลงไป ไม่มีอะไรที่เป็นเครื่องลังเล; ในส่วนลึกส่วนใหญ่จนตลอดชีวิตนี้ ก็ไม่ลังเล ว่าเราจะเอาอย่างไรกันแน่, แล้วก็ ของดีที่สุดสูงสุดคือพระพุทธเจ้านั้น ก็ไม่ต้องลังเล. เดี๋ยวนี้เมื่อลังเลในสิ่งที่เป็นที่ยึดถือสูงสุด มันก็ไปยึดเอาสิ่งที่เป็นอันตรายเข้า; ฉะนั้นคนจึงเปลี่ยนลัทธิกันได้ง่าย ๆ, แล้วเปลี่ยนไปเอาลัทธิที่เป็นอันตราย เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ไปเสียก็มีนี้เพราะกวามลังเล.

ทีนี้ สังโยชน์ข้อที่ ๓ สีลัพพัตตปรามาส แปลว่า ลูบคลำศื้ล และวัตร คือว่า ศีลและวัตรที่เรียกว่าดี ๆ นั้น ตัวเองไม่รู้จักดีอย่างไร, แล้วก็ไปยึดถืออย่างโง่เขลา มันจึงเป็นไปในทางขลังและศักดิ์สิทธิ์. ถ้า เกิดความยึดถืออย่างโง่เขลา รูปเรื่องก็จะกลายไปในทางขลังและ ศักดิ์สิทธิ์. แม้จะนับถือพระพุทธเจ้า ก็นับถืออย่างบุคคลศักดิ์สิทธิ์พิเศษ โดยที่ไม่ต้องรู้ว่าเป็นอะไร, หรือจะนับถือพระธรรมก็อย่างเดียวกันอีก นับถือ พระสงฆ์ก็อย่างเดียวกันอีก.

แม้จะรักษาศีล, อยู่วัดรักษาศีล*ก็เพื่อให้มันขลัง*, จะมา*รักษาอุโบสถ* มานอนวัดนี้ *เพื่อให้มันขลังน่ะ*; ไม่ใช่เพื่อให้มันดับกิเลสตัดกิเลสอย่างนี้, เห็นชัดอย่างนี้; ไม่ใช่, ให้มันขลัง ให้มันได้บุญ ให้มันเป็นวิเศษวิโสอะไร ไปก็ไม่รู้. มันเป็นเรื่องจับไม่ถูกตัวจริง เช่น รักษาศีลก็จับศีลไม่ถูกตัว จริง ไปจับในแง่มุมของความขลังของความศักดิ์สิทธิ์ เสียหมด; แม้ จะประพฤติวัตรปฏิบัติ อย่างนั้นอย่างนี้ เช่นธุดงค์เป็นต้น ก็ไปจับถูกแง่ มุมที่ให้ขลังให้สักดิ์สิทธิ์เสียหมด, ไม่ถูกในแง่มุมที่ว่า ศีลก็ดี ธุดงค์ก็ดี มันฆ่ากิเลสอย่างนี้ ๆ, ทำให้กาย วาจา ใจ มันสะอาดอย่างนี้ ๆ ก็ทำ ไม่เป็น ทำของที่ดีอยู่ ให้เป็นของไม่ดี หรือโง่ไปเสีย, ทำของฉลาดให้ กลายเป็นของโง่ไปเสีย. เขาทำมาสำหรับให้ฉลาด เรามาทำให้เป็นของโง่ ไปเสีย.

แม้การใช้เครื่องใช้ ไม้สอยผิด ๆ นี้ก็เรียกว่ารวมอยู่ในข้อนี้ มันโง่, ของที่เขาทำมาอย่างดีสำหรับใช้อย่างดี ก็ไปใช้ผิด ๆ ไม่สมค่า อันนี้ ก็รวมเรียกอยู่ในข้อนี้ คือข้อสีลัพพัตตปรามาสนี้. ฉะนั้น อย่าได้มีอะไร ที่ยึดถือไว้ผิด ๆ ในทางขลังในทางศักดิ์สิทธิ์; แต่ให้แจ่มแจ้งโดยเหตุผล โดยประจักษ์ว่า อันนี้มันเป็นอย่างนี้ อันนี้มันเป็นอย่างนี้, อันนี้มันเป็น อย่างนี้. พูดสมัยใหม่ก็ว่า ให้เป็นนักวิทยาศาสตร์ อย่าให้เป็น ใสยศาสตร์เลย.

ใสยสาสตร์ต้องฝากไว้กับความไม่รู้อะไร แล้วสันนิษฐานคาด คะเน แล้วก็เหมาๆ กันเป็นความสักดิ์สิทธิ์. แต่ถ้าเป็นวิทยาสาสตร์ แล้วก็มันต้องเรื่องเห็นๆ กันอยู่, แล้วก็แก้ไขลงไปโดยตรง. เช่นว่า คน เป็นอหิวาต์ เกิดขึ้น ถ้า ใสยสาสตร์ เขาก็ว่าผีมา. เขาก็สวดขับผี, เขาก็ทำ พิธีขับผี, อะไรกันไปตามเรื่อง; เพราะเขามองไม่เห็นตัวอหิวาต์. แต่ ถ้าเป็นวิทยาสาสตร์ เขาก็มองเห็นตัวอหิวาต์ เห็นเชื้ออหิวาต์ กำจัดอหิวาต์ คือเห็นว่ามันตายเพราะขาดน้ำ. เขาก็ให้น้ำเข้าไป ให้คนกินน้ำ อย่าให้ ตายได้ ให้น้ำเกลือให้อะไรก็ตาม อย่าให้ตายได้เพราะขาดน้ำ. อย่างนี้ก็บ้อง กันอหิวาต์, รักษาอหิวาต์ได้, อย่างนี้เป็นต้น; ถ้าทำอย่างนี้มันก็ไม่เป็น สีลัพพัตตปรามาส. ถ้าไปทำอย่างเสกเบ่าขับผีขับอะไรกัน แม้มันจะหาย ถ้าเผอืญหายมันก็ยังเป็นสีลัพพัตตปรามาส, ถ้าไม่หายแล้วมันต้องตายแน่.

เรื่องดับทุกซ์ ก็เหมือนกัน อย่าให้มันเป็นรูปนั้น ให้มันเป็นใน รูปที่ว่า มันมีอยู่อย่างนี้, มันมีอยู่อย่างนี้; เพราะสิ่งนี้ ๆ เป็นบัจจัย, สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น; เพราะสิ่งนี้ ๆ เป็นบัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น, ชัดลงไป อย่างนี้ แก้ไขปรับปรุงให้มันถูกต้องก็เรียกว่าไม่มีสีลัพพัตตปรามาส. คิดจะ ทำอะไรในบ้านในเรือน ก็อย่าให้มันกลายเป็นสีลัพพัตตปรามาส.

สมมติว่า จะมีหึ่งพระ จุดฐปจุดเทียนกันเป็นการใหญ่ กือข่าให้ กลายเป็นสีลัพพัตตปรามาส; แต่ให้เป็นการกระทำที่มองเห็นผลชัดอยู่ ว่ามันเป็นอย่างนั้นๆ แก่ลูกเด็กๆก็ดี แก่เราก็ดี อะไรก็ดี มันมีผลทาง จิตใจโดยตรงไว้แหละดี. อย่าให้เป็นเรื่องของสีลัพพัตตปรามาส.

รวมความว่า การปฏิบัติทุกอย่าง นับแต่ใหว้พระสวดมนต์ ให้ ทานรักษาศึล เจริญสมาธิ อะไรก็ตาม อย่าให้กลายเป็นสีลัพพัตตปรามาส. ทีนี้เรื่องอื่น ๆ ที่มันเกี่ยวเนื่องกันมันยังมีอีกมาก ก็ระวังอย่าให้เป็นสีลัพพัตต-ปรามาส. อย่างจิ้งจกทัก อย่างนี้ อย่าโง่ว่ามันเป็นลางร้าย เสียแล้ว; ถือว่า มันเป็นดี จิ้งจกทักนั้นมันดี คือจิ้งจกมันบอกให้ทบทวนเสียใหม่, ให้ ทบทวนเสียใหม่, สอบสวนเสียใหม่ มันก็ดีซี. พอจิ้งจกทักก็กลัวเสียแล้ว ตัวสั้นเสียแล้ว, ทำอะไรไม่ถูกเสียแล้ว, นี้มันโง่; อย่างนี้มันเ**ป็นสี่ลัพ-**พัตตปรามาส.

อะไร ๆ ต้องเป็นไปตามอำนาจของอิทป์บัจจยตา คือเหตุผล แล้วมันก็ไม่มีสีลัพพัตตปรามาส : ฉะนั้น ในบ้านในเรื่อนฆราวาส นั้น แหละ ไม่ใช่ที่วัดดอก จงดูให้ดี ว่ามันก็มีสังโยชน์ ๓ ประการนี้ ที่ จะต้องละเสีย, ถ้าใครละได้ เป็นพระโสดาบัน.

ทีนี้ มันก็อะไรก็ไม่ทราบ อาตมาก็พูดยาก, ทำไมคนจึงไม่สนใจ? ทำไมจึงไม่พยายาม?. พวกหนึ่งก็ ตัดบทออกไปเสียว่า มันสูงเกินไป ไม่ใช่เรื่องสำหรับเรา. นี้แหละถูกสอนให้โง่ ว่าไม่ใช่เรื่องสำหรับเรา, ก็ไม่สนใจ ที่จะละกิเลสละสังโยชน์ หรือพยายามเพื่อความเป็นพระ-โสดาบัน.

ทีนี้โดยมากนั้น มันไม่สนุก ในการที่จะมาละกิเลสละสังโยชน์, มันสู้ปล่อยไปตามกิเลสไม่ได้ มันสนุกกว่า มีเพื่อนฝูงมากกว่า, ก็ปล่อยไป ตามกิเลส, มันก็ไม่เคยละ. นี้กิเลสชั้นที่เรียกว่า สัญโญชน์ หรือสังโยชน์ ก็ได้.

ในชีวิตประจำวันของคนทุกคน ทุกคน นั้นหมายความว่า จะรู้ พุทธศาสนาหรือไม่รู้ พวกไหนก็ตาม ไม่ใช่เฉพาะพวกพุทธพวกไทย พวกใหนก็ตาม ล้วนมีกิเลสอย่างนี้. ถ้าเขาละใด้สามอย่างแรกนี้ เขาก็ จะเป็นพระโสดาบัน แปลว่า จะเดินเข้าสู่กระแสของพระนิพพาน, ต่อไปข้างหน้าจะบรรลุนิพพานโดยแน่นอน. ทีนี้ ถ้าดูไปอีกเป็นสังโยชน์ ที่ ๔ ที่ ๕ ฯ ล ฯ.

สังโยชน์ข้อที่ ๔. ก็เรียกว่า กามราคะ แปลว่า ความพอใจใน กาม ความกำหนัดในกาม. นี้มนักเป็นเรื่องธรรมดาสามัญของสัตว์ที่มี ชีวิต, สัตว์เดรจฉานก็ดี, สัตว์ที่ต่ำไปกว่าสัตว์เดรจฉาน เช่นต้นไม้ก็ดี, มนก็คงมีความรู้สึกเหมือนกัน. เมื่อมีการกระทำระหว่างเพศที่เรียกว่า กาม แล้วก็มีความพอใจ, มีความกำหนัด มีความยินดี ถ้ากำหนัดยินดี มันก็ ไปตามเรื่องของปุถุชนตามธรรมดา.

ฉะนั้น ควรจะควบคุมความรู้สึก ไม่หลงใหล ไม่กำหนัด ไม่ต้องยินดี; แม้ว่ามันจะมีความกำหนัด ก็รู้ว่านี้มันก็เป็นสักว่าเป็นความ กำหนัด, หรือว่ามันต้องเป็นไปเพื่อบรรเทาความกำหนัด แต่ไม่ได้ลุ่มหลง ในสิ่งเหล่านั้น, เหมือนกับคนที่เขาลุ่มหลง. ฉะนั้น พระโสดาบันจะมีบุตรภรรยาสามีก็ยังใด้ แต่ไม่ลุ่มหลง ในสิ่งเหล่านี้; เรียกว่า ละกามราคะได้ : ไม่กำหนัดยินดีในสิ่งที่เรียกว่า กาม. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือ สิ่งที่เป็นการกระทำระหว่างเพศ เมื่อต้องกระทำ ก็กระทำเหมือนกับ อย่างว่ามันเป็นหน้าที่, หรือเป็นเรื่องตามธรรมดาสามัญ ที่มันต้องกระทำ.

ชรรมชาติมันทำให้มนุษย์หรือสัตว์นี้ มีต่อมแกลนด์สำหรับ ความรู้สึกในทางนั้น มันก็ต้องอย่าให้เกิดเป็นบัญหาขึ้นมา, เพราะ การ สืบพันธุ์ต้องมือยู่ มิฉะนั้นคนมันก็จะตายหมด ไม่มีเหลืออยู่ในโลก. ฉะนั้นการสืบพันธุ์ของสัตว์ของคน แม้ของต้นไม้มันก็ต้องมือยู่ แต่อย่าให้ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาใหญ่ขึ้นมา ในการทำให้เกิดความทุกข์ เหมือนที่กำลัง เกิดอยู่ในปัจจุบัน อย่างนี้ก็เรียกว่า ละสังโยชน์ที่ ๔ คือกามราคะได้.

ทีนี้ สังโยชน์ข้อที่ ๕ ปฏิฆะ คือ ความกระทบกระทั่งของจิต เมื่อสิ่งที่ตัวต้องการ ไม่เป็นไปตามที่ตัวต้องการ. เมื่ออะไรไม่เป็นไปตามที่ตัวต้องการ. เมื่ออะไรไม่เป็นไปตามที่ตัวต้องการ ก็อย่าได้กระทบกระทั่งหรือโกรธแก้นขัดเคืองขึ้นมา; ขึ้น ทำไปไม่เท่าไรก็เป็นนิสัย, แล้วมันก็จะโกรธง่ายขัดเคืองง่าย, อะไรนิดหนึ่ง ก็ขัดเคืองมาก, ของนิดเดียวก็ขัดเคืองได้มาก, เรื่องควรจะโกรธน้อย มันก็โกรธได้มาก. นี้มันเป็นความเสียหายอย่างนี้ ฉะนั้นก็ละความเคยชืน อย่างนี้เสีย เรียกว่า ละปฏิฆะ เสียได้.

ถ้าละได้อีกสองอย่าง รวมละได้หมด ๕ อย่าง ก็กลายเป็นพระ-อนาคามี ซึ่งไปไกลมากแหละ, อยู่เหนือกิเลสเหนือความทุกข์มากไปถึงตั้ง ครึ่งตั้งค่อนแล้ว. พระโสดาบันละเสียสามอย่างที่แรก, พระสกิทาคามี ก็ละสามอย่างที่แรก แต่ว่าทำอย่างอื่นให้เบาบางได้มากกว่า; ส่วน พระอนาคามีก็ละได้หมดห้าอย่างตอนต้น.

นี้คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพัตตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ ซึ่งพวกพระพวกเณรเองก็เก็บไว้ในพระคัมภีร์, เอาไว้เรียนเอาไว้สอน, เอาไว้ ท่อง เอาไว้ให้พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามีละ. ตัวกูไม่สนใจ, ตัวกูไม่พยายามที่จะดูให้เห็นว่า กิเลสอย่างนั้นก็มีอยู่ตลอดเวลา, แล้วก็ไม่สอน ให้ชาวบ้านเขาดูว่า ที่บ้านมันก็มีอยู่ตลอดเวลาสิ่งเหล่านี้. ถ้าไม่รู้จักมัน จะละมันได้อย่างไร ถ้าจับตัวมันไม่ได้ จะละมันได้อย่างไร?

พุทธบริษัทที่เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่อยู่ที่บ้าน ก็จะห่างใกลจาก พระพุทธศาสนามากเกินไป; ฉะนั้น จึงเอามาพูดให้พึ่ง ให้ไปศึกษาไป สังเกตดูให้ดี ว่าแม้ที่บ้านนั้นแหละ มันก็มีสิ่งเหล่านี้อยู่เป็นประจำทุกวัน, ซึ่งเราจะต้องรู้จัก จะต้องละ จะละด้วยวิธีใหน ก็ทำโดยวิธีนั้น. ละด้วย ความระวังอย่าให้เกิด, ละด้วยการละเสีย ละด้วยการบรรเทาเสีย, ละ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เราจะได้เล่าเรียนกัน. แต่ว่า ส่วนใหญ่นั้นมัน อยู่ที่ ความมีสติเพียงพอ ก็จะบ้องกันได้หรือละได้.

ไปหัดละทุกคราวที่มันเกิดสิ่งเหล่านี้, สิ่งเหล่านี้มิได้เกิดอยู่ ตลอดเวลา เหมือนที่คนเขาสอนกันผิด ๆ ว่า มันเกิดอยู่ ตลอดเวลา; แต่ มันมี ความเคยชิน ที่จะเกิดได้ง่ายอยู่ ตลอดเวลา. ที่นี้เวลาเกิดเมื่อไร เราจะต้องละมันเสีย, บ้องกันอย่าให้มันเกิด, ไม่เท่าไรมันจะเพี่ยวแฟบ หายไปเอง ตามหลักที่ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า อยู่กันให้ขอบ อยู่กันให้ถูกต้อง แล้วโลกนี้จะไม่ว่างจากพระอรหันต์, คืออยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ อย่าให้กิเลสเกิดได้. ถ้ากิเลสเกิดก็ละได้ทันควัน นี้เรียกว่าเป็นอยู่โดยชอบ, เป็นอยู่ด้วยสติ. นี่ยังเหลืออีก ๕ อย่าง ที่จะต้องพูดต่อไป สำหรับละแล้วเป็นพระอรหันต์.

สังโยชน์ข้อที่ ๖ เรียกว่า รูปราคะ ที่ ๗ เรียกว่า อรูปราคะ นี้ มน มาคู่กัน เมื่อตะก็มันมีกามราคะ กำหนัดในกาม เดี๋ยวนี้มันมีรูปราคะ อรูปราคะ กำหนัดในรูปและกำหนัดในอรูป.

รูปในที่นี้มิได้หมายถึงกาม, ไม่มีความหมายแห่งกาม, ไม่มี ความหมายคุณค่าในทางกาม, แต่มันก็เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยึดถือ เหมือนกัน. โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ความสุข ที่เกิดมาจากความสงบ ธรรมดาสามัญ, ใช้สิ่งที่มีรูปธรรมเป็นอารมณ์ของสมาธิ เขาเรียกว่า เจริญ รูปฌาน, แล้วก็มีความสุขเกิดขึ้น แล้วก็หลงยึดถืออยู่ที่นี่ ไม่มีอะไร ดีกว่านี้.

ทีนี้ ถ้ามันเข้าใจไม่ได้สำหรับชาวบ้านจริงๆ. อาตมาจึง เปรียบเทียบว่า ไม่ใช่เรื่องกาม แต่เป็นเรื่องวัตถุล้วนๆ; เช่นคนเขา ชอบหลงใหลในของเล่น ที่เป็นวัตถุล้วนๆ สะสมของที่เป็นที่พอใจ ของเก่า ของลายคราม ของหายาก ต้นไม้หรือสัตว์เลี้ยง หรืออะไรก็ตาม ที่มันเป็น ที่น่ารักน่าพอใจมาก, จนถึงกับว่า มีคนบางคนมันรักนกเขา รักปลากัด ยิงกว่าลูกกว่าเมีย, อย่างนี้มันก็เคยมี. นี่คือความหมายของสึงที่เรียกว่า รูปราคะ กำหนัดยินดีในสิ่งที่มีรูป แต่ไม่ใช่กาม, นี้ก็ต้องละไป.

โดยตรงเขาหมายถึงความสุข ที่เกิดมาจากสิ่งที่เป็นรูปบริสุทธิ์ ล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับกาม ; เช่น ฤๅษีชีไพร จำพวกหนึ่ง เขาสนใจแต่เรื่อง รูปญาน แล้วมีความสุข เรียกว่า จำศีลกินวาตา เป็นผาสุกทุกคืนวัน, นี่มันคำกลอน เด็กๆ เรียนมีอยู่. "จำศีลกินวาตา เป็นผาสุกทุกคืนวัน" ไม่ได้อยู่กับ สนุกสนานเอร็ดอร่อยอะไร, อยู่ด้วยฌานด้วยสมาบัติ. รูปราคะหมายถึง สิ่งนี้โดยตรง; ที่จะลดมาง่าย ๆ ต่ำ ๆ สำหรับคนที่หลงใหล ก็ได้แก่ของ สวยของงาม แก้วแหวนเงินทอง อะไรก็ตาม ที่มันไม่ได้เกี่ยวกับกามโดยตรง นี้เป็นข้อที่ ๖.

สังโยชน์ข้อที่ ๗ เรียกว่า อรูปราคะ ถำหนัดยืนดีในสิ่งที่ไม่มี รูป; ถ้าเรื่อง ทางธรรมก็หมายถึงอรูปฌาน. เขาเอาสิ่งที่ไม่มีรูป เช่น ความว่าง หรืออากาศ หรือวิญญาณ นี้มาเป็นอารมณ์ของฌานของสมาธิ สำเร็จแล้ว มันมีรสเป็นความพอใจ ยิ่งขึ้นไปกว่าพวกรูปฌาน แล้วก็หลงใหล กันไปอีกชั้นหนึ่ง ก็เป็นเรื่องของผ่ายจิตใจ ผ่ายสมาธิ สมาบัติที่สูงขึ้นไป.

ที่นี้ ถ้ามาถึง ชาวบ้านที่อยู่ที่บ้าน ก็เอาเรื่องของสิ่งที่ไม่มีรูป
มาเป็นหลัก. เมื่อตะก็มันมีรูปนะ เช่นจะไปหลงแก้วแหวนเงินทองของ
สัตว์เลี้ยง ต้นไม้ดอกหรืออะไรก็ตาม นั้นมันมีรูป. เดี๋ยวนี้มา หลงในสิ่ง
ที่ไม่ต้องมีรูป เช่น เกี๋ยรติยศ หรือ สรรเสริญ หรือ บุญกุศลที่เหมาๆ เอา,
หรืออะไรก็ตามใจ; แม้แต่บุญกุศลที่แท้จริงก็รวมอยู่ในข้อนี้ได้ เพราะ
ไม่มีรูป เพราะมิใช่รูปธรรม, เขาไม่ได้มีไว้ให้หลงใหล. แต่ถ้าไป
หลงใหลเข้า ก็มารวมอยู่ในข้อนี้ คือ กำหนัดยินดีในความสุข หรือสิ่งที่มี
ความหมายมีคุณค่าแก่จิตใจ, เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ แล้วมันก็ไม่มีรูป; คน
บา้ยศบา้เกี๋ยรติ ก็อยู่ในพวกนี้, ละเสียก็เรียกว่า ละอรูปราคะเสีย. เมื่อ
ยกตัวอย่างอย่างนี้แล้ว มันก็มีตัวอย่างอยู่ที่บ้านที่เรือน ในชีวิตประจำวัน

ของชาวโลก บางคนหลงสิ่งของข้อนั้นข้อนื้อย่างนั้นอย่างนี้ บางคนหลง เกียรติยศชื่อเสียงอย่างนั้นอย่างนี้.

> สุริส์ ที่นเหลืออีกสาม ข้อที่ส ที่ส ที่๑๐.

สังโยชน์ข้อที่ ๘. เรียกว่า มานะ, มานะ แปลว่า ความสำคัญ, ความสำคัญว่ามีตัวเราว่ามีของเรา, แล้วก็สำคัญว่าดีกว่า เลวกว่า หรือเสมอกัน. ถ้ามีความสำคัญว่ามีตัวเรา แล้วมันก็มีทางที่จะสำคัญว่า ดีกว่า หรือเลวกว่า หรือเสมอกัน; ฉะนั้นจึงรวมไว้ด้วยกัน ถ้ามีความ สำคัญว่ามีตัวเราที่ดีกว่า เลวกว่า เสมอกัน แล้วมันก็ต้องเป็นกิเลสเป็น ความทุกซ์. ฉะนั้นก็ละเสีย.

แล้วที่ใหนที่ไม่มีความรู้สึกอย่างนี้, ที่บ้านใครเรือนใครคนใหน ที่ไม่มีความรู้สึกอย่างนี้. มันยิ่งมีมากตามบ้านเรือน : มีตัวกู กูดีกว่า กู เลวกว่า กูเสมอกัน, มันก็เป็นเหตุให้อิจฉาริษยากัน แข่งขันกัน มุ่งทำลาย ล้างกัน ทะเลาะวิวาทกัน, แม้ปัญหาเรื่องการเมืองมันก็ขึ้นอยู่กับอันนี้.

การเมืองทั้งโลกและทั่วโลก มันก็ขึ้นอยู่กับความยึดถือข้อนี้ ที่ว่า มีกู มีของกู มีของสู มีตัวสู แล้วก็มีดีกว่า มีเลวกว่า มีเสมอกัน; นั้น มัน เรื่องหยาบมาก เลวมาก กว้างขวางมาก ทำโลกทั้งโลกให้บืนบ่วน. เดี๋ยวนี้กำลังพูดถึงในบุคคลคนเดียว ก็เลวร้ายมาก สำหรับ ทางธรรมถือว่า เลวร้ายมาก ต้องละความหมายมั้นเป็นตัวกู - ของกู เป็นดีกว่า เลวกว่า เสมอกันเสีย. สงัโขชน์ข้อที่ ธ. เรียกว่า อุทธัจจะ คือ ความที่จิตพุ้งขึ้น หมายความว่ามันยังมีกิเลสบางอย่างเหลืออยู่ สำหรับจะพุ้งขึ้น. เมื่อมีอะไร มาสะดุดกับความสนใจ ยงสนใจ จิตยังพุ้งขึ้น ยังสนใจในสิ่งที่มันมา กระทบ จึงหวันใหวไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง; แม้จะไม่น่ารักไม่น่าเกลียด อะไร แต่มันก็ ยังสงสัยและยังสนใจเป็นไปในอทุกขมสุขเวทนาเป็น ส่วนใหญ่. เพราะมันไม่ได้มีความหมายชัดลงไป ว่าสุขหรือทุกข์ แต่มันก็ อดสนใจไม่ได้; ฉะนั้นเราจึงยังสะดุ้งหรือยังทึ่ง ยังสนใจอะไรอยู่ เมื่อ มันเป็นของที่แปลกตามความรู้สึกว่าแปลก, ทั้งที่แท้มันมิได้แปลก แต่ คนนั้นมันจะรู้สึกว่าแปลก แล้วก็น่าสนใจ. ฉะนั้นอันนี้ จะต้องละไป เหมือนกัน มันขั้นสุดท้ายที่จะเป็นพระอรหันต์แล้ว ยังต้องละถึงขนาดนี้.

สังโยชน์ข้อที่ ๑๐ ข้อสุดท้าย เรียกว่า อวิชชา คือ ความไม่รู้ หรือรู้ไม่ถูกต้อง. ในระดับสุดท้ายนี้ต้องละอีกที่หนึ่ง; แม้ว่าจะได้ละ มาแล้วหลายขั้นตอนของอวิชชา แต่ว่ามันยังเหลืออยู่เป็นอันสุดท้าย. ในการ ที่จะละครั้งสุดท้าย : ละทุกข์, เหตุให้เกิดทุกข์ก็ดี, หรือละอาสวะ, ละเหตุ ให้เกิดอาสวะก็ดี, ในระดับสุดท้ายนี้จะต้องละกันเสียอีกที่หนึ่ง ก็คือละ อวิชชานี้. สิ่งสุดท้ายที่ต้องละคืออวิชชา ละเป็นอันสุดท้าย ก็ละได้ อีกห้า มันรวมเป็นสิบ ทั้งที่เคยละมาแล้วห้า, เป็นละหมดทั้งสิบ ก็เป็น พระอรหันต์, เป็นขอดสุดของอริยบุคคล ที่เกี่ยวกับส่วนตน ไม่เกี่ยวกับ ผู้อื่น. ถ้าเกี่ยวกับผู้อื่น มันต้องเป็นอริยบุคคลชนิดที่ ช่วยผู้อื่นให้ละ ได้ด้วย คือเป็นพระพุทธเจ้า.

น้น มือให้สนใจว่า เรื่องสังโยชน์ทั้งสืบ ที่ละแล้วเป็นอริยบุคคล นั้น มือยู่ทั่วไปทุกบ้านทุกเรื่อน ทุกหนทุกแห่ง ทุกหวระแหง ในหญิง ในชาย ในเด็กในผู้ใหญ่ ในบรรพชิตในฆราวาส; ขอให้สนใจอย่างนั้น; ไปดูให้ดือย่างนี้. แล้ว พุทธสาสนาก็จะเป็นประโยชน์ แก่ท่านทั้งหลาย เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา มือยู่หลายจำพวก, พุทธสาสนาจะได้ เป็นประโยชน์แก่บริษัททั้งหลายทุกจำพวก เพราะว่าเขาสนใจในเรื่องของ ความเป็นอริยบุคคล. นี่อริยบุคคลคือใคร ขอให้เข้าใจมาตามลำดับอย่างนี้ ว่าเขาละสิ่งเหล่านี้ได้ แล้วก็เป็นอริยบุคคล อยู่เหนือบีญหา อยู่เหนือโลก.

หนทางที่จะเป็นอริยบุคคล.

ทีนี้ เอาละไหน ๆ ก็พูดแล้วก็ทนหน่อย ทนพึ่งต่อไปอีกหน่อย อาตมาก็เหนื่อยเหมือนกันแหละ แต่ยังอยากจะพูด ให้ท่านทั้งหลายได้รับ ประโยชน์คุ้มค่าเวลา. ข้อที่จะพูดต่อไป ก็คือ หนทางที่จะเป็นอริยบุคคล, หนทางที่จะเป็นอริยบุคคล. อาตมาอยากจะพูดว่า หนทาง, ต้นหนทาง, ต้นหนทาง, ต้นทางที่ไปสู่ความเป็นพระอริยบุคคลนั้นอยู่แค่เอื้อม. นี้ที่ถูกเขาด่า, นี้ไม่กลัว เขาด่า ก็พูดอีกแล้ว ก็ด่าก็ด่าไป, บอกว่ามันอยู่แค่เอื้อม, ซึ่งเขาจะไปเก็บ ไว้สุดเอื้อม ไม่อยู่ในวิสัยที่จะไปแตะต้องได้. บอกว่า หนทางหรือมรรค ที่จะไปสู่ความเป็นอริยบุคคล หรือจุดหมายปลายทางนั้นมันอยู่แค่เอื้อม อยู่ตรงที่ละกิเลสนั้น; เมื่อกิเลสมันอยู่ที่ตัวก็ละกิเลสเสีย มันก็อยู่ที่นั้น.

เดี๋ยวนี้จะ พูดตามพระคัมภีร์ ตามพระบาลี เรื่ององค์ของความ เป็นพระโสดาบัน. พระโสดาบัน นั้น แปลว่า ผู้ที่ถึงกระแส หรือต้นทางของ พระมิททาน. โสดาบันแปลว่าถึงซึ่งกระแส คือถึงซึ่งกระแสแห่งพระนิพพาน ถึงต้นทางของพระนิพพานนี้ เรียกว่า พระโสดาบัน. อาตมาว่า อยู่แก่เอื้อม เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า โสตาบัตติยังคะมีอยู่ ๔ อย่าง, โสตาบัตติยังคะ คือองค์แห่งการลุถึงโสดา มีอยู่ ๔ อย่าง ๑. มีความเชื่อไม่หวันไหวในพระพุทธ ๒. มีความเชื่อไม่หวันไหวในพระธรรม ๓. มีความเชื่อไม่หวันไหวในพระสงฆ์ ๔. มีศิลเป็นที่พอใจของพระอริยเจ้า.

จะว่าแค่เอื้อมหรือไม่แค่เอื้อม ก็ขอให้ลองคิดดู. มีความเชื่อ ไม่หวั่นใหวในพระพุทธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์. นี้เข้าไปสามอย่าง แล้ว มีหรือไม่มี? ตัวเองมีความเชื่อถึงขนาดนี้หรือไม่? เอ้า, ถ้าไม่มี จะเรียกว่าเป็นพุทธบริษัทกันอย่างไร? หรือว่ามันเป็นพุทธบริษัทหลอกๆ กันมาตลอดเวลา. เอ้า, ถ้ามี ก็มี ความเชื้อไม่หวั่นใหว ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ได้สามอย่างแล้ว.

ที่นี้ก็ มีสื่อ รักษาสื่อได้ดี จนเป็นที่พอใจของพระอริยเจ้า.
พูดให้ชัดกว่านั้นก็ต้องพูดว่า มีสื่อจนตัวเองก็ติเตียนตัวเองไม่ได้, มีสื่อ
ชนิดที่ตัวเองติเตียนตัวเองไม่ได้ นั้นแหละคือมีศีล ชนิดที่เป็นที่พอใจของ
พระอริยเจ้า. ฉะนั้น เราก็มีสื่อจริง ไม่หน้าไหว้หอังหออก พอเท่านี้
เท่านั้นแหละ ท่านว่าเป็นผู้ถึงซึ่งกระแส คือมีความเป็นพระโสดาบัน.

จะพูดมาแต่ข้างบน ก็ต้องพูดว่าพระโสดาบันนั้น ท่านมือย่างนี้ ถ้าพูดไปแต่ข้างล่างว่า ถ้ามือย่างนี้ก็จะเป็นพระโสดาบัน พูดมาแต่ข้างบน ว่าพระโสดาบันท่านก็มือย่างนี้ ก็คือพระโสดาบัน. ท่านมีความเชื้อไม่ หวันใหว ไม่ง่อนแง่นคลอนแคลน แม้แต่ชีวิตก็ยอมสละได้ โดยที่ความ เชื่อมันเปลี่ยนไม่ได้ ในพระพุทธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์, แล้วมีการ รักษาศีล ซึ่งไม่มีเสียหาย จนตัวเองไม่ตีเตียนตัวเองได้ ก็คือความ เป็นพระโสดาบัน.

ที่ว่า อยู่แก่เอื้อม นี้ก็ ไม่ได้หมายความว่าถึงแล้ว แต่ว่ามันมีอยู่ ในวิสัยที่เอื้อมถึง. ฉะนั้น ขอให้พยายามเอื้อม และเอื้อมให้ถึง; ให้ มันมีองค์ประกอบ ๔ อย่างนี้ขึ้นมา แล้วก็จะมีความเป็นพระโสดาบัน คือ เป็นพระอริยบุคคลในอันดับแรก คือ ถึงต้นเงื่อนของพระนีพพาน. แล้ว ต่อไปนี้แน่นอนที่จะถึงพระนีพพาน; เพราะว่าหนทางนี้มันลาดเอียงไปทางพระนิพพาน. เหมือนกับแผ่นดินมันลาดเอียงไปในทางมหาสมุทร, แม่น้ำทุกแม่น้ำมันเอียงไปทางมหาสมุทร, มันก็ง่ายที่น้ำจะใหลไปหามหาสมุทร, ที่หนทางนี้มันก็เอียงไปสู่พระนิพพาน; เพราะฉะนั้นจึงเป็นการ ง่าย ที่ผู้ที่ถึงกระแสหนทางนี้ จะใหลไปหาพระนิพพาน. อาตมาจึงว่า มัน อยู่ในลักษณะที่เราควรจะเรียกว่าอยู่แค่เอื้อม.

องค์แห่งความเป็นพระโสดาบัน ท่านแสดงไว้หลายอย่าง; แต่ อย่างที่น่าสนใจที่สุด ก็คือที่กำลังเอามาพูดนี้แหละ ว่า ศรัทธาไม่หวั่นใหว ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์, และมีศีลเป็นที่พอใจของพระอริย- เจ้า, นี้พูดอย่างเป็นมาตรฐานสำหรับวัด. แต่ถ้าพูดถึงตัวจริงลงไปตรงๆ โดยพฤตินัย แล้วก็ ท่านแสดงว่า ผู้ที่กำลังเดินอยู่ในอัฏฐังคึกมรรค นั้นคือพระโสดาบัน, ผู้ที่ปฏิบัติอยู่ในอัฏฐังคึกมรรค ครบล้วนแล้ว ถูกต้อง แล้ว สมบูรณ์แล้ว นั้นคือพระโสดาบัน.

อัฏฐังกิกมรรก นี้ก็รู้กันดีอยู่แล้ว ไม่ต้องพูดให้โดยรายละเอียด มันจะเสียเวลาเปล่า ๆ. ไปสอบสวนดูว่า อัฏฐังคิกมรรคนั้นคืออะไร เป็น เรื่องที่จะเรียกว่าหญ้าปากคอกก็ได้; แต่มันรู้กันแต่เพียงตัวหนังสือ ไม่ค่อย รู้ความหมาย อัฏฐังกิกมรรคนั้น กิอกวามถูกต้อง ๘ ประการ มารวมกัน เข้า เป็นหนทางสายหนึ่ง, ถูกต้อง ๘ ประการ :

สมมาทิฏฐิ นี้ถูกต้องประการแรก ถูกต้องในความเชื่อ ใน ความคิด ในความเข้าใจ ในความรู้ มีวิชาความรู้ถูกต้อง, มีความเข้าใจถูก ต้อง มีความเชื้อถูกต้อง มีความคิดเห็นถูกต้อง รวมกันหมดนี้ เรียกว่า สมมาทิฏฐิ เป็นความถูกต้องที่หนึ่ง.

ทีนี้ ความถูกต้องที่ ๒. นั้นคือ ความปรารถนาใฝ่ฝัน ต้อง การ ดำริ มุ่งหมาขถูกต้อง, นี้เรียกว่า สมมาสังกัปโป เป็นความถูกต้อง ที่สอง.

ทีนี ความถูกต้องที่ ๓. คือ การพูดจา คำพูด วิชีพูด เรื่อง ที่พูด อะไร ถูกต้องไปหมด เรียกว่า สมมาวาจา.

ถูกต้องที่ ๔. สมมากัมมันโต คือการกระทำทางกายที่ถูกต้อง ถูกต้องคือไม่เป็นไปเพื่อประทุษร้ายชีวิตร่างกายผู้อื่น ทรัพย์สมบัติผู้อื่น ของรักของใคร่ของผู้อื่น, คือสามข้อแรกของศีลห้านั้นแหละ เรียกว่ามี การกระทำทางกายถูกต้อง.

ในความถูกต้องที่เป็นองค์ของมรรคนี้มันเป็นการกระทำ ส่วนที่ เป็นศึลห้านั้นมันห้ามไม่ให้กระทำ มันคนละความหมายอยู่ แต่เรื่องๆเดียว กัน. ถ้าเป็น เรื่องของศึล ห้ามไม่ให้กระทำ : ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ กาเม นั้น ห้ามไม่ให้กระทำ. แต่ในที่นี้มรรคเป็นสิ่ง บอกให้กระทำ คือให้ กระทำให้มันถูกต้อง ถูกต้องคืออย่าเป็นไปในทางฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และ กาเม นี้ให้มันมีความถูกต้องในข้อนี้ขึ้นมา เป็นส่วนภาวนา มิใช่ส่วน ปหานะ คือทำให้มีความถูกต้อง โดยหลักที่ว่า มันไม่เป็นไปในทางอย่างนั้น.

ทีนี้ ถูกต้องข้อที่ ๕. เรียกว่า ถูกต้องโดยการเลี้ยงชีวิต ดำรง ชีวิตอยู่ เรียกว่า สมมาอาชีโว : ดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง การหามา การ รักษาไว้ การบริโภคใช้สอย การอะไร ก็ให้มันถูกต้อง เกี่ยวกับการดำเนิน ชีวิต นี่ถูกต้องข้อที่ ๕.

ที่นี้ ถูกต้องช้อที่ ๖. มีความพากเพียรพยายามต่อสู้ ขวนขวาย อะไรอยู่ อย่างถูกต้อง เรียกว่า สัมมาวาชาโม มีความพยายามถูกต้อง.

ทีนี้ ถูกต้องข้อ ๗. สมมาสติ มีความรู้สึกตัวถูกต้อง คุมความ รู้สึกตัวไว้อย่างถูกต้อง คือมีสติอย่างถูกต้อง ทำผิดไม่ได้ แล้วแก้ไขความผิด ได้โดยง่ายและโดยเร็วด้วย. ถูกต้องข้อ ๘. ข้อสุดท้าย มีสมาธิถูกต้อง คือจิตที่มั่นคง บริสุทธิ์ เหมาะสมที่สุด นี่ถูกต้องของสมาธิ. มีสมาธิถูกต้อง คือ มีจิต ชนิดที่ตั้งมั่นไว้อย่างถูกต้อง บริสุทธิ์ มั่นคง ว่องไวในหน้าที่การงาน. นี้เรียกว่า สมมาสมาธิ ความถูกต้องอันที่ ๘.

รวมทั้งแปดถูกต้องนี้เข้าด้วยกัน เป็นเส้นทางสายเดียว เรียกว่า
อัฏฐงัคิกมรรค หนทางนี้เอียงไปทางนิพพาน. ใครไปถึงจุดตั้งต้นเข้า
แล้ว มันจะเอียงใหลไปหาพระนิพพาน; ผู้แรกไปถึงเรียกว่าพระโสดาบัน,
เป็นฆราวาสก็ได้ เป็นบรรพชิตก็ได้, เมื่อเขาอยู่ในความถูกต้องนี้แล้ว
มันก็ไม่มีความผิดพลาดอะไร เป็นชาวนาก็ได้ เป็นคนค้าขายก็ได้ เป็นอะไร
ก็ได้ ถ้าเขารักษาความถูกต้องเหล่านี้ไว้ได้. นี้คือจุดตั้งต้นของความเป็น
พระโสดาบันนั้นอยู่แค่เอื้อม เชื่อหรือไม่เชื่อก็ตามใจ; แต่มองเห็นอย่างนี้
เข้าใจอย่างนี้ ก็พูดอย่างนี้.

บุถุชนเลื่อนสถานะเป็นอริยบุคคลได้.

ทีนี้ ตอนสุดท้ายนี้ก็จะพูดว่า เราจะเลื่อนสถานะของตนๆ กัน หรือไม่? เราจะเลื่อนสถานะของตนๆ จากความเป็นบุถุชน ขึ้นไปสู่ความ เป็นอริยบุคคลกันหรือไม่? พูดอย่างนี้มันก็เสี่ยงต่อการถูกด่า; เขาหาว่า มันอวดดี หรือว่ามันชักชวนเกินเหตุ, หรือว่ามันทำตัวเป็นอะไรๆ ที่มัน เกินพอดีไปแล้ว. แต่อาตมาก็บอกว่า เราจะต้องพิจารณากันแล้วในข้อนี้

ใครคือใคร

ว่าเราจะพยายามเลื่อนความเป็นมนุษย์ของตนกันหรือไม่? ใครไม่อยาก เลื่อนก็ตามใจ ไม่มีใครว่า; แต่ถ้าใครอยากจะเลื่อนขึ้นมา จะว่าอย่างไร.

มันก็มีการถามว่าจะเลื่อนไปทางใหน? ถ้าคุณไม่อยากซ้ำที่ ไม่ อยากย่ำเท้าอยู่ที่นี่ ต้องการจะเลื่อน คุณ จะเลื่อนไปทางไหน? มันเป็น อย่างนี้อาตมาบอกว่ามันไม่มีทางอื่นโวย, มันไม่มีทางอื่น ถ้าจะเลื่อนมันไม่มี ทางอื่น มันมีแต่ทางนี้ทางเดียว คือ เลื่อนจากความเป็นบุถุชน ไปสู่ความ เป็นอริยบุคคล.

ถ้าถามว่าเลื่อนได้แน่หรือ? บอกว่า เลื่อนได้ เพราะมนเป็นเรื่อง
ของธรรมชาติโว้ย เพราะธรรมชาติมันต้องการให้เลื่อน, ธรรมชาติมัน
ผลักใสให้เลื่อน ทำไมมันจะเลื่อนไม่ได้. มันมีความดิ้นรนต้องการจะ
เลื่อนอยู่ในตัวธรรมชาติ. ฉะนั้นขอให้หูตามันสว่างสักหน่อย แล้วก็
จะต้องมองเห็นว่า มันต้องเลื่อน แล้ว ไม่มีทางเลื่อนไปทางอื่น นอกจาก
เลื่อนจากความเป็นบุลุชน ไปสู่ความเป็นอริยบุคคล.

นี่เรียกว่ามันเป็นสิ่งที่เลื่อนได้โดยวิสัย หรือ อยู่ในวิสัยที่จะเลื่อน ได้ เพราะว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ, มันเป็นอยู่อย่างนี้. ถ้าไม่เลื่อน มัวอืดกันอยู่ที่นี่ อย่างนี้มันก็เป็นหมันหมด; พุทธศาสนาจะเป็นหมัน, คนเหล่านี้ทำให้พุทธศาสนาเป็นหมัน จะเอาไหม? เราทุกคนจะชวนกันทำ ให้พุทธศาสนาเป็นหมัน จะเอาไหม? ถ้าไม่เอา มันก็ต้องคิดกันใหม่ คือ ทำให้มันเลื่อน พระพุทธศาสนาก็จะไม่เป็นหมัน. เราได้ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นหมันมานานเท่าใดแล้ว ก็ควรจะรู้กันไว้บ้าง.

นี่ บ้ญหาสุดท้ายมันมีอยู่ที่นี่ ว่าจะเลื่อนหรือไม่เลื่อน, ถ้าเลื่อน จะเลื่อนไปทางใหน? มันไม่มีทางอื่นนอกจากเลื่อนไปทางนี้. เพราะฉะนั้น การพูดถึงความเป็นพระอริยบุคคลนั้น ก็พูดถึงวิถีทางที่เราจะเลื่อนกัน นั่นเอง.

เอ้า, ไปทบทวนกันเสียใหม่ เรื่องว่าลำดับมันมีอยู่อย่างไร? มีอยู่ อย่างเป็น บุลุขน แล้วมี เป็นกัลยาณขน แล้วก็มา เป็นอริยบุคคล แล้วก็ เป็น ยอดสุดของอริยบุคคล คือพระพุทธเจ้า คือผู้ที่ทำให้บุคคลเลื่อนชั้นตัวเองได้. ที่ ใกล้ตัวเราก็ว่า เราเป็นปุลุชนอยู่ตลอดเวลา; แต่ บางเวลาเราควรจะ เลื่อนให้เป็นกัลยาณชนได้, แล้ว บางเวลาเราจะเลื่อนให้เป็นอริยชน, เป็นอริยชนขึ้นมา แล้ว เลื่อน ๆ อริยชนขึ้นไป ก็เป็นพระอรหันต์ คือ อริยชนชั้นสูงสุดขึ้นมา.

เดี๋ยวนี้ไม่มีการเลื่อน มันผังแน่นอยู่ในบุถุชน, ความเป็น
บุถุชน คือ ความหนาอยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว, หนาเปอะอยู่ด้วยความเห็น
แก่ตัว, นี้คือปุถุชน; มวแต่ยึดมันว่าตัวฉัน ว่าของฉัน ยึดมันข้างนอก
ตัวก็มี ยึดมันในตัวก็มี คือยึดกายก็ได้ ยึดใจก็ได้ โดยความเป็นตัว ยึดไว้
ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะว่ามันมีอวิชชาทำให้เหมือนกับตาบอด จึงได้เดี๋ยวรัก
เดี๋ยวเกลียด เดี๋ยวรัก เดี๋ยวเกลียด, เดี๋ยวดีใจ เดี๋ยวเสียใจ เดี๋ยวดีใจ เดี๋ยวเสียใจ เดี๋ยวก็พุ้งซ่าน.
นี่คือความเป็นปุถุชนมันหนาอยู่ด้วยสิ่งเหล่านี้ เรียกว่า คั่วตัวเองให้
ร้อนอยู่ตลอดเวลา; พังแล้วก็ไม่น่าสนุกเลย ที่ว่า คั่วตัวเองให้มันร้อน

อยู่ตลอดเวลา, เวียนว่ายอยู่ ในวัฏฏสงสาร เรียกว่า หลงอยู่ในตนของตน เรียกว่าเป็นปุถุชน, พูดเป็นคำกลอนจำง่ายหน่อย ก็ว่า:-

หนาด้วยความ เห็นแก่ตัว มัวยึดมั่น ว่าตัวฉัน – ของฉัน มัวมั่นหมาย เป็นตัวตน นอก – ใน ใจหรือกาย ด้วยอำนาจ อวิชชา ดังตาบอด ต้องหลงรัก หลงโศก เกิดโรคกลัว อย่างนี้แล เวียนว่าย ในวัฏฏทุกข์ ไม่เยือกเย็น เป็นสุข สักเส้นขน เห็นตัวทุกข์ ว่าเป็นตน, ของตน

ซึ่งแต่เกิด จนตาย ไว้เป็นตัว เกิดขึ้นสอด ไปทุกกาล สถานทั่ว เบ็นไฟคั่ว ใจกาย ให้ร้อนรน นี้แหละหนา บุถุขน คนหนาจริง.

นี้เป็นลักษณะของบุถุชน คือคนหนา หนาถึงขนาดเป็นพาล-บุถุชนก็มี, เป็นบุถุชนธรรมดาก็มี.

ที่นี้ ต่อไปนี้ถ้ามันขี้เกียจหนาแล้ว, เห็นเรื่องหนาใม่มีประโยชน์ มน ก็จะค่อย ๆ เปลี่ยนให้เป็นกัลยาณชน คือ เริ่มละในส่วนที่ผิด แล้วก็ มา **ชื่ดถือในส่วนที่ถูก,** ละบาปมายึดถือในบุญ, ละอกุศลมายึดถือในกุศล, มายึดถือกุศล ว่าเป็นตนของตน. บุถุชนยึดตัวกู ว่าเป็นตน กัลยาณชน ยึดบุญยึดกุศล ว่าเป็นตัวตน, ยังยึดตัวตนอยู่เหมือนกัน, แต่มันยึดคนละที่. ความยึดมั่นพอ ๆ กัน แต่มันยึดกันคนละอย่าง, มันจึงแยกทางกัน. ข้าง หนึ่งยึดกามยึดกิเลสเป็นตัวตน, ข้างหนึ่งยึดบุญยึดกุศลเป็นตัวตน; หมาย ความว่าปุถุชนเคยหนาทึบมาด้วยของหมักหมม. นี้มันค่อยๆบาง

ออก ๆ จนมาเริ่มเข้าใจพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือบุญกุศล แล้วก็ มายึดกันอย่างแน่นแพ็นที่นี่ มันจึงเกิดไม่สกปรก, เกิดงดงามขึ้นมา เรียกว่า กัลยาณชน. คำกลอนที่ สำหรับจำง่าย ๆ มีว่า : -

กัลยาณชน นั้นละได้ ในส่วนผิด มายึดคิด มากมาย ผ่ายกุศล หมายมั่นเห็น ว่าเป็นตนของตน แม้ความยึด จะเท่ากัน แต่มันแปลก ข้างหนึ่งยึด ความทราม กามเชิดชู ปุถุขนเคยหนาทีบ ด้วยผ่ำตา คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตาม ความเป็นจริง ใจเกิดงาม นามกัลยา.

เท่ากันกับ ปุถุขน ยึดตัวกู มันเกิดแยก ทางกัน ดูขันอยู่ ข้างหนึ่งยึด ความหรู กุศลงาม ครั้นบางมา เริ่มเห็น รัตนะสาม

นี้เราเรียกว่ากัลยาณชน เกิดงามขึ้นมาเพราะมาชื่ดถือในของ งาม; แต่อย่าลืมว่า ยังอยู่ด้วยความยึดถือ จึงไม่จัดเป็นอริยบุคคล ซึ่งจะ ต้องเริ่มละความยึดถือ.

อริยบุคคลต้องเริ่มละข้าศึกคือความชืดถือ, ไม่จมอยู่ในความ ยึดถือ, ไม่มีทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ; ฉะนั้นมันจึงเริ่มเย็น. แล้วมันไม่เย็น, มันต้องไม่ยึด มันจึงจะเริ่มเย็น. ฉะนั้น*อย่ามัวเป็นปุถุขนกัน ให้นาน เหมือนกับปู่ใสมเฝ้าทรัพย์เลย*, รักความเป็นปุถุชน เกาะไว้แน่น ไม่ยอมละไป เหมือนเขาเรียกว่าป่โสมเฝ้าทรัพย์ เดี๋ยวนี้มันเฝ้าความเป็น ปุถุชนของมัน. พยายามล้างความยึดถือที่ว่าตัวกู ว่าของกู; ไม่ว่าอะไร ที่จะเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือว่าตัวกู ว่าของกู แล้วก็ต้องละ นี่จะเรียกว่า อริยชน. สรุป เป็นคำกลอนว่า :—

อริยะ แปลว่า ละ จากข้าศึก จนไม่มี ข้าศึกใหญ่ ทางใจกาย เป็นปุถุขน กันทำไม ให้นานเล่า มันมีทาง ขนะทุกข์ ทุกประเด็น ทิฏฐิว่า ตัวกู และของกู กิเลสหลาย เริ่มมลาย ไม่รัดร้อย ไม่จมลึก อยู่ในโลก โศกสลาย
เพราะจางคลาย จนวิโยค เบ็นโลกเย็น
จะตายเปล่า ไปทั้งขาติ ฉลาดเห็น
อย่ามัวเป็น ปู่โสม เรื่องโคมลอย
มุ่งมล้าง มันอยู่ ไม่ท้อถอย
นี้คือรอย อริยา รีบหาเทอญ.

เดี๋ยวนี้ เราเข้ามาสู่วงเส้นเขตของการละ; ก่อนนี้มันไม่มีละ, มันมียึด ยึดเลวและยึดดี. เดี๋ยวนี้มาถึงเขตของการละ ก็เรียกว่าอริยชน, ละไป ๆ ก็จะถึงสุดท้ายของความหลุดพ้น ที่เรียกว่าเป็นพระอรหันตั้ คือเดินทางที่ถูกต้อง ๘ ประการ, ถึงที่สุดจริง ๆ ไม่มีความทุกข์, มีความเป็น มนุษย์ที่เต็มเปี่ยม, เป็นที่กราบใหวของโลก เพราะหักวัฏฏะได้แล้ว อยู่ เหนือบุญเหนือบาป เหนือดีเหนือชั่ว ปราสจากความยึดถือเป็นตัวกูและ ของกู ไม่มีพิษไม่มีภัยจากสิ่งที่เคยติด, ก็เรียกว่าหลุดและถึงนิพพาน. เขียน เป็นคำกลอนไว้ว่า:—

อรหันต์ นั้นคือถูก ถึงที่สุด ถึงความเต็ม แห่งมนุษย์ สุดพรรณนา ท่านหักแล้ว ซึ่งวง แห่งวัฏฎ์วน

ทางวิมุตติ จากทุกข์ ทุกสาขา ควรแก่การ วันทา ยิ่งกว่าใคร ไม่มีตน เวียนว่าย ในภพไทน

เหนือบุญ – บาป, ชั่ว – ดี มีแต่ใจ ก็ว่างไป จากตัวกู และของกู จิตหลุดจาก ทุกอย่าง ที่เคยติด ไม่มีพิษ มีภัย อะไรอยู่ เหนือความเกิด ความตาย ใคร่ครวญดู จะได้รู้ พระนิพพาน เหมือนท่านแล.

นี่แหละ รอยทางที่จะมากัน จากปุถุชนถึงอริยบุคคล มือยู่ ๔ รูปแบบอย่างนี้ : จากความเป็น ปุถุชนมาสู่ความเป็นกัลยาณชน, จากความเป็น กัลยาณชน มาสู่ความเป็นอริยชน ในเงื่อนต้น, จากอริยชน เงื่อนต้น มา สู่ความเป็นพระอรหันต์; ส่วนความเป็นพระพุทธเจ้านั้น อย่าพูดถึงเลย. อาตมาพูดถึงก็ถูกด่ามากกว่านี้อีก ทนไม่ใหวแล้ว, เท่านี้ มันก็พอแล้ว, จึงชักชวนกันว่า เอาเพียงแค่ความเป็นผู้หลุดพ้นระดับสุดท้าย ไม่ชักชวนให้เป็นพระพุทธเจ้า.

ทั้งหมดนี้เป็นการบรรยายเพื่อให้รู้ว่า ใครเป็นใคร. ในที่นี้ระบุ ลงไปว่า อริยบุคคลนั้นคืออะไร. ถ้าท่านรู้ว่าพระอริยบุคคลคืออะไร, ก็รู้ ได้เองว่าใครเป็นใคร. แล้วใครล่ะที่มีหน้าที่จะเป็นใคร? นั้นก็คือ คน ทุกกน, คือทุกคนที่อ้างตัวว่าเป็นคน เมื่อเป็นคนขึ้นมาแล้ว ก็ต้องเป็น คนไปให้ถึงที่สุด คือเต็ม.

เดี๋ยวนี้ ความเป็นคนมันเหวี่ยงออกนอกแนว ป้ายจราจรอันหนึ่ง ปักขวางอยู่ว่า หยูด แล้วก็ดู, แล้วก็เปลี่ยนทิศทางเสีย ให้ถูกต้อง. ถ้าทำได้ตามนี้ก็หมดปัญหา คือปลอดภัยไปถึงที่สุด ซึ่งเป็น จุดหมายปลายทางของคนทุกคน. ใครจะเรียกว่าพระนิพพาน หรือจะเรียก ว่าอะไร ก็แล้วแต่จะชอบ อาตมาอยากจะพูดเป็นกลางๆ ว่า จุดหมาย ปลายทางของทุกคน ลื้อความเป็นพระอริยบุคคลในระดับสูงสุด.

การบรรยายในวันนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยาย ให้ พระคุณเจ้าทั้งหลาย ท่านได้สวดบทพระธรรม สำหรับเป็นเครื่องสนับสนุนกำลังใจ ในการที่จะเดินทาง จากปุลุขนสู่ความเป็นอริยบุคคล ดังที่ว่ามา ต่อไปในบดนี้. ใครคือใคร

— m —

จ๕ กรกฎาคม ๒๕๒๑

พระพุทธเจ้าคือใคร?

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาพหบูชา เป็นครั้งที่ ๓ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวด้วยเรื่อง *ใครเป็นใคร ?* ต่อไปตามเดิม แต่ใน วันนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อเฉพาะว่า พระพุทธเจ้าคือใคร ?

[ปรารภ]

ท่านทั้งหลายเคยได้พึ่งมาแต่ครั้งก่อน ๆ ก็คงจะเข้าใจได้ว่าทำไม
จึงต้องพูดกันในลักษณะอย่างนี้อีก คนที่ยังไม่เคยพึ่ง เพิ่งมาพึ่งเป็นครั้งแรก
ก็จะฉงน. การที่เราต้องพูดกันอย่างนี้อีก ก็เพราะเหตุผลหลายอย่างหลาย
ประการ ข้อแรกคือว่า เราไม่ได้รู้จักพระพุทธองค์กันจนถึงที่สุด ว่าพระองค์
เป็นใครโดยถูกต้องและสมบูรณ์. ถ้าเรารู้จักว่า พระองค์คือใครกันอย่าง

ถูกต้องแล้ว สิ่งต่าง ๆ ก็จะดีกว่านี้มาก, คือจะไม่มีอะไรที่เป็นเรื่องของความ งมงาย เพราะว่าพระพุทธเจ้าหรือศาสนาของพระองค์นั้นไม่มีเรื่องงมงาย มี แต่จะขจัดเรื่องทึ่งมงาย. ฉะนั้นขอให้เราก้าวหน้าต่อไป ในการที่จะรู้จัก พระพุทธองค์ให้เป็นอย่างดี.

เดี๋ยวนี้เรารู้จักพระพุทธองค์กัน ในระดับที่เรียกว่า ยังไม่พอกิน พอใช้. นี่พูดอย่างภาษาการค้า ก็พูดว่ายังไม่เพลกินพอใช้; ถ้าพูดอย่าง ภาษาธรรมะ ก็พูดว่ายังไม่เป็นพุทธบริษัท, ยังไม่ควรแก่นามว่าเป็นพุทธบริษัท. เรายังรู้จักพระพุทธองค์น้อยเกินไป; ถ้าจะเรียกว่าพุทธบริษัท ก็เรียกตามสมมติ หรือบัญญัติมากเกินไป, เรียกตามทะเบียน หรือเรียกตาม ขนบธรรมเนียมประเพณี ว่าเป็นพุทธบริษัท, หรือว่าเอาพระพุทธรูปองค์ เล็กๆ มาแขวนคอเข้า แล้วก็เรียกว่าเป็นพุทธบริษัท. อย่างนี้เป็นขนบ ธรรมเนียมประเพณี. เช่นเดียวกับชาวคริสเตียน ก็เอาไม้กางเขนมาแขวน คอ ก็เรียกว่าเป็นคริสตศาสนิกชน, เป็นขนบธรรมเนียมกันที่ทำกันทั่วๆ ไป, ไม่ว่าในศาสนาใหน ในลัทธิอะไรก็แขวนสัญลักษณ์ของพระศาสนานั้น.

ทีนี้สำหรับพระพุทธรูปองค์เล็กๆนั้น เราเห็นได้แล้วว่า เดี๋ยวนี้ ก็มีเกลื่อนกลาดทั่วไปหมด จนใครจะเอามาแขวนกันสักกี่องค์ก็ได้, แล้ว ก็มีความมุ่งหมายอย่างอื่น, ไม่ใช่มีความมุ่งหมายเพื่อจะแสดงว่า เป็นผู้รู้ ธรรมะของพระองค์. ขอให้ท่านทั้งหลายมีความเข้าใจ และมีความเห็นอกเห็นใจกัน ทั้งผู้กล่าว และทั้งผู้พูดและทั้งผู้พึ่ง ว่า เรายังจะต้องพูดเรื่องนี้กันไปอีก นาน หน่อย, จะต้องพูดกันไปอีกนาน หรือถ้าพูดไม่อีกนาน ก็พูดกันอีกสักหน่อย มันยังไม่พอ.

พระพุทธเจ้าเป็นใคร ? มีหลายชั้น.

ข้อที่ว่า พระพุทธเจ้าเป็นใคร หรือพระพุทธเจ้าคือใคร นี้ก็มีอยู่ หลายชั้นเหลือเกิน คือจะกล่าวโดยภาษาคน ก็เป็นชั้นหนึ่ง, กล่าวโดย ภาษาธรรม ก็เป็นอีกชั้นหนึ่ง. ขอให้ทำความเข้าใจกันให้ดี ๆ จะพูด ให้จำง่าย เข้าใจง่ายก็จะพูดว่า :--

ถ้าพูดกัน โดยภาษาคน พระพุทธเจ้าก็นิพพานแล้ว คือตาย แล้ว เผาแล้ว เหลือแต่กระดูกแล้ว; นี่พูดภาษาคน แต่ถ้าพูด ภาษาธรรม นั้น พระพุทธเจ้ายังอยู่, ยังอยู่กับเราตลอดเวลา และในที่ทุกหนทุกแห่ง แต่ว่าคนจะเห็นหรือไม่เห็น, จะมีหรือไม่มี, นั้นมันอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก. ขอให้เปรียบเทียบกันอย่างนี้เป็นเครื่องกันลืม.

ท่านทั้งหลายช่วยบอกลูกเด็ก ๆ ของท่านว่า จงรู้จักพระพุทธเจ้า ให้มากกว่าที่เคยพูดกันมาแต่ก่อน, และรู้จักแยกออกเป็น ๒ อย่างว่า ถ้าพูด อย่างภาษาคน พระพุทธเจ้าก็เกิดเมื่อ ๒ พันกว่าปีมาแล้ว ที่ประเทศอินเดีย ตายแล้วเผาแล้ว เหลือแต่กระดูกแล้ว. แต่ถ้า พูดภาษาธรรม, ตามภาษา
ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสเองนั้น ท่านยังอยู่ อยู่กับพวกเรา, อยู่ในที่ทุกหน
ทุกแห่ง, และอยู่กับคนทุกคน ทุกเวลา ตลอดเวลา, คือพระองค์ได้ตรัสว่า
ธรรมะก็ดี วินัยก็ดี ที่ทรงแสดงแล้วบัญญัติแล้ว นี้จะอยู่เป็นสาสดาสำหรับพวก
เธอ ในกาลที่ล่วงลับไปแล้วแห่งเรา.

ถ้าจะพิจารณากันให้ละเอียดยึงขึ้นไป ก็จะต้องพิจารณาถึงข้อที่ว่า พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็น เรา; การเห็นเนื้อตัวนี้ไม่ชื่อว่าเห็นเรา, นี้ก็เหมือนกัน.

การเห็นธรรมนั้นมีใด้ตลอดเวลา ที่นี่ เดี๋ยวนี้, เมื่อไรก็ได้, ที่ ใหนก็ได้, ถ้าเห็นธรรม แล้วก็จะเป็นเห็นพระองค์. ต่อให้อยู่ในประเทศ อินเดียสมัยโน้น แล้วก็เดินสวนทางกับพระองค์ หรือว่าเข้าไปลูบคลำ พระองค์ที่เนื้อที่ตัวของพระองค์; แต่ถ้าเขา ไม่เห็นธรรม ก็ไม่ชื่อว่า เห็นพระองค์. ฉะนั้นท่านทั้งหลายจะ ต้องจำคำว่า เห็นธรรม, เห็นธรรม นี่แหละไว้ให้ดีๆ, เป็นเรื่องที่เราจะต้องพูดกันต่อไปให้แจ่มแจ้ง.

ที่นี้ก็จับใจความได้ชั้นหนึ่งแล้วว่า พระพุทธเจ้าที่เป็นคนนั้น เป็นอย่างหนึ่ง, พระพุทธเจ้าที่เป็นธรรมนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง, พระพุทธ-เจ้าที่เป็นคนนั้น ร่างกายของท่านก็เผาไฟแล้ว เหลือแต่กระดูกแล้ว; แต่ พระพุทธเจ้าที่เป็นธรรมนั้นจะยังอยู่กับเรา แล้วเราจะต้องหาให้พบ. จำแนกลักษณะพระพุทธะตามสมมติบัญญัติ.

เอาละ, ที่นี้ก็จะพูดถึงเรื่องสมมติบัญญัติ ตามที่เขาสมมติบัญญัติ กันก่อน, ว่าสิ่งที่เรียกว่า พุทธะ หรือพระพุทธเจ้า นั้น มีอยู่อย่างไร, เป็น ลำดับชั้นกันอย่างไร. พุทธะ หรือพระพุทธเจ้า เขากล่าวกันไว้เป็น ๔ ชั้น ๔ ความหมาย ถ้าเอามาแต่ชั้นสูง ก็จะต้องเรียงลำดับอย่างนี้ ว่า :-

หนึ่ง สมมาสมพุทธะ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประกาศพระ-ศาสนา, เป็นศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา นี้เรียกว่า สมมาสัมพุทธะ.

นี้ รองลงมาเขาเรียกว่า บัจเจกพุทธะ คือ เป็นผู้รู้เอง, รู้ธรรมะ เอง เป็นพระพุทธเจ้าเหมือนกัน; แต่ไม่มากพอที่จะเผยแผ่พระศาสนา ไม่พอ ที่จะตั้งพระพุทธศาสนา. นี่พูดตามภาษาเรา ๆ ก็ว่า ไม่พอที่จะตั้งพระศาสนา; เพราะไม่สอน สอนไม่ได้ หรือไม่อยู่ในวิสัยที่จะสอน, อย่างนี้เขาเรียกว่า พระบัจเจกพุทธะ. พวกฝรั่งเขาแปลคำนี้ว่า พระพุทธเจ้าเงียบ ก็พึ่งง่าย ๆ พึ่ง ได้เข้าที่ว่าพระพุทธเจ้าที่เงียบ, แล้วก็เงียบหายไปด้วย ไม่มาปรากฏจนกระทั่ง บัดนี้ เพราะท่านไม่ได้พูดอะไรให้เป็นเรื่อง เป็นรูป เป็นศาสนา นั้นเอง.

น็ก็ ถัดลงมาอีก เขาเรียก อนุพุทธะ ได้แก่ พระอรหันต์ ทั้งหลายที่ได้รู้ตามพระพุทธเจ้า, ทำกิเลสให้สิ้นไป เหมือนพระพุทธเจ้า ในส่วนที่กิเลสสิ้นไป; แต่ผิดแปลกกันอยู่ตรงที่ว่า ไม่ได้รู้เอง. พระพุทธ-เจ้าทั้งหลายท่านรู้เอง กิเลสสิ้นไป ส่วนพระอนุพุทธะนี้ ต้องได้ยินได้พึง กำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จึงทำกิเลสให้สิ้นไป. ข้อที่กิเลสสิ้นไปนั้น เหมือนกัน, แต่ข้อที่รู้ได้เอง และไม่อาจจะรู้ได้เองนี้ต่างกัน จึงมีชื่อเรียก ต่างกัน; เรียกพระพุทธเจ้าว่า อรหังสัมมาสัมพุทโธ พระอรหันต์ผู้ตรัสรู้ ขอบด้วยพระองค์เอง. เรียกพระสาวกอรหันต์ ทั่วไปว่า อรหันตขึ้ณาสโว, พระอรหันต์ผู้สิ้นอาสวะแล้ว นี่ไม่ได้รู้ด้วยตนเอง.

ที่นี้ ประเภทที่สี่ ซึ่งดูคล้าย ๆ กับว่ารวบรัดเอามา ดึงเอามา เรียก ว่า สุตตพุทธะ คือ ผู้ที่แตกฉานในปริยัติ รอบรู้ในเรื่องของปริยัติ, เป็นพระพุทธเจ้าปริยัติ เรียนรู้จบพระโตรปีฎก จบหมดทุก ๆ อย่าง ทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ คำ ที่พระพุทธเจ้าท่านใดตรัสสอนไว้อย่างไร แล้วเอามาพูดบอกกล่าวกัน ต่อไปได้. นี้ก็เรียกว่า พุทธะ หรือพุทธบุคคล ด้วยเหมือนกัน; แต่ไม่ อยู่ในพวกที่สิ้นกิเลส คือไม่เกี่ยวกับการหมดกิเลส หรือไม่หมดกิเลส, ขอ แต่เพียงว่ารู้ด้วยวิชาความรู้ ที่เป็นการศึกษาเล่าเรียน จนรู้หมด จนจำได้หมด เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสสอนไว้อย่างไร.

นี่ท่านลองหลับตานึกเห็นภาพ ว่าคนทั้ง ๔ นี้อยู่กันอย่างไร? คนที่หนึ่ง คือ พระสมมาสัมพุทธะ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์ เอง. ถัดลงมาเป็น บัจเจกพุทธะ ท่านตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโดยท่านเอง แต่ในวงแคบ คือไม่มีการสอน. แล้วถัดลงมาเรียกว่า อนุพุทธะ เป็น พระอรหันต์ผู้หมดกิเลส เพราะได้พึ่งแล้วรู้ตามพระพุทธเจ้า. สามพวก นี้จัดไว้กลุ่มหนึ่งต่างหาก คือกลุ่มพระพุทธะผู้เอาความสิ้นกิเลสเป็นหลัก. นี้คนสุดท้าย สุตตพุทธะ นี่เล่าเรียนมากทุกเรื่อง ทุกบท ทุกตอน ทุกๆ

อย่าง เหมือนที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสสอนไว้แล้วอย่างไร. นี้เราเรียกว่า พูดจากบนลงมา พูดจากยอดลงมา.

ที่นี้ถ้าจะพูดสับกันใหม่ ก็*พูดจากข้างล่างขึ้นไป* ก็กลับหัวเอาเอง ก็แล้วกัน กลับเอาหัวลง ก็คือมี : สุตตพุทธะ ที่เรียนกันมาก เรียนกัน ไม่หวาดไม่ใหว เหมือนที่เรียนกันอยู่อย่างเดี๋ยวนี้ ยังไม่เกี๋ยวกับการหมด กิเลส ก็เป็นสุตตพุทธะเป็นพวกแรก.

แล้วสูงขึ้นไปก็เป็น พระอรหันต์ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตามคำ สังสอน ซึ่งอาจจะได้รับมาจากการศึกษาชั้นหลังก็ได้, ไม่หมายความว่า จำเป็นจะต้องได้รับจากพระพุทธองค์โดยตรงโดยส่วนเดียว, แต่เมื่อทำกิเลส ให้สิ้นได้แล้วก็เรียกว่า เป็น อนุพุทธะ.

ทีนี้สูงขึ้นไปอีกเป็น พระ**บัจเจกพุทธ**ะ หรือพระพุทธเจ้าเงียบ นี้เรารู้ไม่ได้ ว่าในครั้งพุทธกาลหรือก่อนพุทธกาล ท่านถือกันว่ามีมาก แต่ เดี๋ยวนี้เราไม่อาจจะรู้ได้ว่ามีหรือไม่มี อาจจะมีก็ได้ เพราะว่าท่านเป็นพระ-พุทธเจ้าเงียบ.

ทีนี้ก็มาถึงอันดับสุดท้าย เป็น พระสมมาสมพุทธะ พระองค์ เดียว เป็นบุคคลเอกในโลกเพียงพระองค์เดียว ในศาสนาหนึ่ง.

คำว่า พุทธะ มีอยู่เป็นชั้น ๆ อย่างนี้. เมื่อถามว่า พระพุทธเจ้า คือใคร? ก็ตอบเอาเองในลักษณะ ๔ อย่าง อย่างนี้ ก็พอจะเห็นเค้า-เงื่อนได้.

คุณลักษณะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

แต่เดี๋ยวนี้ที่อาตมากำลังจะพูด ต้องการจะพูดถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นจุดสำคัญ, ไม่ตั้งใจจะพูดถึงพระปัจเจกพุทธะ อนุพุทธะ หรือ
สุตตพุทธะ เราจะพูดถึงพระสัมมาสัมพุทธะ, แล้วก็ เตือนท่านทั้งหลาย
อยู่เสมอว่า พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเรา
ผู้นั้นเห็นธรรม; คือ อย่าได้ไปเอาที่เนื้อตัวร่างกายเป็นหลัก, อย่าได้เอา
ของแทนเป็นหลัก เช่นพระพุทธรูปก็ดี, พระบรมธาตุก็ดี อะไรก็ดี, ถือ
แต่เพียงว่า นั้นเป็นสัญลักษณ์แทน เพื่อให้เราประกอบพิธีต่าง ๆ เกี่ยวกับ
พระพุทธเจ้าได้ หรือว่าเพื่อให้เราระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้าได้โดยง่าย เพราะ
ว่ามีสิ่งนี้แทน พูดง่าย ๆ ก็คือว่ากันลืม หรือลืมได้ยาก.

เดี๋ยวนี้สัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้ามีมาก จะมากกว่าสิ่งใดในบรรดา บุคคลผู้ที่ถูกหล่อรูปขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์. เด็ก ๆ เขาตอบถูก เมื่ออาตมา แกลงถามดูว่า เธอรู้ใหมว่า ใครในโลกนี้ที่ใด้รับการหล่อรูปขึ้นแทนองค์ มากที่สุด? เด็ก ๆ ก็ตอบถูกว่าพระพุทธเจ้า เพราะเขาเห็นพระเครื่ององค์ เล็ก ๆ นั้นมากนักไม่มีใครเท่า. ขอให้ถือว่านี้เป็นส่วนสัญลักษณ์ จะรู้จัก ใช้สัญลักษณ์ให้เป็นประโยชน์อย่างไรหรือไม่นั้น ก็แล้วแต่บุคคลนั้น.

เราจะต้องเข้าให้ถึงตัวจริง ที่เรียกว่า พระธรรม ซึ่งเราก็ชอบ เรียกด้วยอีกคำหนึ่ง ว่าพระคุณ พระคุณของท่าน. พระธรรมในที่นี้ ก็คือพระคุณของท่าน, พระคุณของท่านนั้นแหละคือพระธรรมในที่นี้ แล้ว ผู้ใดเห็นพระคุณของท่าน ก็คือเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา. อย่าลืม เสียว่า พระองค์ตรัสยืนยันเสมอว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม. นี่แหละเป็นส่วนสำคัญ ขอให้นึกถึงพระคุณของพระองค์ ในฐานะเป็นพระองค์.

ข้อนี้เข้าใจได้ง่าย แม้เด็กๆ ก็อาจจะเข้าใจ คือว่าอะไรที่จะเรียกว่า อะไรขึ้นมานั้น ก็ต้องเอาประโยชน์ หรือคุณค่า หรือคุณสมบัติของสิ่งนั้นๆ เป็นหลัก; เช่นว่า ผลไม้ มันก็ต้องมีเนื้อที่กินได้เป็นหลัก เราจึงจะเรียก ว่าผลไม้ จะเรียกว่า ปู ปลา อะไรก็ตาม มันต้องมีอะไรส่วนที่เป็นของกินได้ ตามความหมายของคำนั้น ๆ. นี่เรียกว่าคุณ หรือค่า ของสิ่งนั้น ๆ. แต่ เดี๋ยวนี้ พระพุทธเจ้าท่านเป็นบุคคลพิเศษ ท่านมีคุณของท่าน ที่จะเรียกว่า คุณค่า หรือ คุณอันใหญ่หลวงของท่าน ซึ่งเราจะ ต้องพิจารณาให้เห็น, ศึกษาแล้วนำมาพิจารณาให้เห็น.

พระคุณของพระพุทธเจ้า อย่างที่พระสงฆ์ท่านสวดสาธยายเมื่อ ตะก็นี้ นับได้ร้อยบท มันก็จะมากเกินสำหรับจะจำสำหรับคนธรรมดา; แต่ ว่าจะต้องเก็บเอามาได้บางบทเท่าที่จะทำได้ เอามาพิจารณา. บทสำหรับ พระองค์ท่าน คือเป็นพระคุณส่วนที่เป็นประโยชน์แก่พระองค์ท่าน, เราก็ จะยกไว้ก่อนก็ได้ เพราะว่ารู้กันอยู่ทั่ว ๆ ไปแล้วเป็นส่วนมาก ว่า พระองค์ ปราสจากกิเลส ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องฟูขึ้นหรือแฟบลง, ไม่มีกิเลสเป็น เครื่องเสร้าหมอง ด้วยอำนาจที่ทรงมีพระบัญญาคุณ.

ที่นี้ที่มันเกี่ยวกับพวกเรานี้ ที่จะต้องสนใจ อย่าให้เสียที่ที่ว่า เป็น ผู้ได้รับประโยชน์จากพระคุณของท่าน จะยกตัวอย่างมาสักบางบท เช่นบท ว่า กควา พระองค์เป็นผู้ทรงจำแนกธรรม จะเป็นวิชาความรู้ ความดี หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน, เหล่านี้พระองค์เป็นผู้เปิดเผย แล้ว ทรงแจกให้แก่พวกเรา เราจึงได้รับ. ถ้าเรามองเห็นชัดลงไปว่า สิ่งที่ได้ ทรงแจกให้แก่เรานั้นเป็นอย่างไรจริง; เช่นว่า ทรงชี้ทางเพื่อพระนิพพาน แล้วก็เห็นทางนั้นจริง เห็นคุณของนิพพานจริง, นี้ก็เรียกว่า เราเห็นท่าน เราเห็นหัวใจของท่าน เข้าถึงหัวใจของท่านจริง, เป็นคุณสำคัญคำแรก ที่จะต้องรู้.

ที่นี้บทบางบทที่แปลกออกไป ถือตามพระสูตรที่นำมาสวดเมื่อ ตะก็นี้ ตามคำของอุบาลี ผู้เคยเป็นสาวกของเดียรถีย์แล้วมานับถือพระพุทธเจ้า ได้กล่าวถึงพระคุณของพระองค์ มากมาย ซึ่งเรียกว่า ร้อยบท. บทที่อยากจะให้ เอามาพิจารณากัน ก็เช่นบทว่า สักโก—พระองค์เป็นจอมแห่งสัตว์ทั้งปวง. สักกะ แปลว่า กล้าหาญ แกว่นกล้า เป็นจอมใจกแห่งสัตว์ทั้งปวง. พระองค์ทรง แกว่นกล้า หมายความว่าปราบพญามารให้พ่ายแพ้ไป ความแกว่นกล้าของ พระองค์ ทำพระองค์ให้เป็นเหมือนกับจอมโจก หรือเป็นจอมแห่งสัตว์ ทั้งปวง. เราต้องรู้จักไว้ว่า เราเป็นผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นจอม เหมือนกับ กองทัพ เขาก็มีจอมทัพ. นี้คนทั้งโลก สัตว์ทั้งปวง ไม่ว่าโลกไหน นี้มี พระพุทธเจ้าเป็นจอม โดยสิทธิอันชอบธรรม; เพราะพระองค์ทรงทำลาย พญามารให้พ่ายแพ้สูญหายไป, พระองค์จึงเป็นคนกล้าที่สุด เหลืออยู่เป็น จอมของคน.

คำถัดไปคือคำว่า นิสโภ —เป็นขอดมนุษย์แห่งมนุษย์ทั้งหลาย. นี่พูดถึงความดึงามในทุกอย่างทุกประการ, จะเรื่องบริสุทธิ์ หรือเรื่องเฉลียว ฉลาด หรือเรื่องเสียสละ เมตตากรุณา ในทุกๆแง่ ทุกๆมุม, พระองค์ เป็นยอดหรือเป็นจอม. เราทุกคนก็บูชาความดี ความงาม ความถูกต้อง ความอะไรทุกๆอย่าง เราก็รู้ว่าคนที่เป็นจอม, เป็นยอดสุดของคุณธรรม เหล่านั้นอยู่ที่ใหน, เดี๋ยวนี้ก็มาพบว่าอยู่ที่พระพุทธเจ้า.

คำถัดไปอีก เช่นคำว่า พุรหุมสตุโต – ทรงเป็นพรหมของปวง สตร์. พรหม คำนี้ แปลว่า ประเสริฐที่สุด ก็ได้, แปลว่า มี เมตตากรุณา อย่างยิ่ง ก็ได้. ฉะนั้น พระพุทธเจ้าเป็นพรหม เหมือนกับว่าบิดามารดาให้ กำเนิดลูกมา, แล้วก็ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพรหม อย่างนี้ก็ได้, หรือเป็นยอดสุด ของสัตว์ทั้งหลายก็ได้, จะถือว่าเป็นพระเจ้าผู้สร้างเรามาก็ยังได้ เพราะเขาถือ กันว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างโลก; พระพุทธเจ้าก็สร้างเรามาในด้านจิต ด้านวิญญาณ; ถ้าเราไม่ได้รับการสร้างในทางจิตทางวิญญาณแล้วเรา ก็จะไม่เป็นอย่างที่เรากำลังเป็น คือเป็นมนุษย์อย่างนี้นั้น เป็นเรื่องที่พระ-พุทธเจ้าท่านได้ทรงสร้างเราขึ้นมา.

คำถัดไปคือคำว่า มุทิโต แปลว่า เป็นผู้มีมุทิตาจิตแห่งสัตว์ ทั้งหลายทั้งปวง. ในบรรดาผู้มีมุทิตา คือหวังดี รักใคร่หวังดี แล้วไม่มี ใครจะยิ่งไปกว่าพระพุทธเจ้า; แต่สัตว์ทั้งหลายก็ไม่รู้สึก บางที่ก็ไม่รู้สึก เอามากๆ ถึงกับไม่รู้เรื่องพระพุทธเจ้าในส่วนนี้เอาเสียเลย. ถ้าเขารู้สึกเขา ก็จะมีกตัญญุอย่างยิ่งในพระพุทธเจ้า จะทำทุกอย่างให้สมกับที่ว่า พระองค์ เป็นผู้มีมุทิตาต่อตน. พระองค์ทรงหวังดีต่อสัตว์ทั้งหลาย เสียสละความสุข ส่วนพระองค์เพื่อช่วยเหลือสัตว์ทั้งหลาย, เพื่อให้สัตว์ทั้งหลายมีความสุข.
พูดสั้น ๆ ง่าย ๆ ก็ว่า ความสุขของสัตว์ทั้งหลายนั้น เป็นสิ่งดีเลิศประเสริฐ
สำหรับพระองค์, พระองค์จึงทรงสละทุกอย่าง เพื่อให้สัตว์ทั้งหลายใด้ประสบ
ความสุข. นี้เราเรียกว่าเป็นผู้มีมุทิตาจิตในสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง.

บทถัดไปว่า เขมงุกโร — เป็นผู้ทำความเกษมแก่ปวงสัตว์
เกษม ในที่นี้ คือ ให้ปลอดภัยจากความเบียดเบียนของมาร. มารคือกิเลส,
มารทุกชนิดน่ะ, ถ้ามีอยู่แล้วมันทำความเบียดเบียน. ปลอดภัยจากการ
เบียดเบียนของมารทุกชนิดเรียกว่า เกษม. พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทำความ
เกษมแก่ปวงสัตว์ ตามหน้าที่ของพระองค์.

คำต่อไปว่า ปกาสกโร — ทรงทำความสว่างแก่ปวงสัตว์, ทรงกระทำแสงสว่างแก่ปวงสัตว์. คำเต็มที่มีคำสำหรับเรียกว่า อมิตากะ คือ พระพุทธเจ้าอมิตากะ, นี้คือพระพุทธในความหมายที่ว่า เป็นแสงสว่างแก่ปวงสัตว์ ในลักษณะที่วัดไม่ได้, คำนาณไม่ได้, แสงสว่างชนิดที่คำนวณไม่ได้. แสงสว่างของดวงอาทิตย์นี้ยังคำนวณได้; แต่แสงสว่างที่พระพุทธเจ้าประทานให้แก่เรานั้นคำนวณไม่ไหว, เขาจึงเรียกพระองค์ว่า อมิตากะ. พระพุทธเจ้า ท่านเป็นอย่างนี้ เราเรียกว่าผู้ทำความสว่างแก่ปวงสัตว์.

เวนยิโก — เป็นผู้นำไปสู่สภาพอันวิเศษ พระองค์ทรงนำสัตว์ ทั้งหลาย นำไปใหน? นำไปสู่สถานที่วิเศษสูงสุด ไม่มีสภาพอื่นยิ่งกว่า คือการบรรลุมรรค ผล นิพพาน. สารถิวโร — เป็นสารถีประเสริฐกว่าสารถีทั้งปวง คือฝึกสัตว์ ให้ไปนิพพาน พวกฝึกช้างฝึกมาใช้ลากรถลากเกวียนอยู่ที่นี่ไม่ดีอะไร พระพุทธองค์เป็นสารถีฝึกสัตว์ไปนิพพาน.

คำหนึ่งว่า ตารยนฺโต — ยังบุคคลอื่นให้ข้ามซึ่งโอฆะ; ลำพัง สัตว์ทั้งหลายข้ามโอฆกันดารไม่ได้, พระองค์ทรงช่วยให้สัตว์ทั้งหลาย ข้ามโอฆะได้.

สิบประการนี้ เป็นพระคุณของพระองค์ที่เนื่องกับสัตว์ทั้ง หลาย คือพวกเรา. ถ้าเรารู้จักพระองค์ก็จะมีอะไรเกิดขึ้นในจิตใจมาก สำหรับจะรู้จักพระพุทธเจ้าว่าเป็นใคร คือใคร ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

เคียวนี้ก็เป็นเรื่องที่จะต้องยุติการบรรยายแล้ว เพราะว่าฝนมา ไว้พูดต่อ กันวันอื่น. ใครคือใคร

- « -

คค บรบปิปยก ครุคง

พระพุทธเจ้าคือใคร? (ต่อ)

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาพหบูชา *เป็นครั้งที่ ๔* ในวันนี้นั้น *จำเป็นที่จะต้องบรรยายให้เป็นการบรรยายต่อจากครั้งที่ ๓* ซึ่งบรรยาย ได้หน่อยเดียวฝนก็ตกลงมา. ท่านต้องเอาข้อความนั้น มาต่อกันกับข้อความ ที่จะบรรยายครั้งนี้ จึงจะเป็นเรื่องที่สมบูรณ์.

[ทบทวน]

ในครั้งที่แล้วมา ได้กล่าวถึงพระพุทธองค์ ในลักษณะที่ทรงพระคุณเนื่อง มาถึงสรรพสัตว์ คือพวกเรา ว่าทรงเป็นจอมแห่งสัตว์ทั้งปวง, ทรงเป็นยอด มนุษย์แห่งมนุษย์ทั้งหลาย, ทรงเป็นพรหมแห่งปวงสัตว์, ทรงมีมุทิตาจิตใน สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง, เป็นผู้ทำความเกษมแก่ปวงสัตว์, เป็นผู้ทำความสว่าง แก่ปวงสัตว์, เป็นผู้นำสัตว์สู่สภาพอันวิเศษ, เป็นสารถี่ประเสริฐไม่มีสารถี่ อื่นยิงกว่า, เป็นผู้ยังบุคคลอื่นให้ข้ามขึ้นจากโอฆะ.

นี่เราจะเห็นได้ว่า พระกุณนั้นมีในพระองค์; แต่ประโยชน์ ของพระกุณนั้นมามีแก่สัตว์ทั้งหลาย, รวมทั้งพวกเราด้วย. เราจะ ต้อง รู้จักพระกุณของพระองค์ คือรู้จักค่า หรือความหมายหรือคุณสมบัติ ที่มี อยู่ในพระองค์ จึงจะเรียกว่ารู้จักพระองค์ หรือเห็นพระองค์ สมตามที่ได้ ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม ดังนี้เป็นต้น.

พระกายของพระองค์อยู่ในรูปของธรรมวินัย.

ถ้าเราเห็นอย่างนี้จริง เราก็จะได้รับประโยชน์จริงด้วยเหมือนกัน.
การเกิดของพระองค์จะเป็นสิ่งที่ประจักษ์แก่เรา, การมือยู่แห่งพระองค์ก็จะ
เป็นที่ประจักษ์แก่เรา ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้ง
เทวดาและมนุษย์. การเกิดขึ้น และการมีอยู่แห่งพระองค์จนกระทั่งถึง
ทุกวันนี้ ที่นี่และเดี๋ยวนี้ ที่ไหนทั่วไปก็ตาม มีพระองค์อยู่ สำหรับเป็น
ประโยชน์แก่คนทุกคน หรือบางคนอาจจะไม่ยอมรับถึงขนาดนั้น. ขอให้
ยอมรับในข้อที่ว่า พระธรรมวินัยที่พระองค์ตรัสไว้ก็ดี, พระธรรมวินัย
ที่เราช่วยกันรักษาไว้นี้ก็ดี จักเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายทั้ง
ปวงทั้งเทวดาและมนุษย์. พระองค์ตรัสว่า ธรรมวินัยที่ได้ตรัสไว้ แสดงไว้

จักอยู่เป็นศาสดาสำหรับเราทั้งหลาย หลังจากพระองค์ล่วงลับไปแล้ว และเราก็ ช่วยกันรักษาธรรมวินัยนี้ไว้.

เมื่อเป็นถึงอย่างนี้แล้ว เราจะยังไม่รู้จักพระองค์กันได้อย่างไร, มันจะบ้าบอมากเกินไปแล้วกระมัง. ขอให้คิดดูให้ดีว่า เราเกี่ยวข้องกับ พระองค์ถึงขนาดนี้ หรือเปล่า? ถ้าเราเกี่ยวข้องกันถึงขนาดนี้ ก็เรียกว่า มีการเกี่ยวข้องกับพระองค์อย่างเต็มที่. เราจะเห็นการเกิดขึ้นแห่งพระองค์ ในเมื่อเรารู้ถึงคุณธรรม คุณสมบัติ ที่พระองค์มี ว่ามีอยู่อย่างไรในพระองค์ ก่อนนี้ก็ไม่ได้ตรัสรู้, ครั้นตรัสรู้แล้ว ประกอบขึ้นด้วยคุณธรรมเหล่านี้ นี้ เรียกว่า เห็นการเกิดแห่งพระองค์. นี้เราได้ใช้พระคุณข้อนี้เป็นประโยชน์ แก่เราอยู่ นี้เรียกว่าเรามีพระองค์เหมือนกับมีทรัพย์สมบัติ.

ถ้าว่าในรูปของพระกายเนื้อหนังไม่มี, เราก็มีพระกายโดยธรรม เรียกว่า ธรรมกาย หรือพรหมกายก็เรียก, เป็นกายธรรม เป็นกายสูงสุด เป็นกายประเสริฐ เป็นกายของพระองค์ยังเหลืออยู่เดี๋ยวนี้ คือพระ ธรรมวินัย.

ถ้าใคร ๆ จะมีปัญญาบ้าง ไม่โง่เกินไป ขออภัยที่ใช้ คำหยาบ ๆ ประหยัดเวลา ว่า เขาคงจะมองเห็นพระธรรมวินัยนี้ ว่าเป็นเนื้อเป็นตัวของ พระองค์ หรือเป็นร่างกายของพระองค์. ธรรมะที่สอนไว้อย่างไร, วินัย ที่แสดงไว้อย่างไร นี้เป็นเนื้อเป็นตัวเป็นร่างกายของพระองค์. เราจะ ประคบประหงมจะบำรุงรักษากันไว้ จะให้ข้าวปลาอาหารแก่พระธรรมวินัย,

ให้พระธรรมวินัยมีชีวิตอยู่. นี่ พระพุทธเจ้าในรูปหนึ่ง อยู่ในรูปของ พระธรรมวินัย อย่างนี้.

ส่วนเนื้อหนังนั้นตายแล้ว เผาแล้ว เหลือแต่กระดูกแล้ว นั่นใน ความหมายหนึ่งต่างหาก ไม่มีความสำคัญอยู่ที่เนื้อหนัง; มีความสำคัญ อยู่ที่พระธรรมวินัย หรือคุณธรรมที่ทรงแสดงไว้โดยธรรมวินัย จน กระทั้งบัดนี้ ว่านี้ได้เกิดมีขึ้นในโลกหรือในจิตใจของพระองค์ แล้วเรา ก็มีพระพุทธเจ้ากันตลอดมาจนถึงวันนี้. เราช่วยกันรักษา บำรุงรักษา พระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ในลักษณะอย่างนี้ ไว้สืบไปตลอดกาลนาน.

ท่านทั้งหลายลองตั้งปัญหาถามตัวเองดูเถอะว่า พระพุทธเจ้าคือ ใคร? ท่านอยู่กับเราจนถึงวันนี้. เราเลี้ยงดูพระองค์อยู่ด้วยข้าวปลาอาหาร, แล้วเราจะทำให้พระองค์ทรงเผยแผ่พระคุณของพระองค์ไปทั่วโลกได้ เป็น ประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์.

เทวดาคือผู้ที่ไม่มีบัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง ไม่รู้จักเหงื่อ มนุษย์ คือผู้ที่ยังมีบัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง ยังรู้จักเหงื่อ แม้ว่าสองพวกนี้จะต่างกัน อย่างตรงกันข้าม; แต่ก็ยังเหมือนกันโดยประการทั้งปวง ตรงที่ว่า ยังต้อง อาศัยพระธรรมของพระองค์ จึงจะมีความสงบสุขทั้งโดยส่วนตัวและ โดยส่วนรวม. ถ้าไม่ได้อาศัยพระคุณธรรมนี้แล้ว เทวดาหน้าไหนก็ไม่มี ความสุข และไม่ช่วยทำให้คนอื่นมีความสุขได้. มนุษย์หน้าไหนก็ไม่มี ความสุข หรือจะช่วยทำคนอื่นให้มีความสุข. ต่อเมื่อได้อาศัยพระคุณธรรม ดังกล่าวนี้แล้ว จึงจะเป็นสุข, และทำผู้อื่นให้อยู่เป็นสุขด้วยกันได้ ทั้งเทวดา

และทั้งมนุษย์. เราจึงรู้จักพระพุทธเจ้ากันในลักษณะนี้ เพราะว่าเป็น ลักษณะที่สำคัญที่จะต้องรู้จัก.

การตรัสรู้ของพระองค์เป็นการเบิดโลก.

ทีนี้อาตมาก็จะได้กล่าวโดยปริยายอื่น แง่อื่น หรือความหมายอื่น ต่อไป คือ พระพุทธองค์ในฐานะที่ทรงเป็นผู้เปิดโลก. คำว่า เปิดโลก คงจะเป็นที่งงงันแก่เด็ก ๆ ซึ่งไม่รู้ว่าโลกนี้จะเบิดได้อย่างไร แต่สำหรับผู้ใหญ่ นั้น ได้พูดกันมาจนชินแล้ว ว่าพระพุทธเจ้าเปิดโลก ทรงเบิดโลกก็ในวัน ที่ได้ตรัสรู้นั้นเอง เป็นการเปิดโลก.

คำว่า เปิด นี้มีความหมายได้เป็น ๒ อย่าง คือ โลกนี้มันมือะไร
ปิดไว้ พระองค์ท่านทรงเปิดของปิดเสีย, คนก็ได้เห็นโลก นี้อย่างหนึ่ง.
ทีนี้ อีกอย่างหนึ่ง โลกนี้เหมือนเครื่องกักขังไว้หนาแน่น สัตว์โลกติดอยู่ใน เครื่องกักขัง. พระองค์ก็มาเปิดประตูให้, โลกนี้ก็เกิดมีประตูขึ้นมา สำหรับคนที่จะหลุดออกไปเสียจากโลก ไปสู่โลกุตตระ; ลักษณะอย่างนี้ เรียกว่าเปิดโลก. ถ้าไม่มีผู้เปิดโลก มนุษย์จะไม่รู้จักโลกตามที่เป็นจริง คือ มองไม่เห็น และว่ามนุษย์จะไม่สามารถหลุดออกไปจากเครื่องกักขัง กล่าว คือโลกนั้นได้.

ถ้าใครเข้าใจความข้อนี้แล้ว คงจะรู้สึกลึกซึ้งถึงพระคุณอันใหญ่ หลวงของพระองค์ ในด้านจิตด้านวิญญาณ; ว่าถ้าพระองค์ไม่ได้ทรงเบิด โลกแล้ว สัตว์โลกทั้งหลายก็จะตายด้าน เหมือนกับสัตว์ที่ถูกขังอยู่ใต้กะลา ครอบ ตั้งแต่เกิดจนตาย จะมีประโยชน์อะไร.

ขอให้สนใจคำว่า เปิดโลก และผู้เปิดโลก ให้มากเป็นพิเศษ ว่า ใด้แก่พระพุทธเจ้า นั้นเอง.

เมื่อถามว่า พระพุทธเจ้าคือใคร? ก็ตอบได้อย่างฉาดฉานว่า เป็น ผู้เปิดโลก เบิดสำหรับใคร? ก็เบิดสำหรับสัตว์ทั้งหลาย จะได้เห็นโลก, จะได้รู้จักโลก, จะได้ออกมาเสียจากโลก, กล่าวคือความทุกข์ทั้งปวง.

การตรัสรู้ของพระองค์นั่นแหละเป็นการเปิดโลก เพราะว่าทำ ให้สัตว์โลกมองเห็นโลก ทำลายเครื่องกีดขวางก็ดกั้นของสัตว์โลก ให้สัตว์ โลกหลุดออกไปได้จากกองทุกข์, ทรงประสบความสำเร็จในหน้าที่อันนี้ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพระพุทธเจ้า.

ทรงเปิดโลกในชั้นเทวดาชั้นสูงสุดก่อน เพราะว่าเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้หมดบัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง ประสบความสำเร็จจนไม่รู้จักเหงื่อแล้ว; แต่ก็ยังมีบัญหาอันอื่น. ฉะนั้นพวกที่ประสบความสำเร็จถึงขนาดนี้ เป็น การง่ายที่จะรู้จักธรรมะที่สูงขึ้นไปกว่าการเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง; พระองค์จึง ประสบความสำเร็จแห่งการเปิดโลกในหมู่ชนชั้นสูงก่อน คือชั้นเทวดาและ ชั้นนักศึกษาก่อน. จนถึงกับมี คำกล่าวในอิทธิปาฏิหาริย์ในวันประสูติว่า การ คลอดจากพระครรภ์มารดานั้นเทวดารับก่อน, เทวดาหลายพวกรับก่อน แล้วจึง ค่อยมามอบให้มนุษย์ที่หลัง.

นี้มันเป็นธรรมดา ที่ต้องกล่าวอย่างนี้ เพราะสมัยนั้นไม่มีหนังสือ ใช้ จะพูดจะสอนอะไรกัน ก็ต้องพูดกันด้วยปาก อย่างดีที่สุดก็จะต้องสลัก ภาพเป็นหินสลัก. จะสลักข้อความนี้ว่าอย่างไร? เขาก็ต้อง ประดิษฐ์ขึ้น เป็นบุคคลาธิษฐาน เป็นเหมือนกับอุปมา ว่าเหมือนเทวดารับก่อน แล้ว จึงค่อยยื่นให้มนุษย์. นี้ตรงตามเหตุการณ์ที่ว่า พระพุทธองค์เสด็จไปโปรด พระเจ้าพิมพิสาร โปรดชฎิล โปรดคณาจารย์ โปรดเดียรถีย์ต่าง ๆ ที่ฉลาด แล้วก็ ไปโปรดเทวดาในเทวโลก. ที่เรียกว่า เสด็จขึ้นจำพรรษาในชั้นดาวดึงส์, เสด็จกลับลงมาสู่แผ่นดินนี้เป็นวันสำคัญที่สุด ถึงกับทำให้โลกทุก ๆ โลก ทุก ๆ จักรวาล มองเห็นกันโล่งไปหมด ทั่วถึงกันไปหมด ในวัน นั้น; หลังจากนั้นก็ทรงแสดงธรรมแก่หมู่มนุษย์ทั่ว ๆ ไปอีกหลายสิบพรรษา.

นี้คือคำว่า เปิดโลก หรือการเปิดโลก ทำให้คนรู้จักสิ่งที่ไม่ เกยรู้จัก, และยิงกว่านั้น ก็คือ รู้จักความเสมอภาคแก่กันและกัน ว่าต่อ ให้ เป็นเทวดา เป็นพรหม ก็มีปัญหาเหมือนกับมนุษย์ คือปัญหาเรื่องเกิด เรื่องแก่ เรื่องเจ็บ เรื่องตาย; แม้อยู่ในอบาย เป็นสัตว์นรก มันก็มีปัญหาอย่างนี้ ด้วยเหมือนกัน. ฉะนั้นเราจึงควรเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายนี้เสมอภาคกัน อยู่โดยธรรมชาติในลักษณะอย่างนี้. จงถือว่าเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น, อย่าถือเป็นเขาเป็นเรา เป็นมึงเป็นกู เป็นซ้าย เป็นขวา บ้า ๆ บอ ๆ, ให้มันกลายเป็นเรื่องที่ว่า สัตว์ทุกตนมันมีปัญหา อย่างเดียวกัน มองเห็นตลอดโล่งจ่อหน้ากันไปทั่วทุก ๆ จักรวาล. นี่เรียกว่า การเปิดโลกของพระบรมศาสดาจารย์ ซึ่งเราจะต้องรู้จัก.

เมื่อเขาถามว่า พระพุทธเจ้าคือใคร? เราจะตอบใส่หน้าเลยว่า พระองค์เป็นผู้เปิดโลก คือเปิดให้เห็นโลก ให้รู้จักโลก ว่าโลกนี้มันเป็น อย่างไร. เราจะต้องประพฤติอย่างไร จึงจะสมกันกับการที่โลกนี้มันเป็น อย่างนี้, ข้อความนี้เขียนไว้เป็นคำกลอนจำง่ายๆว่า :--

ครั้นตรัสรู้ ลุถึง ความสำเร็จ โปรดทวยเทพ ในเทวโลก เสร็จดั่งปอง จึงเทวดา มานุษย์ และอบาย ทั้งเหนือ ใต้ ตก ออก หรือล่าง บน กำแพงคน คือวรรณะ พังหลาย จนโลกุตตร์ โลกิยา จ่อหน้ากัน จงเปิดโง่ ออกรับ ระงับอาย

ทุกทุกลัทธิ ขามเข็ด กษัตริย์สนอง เสด็จล่อง ลงมา ประชาชน เห็นธรรมถึง กันได้ ทุกแห่งหน เหลือแต่ชั้น พวกเรา ที่เขลาหลาย โลกิยะ จะได้กลาย เบ็นโลกุตตรา.

หมายความว่า พระองค์เกิดขึ้นในโลก ได้ทำอะไรให้เปลี่ยนแปลง มากมายหลายอย่าง ให้โลกรู้จักกัน คล้ายๆกับเป็นโลกเดียว. ก่อนนี้มี กำแพงวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ เวศย์ สูทร กันคนเป็นพวก ๆ. พอ พระพุทธเจ้าเกิดขึ้น ทรงทำลายกำแพงวรรณะนี้เสีย, ทำให้ถึงความเป็นผู้มี สภาพเดียวกัน คือมีปัญหาอย่างเดียวกัน จะต้องรักกัน จะต้องช่วยกัน ทำ ให้โลกุตตระกับโลกิยะนี้มาจ่อหน้ำกัน.

ก่อนนี้ไม่มีใครรู้จัก แม้จมอยู่ในโลกก็ไม่รู้จักโลก แล้วจะไปรู้จัก โลกุตตระที่เหนือ โลกได้อย่างไร. การแสดงของพระองค์ทำให้รู้จัก เหมือนกับว่าโลกิยะกับโลกุตตระมาจ่อหน้ากัน. เพราะฉะนั้นพวกเราที่ โง่เขลา จงเบิดโง่ออกไปเสียบ้าง เพื่อจะได้รับแสงสว่างอันนี้ อย่ามวัละอาย

แล้วก็จมอยู่ จมความโง่ของตนไว้ ไม่ยอมเบิดออกไปเสียบ้าง เพื่อแสงสว่าง ของบีญญาจะได้เกิดขึ้นมา. ขอให้ช่วยกันถือเอาประโยชน์จากการเบิดโลก ของพระพุทธเจ้าให้ได้ แล้วโลกิยะทั้งหลายก็จะกลายเป็นโลกอุดร.

นี้ พระเจ้าเปิดโลก คือพระพุทธเจ้า, พระพุทธเจ้าคือใคร? พระพุทธเจ้าคือผู้เปิดโลก.

ความเกี่ยวเนื่องกันของพระรัตนตรัย.

ที่นี้ข้อที่จะกล่าวถึงต่อไป ก็อยากจะกล่าวถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน ความเกี่ยวข้องกันของสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน. ว่าพระพุทธเจ้านั้น อย่างไรเสีย ท่านก็ยังมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกันกับท่าน ผู้ที่มีปัญญาบ้างก็พอจะนึกออกได้ทันที ว่าหมายถึงอะไร.

เดี๋ยวนี้เราก็นบถือ พระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และ พระสงฆ์; มีพระธรรม และ พระสงฆ์เนื่องถึงพระพุทธเจ้าค้วย ใน ฐานะเป็นสิ่งที่เกี๋ยวข้องกัน. เราก็รู้กันอย่างนั้น, เรายังไม่รู้สึกไกลไป กว่านั้น. ขอให้ระวังให้ดี ๆ ความเกี๋ยวข้องกันระหว่างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั้น ถ้าเราไม่รู้จัก จะเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา, จะทำให้เกิดเป็น ผผ่าย ๓ ส่วน จนไม่รู้ว่าจะเอาส่วนใหน; จะเอาทั้ง ๓ ผ่ายก็ดูจะยากเกินไป มัน ลำบาก. ควรจะมองดูให้ดี ๆ ว่า สิ่งที่เกี๋ยวข้องกันทั้ง ๓ นี้ เกี๋ยวข้องกัน

สนิทจนเป็นสิ่งเดียวกัน จนถึงกับ ไม่แยกออกจากกันใต้. ดังนั้น ควร จะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าพระรัตนตรัย ให้พอสมควร.

พระรัตนตรัย แปลว่า แก้ว ๓ ดวง ก็หมายความว่าแยกพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ออกเป็น ๓ อย่าง เรียกว่า ๓ ดวง. จะเอาดวงใหน? จะเลือกที่รักมักที่ชังกันอย่างไร? ดูมันเป็นปัญหายุ่งไปหมด แต่แล้วเราก็ ไม่อาจจะสลัดสิ่งเหล่านี้ออกไปได้ ยังคงจะต้องมีอยู่หรือถือไว้.

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้พระธรรม, พระธรรมคือสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ แล้วทรงนำมาสอนแก่สาวก, พระสงฆ์คือสาวกผู้รับเอา
พระธรรมมาปฏิบัติ จนประสบผลสำเร็จเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า. นึ่มนั้น
เกิดเป็น ๓ ฝ่ายอยู่อย่างนี้ เกี่ยวข้องกันอยู่; ความเกี่ยวข้องนั้นแน่นแพ้น
จนไม่อาจจะแยกกันได้. เพราะว่าถ้าเอาออกไปเสียอย่างหนึ่งแล้วก็เป็นอัน
ล้มหมด. แต่อย่างใหนจะเป็นจุดหัวใจ เป็นจุดสำคัญ ก็ขอให้ระลึกถึง
ข้อที่ว่า พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, คำว่า เห็นพระพุทธเจ้านั้นคือเห็นพระธรรม, เอาพระธรรมเป็นหลัก.

ทำไมทรงเน้นที่พระธรรม ? ก็เพราะว่า พระธรรมมีความสำคัญ ที่สุด จนถึงกับ พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์เคารพพระธรรม. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีต อนาคต บัจจุบัน ล้วนแต่เคารพพระธรรม. เพราะว่า พระธรรม นั้นแหละ คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นพระพุทธเจ้า ขึ้นมา; ดังนั้นพระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงเคารพพระธรรม. พระธรรมจึง มือยู่ในพระพุทธเจ้า คือพระพุทธเจ้าถูกสร้างขึ้นมาโดยธรรม.

เดี๋ยวนี้พระสงฆ์ล่ะจะไปแยกไว้อย่างไร? พระสงฆ์ก็มีหวัใจที่ ประกอบไปด้วยธรรม ประพฤติธรรม บรรลุผลอย่างเดี๋ยวกันกับที่พระพุทธ-เจ้าท่านทรงบรรลุ, คือเป็นผู้สิ้นอาสวะด้วยเหมือนกัน ในจิตใจของพระพุทธ-เจ้ามีพระธรรมอย่างไร ในจิตใจของพระสงฆ์ก็มีพระธรรมอย่างนั้น.

นี้ว่ากัน ในส่วนที่เป็นคุณธรรมสำคัญ คือความหมดจดแห่ง กิเลส หมดจดแห่งความทุกข์ ไม่มีกิเลสและความทุกข์เหลืออยู่ ซึ่งเป็น ใจความสำคัญของเรื่อง.

พระพุทธเจ้ารู้พระนิพพาน ความดับทุกข์, พระธรรมที่ท่าน สอนก็คือเรื่องพระนิพพาน หรือ ความดับทุกข์, พระสงฆ์ก็ประสบความ สำเร็จในเรื่องของพระนิพพานความดับทุกข์; ในชั้นลึกในภายในท่าน กลายเป็นสิ่งเดียวกัน. ถ้าดูข้างนอกเป็น ๓ ส่วน ๓ แฉก ๓ ผ่าย ถ้าดูถึง ชั้นในก็กลายเป็นเรื่องเดียวกัน หรือเป็นสิ่งเดียวกันอย่างนี้. จงพิจารณาดูให้ ดี จะได้เข้าใจข้อความซึ่งสำคัญที่สุด.

ในเมื่อถูกถามว่า พระพุทธเจ้าคือใคร, เป็นอะไร, ท่านจะตอบว่า อย่างไร? ในเมื่อท่านเกี่ยวข้องกันอยู่เป็น ๓ แฉกอย่างนี้.

ถ้าเราจะเอา ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรา เราก็ต้องระลึกถึงข้อที่ พระพุทธเจ้าท่านใด้กระทำให้เกิดธรรมะ หรือพระธรรมนั้นมาสำเร็จ ประโยชน์แก่เรา. เนื้อตัวของท่านก็เป็นพระธรรม, ท่านตรัสรู้พระธรรม แล้วก็เผื่อแผ่แจกจ่ายพระธรรมให้แก่เรา, เราก็ได้รับพระธรรม ในฐานะ เป็นสาวกของพระองค์.

ถ้าเราไม่โง่เกินไป ไม่ขึ้เกียจเกินไป ไม่เหลวไหลเกินไป เราต้อง ประสบ ความสำเร็จสูงสุด ตามความมุ่งหมายของพระธรรม คือสามารถ ดับกีเลสและความทุกข์ได้. เดี๋ยวนี้มันขึ้นอยู่กับความไม่เอาจริง ความ เหลวไหล ความโง่ ความขึ้เกียจของเรา ซึ่งรักแต่จะโง่อยู่ตลอดไปนี้ แล้ว จะไปโทษพระธรรมได้อย่างไร, จะไปโทษพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้. เราต้องโทษตัวเอง, เราจะต้องแก้ไขตัวเอง ที่ต้องทำให้เราเข้าไปรวมอยู่ในแฉก หนึ่งของ ๓ แฉกนั้นให้ได้ คือทำให้เราไปรวมอยู่ในพระพุทธเจ้าให้จนได้. ข้อนี้ก็มีวิธีที่จะทำและจะต้องพูดต่อไป.

ในชั้นนี้ขอให้มองเห็นส่วนที่เรียกว่า พระรัตนตรัย ให้เป็นที่เข้า ใจอย่างถูกต้องกันเสียก่อน; ว่าถ้าเป็นลูกเด็ก ๆ อมมือ เขาก็จะนับพระพุทธเจ้าอย่างหนึ่ง, พระธรรมอย่างหนึ่ง, พระสงฆ์อย่างหนึ่ง. แต่ถ้าเป็นพุทธบริษัทที่มีสติบัญญาเฉลียวฉลาดแล้ว อาจจะทำให้เป็นสิ่งเดียวกัน; เหมือนเอาของ ๓ อย่างใส่ครกโขลกให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน นี้จะทำได้ หรือไม่? จะทำได้อย่างไร? เดี๋ยวเราจะต้องพูดกัน. แต่ความจริงนั้นมัน ก็เป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว ขอให้ไล่ไปตั้งแต่ว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้พระธรรม, พระธรรมถูกมอบให้แก่พระสงฆ์, พระสงฆ์ปฏิบัติธรรม, ทำความเป็นอย่าง เดียวกันกับพระพุทธเจ้า. ในปัญหาที่สำคัญคือดับถีเลสและความทุกข์; เห็นความที่ไม่แยกกัน ไม่อาจจะแยกกันได้ นี้ก็อย่างหนึ่ง. แล้ว เห็น ความที่เนื้อใน แก่นสารสาระในภายในนั้นเป็นสิ่งเดียวกันแท้ นี้อีก

อย่างหนึ่ง. ถ้าเห็นอย่างนี้แล้ว ก็จะชื่อว่าได้เห็นพระรัตนตรัยอย่างแท้จริง และเห็นพระพุทธเจ้าคือใครอย่างแท้จริงด้วย.

ข้อความที่พระรัตนตรัยเป็นสิ่งเดียวกันนั้น ต้องมองดูถึงชั้นใน ให้พบคุณธรรมอันสูงสุด คือความสะอาด ความสว่าง และ ความสงบ ว่ามีอยู่อย่างครบถ้วน: ในพระพุทธเจ้าก็ดี, ในพระธรรมก็ดี, ในพระสงฆ์ ก็ดี. ความข้อนี้เขียนไว้เป็นคำกลอนจำง่ายๆ ว่า:—

พระพุทธะ พระธรรมะ และพระสงฆ์ ล้วนต่างองค์ เป็นสามพระ หรือใฉน
หรือเป็นองค์ เดียวกัน ที่ขั้นใน ดูเท่าไร ก็ไม่เห็น เป็นสามองค์
นั้นถูกแล้ว ถ้าดูกัน แต่ขั้นนอก คือดูออก มีพระพุทธะ จอมพระสงฆ์
ได้ตรัสรู้ ซึ่งพระธรรม ทรงจำนง สอนพระสงฆ์ ทั้งหลาย ให้รู้ตาม
แต่เมื่อดู ขั้นใน กลับได้พบ ว่าธรรมหนึ่ง ซึ่งอยู่ครบ ในพระสาม
ทั้งพุทธ สงฆ์ หรือว่าองค์ พระธรรมงาม ล้วนมีความ สะอาด สว่าง สงบ บรรจบกัน.

ถ้าท่านสามารถบรรจบพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้เข้าเป็น เนื้อเดี๋ยวกันได้ นี้จะชื่อว่า เป็นผู้รู้จักถึงที่สุดแล้ว ว่าพระพุทธเจ้านั้นคือ อะไร หรือคือใคร.

พระรัตนตรัยโดยเนื้อแท้นั้นเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่มัวแยกเป็น แก้ว ๓ ตวง, ในหนึ่งพวงมี ๓ ดวงแขวนอยู่ เหมือนที่เด็ก ๆ เขาจะคิดกัน โดยมาก. เดี๋ยวนี้เราโตแล้ว ฉะนั้นก็ควรจะทำให้ได้ดีกว่านั้น.

ต้องเห็นปฏิจจสมุปบาทจึงจะเห็นรัตนตรัย.

ที่นี้จะได้พิจารณาต่อไปอีก ถึงการที่ว่า ทำอย่างไรทั้งสามองค์จึงจะ เป็นองค์เดียวกัน, จะหาพบที่ใหน ?, และเกี่ยวกับเราอย่างไร ? ข้อความทำนองนี้ อาตมาขอโอกาส หรือว่าขอสิทธิพิเศษ ที่จะพูดตามความรู้สึกของตนเอง ไม่เกรงใจใคร, ใครจะว่าอย่างไรก็ไม่กลัว จึงได้พูดมาในทำนองที่พูดมาแล้ว และจะพูดต่อไปอีกในรูปแบบที่เดียวกัน ว่าการที่เราจะถึงพระพุทธเจ้าได้จริง แล้วถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ทั้งสามอย่างได้จริง ในเวลาเดียวกัน ในที่เดียวกัน ในขณะนั้น มันขึ้นอยู่กับการเห็น, การเห็นอย่างที่พระองค์ ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม. ธรรมะ อยู่ที่ใหน จะต้องเห็นธรรมะนั้น แล้วก็จะได้ชื่อว่าเห็นพระองค์.

ทำอย่างไรเรียกว่าเห็นพระองค์? ถีคือเห็นธรรมะ. เห็นธรรมะ
คือเห็นอะไร? พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า เห็นปฏิจจสมุปบาท, ผู้ใดเห็น
ปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา. ฉะนั้นการ
ที่เราจะเห็นพระพุทธเจ้า คือเห็นธรรมนั้น ต้องเห็นปฏิจจสมุปบาท. ปฏิจจสมุปบาทนั้น คือเรื่องที่ความทุกข็ได้ก่อขึ้นมาอย่างไร, และความทุกข็ได้สลายลงไป
อย่างไร, และเป็นความทุกข์ที่มีอยู่ในเนื้อในตัวในกายในใจของคนทุกคน.

ในคนทุกคนมีสิ่งที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท : ประเดี๋ยวก็ก่อขึ้น มาในรูปของความทุกข์, ประเดี๋ยวก็สลายลงไปในเรื่องของความดับทุกข์; แต่โดยเหตุที่ยังไม่ถึงที่สุด ยังมีเหตุบัจจัยเหลืออยู่มาก เดี๋ยวมันก็ก่อความ ทุกข์ขึ้นมาอีก. จะกล่าวแต่ใจความสำคัญ คือว่า เรามีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วเราก็*มีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ*์ ที่คู่กันกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

น็คือกขกกาของพระพุทธศาสนา ซึ่งคนจะต้องลงมือเรียนที่นี้.
คนโง่เขาไปเรียนกขกกาของพระพุทธศาสนากันที่อื่น. คนไม่โง่ขอให้ เรียนกขกกาของพระพุทธศาสนากันที่ตาหู จมูกลิ้นกายใจ ขอให้ จดจำไว้ให้ดีว่า เรามีกขกกาแห่งพระพุทธศาสนาที่ต้องเรียน อยู่ที่ ตาหู จมูกลิ้นกายใจ อย่างนี้ มีรูป เสียงกลิ่น รส โผฏฐพพะ ธัมมารมณ์ เป็นของคู่กัน ตาคู่กับรูป, หูคู่กับเสียง, จมูกคู่กับกลิ่น,ลิ้นคู่กับรสกายคู่กับสัมผัสทางผิวหนัง,ใจคู่กับสึงที่จะรู้สึกได้ด้วยใจเป็น คู่.

จะพูดถึงคู่แรก คือ ตา กับ รูป ก่อน. ตา ไปถึงกันเข้ากับรูป ก็เกิดการเห็นทางตา ที่เรียกว่า จักษุวิญญาณ, เกิดเป็นสามอย่างขึ้นมาแล้ว. พึงให้ดี ๆ ว่า ตาแล้วก็รูปมาถึงกันเข้าแล้ว เกิดจักษุวิญญาณ, ทั้งสามประการ นี้ คือตาด้วย รูปด้วย จักษุวิญญาณด้วย, มา ถึงกันเข้าแล้ว เรียกว่าผัสสะ, คือการสัมผัส. ในขณะแห่งสมผัสนั้นก็ไม่ได้มีวิชชา มีสติ อะไรที่ไหนมา, มันก็เป็นสมผัสธรรมดา, สมผัสชนิดนี้ก็ให้เกิดเวทนา.

เพราะผัสสะเป็นบัจจัย จึงเกิดเวทนา คือความรู้สึกในทาง อารมณ์ ว่าพอใจ ว่าไม่พอใจ หรือว่ายังสลัวๆ ไม่รู้ว่าจะพอใจดี หรือไม่ พอใจดี. เวทนามีอยู่ ๓ อย่าง อย่างนี้ คือ เวทนาที่เป็นสุข เวทนาที่เป็นทุกข์ เวทนาที่ไม่บอกได้ว่าเป็นสุขหรือเป็นทุกข์. นี้เรียกว่าเวทนา เพราะตาได้เห็น รูป เกิดเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา. เพราะมีเวทนาเป็นบัจจัยจึงเกิดตัณหา คือ เกิดความอยาก ตามที่เวทนามันแสดงออก. ถ้า เวทนาน่ารัก มันก็อยากจะได้, ถ้าเวทนาน่า เกลียด มันก็อยากจะตีเสียให้ตาย หรืออยากจะฆ่าเสีย. ถ้าเวทนาที่ยังดูไม่ออกว่า น่ารักหรือไม่น่ารัก มันก็ยังสงสัย สนเท่ห์ ลังเล กังวล อยู่นั้นเอง.

นี่คือ เวทนาที่จะต้องเกิดขึ้นอยู่ประจำวัน รู้สึกรัก หรือชอบ มันก็อยากจะได้ เกิดเป็นโลภะ ราคะ ขึ้นมา, ไม่น่ารัก มันก็ไม่ชอบ มัน ก็เกิดเป็นโทสะ โกธะ อะไรขึ้นมา, ถ้าไม่รู้อะไรแน่ มันยังคงเป็นโมหะไป ตามเดิม, เวทนาเป็นเหตุให้เกิดตัณหา คือความอยาก ความต้องการ ขึ้น มาอย่างนี้.

ต้ณหา คือความอยากด้วยอำนาจของความโง่ ย่อมให้เกิด อุปาทาน. พอมันรู้สึกว่าอยากอะไร ก็เกิดความรู้สึก อย่างหนึ่งว่า กูเป็น ผู้อยาก; ความรู้สึกที่เป็นความอยากเกิดก่อน, แล้วความรู้สึกที่ว่าเป็น ตัวผู้อยากนั้นเกิดที่หลัง พึ่งดูแล้วก็ไม่น่าเชื่อ; นักปราชญ์สมัยบัจจุบัน เขาไม่ยอมเชื้อ เขาว่ามันผิดหลักตรรกะที่ว่า ความอยากเกิดก่อนผู้อยาก. นั้นเขามันโง่ไปเอง เพราะว่าสิ่งนี้มันไม่มีตัวตนที่แท้จริง มันมีแต่ความรู้สึกของจิตใจมันก็เกิดความอยากได้ก่อน แล้วจึงเกิดเป็นความรู้สึกเป็นผู้อยาก คือยึดมันถือมันในสิ่งที่ตนอยาก. นี่แหละคือข้อที่ ตัณหาให้เกิดอุปาทาน ยึดมั่นถือมั่นเป็น ตัวกู – ของกู: กูอยากอะไร กูได้อะไร กูมีอะไร.

มือุปาทานชิดมั่นถือมั่น เป็น ตัวกู – ของกู อยู่อย่างนี้แล้ว ก็ เรียกว่ามัน เกิดเป็นภพขึ้นมา คือความเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ขึ้นมา ในรูป แบบที่สมบูรณ์, แล้ว จะเกิดเป็นชาติ คือ ความเกิดเป็น ตัวกู รูปนั้นรูป นี้ขึ้นมา หราอยู่ทีเดียว, มันมีตัวกูโดยสมบูรณ์แล้ว มันก็ มีบัญหานานา ประการ เรียกว่า ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความได้ ความเสีย ความทุกข์ร้อน ทุก ๆ อย่าง การไม่ได้อย่างใจ เป็นที่รวบรัด ของความทุกข์ ก็เกิดความทุกข์ขึ้นมาอย่างนี้.

นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาทฝ่ายที่ก่อให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาใน จิตใจของคนเป็นประจำวัน มองให้เห็นชัด ศึกษาให้เข้าใจแจ่มชัด เป็น ฝ่ายเกิดฝ่ายหนึ่งก่อน.

แล้วที่นี้ ถ้ามันเป็น เรื่องของฝ่ายดับ มันก็ตรงกันข้าม คือว่า
แม้ตา เห็น รูป เกิดจักษุวิญญาณ แล้วเกิดผัสสะขึ้นมา ๓ ประการนี้รวม
กันเรียกว่าผัสสะ เกิดขึ้นมาแล้ว, แต่มีสติบัญญาขึ้นมาทันกวัน รู้เรื่อง
ของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้เรื่องของเจโตวิมุตติ บัญญาวิมุตติ ในขณะ
นั้น. ผัสสะนั้นมันก็ถูกกระทำให้เป็นผัสสะที่ประกอบด้วยบัญญา ด้วย
วิชชา; แม้จะให้เกิดสุขเวทนาขึ้นมามันก็รู้เท่าทัน ไม่หลงรักหลงพอใจ,
แม้จะเกิดทุกขเวทนาขึ้นมามันก็รู้เท่าทัน มันไม่โกรธ มันไม่ขัดใจ, แม้จะ
เป็นอทุกขมสุขเวทนาขึ้นมา มันก็ไม่พะวงหลงใหล, มันก็ไม่เกิดเวทนา
ชนิดที่จะให้เกิดตัณหาได้, ตัณหามันไม่เกิดแล้ว อุปาทานมันก็ไม่เกิด,
ภพ ชาติ มันก็ไม่เกิด, ทุกข์มันก็ไม่เกิด.

นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาทฝ่ายดับทุกช์ มันมีอยู่ได้จริง; แต่ จะมีได้แก่ใครนั้นมันพูดยาก. เมื่อคนไม่ศึกษาไม่สนใจ ก็มีไม่ได้; แต่ว่า มันเป็นสิ่งที่มีอยู่ได้ เป็นสิ่งที่อาจจะมีได้ ในเมื่อบุคคลนั้นศึกษาและปฏิบัติ.

เดี๋ยวนี้ ไม่มีการศึกษา ไม่มีการปฏิบัติ มันก็ไม่มีปฏิจจสมุปบาทฝ่ายดับ, มันมีแต่ปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิดเสียตะพืดไป, เกิดเป็นทุกข์
จนกว่ามันจะเปลี่ยนไปเอง เพราะความเปลี่ยนแปลงแห่งเหตุแห่งบัจจัยเอง,
มันก็ทนทุกข์อยู่ตลอดเวลา. นี้ไม่ใช่เพราะว่าเราไปดับมัน, มันดับเพราะ
มันเปลี่ยนไปตามเหตุตามบัจจัยของมันเอง, คือมันจืดซืดไปตามที่เหตุ
บัจจัยมันเปลี่ยนแปลง; อย่างนี้ ไม่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาทฝ่ายดับ ในที่นี้.

ปฏิจจสมุปบาทฝ่ายดับที่พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนนั้น คือ มี สติบัญญาทันท่วงที่ในขณะแห่งผัสสะ; แม้จะเกิดเวทนาอะไรขึ้นมา ก็ไม่เกิดตัณหา ความทุกข์มันก็ไม่อาจจะเกิด คือดับสนิทอยู่.

ขอให้ศึกษาให้เข้าใจปฏิจจสมุปบาทว่า การประชุมกัน เกิดเป็น ความทุกข์ขึ้นมา ในใจเป็นอย่างนี้, การที่ประชุมสติบัญญาความรู้ แล้ว ความทุกข์ไม่เกิดขึ้นมา ในใจมันเป็นอย่างนี้. ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต. พระพุทธเจ้า ท่านตรัสอย่างนี้. ผู้เห็นปฏิจจสมุปบาทจักเห็นพระพุทธเจ้าได้.

ฉะนั้น ถ้าใคร อยากจะเห็นพระพุทธเจ้า ก็จงเห็นปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเรียกว่าธรรมในที่นี้ เห็นอย่างการศึกษา ก็ยังดึกว่าไม่เห็นเสียเลย. เห็น อย่างทางธรรม ทางศาสนานั้น คือ เห็นชนิดที่ประพฤติได้ และ ปฏิบัติได้ สามารถจะควบคุมความทุกข็ไม่ให้เกิดขึ้นได้ นี้เรียกว่าเห็นอย่างถูกต้อง.

เมื่อ เห็นขนาดที่ควบคุมมันได้ ก็เรียกว่าเห็นพระพุทธเจ้าพระ-องค์จริง คือเห็นธรรมที่แท้จริง ทั้งฝ่ายเกิดและฝ่ายดับ. นี่แหละคือการ เห็นพระพุทธเจ้าในข้อที่ว่า *เห็นธรรมะคือเห็นพระองค*์, *เห็นพระองค์คือเห็น* ธรรมะ, เห็นธรรมะคือเห็นพระองค์, เห็นที่ใหนก็ได้ เมื่อไรก็ได้.

ทำไมจึงพูดอย่างนั้น? เพราะมันเห็นในเรา ในร่างกายนี้ ที่จะ สมมติเรียกว่าเรา. ฉะนั้นเราอยู่ที่ใหนก็ได้ เมื่อไรก็ได้ ในเรานั้นแหละ จะมีการเกิดแห่งปฏิจจสมุปบาท หรือการดับแห่งปฏิจจสมุปบาทได้. ฉะนั้นจึงพูดว่า เราจะเห็นพระพุทธเจ้าที่ใหนเมื่อไรก็ได้ เพราะมีอยู่ในเรา, สิ่งที่ต้องเห็นนั้นอยู่ในเรา คือเห็นปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเรียกว่า ธรรม. เห็นธรรมก็คือเห็นพระพุทธเจ้า.

ใครเข้าใจเรื่องนี้ ก็จะรู้สึกได้เองว่า นี่ไม่เสียเปรียบคนที่เกิดใน อินเดียในครั้งพุทธกาล. คนเกิดในอินเดียครั้งพุทธกาล ไม่รู้จักพระพุทธเจ้า ทำตัวเป็นข้าศึกต่อพระพุทธเจ้า รับจ้างฆ่าพระพุทธเจ้าก็ยังมี. เราเกิดที่นี่ เดี๋ยวนี้ ใกลกันตั้งสองพันกว่าปี ยังมีโชคดีเท่าหรือดีกว่าคนในอินเดียบาง คน ที่ได้เกิดทันพระพุทธเจ้าก็ไม่รู้จัก. ฉะนั้น ขอให้พยายามทำให้สำเร็จ ประโยชน์ในข้อที่เห็นธรรม แล้วเห็นพระพุทธเจ้า.

ที่นี้จะเห็นที่ใหน? ก็บอกแล้วว่า เห็นในตน หาพบในตน เห็น ในตน. ปฏิจจสมุปบาทนั้นต้องหาในตน หาพบในตน เห็นในตน; ก็เป็นอันว่า ต้องหาพระพุทธเจ้าในตน คือในกายในใจที่เป็นที่ตั้งแห่ง ปฏิจจสมุปบาท; ถ้าหาภายนอกก็เป็นคนโง่.

ที่นี้คนหาภายนอกกันอยู่ตั้งหมื่นตั้งแสนตั้งล้ำน ก็รุมกันด่าอาตมา ว่าไอ้โง่ ได้เหมือนกัน. แต่อาตมาบอกว่า ถ้าหาข้างนอกแล้วเป็นคนโง่; แต่คนที่กำลังหาข้างนอกอยู่มันมีเป็นหมื่นเป็นแสนเป็นล้าน ก็รุมกันด่า อาตมาว่าเป็นคนโง่. เอ้า, ก็แลกกัน ไม่เป็นไร, แต่เอาตามความจริงแล้ว ต้องหาพระพุทธเจ้าในตน, ต้องเห็นพระพุทธเจ้าในตน คือเห็นปฏิจจ-สมุปบาท.

ที่นี้พึ่งดูให้ดีนะ เพราะว่าเป็นเรื่องที่จะต้องดำกันยกใหญ่กว่านั้น ไปอีก ก็คือว่า พอเห็นธรรมะ คือ ปฏิจสมุปบาทในตน, ตนก็เป็นพระ-พุทธเจ้าเสียเอง นี่เราจะมีโอกาสเป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง ในเมื่อจิตใจ มันประจักษ์อยู่ต่อการเกิดขึ้นแห่งปฏิจจสมุปบาท และการดับลงแห่งปฏิจจ-สมุปบาท. จิตที่เห็นนั้นแหละเป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง.

นี้เราจะมีโอกาสเป็นพระพุทธเจ้าเสียได้เองอย่างนี้ โอกาสมีมาก ถึงอย่างนี้ : ไล่มาตั้งแต่ว่า *ต้องเห็นธรรมะ จึงจะเห็นพระองค์, เห็นธรรมะ* คือเห็นปฏิจจสมุปบาท. เห็นปฏิจจสมุปบาท เห็นที่ใหน? ต้องเห็นในตน, ต้อง หาพบในตน. เมื่อหาพบในตน ก็มีพระพุทธเจ้าอยู่ที่นั้น, ที่นั่นก็มีพระพุทธเจ้า, ที่นั่นก็เป็นพระพุทธเจ้า.

นี้ก็คือโอกาสที่ว่า จิตที่มองเห็นธรรมะนี้จะเป็นพระพุทธเจ้าเสีย เอง พูดอย่างภาษาธรรมดาสามัญก็ว่า เรามีโอกาสที่จะเป็นพระพุทธเจ้าเสีย เอง อยู่ในจิตในใจของเรา ที่ประพฤติกระทำเป็นอย่างดี, ฝึกฝนอบรมเป็น อย่างดี จะเรียกว่าทำวิบัสสนากัมมัฏฐาน หรือจะเรียกอะไรก็ได้ แล้วแต่จะ สมมติเรียกกัน. แต่ โดยแท้จริงนั้น ก็คือ ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ทำให้ เกิดความเห็นโดยประจักษ์ว่า ปฏิจจสมุปบาทนั้นเป็นอย่างไร. เห็น ความจริงข้อนั้นแล้วชื่อว่าเห็นธรรม, การเห็นธรรมชนิดนี้ พระพุทธเจ้า ตรัสว่าเป็นการเห็นตถาดต. เมื่อเห็นอยู่ในเรา ก็มีพระพุทธเจ้าอยู่ในเรา, แล้วจิตเป็นผู้เห็น จิตนั้นก็เป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง.

เรามีโอกาสที่จะเป็นพระพุทธเจ้า เสียเอง, เรามีโอกาสที่จะมี พระพุทธเจ้าเป็นอย่างน้อย, มีโอกาสที่จะมีพระพุทธเจ้าอยู่ในกายใจของเรา เสียเองเป็นอย่างน้อย. เดี๋ยวนี้ไปหาข้างนอก ไปหาที่วัด ไปหาที่พระวิหาร โน้นพระวิหารนี้ เมืองนั้นเมืองนี้ ภูเขานั้นภูเขานี้ เหมือนกับคนบ้ำ.

เอาละ, พอว่าเขาบ้า เขาก็ด่ากลับมาตั้งหมื่นตั้งแสน ว่าบ้าเอง. อาตมาก็บ้าเองก็ได้, แล้วก็จะบ้าพูดอย่างนี้อยู่เรื่อยไป ว่าพระพุทธเจ้าคือ ใคร? พระพุทธเจ้าคือเราที่เห็นปฏิจจสมุปบาท. คนที่เขามีปัญญาในเรื่องนี้ เขาก็เห็นชัดว่า พระพุทธเจ้ามีอยู่ ในเรา, มีอยู่ในหัวใจของเรา; ไม่ใช่เที่ยวอยู่ที่นั่นที่นี่. เขาจึงพูดขึ้น มาอย่างเฉียบขาดว่า ถ้าเห็นพระพุทธเจ้ามาเดินอยู่ตามถนน ก็ช่วยกันฆ่าเสียให้ตาย; เพราะว่าพระพุทธเจ้าที่แท้จริงจะไม่มาเดินอยู่ตามถนน. พระพุทธเจ้าที่แท้จริง จะอยู่ในหัวใจของคนที่เห็นปฏิจจสมุปบาท; ฉะนั้นไม่มีโอกาสที่จะมา เดินอยู่ตามถนน, ต้องไปอยู่ในที่ที่ควรอยู่ คือในหัวใจของคนที่เห็นปฏิจจสมุปบาท.

ถ้าจะจำประโยคที่ประหลาด ๆ บ้า ๆ บอ ๆ นี้ไว้บ้าง ก็คงจะบ้องกัน ความเข้าใจที่ใชวเขวได้ ว่า ถ้าเห็นพระพุทธเจ้ามาเดินอยู่ตามถนน เที่ยว ทำอะไรอยู่ ก็ตาม จะมาบอกเบอร์ หรือมาทำอะไรชนิดที่ทำๆ กันอยู่โดยมาก ก็ตาม แม้จะแจกพระเครื่องก็ตาม ช่วยกันตีเสียให้ตาย. คำว่า "ตี" นี้มี ความหมายชนิดที่ว่าไม่ต้องถูกตำรวจจับไปขังนะ มีวิธีตี อย่างอื่น คือให้ไม่มี ความหมาย ไปทีเดียว. นี้เราจะมีโอกาสที่จะเห็นพระพุทธเจ้า จะมีพระพุทธเจ้า แล้วก็จะเป็นพระพุทธเจ้าเอาเสียเอง.

เดี๋ยวนี้ที่ไม่เห็นพระพุทธเจ้า ก็เพราะว่าเรามีความโง่ของเรา เรา มีความโง่ของเรา บังพระพุทธเจ้าไว้เสีย เราจึงไม่เห็นพระพุทธเจ้า. ที่พูด นี้มันประหลาดไหม? ที่พูดว่า พระพุทธเจ้านั้นอยู่ข้างหลังความโง่ของ เรา. ใครมีความโง่ จะให้ยกมือเดี๋ยวก็ไม่มีใครยกมือ; ฉะนั้นไม่ถาม ดีกว่า. ถ้าใครมีความโง่ ก็ขอให้รู้เถิดว่า พระพุทธเจ้านั้นอยู่ที่หลังความ โง่ของเรา, กระชากความโง่ให้ขาดออกไป ก็จะพบพระพุทธเจ้าที่นั่น. เหมือนกับรูปที่ในศึกหลังนั้นก็ว่า พระพุทธเจ้าอยู่ข้างหลังม่าน; ม่านนั้น ดือความโง่ของเรา, แหวกม่านโง่นั้นออกไปเสียสักคืบหนึ่ง สักศอกหนึ่ง จะพบพระพุทธเจ้าหราอยู่ที่นั่น.

ฉะนั้น จงหาม่านของตัวให้พบ. ทุกคนมีม่านโง่อยู่ในใจหา ให้พบ แล้วแหวกม่านนั้นออกไปข้าง ๆ เสียสักศอกหนึ่ง ก็จะพบพระ-พุทธเจ้า หราอยู่ที่นั้น. คำกลอนก็เขียนไว้ที่นั้นแล้วว่า :-

ดูให้ดี พระองค็มี ที่หลังม่าน
เผ้าเรียกหา คุจเห่าหอน ตอนเข้าเย็น
เพียงแต่แหวก ม่านออก สักศอกหนึ่ง
จะรู้จัก หรือไม่ ไม่แน่ใจ
เชิญพวกเรา เอาภาร การแหวกม่าน
ทำลายม่าน อวิชชา อย่ามัวเกรง

อยู่ตลอด อนันตกาล ท่านไม่เห็น ไม่รู้เช่น เชิงหา ยิ่งหาไกล จะตกตลึง ใจลั่น ถึงหวั่นไหว รู้จักได้ ก็ปรีดี อยู่นี่เอง งดงมงาย ตายด้าน หยุดใฉงเฉง ว่าไม่เก่ง ไม่สวย ไม่รวยบุญ.

คำอธิบายมี ควรจะเข้าใจกันให้ถูกต้อง. พระองค์อยู่ที่หลังม่าน ตลอดอนันตกาล ตลอดกาลนิรันดร; แต่เราไม่เห็น ก็เฝ้าเรียกหา เหมือนอะไรก็ไม่รู้, เห่าหอนอยู่ทั้งเช้าทั้งเย็น อะไรก็ไม่รู้มันเห่าหอนอยู่ ทั้งเช้าทั้งเย็น ก็ไม่เลยพบ. ไม่รู้วิธีหายิ่งหาก็ยิ่งไกล, ยิ่งไม่ได้, ยิ่งไม่พบ. วิธีของมันเพียงแต่แหวกม่านอวิชชาออกเสีย ก็จะตกตลึงว่าอยู่ที่นั้น.

เชิญพวกเรา เอาภาร การแหวกม่าน. ขอให้พวกเราเอา ภาระอย่างสูงสุด คือการแหวกม่าน, ตั้งหน้าตั้งตาแต่จะแหวกม่าน แหวก ม่านความโง่ของตน อย่าทำอะไรให้โง่จนเคยชืนเป็นนิสสัย. เดี๋ยวนี้ ชอบทำอะไรให้โง่ ๆ หนักเข้ามันก็เคยชิ้นเป็นนิสสัย โดยไม่รู้สึกตัว, ไม่มีอะไรจะลำบากมากเท่ากับทำอะไรร่วมกับ คนโง่; ฉะนั้นเราจึงมีปัญหาอุปสรรคเต็มไปหมด ไม่ประสบความสำเร็จในการทำ งาน.

ฉะนั้น อย่ากลัว ให้พยายามทำการแหวกม่าน ทำสิ่งสูงสุด ประเสริฐที่สุดด้วยการแหวกม่าน. แม้ว่ามันจะดูไม่สวย ไม่ดี ไม่เด่น ไม่รวย ด้วยบุญ สวรรค์ วิมาน ก็ตามใจ เราไม่ต้องการ. เราต้องการแต่จะแหวก ม่านโดยท่าเดียว, แหวกม่านออกสักศอกหนึ่ง ก็จะเห็นว่าพระองค์หราอยู่ ที่นั้น. ฉะนั้น ม่านอวิชชาของตัว จงช่วยกันแหวก, ดีกว่าแหวกก็ ช่วยกัน ทำลายเสียให้ขาด.

นี่ก็คือเรื่องที่ว่าจะพบพระพุทธเจ้าได้ที่ใหน อย่างไร? พบข้างใน เพราะว่าม่านนี้มันก็อยู่ข้างใน มันหุ้มห่อจิตใจ. ทำลายม่านข้างใน ก็พบ พระพุทธเจ้าอยู่ข้างใน, เห็นพระองค์ เห็นในตน หาพบในตน กระทั้ง ตนเป็นพระพุทธองค์เสียเอง.

ในตอนต้นของการบรรยาย ก็ได้กล่าวแล้วว่า พุทธะมือยู่ ๔ จำพวก สมมาสมพุทธะ สูงเกินไป เราไม่เอื้อม; บัจเจกพุทธะ เราก็รอโอกาส อยู่; แต่ อนุพุทธะ นั้น เรา ควรจะหวัง อย่างเต็มที่, พยายามด้วยกำลัง ความสามารถของตน ๆ ให้ประสบผลแห่งความเป็นอนุพุทธะ ให้เร็วที่สุด เท่าที่จะเร็วได้. เราก็จะได้พบ จะได้รู้จัก ว่าพระพุทธเจ้าคือใคร จำเป็น หรือไม่? จำเป็นอย่างไร? จำเป็นเท่าไร? จำเป็นแก่ใคร? จำเป็นแก่คน ที่จะไม่เสียชาติเกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา.

การปิดทองพระ ควรเนื่องด้วยพระพุทธเจ้า.

ชักจะเหนื่อยแล้ว แต่ยังมีอีกนิดหนึ่ง จะขอพูดเสียด้วย คือเรื่อง ว่า ปิดทองพระ, ไปที่ใหนก็เห็นแต่ปิดทองพระ แดงหราไปหมด. ปิด ทองพระพุทธรูป ปิดทองพระพุทธเจ้า ปิดอะไรกัน? นึกเอาเองดูก่อน ว่าปิดทองพระ นี้ ปิดอะไรกัน?

ถ้าเข้าใจความหมายของคำว่า ปิดทองพระ ถูกต้อง ก็คงจะรู้จัก พระ. ถ้าไม่รู้จักพระอย่างถูกต้อง ก็คือ ปิดทองก้อนหิน หรือว่าก็เหมือน จะปิดทองไม้ดุ้น ๆ อะไรก็ได้ ที่เขาเอามาสลัก ๆ เข้าสักหน่อย ถ้าไม่รู้จักว่า ปิดทองนี้คืออะไรกัน. ถ้าอยากจะปิดทอง ต้องกระทำใจให้พร้อมสำหรับ การปิดทอง, คือ รู้จักพระพุทธเจ้ากันเสียก่อน, รู้จักพระพุทธเจ้าพระองค์ จริงเสียก่อน ไม่ใช่พระพุทธรูป ที่ตั้งอยู่ที่นั้น.

นี้เดี๋ยวนี้เราจะปิดทองพระพุทธรูปกันก็ได้ ถ้าจะให้สำเร็จประ-โยชน์ เราต้องรู้จักพระพุทธรูปเสียก่อน ว่าเป็นอะไร, เป็นสิ่งแทนพระ-พุทธเจ้า, รู้จักพระพุทธเจ้าคืออะไร แล้วจึงปิดทองลงไปด้วยความรัก พระพุทธเจ้า จึงสำเร็จประโยชน์. เขียนเป็นคำกลอนไว้สำหรับตัวเองว่า:-

การบีดทอง ต้องหมาย ถึงความสมัคร ประพฤติธรรม พร้อมพรัก ตามที่สอน เพื่อบูชา เต็มความรัก ประจักษ์ตอน สุขจะเกิด ทั่วกัน นั้นยืนนาน เพราะเหตุที่ มีธรรม ประจำวัน ผิดจากนี้ มีแต่ จะงายงม ปิดทองนอก ใด้ความงาม ตามระบิล

ยามม้วยมรณ์ หรือยังอยู่ ดูเหมือนกัน ทุกเหตุการณ์ ทุกทุกภพ ประสบสันดิ์ ประพฤติกัน อย่างกะของ ที่ต้องกิน ดูไม่สม ตามส่วน ที่ควรถวิล บิดทองใน ใจสิ้น ความว่ายเวียน.

นี้เรื่องการปิดทอง, การปิดทองหมายถึงความสมัคร ความรัก พระพุทธเจ้า, ความที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า จนทนอยู่ไม่ได้ จะมีชีวิตอยู่ต่อไป หรือจะต้องตายเดี๋ยวนี้แล้ว ก็จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ สุดความสามารถของตน. เห็นเป็นของสำคัญ จำเป็นที่ต้องทำ เหมือน กับอาหารที่เราต้องกินเป็นประจำวัน ขาดไม่ได้. การประพฤติธรรมตาม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็ต้องทำอย่างนั้น เหมือนกับอาหารที่ต้อง กินเป็นประจำวัน; ถ้าไม่ทำอย่างนี้ก็คือโง่ เอาทองไปปิดก้อนหิน ไม่ ถูกพระพุทธเจ้า, ไม่เป็นการบูชาพระพุทธเจ้า, ไม่สมัครใจที่จะปฏิบัติตาม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า.

ฉะนั้น จึง เกิดการ<mark>ปิดทองขึ้นเป็น ๒ ชั้น</mark> ปิดทองด้านนอก กับ ปิดทองด้านใน ปิดทองด้านนอกก็ใด้ความงาม หราแดงเป็นสีทอง; แต่ ถ้า ปิดทองด้านในแล้วจิตใจก็หมดกิเลสหรือความว่ายเวียน จึงสรุปท้าย ว่า ปิดทองนอก ได้ความงามตามระบิล ปิดทองใน ใจลิ้น ความว่ายเวียน.

ที่พูดนี้คิดว่าคงจะสมบูรณ์แล้ว คือพูดถึงเรื่องการปิดทองเสียด้วย เพราะเขามีพระพุทธรูปแล้วเขาก็ปิดทอง หรือเขายังจะทำอะไรมากไปกว่า นั้นอีก ก็ยังไม่คิดว่าจะพูด จะพูดเรื่องการปิดทอง. ขอให้สำเร็จประโยชน์ คือปิดทองด้วยใจสมัคร ใจรักที่จะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ แล้วเราก็จะได้มีพระพุทธเจ้าที่แท้จริง, รู้ยิ่งไปกว่ารู้เสียอีก ว่าพระพุทธเจ้า นั้นคือใคร; แล้วเรามีส่วนที่จะได้รับประโยชน์จากความมีพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ชั้นต่ำที่สุด จนถึงชั้นสูงสุด, คือได้เป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง. จึง หวังว่าท่านทั้งหลายจะรู้จักพระพุทธเจ้า, รู้จักความเป็นพระพุทธเจ้าอย่างถูก ต้อง จนตอบปัญหาได้เองทุกๆ คน ว่าพระพุทธเจ้าคือใคร.

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ ; เบ็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ท่านจะได้สวดคณสาธยายบทพระธรรม ที่ส่งเสริม กำลังใจในการประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าสืบไป. ใครคือใคร

- d -

คน บรบปีเยท คนุคล

พระ กับ มาร คือใคร?

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาพหบูชา เป็นครั้งที่ ๕ ในวันนี้นั้น อาตมาก็ยังกล่าวด้วยเรื่อง *ใครเป็นใค่*ร ต่อไปตามเดิม โดยเฉพาะ ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อคือ พระกับมารเป็นใคร? ต่อจากการบรรยาย ครั้งที่แล้วมา ที่พูดถึงโดยหัวข้อว่า พระพุทธเจ้าคือใคร?

พระกับมารมีได้ในชีวิตประจำวัน.

ทำในจึงต้องพูดถึงเรื่อง พระกับมาร? นี่ก็เพราะว่า เป็นสิ่งที่ ท่านทั้งหลาย เกี๋ยวข้องกันอยู่ กับสิ่งทั้งสองนี้, และ กำลังเป็นบัญหาอยู่ ทั่ว ๆ ไป, เรียกว่า เป็นของธรรมดา ในชีวิตประจำวัน ก็ได้. สิ่งที่เรียกว่า มาร นั่นแหละ คือสิ่งที่ เป็นบัญหา; ถ้ามัน เป็น พระ ไปเสีย ก็ดีไป, ไม่มีบัญหาอะไร. แต่ถ้าเกิด เป็นมาร ขึ้นมาก็ ทำให้ เป็นทุกข์ เป็นบ้าใจเหมือนกับคนบ้า. ทุกคนทนไม่ได้ ช่อมกระวนกระ- วาย เมื่อเกิดสิ่งที่เรียกว่ามาร ขึ้นมา, แล้วก็รู้จักเรียกชื่อสิ่งนั้น ๆ ว่ามาร ทั้งที่ไม่รู้ว่า มารที่แท้จริงนั้นคืออะไร. เขาจึงไปด่ามาร โกรธมาร, ซึ่ง ที่แท้ตัวเองแหละสร้างมารนั้นขึ้นมา; ถ้าตัวเองไม่สร้างขึ้นมา มารนั้น ก็ไม่มี. ถ้าเรารู้จักมารกันเสียบ้าง ไม่สร้างมาร ขึ้นมา ชีวิตนี้ก็จะราบรั่น เป็นสุข, โลกนี้ก็จะน่าอยู่ เพราะว่ามันไม่มีมาร. อาตมาเห็นว่า เป็นเรื่อง ที่ทุกคนควรจะรู้จัก ในฐานะเป็นเรื่องธรรมดาสามัญเป็นประจำวัน ด้วย เรื่องหนึ่ง.

เมื่อพูดถึง พระกับมาร มันก็เลยไปถึงเรื่อง พระเป็นเจ้ากับ ซาตาน แล้วก็ลงมาถึงเรื่อง มิตรกับศัตรู นี่อยู่ในพวกเดี๋ยวกัน. ท่านลอง คิดดูให้ดี หรือว่า ความราบรื่นกับอุปสรรค; ความราบรื่นก็เหมือนกับ พระ ความเต็มไปด้วยอุปสรรคก็เหมือนกับมาร.

เราผจญูกันอยู่กับสิ่งทั้งสองนี้: พระกับมาร พระเจ้ากับซาตาน มิตรกับศัตรู ความราบริ่นกับสิ่งที่เป็นอุปสรรค. ถ้าเรา ไม่รู้จักแก้ไข บ้องกัน มันก็ จะมีมากเกินไป จนเป็นบ้ำ, แล้วคนก็เป็นบ้ำมามากเหลือที่ จะมากแล้ว; เพราะสิ่งที่เรียกว่ามาร ที่เขาต้อนรับไม่เป็นนี่เอง. แล้ว คนก็กำลังจะเป็นบ้ำกันอยู่อีกมากหรือบ่อย ๆ; เพราะสิ่งที่เรียกว่ามารนี้ ด้วยอีกเหมือนกัน. ฉะนั้นขอให้สนใจเป็นพิเศษกันสักหน่อย ในการที่จะ

รู้จักสิ่งที่ทำให้คนเป็นบ้า ถึงกับตายก็มี, แล้วกำลังหาความสงบสุขกันอยู่ ไม่ได้เป็นส่วนมาก. นี่เรื่องพระกับมาร จึงเป็นเรื่องที่ต้องเอามาพูดกัน.

ดูความหมายของคำว่า พระ กับ มาร.

ในชั้นแรก เราจะพูดกันโดยตัวพยัญชนะ หรือตัวหนังสือก่อนว่า คำว่า พระ นี้ แปลว่า ดี หรือ ว่าประเสริฐ, ส่วนคำว่า มาร มันก็แปลว่า สิ่งที่ ทำลายล้าง. มาร ถือกันว่า มาจากคำว่า ความตาย, มารคือสิ่งที่ทำให้ตาย ผู้ประหาร. แต่แท้ที่จริงนั้น เรื่องประหารเสียให้ตายนี้ ไม่น่ากลัว อะไร ที่ลำบาก มากก็คือ มาทำให้เกิดเป็นอุปสรรค, คือทำให้ประโยชน์ของบุคคลนั้นตายไปโดยที่บุคคลนั้นไม่ต้องตาย บุคคลนั้นมันยังอยู่. แต่เมื่อประโยชน์หรือ ความดีของเขาถูกประหาร ให้ตายไปเสีย เขาก็มีอาการเหมือนกับคนบ้า หรือว่าได้เป็นบ้าไปจริง ๆ, มันเป็นเรื่องละเอียดอยู่มาก ขอให้สังเกตดูให้ดี.

นี้เมื่อกล่าวตามตัวหนังสือ พระ ก็แปลว่า สิ่งที่ดีที่ประเสริฐ, มาร ก็คือ สิ่งที่ทำลายล้าง หรืออุปสรรคของสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา; ว่า โดยอรรถะโดยความหมาย ก็พูดได้ตรงๆ ว่า มาร คือสิ่งที่เป็นอุปสรรค, โดยพฤตินัย ก็คือสิ่งที่มีอยู่ทั่วๆ ไป ในชีวิตประจำวัน. เรารู้จักกันแต่ เรื่องมาร ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วน มารที่เกี่ยวกับ ตัวเองนั้นไม่ได้สนใจ หรือเกือบจะไม่รู้จัก.

มารผจญพระพุทธเจ้าหลายครั้ง หรือหลายสิบครั้ง และครั้งที่รู้จักกัน มากที่สุด ก็คือครั้งที่จะออกบวชและในขณะที่จะตรัสรู้. เมื่อคืนที่จะออกบวช ตามตำนานก็ว่า มีพญามารมาสกัดหน้าห้ามไว้ว่า อย่าไปบวช; เพราะ ว่าจะได้เป็นจักรพรรดิครองโลก ในทิศทั้งปวงอยู่ในไม่ก็วันนี้แล้ว; พระพุทธเจ้าก็ยังไม่เชื่อและออกไปจนได้. และ เมื่อขณะที่จะตรัสรู้ ก็ได้ผจญกับ มารอันใหญ่หลวง ที่เรียกว่า ผจญมารแล้วชนะมาร. ตามตำนานนั้นก็ว่า เป็นมารที่มาจากสวรรค์ชั้นสูงสุดของกามาวจร คือสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ที่เป็นเรื่องสูงสุดของกามารมณ์ โดยความหมายจากตัวหนังสือ ก็มีว่าอย่างนี้.

แต่ โดยความหมายในภาษาธรรม มันยังมีล็กไปกว่านี้ ซึ่งมีผู้
วินิจฉัยกันว่า ความคิดนึกรู้สึกประเภทผ่ายต่ำ ผ่ายที่จะดึงไปหาความต่ำ
นั้นเอง เรียกว่า มาร; เช่นว่ากำลังออกบวช ก็มีมารมาห้ามว่าอย่าออกบวช.
นี่ก็คือความรู้สึกที่ลังเลสักขณะหนึ่งเพียงครั้งเดียว ว่าอยู่เป็นจักรพรรดิอาจจะดีกว่า, หรือว่าเมื่อครั้งที่จะตรัสรู้อยู่หยก ๆ แล้ว ก็ยังมีมารชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ซึ่งมีอำนาจมาก ดูได้จากรูปภาพ ที่เขาเขียนหรือบรรยายสำหรับมารในชั้นนี้ ว่าขี่ช้างที่ดุร้าย มีพลกายมากมายทุกอย่าง ที่มารบกวนพระองค์.
นี่ในความหมายในภาษาธรรม ก็หมายถึง ความหวนระลึกถึง ความสุขสูงสุด ที่สัตว์ในโลกนี้จะได้รับจากกามารมณ์ แม้จะเป็นความลังเล ความหวนระลึกนึกถึงสักแวบหนึ่งเท่านั้น ก็ยังถือว่าเป็นมารได้.

มารนี้คือความรู้สึกประเภทที่ตรงกันข้าม ที่อาจจะเกิดขึ้นมาแม้ สักแวบหนึ่ง เพื่อต่อต้านความรู้สึก ที่เป็นความประสงค์มุ่งหมายอันแท้จริง. ตามตำนานในภาษาคน ก็เขียนให้เป็นยักษ์เป็นมารมาผจญพระพุทธเจ้า; แต่ความหมายในทางภาษาธรรมนั้น คือ ความรู้สึกในภายใน; จะเล่ามัน ก็ค่อนข้างจะยืดยาว.

มูลเหตุที่ใช้คำว่า มาร.

เป็นวิธีของการที่จะสืบต่อข้อความเหล่านี้ คือในสมัยครั้งพุทธกาล นั้น ไม่มีหนังสือที่จะบันทึก เขาสอนกันด้วยปาก และยังต้องการให้อยู่ ยืดยาวมา ก็ต้องการจะสลักในหินสลัก. เมื่อ หนังสือไม่มีใช้ ก็ต้องทำ ให้เรื่องราวนี้เป็นรูปภาพ; เมื่อ ต้องทำให้เป็นรูปภาพ มันก็เกิดปัญหา ขึ้นมาว่า มันเป็นแต่เพียงความรู้สึก จะทำให้เป็นรูปภาพขึ้นมาอย่างไร. เขา ก็ต้องประดิษฐ์ภาพ ให้มันตรงกับลักษณะ หรือความหมาย ของความรู้สึกนั้น ๆ; เพราะฉะนั้นรูปพญามาร ก็ต้องให้ตรงกับความหมายของ ความรู้สึกที่สูงสุด จึงได้ ไปเอารูปมารในชั้นปรนิมมิตวสวัตตีมา เป็นต้น, แล้วเสนามารก็ทำให้มีรูปร่างหน้าตาอย่างนั้นอย่างนี้ สมตามชื่อของความรู้สึก ที่เล็กๆ ลงมาเรียกว่าเสนามาร.

ข้อนี้จะเข้าใจได้ง่าย เมื่อไป*พิจารณาดูจากหินลลักที่สถูปสาญจี* ซึ่งก็ ได้จำลองมาไว้ที่ตึกหลังนั้น ไปดูได้ทุกเมื่อ ว่าหน้าตาของเสนามารแต่ละคน เป็นอย่างไร, หัวหน้ามารสลักเป็นภาพอะไร. ใน*ทุกอิริยาขถของหัวหน้ามาร* ก็มีผู้หญ*ิงกับเด็กคนหนึ่งขนาบข้างอยู่เสมอ, เสนามารมีหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัวต่าง ๆ* กันตามชื่อของกิเลส ซึ่งดูจะมุ่งหมายเอาเรื่องของสังโยชน์ ๑๐ ประการเป็น หลัก. นี้คือความจำเป็นที่จะต้องสลักเป็นรูปภาพ เขาก็เลยต้องคิดหาภาพ จึงไปได้ภาพอย่างนี้มา.

หินสลักเหล่านี้ได้สลักขึ้นตอนแรกๆ ตั้งแต่ยังไม่มีคัมภีร์พุทธ-ประวัติ ไม่มีการเขียนพุทธประวัติ ล่วงมาตั้ง พ.ศ. ๑๐๐๐ จึงจะเริ่มเขียน คัมภีร์พุทธประวัติ แล้วก็เขียนไปตามหินสลักเหล่านี้ ฉะนั้นเรื่องมันจึงตรง กัน ในคัมภีร์พุทธประวัติก็ดี ในหินสลักนี้ก็ดี แต่ขอให้รู้ไว้ด้วยว่า ภาพ หินสลักนี้ ได้สลักไว้ก่อนการเขียนเป็นตัวหนังสือ ตั้ง ๕๐๐ – ๖๐๐ ปี.

นี้เป็นมูลเหตุที่ให้เกิดยักษ์หรือมาร ในรูปแบบที่เป็นบุคคล อย่าง ที่เรารู้กันอยู่ทั่วไป แล้วก็เข้าใจเสียเพียงเท่านั้น ไม่ระลึกนึกถึง สิ่งที่เรียก ว่ามารอันแท้จริง คือความรู้สึกอันเลวร้ายในจิตใจของคน ก็เลยมุ่งหวัง แต่มารภายนอก นั่งรอนั่งคอยแต่มารภายนอก ที่มีหน้าตาเป็นยักษ์เป็นมาร อย่างนั้น เมื่อไรมันจะมาสักที มันก็ไม่มาสักที; ส่วน มารในหัวใจที่ เบียดเบียนขอื้หัวใจอยู่ทั้งวันทั้งคืนนี้ไม่รู้จัก. นี่จะเรียกว่าเป็นคนโง่หรือ คนฉลาด ก็คิดเอาเอง.

นี้เรียกว่าโดยอรรถะหรือความหมายแล้ว และเมื่อ กล่าวโดย ภาษาธรรม ด้วยแล้ว สิ่งที่เรียกว่า มาร ก็คือความรู้สึกคิดนึก ประเภทที่ เป็นของตรงกันข้ามจากความรู้สึกฝ่ายดี หรือที่เป็นอุปสรรคแก่การที่จะ ทำความดี. เป็นมารหรือพระขึ้นอยู่กับความรู้สึกของคน.

ทีนี้ ครั้นมาถึงความรู้สึกของคน คนรู้จักพูดคำ ๆ นี้ ว่าพระว่า มาร เป็น แล้วก็เอามาใช้กับเรื่องของตน สิ่งใดไม่ตรงกับความรู้สึกของ ตน หรือขัดขวางต่อความปรารถนาของตน ก็เรียกว่ามารไปเสียหมด, จนกระทั่งวันคืนนี้มันเต็มไปด้วยมาร. เช่นอย่างว่า *ฝนตกลงมา คนที่ไม่ต้อง* การฝน ก็เรียกฝนนี้ว่ามารมาขัดคอ, หรือเขาต้องการจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง เกิดอะไรขึ้นมาขัดขวางเสีย ก็เรียกว่ามาร; เพราะฉะนั้นมารจึงมีเต็มไป หมด. แล้วบางที่สิ่งเดียวกัน ก็ถูกหาพร้อมกันไปทั้งสองอย่าง; เช่นว่า ฝนตกลงมา คนหนึ่ง ไม่ต้องการ ก็เรียก ว่าเป็นมาร เพราะเขาจะตากผ้า ตากของ, ส่วนอีกคนหนึ่ง ต้องการ จะทำนา เขาก็ว่าฝนนี้เป็นพระ มา โปรด. ทำไมฝนอย่างเดียวกันแท้ ๆ ได้เกิดความหมายเป็นพระหรือเป็น มาร ในระหว่างคนสองพวกนี้ขึ้นมาได้?

ขอให้ท่านทั้งหลายสังเกตดูให้เข้าใจ แล้วในที่สุดก็จะรู้จักอย่าง ลึกซึ้งหรือถูกต้องจริงๆว่า สึงที่เรียกว่ามารนั้นคืออะไร, และมารนี้มันมีอยู่ ในรูปต่างๆกัน. เช่น เวลาเกิดไม่พอใจขึ้นมา ก็หาว่า เวลานั้นเป็นมาร เสียแล้ว, คนที่อยากจะทำอะไรให้ดีเต็มที่ให้ได้เต็มที่ เกิดเวลาไม่พอขึ้นมา เวลานั้นก็ถูกหาว่าเป็นมารเสียแล้ว; ไม่รู้ว่ามารนั้นคือความโง่ที่สิงอยู่ใน หวัของตัว, ไปโทษว่าเวลาเป็นมาร อย่างนี้ก็มี. หรือว่าเป็นคนมีระบบ ประสาทไม่ดี ขึ้งลาดขึ้กลัว มีความกลัวอยู่เรื่อย รบกวนอยู่ตลอดเวลา ความกลัวนี้ก็กลายเป็นมาร เสียแล้ว, มีความกลัวรบกวนหลอกหลอนอยู่ ตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืน. นี้ไม่รู้ว่ามารนั้นคือ สิ่งที่ความรู้สึกของตัว

สร้างขึ้นมา จนเกิดกลัวอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะก็มักเป็นเรื่องกลัว ตาย กลัวเจ็บ กลัวใช้ทั้งนั้น.

อุปสรรคใด ๆ ก็ดี มีอยู่มากมายหลายร้อยหลายพันเรื่อง ล้วนแต่ ถูกกล่าวหาว่าเป็นมาร; ในชีวิตประจำวันจึงมีมารอยู่มาก แม้จะเดิน สะดุดก้อนหินเล็บฉีกไป มันก็โกรธก้อนหิน ในลักษณะที่ว่าเป็นยักษ์เป็นมาร เป็นอุปสรรค; แต่ตัวเองเป็นยักษ์เป็นมารเสียเองนั้นไม่ดู.

ที่เป็นเรื่องสูงๆ ขึ้นมา ยังมีอีกมาก คือขึ้นมาในระหว่างสังคม ในระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เกิดเป็นยักษ์เป็นมารเพราะประโยชน์มันชัด กัน; แม้ที่สุดแต่ลูกสาวกับแม่ ลูกสาวเขาไปรักผู้ชายคนใดคนหนึ่ง แล้ว แม่ไม่ชอบ, ห้ามเสีย, ลูกสาวก็ต้องเห็นว่าแม่นี้เป็นมาร. ลูกชายก็ เหมือนกัน รักผู้หญิงที่พ่อไม่ชอบ มันก็ต้องถือว่าพ่อนี้เป็นมารอย่างนี้ มีอยู่ทั่วไปหรือหาไม่? ท่านทั้งหลายก็ลองพิจารณาดูเอง ยิ่งคิดยิ่งพิจารณา ก็ยิ่งเห็นว่า สิ่งที่เรียกว่ามารนี้มันเต็มไปหมด หรือพระเณรที่หมกมุ่นอยู่แต่ เรื่องความชั่วความเลว อยู่ไม่ได้, ผ้าเหลืองมันร้อน ก็โทษว่ามารอีกแล้ว; ที่จริงก็คือความโง่ของเขาเอง มันสร้างมารขึ้นมา.

ถ้าท่านสังเกตดูทุกเรื่องทุกราวแล้ว ก็จะรู้ได้ว่า สิ่งที่เรียกว่ามาร นั้นเป็นเพียงความรู้สึกภายใน มันสร้างให้เกิดความรู้สึก, หรือความหมาย แก่สิ่งหนึ่งสิ่งใด ในลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อกิเลสนั้น. ส่วนใหญ่มันเป็น อย่างนี้ รู้จักกิเลสก่อน, แล้วรู้จักว่ากิเลสมันต้องการอะไร; ถ้าความรู้สึก ใดมันเกิดขึ้นตรงกันข้าม ไม่อำนวยแก่กิเลสแล้ว กิเลสมนก็จะรู้สึกว่า สิ่ง นั้นเป็นมารไปเสียทั้งนั้น.

ตัณหาทำให้เกิดมารในชั้นลึก.

ทีนี้ถ้าดูให้ละเอียด ในชั้นปรมัตถ์หรือในชั้นที่มีความหมายลึก จะมองเห็นได้ไม่ยากเลย ว่า สิ่งที่เรียกว่า มาร นั้น มัน เกิดมาจากความอยาก ที่เรียกว่าตัณหา คือความอยาก ด้วยอำนาจของอวิชชาทั้งนั้นแหละ. อาตมาใช้คำว่า "ทั้งนั้นแหละ" น่ะ, คือว่าทุก ๆ อย่างทุกเรื่องเลย.

เรื่องก็ไปตรงกับหลักเกณฑ์ทางอริยสจัจ์ทั้งสี่ ที่ว่า ความทุกข์เกิด มาจากตัณหา, คำนี้มีความหมายมาก ในเรื่องนี้ก็เอามาใช้ได้เหมือนกัน ว่าสิ่งที่เรียกว่า มารนี้ ก็ยังเกิดมาจากตัณหา. ถ้าผู้ใดไม่มีตัณหาผู้นั้นไม่มี มาร, ผู้ใดมีตัณหาผู้นั้นจะมีมาร, มีตัณหามากมายเท่าไร ก็จะยิ่งมีมารมาก ขึ้นเท่านั้น ถ้ามีตัณหา ความต้องการด้วยอำนาจอวิชชาหยุมหยิมไปหมด, มนก็จะมีมารหยุมหยิมไปหมดด้วยเหมือนกัน. เพราะสิ่งที่เรียกว่ามารนั้น มนเกิดมาจากตัณหาคือความอยาก; ถ้าไม่มีอยาก คือไม่มีตัณหาแล้ว มาร เกิดไม่ได้, มารมันมีไม่ได้. ฉะนั้น มาร มันเกิด หรือ ตั้งตันขึ้นมาจาก ความอชาก หรือ ตัณหาของคน ๆ นั้นเอง; ไม่ใช่มันมาจากข้างนอก, ไม่ใช่มันมาจากบนพ้า, หรือมาจากใต้ดิน มาจากนรก มาจากใหนก็หามิได้, มนมาจากตัณหา คือความอยากด้วยอำนาจของอวิชชา ของบุคคลคนนั้นเอง.

ลูกของพญามาร หรือ ธิดาของพญามาร ถือกันว่ามีชื่อว่า ตัณหา ราคา อารดี. ตัณหา ก็คือ ความอยาก อยู่แล้ว, ราคา ก็คือ ความกำหนัด อยู่แล้ว, อารดี ก็คือ ความยินดีที่กว้างขวาง อยู่แล้ว. ตัวหนังสือมันก็บอกอยู่อย่างนั้น ว่าสิ่ง ที่เรียกว่า มารนั้น มีความหมายคือตัณหาหรือความอยาก; ถ้าเราไม่อยาก มารมันเกิดไม่ได้. เช่นเราไม่ได้อยากจะตากผ้า ฝนมันตกลงมาก็ไม่เป็นไร, หรือว่าเราไม่ได้อยากจะได้อะไร มันก็ไม่มีอะไร ที่จะเกิดเป็นอุปสรรคต่อ ความอยากของเรา. เราไม่ได้อยากกินอะไร มันก็ไม่เกิดความผิดหวังที่จะ ไม่ได้กิน, ในเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐพพะ ธัมมารมณ์ทั้งหลาย ถ้า ไม่มีความอยากแล้ว ก็ไม่มีสิ่งที่เป็นอุปสรรค คือสิ่งขัดขวางหรือเป็นมาร.

ฉะนั้นขอให้มองให้ดี ในชั้นนี้เสียก่อน ว่า มารมันเกิดมาจาก
กวามอยากของคน ๆ นั้นเอง; ถ้ามองไม่เห็นหรือไม่เข้าใจข้อนี้ ก็จน
บัญญา ที่ว่าจะแนะนำให้ท่านทั้งหลายรู้จักสิ่งที่เรียกว่ามาร อย่างถูกต้องได้.
เดี๋ยวนี้ขอยืนยันอยู่ตลอดเวลาว่า สิ่งที่เรียกว่ามารนั้นมันเกิดมาจากความอยาก
ด้วยอำนาจของอวิชชา ของคนนั้น ๆเอง. ถ้ามันอยากด้วยสติบัญญาก็ไม่
เป็นไร มันไม่ถึงกับเกิดเป็นมารขึ้นมาได้; แต่ถ้า อยากด้วยอวิชชาคือ
กวามโง่แล้ว ทุกอย่างจะเป็นมารไปหมด, และเป็นเต็มที่ เป็นเต็มขนาด
ของความอยากหรือต้ณหานั้น เป็นแน่นอน.

สรุปความว่า มารเกิดมาจากความอยาก, ให้มีความอยากก็ไม่นี้ มาร. ฉะนั้นใครผู้ใดมีมารรบกวนมาก ก็หยิบเอามารนั้นขึ้นมาดูที่ละ ตัว ๆ แล้วจะพบว่า มันมาจากความอยากอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ. เช่น อยากอยู่ไม่อยากตาย มันก็มีความกลัวตายเป็นมาร, กลัวความเจ็บความใช้ เป็นมาร, เพราะว่ากูมันอยากอยู่ กูมันไม่อยากตาย. ถ้ามีความยึดมันถือมัน อย่างใดอย่างหนึ่งตามอำนาจของความอยากนั้นแล้ว ความยึดมั่นถือมันนั่น แหละ ก็จะเป็นมาร. ฉะนั้นเรา จงรู้จัก สิ่งที่เรียกว่ามารถันเสียให้ถูกต้อง; อย่าไป หลงเหมือนกับลูกเด็กๆ เขียนรูปยักษ์รูปมาร น่าเกลียดน่ากลวอย่างนั้น อย่างนี้ มาจากเมืองยักษ์เมืองมาร มาคอยขัดขวางอย่างนั้นอย่างนี้. ที่จริง แล้ว มารนั้นมันงอกขึ้นมา ในหัวใจของคนที่รู้สึกว่าตนมีมารนั้นเอง.

นี้คือหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่จะต้องรู้, และเป็นช่องทางที่เราจะกำจัด มารได้ ว่ามารสร้างขึ้นด้วยความอยากความต้องการของกิเลส, ไม่มีความ อยากความต้องการของกิเลสแล้ว มารก็ไม่มี ไม่อาจจะเกิดได้.

มารมีมาเพื่อให้คนฉลาด.

ทีนี้ อาตมาอยากจะพูดต่อไป ซึ่งอาจจะแปลกหูท่านทั้งหลาย ว่า มารนั้นอย่าไปมองเห็นให้มันเป็นมารเป็นแมนอะไรไปนักเลย; มองเห็น มาร ว่าเป็นของขวัญที่มาจากพระ กันเสียดีกว่า, มารนั้นคือของขวัญ ของพระ, พระประทานของขวัญให้เป็นมาร.

พระคือดี่ หรือประเสริฐ หรือราบรื่น หรือเป็นสุข หรือ บรรลุ มรรค ผล นิพพาน เสียเลย เรียกว่า พระ, มารคือของขวัญของพระ, มา จากพระ, หมายความว่า ถ้าไม่มีมาร เราก็โง่ เราก็ไม่มีความสามารถ, ไม่มี สมรรถภาพอะไร. ถ้าไม่มีกิเลส เราก็ไม่มีความฉลาด ในการที่จะตัดกิเลส. เดี๋ยวนี้กิเลสมันก็มี, จึงยอมรับเอาด้วยดีว่า นี้เป็นสิ่งที่มีมา สำหรับทำให้ เราเป็นคนฉลาด, ต้อนรับกิเลสหรือมาร ในฐานะที่มาช่วยให้เราฉลาดยิ่ง ๆ ขึ้นทุกที.

เราทำมารให้เป็นของมีประโยชน์ได้; เช่นว่ากลัวขึ้นมา ด้วย ความโง่เขลา ก็พยายามพิจารณา ทำลายความกลัว หรือความโง่เขลาเสียให้ ได้, นี้ก็กลายเป็นของดีไป. หรือเวลาที่มันมีน้อยไม่ค่อยพอ รู้สึกว่าเวลา ไม่พอ แล้วก็งานไม่เสร็จ ก็เสียดาย ก็รู้จัก ทำให้เวลามันพอ หรือทำให้ เก่งขึ้น ให้เร็วขึ้น ให้ฉลาดขึ้น, หรือว่าถ้ำทำไม่ได้ ก็ทำจิตชนิดที่ ไม่ต้อง เป็นทาสของเวลา, อย่าให้เวลามันมาเคียวกินเรา. เราทำไปด้วยจิตที่ ปราศจากกิเลสตัณหา สิ่งที่เรียกว่าเวลา ก็ไม่ทรมานเรา. นี่เวลาก็ไม่เป็น มารแก่เรา แล้วสามารถทำให้เราเอาชนะเวลาได้ มันก็ใกล้มรรค ผล นิพพาน เข้าไปทุกที. นี้เราเรียกว่ารู้จัก ทำมาร ให้กลายเป็นของขวัญที่ มาจากพระเสีย.

ในเรื่องธรรมดาสามัญเล็กๆน้อยๆทั่วไป ก็ขอให้เล็งไปที่สิ่งที่ เรียกว่าอุปสรรค. ขอให้มองเห็นว่าอุปสรรคทั้งหลายนั้น มันมีมาเพื่อ ให้เราฉลาด. อุปสรรคไม่มีแก่คนฉลาด; อุปสรรคมีแก่คนโง่. เพราะ ฉะนั้นถ้ารู้ว่าอะไรเป็นอุปสรรคแล้ว ก็ยอมรับเสียดีๆ ว่าเรามันยังโง่, แล้ว ก็รีบค้นหาตนตอของอุปสรรค ทำลายรากเหง้าของอุปสรรค จนอุปสรรค ไม่มี, เราก็กลายเป็นคนฉลาดขึ้นมาทันที เป็นคนมีความสามารถเข้มแข็ง ขึ้นมาทัน. นี้เรียกว่า อุปสรรค มันมาเพื่อทำให้เราเป็นคนฉลาด สามารถและเข้มแข็ง. คนโดยมากไม่ต้อนรับอุปสรรคอย่างนี้ มัวแต่ร้องโวยวายไปอย่าง นั้นอย่างนี้ อย่างน่าละอายที่สุด, แล้วก็ยังไม่รู้สึกละอาย, เป็นอยู่ทั่วไป ในหมู่พุทธบริษัท ไม่ยกเว้นแม้ที่เป็นพระเป็นเณร ไม่สามารถที่จะเอา ชนะอุปสรรคเหล่านี้ได้ ก็เต็มไปด้วยมาร, แล้วก็ถูกมารกระทำย่ำยี บ่นป็ จนแหลกลาญไม่มีอะไรเหลือ, เพราะไม่รู้จักต้อนรับอุปสรรค ให้กลายเป็น สิ่งที่มาเพื่อทำให้เราฉลาดและสามารถ.

รวมความว่า มารทุกชนิดนั้นเป็นของขวัญมาจากพระ คือจะ ทำให้เราเป็นพระ. ถ้าเราชนะมารได้ เราก็จะเป็นพระ; ฉะนั้นจึงถือว่า มารนี้ คือของขวัญของพระ.

ทางศาสนาถือว่ามารเป็นเครื่องทดสอบ.

ถ้าจะพูดอย่างศาสนาอื่น เขาก็มีพระเจ้าและมีซาตาน เช่น ศาสนา คริสเตียน เป็นต้น มีพระเจ้าแล้วก็มีขาตาน. คนที่ พูดส่ง ๆ ไปไม่พิจารณา เห็นเป็นว่าพระเจ้าเป็นคู่ปรับกับซาตาน, หรือซาตานเป็นอุปสรรค เป็น คู่ปรับกันกับพระเจ้า. นี้มันคนโง่พูด, แล้วทำลายพระเจ้าของตน ให้หมด ค่าลงไปแทบจะไม่มีเหลือ; เป็นพระเจ้าทั้งที่แล้วยังมีคู่อุปสรรค มีมาร เป็นคู่ล้างผลาญ คือซาตานเสียอีก. ที่จริงนั้น ซาตานนั้นก็คือขี้ผู่นอะไร เม็ดหนึ่ง ของพระเจ้า ซาตานคือข้อสอบไล่ของพระเจ้า ที่ส่งมาสอบไล่คน ทั่ว ๆ ไป; แม้แต่พระเยซูที่ถือว่าเป็นลูกของพระเจ้า ก็ถูกซาตานสอบไล่

เสียในลักษณะที่เรียกว่างอมแงมด้วยเหมือนกัน, ไม่เชื่อก็ไปอ่านดูในคัมภีร์ ใบเบิ้ล. แต่ในที่สุดพระเยซูก็เอาชนะซาตานได้ เป็นพระศาสดาสอนพระ ศาสนาต่อไป.

ในคัมภีร์ที่มีพระเจ้า ถือพระเจ้าเป็นใหญ่แล้ว เขาก็จะมีคำกล่าว ว่า ทุกอย่างพระเจ้าสร้างขึ้นมาทั้งนั้น ไม่ยกเว้นอะไร; ฉะนั้นขาตานก็เป็นสิ่งที่ พระเจ้าสร้างขึ้นมาด้วย เหมือนกัน, แล้วซาตานจะมาเป็นคู่อุปสรรคศัตรูกับ พระเจ้าได้อย่างไร. ไปคิดดูกันเสียใหม่เถอะ ในที่สุดจะเห็นว่า ขาตานนั้น เป็นข้อสอบไล่ของพระเจ้า ที่ส่งมาสอบไล่เรา ว่าเราดีพอหรือยัง? เก่งพอ หรือยัง? มีความอดกลั้นอดทนพอหรือยัง? มีสติบัญญาพอหรือยัง?

มารในพุทธศาสนา.

แม้ใน สาสนาพุทธ นี้ก็ให้ถือว่า กิเลสหรือมารนี้ก็เป็นเครื่อง สอบไล่คน. ถ้าสอบไล่ได้ก็หมายความว่า เป็นคนที่ถึงขนาด; ถ้ายัง สอบไล่ไม่ได้ ก็เรียกว่ายังไม่เป็นคนเสียจะดีกว่า แล้วบางที่จะเลวกว่าสุนขึ้ง ด้วย. เพราะว่าคนมีปัญญามากกว่าสุนขึ้มกำ ทำไมจึงเอาชนะอุปสรรค เหล่านี้ไม่ได้?

ถ้า*กิเลสมารมา ก็ต้องเอาขนะกิเลสให้ได้*, ถ้า*ขันธมารมา* เป็นความ เจ็บไข้ทางร่างกายนี้มา *ก็เอาชนะมันให้ได้*, ถ้า *อภิสังขารมาร* คือการปรุงแต่ง มา ก็เอาขนะการปรุงแต่งให้ได้, อย่าให้มันเอาชนะเราได้, ถ้า เทวปุตตมารมา ก็เอาขนะมันให้ได้ คือไม่หลงใหลในอัสสาทะ ความสนุกสนาน เอร็ดอร่อย ทางอายตนะ ไม่เป็นทาสทางอายตนะ, แม้แต่ มัจจุมารจะมา ก็จงกระทำ เหมือนอย่างว่า ตีหัวมันเล่นให้กระเด็นไป, ไม่มีความตาย สำหรับคนที่ไม่ ยึดถืออะไร ว่าเป็นตัวตนหรือของตน. นี่อย่างนี้ต่างหาก จึงจะสมกับที่เป็น พุทธบริษัท รับนับถือพระพุทธศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสมพุทธเจ้า.

ท่านจงมองเห็นว่า มารหรือซาตานนั้น เป็นของขวัญของ
พระเจ้าก็ได้ คือให้มาสำหรับให้มนุษย์มันเลื่อนขั้นตัวเอง, หรือจะถือว่า
เป็นข้อสอบไล่ของพระเจ้า ส่งมาสอบไล่มนุษย์ก็ได้, เพื่อมนุษย์จะได้ดี
ขึ้นไปตามลำดับๆ. อย่าไปคิดว่ามารนี้เป็นคู่ปรับทัดเทียมกันกับพระเจ้า;
นั้นมันคนใง่พูด. เพราะว่าซาตานนั้นเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างมา; ถ้าเปรียบ
เทียบกับพระเจ้าแล้ว ซาตานก็เหมือนขี้ฝุ่นสักเม็ดหนึ่งก็จะไม่ได้กระมัง.
ฉะนั้นเราอย่าเอาซาตานไปเป็นคู่ปรับกันกับพระเจ้า, ให้ถือว่าเป็นส่วนนิด
หน่อย รวมอยู่ในสิ่งทั้งหลายที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา. แต่ส่วนที่เรียกว่า ซาตาน
หรือมารนี้ สำหรับไว้สอบไล่คน ไว้รุกคนโง่, ไว้ทรมานคนโง่, ให้ค่อย ๆ
กลายเป็นคนฉลาด และเอาชนะความทุกที่ได้.

เราสามารถเปลี่ยนมารเป็นพระได้.

ดังนั้น สรุปความว่า เราอาจจะเปลี่ยนมารให้เป็นพระได้ ใครจะ เชื่อไม่เชื่อก็ตามใจ. อาตมาก็ยังยืนยันอยู่อย่างนี้ ว่าเราอาจจะเปลี่ยนมาร ให้เป็นพระได้, นับตั้งแต่จะ เปลี่ยนอุปสรรค ทั้งหลาย ให้กลายเป็นสิ่ง สนับสนุนส่งเสริมได้. กิเลสทั้งหลายอันเป็นความรู้ผิด เราก็จะเปลี่ยน ให้เป็นความรู้ถูกได้, เป็นความรู้ที่ถูกต้องได้.

คนที่เขาฉลาดเขาพูดว่า กิเลสกับโพธินั้นเป็นของสิ่งเดียวกัน เป็นของอย่างเดียวกัน คือมันเป็นความรู้เหมือนกัน : กิเลสเป็นความรู้ผิด, โพธิเป็นความรู้ถูก; มัน เป็นความรู้เหมือนกัน ; เปลี่ยนผิดให้เป็น ถูกเสีย, มันก็กลายเป็นสิ่งเดียวกัน, กิเลสเปลี่ยนให้เป็นโพธิใด้อย่างนี้. ฉะนั้นเราจึง เปลี่ยนมารให้เป็นพระได้. ตัวแท้ตัวจริงมันมีอยู่เต็มที่ นั้น คือความรู้ เป็นไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ มันมีอยู่ในตัวมันเอง มัน เป็นความรู้ ก็ถือหางเสือให้ เมื่อความรู้นี้เดินถูกทาง เป็นความรู้ที่ถูกต้อง ก็เป็นความรู้ชนิดที่เป็นโพธิ, ทำให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน.

ถ้า เดินผิดทางเป็นความรู้ที่ผิด มันก็ไปหาความทุกข์ หาความ ยากลำบาก หาทางอบาย หานรก. แต่ก็อย่ากลัว เมื่อมัน ถึงที่สุดเข้า มันก็วกกลับมาหาที่ถูกใหม่; เพราะไม่มีอะไรที่มันจะทนอยู่ได้ จะทนอยู่ ในกองทุกข์ได้. เมื่อมีความทุกข์เข้ามันก็ดิ้นรน, มันกลับ ตกนรกหลายๆ หายเข้า มันก็เบื่อมันก็ระอา ก็หาหนทางที่จะมาสู่ความถูกต้องได้. เพราะฉะนั้นไม่เป็นไร เรียกว่า มีพระนิพพานคอยดัก ผู้มีความรู้อยู่ข้างหน้า ทั้งนั้น; ถ้าเดี๋ยวนี้ รู้ถูก มันก็ดือยู่แล้ว จะได้เป็นไปโดยเร็ว; ถ้าเดี๋ยวนี้ รู้ผิด ก็รับบาปรับกรรมกันไปเรื่อย ๆ ก่อน, แล้วก็จะค่อยเปลี่ยนแปลง, นี้เราอาจจะเปลี่ยนมารให้เป็นพระได้อย่างนี้.

ข้อสำคัญอยู่ที่วิธี.

ข้อสำคัญนั้นมันอยู่ที่วิธี, การจะทำอะไรให้สำเร็จหรือไม่สำเร็จ นั้น มันอยู่ที่วิธี. เช่น ความรู้มี อยู่แล้ว ก็มีวิธีที่จะทำให้ความรู้นั้นมัน เป็นความรู้ที่ถูก, มันก็มีประโยชน์. ความรู้นั้นเป็นตัวกำลัง ถ้าเราใช้ ถ้าลังผิด มันก็ เกิดผลอย่างหนึ่ง, ถ้าเรา ใช้กำลังถูก มัน ก็เกิดผลอย่าง หนึ่ง. สติบัญญานี้ก็คือความรู้หรือกำลัง อย่างหนึ่ง ถ้าใช้ผิดมันก็เกิดผลร้าย, ถ้า ใช้ถูกมันก็เกิดผลดี. ความสำคัญมันจึงอยู่ที่วิธี ที่กระทำที่จะให้เกิดอะไร ขึ้นมา.

เราจงมองให้เห็นว่า ความสำเร็จประโยชน์นั้น มันสำคัญอยู่ที่ วิธีที่จะทำ. เดี๋ยวนี้เราไม่มีวิธีที่ถูกต้อง เราจึงไม่ได้รับผลดี. เราเปลี่ยน วิธีเสียให้ถูก การได้รับผลดี ก็จะเป็นสิ่งที่มีได้โดยง่ายดาย; เพื่อจำง่าย ลืมยากได้เขียนเป็นคำกลอนไว้ ดังนี้ ว่า ทุกอย่างมันสำคัญที่วิธี:-

ผิดวิธี ก็ดีหาย กลายเป็นบ้า
เรื่องดีดี คนโง่จับ ก็กลับกลาย
ถูกวิธี บ้าก็หาย กลายเป็นดี
เรื่องร้ายร้าย คนดีจับ กลับเหลี่ยมคู
หาวิธี อย่าท้อใจ ที่ใม่อาจ
ถ้าสะสาง อย่างสูงสุด ถูกพุทธวิธี

สมน้ำหน้า ค้าดี จนดีหาย
เป็นเรื่องร้าย อยู่ถมไป ไยมิดู
กลายจากผี เป็นมนุษย์ สุดสวยหรู
เป็นเรื่องดี ก็มีอยู่ ดูให้ดี
เพราะความโง่ ความขลาด นำวิถี
พลิกโลกีย์ เป็นโลกุตตร์ ทุกข์หยุดเอง.

ลองพึ่งดูว่าจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ หรือเป็นเรื่องบ้าหรือเรื่องดี, คือบอกให้ทราบว่า ถ้าทำผิดวิธีแล้ว เรื่องดี ๆ ก็กลายเป็นเรื่องบ้าไปหมด, มันค้าดีไม่ถูกวิธีจนดีหายหมด. เรื่องดี ๆ อยู่แท้ ๆ คนโง่ไปจับเข้าเท่านั้น แหละ เรื่องดี ๆ ก็กลายเป็นเรื่องร้ายไปหมด, นี้พอจะเข้าใจได้.

เอ้า, ที่นี้ มาทำเสียให้ถูกวิชี; พอทำถูกวิชี เรื่องบ้า ๆ ก็หาย หมด กลายเป็นเรื่องดี, ถึงขนาดที่ว่าที่เป็นผีเป็นพาลนั้นน่ะ มันมากลาย เป็นมนุษย์เป็นพระอริยเจ้าก็ได้. เรื่องมันร้าย ๆ อยู่ พอคนดีเข้ามาแตะต้อง เรื่องร้ายก็กลายเป็นดี อย่างนี้ก็มีอยู่ทั่ว ๆ ไป. ทำไมไม่ดู ?

ทีนี้ หาวิธี ค้นหาวิธีให้ถูก. อย่าท้อใจว่ามันไม่มีหนทาง, อุตสาห์ค้นหาวิธีมันก็จะพบ. ที่หาไม่พบนั้น เพราะความโง่หรือความ กลัว มันเข้ามาครอบงำ; เอาความโง่ความกลัวออกไป มันก็จะพบวิธี.

ฉะนั้นถ้าเราสามารถจะ หาพบวิธีที่ดีที่สุด ตามที่พระพุทธเจ้า ท่านสอนแล้ว เรา ก็อาจจะ พลิกโลกีซ์, โลกิยะนี่ ให้เป็นโลกุตตระได้. เรื่องโลกิยะนี่พลิกเหลี่ยมให้กลับเป็นโลกุตตระได้; เพราะว่าเรามีวิธีที่ดี.

ฉะนั้นขอให้เราพยายามหาวิชี ให้พบวิชีที่ดี ก็จะสามารถทำ มารให้เป็นพระได้, เปลี่ยนมารให้เป็นพระได้. เรื่องมันเป็นอย่างนี้ นี่ เรียกว่าสำคัญอยู่ที่วิธี. คนโง่สร้างมารตามความต้องการของกิเลส.

ที่นี้ขอที่จะพูดต่อไป ก็คือว่า กนโง่มัวแต่สร้างมารให้ตัวเอง, คนโง่มันมัวแต่สร้างมารให้ตัวเอง. ฉะนั้นถ้าใครรู้สึกว่า มันเต็มไปด้วย อุปสรรค, เต็มไปด้วยมาร, เต็มไปด้วยสิ่งขัดขวาง, เต็มไปด้วยสิ่งร้าย ๆ รอบข้างอยู่อย่างนี้แล้ว, ก็รีบดูตัวเอง จนพบความโง่ของตัวเอง; ให้รู้ว่า กวามโง่ของตัวเอง มันสร้างมารขึ้นมา. คนโง่มัวแต่สร้างมาร อย่างที่ กล่าวมาแล้วข้างตันว่า พอกิเลสต้องการอะไรเมื่อไร มันก็สร้างมารขึ้นมา ทันที; เพราะมันไม่มีอะไร ที่จะเป็นไปตามความต้องการของกิเลส, หรือ แม้แต่ของสติบัญญา มันก็ยังไม่เป็นไปตามความต้องการของสติบัญญา ได้ เสมอไป. แต่มันค่อยยังชั่วกว่ากิเลส. แต่ถ้าเป็นกิเลสแล้วมันมีความโลภ ความโกรธ ความหลงแล้ว, มันไม่มีอะไรที่จะเป็นความสงบสุขได้. คนโง่ มัวแต่สร้างมารให้ตัวเอง, สร้างขึ้นมาด้วยต้นหาอุปาทาน.

ท่านลองคิดดูให้ดีว่า มารที่คอยรบกวน คอยหลอนอยู่ ทั้งกลาง วันทั้งกลางคืน ทั้งหลับทั้งตื่นนั้น ท่านเป็นผู้สร้างขึ้นมาเองทั้งนั้น เรียก ว่านี้ เป็นความผิดของตัวเอง. ทำไมไม่พยายามพิจารณาดูให้ดี? เพราะ เราไปต้องการอะไรเข้า มันจึงเกิดความไม่ได้ตามต้องการ. ฉะนั้น อช่าไปต้องการ อะไรเข้า ด้วยความโง่ ที่เรียกกันว่าตัณหา, คือความต้อง การด้วยอำนาจของอวิชซา. ถ้าอยากอะไร จะทำอะไร ก็ทำด้วยปัญญา ทำด้วยวิชชา อช่างนี้ไม่เรียกว่าตัณหา.

ถ้ามีสติบัญญา อย่างนี้ทำอะไรมัน จะไม่รู้สึกว่าเป็นความทุกข์, มันจะไม่พบกับสิ่งที่เรียกว่ามาร; เพราะมันไม่มีกิเลส ที่เป็นเหตุให้กระทำ. ถึงแม้ว่าทำแล้วมันไม่สำเร็จ มันมีอุปสรรคอะไรมา, มันก็ดูเป็นของธรรมดา ไป. เราดูไปในแง่ที่ว่า เดี๋ยวนี้เราทำมันไม่ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของพระ ธรรม, เราทำไม่ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของอิทปับัจจยตา มันก็เป็น อย่างนี้เอง; แล้วเราก็ไม่เสียใจ, เราไม่นั่งร้องให้อยู่, เราไม่กลัวตาย, เราไม่กลัวความเจ็บใช้, ไม่กลัวอะไร ๆ หมด, เพราะเรารู้อย่างถูกต้อง ถึง เรื่องกฎเกณฑ์ของพระธรรม หรือกฎเกณฑ์ของอิทปับจจยตา.

ส่วนคนโง่ไม่เป็นอย่างนั้น มันมือวิชชา, ต้องการจะเอาอย่างที่ อวิชชาของตนต้องการ, มันก์พบไปแต่ความไม่ได้ตามต้องการ. เรื่อง ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็เหมือนกัน มันต้องการอย่างที่เป็นอวิชชา แล้ว ก็ไม่ได้ตามที่ต้องการ แล้วเห็นเป็นตัวกู—ของกู เป็นผู้เกิด แก่ เจ็บ ตาย มันก็เลยเป็นทุกข์ใหญ่หลวงอยู่ในที่นั้น ในเวลานั้น ในขณะนั้น.

พอไม่มีความโง่ว่าตัวกูว่าของกู ไม่มีตัวกูไม่มีของกู มันก็ไม่มี
กิเลส, ก็ไม่ต้องการอะไร, มันก็ไม่ประสบความผิดหวังอะไร. อย่าไป
หวังด้วยความโง่, อย่าไปหวังด้วยอวิชชา, เรียกว่า อย่าหวัง นั้นแหละถูก
แล้ว. คนที่บัญญาเขาไม่ต้องหวัง, เขาต้องการอะไรก็ทำไปก็แล้วกัน
ไม่ต้องมีความหวัง. อย่าถือคติบ้า ๆ บอ ๆ ว่าชีวิตนี้อยู่ด้วยความหวัง.

ชีวิตนี้ต้องอยู่ด้วยสติบัญญา.

ถ้าถือว่าชีวิตนี้อยู่ด้วยความหวังแล้ว มนจะเป็นโรคประสาททั้งวัน ทั้งคิน มนจะเป็นบ้าและมนจะตาย. คนขอบพูดกันว่าชีวิตนี้อยู่ด้วยความหวัง ที่จริงก็ไม่ได้อยู่ด้วยความหวังทั้งวันทั้งคืน มันพูดแต่ปาก. ลองให้มี ชีวิตนี้ อยู่ด้วยความหวังจริง ๆ ทั้งวันทั้งคืน จะต้องเป็นบ้า แล้วมัน จะ ต้องตาย.

ชีวิตนี้ต้องอยู่ด้วยสติบัญญา รู้ว่าอะไรเป็นอะไร และถ้าต้อง การอะไร ก็ทำให้ถูกต้องตามวิธีของมัน ก็ไม่ต้องมีความทุกข์, มีแต่ความ ก้าวหน้าราบรื่นไป, ไม่มีอุปสรรคไม่มีมาร. นั้นเรียกว่าเขาไม่ได้สร้างมาร ขึ้นมาให้แก่ตัวเอง; เขาไม่อยาก, เขาไม่หวังด้วยความโง่, คือไม่อยาก ไม่หวัง ด้วยกิเลสตัณหาอุปาทาน. เมื่อรู้ว่า ต้องการอะไรก็ทำไป อย่าง เช่นอยากจะมีเงิน, ต้องการจะมีเงิน, ก็อยากด้วยสติบัญญา แล้วก็ทำไปโดย ไม่ต้องหวัง มันก็นอนหลับสนิท ไม่เป็นโรคเส้นประสาท. ถ้าทำไปด้วย ความหวัง หวังอยู่ทั้งวันทั้งคืน มันก็ต้องเป็นโรคเส้นประสาท, แล้วมันจะ เป็นบ้า, แล้วมันจะต้องตาย ต้องวิกลจริต. นี่เรียกว่ามารนั้นเราสร้างมัน ขึ้นมา จนถึงกับทำลายตัวเองให้เป็นบ้า ให้วิกลจริตและให้ต้องตาย.

ฉะนั้น หยุดสร้างมาร, อย่ามั่วแต่สร้างมารขึ้นมาให้ตัวเอง, อย่ามั่วสร้างความกลัว ขึ้นมาหลอนตัวเองอยู่ตลอดเวลา, อย่ามั่วสร้างความโลภ ให้มันหลอนตัวเองอยู่ตลอดเวลา, อย่ามั่วสร้างความโกรธ ให้มันหลอนตัวเอง อยู่ตลอดเวลา, *อย่ามัวสร้างความโง่* ให้มันโง่หนักขึ้นไปหนักขึ้นไป; นี้ เรียกว่าเราไม่สร้างมาร.

มีชีวิตอยู่ชนิดที่ไม่มีมาร จะเป็นสุขสนุกสบายสักเท่าไร ก็ลองไป คิดดูเอาเองเถิด. ถ้ามันมีชีวิตอยู่ด้วยมารเต็มไปด้วยมาร ก็เพราะว่าคนนั้น มันมัวแต่สร้างมาร ขึ้นมาให้แก่ตัวเอง, นี้ขอให้เข้าใจเรื่องนี้ให้ดีๆ. ได้ เขียนเป็นคำกลอนกันลืมไว้อย่างนี้ ว่า พวกคุณมัวแต่สร้างมาร.

มารจะมี เมื่ออยากดี หรืออยากได้
เพราะความยึด แห่งตัวฉัน มันเหลือเพื่อ
ถ้าไม่อยาก ได้อะไร, เป็นอะไร
อย่าอยากอะไร ที่เป็นไป ด้วยอัญญาณ
คิด พูด ทำ ทุกอย่าง ด้วยชื่ญญา
อย่ามีอยาก จะเย็นดี กว่าที่เคย

แม้อยากตาย ก็ยังมี พิลิกเหลือ
ไม่มีเรื้อ เรื่องความอยาก มากประการ
มารจะมี ได้ใจน ลองกล่าวขาน
จะไม่เกิด มีมาร ขึ้นมาเลย
ไม่ต้องมี ตัณหา หนาท่านเอ๋ย
มารไทนเว้ย จะเกิดได้ ไม่เห็นทาง.

มใจความว่า มารจะมีเมื่อเราอยากดีหรืออยากได้; พออยากดี มันก็จะต้องรู้สึกว่าไม่ได้ดี, พออยากได้ มันก็รู้สึกว่าไม่ได้, ยังไม่ได้, ไม่ได้ ตามต้องการ, มันก็เกิดทรมานหัวใจแล้ว; นี่มารมันมีเสียแล้ว เมื่ออยากดี หรือเมื่ออยากได้; แม้อยากจะตายบางที่ก็ยังมีมารได้เหมือนกัน, คือมัน ไม่ตายได้สมใจ มันก็พิลึก.

มัน มีความชืดมั่นมากเกินไป ในเรื่องเกี่ยวกับความอยาก; ถ้าไม่อยากได้อะไร, ไม่อยากเป็นอะไร, มารจะมีได้ใฉน? ลองว่ามาที. เมื่อฉันไม่อยากได้อะไร, ไม่อยากเป็นอะไร, มารจะเกิดได้อย่างไร? ใคร ไปลองคิดดู. มันจะไม่ประสบกับความผิดหวังหรือความไม่ได้ เพราะว่าฉัน ไม่อยากได้และไม่อยากเป็น. ฉันมีชีวิตอยู่ด้วยสติบัญญา ทำอะไรก็ทำไป, ทำไป, ทำไปโดยในใจไม่ต้องนึกอยากได้หรืออยากเป็น, มันไม่มีมาร.

นี้มีชีวิตอยู่นี้ อย่าอยู่ด้วยอัญญาณ; อัญญาณคือไม่มีญาณ คือ ไม่มีความรู้. อย่าอยู่ด้วยอัญญาณ แล้วก็จะไม่เกิดตัณหาขึ้นมาได้. เราคิด เราพูด เราทำอยู่ตลอดเวลาด้วยบัญญา, อย่าให้ตัณหาเข้ามา อย่างนี้มัน เป็นเย็น แล้วมารใหนจะแทรกเข้ามาได้. นี่พวกคุณมัวแต่สร้างมาร, มัน ก็สมน้ำหน้าพวกคุณ, แล้วจะไปโทษใครที่ใหน.

เพราะมีตัณหาจึงมีอุปาทานมากัดเอา.

ข้อที่ว่า พอไป อยากเข้าแล้วมันก็เป็นมาร นั้น ข้อนี้ต้องอาสัย หลักของปฏิจจสมุปบาท ที่ว่า มีตัณหาแล้วต้องมีอุปาทาน, เพราะผัสละเป็น บัจจัยจึงมีเวทนา, เพราะมีเวทนาเป็นบัจจัยจึงมีตัณหา, เพราะมีตัณหาเป็นบัจจัยจึงมีตัณหา, เพราะมีตัณหาเป็นบัจจัยจึงมีภพ เงื่อนที่สำคัญมันอยู่ตรงที่ว่า เพราะมีตัณหา ก็จะมีอุปาทาน คือ ยึดมั่นถือมั่น. อยากด้วยความโง่, แล้วมันก็ยึดมันแล้ว ถือมั่นด้วยความโง่, ความยึดมั่นถือมั่น นั่นแหละ มันกัดเอาแน่.

ตามปกติเมื่อไม่ยึดมันถือมันในอะไรกัสบายดี เดี๋ยวนี้ไม่ยึดมัน ถือมันอะไร นั่งอยู่อย่างนี้ก็สบายดี นี้ลองไปยึดมันถือมันอะไร เพราะอยาก ได้, เพราะเป็นทาสของเวทนาในสิ่งนั้นขึ้นมา, มันจะยึดมันขึ้นมา แล้วมัน จะกัดเอาทันที คือมันจะมีความทุกข์ขึ้นมาทันที. อยู่ดีๆ ก็กลายเป็นบ้า ขึ้นมาทันที ไปยึดมั่นในสิ่งใดเข้า สิ่งนั้นแหละมันจะกัดเอา เดี๋ยวนี้เรามัน ก็อยากไป ยึดมั่นในเรื่องกิน ยึดมั่นในเรื่องกาม ขึดมั่นในเรื่องเกี๋ยรติ, ยึดมันไปหมดไม่ว่าส่วนที่เรียกว่า ดีหรือชั่ว สุขหรือทุกข์ จัญไรหรือสวัสดี-มงคล มันยึดมั่นกันหมด. ขึดมั่นจัญไรมันก็เป็นทุกข์ไปแบบหนึ่ง, ยึด มั่นสวัสดีมงคลมันก็เป็นทุกข์ไปอีกแบบหนึ่ง.

ท่านสอนให้อยู่เหนือความยึดมั่น : บุตรกรรยาสามี ลองไปยึดมั่น เข้าเถอะ มันกัดเอาทันที. ความชั่วความดี ความเป็นบุญ ความเป็นบาป ไปยึดมั่นเข้า มันกัดเอาทันที. แม้ที่สุดแต่ ความรู้ สึกที่อร่อย อยู่แก่ใจ เมื่อเคียว อะไรอร่อยอยู่, เมื่อได้ทั้ง อะไรอร่อยอยู่, ได้ดม อะไรอร่อยอยู่, เมื่ออร่อยอยู่ กับปากกับท้องแท้ ๆ, ในความอร่อยนนก็ไปยึดมั่นเข้าไม่ได้. พอไป ขึดมั่นสุขเวทนา ที่มีความอร่อยนั้นเข้า มันก็กลายเป็นยักษ์ ขึ้นมาทันที มันจะกัดเอาทันที, ยึดมั่นสุขเวทนาเมื่อไรที่ใหน สุขเวทนานั้นมันจะกลาย เป็นยักษ์เป็นมารขึ้นมาทันที, แล้วกัดเอาทันที. ได้สรุปความเป็นคำกลอน ไว้ให้จำง่าย ๆ ว่า ขึดมั่นมันถัดแน่.

ชอบยึดมั่น ระวังมัน จะกัดเอา อุปาทาน กอดรัด มัดวิญญาณ์ ยึดสิ่งใด สิ่งนั้น แหละมันกัด

เพราะความเขลา ยึดมั่น มีตัณหา อยู่ดีดี ก็เป็นบ้า มาทันที กิน กาม เกียรติ สารพัด กลีหรือสรี หรือแม้บุตร ภรรยา และสามี แม้รัสสุข ที่อร่อย อยู่กับใจ จะกลายเป็น ยักษา ขึ้นมาพลับ ความชั่วดี บุญหรือบาป จงทราบกัน ชั้นที่อร่อย แน่นิ่งไป ถ้ายึดมั่น แล้วห้ำหั่น กัดเอา อย่าเขลาเอย.

รวมความว่า ถ้าชืดมั่นแล้วมันกัดแน่. ขอให้ระวังข้อนี้ให้มาก, อย่ายึดมั่น. พอยึดมั่นแล้วจะทำผิด, พอทำผิดแล้วมันก็ได้รับผลของความผิด, ความยึดมั่นคือความหลงไปด้วยโมหะ มันจึงไปยึดมั่น. พอชืดมั่น แล้วมันจะทำผิด; ถ้าไม่ยึดมั่นแล้วจิตใจมันปกติ, มันเต็มไปด้วย สติบ็ญญา, มันไม่ทำผิด. ที่เรียกว่ามาร มันก็เป็นมารไปไม่ได้, เรา อย่าไป รับเอามาในฐานะที่เป็นมาร. มันเป็นสิ่งธรรมดาสามัญ เรียกว่าธรรมชาติ ธรรมดาอยู่ด้วยกันทั้งนั้น, อย่าไปรับเอามาในฐานะที่ว่ามันเป็นมาร.

ถ้าเรา รู้จักต้อนรับแล้ว ก็จะสามารถทำให้มารถลายเป็นพระ อย่างที่ว่ามาแล้วข้างต้น. เราอาจจะเปลี่ยนมารให้เป็นพระได้จริง ๆ, เราจะ ทำให้มารถลายเป็นของขวัญของพระได้จริง ๆ; โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ คำค่า, คำที่เขาดำเรา; เมื่อเราไม่ยึดมั่น, เรา รับมาคัวยวิธีที่ไม่ยึดมั่น ด้วยวิธี ที่ถูกต้อง มันก็ถลายเป็นของคีไป.

คำด่านำประโยชน์มาให้.

อาตมานี่แหละจะยืนยันว่า ได้ดีอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะถูกด่า. คุณ จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตามใจ; แต่อาตมากำลังบอกว่า ดีอยู่ได้ทุกวันนี้ก็เพราะ ถูกด่า, ยิ่งถูกด่าก็ยิ่งถือว่า เขาเอาของขวัญมาให้, ที่สามารถเปลี่ยนให้เป็น สิ่งที่มีประโยชน์ไปได้ คือว่าเปลี่ยนมารให้เป็นพระได้. ฉะนั้น ยิ่งถูกด่าก็ ยิ่งดีใจ ใครจะด่าสักเท่าไร มันก็ไม่เคยชั่วตามที่เขาด่า. นี้จริงหรือไม่ จริง ขอให้ลองคิดดู. เขามาว่าเราเลว – ชั่ว อย่างนั้นอย่างนี้สักเท่าไร ก็ไม่เห็นว่าเรามันเลวหรือชั่วไปเหมือนกับที่เขาด่า เขาก็ว่าไปเรื่อย ๆ.

ถ้าใครมีดี เกิดดีอะไรขึ้นมา ก็ต้องมีคนอิจฉาริษยา; นี้เป็น ธรรมดาอย่าไปโกรธเขาเลย. เพราะเรื่องของคนธรรมดามนเป็นอย่างนั้น ถ้า มีใครดีขึ้นมา คนต้องอิจฉาริษยา ฉะนั้นอย่าไปโกรธเขาเลย, ให้เขา ด่ากันให้โขมงโฉงเฉงไปเถิด เขาเหนื่อยปากเข้า เขาก็หุบปากเอง. ถ้าเขา ไม่หุบปากเอง เขาก็ตายเอง, ให้เขาด่าไปก็แล้วกัน มันไม่เห็นมีอะไรที่จะ ต้องไปโกรธเขา. ฉะนั้นเราก็ให้เขาด่าฟรี, ด่าไปเลอะ, ด่าฟรีได้. นี้ อาตมาว่าได้ดีเพราะถูกค่า คำที่ด่านั้นกลายเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งประโยชน์. ตอนนี้เขียนเป็นคำกลอนไว้ว่า ได้ดีเพราะถูกค่า.

ฉันมีดี เพราะถูกด่า น่าหัวใหม ใครจะด่า สักเท่าไร ไม่เคยกลัว ใครมีดี คนก็คิด ริษยา เมื่อยปากเข้า ปากก็มุบ หุบปากเอง ฉันเป็นคน ได้ดี เพราะคำต่า ด่าเท่าไร ก็เห็นไม่ จริงสักที ยิ่งดีใจ เพราะถูกค่า ดูน่าหัว เรื่องจะชั่ว อย่างเขาค่า นั้นอย่าเกรง หาแง่ค่า กันโขมง ถ้วนโฉงเฉง ยิ่งครื่นเครง คือฉันท้า ให้ค่าฟรี กลายเป็นคำ นำมา ซึ่งสักดิ์สรี เลยได้ดี เพราะถูกค่า น่าหวัครับ. น็คือการที่ เปลี่ยนมารให้เป็นพระ, เปลี่ยนของขวัญของมาร ให้กลายเป็นของขวัญของพระ เพราะว่ามันไม่ใช่เป็นมารจริงมารจังอะไรที่ ใหน. เมื่อมัน เป็นเรื่องของอวิชชา แล้วมันก็ต้อง ออกมาในรูปของมาร; พอเป็นเรื่องของวิชชา มัน ก็เป็นเรื่องของพระ. ความรู้มีอยู่เป็นพื้น ฐาน เหมือนกับเวลา. สิ่งที่เรียกว่าเวลานั้น คือ เป็นสิ่งที่เปลี่ยน ไป ผ่านไป, เป็นเครื่องกำหนดของสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง; นั้นเรียกว่า เวลา. แต่เวลาเป็นเวลาเดียวเท่านั้น; ถ้าเวลานั้นมันมืดก็เรียกว่ากลางคืน, ถ้าเวลานั้นมันสว่างก็เรียกว่ากลางวัน, มันไม่ต่างกัน กลางวัน ก็ตาม กลาง ก็น ก็ตาม มัน เป็นสักว่าเวลา.

เดี๋ยวนี้เรามารู้จักทำให้มันเป็นแต่เพียงสักว่าเวลา อย่าใปยึดถือ เป็นกลางวันหรือกลางกัน แล้วมันจะลำบาก. อย่าให้มีปัญหาเรื่อง กลางวันหรือกลางคืน; อย่างนี้ก็เรียกว่า ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของอวิชชา, ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของเวลา, เราจะเป็นคนที่เวลาข่มเหงไม่ได้ คือฉันจะไม่มี คำว่าเสียเวลา, หรือจะไม่มีคำว่าเวลาไม่พอ หรือเวลาหมดแล้ว, อย่างนี้ จะไม่มี.

ผู้ที่สร้างมารคืออวิชชา.

ในที่นี้ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่สร้างมารขึ้นมานั้นก็คือ อวิชชา เมื่อดะก็บอกว่า ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดมาร, หรือตัณหาเป็นผู้สร้างมาร.

ใครคือใคร

เดี๋ยวนี้จะบอกให้ลึกลงไปกว่านั้น คือ ภายใต้ตัณหานั้นมันมือวิชชา, อวิชชาทำให้เกิดตัณหา, ตัณหามันเกิดสร้างมาร.

เดี๋ยวนี้เรามองกันลึกลงไปถึงชั้นล่างของมันเลย ว่า อวิชชาเป็นผู้ สร้างมาร; ไม่มีอวิชชาแล้วไม่มีมาร, ความรู้สึกว่ามารเกิดขึ้นมา เพราะ ความโง่ของอำนาจอวิชชา เห็นสึงที่เป็นธรรมดาสามัญนี้ว่าเป็นมาร. ธรรมดาสิ่งนี้มันต้องมี ทำไมเราจะต้องเห็นว่าเป็นมาร.

เมื่อจะเดินมาที่นี่ฝนมันตก แล้วทำไมจะต้องไปมองเห็นว่า ฝนนี้ มันเป็นมาร ? มันไม่ได้เป็นมารหรือเป็นอะไร, มันเป็นธรรมชาติ, มัน เป็นธรรมดาของมันอย่างนั้น. เมื่อเอาอวิชชาเข้าไปยึดไปจับเสียตะพืด แล้ว, มันก็เกิดนั้นเกิดนี้ขึ้นมา, แล้วเกิดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ก็คือสิ่งที่ เรียกว่า มาร นั่นเอง. ฉะนั้น เราอย่าไปสนใจ ที่จะไปยึดมั่นถือมั่นนั้นนี้, เป็นอย่างนั้นอย่างนี้, เป็นตัวเราอย่างนั้นอย่างนี้, แล้วก็เลสมันต้องการ อย่างนั้นอย่างนี้; เมื่อไม่ได้ตามต้องการของก็เลส แล้วก็เกิดมาร.

ฉะนั้นให้ทุกคนทำหน้าที่ของตน โดยไม่ต้องมีความยึดมั่นถือมั่น มีปัญญาเป็นข้อแรก, แล้ว รู้ว่าจะต้องทำอะไร ก็ทำ, จะต้องทำอย่างไรก็ทำ อย่างนั้น, แล้วก็ทำไป โดยไม่ต้องร้อนอกร้อนใจ ว่ามันจะไม่ทันแก่เวลา, หรือมันจะไม่ได้อย่างใจ, หรือมันมีอะไรเข้ามาแทรกแซงเป็นอุปสรรค วินาศ หมด ฉิบหายหมด อย่างนี้ไม่ต้องมี. ถ้ามีก็เป็นคนโง่; คนโง่คือคน สร้างมารขึ้นมา สำหรับทำลายตัวเอง, สำหรับทรมานตัวเอง ให้มันเป็นทุกข์ เลิกสร้างมาร แล้วก็ทำหน้าที่ของตน. เกิดมาทั้งที่ต้องทำหน้าที่ของตน อย่าให้อะไร ๆ มันหัวเราะเยาะได้, เกิดเป็นคนทั้งที่อย่าให้สัตว์เดรจฉานมันหัวเราะเยาะได้ เพราะไม่สามารถที่ จะผ่านสิ่งต่าง ๆ ไปได้ โดยไม่ต้องมีความรู้สึกว่าเป็นทุกข์ทรมาน หรือเป็น อุปสรรค หรือเป็นพญามารขึ้นมา.

วันนั้นมัน เกิดอารมณ์ เกี่ยวกับอวิชชาสร้างสิ่งต่าง ๆ นี้ขึ้นมา, แล้วก็ เลยเขียนเป็นคำกลอนไว้ มันมีเนื้อความเห็นชัดอยู่ในคำกลอนนี้ว่า:—

เกิดเป็นแมว ทำไมนี่ ชี้เกียจหา
เกิดเป็นหมู ทำไมนี่ ขี้เกียจนอน
เกิดเป็นจู ทำไมนี่ ไม่มีเลื้อย
เกิดเป็นจุน ทำไมนี่ ไม่ชี่คาน
เกิดเป็นพระ ทำไมนี่ ดีแต่ขอ
เกิดเป็นครู ทำไมนี่ ดีแต่ท่อง

เกิดเป็นหมา ทำไมนี่ ขี้เกียจหอน
เกิดเป็นหนอน ทำไมนี่ ขี้เกียจคลาน
เกิดเป็นเลื่อย ทำไมนี่ ไม่หนีขวาน
เกิดเป็นห่าน ทำไมนี่ ไม่มีร้อง
เกิดเป็นหมอ ทำไมนี่ ดีแต่ถอง
เกิดเป็นอ๋อง ทำไมนี่ ดีแต่เออ.

นี่เมื่อเขาไม่ทำตามหน้าที่ มันก็เกิดเป็นอุปสรรค เป็นมาร, เป็น ความเสื่อมเสียขึ้นมาทุกๆ ประการ โดยไม่ต้องยกเว้น. นี่แหละเรื่องของ อวิชชา มันสร้างมารขึ้นมา ว่า เกิดเป็นแมวแล้วมันก็หาหนูไม่เป็น เกิดเป็น หมาแล้วมันยังหอนไม่เป็น, เกิดเป็นหมูแล้วมันยังนอนไม่เป็น, เกิดเป็นหนอนแล้ว มันยังกลานไม่เป็น, อะไรอีกหลายอย่าง, อย่างที่ว่ามาแล้ว นี้เป็นเรื่องของ อวิชชา.

มือวิชชาแล้วอันตรายมาก.

ระวังให้ดี อย่าให้มันเป็นเรื่องของอวิชชา; ถ้าเป็นเรื่องของ อวิชชาแล้วมันก็เป็นมาร, เป็นเครื่องทำลายขึ้นมาทันที; คือ จะมีกน ผู้อยาก ผู้หวัง แล้วก็จะไม่ได้ตามอยากตามหวัง, แล้วก็ต้องรู้สึกว่าเป็นมาร, แล้วก็ทนทรมาน, นี่คืออวิชชา.

เรื่องอวิชชานี้มันลึกซึ้งทุกแขนง ครอบคลุมไปหมดไม่ว่าแขนง ใหน มันเป็นปัญหาเกี่ยวกับอวิชชาทั้งนั้น; ฉะนั้นระวังให้ดี อวิชชา แล้วใช้ ไม่ได้ แม้แต่ความรักของอวิชชา. มีนิทานสั้น ๆ ว่า เรื่องความ รักของอวิชชา:—

มีชายหนึ่ง ลิงหนึ่ง อยู่ด้วยกัน ลิงก็รัก คนจัด เต็มอัตรา วันหนึ่งคน นอนหลับ อยู่สบาย ลิงคิดว่า ไอ้นี่ยวน กวนเพื่อนกู เอาดุ้นไม้ มาเงื้อ ขึ้นสองมือ ข้างเพื่อนรัก ซักดิ้น ไปหลายที คนก็รัก ถึงนั้น เป็นหนักหนา ทั้งสองรา รักกัน นั้นเกินดู แมลงวัน มาไต่ ที่กกหู จะต้องบู๊ ให้มันตาย ไอ้อัปรีย์ ฟาดลงไป เต็มคือ แมงวันหนี ดูเถิดนี่ ความรัก ของอวิชชา.

นี้ขึ้นชื่อว่าเป็นอวิชชาแล้ว แม้จะเป็นเรื่องของความรักก็ไม่ได้; อย่าไปหวังเอาความรัก แม้จากอวิชชาเลย. ถ้ามีความยึดมั่นถือมั่น ด้วย อำนาจของอวิชชา มันก็ทำลายล้างถึงที่สุด, แม้ที่สุดแต่ ปัญญาก็กลาย เป็นอันตราย.

พึ่งดูให้ดีว่า ถ้าปราศจากความรู้ในข้อนี้แล้ว; แม้แต่บัญญามัน ก็กลายเป็นอันตราย, เป็นเรื่องจริงที่เขาเล่าให้พึ่ง ได้เขียนเป็นคำกลอน ไว้ว่า:-

เพื่อละลาย โลหะหมด แล้วปลอดภัย นี่แหละหนา บัญญา มาพรวดพราด กลายเป็นโง่ ในชัญญา ขึ้นมาพลัน ถ้าสติ มาด้วยกัน นั้นปลอดภัย ความโง่มี ในปัญญา เมื่อขาดสติ ฆ่าเจ้าของ ของมัน ได้บรรลัย

ลูกอ่อนกลืน สตางค์ ค้างติดคอ นางแม่หล่อ น้ำกรดตรง ลงแก้ไข ผลอย่างไร เชื่อว่าทาย ได้ด้วยกัน เพราะสติ มันขาด ก็ผวนผัน มันอตรี ออกมา อย่าสงสัย มิสติไว้ หนอพวกที่ มีบัญญา.

นี้ มีสติไม่เพียงพอ ในการห้ามกันกระแสพลุ่งพล่านแห่งความ คิดนึก มันก็จะเป็นเหมือนอย่างแม่คนนี้; ว่าลูกมันมีสตางค์ติดค้างอยู่ในคอ แม่ก็คิดว่า ถ้าเทน้ำกรตลงไปกัดสตางค์นั้นให้ละลายหมด มันก็จะหายได้, ก็เทน้ำกรดลงไป, แล้วลูกมันจะเป็นอย่างไร. นี่ถ้าบัญญามันพรวดพราด แล้วปัญญานั้นก็กลายเป็นความโง่. ความคิดว่าน้ำกรดจะช่วยละลายโลหะ นั้นได้ ก็เป็นบัญญาอย่ แต่มันก็ไม่เฉลี่ยวว่า มันจะเกิดอะไรขึ้น; อย่างนี้ ความโง่มันก็เกิดขึ้นในปัญญา.

ฉะนั้นขอให้เราแต่ละคน ๆ ระวังให้ดี ว่าบัญญา, บัญญานั้นบางที มันก็โง่ถนัดใจ, บี่ญญาชนิดนี้มันโง่ถนัดใจ นี้คืออวิชชา. อ**วิชชามัน**ก็ สร้างมาร ขึ้นมา อย่างที่กล่าวแล้ว; นี้คือข้อความที่ว่า ผู้สร้างมารนั้น คืออวิชชา; ขึ้นชื่อว่าอวิชชาแล้ว ความรักของมันก็ใช้ไม่ได้, แล้วระวัง

ความโง่ของบัญญา มันก็เป็นอวิชชาด้วยเหมือนกัน; เรียกว่าบัญญาๆ แต่เมื่อมัน ใม่ประกอบอยู่ด้วยสติสมปชัญญะ มันก็กลายเป็นความโง่, โง่ ถึงขนาดที่ทำอันตราย.

คนสมัครใจสร้างมารเพราะอวิชชา.

ทีนี้ มาดูกันต่อไป เรื่องพญามาร ว่าเราได้ทำผิดอะไรกันกี่อย่าง ก็ประการ จนกระทั่งเกิดพญามาร ขึ้นมาขี่คออยู่ สลัดลงไม่ได้ เพราะความ สมครใจของเรา, เพราะความยึดมั่นถือมั่นของเรา หรือเพราะอวิชชาของเรา นั้นเอง

ท่านทั้งหลายมีนายชื่คออยู่ตั้งสามคน แล้วไม่หน้าใจ ยัง มวประชดพระธรรมอยู่ คนทุกวันนี้มีนายสามคนขี่คออยู่ พึ่งได้ในคำกลอน โดยตรง ไม่ต้องอธิบาย :--

มาบื้อนท่าน ให้ทัน แก่เวลา

นายของตน ถนที่สอง คือเนื้อหนัง ท่านไม่พั่ง เสียงใคร ใผ่เบียดสิ แต่ในเรื่อง นุ่มเนื้อ เหยื่อโลกีย์ ชื่อท่านมี ว่านายกาม ตะกลามจริง

นายของตน คนที่สาม คือหูหัว เผ้ายกตัว เรื่อยไป คล้ายผิสิง

นายของตน คนที่หนึ่ง คือท้องปาก ยามท่านอยาก ท่านเรียกร้อง ต้องรีบหา ท่านชื่อว่า นายกิน เก่งสิ้นดี.

ทั้งยกหาง แกว่งไกว ไวกว่าลิง มีขื้อพริ้ง ว่านายเกียรติ ใครเกลียตเอย.

ใครรู้จักมารทั้งสามนี้บ้าง ก็ลองคิดดูเถิด, แล้วใครสร้างมันขึ้น มา? มารตัวที่หนึ่งคือท้องปาก; เพราะเรามือวิชชาบุชาท้องปาก ก็เป็น ทาสแก่ท้องแก่ปาก. นายคนที่สองชื่อว่ากาม นี้คือเรื่องเนื้อหนัง; เรา มือวิชชาบุชาเนื้อหนัง แล้วก็เป็นทาสของเนื้อหนัง. นาย คนที่สาม คือ ยกหูชูหาง มีชื่อว่า นายเกี๋ยรติ. เรามือวิชชา บูชามัน ก็สร้างมัน ขึ้น มา; นี้ก็อยู่ในพวกที่ว่า อวิชชาสร้างมารขึ้นมา.

เราทุกคน ใม่รู้จักอวิชชา; มือวิชชาเป็นตัวตน, แล้วก็ทำผิด เพราะอวิชชา, สร้างมารขึ้นมาขื่อยู่บนคอบนศีรษะ ใสหัวให้เที่ยวทรมาน ไปทั้งวัน ๆ ก็ยังไม่รู้สึก; นี่แหละมารที่เราสร้างขึ้นมาเอง มันเป็นอย่างนี้.

ทีนี้ พอมีคนมาบอกว่าไม่ได้ ทำอย่างนั้นไม่ได้ ต้องทำให้มันตรง กันข้าม คือเอาพระธรรมหรือเอาวิชชาเข้ามาแทนอวิชชา เราก็ไม่เชื่อ, แล้วกลับประชดพระธรรม. เพราะว่าเราไปบูชาพญามาร เสียแล้ว; พอมี อะไรมาในลักษณะ ที่ไม่ใช่มาร เราก็กลับประชดให้. นี้คือการประชด ธรรม ของบุคคลที่มีอยู่ในโลกนี้.

ประชดพระธรรม พังดูแล้วมันไม่น่าจะมี แต่มันก็มี จะมีได้หรือ ไม่ท่านลองพึงดูให้ดี. อาตมาจะอ่านกลอนเรื่องนี้ให้พึ่งอีกทีหนึ่ง เรื่อง ประชดธรรม:—

ประชดธรรม คำนี้ มีความหมาย ที่เปรียบได้ เป็นอุปมา ห้าสถาน ประชดน้ำ พร่ำแต่ดื่ม น้ำล้างจาน เปรี้ยวหรือหวาน เขาก็รู้ อยู่แค่ใจ ประชดลม ก็อมอุจ – จาระพ่น ประชดบาป นำมาอาบ นาบหทัย ประชดกรรม นำกิเลส มาไล้หัว อย่ามาเตือน ทั้งบิดา หรืออาจารย์

ตลบมา หน้าของตน ก็พ่นใหญ่ ประชดไฟ ให้สาสม แก่ยมบาล ทั้งเนื้อตัว แมมมอม จอมกล้าหาญ ยอมวายปราณ ทรหด ประชดตน.

นี่หมายความว่า อยู่ด้วยความคื้อด้าน ด้วยทีฏฐิมานะ, ทิฏฐิมาใน ความกระด้างด้วยทีฏฐิ. กิเลสเป็นเหตุให้กระด้างด้วยทีฏฐิ ไม่ยอมพึ่ง พระธรรม, ไม่ยอมเชื่อครูบาอาจารย์ บิดามารดา, ครูบาอาจารย์ยิ่งสอนให้ก็ยิ่งประชด มันประชดขนาดที่เรียกว่า "ประขคลม อมอุจจาระพ์น ตลบมาหน้าของตนอึ่งพ่นใหญ่" เป็นอย่างนั้นเอง มันจึงมอมแมม ไปด้วยบาป ขอให้สนใจไว้เป็นพิเศษ.

เราทุกวันนี้ได้มีความผิดพลาดในการกระทำ จนถึงกับสร้างมาร ขึ้นมาบูชา; ถ้าใครมาบอกกล่าวในผ่ายที่ตรงกันข้าม ก็จะถูกประชดให้ สมน้ำหน้ากลับไป.

พระคอยช่วยอยู่, แต่คนไม่สนใจ.

ที่นี้ มาดูกันต่อไปจะดีกว่า เกี่ยวกับพระเจ้าหรือพระซึ่งมิใช่มาร ซึ่งหวังดีต่อคนทุกคน, กำลังคอยเราอยู่. อาตมาพูดกับท่านทั้งหลายว่า พระเจ้าหรือคุณพระ กำลังคอยพวกเราอยู่; แต่เราไม่รู้สึก, เราไม่รู้สึกว่ามีอะไรที่ใหนจะคอยโปรดเรา. เราเห็นเป็นมาร แล้วมันก็เป็นมาร

ไปเสียทีเดียว; เพราะไม่รู้ว่ามารนั้นเราสร้างขึ้นมาเอง. เขาไม่รู้ว่ามาร นั้นเขาสร้างขึ้นมาเอง; ฉะนั้นเขาจึงไม่รู้ว่าอะไรที่ใหนจะมาช่วยเขาได้. เขาสร้างมารขึ้นมาเอง บูชามารเสียเอง, มีพญามารเป็นตัวเอง; แม้ทน ทรมานอยู่ ก็ยังยินดีที่จะประชดความเจ็บปวด หรือความทนทรมาน.

นี้ขอให้สนใจเป็นพิเศษว่า โอกาสที่จะฆ่ามารนั้นขังมือยู่, วิธีที่จะทำให้มารสูญสิ้นไป มันก็ยังมือยู่. ความสามารถของเราก็มือยู่โดย ธรรมชาติ, คือว่าธรรมชาติได้สร้างให้สัตว์ทั้งหลายมีความสามารถ ที่จะเอา ชนะมารได้. นี้เรียกว่าพระเจ้ากำลังคอยเราอยู่, แล้วเมื่อไรเราจะเข้าไปหา พระเจ้า. อย่ามวประชดตัวเองอยู่เลย.

โดยที่แท้แล้วมันไม่มีเรื่องอะไร มากไปกว่าเรื่องของธรรมชาติ ธรรมชาติก็ได้สร้างให้เรามีอะไร ที่สามารถที่จะช่วยตัวเองได้, สามารถ เอาชนะมารได้. เราควรจะนึกถึงข้อที่เราทำผิด แล้วยังประชดความผิด, ประชดความผิดหรือประชดความถูก, อาตมาก็ไม่แน่ว่าจะใช้คำไหนดี. เราทำผิดแล้วยังประชดความผิด หรือว่ายังจะประชดความถูก มันควรจะเป็น การประชดความถูกมากกว่า, เพราะเราสมัครเอาข้างผ่ายผิด. แต่ที่จริงนั้น ก็ประชดความผิด, แล้วจะผิดยิ่งๆ ขึ้นไป, อย่างนี้ก็เป็นได้.

โลกมนุษย์นี้กำลังเหยี่ยดหยามพระเจ้า ไปบูชาวัตถุนิยม ซึ่งเป็น ตัวมาร. เราไปบูชาวัตถุนิยม; ไม่ใช่ว่าวัตถุนิยมมันมาสวมครอบเอา หัวเรา, เรากัมหัวเข้าไปบูชาวัตถุนิยมเอง. เพราะว่าเรามือวิชชา, เราไม่ รู้จักกิเลสตัณหา; เมื่อมันได้เหยื่ออร่อยจากวัตถุนิยม มันก็บูชาวัตถุนิยม. โลกนี้ก็เต็มไปด้วยการบูชาวัตถุนิยม, วัตถุนิยมก็ทำหน้าที่มาร คือสวยงาม หอมหวน เอร็ดอร่อยที่สุด ให้คนติดอกติดใจหลงใหลที่สุด สมตามความ หมายของคำว่ามาร.

สภาพของมารต้องงามยั่วยวนจนทำให้หลง.

ตรงนี้ ขอบอกกล่าวกันอีกสักหน่อยว่า ยังกำลัง เข้าใจผิดกันอยู่ มาก คือเขาเข้าใจผิดว่า ถ้าเรียกว่ามาร แล้วก็ต้องเป็นยักษ์เป็นมาร น่า เกลียดน่ากลัวดุร้าย, เต็มไปด้วยสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัว. ที่จริงไม่เป็นอย่าง นั้น เลิกโง่กันเสียที่ สิ่งที่เรียกว่า มารนั้นต้องสวยสดงดงาม ต้องยั่วขวน ที่สุด มันจึงจะเป็นมารได้, มันจึงจะชนะหัวใจคนได้; ฉะนั้นการเขียน รูปยักษ์รูปมารอย่างน่าเกลียดน่ากลัวนั้น เขาเขียนผิด เขียนไม่ถูก. ถ้าจะ เขียนยักษ์มารกันให้มีความหมายกันจริง ๆ แล้ว ต้องเขียนให้มันสวยงาม จนใคร ๆ ก็หลงใหล่ไปหมด ทั้งหญิงทั้งชาย ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งชาวบ้าน ทั้งพระทั้งเณร ก็หลงใหล่ในความสวยงามของพญามารไปหมด. นี่แหละ คือวัตถุนิยม ที่กำลังครองโลกอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงเรียกว่า โลกนี้พญามาร กำลังครอบครองอยู่.

สัตว์โลกทั้งหลายไปเป็นสาวกของมาร, ไม่เป็นสาวกของพระ ไม่เป็นบริษัทของพระเจ้า; เพราะว่าเขาเป็นอยู่ด้วยอวิชชา, ทรมานอยู่ อย่างยิ่ง ยิ่งกว่าตายทั้งเป็น. ตายทั้งเป็นนี้มันก็น่ำกลัวอยู่แล้ว นี้มันยิ่งกว่า ตายทั้งเป็นเสียอีก.

ฉะนั้นเรา จะต้องเปลี่ยนกันเสียใหม่, เรียกว่าเปลี่ยนให้มันตรง กันข้ามเสียใหม่. อย่าให้เป็นไฟอย่างที่กำลังเป็นอยู่ เพราะมันเป็นเรื่อง ของมารมากเกินไปเสียแล้ว.

นี้เรามา พิจารณาดู, ดูโลกวันนี้ กันสกัทหนึ่ง ว่ากำลังเป็นบ่าว เป็นทาส เป็นสมุน เป็นบริวารของพญามารกันก็มากน้อย. ในบางเวลา บางโอกาสมาตั้งอกตั้งใจกันเสียใหม่. แล้วก็คิดดูให้ดีๆ ทำสมาธิให้ดีๆ ให้ พอจิตใจเป็นปกติบ้าง, แล้วมาดูโลกนี้กันเสียใหม่ ว่ามันเป็นอย่างไร, และ ควรจะทำอย่างไร. เขียนไว้เป็นคำกลอนว่าดังนี้ ว่าโลกทุกวันนี้มันเป็น อย่างน :-

บางเวลา สนทนา กับพระเจ้า ท่านคอยเผ้า ดูโลก อันโยกไหว ด้วยขันติ เมตตา ปรานีไป เท่าไรเท่าไร สัตว์โลก ยังโยกโล เท่าไรเท่าไร สัตว์โลก ยังโยกโคลง.

หมายความว่า พระเจ้าท่านคอยเอาใจช่วยอยู่เสมอ มีเมตตาปรานี เหลือประมาณในสัตว์โลก; แต่ว่าสัตว์โลกมันก็ไม่สนใจ เหมือน*พระพุทธ*-เจ้าท่านตรัสว่า ตถาคตเป็นแต่ผู้ชี้ทางแล้วทางก็มีอยู่ แล้วก็ไม่เดินเอง จะทำอย่างไร.

เพราะเมาจัด ด้วยวัต ถุนิยม เกิดระทม ทุกข์ร้าย กว่าตายโหง ตายทั้งเป็น เหมือนว่าเล่น ทุกชั่วโมง ยิ่งกว่าตาย ใส่โลง ซึ่งครั้งเดียว ทำอย่างไร ก็ยังไม่ มองเห็นทาง จะเลิกล้าง หมดสิ่ง น่าหวาดเสียว

ต้องเมื่อธรรม กลับผัน มาทันเที่ยว โลกจะเกี่ยว กอปรสุข ยุคศรีอาริย์

โลกวันนี้กำลังเป็น โลกบูชาวัตถุนิยม, ตายทั้งเป็น ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ทุกชั่วโมง ก็ยัง ไม่เห็นลู่ทางที่ว่า จะหลีกห่างจากสิ่งเหล่านี้ไป; จน กว่าเมื่อไรพระธรรมจะกลับมา. โลกนี้จึงจะเปลี่ยนไปสู่ความเป็นโลกของ พระศรีอาริย์, คือโลกที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมอันสูงสุดในหมู่มนุษย์เหล่า นั้น, คือหมดมารกันเสียที. ถ้าเป็นโลกของพระศรีอาริย์ ก็หมายความว่า หมดมารกันเสียที่ เท่านั้นเอง เดี๋ยวนี้โลกทุกวันนี้กำลังบูชาพญามาร, คือ ติดเหยื่อของพญามาร ซึ่งเรียกว่า วัตถุนิยม; ไม่มีธรรมนิยม จิตตนิยม มโนนิยม เอาเสียเลย.

รู้จักพระ และมาร คือรู้จักดนเอง.

สรุปความว่า เรามา รู้จักพระ กันให้จริง ๆ เสียที่เถิด, เรามา รู้จักมาร ให้จริง ๆ กันเสียที่เถิด, รู้จักทั้งพระทั้งมารพร้อม ๆ กันไปเสียสักที่เถิด. จะรู้จักพร้อม ๆ กันทั้งพระทั้งมารได้ที่ใหน? ข้างต้นก็ได้บอกมาแล้ว ว่ามารนี้ก็สร้างขึ้นมาเอง, สร้างเอาเอง, สร้างขึ้นมาเอง, เป็นมาร ด้วยอำนาจอวิชชา. ถ้ามีวิชชามีปัญญาก็ไม่สร้างมาร; ฉะนั้นมันจึงเป็นเรื่องของ ตนเอง ที่สร้างมารขึ้นมา และตนเองที่จะสร้างพระขึ้นมา. เพราะฉะนั้น เราจะ ต้องรู้จักตนเอง กันเสียก่อน เราจึงจะกำจัดมารเสียใด้, รู้จักสร้าง พระขึ้นมาได้ แล้วยังคงมือยู่แต่พระตลอดไป.

เดี๋ยวนี้ เราไม่รู้จักตัวเอง. อาตมาพูดว่า ท่านทั้งหลายไม่รู้จัก ตัวเอง; บางคนก็อาจจะโกรธ ถึงไม่โกรธก็ไม่เชื่อ ไม่เชื่อก็ไม่เป็นไร. อาตมาก็พูดไปคนเดียวก็ได้ ว่าท่านทั้งหลายไม่รู้จักตัวเอง เรา จงรู้จักตัวเอง กันเสียที่เถิด มีใจความว่าอย่างนี้ จงรู้จักตัวเอง :--

จงรู้จัก ตัวเอง คำนี้หมาย ว่ามีดีร้าย อยู่เท่าไร เร่งไขขาม ข้างฝ่ายดี มีไว้ รีบไขลาน จงรู้จัก ตัวเอง คำนี้หมาย ว่าในกาย มีกิเลส เป็นเหตุใหญ่ จึงสาระแน แต่จะทำ บาปกรรมใกล ต้องควบคุม มันใว้ ให้รักบุญ จงรู้จัก ตัวเอง คำนี้หมาย สังขารไร้ ตนตัว มัวแต่หมุน ไปตามเหตุ บั๊จจัย ที่ใสรุน พ้นบาปบุญ ชั่วดี มีนิพพาน.

ข้างฝ่ายชั่ว รีบประหาร ให้หมดไป

เมื่อจะเลิกสร้างมาร จะมีแต่พระกันเสียที่ ก็จงรู้จักตัวเองเถิด.
ในความหมายที่หนึ่งนั้น รู้จักตัวเองว่ามันมีดี มีร้าย มีเลว มีดีอยู่ก็มากน้อย
ในตัวเรานี้ เร่งดูให้เห็นซัด. เลือกแยกเอาฝ่ายดี มีไว้ ก็รีบส่งเสริม
เหมือนกับรีบไขลาน. ข้างฝ่ายชั่ว นั้นต้อง รีบละ, รีบประหารให้หายไป.

นัยที่สอง รู้จักตัวเอง รู้ว่า ในกายนี้มีกิเลส เป็นต้นเหตุอัน ใหญ่หลวง มันจึงยุแหย่ให้ทำแต่บาปกรรม ต้องรู้จักควบคุมกิเลส นั้นไว้ ให้ได้ จนให้มันรักบุญ จะได้ทำแต่บุญ.

รู้จักตัวเอง นัยที่สาม นั้น คือรู้ว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงนั้นไม่ ใช่ตัวตน, ไม่มีตัวตน เป็นแต่สิ่งที่หมุนไปตามเหตุตามบัจจัย; เลิก หมุนเสียที่, ไม่หลงใหลในชั่ว - ดี บาป - บุญ แล้วก็จะเป็นนิพพาน.

นี่แหละ รู้จักพระ รู้จักมาร นั้นคือรู้จักตัวเอง. ตัวเองนี้สร้าง ให้เป็นมารก็ได้ สร้างให้เป็นพระก็ได้, แล้วตัวเองนั่นแหละมันเป็นผู้สร้าง. นื่ออกจะยากอยู่ ว่าตัวเอง จะรู้จักตัวเองใด้อย่างไร? แล้วจะหยุดสร้างมาร, จะมาสร้างพระกันโดยส่วนเดียวนี้ จะเป็นไปได้อย่างไร?

ควรสร้างความเป็นพระขึ้นแทนมาร.

ทีนี้มาดูเรื่องความเป็นพระกันเสียบ้าง ว่าความเป็นพระนั้นมัน เป็นอย่างไร? ความเป็นพระ ได้บอกข้างต้นแล้วว่า พระ นั้นแปลว่า ประเสริฐ, จะประเสริฐได้อย่างไร? ประเสริฐได้ ตรงที่ไม่เป็นทาสของ เรื่องกิน เรื่องกามและเรื่องเกียรติ; จะต้องมีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ, มีการกระทำทางกาย ทางวาจา ที่เหมาะสม จนชนะอารมณ์ทั้งปวง, เทวดาและมนษย์ก็ยอมรับนับถือในความเป็นพระ.

นี้ยังยืนยันว่า ทุกคน อาจจะเป็นผู้ที่ทำให้ทั้งเทวดาและมนุษย์ ก้าเราเป็นพระ, ถ้าเราสร้างความเป็นพระขึ้นมาแทน ขอมรับนับถือใด้. สร้างความเป็นมาร ข้อความนั้นมีดังนี้ว่า:-

ลำรวมระวัง รักษาใจ ไปท่าเดียว เพื่อหลีกเลี้ยว ภัยทั้งสาม ไม่ตามตอม จากเรื่องกิน เรื่องกาม และเรื่องเกียรติ เห็นเสนียดใน ร้อนเย็น ทั้งเหม็นหอม ไม่ยินดี ไม่ยินร้าย ไม่ออมขอม กิเลสล้อม ลวงเท่าไร ไม่หลงลม

ความเป็นพระ คือจิตพราก จากกิเลส รู้สังเกต ไม่ประมาท ฉลาดเฉลี่ยว

จิตสะอาด ใจสว่าง มโนสงบ ทั้งครันครบ กายวจี ที่เหมาะสม ความเป็นพระ จึงขนะ เหนืออารมณ์ โลกนิยม กระหยิ่มใจ จึงไหว้แล.

นี้ ความเป็นพระ อยู่ที่นี้ คือพรากจิตจากกิเลส ซึ่งเป็นตัวมาร หรือเป็นต้นเหตุของมาร, ไม่ให้มีความผิดพลาดในเรื่องกิน เรื่องกามและ เรื่องเกียรติ, ไม่หลงใหลในโลกธรรม, แม้ว่าโลกนี้จะมีอะไรที่หลอกลวง สักเท่าไร ก็ไม่ไปหลง. จิตสะอาด ใจสว่าง มโนสงบ จำไว้เถอะว่า จิตสะอาด ใจสว่าง มโนสงบ นั้นคือความเป็นพระ; พอเป็นได้อย่างนั้น ก็อยู่เหนือโลกเหนืออารมณ์. เมื่อเหนือโลก โลกนี้ก็ยอมบูชาความเป็น พระ; เราสามารถที่จะมีความเป็นพระ ที่อยู่เหนือโลกและทำให้โลกบูชาได้.

ในที่สุดนี้ ก็จะแสดงอานิสงส์กันสักหน่อย เพราะว่าคนเขามักจะ ชอบอานิสงส์ ว่าถ้าเลิกความเป็นมารเสียได้, สร้างพระได้ ก็เป็นอันว่าไม่มี ศัตรู, สามารถทำให้หมดศัตรู ทำศัตรูให้ตายหมด ไม่ต้องไปฆ่าด้วยดาบด้วย ปืน. แต่มีวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้ศัตรูตายไปหมดเอง, คือทำศัตรู ให้หยุดให้หมดความเป็นศัตรู, มองศัตรูเป็นสิ่งที่มีประโยชน์เหมือนที่ได้ กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า มารคือของขวัญของพระ.

เรา รับเอามาร หรือซาตานมา ในลักษณะที่เป็นของขวัญที่มาจาก คือเอามาสร้างเอามาทำ ให้กลายเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ มนุษย์ เสีย. มนุษย์จะเป็นมนุษย์สมบูรณ์ได้ ก็ต่อเมื่อเอาชนะมารหรือ ซาตานได้เท่านั้นเอง; เราจึงถือโอกาสนี้ ทำให้มารหรือซาตานหมดไป จากโลก. พูดอย่างธรรมดาสามัญก็ว่า ทำศัตรูให้หมดไป โดยเห็นว่า ศัตรูนี้มันเป็นของดี, มันมาสอบไล่เรา ว่าเราเป็นคนดีหรือยัง.

ศัตรูจะมาช่วยสร้างสวรรค์ให้คน.

ท่านพึ่งถูกหรือไม่ถูก ก็ลองคิดดูเถอะว่า ศัตรูนั้นแหละดี มันจะ มาสอบไล่เรา ว่าเราเป็นคนดีแล้วหรือยัง? หรือเรายังเลวอยู่ ยังมัวแต่จะ โกรธศัตรูอยู่ ศัตรูก็มาสอบไล่อย่างนั้น. ศัตรู นั้นแหละ มาช่วยสร้าง สวรรค์ให้เรา; เมื่อเราอดกลั้นต่อศัตรูได้ เราก็เป็นพระ, เราก็ชนะมาร แล้วเราก็ไปสวรรค์ได้, ไม่ต้องไปนรก. ถ้าศัตรูมาแหย่หน่อยหนึ่ง เราก็ โกรธเสียแล้ว, เราก็พลัดตกนรกตูมใหญ่แล้ว ในทันใดนั้นเอง. ศัตรู นั้นแหละมันมาสอนธรรมะสูงสุดให้แก่เรา, ศัตรูมาสอนว่าอย่าโกรธนะ, โกรธนั้นแหละ คือสกปรกหรือเลว, อย่าเก็บสกปรกไว้ในใจนะ จะต้อง เวียนว่ายในวัฏถูสงสารนานเกินไป.

ดังนั้นเราถือว่า สัตรูคือผู้ให้ สิ่งที่ถ้าเรารู้จักรับเอาไว้แล้ว เรา ก็จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ ด้วยเหมือนกัน, แล้วก็ไม่มีสัตรู เหลืออยู่ในโลกนี้เลย. ดีหรือไม่ดีลองคิดดูว่า ถ้าในโลกนี้มันไม่มีสัตรูเลย มันหมดไปแล้ว. ศัตรูมาเท่าไรกลายเป็นมิตรหมด, ศัตรูมาเท่าไรกลายเป็น มิตรหมด, มาเป็นผู้สอน, มาเป็นผู้ทำให้ใต้ดีหมด, แล้วโลกนี้มันจะเป็น อย่างไร เรียกว่า หมดศัตรู นี้คืออานิสงส์ มีข้อความดังนี้ว่า:- หรือดีแต่ จะโกรธยืน เป็นพื้นไฟ

อันศัตรู คือผู้จู่ มาลอบไล่ ให้รู้ได้ ว่าเรามี ดีเท่าไหน บังคับใจ ไว้ไม่อยู่ สักครู่เดียว

อันศัตรู คือผู้สรรค์ สวรรค์ให้ ตรงที่ได้ มีจิต คิดเฉลียว ว่าอดกลั้น นั่นแหละนะ เป็นพระเที่ยว ไม่อด,เลี้ยว ไปเป็นมาร พล่านนรก

อันศัตรู คือผู้สอน สัจจธรรม ว่าอาฆาต นั้นคือน้ำ ลกปรก

อย่าเก็บไว้ ในใจ ให้ใจฟก จะเวียนวก ว่ายสงสาร นานนักเอย.

เหตุฉะนั้น ศัตรู คือผู้ให้ แต่กลายเป็น ผู้ร้าย เหตุไรเหวย เพราะผู้รับ รับไม่เป็น อย่างเช่นเคย ถ้ารับเป็น พวกเราเอ๋ย หมดศัตรู.

นี้คืออานิสงส์ ว่าศัตรูจะหมดไปจากโลก, ไม่มีเหลืออยู่ในโลก เพราะว่าเราต้อนรับเป็น. ทำศัตรูให้กลายเป็น ผู้มาให้สิ่งที่มีประโยชน์, มาบอกทางสวรรค์ให้, มาบอกธรรมะอันสูงสุดให้, ว่าอย่ามั่วเก็บความโกรธ นี้ไว้ในใจเลย. นี้เป็นอันว่า ได้ทำให้พญามารกลายเป็นพระไปจนหมดสิ้น, ได้ทำศัตรูให้กลายเป็นมิตรไปจนหมดสิ้น.

เป็นอันว่า เราได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า พระกับมาร เป็นอย่างดี, รู้จัก พระเจ้ากับซาตานเป็นอย่างดี, รู้จักมิตรกับศัตรูเป็นอย่างดี, รู้ว่ามารคือของ ขวัญมาจากพระ ซาตานคือข้อสอบไล่ของพระเจ้า. เราเปลี่ยนมารให้เป็น พระใด้จริง ๆ อยู่ที่ทำให้ถูกวิธี.

คนโง่มวแต่สร้างมารให้แก่ตัว, นี่คนโง่มวแต่สร้างมารให้แก่ตัว, คนโง่มวันต่สร้างมารให้แก่ตัว, ไม่รู้จักเปลี่ยนมารให้เป็นพระเอาเสียเลย มวแต่ยึดมั่นถือมั่น, มันจึงขบกัดเอาอยู่ทุกวัน ๆ.

"ฉนใต้ดีเพราะถูกด่าจากมาร" มารยิ่งด่าเท่าไรยิ่งได้ดี; เพราะ มาทำให้รู้ว่า อะไรมันจะดีได้อย่างไร. อวิชชามันสร้างมาร อย่าไปหวัง ความรักความอาลัยในอวิชชาเลย. สิ่งที่เรียกว่าบัญญาตามธรรมดาสามัญ ของชาวบ้าน เป็นโลกิยบัญญานั้น เต็มอยู่ด้วยความโง่; เหมือนกับนาง แม่คนนั้นเอาน้ำกรดหยอดคอลูก เพื่อให้กัดสตางค์ที่ติดอยู่ในคอ.

ทุกวันนี้ เรามีมารตั้งสามมารขี่อยู่บนศีรษะ เราก็ยังมั่วประชด พระธรรมอยู่นั้นเอง เรา จงหันหน้ามาหาพระเจ้ากันเถิด ก็จะได้ทำโลกนี้ ให้หมดจากมาร หรือหมดจากศัตรู; เพราะว่ารู้จักตัวเองและรู้จักความ เป็นพระที่จะสร้างขึ้นมาได้เอง แล้วก็ไม่สร้างมารอีกต่อไป.

คำบรรยายเรื่องพระกับมาร, ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอท่าน ทั้งหลายนำไป พิจารณาดูด้วยตนเองด้วยกันจงทุกคน; เข้าใจแล้วประ-พฤติได้แล้ว, ก็จะหมดมาร จะไม่มีมาร จะไม่มีมารเหลืออยู่แม้แต่นิดเดียว, ตัวเองก็จะกลายเป็นพระ. นับว่าการบรรยายนี้สมควรแก่เวลา.

ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้ เบิดโอกาสให้พระคุณเจ้าท่านได้สวดบทพระธรรม คณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติ เพื่อเลิกสร้างมาร, มาสร้างพระกันเสียที. ใครคือใคร

-b-

๕ สิงหาคม ๒๕๒๑

บัณฑิตกับคนพาลคือใคร?

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาพหบูชา เป็นครั้งที่ ๒ ในวันนี้นั้น, อาตมาก็ยังคงกล่าวโดยเรื่อง ใกรคือใกร ต่อไปตามเดิม. โดย เฉพาะในวันนี้ จะได้กล่าวถึงบุคคลที่เรียกกันว่า บัณฑิตกับคนพาล ทำนอง เดียวกับที่กล่าวมาแล้วในครั้งก่อนเรื่อง พระกับมาร เพื่อให้ท่านทั้งหลาย รู้จักว่าคนเหล่านี้คือใคร.

การบรรยายชุดนี้ บางคนรู้สึกว่าพูดเรื่องที่รู้กันอยู่แล้ว; แต่ อาตมาขอยืนยันว่า พูดเรื่องที่ท่านรู้จักกันอยู่แล้วก็จริง; แต่พูดในส่วนลึก ที่ท่านทั้งหลายมองข้ามไป จึงมีความตั้งใจอย่างยิ่งที่จะพูดกันให้ตรงจุดหมาย ในระดับที่คนทั่ว ๆ ไปควรจะรู้จัก.

ธรรมทั้งหลายมีส่วนลึก

การให้หัวข้อว่า บัณฑิตกับคนพาล นี้ ท่านลองคิดดูว่า ท่าน ทั้งหลายก็คงจะรู้จักบัณฑิต รู้จักคนพาล กันอยู่แล้ว ทำในอาตนาจะต้องมากล่าว ถึงเรื่องบุคคลทั้ง ๒ นี้อีก, นี่ก็ เพราะว่ามันมีเรื่องบางเรื่อง ความหมายบาง อย่าง เร้นลับอยู่ และ ที่สำคัญที่สุด นั้นก็คือ เราไม่รู้จักลักษณะของคน เหล่านี้ จนถึงกับสำเร็จประโยชน์แก่ตนเอง คือทำตนให้เว้นจากความ เป็นคนพาล, หรือทำให้เกิดความเป็นบัณฑิตขึ้นมา.

พระธรรมในพระสาสนาทั้งหมด หรือจะว่าทุกศาสนาด้วยก็ได้ มีขึ้นมาสำหรับทำให้คนได้เป็นอะไรเต็มตามที่ควรจะเป็น. ท่านทั้งหลาย ลองพึ่งดูให้ดี จนเข้าใจได้ชัดเจนว่า ถ้าเราไม่ได้รู้ ไม่ได้ปฏิบัติ เกี่ยวกับ พระธรรมแล้ว, ความเป็นคนของเรานั้นจะไม่มีประโยชน์หรือมีประโยชน์ น้อย และจะถึงกับเป็นหมันในบางแง่บางมุม, แม้ในแง่มุมที่ควรจะได้รับ จะเป็นประโยชน์ ก็ไม่ได้รับ กลายเป็นหมันไป, จึงได้รับแต่ส่วนที่ธรรมดา สามัญเกินไป ชนิดที่สัตว์เดรจัฉานมันก็ได้รับ, อย่างนี้มันไม่สมกับความ เป็นมนุษย์.

เรามีความเป็นมนุษย์ ต้องใด้รับสิ่งที่ดีที่สุดทิ้มนุษย์จะต้องได้ รับ หรือที่สัตว์ไม่อาจจะได้รับ; ส่วนที่คนทั้งหลายโดยมากมองข้ามนั้น มันขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่า เขาไม่รู้สึกว่า เท่าที่เราเป็นอยู่กันเดี๋ยวนี้นั้น มันไม่พอ, หรือแม้ที่เราหวังกันอยู่ว่าจะต้องได้อย่างนั้นๆ ได้มาแล้วมัน จะพอ, นั้นมันก็ยังไม่พอ. ขอให้มองดูให้ดีๆ ในส่วนนี้ แล้วก็จะเข้าใจ เรื่องที่อาตมาจะพูด.

ตัวอย่างเช่นว่า ถ้าว่าคนเรามือาหารกินเต็มที่ มีเครื่องนุ่งห่ม มี เครื่องใช้ ไม้สอย แล้วก็สบายดีไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บ เหล่านี้มนพอหรือ ยัง? ชาวบ้าน ทั่วไปก็ กิดว่าพอเพราะมีบัจจัย ๔ เพียงพอ แล้วมันก็พอ; แต่ทางธรรมะ ทางสาสนา นั้น เขา ถือกันว่ามันยังไม่ดีกว่าสัตว์, เพราะ สัตว์มันก็มีอาหารกิน มันก็มีสึงที่มีความหมายเหมือนกับเครื่องนุ่งห่มของ มนุษย์ เช่นขนของมันเป็นต้น, แล้วมันก็มีที่อยู่อาศัยตามสมควรแก่อัตภาพ, เจ็บไข้ได้บ่วยมันก็แก้ไขกันไปตามธรรมชาติ มันก็รอดชีวิตอยู่ได้; ถ้าคน อย่าไปทำลายมัน สัตว์นี้จะเต็มไปทั้งโลก.

สมัยที่คนไม่ทำอันตรายสัตว์ สัตว์ในบ่ามีมาก สัตว์ในน้ำก็มีมาก ปลาเหมือนกับว่าจะเต็มไปทั้งทะเล. เดี๋ยวนี้คนไปทำลายมันจนหาดูก็ยาก ฉะนั้นอย่าทำเล่นกับสัตว์ ที่มันปล่อยไปตามธรรมชาติมันก็รอดชีวิตอยู่ได้ จนถึงกับว่าโลกนี้จะเต็มไปด้วยสัตว์ เพราะการเป็นอยู่ที่ถูกต้องตามธรรมชาติ นั้นมันทำให้รอดชีวิตอยู่ได้; แต่ว่า เท่าที่รอดชีวิตอยู่ได้เพียงเท่านี้ มัน ไม่พอกับการที่จะเรียกว่า ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์สูงสุด หรือได้ เป็นมนุษย์ผู้ได้พบพระพุทธศาสนา. ยิงใช้คำว่า "มนุษย์ผู้ได้พบพระพุทธศาสนา" เข้าด้วยแล้ว ระดับหรือมาตรฐานมันก็เลื่อนขึ้นไปไกล คือเป็น มนุษย์ที่ได้รับอะไร ๆ สูงสุดเต็มตามที่มนุษย์ควรจะได้รับ, เมื่อยังไม่ได้รับ ก็ถือว่ายังไม่เป็นมนุษย์ที่เต็มแก่ความหมายของคำว่า มนุษย์ หรือมนุษย์ผู้ได้

อย่างว่าท่านมีกิน มีใช้ มีอะไรทุกอย่าง แล้วมันพอหรือยัง? ถ้า ใครคิดว่าพอก็แล้วไปไม่ต้องพูดถึงเรื่องอะไรที่จะพูดในวันนี้ก็ได้; แต่ถ้า คิดดูให้ดีจะพบว่า มันยังไม่พอ คือมันยังมีความทุกข์ทนหม่นหมองในทาง จิตใจ : มีเงินก็เป็นทุกข์เพราะเงิน, มีบุตรก็ต้องเป็นทุกข์เพราะบุตร, มีวัวควาย ไร่นา ก็ยังต้องเป็นทุกข์เพราะวัวควาย ไร่นา, อยู่กันเป็นหมู่ เป็นพวก ก็ยังมีปัญหาที่ตกลงกันไม่ได้; เพราะว่ามัน ยังขาดอะไรอยู่, โดยเฉพาะอย่างยิ่งมันก็คือ ขาดสิ่งที่กำลังจะพูด กือธรรมะที่ทำความเป็น บัณฑิต ที่ขจัดความเป็นพาล.

ความต่างระหว่างบัณฑิตกับพาล.

ถ้าว่าเรา มีความเป็นบัณฑิต ตรงตามความหมายของคำว่าบัณฑิต แล้ว จะไม่มีอะไรมาทำให้ทุกข์ได้, จะไม่มีบัญหาอย่างที่เกิดอยู่ในโลก บัจจุบันนี้: บัญหาในประเทศ นอกประเทศ หรือบัญหาครอบโลกก็ตาม เพราะไม่มีความเป็นบัณฑิต, มนุษย์จึงเห็นผิดไปในทางเห็นแก่ตัว มุ่งหมาย แต่ประโยชน์ส่วนตัว ก็ทำบัญหาให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น หรือในระหว่างชาติที่ อยู่ด้วยกัน. ถ้าธรรมะยังยึด ยังตั้งมั่น อยู่ในจิตใจของคนทุกคนในโลกนี้ แล้ว บัญหาอย่างนี้ก็ไม่เกิดขึ้น; แต่เดี๋ยวนี้มีคนบางพวกไม่คำนึงถึงข้อนี้ หรือไม่มองเห็นข้อเท็จจริงอันนี้ด้วยซ้ำไป จึงได้ทำอะไรไปในทางที่ให้เกิด บัญหา. เราจะต่อสู้แก้ไขกันอย่างไร?

อาตมาเห็นว่า ไม่มีอะไรอื่นดีไปกว่าความเข้าใจอันถูกต้องเกี่ยวกับ เรื่องนี้. เราจะต้องมีความถูกต้องเป็นภายใน ปรับปรุงเรื่องต่าง ๆ ที่เป็น ภายในให้ปราศจากปัญหาเสียก่อน; เราก็จะสามารถแก้ไขบัญหาที่เป็นวง กว้างทั่วประเทศ ทั่วโลก ร่วมกันได้. อาตมาจึงพูด ถึงธรรมะในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังขาดอยู่, แม้แต่ความรู้ว่า อะไรเป็นบัณฑิต อะไร เป็นคนพาล? ทำไมจึงพูดอย่างนี้ ที่พูดอย่างนี้ก็เพราะเห็นว่ายังมีคนพาล เต็มไปหมด ในที่แทบจะทุกหนทุกแห่ง.

คำว่า คนพาล นี้ มีความหมายนับตั้งแต่เป็นอันธพาลอันรายกาจ, เป็นตัวเสนียดจัญไรในโลก แล้วก็เรื่อยๆ ขึ้นมาถึงคนที่ไม่พาลถึงอย่างนั้น; แต่ก็ยังมีความเป็นพาลอย่างอื่น จนกระทั่งถึงอันดับสุดท้าย, คนพาลก็คือ คนที่ไม่รู้ว่าทำอย่างไรชีวิตนี้จึงจะเชื้อกเช็น.

ท่านลองคิดดูว่า มันเป็นคำพูดที่มากเกินไปหรือไม่? อาตมากำลัง พูดว่า คนพาล คนโง่ คนเขลา นั้น คือคนที่ยังไม่รู้จักทำชีวิตนี้ให้เยือก เย็น; ฉะนั้น ถ้าชีวิตของใครมันยังเร่าร้อนอยู่ก็ยังเป็นคนพาล ยังเป็นคน โง่ : เป็นเด็กก็ได้ ผู้ใหญ่ก็ได้ ผู้หญิงก็ได้ ผู้ชายก็ได้ เป็นนักบวช เป็น บรรพชิตก็ได้ เป็นฆราวาสก็ได้ ไม่ยกเว้น. ถ้าใครไม่รู้จักควบคุมชีวิต จิตใจของตนให้เย็นได้ มันก็ยังเป็นคนโง่ คนโง่ก็คือคนพาล คนพาลคือคน อ่อนด้วยปัญญา.

คำว่า พาล หรือ พาละ ในทางภาษาบาลีนั้น แปลว่า *อ่อน,* ยังอ่อนอยู่ ยังไม่แก่ ถึงขนาดที่จะใช้ประโยชน์อะไรได้ เช่นทารกเพิ่งเกิดมา นอนแบเบาะอยู่ เขาก็เรียกว่า พาละ เหมือนกัน คือมันยังอ่อนอยู่. ในทาง ร่างกายมันก็เข้มแข็งขึ้น จนเป็นคนมีความเข้มแข็งในทางร่างกาย มันจึงจะ เรียกว่า พ้นจากความเป็น พาละ.

ทีนี้ ในทางจิต นั้นมันก็มี ความอ่อน ความโง่ ความเขลามา; แล้วถ้าไม่สามารถที่จะทำให้มันแก่ ให้มันรอบรู้อย่างถูกต้องได้ มันกลาย เป็นเดินผิดไป เดินผิดไปจากหนทาง; ฉะนั้นเราจะต้องรู้จักกระทำให้ ความรู้ตามธรรมดาสามัญตามสัญชาตญาณนั้น เดินไปให้ถูกทาง ตามความ หมายของคำว่า โพธิสัตว์.

ขอให้ช่วยจำคำว่า โพธิสัตว์ ไว้ให้ดีจงทุกคน; เพราะว่าข้อนี้ จะช่วยให้เราเอาตัวรอดได้ ถ้าใครไม่ทำตนอย่างโพธิสัตว์ คนนั้นก็เสีย ชาติเกิด ไม่ต้องพูดให้โยกโย้โอ้เอ้เสียเวลา, จะพูดตรง ๆ ว่า ผู้มิได้ดำเนิน ตามหนทางของโพธิสัตว์นั้น มันคนเสียชาติเกิด.

ความหมายของโพธิสัตว์และโพธิ.

นี่คงจะมีปัญหาในข้อที่ว่า คำว่า โพ**ธิสต**วันนั้น มีความหมายว่า อย่างไร?

ท่านมักจะเคยได้ยินกันแต่เรื่อง โพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี เสียสละอย่าง นั้นอย่างนี้; นี่ไปเอา กิริยาอาการที่แสดงออกว่าเป็นโพธิสัตว์ หรือถึง กับทาง ฝ่ายมหายานเขาบัญญัติไว้ว่า โพธิสัตว์นั้น คือผู้ที่สบลสาบานว่า ถ้ายังมี
คนในโลกนี้มีความทุกข์เหลืออยู่แม้แต่สักคนหนึ่ง เราก็จะไม่พยายามเพื่อจะบรรลุ
นิพพาน จักไม่เข้าสู่นิพพาน จักไม่เป็นพระอรหันต์ เป็นต้น; นี้เป็น
อุดมคติของโพธิสัตว์ที่จะอยู่ช่วยผู้อื่น. โพธิสัตว์ในความหมายที่ได้ยืนกัน
มาก มักจะเข้าใจกันอยู่อย่างนี้; แต่อาตมาจะบอกความหมายอันถูกต้อง
ตรงตามตัวหนังสือว่า โพธิสัตว์นั้น คือ สัตว์ผู้ที่พัฒนาโพธิ, สัตว์ผู้ที่
พัฒนาโพธิ.

ขอให้ยุวชนทั้งหลายโดยเฉพาะ จดจำคำนี้ไว้ให้ดีๆ ว่า โพธิสัตว์ หรือ พระโพธิสัตว์ ก็ตามใจ นั้นคือผู้ที่พัฒนาโพธิ.

ขอให้เข้าใจว่า บรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย มีเชื้อแห่ง โพชิ กือความรู้, หรือความรู้สึกที่อาจจะรู้อะไรได้; นี้เราเรียกว่า เชื้อแห่งโพชิ ติดมาในบรรดาสัตว์ทั้งหลายที่มีชีวิต, นับตั้งแต่สุนขและแมว ขึ้นมาจนถึง คน; หากแต่ว่ามันแตกต่างกัน มันต่ำต้อยกว่ากัน มากน้อยกว่ากัน มันอยู่ ในสภาพที่จะพัฒนาได้มากหรือน้อยกว่ากัน.

เชื้อแห่งโพชิ ของสุนขและแมว มันพัฒนาใค้น้อยมาก, แม้ จะอบรมกินอย่างไร มันก็รู้แค่สุนขและแมวตัวที่ฉลาดๆ จะพึงกระทำได้; แต่ ส่วนคนเรานั้น เมื่อได้ พัฒนาให้ดีแล้ว จิตใจนี้รู้อะไรได้สูงสุด ถึง ขนาดที่บรรลุมรรค ผล นิพพานได้.

สิ่งที่เรียกว่า โพธิ แปลว่า บัญญาเครื่องรู้, ในระดับทั่วไปตาม สัญชาตญาณก็เรียกว่าความรู้ตามที่สัญชาตญาณจะมีให้ : เช่นว่าเราเกิดมา แม้ไม่มีใครสอน เราก็จะต้องกินอาหารได้, เราจะต้องทำอะไรได้ มีการสืบ พันธุ์ได้ เหมือนกับสัตว์เดรจัฉาน ซึ่งไม่มีใครต้องสอน, หาเรือน หารัง หารู อยู่ได้ โดยไม่มีใครต้องสอน. ความรู้อย่างนี้เรียกว่า เท่าที่สัญชาตาญาณมันมีให้มัน เป็นระดับต่ำ, ความรู้อย่างนี้แหละคือ เชื้อแห่งโพธิที่ จะต้องพัฒนา คือหว่านเพาะให้มันขึ้นงอกงามเรื่อยไป จนกว่าจะสูงสุด.

มนุษย์เป็นสัตว์ที่จะต้องพัฒนาโพธิของมนุษย์ ให้เต็มตาม
ความหมายของคำว่า โพธิ, และเต็มตามความหมายของคำว่ามนุษย์. เต็ม
ตามความหมายของคำว่าโพธิ ก็คือ โพธิญาณ, ตรัสรู้เป็นพุทธบุคคลชนิดใด
ชนิดหนึ่งได้ อย่างน้อยก็เป็นพระอรหันต์ หรือว่าเต็มตามความหมายของ
มนุษย์, ก็คือเต็มตามความหมายของคำว่า มนุษย์ ที่แปลว่า สัตว์ที่มีจิตใจสูง,
จิตใจสูงจนกิเลสหรือความชั่ว ครอบงำไม่ได้, ความทุกข์ครอบงำไม่ได้
จึงมีจิตใจอยู่เหนือกิเลสและความทุกข์; นี้เรียกว่ามนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ,
เพราะเขาได้พัฒนาโพธิไปอย่างถูกต้อง; ฉะนั้นขอให้เข้าใจคำว่า โพธิ กัน
ในลักษณะอย่างนี้ก่อน แล้ว โพชิสัตว์ นั้นก็คือ สัตว์ที่พัฒนาโพธิอยู่
ตลอดเวลา.

เหมือนอย่าง ขุวชน ทั้งหลาย เป็นนักศึกษา นี้ ก็คือการพัฒนา โพธิแขนงหนึ่ง; แต่ไม่ใช่แขนงเดียวกันกับที่เป็นความมุ่งหมายทางพุทธ-ศาสนา ซึ่งมุ่งหมายจะสูงไปในทางที่ดับกิเลสและดับทุกข์.

การศึกษาในโลก บัจจุบันนี้ก็ พัฒนาโพชีไปตามแบบของชาว โลก เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก. เพราะว่ารู้กันเพียงเท่านั้น, จึงต้องการ กันเพียงเท่านั้น, จึงสอนและเรียนกันเพียงเท่านั้น, เสร็จแล้วก็ทำการทำงาน ชนิดที่จะได้รับประโยชน์มาหล่อเลี้ยงชีวิตร่างกายสนองความต้องการของตน มนัจบลงเพียงเท่านั้น, มันไม่ไปถึงการบรรลุมรรค ผล นิพพาน.

แต่โดยเนื้อหาสาระอันแท้จริงแล้ว โพชิ นั้นย่อมเป็นไปเพื่อการ ลุถึงจุดสูงสุดของความเป็นมนุษย์ คืออยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง, จะเรียก ว่า มรรค ผล นิพพาน ก็ได้ จะเรียกว่า โลกุตตรธรรม ก็ได้.

ขอให้ทุกคน มีความตั้งใจที่จะพัฒนาโพธินี้กันเสียก่อน ไม่ เช่นนั้นแล้วก็จะไม่ต้องพูดกัน, เลิกพูดกันดีกว่า, จะพูดไปทำไมสำหรับผู้ที่ ไม่ต้องการจะพัฒนาตนเอง ให้ถึงจุดสูงสุดของความเป็นมนุษย์.

บุคคลฉลาดขึ้นเพราะพัฒนาโพธิ.

เมื่อพูดถึงบุคคลผู้มุ่งหมายจะพัฒนาโพธิแล้ว ก็ไม่มีอะไรนอกจาก คำว่า โพธิสัตว์คือสัตว์ที่เป็นไปเพื่อโพธิ คือสัตว์ที่ประกอบอยู่ด้วยโพธิ. โพธิสัตว์ คือสัตว์ที่กำลังพัฒนาโพธิ ให้เต็มตามความหมาย, ถ้าว่าโดย ที่แท้แล้ว ทุกคนก็พัฒนาโพธิอยู่โดยไม่รู้สึกตัว; ข้อนี้หมายความว่า ถ้าเรามีชีวิตอยู่ ชีวิตมันจะสอนเราเรื่องผิดเรื่องถูก เราก็ฉลาดขึ้น.

ขอให้คิดดูเถอะว่า เราได้ฉลาดขึ้นเพราะชีวิตมันผ่านไป ๆ วันหนึ่ง เดือนหนึ่ง ปีหนึ่ง มากน้อยสักเท่าไร, นั้นมันเป็นส่วนที่เป็นไปเอง มันไม่ สูงสุด; แต่มันก็เป็นการพัฒนาโพธิอยู่ตลอดเวลา, จนเรียกว่า ใครมีอายุ มากกว่า คนนั้นก็รู้อะไรมากกว่า; เพราะว่า ชีวิตมันเป็นการพัฒนาโพธิ อยู่ในตัวมันเอง. มันเป็นอยู่กันอย่างนี้ ทั้งผู้หญิง ทั้งผู้ชาย ทั้งเด็ก ทั้ง ผู้ใหญ่, คนแก่ๆ จึงรู้อะไรมากกว่าเด็ก ๆ; เพราะว่าเขาผ่านมามากกว่า.

ถ้าเรามองเป็น เราจะมองเห็นว่า ทุกคนกำลังพัฒนาโพชื่อยู่.
ดูตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ ตั้งแต่อ้อนแต่ออก, เขาทำอะไรที่ทำให้ฉลาดขึ้นทุกวัน ๆ
โดยรู้สึกตัวก็มี โดยไม่รู้สึกตัวก็มี; แม้แต่ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียน เขา
ก็ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นการพัฒนาโพธิ; แต่เขาก็เรียน แล้วก็ฉลาดยิ่งขึ้น มัน
เป็นการพัฒนาโพธิอยู่ในตัวดังนี้. เรื่องการงาน การกระทำฝีไม้ลายมือ
อย่างอื่น ก็เป็นไปในลักษณะนี้; ฉะนั้นคนจึงมีโพธิที่เจริญเป็นการพัฒนา
อยู่ตามลำดับ, นี้เรียกว่าเป็นโพธิสัตว์อยู่โดยอัตโนมัติ ในระดับของตน ๆ.
เมื่อไม่สนใจก็มองไม่เห็น, ถ้าสนใจก็ควรจะมีปีติปราโมทย์ เข้มแข็ง กล้า
หาญ ในการที่จะพัฒนามันให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ที่จริงก็มีโพธิสัตว์อยู่ทั่วไป ในที่ทุกหวระแหง คือสัตว์ที่กำลังผืกฝนตนให้ฉลาดนั่นเอง, สัตว์ที่ทำให้โพธิเจริญนั่นเอง; ถ้าเรามองเป็น เราจะมองเห็นว่ากำลังมีโพธิสัตว์เต็มอยู่ทั่วทุกหวระแหง; แต่ก็ยกเว้นที่ว่า โพธิสัตว์บางคนนั้นพัฒนาโพธิผิด กลายเป็นเรื่องของกิเลสไป; เพราะ ว่าเรื่อง กิเลส หรือเรื่อง โพธิ นี้ โดยเนื้อหา ข้างในมันก็เป็นสิ่งเดียวกัน คือมันเป็น สักว่าความรู้เท่านั้น; ถ้า ความรู้พัฒนาไปถูกทาง ก็เป็น โพธิเต็มที่; ถ้าความรู้พัฒนาไปผิดทาง มันก็เป็นกิเลสเต็มที่.

อยากจะแนะให้สังเกตสักอย่างหนึ่ง แต่ไม่ใช่แนะให้ยึดถือเอาเป็น
ที่พึ่งว่า ความรู้นนแหละคือ โพธิ; เพราะฉะนั้น คนที่โกหกเก่ง มันก็
มีโพธิของมัน, เพราะมันพัฒนาโพธิไปในทางที่จะโกหกเก่ง หรือจะเป็น
อันธพาลเก่ง เป็นขโมยเก่ง มันก็มีโพธิของมันที่พัฒนาไปตามแบบนั้น.
มันไม่ได้โง่อย่างคนที่ทำอะไรไม่เป็น ฉะนั้นจะเป็นมหาโจรอันร้ายกาจก็ได้,
มันมีสติบีญญาสูงสุด ซึ่งทำให้ประกอบกิจกรรมนั้น ๆ อยู่ได้.

ดูให้ดีว่า โพธิ นี้ ถ้าพัฒนาผิดทาง มันไปอยู่ในรูปของสิ่งที่ เรียกว่า กิเลส; แล้วก็ทำสิ่งที่เป็นโทษทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น. ถ้า พัฒนาไปในรูปที่ถูกทาง มันก็ไปอยู่ในรูปที่เป็นประโยชน์ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น; ฉะนั้นจึงไม่มีอะไร หรือใคร ที่มีชีวิตแล้วจะไม่พัฒนาโพธิอยู่โดย อัตโนมัติในตัวมันเอง จึงขอให้ทุกคนดื่นรนเพื่อจะพัฒนาโพธิ อย่ายอม แพ้. เหมือนนักศึกษา นักเรียน เหล่านี้ อาตมาไม่ต้องยุว่าให้เร่งเรียนเข้า, เพราะเร่งเรียนจนกำลังจะเป็นโรคประสาทกันอยู่ทุกคนแล้ว ไม่ต้องยุอีกก็ได้.

แต่ถ้าในเรื่องของการพัฒนาโพธิ เพื่อการบรรลุมรรค ผล นิพ-พาน นี้ ดูจะยังเนื้อยอยู่ ยังเฉยอยู่ ยังจะต้องชี้แจง หรือยังจะต้องยุ, และ จะต้องถือเอาว่า การพัฒนาจิตใจให้เอาชนะกิเลสให้ได้ กือให้มาในทาง โพธิ อย่าให้เป็นไปในทางของกิเลสนั้น เป็นหน้าที่ที่ตนต้องกระทำ.

การพัฒนาโพธิและทำอวิชชาให้สิ้นนั้น ไม่เหลือวิสัย.

อย่าไปเข้าใจผิดว่า การทำจิตให้บริสุทธิ์ หรือ ประพฤติธรรมะ นี้ เป็นของยากเกินไป, ยากเกินไปสำหรับเรา เราไม่เอา เราเล็ก แล้วก็ ยอมแพ้กันเสียง่าย ๆ อย่างนี้ก็มีอยู่. คนที่ท้อแท้ยอมแพ้แก่การประพฤติ ธรรม, ยอมแพ้แก่การที่จะปรับปรุงตัวเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป, เขาก็ปล่อยไป ตามอำนาจของกิเลส มันก็ประสบกันกับความวินาศ.

ฉะนั้นขอร้องว่า อย่ายอมแพ้ในการที่จะพัฒนาโพธิของตน ๆ.
จงพยายามให้เหมือนกับที่เอาเมล็ดโพธินี้ปลูกลงไปในดินแล้วก็รดน้ำพรวนดินใส่ปุ๋ย ทุกอย่างทุกประการ จนมันเป็นต้นโพธิที่ใหญ่หลวงอยู่ในดวง
วิญญาณ เป็นวิญญาณที่ประกอบไปด้วยสติบัญญา จนเต็มเปี่ยมด้วยความ
หมายของความเป็นมนุษย์, ที่เป็นระดับสูงสุด ก็เป็นผู้พันกิเลสและความ
ทุกข์ เป็นผู้สำเร็จธรรมะสูงสุดตามลัทธิศาสนาแห่งตน ๆ ซึ่งมีอยู่ด้วยกันทุก
ศาสนา. ข้อนี้ได้เขียนไว้เป็นคำกลอนช่วยความจำ ให้จำได้ง่าย ๆ ว่า.

โพธิสัตว์ คือสัตว์ มุ่งพัฒนา
ดูให้ดี มีอยู่จริง ทั้งหญิงชาย
ถ้าทุกคน คิ้นรน เพื่อโพธิ ถ้ามัวแต่ ร้องว่าแย่ ยอมแพ้เว้ย อย่ายอมแพ้ มุ่งแต่ ปลูกโพธิ ไม่เสียที ที่ได้เกิด มาเป็นคน

ให้โพธิแผ่ แก่กล้า เต็มความหมาย
ดูงมงาย จะไม่มี ที่ใหนเลย
มันค่อยผลิ ออกไป ไม่หยุดเฉย
ในโลกเลย ไม่มี โพธิชน
ให้เต็มสติ กำลัง หวังเอาผล
ได้ผ่านพ้น อวิชชา เพราะกล้ำทำ.

อวิชชาไม่ใช่สิ่งที่เหลือวิสัย อวิชชาเป็นสิ่งที่สามารถทำให้หมด ไปได้; แต่มันเนื่องจากเรามันเป็นคนอ่อนแอ ยอมแพ้ง่าย ไม่ต่อสู้ และ ไม่กล้าหาญ, ถ้ามีความกล้าหาญ ก็สามารถที่จะเอาชนะอวิชชาได้ด้วย กันทุกคน. อวิชชาเล็กๆ ที่เอาชนะได้กันอยู่ทั่วไปทั้งโลก, ไก็เช่นการศึกษา เล่าเรียนในโรงเรียน ในวิทยาลัย เป็นต้น; นี้เอาชนะอวิชชาเล็กๆ ได้. ส่วนอวิชชาที่ใหญ่โต หรือสูงสุดของมนุษย์นั้นยอมแพ้เสีย, ถ้าอย่างนี้มันก็ เป็นไปไม่ได้; นี่คือผู้ที่ ไม่ต่อสู้เพื่อพัฒนาโพธิ, บัญญาของเขาก็เลย ไม่มี; ถ้ามีมันก็เดินไปในทางที่ตรงกันข้าม คือมีบัญญาในลักษณะของ ก็เลส คือทำสิ่งที่เห็นแก่ตัว.

โพธิอาจพัฒนาได้ทั้งทางผิด, ทางถูก.

โพธิที่พัฒนาถูกวิธีนั้น จะไม่มีความรู้ที่ทำให้เห็นแก่ตัว.
โพธิที่พัฒนาผิดวิธี มนจะมีแต่ความรู้ที่ทำให้เห็นแก่ตัว, มนฉลาดเปรื่อง ปราดถึงขนาดยอดบัญญา เจ้าจอมบัญญาก็ได้; แต่มนมีบัญญาชนิดที่เห็น แก่ตัว, ก็กลายเป็นอันธพาลยอดสุด เพราะมีบัญญาที่เห็นแก่ตัว. ได้เคย บอกมาแล้วหลายครั้งหลายหนว่า บัญญาบริสุทธิ์นั้นเป็นไปเพื่อธรรมะ ไม่เห็นแก่ตัว. บัญญาคือกิเลสที่ถูกพัฒนานั้น ก็เรียกว่า เฉโก แปลว่า บัญญาเหมือนกัน, แต่เป็นบัญญาที่เห็นแก่ตัว เป็นบัญญาของกิเลส.

ทุกวันนี้ ในโลกนี้ใช้กันแต่ปัญญาเฉโก, ทั้งโลก ระหว่างชาติ ระหว่างชีกโลก ใช้กันแต่ปัญญาเฉโก เพื่อจะเอาเปรียบผู้อื่น, เพื่อที่จะให้ ผ่ายตนได้เปรียบ มันก็เลยทำโลกนี้ให้ยุ่งยากมากขึ้น. เพราะโพธิมันเดิน ไปตามทางของกิเลส, มันไม่มาเป็นโพธิที่ถูกต้อง คือเราไม่พัฒนาเชื้อแห่ง โพธิ หรือเมล็ดพืชแห่งโพธิ อย่างถูกต้อง มันจึงมีแต่ความรู้ที่เป็นกิเลส. โลกกำลังตกอยู่ใต้อำนาจของความรู้ประเภทกิเลส จึงหาความ สงบสุขไม่ได้, อย่างนี้ไม่เรียกว่าเป็นโพธิสัตว์; เพราะว่าไม่เป็นสัตว์ ที่ประกอบไปด้วยโพธิ, แต่เป็นสัตว์ที่ประกอบไปด้วยกิเลส ซึ่งเป็นสิ่ง เศราหมอง.

อาตมาได้พูดมาถึงบุคคลที่เรียกกันว่า โพธิสัตว์ เสียอย่างยืดยาว เพื่อให้ท่านทั้งหลายเข้าใจคำ ๆ นี้ไว้เป็นหลักพื้นฐาน เป็นประการต้น; ว่า เราจะรู้จักโพธิสัตว์ คือ ผู้ที่พัฒนาโพธิหรือวิชชาความรู้ ให้เป็นไปแต่ใน ทางถูกต้อง ดีงาม แล้วก็จะไม่มีความเป็นอันธพาล คือมีแต่ปัญญาชนิด ที่เป็นกิเลส.

ทีนี้ ถ้าไม่ได้พัฒนาโพธิ หรือพัฒนาโพธิไปผิดทาง มันก็ไม่ได้ เป็นโพธิสัตว์; ตรงกันข้ามกับโพธิสัตว์, มันเป็นอะไร ขอให้ช่วยคืด แล้วก็ช่วยจำกันไว้ด้วยว่า ถ้าไม่เป็นไปอย่างโพธิสัตว์ เป็นไปอย่างตรงกัน ข้ามจากโพธิสัตว์ คือโพธิไม่พัฒนาแล้ว มันจะเป็นอะไร คนนั้นจะเป็น อะไร? เรามีคำเรียกสำหรับบุคคลชนิดนี้ว่า โมฆบุรุษ, ถ้าไม่เป็นโพธิสัตว์ ก็ต้องเป็นโมฆบุรุษ. ใครกำลังเป็นโพธิสัตว์ ใครกำลังเป็นโมฆบุรุษ? ก็จงรู้จักตัวเองของตัวเองด้วยกันจงทุกคน.

โมฆบุรุษคือคนพาล, โพธิสัตว์คือบัณฑิต.

โมพบุรุษ แปลว่า บุรุษเปล่า คำว่าเปล่าในที่นี้คือไม่มีอะไร, ถ้า เป็นบุคคลก็เป็นบุคคลเสียเปล่า ไม่มีประโยชน์อะไร, ไม่มีความหมายหรือ คุณค่าแห่งความเป็นบุคคล; ขอให้จำคำว่าโมฆบุรุษไว้ให้ดีๆ. ถ้าในตุ่มน้ำมันมีน้ำ ก็เรียกว่าตุ่มมีน้ำ, แต่ถ้าในตุ่มไม่มีอะไร มันก็เรียกว่าตุ่มเปล่า. คนก็เหมือนกัน ถ้ามีโพธิ มีประโยชน์ ก็เป็นมนุษย์ ที่ถูกต้อง; ถ้า ไม่มีโพธิ ไม่มีประโยชน์ ก็เรียกว่า โมฆบุรุษ คือคน เปล่า, คนว่างจากคุณค่าโดยประการทั้งปวง; นึ่มนีเป็นคู่ตรงกันข้ามจาก โพธิสัตว์. ถ้าไม่ทำตนเป็นโพธิสัตว์ ก็ทำตนเป็นโมฆบุรุษ แล้วมันก็เปล่า, เกิดมาเสียชาติเกิดเปล่าๆ นี่คือโมฆบุรุษ.

การที่พูดว่า "เกิดมาเสียชาติเกิดเปล่า ๆ" นี้ ควรจะถือว่า เป็น กำด่าที่สูงสุด ยิ่งกว่าคำด่าใด ๆ ในโลกนี้ที่มีกันอยู่; แม้ว่ามันจะไม่แสดง ความหมายที่หยาบคาย เผ็ดร้อน, แต่มันเป็นคำที่เผ็ดร้อน, เป็นคำที่ด่า ที่สบประมาท ไม่มีอะไรเท่า. ฉะนั้นขอให้ทุกคน จงระวังตั้งใจ อย่าให้ ตนเองด่าตนเองได้ หรือให้คนอื่นมาด่าตนเองได้ ว่าเป็นโมฆบุรุษเลย, จงมีความละอายและความกลัวต่อความเป็นโมฆบุรุษนี้ให้เป็นอย่างยิ่ง.

เดี๋ยวนี้เราก็ได้รู้จักบุคคลขึ้นมา ๒ ชนิดแล้ว ในฐานะที่มันตรงกันข้าม คือคำว่า โพธิสัตว์ กับคำว่า โมฆบุรุษ. คำว่า โพธิสัตว์ เป็น บุคคลที่มีคุณธรรม มีประโยชน์อย่างยิ่ง. คำว่า โมฆบุรุษ ก็หาสาระ อันใดไม่ได้, นี้ก็เอามาจับคู่กันเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม; ถ้าเรารู้จักคู่ตรงกันข้ามคู่นี้แล้ว, ก็เป็นการง่ายที่จะรู้จักความหมายอันตรงกันข้ามของคำว่า บัณฑิต กับคนพาล. โพธิสัตว์นั้นเองคือ บัณฑิต, โมฆบุรุษนั้นเองคือคนพาล. โพธิสัตว์เป็นบัณฑิตก์เพราะว่าประกอบไปด้วยปัญญาตรงตาม ที่มนุษย์ควรจะต้องการ.

คำว่า บัณฑิต นั้น แปลว่า ผู้มีปัญญาให้ถึงจุดหมายปลายทาง
ที่เป็นความประสงค์ของมนุษย์ได้; ส่วน คนพาล นั้น แปลว่า คนอ่อน
คนที่ก้าวไปไม่ได้, คนที่จะต้องตายอยู่ตรงที่นั้นเอง; เหมือนกับเมล็ดพืช
ที่ปลูกแล้วมันไม่งอก หรือมันงอกแล้วมันก็ตายเสียตั้งแต่เมื่อยังเป็นหน่อ
อ่อนๆ นั้นเอง. ขอให้เข้าใจให้ดี ถ้าเป็นบัณฑิต จะเจริญงอกงามไป
ด้วยสติบัญญา. เขาเรียกบัญญาที่ทำให้เอาตัวรอดได้โดยประการทั้งปวง
นี้เรียกว่า บัณฑิต.

เราเกิดมาจะเป็นบัณฑิต หรือจะเป็นคนพาล ก็ขอให้ดูกันที่ตรงนี้; อย่าง ขุวชน ทั้งหลายนี้ ถ้าเรียนหนังสือสำเร็จก็เป็นบัณฑิต, ถ้า เรียนหนังสือไม่สำเร็จก็เป็นคนพาล; เพราะว่าไม่สามารถจะเอาตัวรอดได้. คนพาลกับบัณฑิต มีลักษณะที่ตรงกันข้ามอย่างนี้, แต่ เป็นการขากที่คน ๆ นั้นจะรู้จักว่าตัวเองกำลังเป็นพาล; แม้กำลังเป็นพาลอยู่ ก็มักจะ สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต; ถ้าใครมาหาว่าเป็นคนพาลก็โกรธ, และถือว่า เป็นคำด่าที่เท่ากัน.

รู้จักเปรียบเทียบคำคู่แล้วจะสอนตนได้ง่าย.

ฉะนั้น ถ้ารู้จักเปรียบเทียบความหมายของคำว่าบัณฑิตกับคนพาล ได้แล้ว ยังจะรู้จักความหมายของคำเปรียบคู่อื่น ๆ ต่อไปอีก ซึ่งควรจะรู้ใน คราวเดียวกัน; เพราะว่าถ้ารู้จักสักคู่หนึ่งแล้ว ก็ควรจะรู้หมดด้วยกันทุกคู่ เช่นคำพูดที่เรียกว่า อริยชน กับ บุถุชน. กู่ที่ ๑ อริยชน บุถุชน. อริยชน แปลว่า ชนที่ประเสริฐ ชน ที่ละกิเลสได้. คนที่ละข้าศึกคือกิเลสได้ นี้เรียกว่า อริยชน. ส่วน บุถุขน นั้นตรงกันข้าม คือหนาไปด้วยกิเลส เต็มไปด้วยกิเลส ถูกห่อหุ้มอยู่ด้วย กิเลส นี้เรียกว่า บุถุชน.

ในบางคราวเราอาจจะสลัดกิเลสออกไปได้ พอจะเรียกว่าเป็น อริยชน, ในบางคราว บางเวลา บางสถานการณ์ เราเต็มไปด้วยกิเลส; อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นบุถุชน : เป็นคนโง่ คนพาล คนเขลา คนหลง คนไม่รู้; นี้เป็นคู่หนึ่งที่จะต้องระวังให้ดี ที่มันจะเกิดแก่เราเมื่อไรก็ได้.

กำคู่ที่ ๒ ต่อไปก็คือ กัลยาณชน กับ ปาปชน. กัลยาณะ แปล ว่า งดงาม, กัลยาณชน ก็แปลว่า เป็นคนงาม : มีกาย วาจา ใจ อันงดงาม, ไม่เกี่ยวกับเสื้อผ้า เครื่องประดับประดาตกแต่งนี้ไม่แน่ เอาที่กาย วาจา ใจ มีความประพฤติถูกต้องและงดงาม นี้เรียกว่า กัลยาณชน.

ที่นี้ตรงกันข้ามเรียกว่า ปาปชน หรือ ลามกชน. ปาปะ นี้ก็ แปลว่า ลามก, ลามก ก็แปลว่า ปาปะ, ตรงกันข้ามจากกัลยาณชน ก็เป็น ปาปชน หรือลามกชน; นี้คือ ไม่มีความงาม มีแต่ความสถปรก ความ ลามก, ความที่น่ารังเกียจโดยประการทั้งปวง.

ในบางคราวเราอาจจะเป็นกัลยาณชน มีการประพฤติทางกาย ทางวาจา ใจ ที่พอใจแก่ตัวเอง, ในบางคราว เผลอไป บันดาลโทสะจื้นมา กีกลายเป็นปาปชน หรือลามกชน ได้โดยไม่ทันรู้ตัว. ฉะนั้นขอให้ระวัง ให้ดีว่า ก๊ลยาณชนนั้นมันงามเพราะบังคับกาย วาจา ใจ ได้, ไม่ใช่เพราะว่า ใส่เสื้อสวย ตัดผมสวย ใส่รองเท้าสวย ท่าทางเดินเห็นมันหัดกันมาสวย; อย่างนี้เป็นก๊ลยาณชนไม่ได้, มันต้องเอาที่กาย วาจา ใจ ที่ประพฤติถูกต้อง งดงาม นั้นเป็นหลัก ก็เรียกว่า กัลยาณชน เป็นคู่ปรับตรงกันข้ามจาก ปาปชน หรือลามกชน.

ทีน็ก็ยังมีคำคู่ที่ ๓. ว่า สุจริตชน กับ ทุจริตชน. สุจริตชน แปลว่า ผู้ประพฤติชั่ว. สุ แปลว่า ดี, จริตะ แปลว่า มีการประพฤติชั่ว. สุ แปลว่า ดี, จริตะ แปลว่า มีการประพฤติชั่ว. สุ แปลว่า ดี, จริตะ นน มีการประพฤติชั่ว ไม่ต้องมีใครแต่งตั้ง มันเป็นได้เองทันทีอยู่ในตัว มัน. พอประพฤติชี้ก็เป็นสุจริตชน, พอประพฤติชั่วก็เป็นทุจริตชน. เวลาเล่าเรียนก็ดี, เวลาสอบไล่ก็ดี อาจจะเป็นสุจริตชน ทุจริตชน ได้โดย ไม่ทันรู้, ที่ทำผิดก็เรียกว่าเป็นผ่ายทุจริตชนด้วยกันทั้งนั้น.

คู่ที่ ๔. อีกคู่หนึ่งเราเรียกว่า สัตบุรุษ อสัตบุรุษ, สัตบุรุษ สเสือ ไม้หนอากาศ ต เต่า เฉย ๆ. คำว่า สัตบุรุษ นั้น แปลว่า ผู้สงบรางับ. ที่นี้ ใส่ อ เข้าไปข้างหน้าเป็น อสัตบุรุษ แปลว่า ผู้ไม่สงบรางับ. เมื่อมันมีกิเลสเป็น เหตุให้โกลาหลวุ่นวาย เร่าร้อน ดิ้นรน เป็นฟืนเป็นไฟไป ไม่พอใจในความ สงบ ก็เรียกว่าเป็น อสัตบุรุษ; แต่ถ้าปกครองตัวเองได้ คุ้มครองตัวเอง ได้ให้อยู่ในภาวะที่สงบ ร้อนไม่ได้ กระวนกระวายไม่ได้ มันก็เป็น สัตบุรุษ ขึ้นมา.

บางที่เขาเรียกว่า สปปุริสะ สปปุริโส ก็เรียก. ชาวบ้านมัก จะเรียกกันง่าย ๆ ว่า สปปุรุษ สปปุรุษ ก็คำเดียวกันกับคำว่า สัตบุรุษ, เป็น เด็กก็ได้ เป็นผู้ใหญ่ก็ได้ เป็นชาวบ้านก็ได้ เป็นชาววัดก็ได้; ถ้าเมื่อใดมีกาย วาจา ใจ รำงับสงบ ก็เรียกว่า สัตบุรุษ, ถ้าไม่รำงับ ไม่สงบ ก็เรียกว่าอสัตบุรุษ; เป็นคำคู่กันอยู่ดังนี้.

ใครลองไปพิจารณาดูว่า เป็นคนเร่าร้อน กระวนกระวาย นั้น มัน จะเป็นอย่างไร? จะทนทรมานกันสักเท่าใด? แล้วเป็นคนสงบรำงับเยือกเย็น เย็นอกเย็นใจ เย็นทุกอย่าง นี้มันจะมีประโยชน์สักเท่าไร? ในโลกนี้ควร จะมีบุคคลชนิดใหน โลกนี้จึงจะงดงาม หรือน่าอยู่ หรือน่าดู.

นี่ขอให้จดจำคำเหล่านี้ไว้ มนมีประโยชน์ ถ้าคำคู่ใหนมันเข้าใจ ง่ายสำหรับเรา, คำคู่นั้นมันจะมีประโยชน์ตักเตือนเราได้ง่าย ได้โดยสะดวก ตลอดเวลา, หรือจะเรียกเป็นภาษาไทย ๆ ธรรมดากันบ้างก็จะต้องพูดว่า คนดี กับ คนชั่ว.

คู่ที่ ๕. คนดี กับ คนชั่ว นี้เป็นภาษาไทย แปลไม่ได้อีกแล้ว; เพราะมั่นควรจะรู้กันอยู่แล้วว่าดีว่าชั่ว, ถ้าจะนิยามความหมายตามหลักของ ศาสนา : คนดี ก็คือคนที่ไม่ทำตัวเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน มีความ สงบสุขอยู่. คนชั่ว ก็คือคนที่ทำตัวเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน มีความ กระวนกระวายอยู่.

ที่ว่า คนดี นั้น ดีที่ตรงใหน? ดีที่ไม่ทำใครให้เดือดร้อน, แต่ ทำให้มีความสงบสุขกันอยู่. คนชั่ว นั้นทำตัวเองให้เดือดร้อน ทำผู้อื่น ให้เดือดร้อน หาความสงบสุขมิได้; นี้เรียกว่า คนดี หรือ คนชั่ว ตาม หลักแห่งพระศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา. คนดีไม่เป็นอันตราย แก่ใคร, คนชั่วก็เป็นอันตรายแก่ทุกคน; ฉะนั้นผู้มีปัญญาจึงพอใจใน คนดี, ออกปากสรรเสริญคนดี, ชักชวนกันแต่ในทางที่ให้เป็นคนดี; นี้คือ ความหมายของคำว่า คนดี, ส่วนคนชั่วนั้นตรงกันข้าม.

ที่นี้ก็มีอีกคู่หนึ่ง คู่ที่ ๖. ซึ่งน่าสนใจก็คือ คนฉลาด กับ คนไง่ ก็เป็นคำธรรมดาเหมือนกัน ไม่รู้จะแปลอย่างไรอีกแล้ว คำว่าฉลาด กับคำ ว่าโง่. แต่ความหมายของมันก็มีซ่อนเร้นอยู่มาก. คำว่า ฉลาด นั้นก็คือ ความสามารถทำให้สำเร็จประโยชน์ในหน้าที่การงาน, คนใง่นั้นไม่สามารถทำให้สำเร็จ ประโยชน์ในหน้าที่การงาน,

กนฉลาด สามารถ ทำให้เกิดความสำเร็จในหน้าที่การงาน; แล้ว แต่ว่าตนมีหน้าที่การงานอะไร, จะเป็นชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ชาวบ้าน ชาวบ้า อะไรก็ตาม มีหน้าที่อย่างไร สามารถทำให้หน้าที่นั้นสำเร็จไปได้ด้วย ดี นี้เรียกว่า คนฉลาด; ส่วน คนโง่นั้นตรงกันข้าม : เช่นนักเรียน คนใหนฉลาด มันก็สอบไล่ได้, นักเรียนคนใหนโง่ มันก็ยากที่จะสอบไล่ได้ ต้องใช้ความฉลาดอย่างคดโกง คือดูของเพื่อน อย่างนี้เป็นต้น.

ขอให**้สนใจกำว่า ฉลาด และ โง่ นี้ไว้ให้ดี ๆ,** จงเป็นคนฉลาด ที่ถูกต้องตามความหมายของคำว่า ฉลาด; เพราะว่าอาตมาอยากจะให้ถือเอา ความหมายของคำ ๆ นี้ในภาษาไทย เป็นหลักสำหรับศึกษา และประพฤติ ปฏิบัติต่อไป เพื่อเทียบคู่กันกับคำว่า โพธิสัตว์ และโมฆบุรุษ.

กนลลาด เทียบกันได้กับ พระโพธิสัตว์. โพธิ แปลว่า ความรู้ ยิ่งยอด; เพราะฉะนั้น โพธิสัตว์จึงฉลาด หรือฉลาดอย่างยิ่ง; ส่วน คนโง่ ก็คือ โมฆบุรุษ เหมือนกับตุ่มน้ำคู่เปล่าไม่มีน้ำ, มันไม่มีปัญญา มันไม่มีโพธิ มันจึงเป็นคนโง; ฉะนั้นเรื่องฉลาด หรือเรื่องโง่นี้ มันไม่เฉพาะแต่เรื่องเรียน หนังสือในโรงเรียน หรือไม่ใช่ฉลาดเฉพาะในเรื่องทำมาหากินอยู่ในโลกนี้; มัน ต้องฉลาดไปในเรื่องของจิตใจ, ทำให้จิตใจสูงขึ้นไปตามทางของ พระธรรม จนกระทั่งมีจิตใจสะอาด สวาง สงบ; นี้เป็นผลของความ ฉลาดที่แท้จริง เป็นการบรรลุมรรค ผล นิพพาน ในพระพุทธศาสนา.

นี้เรียกว่าฉลาดสูงสุดตามความหมายของคำว่า โพธิสตัว์; เมื่อ ฉลาดถึงที่สุดก็ต้องเป็นพระพุทธเจ้า เป็นแน่นอน. ถ้าไม่ต้องการถึงนั้น ก็เอาระดับที่ควรจะต้องการ คือเป็นผู้ดับความทุกข์ หรือแก้บัญหาได้ ใน ระดับที่เป็นพระอรหันต์. หรือว่า พระอริยบุคคลชั้นใดชั้นหนึ่งที่รอง ๆ ลงมา ล้วนแต่เรียกว่าเป็นบุคคลฉลาด คือมีความฉลาดให้สำเร็จประโยชน์ ในหน้าที่การงานของตน, นับตั้งแต่ว่าจะมีชีวิตอยู่อย่างไรให้รอดชีวิตอยู่ได้, รอดชีวิตอยู่ได้โดยวิธีที่ฉลาดที่สุด, ได้รับประโยชน์สูงสุดของการเกิดมาเป็น มนุษย์ และได้พบพระพุทธศาสนา ดังที่กล่าวแล้ว.

ที่ได้เสริมท้ายเข้าไปว่า พบพระพุทธศาสนา นั้น, นั่นแหละคือ กวามฉลาด. เกิดมาเป็นมนุษย์มันก็ฉลาดอยู่ตามธรรมดาแล้ว, ถ้าได้พบ พระพุทธศาสนาด้วย มันก็ยิ่งพบความฉลาดสูงสุด; ฉะนั้นอย่าให้เสียที่ที่ เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนาเลย.

คำว่า โง่ ฉลาด นี้ อย่าให้เป็นเพียงเรื่องเล่าเรียน, ทำมาหากิน เพียงเท่านั้น; แต่ให้มันเป็นเรื่องของการที่เป็นมนุษย์, ให้เป็นมนุษย์อยู่ ด้วยมีความชนะต่อความทุกข์, มีลมหายใจทั้งวันทั้งคืนอยู่ด้วยความไม่ทุกข์ ไม่ร้อน; จะเป็นชาวบ้าน หรือจะเป็นข้าราชการ หรือจะเป็นบรรพชิต หรือเป็นอะไรก็ตาม, ขอให้มีชีวิตอยู่ด้วยความเยือกเย็น ไม่เร่าร้อน จึงจะ เรียกว่าเป็นคนฉลาด.

คนมีเงินมาก มีอำนาจมาก มีวาสนามาก มีอะไรมากๆ จนไม่รู้ จะมากกันอย่างไรแล้ว, แต่ก็ เป็นอยู่ด้วยความเราร้อน, อย่างนี้ เรียกว่า คนโง่; ฉะนั้นความมั่งมี หรือบุญวาสนานั้นมันยังไม่ได้ช่วยให้ฉลาด. เราต้องสร้างความฉลาดมาช่วยส่งเสริมความมั่งมี, ความมีอำนาจวาสนานี้ ด้วย, จึงจะได้พบกับประโยชน์สูงสุดของการเกิดมาเป็นมนุษย์.

การที่มีเงินใช้ มีบ้านอยู่ มีอะไรทุกอย่าง เกี่ยวกับบี้จจัยเครื่อง อาศัยเลี้ยงชีวิตแล้ว, แต่ยังไม่รู้จักบังคับกิเลส ยังไม่สามารถจะครอบงำกิเลส, แต่กิเลสกำลังครอบงำเขาอยู่ ตลอดเวลา, นี้เรียกว่าไม่ฉลาด. ดังนั้น คนที่ได้ไปศึกษามา มีดีกรี มีปริญญา อะไรมา อย่างที่รับรองความฉลาดนั้น มันเป็นเรื่องของชาวบ้าน; ไม่ใช่ความฉลาดตามทางธรรม, มันยังไม่พอ มันเป็นเรื่องฉลาดของชาวบ้าน สำหรับให้ประกอบการงานทำมาหากิน หา ทรัพย์ หาซื้อเสียง หาเกียรติยศ หาอำนาจวาสนา; แม้จะหามาได้มาก

อย่างไร ถ้าไม่มีความฉลาดในทางธรรมแล้ว, มันก็ไม่สามารถที่จะมี ความสงบสุขได้, แม้ส่วนตัว หรือส่วนสังคมน้อยๆ ก็ไม่ทำให้เกิดความ สงบสุขได้, ไม่ต้องพูดถึงการที่จะทำให้คนทั้งโลกมีความสงบสุข.

ฉะนั้น ขอให้รู้จักคำว่า ความฉลาด นี้ให้ดีๆ. ถ้าเรียกเป็นภาษา บาลี มันก็พึ่งยาก จำยาก เรียกเป็นภาษาไทยกันเสียก็แล้วกันว่า ความฉลาด หรือความโง่ ถ้าชอบภาษาบาลีก็จำคำว่าโพธิสัตว์ และโมฆบุรุษ ไว้ โพชิ-สัตว์คือคนฉลาด โมฆบุรุษคือคนโง่.

หลักการบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นโพธิสัตว์.

เรา จงทำตนให้เป็นโพธิสตร์ คือผู้เพาะหว่านโพธิให้เจริญงอก งาม เหมือนอย่างชาวบ้านเขาทำสวนครัว, เขาจะต้องรู้จักเอาเมล็ดมาเพาะ มาหว่าน มาบำรุง ให้มันงอกงามเป็นอย่างดี. เดี๋ยวนี้เราเอาเมล็ดแห่งโพธิ มาเพาะหว่านด้วยการศึกษา ด้วยการประพฤติปฏิบัติ ตามระบอบที่ท่านได้ วางไว้สำหรับพระโพธิสตร์ ซึ่งจะพูดให้พึ่ง.

พอพูดถึงเรื่องโพธิสตร์ บางคนก็ง่วงนอนแล้ว อยากจะลุกแล้ว แต่ลุกไม่ได้ก็ทนพึ่งไปก่อนก็ได้ว่า, จะเป็นโพธิสตว์นั้น จะต้องปลูก เพาะ หว่าน เมล็ดพืชแห่งโพธิอย่างไรกัน?

ข้อนี้ก็จะต้องเอาพระพุทธเจ้าเป็นหลักว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ ทรงเพาะหว่าน โพธิของท่านอย่างไร จึงได้เป็นพระพุทธเจ้า คือเป็น ขอดสุดของโพชี ที่เรียกว่า สมมาสมโพชิญาณ. พระพุทธเจ้าท่านได้ทรง เพาะหว่านโพชิของท่านให้เจริญงอกงาม ด้วยธรรมะที่เรียกกันว่า บารมี.

พอพูดถึง บารมี หลายคนก็ง่วงนอนหนักขึ้นไปอีกแล้ว อยากจะ ลุกแล้ว. บารมีนี้ก็เคยได้ยินได้พึ่งกันมาแต่ในลักษณะที่ชวนให้ง่วง; แต่ ที่จริงนั้นมันไม่เป็นอย่างนั้น, เป็นเรื่องที่จะช่วยให้มนุษย์ร่อดได้ ในการ เพาะหว่านเมล็ดพืชแห่งโพชิ จึงขอโอกาสฝืนความต้องการของบางท่าน พูดให้พึ่งว่า บารมี นั้นคืออะไร?

คำว่า บารมีนี้ บางคนถือว่ามาจากคำว่า ปรม แปลว่า ของที่ ประเสริฐสูงสุด เรียกว่า บารมี. บางคนว่ามาจากคำว่า ปาร ที่แปลว่า ผั้ง แปลว่า เครื่องที่จะช่วยให้ถึงผั้งแห่งพระนิพพาน. นี้ไม่สำคัญตอก เอาแต่ว่า ทั้งหมดนี้ช่วยเพาะหว่านพืชแห่งโพธิ ให้เจริญงอกงาม เบิกบานถึงที่สุดก็ แล้วกัน.

บารมี มื่อยู่ ๑๐ ประการ : ประการที่ ๑ เรียกว่า ทาน คือ การ เสียสละ; การเสียสละสิ่งที่ควรจะสละออกไป ขึ้นเอาไว้เป็นทุกข์ เป็นโทษ เป็นภัย นี้ต้องสละ. ไปสำรวจดูเองก็แล้วกันว่า เราขึ้นเอาอะไรไว้ แล้ว มันจะไม่เป็นประโยชน์แก่เรา, แล้วมันจะให้โทษแก่เรา หรือมันจะตัดทอน ประโยชน์ที่ควรจะได้ของเรา; ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วต้องสละสิ่งเหล่านั้นออก ไป. โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ สละสิ่งที่ทำให้เห็นแก่ตัว มีอะไรที่ทำให้เกิด ความเห็นแก่ตัว เกิดกิเลสสิ่งนั้น ต้องสละ; ฉะนั้น ถ้าใครจะสละทรัพย์ ทำบุญให้ทานสักบาทหนึ่ง ก็ให้มีความรู้สึกว่า เราสละสิ่งที่ทำให้เราเห็นแก่

ตัว, สละบาทหนึ่ง ก็ให้มันหมดความเห็นแก่ตัวบาทหนึ่ง ก็ดีที่สุดแล้ว, อย่าไปแลกเอาความเห็นแก่ตัวอันอื่นเข้ามาอีก.

บารมีข้อที่ ๑ ให้เป็นผู้สละสิ่งที่ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว, ถ้าจดๆ อย่างนี้ดีกว่า, ข้อที่ ๑ คือ การสละสิ่งที่ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว. โลกนี้กำลังจะวินาศเพราะทุกคนมันยิ่งเห็นแก่ตัว, เราสละสิ่งที่ทำให้เห็นแก่ตัว โลกนี้ก็จะเป็นไปเพื่อสันติ.

ทีนี้ บารมีข้อที่ ๒ เรียกว่า ศีล คือ ความมีระเบียบ, ความมี ระเบียบก็พอแล้ว, ที่ถูกต้อง ที่ถาย ที่วาจา ซึ่งกินเข้าไป ถึงใจค้วย. ความอยู่ในขอบเขตของความถูกต้องทางกาย ทางวาจานี้เรียกว่า ศีล. ยอม เสียชีวิตดีกว่าเสียศีล, นี้เป็นคำปฏิญาณของพวกโพธิสัตว์ในระดับสูงสุด.

อย่างพวกเราๆนี้ เอาแต่ อยู่ในระเบียบที่ถูกต้อง อย่าเกิดมุทะลุ ดุดันบ้าคลัง ขึ้นมา, เห็นว่าการทำลายระเบียบนั้นแหละเป็นของโก้เก๋ ที่สุด, ที่พวกนักศึกษาสมัยนี้เขาชอบทำกัน. ในโรงเรียนก็มี ในวิทยาลัย ก็มี, ในมหาวิทยาลัยก็มี ได้ฝืนระเบียบนุ่งกางเกงยาว เอาไว้ผมยาว แล้วก็ เก่งที่สุด; อย่างนี้มันเรียกว่า ไม่มีสื่ลที่สุด ในอันดับเลวที่สุดด้วย คือไม่อยู่ในระเบียบที่ควรจะอยู่; ฉะนั้นขอให้อยู่ในระเบียบที่มันเป็นความ ถูกต้อง ที่ลงมติกันไว้เป็นความถูกต้องแล้วว่ามีระเบียบอย่างไร ขอให้อยู่ในระเบียบ แล้วจะเป็นการปลูกโพชิให้เจริญ.

ทีนี้ บารมีข้อที่ ๓ เรียกว่า เนกขัมมะ แปลว่า ออกมาเสียจาก ความรู้สึกทางกามารมณ์, ออกมาเสียจากความรู้สึกทางกามารมณ์, เมื่อมีความ รู้สึกทางกามารมณ์อยู่ เรียนหนังสือรู้เรื่องใหม? ไม่ต้องพูดถึงสอบไล่. เมื่อเรียนแท้ ๆ นี่ ถ้าความรู้สึกทางกามารมณ์ครอบงำจิตใจอยู่มันเรียนหนังสือ ได้ใหม? คุณเคยรู้สึกใหม? ฉะนั้นเราจึงมีเวลาที่ ออกมาเสียจากความ รู้สึกทางกามารมณ์ที่ครอบงำจิตใจอยู่.

ความรู้สึกทางกามารมณ์นี้มันเป็นธรรมดา, เป็นสัญชาตญาณที่จะ ต้องเกิดขึ้น, เพราะว่าธรรมชาติมันต้องการให้ชีวิตไม่สูญพันธุ์; ฉะนั้น ก็จึงใส่อวัยวะสำหรับรู้สึกทางกามารมณ์มาในเนื้อตัวของสิ่งที่มีชีวิต เพื่อจะ ให้เกิดความรู้สึกทางกามารมณ์และ สืบพันธุ์ คือธรรมชาติจ้างสัตว์ที่มีชีวิต ให้สืบพันธุ์ นั่นเอง.

กามารมณ์นั้นคือค่าจ้าง ที่ธรรมชาติมันจ้างสิ่งที่มีชีวิตให้สืบ พันธุ์, เราไปเป็นทาสของมันเลยเรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง, มันจึงต้องมีเวลา ที่ออกมาเสียจากการบีบบังคับ ของความรู้สึกทางกามารมณ์ ให้มากเท่าที่จะ มากได้; อย่างนี้เขาเรียกว่า เนกขัมมะ. ตามธรรมดาเป็นชื่อของการ ออกบวช.

การออกไปบวชนั้นแหละเรียก เนกขัมมะ เหมือนกัน คือออก ไปเสียจากอำนาจของกามารมณ์, เมื่อปฏิบัติถูกต้องแล้ว มัน เป็นการออก ไปเสียจากการบีบบังคับทางกามารมณ์. ที่นี้เราแม้ไม่บวช ก็มีการจัดการ ทำเอาเอง ให้ชีวิตนี้มีโอกาสที่จะเป็นอิสระจากการบีบคั้นของกามารมณ์, ทำได้เมื่อใด ก็เรียกว่า เนกขัมมะ เมื่อนั้น. ฉะนั้นเด็กก็ดี ผู้ใหญ่ก็ดี ทุกคนควรจะมีโอกาสที่จะบังคับจิตใจ ให้ว่างจากการบีบคั้นของกามารมณ์ ก็เรียกว่า เนกขัมมะ; นี้เป็นบารมีสำหรับปลูกโพธิข้อหนึ่งด้วย.

บารมีข้อที่ ๔ เรียกว่า บัญญา. บัญญา นี้แปลว่า รู้ทั่วถึง.
คำว่า ทั่วถึง ไม่ได้หมายความว่าทั้งหมด, เพราะว่าที่ไม่ต้องรู้ก็มี ไม่จำเป็น
ต้องรู้ก็มี; เอาแต่ว่า อะไรจำเป็นจะต้องรู้ ควรจะรู้ แล้วก็รู้ ให้เพียงพอ ถูกต้อง,
นี้เรียกว่า ทั่วถึง. รู้อย่างประเสริฐ รู้อย่างถูกต้อง รู้อย่างเพียงพอ นี้เรียกว่า
บัญญา. อย่าไปแสวงหาบัญญาส่วนเพื่อ หรือส่วนเกินเลย มันลำบาก
เปล่าๆ บางที่ก็เป็นอันตรายด้วย.

บื้ญญาส่วนที่จำเป็นแก่ความมีชีวิตอยู่นี้ ทำให้ครบให้ถ้วน ก็เรียก ว่า บื้ญญา, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง, ท่านมีหลักไว้เกี่ยวกับเรื่องความทุกข์ทั้งนั้น แหละ. อะไรเป็นความทุกข์? อะไรเป็นต้นเหตุให้เกิดความทุกข์? อะไรเป็นความดับทุกข์เสียได้? อะไรเป็นหนทางให้ดับทุกข์เสียได้? ซึ่งเรียกว่า อริยสัจจ์ ๔; นี่ก็คือเป็นวัตถุของบัญญา.

บัญญาจะต้องรู้สึงทั้ง ๔ คืออริยสัจจ์นี้ให้ถูกต้อง ให้เพียงพอ ก็เรียกว่าบัญญา, แต่มนกินความหมายลงมาถึงเรื่องในระดับต่ำ ๆ แม้ที่สุด แต่ว่า จะทำมาหากินอย่างไร? จะคบค้ำสมาคมกันอย่างไร? หรือจะเกี่ยว ข้องกันในโลกนี้อย่างไร? จึงจะอยู่เป็นผาสุกได้ ก็เรียกว่า บัญญา; ฉะนั้น เราสึกษาบัญญาให้ถูกต้อง และเพียงพอ อย่าให้เพื่อ อย่าให้เกิน. เดี๋ยว จะกระเด็นไปซ้าย, เดี๋ยวจะกระเด็นไปขวา นั้นมันเกิน. ให้มันอยู่ตรงกลาง ที่ถูกต้อง และพอดี เรียกว่ามีปัญญาที่ถูกต้องหรือเพียงพอ ก็จะปลูกต้นโพธิ์ ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปอีก.

ที่นี้บารมีข้อที่ ๔ เรียกว่า วิริยะ. วิริยะ แปลว่า ความพากเพียร และ ความกล้าหาญ. มันมีความจริงอยู่ในข้อนั้นเองว่า คนพากเพียรต้อง เป็นคนกล้า, ถ้าขึ้ขลาดเสียแล้ว มันพากเพียรไปไม่ได้, ถ้าขึ้ขลาดในสิ่งที่ ตัวจะกระทำแล้ว มันพากเพียรไปไม่ได้. ถ้ามันพากเพียรได้มันต้องกล้าหาญ ในสิ่งที่ตนจะกระทำ, ฉะนั้นเราจะต้องมีกำลังจิตสำหรับความพากเพียรด้วย ความกล้าหาญในสิ่งที่เป็นหน้าที่การงาน.

ถ้ายังไม่ได้รับประโยชน์ที่มุ่งหมายของการงานแล้ว จะเลิก กวามเพียรเสียเป็นไม่มี; อย่างนี้เป็นบทอธิษฐานจิตของพระโพธิสัตว์ ทั้งหลาย, ว่าถ้ายังไม่ประสบผลของความหวัง ผลตามที่หวังแล้ว จะเลิก ความเพียรเสียเป็นไม่มี : แปลว่าจะต้องทำความเพียรไปจนกว่าจะประสบ ความสำเร็จ หรือมิฉะนั้นก็ตาย มีอยู่ ๒ อย่างเท่านั้น, คือประสบความ สำเร็จ หรือความตาย.

เราจะต้องรู้จัก ทำให้ความเพียรเป็นของสนุกสนาน, นี้เป็น เคล็ดลับอันหนึ่ง. ให้ทุกคนรู้จักจัดให้การทำความเพียร อย่างขยันขันแข็ง นั้น เป็นเรื่องสนุกสนาน, อย่าให้เป็นเรื่องน่าเบื่อหน่าย, ถ้าเบื่อหน่ายแล้ว มันทำไปไม่ใหว; ฉะนั้นเราจะต้องพอใจ ต้องชอบใจตัวเราเอง ในขณะ ที่ได้ทำหน้าที่อย่างเหน็ดเหนื่อย อดทน และกล้ำหาญ. ใครรู้สึกพอใจ เป็นสุขในเมื่อเหน็ดเหนื่อย กล้าหาญอดทน บ้าง, ถ้ายังไม่มี ก็รีบไปสร้างไปทำ โดยคิดเสียว่านี่แหละจิตใจที่สูง มัน พอใจ ยินดี ในการได้ทำหน้าที่ ในการได้ทำความดีอยู่ที่ตรงนั้น. ส่วน คนทั่วไปนั้น เขาจะพอใจต่อเมื่อได้เงินมาจากการทำหน้าที่ แล้วเอาไป ซื้อหากามารมณ์สนุกสนาน ไปเป็นสุขกันที่ตอนโน้น; ส่วนโพชิสัตวั่นั้น จะพอใจ และเป็นสุขอยู่ ที่รู้สึกว่าได้ทำหน้าที่, เมื่อกำลังเหงื่อไหลไคล ย้อยอยู่ ยังไม่ได้รับผลของการงาน ก็เป็นสุขเสียอย่างเต็มที่แล้ว เป็นสุขว่า เราได้ทำสิ่งที่ควรทำ เราได้ทำสิ่งที่ดี.

เรามีความพอใจในการกระทำ ไม่ต้องรอให้ได้รับผลของการ กระทำจึงจะพอใจ. นี่คือความสูงแห่งจิตใจของบุคคลที่เป็นโพธิสัตว์; ฉะนั้น ขอให้เรามีความเพียรกันอย่างนี้ ก็จะเรียกว่าปลูกต้นโพธิ์ได้สำเร็จ.

ที่นี้ บารมี ข้อต่อไปเป็น ข้อที่ ๖ เรียกว่า ขันตี. ขันตี แปลว่า ความอดทน. นี้จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าไม่มีอะไรที่พอลงมือทำแล้วจะสำเร็จ, ประโยชน์ยิ่งใหญ่หลวงเท่าไร ยิ่งต้องทำนานจึงต้องมีความอดทน รอได้ คอยได้ เพื่อประโยชน์อันใหญ่หลวง. แล้วคิดดูเลอะ แม้แต่ทำสวนครัว อย่างนี้, ไม่ใช่ว่าปลูกวันนี้ แล้วก็ได้กินพรุ่งนี้, มันก็ต้องรอไปหลายวัน หลายเดือนจนกว่ามันจะมีผลออกมา. ดังนั้น เราต้องอดทนได้ อดทน บำรุงรักษารอคอยไปได้ จนกว่ามันจะมีผลออกมา; นี้เรียกว่า ความอดทน.

ที่นื้อดทนอย่างอื่นก็ว่า สิ่งแวดล้อมมันมาทำให้เราล้มเหลว, อุปสรรคต่าง ๆ รอบข้างมันจะทำให้เราล้มเหลว, เราต**้องอดทน**, เมื่อเราจะ ทำการงาน เรา*ต้องอดทนต่อความเหนื่อยยาก ความลำบาก ความเจ็บใช้ อดทน* ต่อการดูหมิ่นเหยียดหยาม ของบุคคลอื่น และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนั้น อดทน ต่อการบีบคั้นแห่งกิเลส. กิเลสมันจะใสหวัไปดูหนัง ไม่เรียนหนังสือแล้ว คืนนี้, เราก็อดทนต่อสู้กับการบีบคั้นของกิเลส, ไม่ไปดูหนัง ไม่ไปเที่ยว; ความอดทนนี่มันจำเป็นจะต้องใช้มันมีอยู่อย่างนี้, ถ้าทำใด้อย่างนี้ คือ อดทนใด้อย่างนี้ การปลูกต้นโพธิ์ก็จะสำเร็จ.

ทีนี้ บารมีข้อที่ ๗ เรียกว่า สัจจะ. สัจจะ แปลว่า ความจริง. เราต้องมีธรรมะคือความจริงให้เพียงพอ, จริงต่ออุดมคติที่เราตั้งไว้. เราจะเป็นอะไร : เราจะเป็นนักเรียน ก็เป็นให้มันได้, เป็นจริงๆ; เราจะต้องเรียนจริง ศึกษาจริง อดทนจริง อะไรจริง. อย่างเป็นพระเป็นเณรนี้ เขาต้องบวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง อุตสาห์สอนผู้อื่นไปจริง. เราจะต้องจริงต่อตัวเราเองก่อน แล้วเราจึงจะจริงต่อผู้อื่นได้, เราจะจริงต่อ เวลา, จริงต่อหน้าที่การงาน อะไรๆมันก็จะมารวมอยู่ตรงที่ว่า จริงต่อตัวเอง.

จริงต่อตัวเองนี้หมายความว่า ตัวเองที่มีความรู้อันถูกต้อง, มีความ เข้าใจอันถูกต้อง คือ จริงต่อ โพชิ กันดีกว่า ก็มีความจริง คือสัจจะ, แจกรายละเอียดไป เป็น จริงต่อประเทศชาติ จริงต่ออุดมคติของคนไทย จริงต่ออะไรต่างๆ ตรงต่อเวลา ตรงต่อหน้าที่การงาน ตรงต่อเพื่อนฝูง เป็นคนซื้อตรง, เป็นคนจริง ก็ปลูกต้นโพธิ์ได้.

ทีนี้ บารมีข้อที่ ๘ เรียกว่า อธิษฐาน. คำนี้คนชอบพูดกันนะ, โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวก็ชอบคำว่า อธิษฐาน กันมาก ทำบุญสักบาทหนึ่ง

ยกมือท่วมหัว ชูอยู่นั้นน่ะ ว่างุบงิบ ๆ อะไรไม่รู้ เขาอธิษฐาน เห็นที่นี่ก็มี อย่างนั้น.

อธิษฐานนี้ หมายความว่า ตั้งไว้ตรงจุด ตั้งไว้เฉพาะอย่างยิ่งที่มัน ตรงจุด, ถ้าพูดเป็นธรรมดาสามัญก็คือว่า มีเป้าหมาย หรือมีวัตถุประสงค์ อันแจ่มชัด, มีเป้าหมายอันแจ่มชัด ว่าจะเอาอย่างไรให้ได้, อย่างนี้เรียกว่า อธิษฐาน, ฉะนั้น งานที่เราทำทุกงาน ไม่ว่างานไหนที่เราจะต้องทำ จะต้อง มีเป้าหมายที่แจ่มชัด แล้วมุ่งหมายอยู่ที่นั่น ก็เรียกว่ามี อธิษฐาน, มีการ อธิษฐานที่มั่นคง แน่นแพ้น แข็งแรง ความสำเร็จก็มีได้โดยง่ายยิ่งขึ้นไปอีก เรียกว่ามีจุดหมายที่แน่ชัด. อย่างพุทธบริษัท มีจุดหมายเป็นพระนิพพาน คือดับทุกข์โดยประการทั้งปวง อย่างนี้ก็เรียกว่า อธิษฐาน ด้วยเหมือนกัน.

บารมีข้อที่ ธ เรียกว่า เมตตา. เมตตา แปลว่า ความเป็นมิตร ตัวหนังสือแปลว่าความเป็นมิตร. เราจงมีจิตที่ตั้งไว้อย่างเป็นมิตร, มี ความรู้สึกว่าทุกคนเป็นมิตร ในฐานะที่เขาเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา. ใครบ้างในโลกนี้ที่ไม่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนเรา; ฉะนั้น เราจึงถือว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา. มีความเป็นมิตร อย่างนี้, เราจึงคิดร้ายกับเขาไม่ได้ เราจึงคิดดี หวังดี; นี้คือความเป็น มิตร : เรียกว่า เมตตา.

พยายามที่จะตั้งความเป็นมิตรไว้แม้ในศัตรู ไม่ใช่ว่าไปง้องอน ไปอะไร ให้มันเกินกว่าเหตุ; แต่ในจิตตั้งไว้โดยความเป็นมิตรว่า เขาก็ เป็นผู้ที่ถูกกิเลสครอบงำ, เราก็เป็นผู้ที่ถูกกิเลสครอบงำ. เขาบ้าไปตาม อำนาจของกิเลส เขามาเป็นศัตรูกับเรา; นั้นมันไม่ใช่เรื่องอะไรมากไป
กว่ากิเลสของเขา ที่กำลังครอบงำเขา, เราควรจะสงสารเขา. เราควร
จะสงสารคนที่ทำผิด, แล้วความเป็นมิตรมันก็จะเกิดขึ้น แม้ในศัตรู,
แล้วเราก็เลยไม่มีศัตรู เลยสบายไป; นี่เรียกว่า เมตตาอยู่ด้วยความรู้สึก
อย่างนี้ ในโลกนี้; เราก็จะปลูกต้นโพธิ์ได้ดียิ่งขึ้นไปอีก. เพราะ เมตตา
นี้มันเหมือนกับน้ำที่รดต้นไม้ ให้ต้นไม้มันเจริญงอกงาม; ไม่ใช่เอาไฟ
ไปใส่เข้า. อย่าเอาไฟไปใส่เข้า มันจะไหม้วินาศหมด; ถ้าเอาน้ำคือ
เมตตาไปใส่เข้า, มันก็จะเจริญรุ่งเรืองงอกงาม.

ทีนี้ข้อสุดท้าย บารมีข้อที่ ๑๐ เรียกว่า อุเบกขา. คำนี้มักจะ เข้าใจกันผิด หรือมีความหมายที่ถือเอาผิด แปลว่าเฉยไม่รู้ไม่ซื้. อุเบกขา ไม่ใช่ว่าเฉยไม่รู้ไม่ชื้ นั้นมันเป็นคำแปลที่ผิด หรือถือเอาความหมายที่ผิด.

อุเบกขา แปลว่า ความเป็นปรกติอยู่ได้ คือจิตไม่หวันใหวไปตาม อารมณ์ ก็เรียกว่า อุเบกขา. อะไรมาให้รักก็ไม่รัก อะไรมาให้ โกรธก็ ไม่โกรธ, อะไรมาให้ เกลียดก็ไม่เกลียด อะไรมาให้ กลัวก็ไม่กลัว มัน ปรกติอยู่ได้, อย่างนี้เรียกว่า อุเบกขา; ฉะนั้นจึง ไม่มีอาการประหม่า, ไม่มีอาการมือสั้นหรือปากสั้น หรืออะไรที่มันสั้น ๆ ที่มันผิดปรกติ.

อุเบกชา แปลว่า เฉย ก็เฉยในลักษณะที่มันปรกติด้วยสติบัญญา ไม่ใช่เฉยไม่รู้ไม่ชื้. เดี๋ยวการงานก็ไม่ทำ ข้าวก็ไม่หุง น้ำก็ไม่ตัก อะไร เหล่านี้ มันก็ไม่รู้ไม่ชี้เสียหมด; อย่างนี้มันไม่ใช่อุเบกชา. อุเบกขาเป็นข้อสุดท้าย เป็นข้อที่ ๑๐ ของการปลูกต้นโพธิ์ ภาษา อังกฤษก็เรียกว่า equilibrium จำไว้เผื่อว่าประโยชน์ข้างหน้ามันมี, ถ้า เขาถามว่า อุเบกขามันคืออะไร? คือ equilibrium ความที่มันปรกติอยู่ได้. หันไปทางนี้เขาด่า หันมาทางนี้เขาสรรเสริญ นี้ใครปรกติอยู่ได้; ฉะนั้น เราอาจจะทำอะไร ที่อยู่ในระหว่างการผลักดันของสิ่งที่ตรงกันข้ามอยู่ได้โดย ปรกติ; อย่างนี้เรียกว่า อุเบกขา, เป็นบารมีข้อสุดท้าย.

รวมเป็น ๑๐ อย่าง ๑๐ ประการ นี้เรียกว่า เครื่องมือสำหรับการ ปลูกต้นโพธิ์, พัฒนาโพธิที่เป็นเมล็ดพืช ให้เจริญงอกงามจนถึงที่สุด ใน รูปแบบของโพธิสัตว์ ไม่ต้องเป็นโมฆบุรุษ.

เมื่อเป็นโพธิสัตว์ ไม่เป็นโมฆบุรุษ, ก็ต้องเป็นบัณฑิต เป็น อริชชน เป็นกัลชาณชน เป็นสุจริตชน เป็นสัตบุรุษ เป็นกนดี เป็น กนฉลาด ตามที่ควรจะเป็น; จึงขอร้องให้ท่านทั้งหลายทุกคน โดยเฉพาะ นักเรียน นักศึกษา, จงใดพยายามรู้จักพระพุทธเจ้าว่า ท่านได้ปลูกต้นโพธิ์ ของท่านมาอย่างนี้.

เราทุกคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์และมีชีวิตนี้ ล้วนแต่ได้รับเมล็ด พืชแห่งต้นโพธิ์มาด้วยกันทุกคน. นี้เราจะปลูกมันอย่างไรมันขึ้นอยู่กับ เรา, เราจะปลูกมันให้รอดหรือไม่รอดมันขึ้นอยู่กับเรา และมันเจริญงอกงาม ได้หรือไม่มันขึ้นอยู่กับเรา. ขอให้สนใจคุณธรรม ๑๐ ประการนั้น แล้วเอาไปปลูกต้นโพธิ์ ให้มันเจริญงอกงามไปตามลำดับ, นับตั้งแต่ว่ายังเป็นเด็กอยู่ ยังเป็นเยาวชน อยู่ ก็ให้ การเล่าเรียนศึกษาสำเร็จ, แล้วหลังจากนั้นให้ มีอาชีพที่สำเร็จ. หลังจากนั้นให้มีการตั้งตัวไว้ใน ความเป็นพลเมืองที่ดี, กระทั่งเป็น สาวกที่ดี อะไร ๆ ก็ล้วนแต่ดี.

เกิดมาชาติหนึ่งควรบำเพ็ญบารมีดุจโพธิสัตว์.

สรุปความแล้วว่า : เราเกิดมานี้เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา, เป็นสิษช์ที่ดีของกรูบาอาจารช์, เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน, เป็นพลเมือง ที่ดีของประเทศชาติ, เป็นสาวกที่ดีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, ก็เรียกว่า ไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และได้พบพระพุทธศาสนา; และเพราะว่า เราสามารถปลูกต้นโพธิ์ของเราสำเร็จ โดยอากัปกิริยาของบุคคลผู้เป็นโพธิ์ สัตว์ ผู้พัฒนาต้นโพธิ์ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นทุกประการ.

ที่นี้เรามองดูในทางที่น่ากลัว คือว่า เกิดมาที่หนึ่งก็เสียชาติเกิด คือปลูกต้นโพธิ์ไม่ได้, ตาย เหมือนกับว่าปลูกในไฟ ปลูกในก้อนหิน อย่าง นี้ต้นไม้มันก็ไม่ขึ้น. เรารู้จักปลูกในแผ่นดินที่ดี บำรุงรักษาที่ดี ให้สำเร็จ ประโยชน์ ให้เราได้รับ หรือมีไว้แจกผู้อื่น สำหรับสิ่งที่ดี.

คนที่เกิดมาทั้งที่เสียชาติเกิดนั้น จะจำกัดความหมายว่า เขาไม่ เรียนในสิ่งที่มีประโยชน์, เขาไม่ทำในสิ่งที่มีประโยชน์, เขาไม่มีสิ่ง ที่มีประโยชน์, เขาไม่แจกสิ่งที่มีประโยชน์; นี้คือคนเสียชาติเกิด. คนที่เสียชาติเกิด: หญิงก็ได้ ชายก็ได้ ฆราวาสก็ได้ บรรพชิตก็ได้. คน ที่เสียชาติเกิดนั้นคือ เขาไม่เรียนสิ่งที่มีประโยชน์ เขาไม่ทำสิ่งที่มีประโยชน์ เขาไม่มีสิ่งที่มีประโยชน์ ในทาง ตรงกันข้าม ถ้าเขาเกิดมาเป็นมนุษย์ ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ รับแล้ว ในที่สุดเขาก็ได้เรียนสิ่งที่มีประโยชน์ ได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ ได้มีสิ่งที่มีประโยชน์ ได้แจกสิ่งที่มีประโยชน์ ประโยชน์แก่ใคร? ประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ประโยชน์แก่ประเทศชาติ ศาสนา ประโยชน์ แก่ทุกคน, ประโยชน์นี้มันกินความกว้าง ประโยชน์แก่ทุกคนนั้นน่ะดีที่สุด ถูกต้องที่สุด.

เราคนเดียวสามารถจะทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่โลกทั้งโลก, เรา ช่วยกันเป็นอย่างน้อยก็ได้ เรามีส่วนช่วยให้โลกนี้มีประโยชน์ ตั้งอยู่เป็น โลกที่น่าอยู่ น่าดู ก็เรียกว่ามีประโยชน์แล้ว.

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนจงรู้จัก ใครเป็นใคร ในวันนี้ว่า พระ-โพธิสัตว**์นั้นคือใคร? โมฆบุรุษนั้นคือใคร?** จงดำเนินตนไปในวิถีทาง ของพระโพธิสัตว์ ก็จะได้รับประโยชน์ ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และ พบพระพุทธศาสนา.

อาตมาเห็นว่าการบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายนี้ไว้ เพียงเท่านี้ก่อน เบ็นโอกาสให้พระคุณเจ้าท่านสวดบทคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังจิตใจ ให้ปลูกต้นโพธิ์ได้โดยง่าย จงตั้งใจพึ่งให้ดีด้วยกันทุกคนในบัดนี้. ใครคือใคร

- w -

จส สิงหาคม ๒๕๒๑

เวในยสัตว์กับขาณุวัฏฏสัตว์คือใคร?

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาพหบูชาในวันนี้ อาตมา ก็จะกล่าวด้วยเรื่อง *ใครเป็นใคร ?* ต่อไปตามเดิม.

การบรรยายนี้เป็นครั้งที่ ๗ ของเรื่องนี้ ขออภัยที่ว่าจะต้องบรรยาย ไปตามเรื่อง ใครเป็นใคร ไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ แม้ว่าจะมีคนมาใหม่ เป็นอันมาก อาตมาก็ไม่อาจจะพูดเรื่องใหม่; แต่จำเป็นที่จะต้องกล่าวไป ตามลำดับ ที่ได้ตั้งไว้ในลักษณะที่ว่า ใครเป็นใคร ในทัศนะของพุทธบริษัท. นับตั้งแต่ว่า คนนี้คืออะไร? ในทัศนะของพุทธบริษัท, อริยบุคคลนั้น คือใคร? พระพุทธเจ้าคือใคร? มารคือใคร? พระโพธิสัตว์กับโมฆบุรุษนั้น คือใคร อย่างนี้เป็นต้น. วันนี้ก็มาถึงบุคคลคู่หนึ่ง ที่จะเรียกว่า เว่ในยสัตว์

คือใคร? คู่กับ ขาณุวัฏฏส**ตัว์คือใคร?** เรียกเป็นภาษาบาลีก็พึ่งยาก แต่ก็ ควรจะจำไว้ตามสมควร.

ศึกษาความหมายของเวในยสัตว์ ฯ.

เวในยสัตว์ คือใคร? นี่ท่านทั้งหลาย พอจะเข้าใจ คำว่า เวในยสัตว์ เพราะได้ยินอยู่บ้างแล้วเป็นธรรมดา; แต่ว่า ขาณุวัฏฏสัตว์ นี่ เข้าใจ ว่าบางคน คงไม่เคยได้ยิน, ไม่รู้ว่าอะไร ก็จะบอกให้เสียเลยว่า ขาณุวัฏฏสัตว์ ก็คือ สัตว์ที่เป็นเหมือนกับหัวหลักหัวตอ บักอยู่ในวัฏฏะ.

วันนี้พูดถึงคน ๒ คนเป็นคู่กัน เวไนยสัตว์ แปลว่า สัตว์ที่จะเคลื่อน ใหวไปได้ เปลี่ยนแปลงไปได้ ตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์; ส่วน ขาณุวัฏฏ-สัตว์ นั้น เป็นหัวหลักหัวตอ ที่จะต้องบั๊กแน่นอยู่ที่นี่ก่อน เคลื่อนใหวไปไม่ได้ แล้วท่านทั้งหลายก็ลองเปรียบเทียบดูเองก็แล้วกัน ว่ามันต่างกันอย่างไร?

ท่านทั้งหลายมาพึ่งการบรรยายนี้ โดยหวังว่าจะได้สิ่งที่เป็นประ-โยชน์แก่การมีชีวิตอยู่. ท่านคงจะเข้าใจได้แล้วว่า การมีชีวิตนี้ มันเป็น เรื่องสำคัญทั้งหมดของคนแต่ละคน; ถ้าเขาทำไม่ดี มันก็เสียที่ที่เกิดมา. ฉะนั้นเขาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจว่าจะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร.

ท่านมาพึ่งด้วยหวังว่าจะได้ประโยชน์แก่การที่จะดำรงชีวิต ท่าน คิดว่าควรจะได้สิ่งที่ดีที่สุดที่ควรจะได้ ถ้าใครไม่คิดก็จนบัญญา. ระวังให้ดี ว่า ถ้าใครไม่เคยคิด ว่าเราเกิดมานี้ควรจะได้สิ่งที่ดีที่สุดที่ควรจะได้ และ นั่นแหละ จะได้กลายเป็นขาณุวัฏฏสตว์ คือเป็นหัวหลักหัวตอ ที่ปัก แน่นอยู่ในวัฏฏะนี้. ถ้าเขาคิดว่า เขา จะได้สิ่งที่ดีที่สุด เขา ก็ควรขวน-ขวาย จนกว่าจะได้ เพราะความอยากจะได้นั้นเอง จึงทำ ให้มีการกระทำ ที่เป็นไปในทางที่จะได้ หรืออาจที่จะได้ ที่เรียกว่า เว่ในยสตว์.

สอบสวนตนเองดูว่ามีวิสัยที่พระพุทธเจ้าโปรดได้หรือไม่?

ท่านทั้งหลายรู้สึกตัวว่าอยู่ในวิสัยที่จะได้หรือเปล่า? อาตมาก็ บรรยายเรื่องนี้ ด้วยคิดว่าจะทำให้ท่านทั้งหลายทราบได้เอง ว่าท่านอยู่ใน วิสัยที่จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ. ท่านลองสอบสวนตัวเอง ดูให้ดี ว่าท่าน อยู่ในวิสัยเช่นไร? คืออยู่ใน วิสัยแห่งเวในยสัตว์ หรือ ว่าอยู่ในวิสัยแห่งขาณุวัฏฏสัตว์, คือเป็นหัวหลักหัวตอที่จะบักแน่นอยู่ใน วัฏฏะนี้.

ลองมองดูให้ดีๆ ให้เห็นว่า สตัว์ทั้งหลายมีจุดหมายไปนิพพาน ด้วยกันทั้งนั้น. นี้อาตมากล้ากล่าวอย่างนี้ ว่าสตัว์ทั้งหลายไม่ว่าสตัว์ตัว ใหน จุดหมายปลายทางมันอยู่ที่นิพพานทั้งนั้น ถ้าไม่อย่างนั้นเรื่องมันไม่จบ.

ทำไมจึงกล้ากล่าวว่า สัตว์ทั้งหลายมีจุดหมายไปนิพพาน ? ก็เพราะ ว่า เกิดมาที่หนึ่ง มันก็ได้ศึกษาสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือศึกษาเรื่อง ความทุกข์ รู้เรื่องความทุกข์ แล้วก็ อยากจะพ้นทุกข์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป; แม้ ว่าจะเป็นเวลานานอย่างที่เรียกว่า ตั้งกัปป์ ตั้งกัลป์ มันก็เป็นเรื่องที่เขาดิ้นรน เพื่อจะไปสู่สิ่งที่ดีที่สุด สู่จุดหมายที่ดีที่สุด มันก็ ต้องไปจบที่พระนิพพาน ด้วยกันทั้งนั้น.

แม้สัตว์ที่กำลังทำบาป อยู่อย่างใหญ่หลวง ก็รู้จักเข็ดหลาบต่อ บาป ยังมีความเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้ดีขึ้น ๆ ในที่สุดก็จะบรรลุนิพพาน; แม้แต่พระเทวทัตต์ ในตำนานก็ยังกล่าวว่า ในที่สุดก็จะเป็นปัจเจกพุทธะ สักองค์หนึ่งในอนาคต อย่างนี้.

น็ก็เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาดูให้เข้าใจ มันมีประโยชน์ มันเป็น กำลังใจ ว่าสัตว์ทั้งหลายที่กำลังเป็นคนโง คนเขลา คนหลง คนพาล อยู่สัก เท่าไรในเวลานี้ ต่อไปในอนาคต ก็จะรู้จักเข็ดหลาบและเปลี่ยนแปลง แล้วก็ ดีขึ้น ๆ จนถึงกับจะบรรลุนิพพาน.

แล้วทำไมอาตมาจึงกล่าวว่า มันมีสัตว์บางพวก บางเหล่า ที่จะ เป็นเหมือนหลักตอ ที่จะปักอยู่ในวัฏฏะ? นี้ก็เพราะว่ามุ่งหมายในระยะ ๆ หนึ่ง สำหรับสัตว์หนึ่งๆ หรือพวกหนึ่งๆ ว่าเขากำลังเป็นอย่างนี้. หรือ จะเอาชาตินี้ บัจจุบันนี้เป็นหลักก็ได้ ทำให้พบว่า คนหนึ่งเป็นเว่ในยะ หมายความว่า พระพุทธเจ้าจะโปรดได้; แต่คนอีกพวกหนึ่งนั้นเป็นหลัก ตอ ที่ต้องบักอยู่ในวัฏฏะไปก่อน พระพุทธเจ้าก็โปรดไม่ได้ มันก็มีอยู่จริง.

อาตมาก็สงสยอยู่เหมือนกัน ว่าเดี๋ยวนี้อาตมากำลังพูดชนิดที่เบ่าปี่ ให้หวัหลักหวัตอพึ่งหรือหาไม่? มองดูมันก็ดำตะคุ่มๆกันไปหมด เหมือน กับหัวหลักหัวตอ ท่านทั้งหลายเหล่านี้เป็นอะไร? อาตมาก็ยัง ไม่ได้กิดว่า ท่านทั้งหลายเป็นหัวหลักหัวตอ; เพราะได้พูดทักทายว่า ท่านทั้งหลายผู้ สนใจในธรรม, จึงคิดว่าท่านทั้งหลายจะเป็นผู้สนใจในธรรม สามารถจะ สนใจในธรรม และก้าวหน้าไปตามทางธรรมได้ ไม่ใช่เป็นหัวหลักหัวตอ. แต่ระวังให้ดี, บางคนอาจจะไม่สนใจในธรรมก็ได้ นั้นแหละจะได้เป็น หัวหลักหัวตอ อยู่ในวัฏภูะ.

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงก็อยากจะไปนิพพาน; แล้วก็ตามความ เป็นจริงแล้ว มันต้องดิ้นรนไปจนถึงนิพพาน ไม่อย่างนั้นมันไม่จบไม่หยุด, มันดิ้นรนไปเรื่อย, เวียนว่ายไปเรื่อยในวัฏฏสงสาร จะนานสักเท่าไรก็สุดแท้, แต่ในที่สุดมันต้องถึงนิพพานมันจึงจะจบ. เมื่อมันยังไม่จบ มันก็ดิ้นเรื่อย, เมื่อยังดิ้นเรื่อย มันก็ต้องถึงเข้าสักวันหนึ่ง, จะเป็นเวลานานก็กัปป์ ก็กัลป์ ก็ตามใจ. ขอให้มีความมั่นใจว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงมีจุดหมายไปนิพพาน และอาจจะบรรลุนิพพาน. แต่แล้ว ทำไมจึงยังมีสัตว์ต่าง ๆ กัน จนแยก ประเภทได้ว่า เป็น ขาณุวัฏฏสัตว์ เป็นต้น? นี้ก็ เพราะเหตุบัจจัยอย่างอื่น กำลังมีอยู่ กำลังตกอยู่ใต้เหตุบัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงมือาการเหมือนกับ หัวหลักหัวตอบักอยู่ในวัฏภูะ.

เวในยสัตว์ก็ยังมีระดับจิตไม่เท่ากัน.

จะพูดในทางฝ่ายที่เป็นฝ่ายเวไนยสัตว์ก่อน แม้ว่าทุกคนกำลัง เคลื่อนไหวไปนิพพาน มันก็ยังมีความแตกต่างกันเป็นอันมาก ในหมู่เวไนย สัตว์เหล่านั้น. เวในยสัตว์ แปลว่า สัตว์ที่อาจจะนำไปได้, สัตว์ที่พระพุทธเจ้า อาจจะทรงนำเอาไปได้นั้น นี่เขาเรียกว่า เวในยสัตว์.

ล้าใครทำตนเป็นสัตว์ที่พระพุทธเจ้านำเอาไปไม่ได้; แม้ว่าอาตมา จะเอาคำของพระพุทธเจ้ามากล่าวให้พึ่งอยู่อย่างยึงอย่างนี้ มันก็จะกลายเป็น เป่าปี่ ให้หัวหลักหัวตอพั่ง; ก็ลองคิดดูเถิดว่า เบ่าปี่ให้หัวตอพึ่ง มันจะได้ เรื่องอะไร. ถ้ามีเวในขสัตว์ก็ไม่เหนื่อยเปล่า; ฉะนั้นจึงเชื่อว่า คง จะมีผู้สนใจในฐานะเป็นเวในยสัตว์.

คำว่า เวในยสัตว์ จะได้ยินมากในคำเทศน์แสดงธรรม โดยเฉพาะ แบบโบราณ จะมีคำว่า เวในยสัตว์ เอ่ยถึงอยู่เสมอ แปลว่า สัตว์ที่พระพุทธเจ้า จะทรงนำไปได้. นี้มัน เหมือนกับอีกคำหนึ่ง คือคำว่า ปุริสทัมมสัตว์ ในบทที่ ว่า อนุตุตโร ปุริสทมุมสารถิ — เป็นสารถีผู้ฝึกสัตว์ควรฝึกได้ ไม่มีสารถีอื่นยิ่งกว่า. ในนั้นมีคำว่า ปุริสทัมมะ แปลว่า บุรุษที่พอฝึกได้ ไม่เป็นหัวหลักหัวตอ. บุรุษ ที่พอฝึกได้นั้นแหละคือเวในยสัตว์ หรือเป็นคำคำเดียวกัน.

ที่นี้ในพวก เวในชสัตว์ เหล่านี้ ก็ยังมีที่แก่กล้า หรืออ่อน ๆ.
เวในยสัตว์ชั้นแก่กล้าท่านเรียกกันว่าพวก อุคมฏิตัญญู, รองลงมาเรียกว่า วิปจิตัญญู. พวก อุคมฏิตัญญู นั้น ไม่ต้องพูดอะไรกันมาก เพียงแต่เอ่ยชื่อถึง
ก็เข้าใจได้ และบรรลุธรรม; ส่วนพวกที่รองลงมานั้นต้องอธิบายกัน
หลายคำจึงจะเข้าใจได้.

พวก อุกฆฏิตัญญู สักว่าเอ่ยชื่อก็เข้าใจได้นั้น จะยกตัวอย่าง เหมือนอย่างว่า : คนคนหนึ่งไปเผ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลเรื่องความทุกข์ มีความทุกข์อยู่ในการครองเรือนอย่างนั้นอย่างนี้ ต้องการความดับทุกข์ ถ้าพระพุทธเจ้าจะตรส แต่เพียงว่า เพราะแกมันชื่อมั่นถือมั่นมากเกินไป; พูดเท่านี้ก็พอแล้ว คนเหล่านั้นก็เข้าใจ, สามารถละความยึดมั่นถือมั่นและ บรรลุมรรคผลได้. ถ้าเป็นอุคฆฏิตัญญูมันเก่งถึงอย่างนี้ ไม่ต้องมีคำอธิบาย อะไรกันอีก.

นี้ถ้าไม่เก่งถึงขนาดนั้น รองลงมาเป็น พวก วิปจิตัญญู ก็จะ ทูลถามพระพุทธเจ้าต่อไป ว่า ที่ว่ายึดมั่นถือมั่นนั้นเป็นอย่างไร, อะไรเป็น อย่างไร, ต้องทรงอธิบายกันจึงจะเข้าใจ หรือว่าดับความยึดมั่นถือมั่นได้.

นี้ถ้า อ่อนลงมากกว่านั้นอีก คือเป็นเวในยสตว์ชั้นธรรมดา ชั้นพล ๆ ก็ต้องพูดจากันเป็นเวลานาน, อบรมสั่งสอนชี้แจงกันเป็นเวลา วัน ๆ เดือน ๆ ปี ๆ ก็ได้ แต่ในที่สุดก็บรรลุได้เหมือนกัน.

นั้เรียกว่า เวในยสัตว์ พวกหนึ่งเพียงแต่พูดคำเดี๋ยวแต่หัวข้อเท่า นั้น ก็เข้าใจได้ปรุโปร่ง แล้วก็เปลี่ยนแปลงจิตใจได้ ดับทุกข์ได้ กลายเป็น พระอรหันต์ไปเลย. พวกหนึ่งต้องอธิบายกันหลายคำหน่อย. อีกพวกหนึ่ง ต้องอธิบายแล้วอธิบายเล่ากันอยู่เป็นวัน ๆ เดือน ๆ. ถึงอย่างไรก็ดี คน เหล่านี้ก็เป็นพวกเวในยสัตว์ทั้งนั้น, เป็นสัตว์ที่พอฝึกได้ทั้งนั้น. ขอให้ สนใจกันไว้ให้ดีว่า ในหลาย ๆ พวกนั้น เราควรจะอยู่สักพวกหนึ่ง คือ ในพวกเวในยสัตว์.

พวกที่เป็นขาณุวัฏฏควรเปลี่ยนเป็นกัลยาณชน.

ที่นี้ พวกที่ตรงกันข้าม ซึ่งในที่นี้เรียกว่า ขาณุวัฏฏสัตว์ แปลว่า สัตว์ที่ เป็นเหมือนหลักตอแห่งวัฏฏะ. เขาพึ่งอะไรไม่ถูกเอาเสียทีเดียว, เขามีอะไรหุ้มห่อจิตใจมากเกินไป, รู้จักแต่เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ เกินประมาณ จนพึ่งเรื่องอื่นไม่ถูก, จะพูดเรื่องอะไรเขาก็จะอุดหูไว้ล่วงหน้า, เว้นไว้แต่จะพูดเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ. มีชื่อ เรียกอีกอย่างหนึ่ง ว่า ปทปรมะ แปลว่า มีบทอย่างยิ่ง คือมัน มีมาตรฐานอย่างเลว อย่างต่ำ ที่สุด มัน พูดกันไม่รู้เรื่อง. บางทีก็เรียกว่าอันธพาลบุลุขน, บุลุขนขั้นอันธพาล พูดกันไม่รู้เรื่อง, แล้วมันก็เป็นเหมือนกับว่า หลักตอที่บีกอยู่ในวัฏฏะ เรียก ว่าพวกที่เป็นหลักตอบีกอยู่ในวัฏฏะ.

สำหรับพุทธบริษัท พึ่งดูแล้วมันเป็นคำด่าสุดเหวี่ยงแล้ว. ที่ถูก จัดให้เป็นหวัตอบักอยู่ในวัฏฏะ นี้มันเป็นคำด่าที่สุดเหวี่ยงแล้ว. ขอให้ สนใจดี ๆ เดี๋ยวจะไปคิดว่า ได้เป็นหลักเป็นตอแล้วก็นอนสบายไปเลย; นี้มันก็ยิ่งผิดกันใหญ่, ตรงกันข้าม มันไม่ก้าวไป มันไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ เคลื่อนใหวไปในทางที่จะดับทุกข์. ฉะนั้น อย่าได้เป็นอันธพาลบุถุชน ซึ่งเหมือนกับหวัหลักหวัตอในวัฏฏะเลย จงเปลี่ยน ขยับขึ้นมาเป็นกัลยาณ-บุถุชน กันเถิด, คือเป็นบุถุชน แต่ขอให้เป็นบุถุชนชั้นดี ที่สนใจที่จะเอา ชนะกิเลสและความทุกข์ ไม่ลุ่มหลงอยู่ในเหยือของกิเลส หรือสิ่งอันเป็น ที่ตั้งแห่งความทุกข์ ในฐานะที่เป็นสิ่งที่ดีที่สุด.

สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์นั้น ไม่ใช่เหยื่อของกิเลส มันต้องเป็น อันอื่นที่ตรงกันข้าม, คือความดับทุกข์สิ้นเชิง อยู่เหนือกิเลสและความทุกข์ ต่างหาก; ไม่ใช่มามุดจมอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสและความทุกข์.

กัลยาณชนควรเคลื่อนสู่ผึ้งโน้น.

กัลยาณบุลุชน มีความรู้สึกในเบื้องต้น ว่าอย่างนี้มันเป็นทุกข์, แล้วก็เริ่มขยับขยายปรับปรุงตัวเองที่จะให้เคลื่อนไป จากการตกอยู่ใต้อำนาจ ของกิเลสและความทุกข์, แล้วก็ ทำไปตามประสาที่จะมีสติบัญญา นี่เรียก ว่า จะเริ่มเข้าไปอยู่ในหมู่ของพวกเวในยสัตว์ แม้ว่าจะเคยเป็นหลักตอมา แต่ก่อน เดี๋ยวนี้ก็จะเริ่มเคลื่อนใหวแล้ว. ขอให้พยายามสังเกตดูในข้อนี้ ว่าเรากำลังเป็นหลักตอบักแน่นอยู่ ลงราก ถอนไม่ขึ้น หรือว่าเรากำลังจะ เริ่มเคลื่อนใหวแล้ว.

ท่านก็ลองคิดดูว่า จะเคลื่อนใหวไปใหนกัน หลักตอมันบักอยู่ที่นี่ แต่ถ้าเป็นเวในยสตัวมันจะเคลื่อนใหวแล้ว แล้วมันจะเคลื่อนใหวไปที่ใหน กัน? ตามหลักในพระพุทธศาสนาก็ใช้คำว่า ผึ้งนู้น, เคลื่อนใหวนั้นคือ ออกไปสู่ผึ้งนู้น เรียกตามธรรมเนียมก็เรียกว่าคือ พระนิพพาน, ผึ้งแห่ง พระนิพพานนู่น, จะเคลื่อนใหวไปที่นู้น.

คนโดยมากก็ไม่รู้ว่า พระนิพพาน อย่างไร, ผึ้งโน้นอย่างไร. แต่ก็ชอบพูดกันเหมือนกัน ว่าปรารถนาที่จะไปสู่พระนิพพาน หรือผึ้งโน้น. ถ้าเข้าใจถูกต้องแล้วก็ดีไป; แต่ ถ้ายังไม่เข้าใจถูกต้อง ก็รีบทำความเข้าใจ เสียให้ถูกต้อง ว่าผึงโน้นคืออะไร.

ผึ้งในนั้นผึ้งแห่งพระนิพพาน; ผึ้งนี้คือผึ้งแห่งวัฏฏสงสาร.

ฝั่งนี้เวียนวนอยู่ในกองทุกข์; ผึงโน้นมันหยุด, มันจบสิ้นสุด แห่งการเวียนวนอยู่ในกองทุกข์.

ผึ้งโน้นมันอยู่เหนืออำนาจกิเลสและความทุกข์, ผึ้งนี้มันอยู่ใต้ อำนาจกิเลสและความทุกข์.

ผึ้งในนมันพ้นจากความยึดถือว่าตัวตน; ผึ้งนี้มันอัดแน่นอยู่ด้วย ความยึดถือว่าตัวตน.

รู้จักเปรียบเทียบฝั่งนี้ – ผึ่งโน้น จะเข้าใจวัฏฏะ.

รู้จักเปรียบเทียบกันอย่างนี้ เห็นความแตกต่างอย่างนี้ แล้วก็จะ อยากไปผึ้งในนั้นเอง. ขอให้ทำความเข้าใจว่า ผึ่งนี้กับผึ้งในนั้นมันต่างกัน อย่างไร ให้เป็นอย่างยิ่ง. รายละเอียดก็พูดได้มาก แต่โดยหัวข้อแล้วมัน ก็พูดได้สั้นๆ เพียงว่า : ผึ้งนี้มันอยู่ใต้อำนาจของกิเลสและความทุกข์ คือมันต้องเกิดกิเลสเรื่อย, แล้วก็ ต้องมีความทุกข์เรื่อย ซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่ อย่างนี้ เพราะความซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่ อย่างนี้ จึงเรียกว่า เป็นหลักตออยู่ใน วัฏถะ.

วัฏฏะ นั้น คือการวนเวียนเป็นวงกลม, หมายความว่าเข้าใจกันอยู่เป็น ส่วนมากแล้ว. วงกลมนี้ก็คือกิเลส เป็นเหตุให้อยาก—ครั้นอยากแล้ว เกิดการกระทำ — เกิดการกระทำแล้วก็ได้รับผลของการกระทำ, ได้รับ ผลของการกระทำแล้วก็มาส่งเสริมความอยากอีก — แล้วก็ทำอีก — ให้ผล อีก – อยากอีก — ทำอีก – ได้ผลอีก, เป็นวงกลมอยู่อย่างนี้. นี้เรียกว่า วัฏฏะ.

กนที่ติดแน่นอยู่ในวงกลมนี้ ก็เรียกว่า ขาญุวัฏฏะ, คือเป็น หลักตอที่ปักแน่นอยู่ในวัฏฏะ, ไม่สามารถจะหักวงกลมแห่งวัฏฏะ คือไม่ อาจจะตัดกิเลส, หรือไม่อาจจะหยุดทำกรรม, หรือไม่อาจจะถอนความยึดมั่น ถือมั่นในผลของกรรม อย่างนี้เป็นต้น. เขาก็ได้ วนอยู่ในอำนาจของกิเลส แล้วก็มีความทุกข์เพราะอำนาจของกิเลสนั้นเอง. นี่ผึ่งนี้อยู่ใต้อำนาจ กิเลส, ผึงโน้นอยู่เหนืออำนาจกิเลส, น่าไปหรือไม่น่าไปก็ลองคิดดูเอง.

พูดอีกอย่างหนึ่งก็ ฝั่งนี้มนเต็มอยู่ด้วยความยึดมันว่าตัวกู ว่าของกู
อะไร ๆ ก็มีจิตใจเต็มแน่นอยู่ด้วยตัวกู; นั่นก็ของกู นี่ก็ของกู ก็เลยมีความ
ทนทรมานอยู่ด้วยเรื่องของตัวกูและของกู. เขามีความสำคัญผิด ไม่มีความ
รู้อันถูกต้อง ก็ยึงชอบใจหนักขึ้น ในเรื่องของตัวกูและของกู; แทนที่จะ
เบื่อหน่ายเรื่องตัวกู – ของกู ก็ยึงชอบใจหนักขึ้น ในเรื่องของตัวกูและของกู
มันจึงติดแน่นอยู่ในเรื่อง ตัวกูและของกู นี้ก็เป็นอาการแห่งขาณุวัฏกูะ คือ
สัตว์ที่เป็นเหมือนหลักตอบีกแน่นอยู่ในวัฏกูะ, ไม่ประสีประสาวามันมีผัง
โน้น ที่ออกไปแล้วมันจะพ้นจากเรื่องแห่งตัวกูและของกู.

ยึดมั่นตัวกู-ของกูจะออกจากวัฏฏะไม่ได้.

ทำไมจะอยากพันจากเรื่องตัวกูและของกู? เขาก็คิดเสียอย่างนี้ "ฉันไม่อยากจะพ้นจากเรื่องตัวกู – ของกู เพราะว่าฉันซอบในเรื่องตัวกูและ ของกู อยู่ด้วยกันมาจนบัดนี้, จนมันเป็นเรื่องที่ผึ้งเป็นนิสัยสันดาน, มีความ เคยชินเป็นเรื่อง ตัวกู – ของกู อยู่ตลอดเวลา, แล้ว ธุระอะไรที่ฉันจะเลิก ล้างตัวกูและของกูนี้เสีย."

นี่พวกหวัตอในวัฏฏะมันเข้าใจอย่างนี้ รู้สึกอย่างนี้ ยึดถืออย่างนี้, มันก็ได้เป็นหวัตออยู่ในวัฏฏะต่อไปตามเดิม, จนกว่าเมื่อไรจะมองเห็นข้อ เท็จจริงหรือความจริงของเรื่องนี้ ว่ามันเป็นเรื่องทนทุกข์ทรมาน แบกภาระ อันหนักยึ่งอยู่เหนือจิตใจ. เมื่อมองเห็นเป็นเรื่องตัวกูเป็นเรื่องของกูเหลือ ที่จะทนได้ แล้วก็อยากจะสลัดเสีย, อยากจะให้พ้นจากความทุกข์บ่อย ๆ เหล่านี้เสีย จึงหวังที่จะไปฝั่งโน้น. เริ่มทำตนเป็นเว่นยสัตว์, สามารถจะ เปลี่ยนแปลงไปตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พ้นจากความมีแห่งตัวกู หรือของกู.

แต่แล้ว ใครสักกี่คน ที่เป็นขาณุวัฏฏะเป็นหลักตออยู่ในวัฏฏะ ที่จะ ทำได้? แม้แต่จะต้องการก็ไม่ต้องการเสียแล้ว แล้วก็จะทำอย่างไร? แม้ว่ามีหวัตออยู่ในวัฏฏะสักคนหนึ่ง อยากจะพ้น มันก็ยังยาก ที่จะพ้นได้; เพราะว่ามีความเคยชินติดแน่นอยู่ในวัฏฏะ ด้วยสุดชีวิตจิตใจ. สิ่งที่มันผังใจนี้ แม้จะมองเห็นว่าไม่น่าไว้ใจ มันก็ยังสลัดไปไม่ได้.
เหมือนกับชายคนหนึ่งเขาพูดว่า ฉันรู้ว่าเขาเป็นชู้นอกใจ แต่ฉันก็ยังทั้งเขา
ไม่ได้. ลองคิดดู มันหมายความว่าอย่างไร? รู้ว่าเขานอกใจ แต่ฉันก็ยัง
ทั้งเขาไม่ได้. ความรู้ว่าเขานอกใจนั้น มันไม่มากพอที่จะทำให้เห็น
ความเลวทราม ความร้ายกาจ ความเสียหาย. เขายังเห็นแก่อัสสาทะ
ความสนุกสนานเอร็ดอร่อยอยู่, เขาก็ทิ้งไม่ได้ ทั้งที่รู้ว่าเขาเป็นคนนอกใจ.

เรื่องตัวตนนี้ก็เหมือนกัน เรามันอยู่ เสพคบกับตัวตนมาจน สนิทแน่นอย่างนี้; แม้จะมารูว่ารูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง, รูปไม่ใช่ตัวตน เวทนาไม่ใช่ตัวตน สัญญาไม่ใช่ ตัวตน สังขารไม่ใช่ตัวตน วิญญาณไม่ใช่ตัวตน ก็ยังสถัดมันไม่ได้, สถัดกวาม ยึดถือว่าตัวตน — ของตน ออกไปไม่ได้ ทั้งที่มองเห็นอยู่ว่านี้มันไม่เที่ยง และเป็นอนติตา.

จะเป็นเรื่องขันธ์ ๕ ก็ดี, เป็นเรื่องนามและรูปก็ดี; ปากก็ท่อง อยู่ว่าไม่เที่ยง เป็นอนัตตา, ได้ยินได้พึ่งคำสั่งสอนก็เข้าใจได้ว่า ไม่เที่ยง และเป็นอนัตตา. แต่ไม่มองเห็นส่วนลึกซึ้งของมัน ในข้อที่ว่ามันเป็น ความทุกข์ เลวทราม ร้ายกาจกัดขบ อย่างไร, ไม่มองเห็นในส่วนนี้ ก็ละ ทั้งความยึดถือในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ได้.

พึ่งพิจารณาเห็นโทษทุกข์ของวัฏฏะแห่งตัวตน.

ฉะนั้น ความเห็นในเบื้องต้น เพียงแต่เห็นว่ารูปไม่เที่ยง เป็น อนัตตา เป็นต้นนี้ มันยังไม่อาจจะละความยึดมั่นในรูปนั้นๆ เสียได้. ต**้อง** พิจารณาจนเห็นโทษอันเลวทราม อันร้ายกาจ ที่มันขบกัด ทำให้เป็น ความทุกข้อยู่เสมอ; เหมือนกับเข้าไปกอดรัดสิ่งที่เป็นความทุกข์เอาไว้; นี่มันจึงจะเกิดความถอยห่าง, แล้วก็สละความยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ หรือในนามรูปนั้นเสียได้.

นีขอให้พึ่งดูให้ดี ว่าแม้ว่า ปากของเราจะท่องอยู่ว่า รูป อนิจุจิ รูป อนตุตา, อะไร ๆ ก็อนิจจัง อะไร ๆ ก็อนติตา; แต่แล้วก็ ยังละมันไม่ได้ เพราะว่าความยึดมันในชั้นรากฐานมันยังมีอยู่. ความมองเห็นแต่เพียงผิว นอกนี้มันไม่พอ มันไม่มีกำลังพอ ที่จะตัดความยึดมันถือมัน; ฉะนั้น จะต้องพิจารณา กันให้ลึกลงไปกว่านั้น จนเห็นโทษอันเลวร้าย ที่มันกำลัง ทำอันตรายอยู่ จึงจะละความยึดมั่นถือมันในสิ่งที่เป็นอันตรายเหล่านั้น เสียได้.

นี้ขอให้พึ่งดูให้ดี ๆ ว่าการที่หวัดอจะเคลื่อนจากผึ้งนี้ไปสู่ผึ้งโน้น นั้นมันยากอย่างนี้; แม้ว่าจะเห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ด้วยการคำนวณ ด้วยการใช้เหตุผล หรือด้วยการมองเห็นอยู่ในส่วนนี้; แต่ ไม่มองเห็นในส่วนที่มันเป็นอันตราย หรือ เป็นความทนทรมานอันแท้ จริง แล้ว มันก็ละไม่ได้. หรือถ้าหากว่ารสชาติของความยึดมั่นถือมั่น มันยังเหนือกว่าความทุกข์ทรมาน มัน ก็ยังไม่ละอยู่นั่นเอง. ฉะนั้นการที่ หวัตอจะเคลื่อนไปเป็นเวในยสัตว์นี้ มันยากกี่มากน้อย? ก็ขอให้ลองคิดดู เถิด คงจะพอรู้จักตัวเองได้บ้างเป็นแน่นอน.

เดี๋ยวนี้เรามามองเห็นว่า การอยู่อย่างมีความยึดมั่นถือมั่นนั้นเป็น ความทุกข์ แล้วก็สนใจที่จะมี การเป็นอยู่ที่ไม่ต้องมีตัวตน นี่มันเข้าใจยาก สำหรับคนธรรมดา; เพราะเขาอยู่ด้วยตัวตน วนเวียนอยู่ในวัฏฎะแห่ง ตัวตน จนเป็นตัวเขาเอง.

เขาเวียนวนอยู่ในวัฏฏะแห่งความมีตัวตน กิเลสก็ของกู กรรมก็ ของกู ผลกรรมก็ของกู, กิเลสก็ของกู กรรมก็ของกู ผลกรรมก็ของกู, มัน เป็นวัฏฏะแห่งตัวตนของเขาผู้นั้นอยู่ตลอดเวลา อย่างนี้ มันจึงเหนียวแน่น ยากที่จะรือถอนออกไป.

เขา อยู่ด้วยตัวตน จนกลายเป็นวัฏฏะแห่งตัวตน, ตัวตนนั้น เป็นหลักตอในวัฏฏะ ในวัฏฏะนั้นมีหลักตอ คือตัวตน, กิเลสก็ของตน กรรมก็ของตน ผลกรรมก็ของตน, มนตนไปเสียหมด นี้คือเรื่องของคน ธรรมดา. เขาจึงไม่ได้มีชีวิตอยู่อย่างว่างจากตัวตน ก็ต้องเป็นทุกษ์เพราะ กิเลสที่เกิดจากตัวตน.

จะเป็นเวในยสัตว์ต้องเห็นโทษของตัวกู – ของกู.

เขาจะมาเปลี่ยนแปลงจากหลักตอมาเป็นเวในยสัตว์ได้ ก็ด้วยการ มองเห็นความจริงอันนี้ว่า : สิ่งที่เรียกว่า ตัวกู ว่า ของกู นั้นแหละ เป็นที่ ตั้งของกิเลสและความทุกข์, กิเลสนี้เป็นเหตุให้เกิดสิ่งที่เป็นทุกข์. ตัว กิเลส เองก็เป็นของร้อน หรือ เผาอยู่อย่างเต็มที่แล้ว; เพราะว่ากิเลสมัน ก็เป็นกรรม คือเป็นมโนกรรมอันหนึ่งอยู่ในตัวมันเอง; ฉะนั้น มันจึงเผา ให้ร้อน เพราะราคะ โทสะ โมหะ.

ท์นี้ได้ มี ตัวกู - ของกู ขึ้นมา ก็มีของกู มันก็มีทรัพย์สมบัติของกู มีเงินของกู มีความเกิดของกู ความแก่ของกู ความเจ็บของกู ความตาย ของกู; ความทุกข์เหล่านี้ก็เผาให้อีกที่หนึ่ง. ตามปรกติเรามัน ถูกเผา อยู่ ๒ ที่ : เผาด้วยกิเลสเมื่อเกิดกิเลส และ เผาด้วยความทุกข์เมื่อเกิด ความทุกข์.

ขอให้ทุกคน รู้จัก สิ่งที่เรียกว่า กิเลส ให้ดี ๆ, ให้รู้ขนาดถึงว่า มันเกิดขึ้นเมื่อไร แล้วก็ให้รู้ไว้ว่านี่มันกิเลส, แล้วก็ รู้จักความทุกข์ให้ดี ๆ ถึงขนาดที่ว่า พอเกิดขึ้นมาแล้วรู้ว่านี่มันความทุกข์. รู้จักทั้งกิเลสและรู้จัก ทั้งความทุกข์อย่างนี้แล้ว ก็จะเกิดกลัวขึ้นมา ก็จะขวนขวายเพื่อจะเคลื่อนไหว ในการที่จะไปพ้นจากอำนาจของกิเลสและความทุกข์ ก็จะได้เป็นเวในยสัตว์. ที่เคยเป็นหัวหลักหัวตออยู่ในวัฏภูะ ก็จะเปลี่ยนไปเป็นเวในยสัตว์; แม้ว่า มันจะยาก สังเกตดูแล้วมันจะยากมาก แต่มันก็ยังมีหวังที่จะเปลี่ยนได้.

รู้จัก ตัวกู – ของกู จึงจะเปลี่ยนเป็นเวในยสตัวใด้.

หัวตอจะเปลี่ยนเป็นเวในยสตัว พึ่งดูเถอะ มันขบขัน หรือมัน อาจจะยิ่งกว่าขบขัน คือน่าร้องให้ จะเปลี่ยนได้เพราะมองเห็น, รู้จักสิ่ง ที่เรียกว่า กิเถสและความทุกข์กันจริง ๆ. เหมือนกับว่า บุคคลที่เขารู้ว่าภรรยาเป็นชู้นอกใจ แต่เขาก็สละ ไม่ได้ เพราะความรักมันมีมากกว่า เขาก็พูดว่า "ฉันรู้ว่าเขานอกใจ แต่ฉัน ทิ้งเขาไม่ได้". แต่ครั้นต่อมา เขามองเห็นความเลวร้ายของการเป็นอย่าง นั้นมากเข้า; เหมือนกับที่เราเห็นไฟกิเลสและไฟทุกข์ เราก็อยากที่จะสละ อัตตาหรือตัวกู.

เรากลัวกิเลสและกลัวทุกขึ้ เราก็กล้วอัตตา ตัวกู – ของกู ตัว ตน – ของตน จนถึงกับมันจะสละสลายไปเอง; เรา จะต้องพอกพูนบัญญา ในข้อนี้ คือความเห็นอย่างแจ่มแจ้งในข้อนี้ จะต้องรู้จักสิ่งที่รู้จักยากที่สุด คือสิ่งที่เรียกว่า ตัวกู และ ของกู นั้น.

ทุกคนมีความรู้สึกว่า ตัวกูอยู่ตั้งแต่เกิดมาจนบัดนี้, แล้วจะให้ละ มันอย่างไร? โดยความหมายมันก็เป็นตัวกู – ของกู, โดยคำพูดมันก็พูดว่า ตัวกูว่าของกู อยู่จนเป็นนิสสัย. เดี๋ยวนี้จะมารู้ความจริงที่มันตรงกันข้าม แล้วมันจะยากสักกิ่มากน้อย.

การพูดเรื่องไม่มีตัวกู มันจึงมีลักษณะเหมือนกับว่า เป๋าปีให้หวัตอ พึ่งอยู่เรื่อย ๆ ไป. เดี๋ยวนี้มันก็มาถึงชั้นที่ จะต้องมีความรู้สึกกันบ้าง แล้ว, จะต้องเข้าใจกันบ้างแล้ว ว่า ทุกสิ่งไม่ใช่ตัวกู มันไม่ใช่ ของกู, ไม่ใช่ ตัวตน ไม่ใช่ของตน.

นามรูป คือ ร่างกาย และ จิตใจ นี้ มัน *ไม่ใช่ตัวตน*, มัน ไม่ต้องเป็น ตัวตน *มันเป็นอย่างนั้นเอง* ; คือมันเป็นนามหรือเป็นรูปตามธรรมชาติอย่าง นั้นเอง, แล้วมันก็คิดอะไรได้ แล้วมันก็ทำอะไรได้ ตามธรรมชาติของมัน เอง, แล้วมันยังรู้จักเสวยผลของการกระทำ หรือความคิดนั้นได้ในตัวมันเอง ทั้งที่มันไม่ใช่เป็นตัวตน; แต่มันก็จะรู้สึกว่ามันเป็นตัวเป็นตนอยู่เสมอ; เพราะว่ามันรู้คิด รู้นึก รู้กระทำอะไรได้โดยตัวมันเอง โดยที่ไม่ต้องเป็น ตัวตนอะไรอย่างไร, แล้วมันยังเสวยผลของการกระทำนั้นได้ด้วย, แล้วจะ ไม่ให้มันไปนึกว่ามันเป็นตัวตนอย่างไร. ก็เป็นธรรมดาที่นามรูปนี้ โดย เฉพาะคือจิตนี้ มันก็มีความคิดนึกไปว่าเป็นตัวเป็นตนของตนไปตามธรรมชาติ, โดยธรรมชาติมันก็ชวนให้คิดอย่างนั้นอยู่แล้ว.

ที่นี้โดยการแวดล้อม มันก็ยังส่งเสริมให้เป็นอย่างนั้นอีก คือพอ เด็กคลอดออกมาจากท้องแม่ก็มีแต่การแวดล้อมให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นตัวกู ว่าเป็นของกูตลอดเวลาจนกระทั่งวันนี้, อะไร ๆ มันก็ส่งเสริมให้เกิดความรู้สึก เป็นตัวตนอยู่ตลอดเวลา. ฉะนั้น ความรู้สึกว่า ตัวตน มันจึงเป็นสิ่งที่ผึ้ง แน่น; ทั้งที่มันไม่ได้มีอยู่, ทั้งที่มันเป็นเพียงมายา มันก็ยังผึ้งแน่นอยู่ ในจิตใจ โดยความเป็นตัวตน; ตัวตนนั้นแหละกลายเป็นหลักตอขึ้น มา. ให้ระวังให้ดี ถ้าหลักตอคือตัวตนยังมีอยู่ มันก็ยังผึ้งแน่นอยู่ในวัฏฐะ อยู่ในดินแดนของมัน มันไม่อยากจะเคลื่อนไปสู่ที่อื่น. เราจึงพูดได้สั้น ๆ ว่า มีตัวตนอยู่เพียงไร มันยังจะเป็นหลักตออยู่เพียงนั้น แล้วก็มันจะผึ้งอยู่ ในวัฏฐะ คือกิเลส กรรม และผลกรรม เป็นวงกลมอยู่เรื่อยไปตลอดเวลา เหล่านั้น.

เปลี่ยนสู่เวในยสัตว์ได้โดยพอกพูนสมมาทิฏฐิ.

ที่นี้หลักตอนี้ จะเปลี่ยนจากความเป็นอย่างนี้ ไปสู่ความเป็น เว่ในยสัตว์ใด้อย่างไร? จะเหลือวิสัยหรือไม่? บางคนก็ถือว่ามันจะเหลือ วิสัย; แต่โชคดียังเชื่อพระพุทธเจ้าอยู่บ้าง ในเมื่อพระพุทธเจ้าใด้ตรัสสอน ธรรมะ ที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ หรือความหวังดีจึงยังมีอยู่บ้าง ก็เชื่อว่า คงจะเปลี่ยนแปลงได้. แต่แล้วก็มาติดอุปสรรคอยู่ตรงที่ว่า ส่วนมากก็ไม่อยากจะเปลี่ยนแปลง; เพราะว่ารสอร่อยในวัฐภูะนั้นมัน มีมาก จะเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าโน้น ก็ไม่รู้ว่ามันจะเป็นอย่างไร ได้ยิน ก็ได้ยิน แต่ว่ามันจ็ดชืดเสียเต็มประดา.

เช่น พระนิพพาน นี้ ไม่มีสุขไม่มีทุกช์ ไม่มีดีไม่มีชั่ว ไม่มีบุญ ไม่มีบาป; นี้มน ช่างจืดชัด เสียเป็นธรรมดา อยู่ที่นี่ดีกว่า. เหมือนกับ วัวควายมันขอบอยู่ในตมในเลนในของสกปรก จะขวนวัวขวนควายขึ้นไปอยู่บนวิมาน มันไม่ไป. นี่หลักตอในวัฏฏะนี้ก็เหมือนกัน มันไม่อยากจะเปลี่ยนแปลง มันอยากจะผึ้งอยู่ในวัฏฏะ.

เรา จะต้องเข้าใจความจริง อันนี้กันก่อน, หรือถ้าพูดแทนหวัดอาทั้งหลาย ก็ต้องพูดว่า หวัดอทั้งหลายจะต้องเกิดความรู้ความเข้าใจในข้อนี้ กันเสียก่อน มันจึงจะเกิดกระดุกกระดิกเคลื่อนไหว ให้พ้นจากความเป็น อย่างนี้ และเป็นการเริ่มต้นของเวในยสัตว์ นี่คือข้อที่ขาณุวัฏฏะมันจะเกิด การเปลี่ยนแปลงมาเป็นเวในยสัตว์.

การเริ่มต้นก็คือ สมมาทิฏฐิ, สมมาทิฏฐิอีกแล้ว อะไร ๆ ก็สมมาทิฏฐิ บางคนจะนึกเสียอย่างนี้. อาตมาขอร้องว่า อย่าเพิ่งเบื่อ อย่าเพิ่งเบื่อ กับคำว่า สมมาทิฏฐิ. จงยินดีที่จะพึ่งคำว่า สมมาทิฏฐิ, สนใจที่จะศึกษา ให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าสมมาทิฏฐิ ให้ยิ่งขึ้นไป; เพราะว่ามันยังเหลืออีกมาก ที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ จงรีบสร้างสมมาทิฏฐิ และพอกพูนให้มาก จนกว่า จะเพียงพอ.

ส้มมาทิฏฐิ แปลว่า ความเห็นขอบ นี้ก็ได้ยินได้พึ่งกันจนเกินกว่าที่ จะเรียกว่าชินเสียแล้ว เกินชินไปเสียอีก. ส้มมาทิฏฐิ – ความเห็นขอบ; แต่เมื่อว่าเห็นชอบอย่างไร? เห็นชอบในอะไร? นี้มันยังเป็นปัญหาอยู่.

ส้มมาทิฏฐิชันตัน

รู้จักทางมาแห่ง ตัวกู ของกู.

ในชั้นต้นนี้ ขาณุวัฏฏะทั้งหลายรู้จักสัมมาทีฏฐิเพียงในขั้นต้น ๆ กันก่อนจะดีกว่า; พยายามรู้จักสัมมาทีฏฐิในขั้นต้น ๆ กันเสียก่อน จึงมีทางพอที่จะเป็นไปได้. ที่จะไปรู้สัมมาทีฏฐิในขั้นสูงสุดเอาเสียทันทีนั้น มันยังยากเกินไป. ฉะนั้นเรา จะไม่พูดถึงอิทปีบัจจยตา หรืออะไรทำนอง นั้น; แต่จะมารู้ในขั้นต่ำ ๆ กันเสียก่อน. เช่นรู้ว่า ความสุข ความทุกข์ นี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของโชคชะตา ผีสางเทวดา พระเป็นเจ้าที่ไหน :—

- ๑. ในขั้นต้น ให้รู้ว่าความสุข หรือความทุกข์ นี้ มันไม่ใช่เรื่อง ของโชคลาง ฤกษ์ยาม ผีสางเทวดา พระเป็นเจ้า ที่ไหน ซึ่งเป็นเรื่องของ ความโง่มัน เป็นเรื่องของการตั้งใจไว้ผิด.
- ๒. ความทุกข์นี้เป็นเรื่องของความโง่, แล้วก็เป็นเรื่องของการ ตั้งใจไว้ผิด; แม้สิ่งที่เรียกกันว่าความสุข ก็กลายเป็นความทุกข์ไป. การ ได้มาซึ่งอะไรก็กลายเป็นได้มาเพื่อความทุกข์; แม้ว่าจะได้มาซึ่งสิ่งที่เขา เรียกกันว่า ความสุข มันก็ ยังกลายเป็นความทุกข์, ต้องเป็นโรคประสาท โรคจิต เป็นบ้าตาย ก็เพราะเรื่องของความสุข ที่มันได้กลายเป็นเรื่องของ ความทุกข์. ให้เขามีความรู้ว่า ความสุขความทุกข์นั้นมีเหตุบัจจัย ของ มัน อยู่ที่ความรู้ผิดหรือรู้ถูก, อยู่ที่ความตั้งใจไว้ผิด หรือว่าตั้งใจไว้ถูก.

อย่างไรเรียกว่าตั้งใจไว้ผิด นี้ต้องรู้กันให้ถึงที่สุด, แล้วก็จะรู้ เรื่องความตั้งใจไว้ถูก ซึ่งเป็นของคู่กัน. เราไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรอย่าง ถูกต้อง จึงเกิดความเข้าใจผิด ทำให้เกิดบัญหาอย่างอื่นเพิ่มขึ้นมา, มีความ เชื่ออย่างอื่นนอกออกไปจากความจริง:—

เรื่องโชคเรื่องลาง เรื่องผีสาง เรื่องเทวดา เรื่องพระเจ้า, เรื่องอะไร ท่านองนี้ มันก็*เป็นความเข้าใจผิด*.

๓. ต้องรู้ เรื่องกรรม ความจริงเกี่ยวกับกรรม เกี่ยวกับสมมาทิฏฐิ หรือมิจฉาทิฏฐิ; เกี่ยวกับ กรรมที่ทำไปตามอำนาจของสัมมาทิฏฐิ หรือ มิจฉาทิฏฐิ แล้วผลมันก็เกิดขึ้นตามสมควรแก่การกระทำ.

- ๔. สำหรับ เรื่องของความทุกขึ้นนี้ อย่าไปยกให้ผีสางเทวดาอะไร ต่อไปอีกเลย. อย่ายกให้เป็นเรื่องของโชคชะตาราศีอะไรอีกเลย. ให้มอง เห็นเป็นเรื่องของอวิชชา, ความไม่รู้หรือรู้ผิด แล้วก็ตั้งใจไว้ผิด แล้วก็ มีการกระทำผิดๆ แล้วก็ต้องเป็นทุกข์. นี่เพราะไม่มีความรู้ ก็ตั้งใจไว้ผิด.
- ๕. ความรู้ผิด ตั้งใจไว้ผิด ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว จนเกิด เป็นตัวกู เป็นของกู ขึ้นมา, รู้ผิด เข้าใจผิด ทำให้เกิด ตัวกู-ของกู ขึ้นมา จนได้กลายเป็นหลักตอในวัฏฏะ. ถ้าไม่มีอวิชชา ความรู้ผิดแล้ว มันไม่ กลายเป็นหลักตอในวัฏฏะขึ้นมาได้.
- b. คนเรา พวกเรา ตัวเรา นามรูปของเรา อะไรเหล่านี้ มันไม่กลาย เป็นหัวตอในวัฏฏะไปได้ ถ้าหากว่าไม่มือวิชชา; เพราะมือวิชชา มันจึง มีความรู้ผิด ตั้งใจไว้ผิด จนเกิด ตัวกู ของกู, รู้สึกเป็น ตัวกู ของกู, นั้นคือหัวตอในวัฏฏะได้เกิดขึ้นมาแล้ว, มันก็ผึ่งแน่นอยู่ในความเป็นอย่าง นั้น, แล้วก็หมุนเป็นวงกลมอยู่ที่นั่น ออกไปจากวงกลมนั้นไม่ได้ จะดีดตัว ออกไปจากวงกลมนี้ไม่ได้ จนเขาให้นามมันใหม่ว่า หัวตอในวัฏฏะ คือ ตัวกู และ ของกู.

ต้องอยู่ตลอดเวลา นี้มัน ก็เป็นโมหะ. จึงมีโลภะ โทสะ โมหะ เกิดประจำ อยู่ จนกล่าวได้ว่า ในหลักตอนั้นมันมีโลภะ โทสะ โมหะ เต็มอยู่.

ถ้าเกิดขึ้น อย่างรุนแรง มันก็มีการกระทำกรรมอย่างรุนแรง จน เป็นไฟไปที่เดี๋ยว: เป็นไฟกิเลส ไฟโลภะ โทสะ โมหะ ก็มี, เป็นไฟทุกข์ คือมีปัญหาเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็มี.

ส. ถ้าไม่ถึงขั้นรุนแรง มันก็เป็น เหมือนกับใอที่กรุ่น ๆอยู่, ใอไฟที่กรุ่น ๆ อยู่ ไม่ได้ลุกขึ้นมา อันนี้ยึงรบกวนมากกว่า; เขาเรียก กันว่านิวรณ์. วันหนึ่งคืนหนึ่ง จิตใจถูกรบกวนด้วยไอกรุ่น นี้แหละ มากกว่าที่จะถูกรบกวนด้วยตัวโลภะ โทสะ โมหะ โดยตรง. ไอกรุ่น ของโลภะโทสะ โมหะ เราจะเรียกมันว่า นิวรณ์ ช่วยจำไว้ง่าย ๆ: —

นิวรณ์ที่ ๑ คือ กามฉันทะ กรุ่นอยู่แต่เรื่องกาม แม้มันจะไม่ รุนแรง แต่มันก็ไม่ดับไปได้. มันกรุ่นอยู่ มันทรมานหวัใจอยู่, มันรบกวน จิตใจอยู่ จะรู้สึกคิดนี้กอย่างไร มันก็รู้สึกคิดนี้กไปด้วยเรื่องกาม เรื่อง กามารมณ์; โดยเฉพาะคนที่อยู่ในวัยรุ่นมันจะถูกรบกวนมาก.

นิวรณ์ที่ ๒. เรียกว่า พยาบาท คือความรู้สึกที่เป็นไปในทาง ไม่ชอบ : นั่นก็ไม่ชอบ นี้ก็ไม่ชอบ อึดอัดขัดแค้นอยู่ตลอดเวลา มีจิตใจ กระพัดกระเพียดกระทบกระทั่งสิ่งนั้นสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา, หรือว่ายิ่งได้ไป ก่อเรื่องก่อเวร กับใครมาก่อน แล้วมันก็มาเป็นไอกรุ่นรบกวนอยู่ตลอด เวลา. นี้เรียกว่าพยาบาท คือความที่จิตใจมันไม่ชอบ ตรงกันข้ามกับกาม-

ฉันทะ. นั้นเป็นไปเรื่องผ่ายชอบผ่ายรัก พยาบาทนี้มันเป็นไปในผ่าย เกลียด ผ่ายชัง ผ่ายไม่เอา แล้วมันก็รบกวนจิตใจเท่ากัน.

นิวรณ์ที่ ๓. เรียกว่า ถิ่นมิทธะ นี้คือ จิตใจแฟบ จิตใจเหี่ยว ห่อ จิตใจละเพี่ยละห้อย จิตใจตกลงไปสู่ความเศรา จิตใจไม่กระปรี้กระ เปร่า ไม่สดชึ้นร่าเริงแจ่มใส งัวเงีย ง่วงเหงา ท้อแท้, อยากหยุดไม่ทำอะไร มีความขี้เกียจอยู่เป็นลักษณะประจำ. นี้ก็เรียกว่า นิวรณ์ ซึ่งรบกวนคนได้ มาก. เมื่อเราจะทำอะไร จิตใจมันไม่เอาด้วย จิตใจมันแฟบ มันละเหีย ละห้อยเสีย เช่นทำเลขถ้าจิตใจตกไปในทางละเหียละห้อยเสียแล้ว มันก็ทำ ไม่ได้. อย่าว่าแต่จะทำงานอะไรที่มากไปกว่านั้น.

นิวรณ์ที่ ๔. เขาเรียกว่า อุทธัจจกุกกุจจะ นี้ตรงกันข้าม คือ มันพุ้ง เมื่ออันโน้นมันแฟบอันนี้มันฟู, เมื่ออันโน้นมันละเหี่ยละห้อย อันนี้ มันบ้าบิน มันลิงโลด มันทะลึ่งตึงตั้ง. นี้บางครั้งจิตใจมันพุ้งซ่าน, บาง ครั้งมันซบเซา เรียกว่า ถืนมิทธะ. บางครั้งมัน พุ้งซ่าน เรียกว่า อุทธัจจกุกกุจจะ นี่มันเป็นใอกรุ่นที่มาจากโมหะ.

นิวรณ์ที่ ๕. วิจิกิจฉา นิวรณ์สุดท้าย นี้ ความถังเล, ความ เปลี่ยนแปลงความตั้งใจเสียเรื่อยไป ไม่มีความแน่นอนในการเป็นอยู่ ใน การกระทำ หรือในชีวิต, กระทั่งไม่แน่ว่าเกิดมานี้จะเอาอะไร.

กามฉันทะ ที่แรก มันก็ เป็นไอกรุ่นของราคะหรือโลภะ. พยาบาท ที่ ๒ เป็นไอกรุ่นของโทสะหรือโกธะ. ส่วน ถิ่นมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิจฉา เป็นไอกรุ่นของโมหะ. สังเกตดูให้ดีจะพบว่า โมหะนี้ให้ใอกรุ่นออกมาตั้ง ๓ ชนิด; ส่วนโลภะมันให้มา ๑ ชนิด คือกามฉันทะ, โทสะมันให้มา ๑ ชนิด คือ พยาบาท, โมหะมันให้มาตั้ง ๓ ชนิด คือถืนมิทธะ อุทธจัจกุกกุจจะ และ วิจิกิจฉา.

ไอกรุ่นๆ นี้มันถนจิตใจ ให้หาความแจ่มใสไม่ได้อยู่ตลอดวัน เพราะโทษที่มีโลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งมีเพราะความตั้งใจไว้ผิด เพราะ รู้ผิด, เพราะว่ามีตัวตน มีตัวกู-ของกูเป็นหลักตออยู่. หลักตอมนก็ คลอดโลภะ โทสะ โมหะ ออกมา, โลภะ โทสะ โมหะ ก็คลอดไอกรุ่นทั้ง ๕ นี้ออกมา, ลนจิตใจให้หาความสงบสุขไม่ได้อยู่ตลอดเวลา.

เราต้องรู้จักความจริงคังกล่าวมาข้างต้น. อย่าไปคิดว่า ความ ทุกข์ ความร้อน ความไม่สบายใจ อะไรเหล่านี้ เป็นเรื่องของผีสางเทวดา พระเป็นเจ้าอะไร. ให้รู้ว่ามันเป็นเรื่องของการมีตัวตน มีหลักตอ มีการ ตั้งใจไว้ผิด ทำให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ เป็นแกนอยู่ ๓ กลุ่ม แล้วมันก็ ระบายออกมาเป็นนิวรณ์เป็นต้น มาทรมานคน. นี้เรียกว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ อย่างหนึ่ง.

สัมมาทิฏฐิชันสูง.

ทีนี้ สมมาทีฏฐิที่จะขยับต่อไปอีก ก็มองให้เห็นว่า ทั้งความสุข และความทุกข์เป็นของหนักเสมอกัน. ทุกคนชอบความสุข เรียกหาแต่ ความสุข อะไร ๆ ก็จะมุ่งแต่ความสุข; เขาไม่รู้ว่าทั้งความสุข และความ ทุกข์ เป็นของหนักเสมอกัน. นี่ลองสังเกตดูให้ดี เพราะว่าถ้า มีตัวกู - ของกู เป็นหลักตอแล้ว มันก็เอามาสุมอยู่บนหลักตอเป็นของหนัก : ความสุขก็หนักไปตามแบบของความสุข, ความทุกข์ก็หนักไปตามแบบของความสุข, ความทุกข์ก็หนักไปตามแบบของความสุข, ลวามทุกข์. ถ้าอย่ามีเสียทั้ง ๒ อย่างนั้นแหละ จึงจะเป็นของเบา.

นึ่มนเป็นเรื่องละเอียดถึงขนาดนี้ ซึ่งมันฝืนกันอยู่กับความรู้สึกของเรา เราต้องการความสุข เราเกลียดแต่ความทุกข์. เราต้องการความสุข; เราไม่รู้ว่าทั้งความสุขและความทุกข์เป็นของหนักเสมอกัน. เพราะฉะนั้น จะต้องบัดให้หลุด ไปเสียจากหลักตอ คือ อย่าให้มันมาเป็น ตัวตน หรือเป็นของตน ทั้งความสุขและความทุกข์. เรา จะต้องปลง ปล่อยวาง ออกไปเสีย อย่าให้เป็นตัวตน หรือของตน, แล้วเราก็จะได้อยู่ อย่างที่ไม่ต้องมีตัวตนและของตน คืออยู่อย่างที่ไม่ต้องมีความสุขและความ ทุกข์ คืออยู่อย่างปรกติ, อยู่อย่างสะอาด อยู่อย่างสงบ อยู่อย่างว่างที่สุด อิสระที่สุด.

อยู่ด้วยความว่าง คือพระนิพพาน : ว่างจากหลักตอ, ว่างจาก ตัวตน, ว่างจาก ตัวกู — ของกู, ว่างจากสุขว่างจากทุกข์, ว่างจาก ดี – ชั่ว บุญ — บาป อะไรทั้งหลายนั้น ก็เรียกว่าพระนิพพาน. อยู่ด้วยความว่าง อย่างนั้นแหละ คือสิ่งสูงสุดสำหรับมนุษย์ ที่มนุษย์จะรู้จัก หรือเข้าถึงได้, ไม่มีอะไรจะสูงสุดไปกว่านี้.

เมื่อถามว่า อะไรเป็นสิ่งสุดประเสริฐที่สุดสำหรับมนุษย์? เราก็ตอบ ว่า การเป็นอยู่ด้วยความว่าง, คือว่างจากความรบกวนของสิ่งต่างๆ อย่าง ที่กล่าวมาแล้ว, จิตนั้นปรกติ จิตนั้นอิสระ จิตนั้นสว่างใสว. ที่ว่า จิตนั้นปรกติ ก็หมายความว่า จิตนั้นไม่มีอะไรมาครอบงำ ได้. จิตนั้นไม่มีอะไรมาปรุงแต่งได้; เพราะจิตมันเข้าไปสู่สภาพที่อะไร มาปรุงแต่งไม่ได้เสียแล้ว อย่างนี้เราเรียกว่าจิตปรกติ.

ที่นี้ จิตนี้เป็นอิสระ เพราะไม่มีอะไรมาลากมาจูงมาดึงมันไปได้ อีกต่อไป, จะไปจูงไปดึงให้มันเกิด ตัวกู—ของกู เป็นหลักตอกันอีกนี้มัน ไม่เอา, มันเป็นจิตที่อิสระ เป็นจิตที่หลุดพ้น.

ที่นี้ จิตนี้มีความสว่างใสว เพราะว่าประกอบไปด้วยสัมมาที่ฏฐิถึง ที่สุด, มีญาณทัสนะเป็นไปอย่างถูกต้องถึงที่สุดประจำจิตนี้อยู่เสมอ. จิตนี้ เป็นจิตที่สว่างใสว.

นี้คือความจริงที่จะต้องทราบ ซึ่งเมื่อทราบแล้วก็จะมีสัมมาทิฏฐิ และ มีสัมมาทิฏฐิแล้วก็กลายเป็นเวในยสตว์ คือสตว์ที่พระพุทธเจ้าอาจจะ นำไปได้. และถ้า สัมมาทิฏฐินั้นมีมาก ก็เป็นเวในยสตว์ชั้นดีเลิศ คือ ชั้นอุคมติตัญญู, เพียงพระพุทธเจ้าตรัสอะไรออกมาคำหนึ่ง เขาก็บรรลุผล อันสูงสุด คือเป็นพระอรหันต์ได้.

เช่นว่า อย่าติดอยู่ที่ข้างต้น อย่าติดอยู่ที่ตรงกลาง อย่าติดอยู่ที่ข้างปลาย;
พูดเพียงเท่านี้ ไม่ต้องอธิบาย คนนั้นก็ยังเป็นพระอรหันต์ได้ ด้วยคำพูด
เพียงเท่านั้น. นี่เพราะว่าสัมมาทีฏฐิของเขาบ่มไว้พอ สร้างไว้พอ. เพราะ ฉะนั้น เราทุกคน จงสนใจในการพอกพูนสัมมาทีฏฐิ ด็อเพ็มเติมสึงที่ เรียกว่า สมมาทิฏฐินี้ นี่ให้มากยิ่งขึ้นๆๆ ก็จะมาถึงจุดนี้, คือไม่เป็นหลักตอ ในวัฏฏะ แต่เป็นเวในยสัตว์ ที่ว่องไวในการที่จะตรสัฐ้; จะเป็นระดับ เวในยสัตว์ธรรมดาก็ได้ เป็นอุคมติตัญญูก็ได้ เป็นวิปจิตัญญูก็ได้ แล้ว แต่การกระทำ.

พวกหัวตอต้องแก้โง่ด้วยศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้า.

เอาละ ที่นี้ก็จะพูดถึง ขาณุวัฏฏสัตว์ เพิ่มเติมอีกสักหน่อย ว่าสัตว์ ที่เป็นหัวตอในวัฏฏะนั้น มีเรื่องที่จะต้องทำอย่างไรต่อไป.

เคยได้ยินคนแก่ๆแต่โบราณ เขาก็ใช้คำว่า "หัวหลักหัวตอ" นี่ แหละเป็นคำด่า, ด่าลูก ด่าหลาน ต่าใครก็ได้. เมื่อพูดว่า มึงไอ้หัวหลัก หัวตอ เขาถือว่ามัน เป็นคำด่าที่สุดเหวี่ยงแล้ว; แต่คนเดี๋ยวนี้อาจจะไม่ รู้สึกก็ได้. คนโบราณเขามีธรรมะพอที่จะรู้สึกว่า การเป็นหัวหลักหัวตอนี้ มันเลวที่สุด. ถ้ามาด่าเราว่าเป็นหวัหลักหัวตอ เราก็รู้สึกว่าเป็นการถูกด่า มากที่สุด.

อาตมาเข้าใจว่า คำว่า หัวหลักหัวตอ ที่เอามาใช้เป็นคำด่ากันนั้น กงจะมาจากคำว่า ขาณุวัฏฏะ นี่เอง, คือ เป็นคำในพระศาสนา เป็นคำในทาง พระธรรม, เป็นขาณุวัฏฏะ เป็นหัวหลักหัวตอเฝ้าวัฏฏะอยู่นี่เอง. เขาถอด เอามาจากคำว่า หัวหลักหัวตอ เอามาใช้ดำคนที่มันโง่เกินไป ไม่มีการ เคลื่อนไหวอะไรได้ในทางจิตใจ.

แล้วยังมีคำที่ได้ยืนอีกคำหนึ่งว่า *มื่อตือม่าตา* เข้าใจว่าหลายคนก็คง ได้ยินไม่เฉพาะแต่อาตมา. เด็ก ๆ ถูกคนแก่ด่าว่า มึงน่ะ *มื่อตือม่าตา มื่อตือ ม่าตานี้มันก็คือมีดตื้อ*, มันก็เป็นคำเดียวกับหัวหลักหัวตอนั้นเอง. มันมืดตื้อ เหมือนกับหัวหลักหัวตอ มันไม่รู้อะไร; นี้ก็เป็นขาณุวัฏฏะอยู่ที่ *มื่อตือ ม่าตา*. ใครมีอาการเป็น คนมื่อตือม่าตา บ้าง ก็ให้รู้เถอะว่า นั้นแหละคือ หัวหลักหัวตอในวัฏฏะ, ละอายให้มาก รีบเคลื้อนใหว รีบแก้ใข ให้ พันจากความมื้อตื้อม่าตา หรือความเป็นหัวหลักหัวตอในวัฏฏะกันเสีย โดยเร็ว.

การศึกษาวิชาการ อย่างที่เขาเรียนกันในโลกเวลานี้มันช่วยไม่ได้,
การเรียนหนังสือหนังหาจนได้รับปริญญายาวเป็นหาง, ก็ไม่พ้นจากความ
มื่อตือม่าตาไปได้; เพราะความมืดบอดนั้นมันเป็นเรื่องมืดบอดทางจิตใจ
ทางนามธรรม คนที่เล่าเรียนจนเป็นนักปราชญ์ในทางโลกสูงสุดแล้ว ก็ยัง
ไม่พ้นจากความเป็นหัวหลักหัวตอ เพราะว่ามี ตัวกู – ของกูจัดไปกว่าคน
ธรรมดาเสียอีก, เขายึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตนของตน มากไปกว่าชาวไร่
ชาวนาเสียอีก.

ฉะนั้นอย่าเข้าใจว่า ไปเรียนศึลปศาสตร์ในโลกนี้ มีปริญญายาว เป็นหาง แล้วมันจะพันจากความเป็นหัวหลักหัวตอในวัฏฏะไปได้; นั้นมัน เป็นไปไม่ได้. จะต้องมีความรู้อย่างของพระพุทธเจ้า คือมีสัมมาทิฏฐิ รู้เรื่องเกี่ยวกับ ตัวกู – ของกู, รู้เรื่องเกี่ยวกับความสุขและความทุกข์อย่างถูก ต้องสมบูรณ์เท่านั้น. หรือว่าจะมองดูในทางผล ว่าใครบางคนมีอำนาจวาสนามาก ไม่ พ้นจากการเป็นหัวหลักหัวตอในวัฏฏะไปได้. ถึงจะมีอำนาจวาสนาอย่างไร กระทั่งให้เป็นเทวดา กระทั่งให้ เป็นพรหมชั้นสูงสุด ก็ยังเป็นหัวหลักหัว ตออยู่ในวัฏฏะนั้นเอง. เพราะว่ายิ่งมีความยึดถือว่า ตัวกู – ของกู มากขึ้น ไปอีก, มีสักกายทีฏฐิมากกว่าใคร ๆ ในหมู่คนเหล่านั้น ในหมู่สัตว์เหล่านั้น; ฉะนั้นสัตว์เหล่านั้นจึงมีความเป็นหัวหลักหัวตอมาก.

สิ่งที่เป็น เหยือของหัวหลักหัวตอ นี้ก็คือเรื่องที่มนุษย์ชอบกัน นักนั้นเอง : เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกี๋ยรติ, เรื่อง ๓ ก. นี้ มนุษย์ ทั้งหลายชอบกันนัก. เรื่อง กิน เรื่อง กาม เรื่อง เกี๋ยรติ นี้ คือเหยื่อของขางมุวัฏอะ, คือเหยื่อของสัตว์ที่จะเป็นหัวหลักหัวตออยู่ในวัฏอะ, ที่จะเป็น หัวหลักหัวตอคงอยู่ในวัฏอะ ไม่ออกไปจากวัฏอะ ก็เพราะมันหลงเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกี๋ยรติ ว่ามันเป็นเหยื่อของความเป็นหัวหลักหัวตอ ติดแน่นอยู่ในวัฏอะนี้. เขา ไม่มีความรู้อะไรที่จะอยู่เหนือ เรื่องเกี๋ยรติเก่นกับ เรื่องกาม เหนือเรื่องเกี๋ยรติแล้ว, จิตใจนี้ก็ตกอยู่ภายใต้ของความ เป็นหัวหลักหัวตอเผ้าวัฏอะ.

เราพยายามอย่าได้เป็นหลักตอ ที่บักแน่นอยู่ในวัฏฏะอย่างนี้เลย.
อย่ามัวเป็นหลักตอบักแน่นอยู่ในวัฏฏะอย่างนี้เลย; เริ่มเคลื่อนใหวกันเถิด.
อย่าเป็นหลักตอที่บักแน่นอยู่ในดิน; แต่ จงเป็นหลักตอที่เคลื่อนใหว
แล้วก็โผล่ขึ้นมาพันจากดิน โผล่ขึ้นมาจนพันจากน้ำ, แล้วก็โผล่ขึ้น
เรื่อยไป, จนกระทั่งเป็นมะพร้าวนาทิเกร็กลางทะเลขี้ผึ้ง.

เปรียบ "มะพร้าวนาพิเกร์" เป็น นิพพานอยู่กลางวัฏฏสงสาร.

หวัตอนั้นที่แรกมันจมอยู่ใต้ดิน เอ้า, กระดุกกระดิกเลอะ โผล่ขึ้น มาจากใต้ดินพัน มาจมอยู่ในน้ำ แล้วมันโผล่ขึ้นให้พ้นน้ำเล็ด จนพันน้ำ โผล่ขึ้นไปเป็นมะพร้าวนาฬิเกริ์กลางทะเลขี้ผึ้ง. นี่พูดอย่างนี้มันเป็น เรื่องการบ้านการเมืองไปบ้าง คืออยากจะพูดว่า แผ่นดินนี้ที่ตรงนี้ ได้รับ พระพุทธศาสนามา เป็นเวลาตั้งพันสองร้อยกว่าปีแล้ว. แผ่นดินที่ตรงนี้ ได้รับพุทธศาสนามากว่าพันสองร้อยปีแล้ว, มืองค์พระธาตุใชยาที่วัด พระบรมธาตุนั้นเป็นพยานหลักฐาน ว่าเราได้พบพระพุทธศาสนามามาก กว่าพันสองร้อยกว่าปีแล้ว. ฉะนั้นเราควรจะมีความรู้อะไรบ้าง; เราอย่า ชอบเป็นหวัหลักหัวตอในวัฏภูะเลย มันน่าละอาย. เราได้คบกันกับพระ พุทธศาสนามาตั้งพันกว่าปีแล้ว เราควรจะมีความรู้บ้าง.

เราอย่าให้ใครๆมาดูถูกดูหมิ่นว่า อยู่กับพระพุทธศาสนามาตั้งพัน กว่าปีแล้ว ยังโง่อยู่อย่างนี้; รีบเคลื่อนใหวให้พ้นจากความโง่ความเขลา อย่างนี้ อย่าให้เขาดูหมิ่นดูถูกได้.

พวกฝรั่งเขามา แล้วอาตมาก็มักจะโอ่เสมอว่า ที่นี่อยู่กับพระพุทธ-ศาสนามาตั้งพันกว่าปีแล้วนะ; เพราะฉะนั้นเราต้องมีความรู้พุทธศาสนา บ้าง เพื่อให้เขาคิดว่านี้ไม่โง่ เรานี้มีความรู้ทางพระธรรม. ฉะนั้น จึงอ้าง ถึงเรื่องมะพร้าวนาพิเกร์ ว่าบทกล่อมลูกให้นอนของคนโบราณ พูดถึงพระนิพพาน ในรูปของต้นมะพร้าวนาพิเกร์; นั้นมันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย. เราเป็นลูกหลานของคนโบราณเหล่านั้น รู้จักเป็นต้นมะพร้าว นาพิเกร์กลางทะเลขี่ผึ้งกันเสียบ้าง, คือไม่เป็นหัวหลักหัวตอที่จมอยู่ในดิน อีกต่อไป. เป็นหัวหลักหัวตอที่โผล่ขึ้นมาพันดิน โผล่ขึ้นมาพันน้ำ, โผล่ ขึ้นมาเป็นต้นมะพร้าวนาพิเกร์ คือพระนิพพานที่อยู่กลางทะเลขี่ผึ้ง คือ วฏิฏสงสาร.

พระนิพพานมีอยู่กลางวัฏฏสงสาร.

วัฏฏสงสารนั้น คือของเป็นคู่ คือ ดี - ชั่ว บุญ - บาป สุข-ทุกข์ แพ้ - ชนะ ได้ - เสีย, อะไรที่เป็นคู่ ๆ เหล่านั้น เขาเรียกว่าวัฏฏะสงสาร, วนเวียนเป็นวงกลมของการหมุนเวียนแห่งกิเลส แห่ง กรรม และ ผลของ กรรม; นี้เป็นวัฏฏสงสาร,

วัฏฏะ นี้ แยกได้เป็น ๒ สี คือสีดำหรือสีขาว แล้วแต่จะใช้ ว่า มันเป็น ดี - ชั่ว บุญ - บาป สุข - ทุกข์ แพ้ - ชนะ ได้ - เสีย หญิง - ชาย. อะไรก็ตามที่มันเป็นคู่ ๆ ทำจิตใจให้พ้นออกไปเสียจากความหมายหรือคุณค่า ของสิ่งที่เป็นคู่ แล้วก็เป็นพระนิพพาน; แล้วก็ไม่ได้อยู่ที่ใหน นิพพานอยู่ ท่ามกลางวัฏฏสงสาร; เหมือนเราอยู่ในโลกนี้ มันก็เต็มไปด้วยสิ่งที่จัด ว่าเป็นความดี - ความชั่ว บุญ - บาป สุข - ทุกข์; แต่สิ่งเหล่านี้อย่ามา แตะต้องเราเลย. จิตใจของเรา จงเป็นอิสระจากสิ่งเหล่านี้, แล้วก็จะเป็น เหมือนกับต้นมะพร้าวนาพีเกร์ อยู่กลางทะเลข็ผึ้ง. มันไม่ใช่สิ่งเดียวกัน.

เพราะว่าที่ ต้นมะพร้าวนาพิเกรั่นั้น ฝนตกไม่ต้อง ฟ้าร้องไม่ถึง คือมัน เป็นความเปลี่ยนแปลงไม่ได้, เป็นทุกข์ไม่ได้, เป็นอะไรอีกไม่ได้ พ้นออก ไปจากวัฏฏสงสารแล้ว.

มาวัดนี้ แล้วควรไปเยี่ยมสระนาพิเกร์กันทุกคน หรือทุกคราว ไป นั่งปลงสังเวชที่ริมสระมะพร้าวนาทิเกร์นั่นแหละให้ดี ๆ ว่ากูยังเป็นขาญวัฏฏะจมอยู่ ใต้ดินใน้น, ไม่เคยมาจากดิน ไม่เคยพ้นจากน้ำ ไม่เป็นมะพร้าวนาทิเกร์ได้, แล้ว ก็ ละอายให้มาก, แล้วก็ พยายาม ขวนขวายดื่นรน ให้หวัหลักหวัตอนี้ มันเปลี่ยนเป็นเว่ในยสัตว์ ที่จะโผล่ออกมาเสียใด้จากวัฏฏสงสาร, ก็จะไม่ เสียที่ที่มาเที่ยวสวนโมกข์; ไม่อย่างนั้นแล้วก็เป็นคนที่โง่มา แล้วก็โง่กลับ ไป. มาสวนโมกข์โง่เท่าไร แล้วก็โง่กลับไปเท่านั้น; ฉะนั้นที่จะแก้โง่ กันได้บ้าง ก็ไปดูที่สระมะพร้าวนาพิเกร์.

นี้มันเป็นความเปลี่ยนแปลงทางธรรมะ คือความก้าวหน้าทาง ธรรมะ, ความเจร**ิญงอกงามตามทางของพระพุทธศาสนา คือจิตใจ** เปลี่ยนแปลงงอกงามก้าวหน้า เจริญไปตามทางของพระพุทธศาสนา.

เราก็มีจิต ทุกคนมีจิต จิตนี้มีความรู้. ความรู้นี้ต้องควบคุม ให้ถูกต้อง อย่าให้เป็นความรู้ที่ผิด มันจะกลายเป็นหลักตอในวัฏฏะขึ้นมา; ถ้าความรู้มันถูกต้อง มันเป็นหลักตอในวัฏฏะไม่ได้.

อบรมจิตให้รู้ถูกต้องเสมอขณะมีผัสสะ.

เราจะรู้ด้วยจิตที่มันรู้ถูก วิธีใดที่จะอบรมจิตให้มันมีความรู้ถูก เราก็ใช้วิธีนั้นอยู่เสมอ. เมื่อได้สัมผัส กับอะไร รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์, ทางตาก็ดี ทางหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ดี; ต้องมี สติบัญญารู้จักสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นอย่างไร : คือดูด้วยตาของบัญญา ว่าสิ่ง เหล่านี้เป็นอย่างไร, แล้วก็ทำให้ถูกต้องกับสิ่งเหล่านี้ก็จะมีความรู้ที่ถูกเพิ่ม ขึ้นๆ ยิ่งขึ้นไปทุกวันทุกเดือนทุกปี จนสามารถที่จะดำรงจิตไว้ในความ ถูกต้องได้.

จิตนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าเป็นประภัสสร คือไม่เจือด้วยกิเลสตาม ธรรมชาติของมันนั้น; แต่ว่ายังอ่อนแอ สามารถจะถูกแวดล้อมปรุง แต่งด้วยอารมณ์ของกิเลส จนเกิดกิเลสขึ้นมาในจิต สูญเสียความเป็น ประภัสสร. เราเพียงแต่ พอกพูนสติบัญญา หรือโพธิ ที่จะสามารถรักษา จิตไว้ ไม่ให้สูญเสียความเป็นประภัสสร, คือเมื่ออะไรเข้ามาสัมผัสแก่จิต ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือทางจิตเองก็ตาม ให้มีสติบัญญาทันท่วงที่. อย่าให้จิตนี้ถูกปรุงแต่งไปในทางที่สูญเสียความเป็นประภัสสร แล้วเกิดกิเลส.

รักษาจิตให้ประภัสสรอยู่เสมอ คือ ว่างจากความรู้สึกว่าตัวกูว่า ของกู อยู่เสมอ อย่าให้หลักตอในวัฏฏะนี้มันก่อหวอด หรือมันตั้งต้นขึ้นมา ในจิตได้. ให้จิตมันคงเป็นประภัสสรอยู่เสมอ หมายความว่า อย่าให้มีกิเลส, อย่าเกิดกิเลส, มันก็เป็นประภัสสรอยู่เสมอ. เมื่อไร ตัวกู —ของกู เกิดขึ้นในจิต จิตนั้นก็สูญเสียความเป็น ประภัสสร; รักษาจิตไว้ให้ดีด้วยสติ, อย่าให้ถูกปรุงแต่งจนสูญเสีย ความเป็นประภัสสร. จิตนั้นก็จะเป็นจิตประเภทที่อยู่เหนือกิเลสและความ ทุกข์ จนกระทั่งเด็ดขาดลงไป ว่า จะสูญเสียประภัสสรอีกไม่ได้ ก็เป็นการ บรรลุมรรค ผล นิพพาน.

ระวังเพียงเท่านี้ ระวังเพียงรักษาความเป็นประภัสสรของจิตไว้
ให้ได้ ในที่สุดมันก็จะบรรลุนิพพาน ความเป็นประภัสสรที่แรกนั้นจิตมัน
ยังอ่อนแอ ทำให้ถูกปรุงแต่งได้จนสูญเสียความเป็นประภัสสร. เดี๋ยวนี้
จิตได้ อบรมตามหลักพระพุทธสาสนา เพียงพอแล้ว จิตนั้นถูกปรุงแต่ง
ไม่ได้ ก็ไม่สูญเสียความเป็นประภัสสร จึงมีความเป็นประภัสสร หรือ
คุณลักษณะของพระนิพพานอยู่ตลอดเวลา. เรื่องมันไม่มากมายเกิน
ความสามารถของมนุษย์เราเลย. ถ้าเราสนใจกันจริงๆ และเรารู้จักละอาย
กันเสียบ้าง ว่าจะไม่เป็นหลักตอในวัฏฏสงสารอีกต่อไป.

อาตมายังสงสัยอยู่ว่า จะเบ่าปีให้หวัตอพึ่งหรือไม่? นี่ขออภัยที่พูด อย่างนี้ ดูดำตะคุ่มๆ ไปหมด. อาตมาก็ เรียกท่านทั้งหลายว่า ท่านสาธุขนผู้ สนใจในธรรม. อาตมายังไม่ได้พูดว่า ดูก่อนหลักตอทั้งหลาย นะ, พึ่งดู ให้ดีๆ นะ. อาตมาพูดว่าท่านทั้งหลายผู้สนใจในธรรม; ฉะนั้น ขอให้ ท่านทั้งหลายเป็นผู้สนใจในธรรม ไม่มีความเป็นหลักตอในวัฏฏะเลย.

นี่เรื่องวันนี้ พูดเรื่องเวในยสัตว์กับขาณุวัฏฏะ ว่าใครเป็นใคร เวในยสัตว์ คือสัตว์ที่จะเคลื่อนใหวไปสู่พระนิพพานใด้. ขาณุวัฏฏะนั้น คือคนที่จะบักหลักอยู่ที่ตรงนี้ ไม่กระดึกกระเดี้ยไปทางใหนเลย. มันมีคน อยู่ ๒ คนอย่างนี้.

พวกเรา จงปรับปรุงตัวเองให้ดี ๆ ให้เป็นเวโนยสัตว์, คือสัตว์ ที่พระธรรมวินยัของพระพุทธเจ้าจะพาเราไปได้. พระพุทธเจ้ายังทรงอยู่ โดยรูปของธรรมวินยั, และ พระพุทธเจ้าจะพาเราไปได้. เราจงทำตนให้ เป็นเวโนยสัตว์ คือสัตว์ที่พระพุทธเจ้าสามารถพาเราไปได้, ก็จะไม่เสียทีที่ เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา, พ้นจากความเป็นหลักตอในวัฏฏะได้โดยแน่นอน.

อาตมาเห็นว่าเป็นการสมควรแก่เวลาในวันนี้แล้ว ขอยุติการบรรยายนี้ไว้ แต่เพียงเท่านี้ เบ็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดคณสาธยาย ด้วยบทพระธรรมที่ส่งเสริม กำลังใจ ในการที่จะเบ็นเวไนยสัตว์สืบต่อไป. ใครคือใคร

- a -

๒๖ สิงหาคม ๒๕๒๑

ผู้มีศึลธรรมและผู้ไร้ศึลธรรมคือใคร?

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาพหบูชาในวันนี้ อาตมา ก็ยังคงจะกล่าวเรื่อง ใครเป็นใคร, หรือ ใครคือใคร ต่อไปตามเดิม. และ ในการบรรยายครั้งที่ ๘ นี้ ประจวบกับมีการอบรมครูบาอาจารย์ เกี่ยวกับ เรื่องศึลธรรมและวิธีการสอนศึลธรรม; อาตมาก็ได้รับการขอร้องให้บรรยาย ในลักษณะที่เป็นประโยชน์แก่การอบรมนี้ด้วย. ดังนั้น ในวันนี้อาตมาจึง จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า ผู้มีสือธรรมและผู้ใร้สือธรรม. ใครเป็นใคร ในที่นี้ ก็หมายความว่า ใครเป็นผู้มีศีลธรรม และใครเป็นผู้ไร้ศีลธรรม?

การบรรยายชุดนี้ มุ่งจะบอกว่า ใครเป็นใคร หรือ อะไรเป็นอะไร ในทัศนะของพุทธบริษัท ดังนั้นอาจจะไม่ตรงกับทัศนะของผู้อื่น หรือผ่าย อื่นก็ได้ไม่เป็นไร. ท่านทั้งหลายก็รวบรวมเอาไป ก็เอาไปเปรียบเทียบ หรือไปเลือกคัดดูเอาเองว่า จะใช้ประโยชน์ได้อย่างไร ก็ถือเอาตามนั้น. พุทธบริษัทถือหลักตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือการไม่เชื่อโดยไม่เห็น ด้วยตนเองเสียก่อน ว่าถ้าสิ่งนี้ทำลงไปแล้ว จะเกิดผลอย่างนั้นจริง.

ลักษณะของผู้มีศีลธรรม.

ในขั้นแรกนี้ อาตมาจะพูดถึง **ลักษณะของผู้มีสิลธรรม ไม่โอ้เอ้** ไม่โยกโย้อะไรอยู่อีก ขอได้โปรดจดจำไว้ให้ดี โดยอาตมาเชื่อว่ามันมีประ-โยชน์ สะดวกในการที่จะอาศัยเป็นหลักสำหรับศึกษาและสั่งสอน.

เรามีคำนิยามสำหรับคำว่า ธรรมหรือศีลธรรม ไว้โดยเฉพาะแล้ว และเมื่อถือเอาตามหลักนั้น ตามคำนิยามนั้น ผู้ที่เรียกว่า **มีศีลธรรม ก็คือ** ผู้ที่ ประกอบไปด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้:—

ผู้มีศีลธรรม คือผู้มีระบอบปฏิบัติ; โปรดจำไว้ว่า "มีระบอบ ปฏิบัติ" แล้วก็ ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์, แล้วก็ ทุกขั้นทุกตอน, แล้ว ก็ แห่งวิวัฒนาการของเขา, แล้วก็ ทั้งในทางวัตถุและทางจิต, และก็ ทั้ง ในด้านสังคมและส่วนตัว. ขอให้ท่านกำหนดจดจำบทนิยามนี้ไว้ให้ดี ๆ เชื่อว่าคงจะช่วยได้มาก หรือมีประโยชน์มาก ในการที่จะศึกษาหรือสั่งสอน ทบทวนอีกครั้งหนึ่งว่า ผู้มีระบอบปฏิบัติ ถูกต้องแก่มนุษย์สภาวะ คือความเป็นมนุษย์ของเขา แล้วก็ทุกขั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา ทั้งในทาง วัตถุและทั้งในทางจิตใจ ทั้งในส่วนสังคมและส่วนตัว พึ่งดูออกจะยึดยาวหรือ ยึดยาดสักหน่อย; แต่ขอให้สนใจเถอะมันจะคุ้มกันกับที่มันยึดยาดยึดยาว.

ศีลธรรมคือระบอบปฏิบัติ.

เราจะเริ่มขึ้นด้วยคำว่า ระบอบปฏิบัติ, สีลธรรมคือระบอบ ปฏิบัติ. ผู้มีสีลธรรมคือผู้มีระบอบปฏิบัติ.

สิกธรรมนั้น ไม่ใช่คำสอนก้วน ๆ, ไม่ใช่ตัวหนังสือหรือคำสอน ล้วน ๆ. พระธรรมก็ดี พระศาสนาก็ดี ศีลธรรมก็ดี ตัวแท้ของมันคือ การปฏิบัติ จนเป็นระบอบครบถ้วนไปแต่ละระบอบ ๆ. เขาจะต้องมีระบอบ การปฏิบัติ ไม่ใช่มีแต่ความรู้; ดูเหมือนเรามุ่งหมายกันแต่ จะมีความรู้ แล้ว ก็ทำให้มีสิกธรรมไม่ได้. เดี๋ยวนี้โลกขาดการปฏิบัติ ส่วนความ รู้นั้นจะเพื่ออยู่แล้ว; ถึงจะรู้ไปเท่าไร มันก็มีสิกธรรมไม่ได้ มันจึงมี บ้อูหาเกิดขึ้นว่า โลกกำลังไร้สิกธรรม.

โลกยิ่งพัฒนาเจริญรุ่งเรื่องเท่าไร ผลกลับปรากฏว่าเต็มไปด้วย อันธพาล และบุคคลผู้มีจิตไม่สมประกอบ เช่นเป็นโรคประสาทบ้าง เป็น โรคจิตบ้าง; ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นแต่เมืองไทย เป็นทั่วไปทั้งโลก; เพราะว่า คนไม่มีศีลธรรมที่อยู่ในระบอบการปฏิบัติ; มีแต่สักว่าพูดถึง. แม้เรื่อง ทางศาสนาก็กลายเป็นเรื่องสำหรับพูดไป, พระเจ้านั้นเอามาไว้อ้างเมื่อจวน ตัวเท่านั้น แล้วก็ไม่เคยทำตามคำสอนคำสั่ง หรือความต้องการของพระเจ้า เลย. โลกจึงไร้ศึลธรรมขึ้นมา เพราะว่าไม่ถือเอาระบอบการปฏิบัติ นั้นว่าเป็นตัวศึลธรรม.

ในชั้นแรกนี้จึงสรุปว่า ศีลธรรม กือระบอบการปฏิบัติ, แล้ว จำกัดความลงไปว่า ที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์, คือตรงต่อความเป็น มนุษย์.

ความเป็นมนุษย์นี้ มันมีความหมายกว้าง แต่ถ้าสรุปความแล้ว
ก็เอาตามความหมายของตัวหนังสือ คือคำว่า มนุษย์ ซึ่งแปลว่า มีจิตใจสูง.
มนุษย์ก็เคยเป็นสัตว์ มาในระยะหลังสุดนี้เป็นสัตว์มีจิตใจสูง, สูง หมายความ
ว่ามันอยู่เหนือบัญหาเหนือความทุกข์ยากลำบาก อย่างที่เคยเป็นมาแต่ก่อน.
ก่อนนี้มนุษย์เชื่อกันว่า ก็อยู่รู อยู่รัง อยู่โพรงใม้ อยู่อะไรไปตามเรื่อง เดี๋ยวนี้
เขาก็สูงขึ้นมา จนได้อยู่บ้านอยู่เรือนอยู่ตึก; ทางความคิดนึกก็สูงขึ้นมา
จนทำนั้นทำนี้ จนกระทั่งไปโลกพระจันทร์ได้ นี้เรียกว่ามันสูงขึ้นมา. แต่
ในด้านศิลธรรมหรือในด้านศาสนานั้น บัจจุบันนี้ไม่มีใครรับรองได้ว่ามัน
สูง ก็เป็นอันว่ามีข้อบกพร่องอยู่ในส่วนนี้. ความเป็นมนุษย์ ของเรา แหว่ง
ไปในความสูงในด้านจิตด้านวิญญาณ ตามทางธรรมะหรือตามทางศาสนา.

ครั้งหนึ่งสมัยหนึ่ง ที่เกิดศาสนาขึ้นมาในโลก มีผู้รับนับถือกัน เป็นปึกแผ่นนั้นย่อมแสดงว่า เคยมีภาวะแห่งจิตใจสูง. ต่อมาพ่ายแพ้แก่ ความเจริญทางวัตถุนิยม คนมาเห็นแก่เนื้อหนังเสียหมด ไม่เห็นแก่พระ สาสนา จึงเกิดการแหว่งเว้าขึ้นแก่กวามสูงของมนุษย์ในด้านวิญญาณ, คงเหลืออยู่แต่ด้านวัตถุ. อย่างนี้เรียกว่า ไม่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์; ต้องพยายามกระทำให้ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ให้สมกับคำว่ามันมีจิตใจ สูงจริง ๆ.

ศีลธรรมต้องมีทุกขั้นทุกตอนของวิวัฒนาการ.

ที่นี้ก็มาถึงคำว่า ทุกขั้นทุกตอนของวิวัฒนาการ หมายความว่า มนุษย์เรามีวิวัฒนาการ คือความเปลี่ยนแปลงเจริญขึ้น ๆ. ถ้าเอาสำหรับ มนุษย์คนหนึ่ง ๆ ก็หมายความว่าตั้งแต่คลอดออกมาจากท้องมารดา ก็มี วิวัฒนาการขึ้นมาเป็นขั้นตอน, กว่าจะเป็นหนุ่มสาว เป็นพ่อบ้านแม่เรือน เป็นมนุษย์ที่ถึงที่สุด; เรียกว่ามีหลายขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ มีความ เปลี่ยนแปลง ซึ่งได้มีการศึกษาคนคว้ากันอยู่เป็นหลักเป็นฐานแล้ว ว่ามัน มีอะไรแตกต่างกันอย่างไร. ในระยะที่เป็นเด็ก เป็นหนุ่มสาว เป็นผู้ใหญ่ เป็นพ่อบ้านแม่เรือน เป็นคนแก่ จะต้องมีระบบการปฏิบัติ ที่ถูกต้อง ทุก ๆ ขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการนั้น ๆ.

หรือว่าเราจะมองให้กว้างออกไป ว่ามนุษย์ยุคนี้มีวิวัฒนาการอย่าง นี้ จะต้องมีความถูกต้องอย่างไร. เราจะเอาความถูกต้องอย่างมนุษย์ ใน ยุคหิน ยุคโบรมโบราณดึกดำบรรพ์มาเป็นหลักอีกนั้นมันไม่ได้; ต้องถือ เอาในส่วนที่ว่า ยุคนี้ควรจะเป็นอย่างไร. นี้จึงจะเรียกว่า ถูกต้องทุก ขั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของตน.

ที่นี้ยังขยายความออกไปได้อีกว่า ความถูกต้องนั้นหรือวิวัฒนาการ นั้น มันยังมีทั้งทางผ่ายวัตถุผ่ายร่างกาย ผ่ายจิตใจ และผ่ายวิญญาณ. ท่าน ลองใช้คำเหล่านี้ให้ถูกต้อง. อาตมากำลังพูดว่า ถูกต้องผ่ายวัตถุ คือวัตถุ สิ่งของ; นับตั้งแต่พื้นแผ่นดิน บ้านเรือนอะไรขึ้นไป นี้ผ่ายวัตถุ และ ต้องมีความ ถูกต้องผ่ายร่างกาย คือที่เนื้อที่ตัวของเราต้องมีความถูกต้อง สำหรับจะอยู่เป็นผาสุก และใช้เป็นประโยชน์แก่จิตใจได้เต็มที่.

ที่นี้ยังจะ ต**้องมีความถูกต้องฝ่ายจิต**, ระบบจิตเท่านั้น คือมีใจคอ ปรกติ ไม่เป็นโรคประสาท ไม่มีอุปสรรคในทางจิต, สามารถใช้จิตให้ทำงาน ทางจิตได้อย่างดี. นี้เรียกว่ามีความถูกต้องทางจิต เป็นระบบจิต หรือที่จะ เรียกกันว่า mentality.

ที่นี้ระบบสุดท้าย คือ ระบบสติบัญญา ซึ่งอาตมามักจะเรียกว่า ระบบวิญญาณ นี้คือความรู้ ความเชื่อ สติบัญญา ความคิดความเห็น ต้อง ถูกต้องอีกส่วนหนึ่ง.

ท่านทั้งหลายคงจะแยกได้เองว่า วัตถุกับกายนี้เป็นเรื่องของวัตถุ, จิตกับวิญญาณนี้ก็เป็นเรื่องผ่ายวิญญาณหรือผ่ายจิต. เรามีความถูกต้องทั้ง ผ่ายวัตถุและผ่ายจิต ก็หมายความว่ามันถูกต้องทั้ง ๔ อย่างนั้น : ผ่ายวัตถุ ภายนอก ผ่ายวัตถุภายใน คือร่างกาย นี้ก็ถูกต้อง, นับตั้งแต่ว่า ต้องกิน

ต้องอยู่ ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้องบริหารร่างกาย ให้มีความถูกต้องสำหรับอยู่ เป็นผาสุก, หรือว่ามีร่างกายที่ใช้เป็นประโยชน์แก่การทำงานทางจิต แล้วก็ มีจิตปรกติ สำหรับจะใช้ให้เป็นประโยชน์ที่จะอยู่เป็นผาสุก, และจะเป็น ประโยชน์สำหรับจะทำงานด้วยสติบัญญา ให้ก้าวหน้าในทางสติบัญญา; รวมความแล้วก็เรียกว่า มีความถูกต้องทั้งทางผ่ายวัตถุ และทางผ่ายจิต.

ทีนี้ก็แยกออกไปกว้างถึงกับว่า ทั้งในส่วนสังคมและส่วนตัว. ความถูกต้องทางสังคม มันก็เพื่อจะอยู่ในสังคมได้, ถูกต้องส่วนตัว ก็เพราะ ว่าส่วนตัวจะไม่มีบีญหา.

เป็นอันว่า เรามีความถูกต้องสมแก่ความเป็นมนุษย์ในทุกแง่ทุก มุม. ซึ่งขอย้ำอีกที่หนึ่งว่า มีระบอบปฏิบัติถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ทุกขั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา ทั้งในด้านวัตถุและทางจิต ทั้ง ในด้านสังคมและด้านส่วนตัว.

ควรจะจดจำข้อความเหล่านี้ไว้ สำหรับจะพูดจา กับพวกที่กล่าว หาว่าศาสนาเป็นยาเสพติด; โดยเฉพาะเราพุทธบริษัท มีคำจำกัดความ ของพระธรรมหรือของพระศาสนาว่าอย่างนี้. ควรจะศึกษาไว้ให้แตกฉาน สำหรับจะต่อต้านการกล่าวหาของปรบักษ์ หรือการยึดหน่วงบุคคลในภายใน ไว้. อย่าให้เข้าใจผิด แหกคอกออกไปสู่ลัทธิซึ่งไม่เป็นศาสนาเอาเสียเลย ทั้งหมดนี้คือคำจำกัดความของคำว่าศีลธรรมและบุคคลผู้มีศีลธรรม.

ผู้ไร้ศึลธรรมมีลักษณะตรงข้ามกับผู้มีศีลธรรม.

ทีนี้ก็มาถึงบุคคลผู้ใร้ศีลธรรม ก็เกือบจะไม่ต้องอธิบายอะไรมาก นอกจากขอให้ถือเอาตามนัยะที่ตรงกันข้าม โดยปฏิบักขนัย ว่าเขาไม่มีระบอบ ปฏิบัติ มีแต่คำพูด ก็เรียกว่าเป็นผู้ใร้ศีลธรรม, หรือว่าเขาปฏิบัติแต่ไม่ ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ก็เรียกว่าผู้ใร้ศีลธรรม, หรือว่าถูกต้องแก่ ความเป็นมนุษย์ แต่ไม่ทุกขั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ ไม่มีความถูกต้อง ทางวัตถุทางจิต, หรือ ไม่มีความถูกต้องทางสังคมและทางส่วนตัว. เขา ก็มีการกระทำที่เรียกว่าไร้วัฒนธรรม ไม่มีวัฒนธรรม โดยทางส่วนตัวก็หา ความสงบสุขไม่ได้ เช่นต้องเป็นโรคจิตโรคประสาท หรือเป็นอยู่อย่างทุกข์ ทนทรมาน. ทีนี้ทางที่เกี่ยวกับสังคม เขาก็เป็นภัยแก่สังคม, เราควรจะ กล่าวหาว่า ผู้ไม่มีศีลธรรมเป็นภัยแก่สังคม, ควรจะถูกลงโทษ ด้วยเหตุผล เพียงว่าไม่มีศีลธรรม. นี้เรียกว่าผู้ไร้ศีลธรรม ไม่ต้องอธิบายโดยรายละเอียด ขอให้ถือเอาโดยนยะตรงกันข้าม กับบุคคลผู้มีศีลธรรม.

สิ่งคลใจให้มีศีลธรรม.

ทีนี้เรามาดูต่อไป ถึงสิ่งที่จะดลใจให้คนเรามีศีลชรรม อาตมาคิด ว่าทุกคนมีความประสงค์ที่จะช่วยกันกอบกู้ให้ศีลธรรมกลับมา ดังนั้น เรา ควรรู้จักสิ่งที่ดลใจให้คนมีศีลธรรม. เมื่อมองดูกันอย่างทั่วถึง ก็จะพบความจริงข้อนี้ว่า สิ่งที่จะดลใจ ให้คนเรามีศีลธรรมนั้น มันก็มีอยู่ถึง ๓ ทิศทางหรือ ๓ อย่าง :—

อย่างแรกด้วยอำนาจของศาสนา ที่สั่งสอนเรื่องศีลธรรมอย่างไร เราอยากจะได้รับผลอย่างนั้น; เช่น อยากจะมีบุญ อยากจะมีกุศล อยาก จะไปบังเกิดในสวรรค์ เป็นต้น ด้วยอำนาจที่ศาสนาสอนให้อย่างนี้; เรา ก็ตั้งใจที่จะมีศีลธรรม แล้วก็ปฏิบัติศีลธรรม. นี้เรียกว่ามีศาสนาเป็น เครื่องคลใจ.

ทีนี้ อย่างที่ ๒. มีปรัชญาเป็นเครื่องคลใจ หมายความว่า โลก สมัยนี้แก่ปรัชญา, โลกสมัยนี้บูชาสิ่งที่เรียกว่าปรัชญา. เขาก็ใช้หลักการ ทางปรัชญา ที่จะมาคำนึงคำนวณดู, แล้วก็รู้ว่า มนุษย์ควรจะมีศีลธรรม เพราะเหตุผลอย่างนั้น ๆๆ ใช้วิธีพิจารณาตามทางปรัชญา ก็ทำให้อยากจะ มีศีลธรรม. นี้เรียกว่า ได้รับการดลใจโดยทางปรัชญาของศีลธรรม.

ที่นี้ อย่างที่ ๑. อำนาจของสังคม นี้เป็นหลักทั่ว ๆ ไป อย่างที่ ลูกเด็ก ๆ เขาก็กลัว; เช่นว่า ถ้าไม่ทำตนเป็นคนดี แม่ก็ไม่รัก พี่บ้าน้ำ อาก็จะไม่รัก. ฉะนั้นเราต้องทำตนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม; หรือจะเขยิบ สูงขึ้นไปอีกหน่อยหนึ่งก็ว่า สังคมเขาจะไม่คบเรา, ถ้าเราทำตนเป็นคนเลว แล้วสังคมก็จะไม่คบค้ำสมาคมกับเรา.

คนคนนี้ไม่ถือศาสนา และไม่มีปรัชญาอะไร นอกจากเหตุผลทาง สังคมว่า เราต้องทำตนให้เป็นผู้มีสีลธรรม แล้วสังคมจะคบหาเรา, แล้วเราจะใดประโยชน์จากสังคมนั้น. นี้ก็เป็นเครื่องดลใจ ให้คนมีศีล ธรรมได้เหมือนกัน.

แต่ถ้าว่าเอาสังคมเดี๋ยวนี้เป็นหลักแล้ว ดูจะหมดหวัง; เพราะว่า สังคมเดี๋ยวนี้เป็นสังคมที่ใร้ศึลธรรมยิ่งขึ้นทุกที เขาต้องการสมาชิกที่ใร้ศึลธรรมยิ่งขึ้นทุกที เขาต้องการสมาชิกที่ใร้ศึลธรรมไปเพิ่มเข้า. ฉะนั้นจะเอาสังคมเดี๋ยวนี้เป็นหลักเห็นจะไม่ได้; เพราะ ว่านั้นหมายถึงสังคมที่ดี สังคมที่ดีเขาไม่อยากจะคบคนไม่มีศีลธรรม คน ต้องทำตนให้มีศีลธรรมให้สังคมคบ. แต่เดี๋ยวนี้ เมื่อสังคมไม่มีศีลธรรมไป เสียเอง คนก็เลยไม่ต้องกลัว ว่าสังคมจะไม่คบ เข้าไปเป็นสมาชิกที่ใร้ศึลธรรมในสังคมนั้นได้. พูดอย่างนี้จะเป็นการด่าสังคมมากเกินไปหรือไม่ก็ลองไปคิดดู. อาตมาจำเป็นที่จะต้องพูดอย่างนี้ ก็เลยต้องพูดอย่างนี้ สำหรับข้อสังคมนี้ ขอให้ถือเอาใจความว่า หมายถึงสังคมที่ดี, ที่ถูกต้อง ที่มีศึลธรรม.

เอาละ เป็นอันสรุปความว่า เครื่องคลใจให้มีศีลธรรมนั้น มา จากทางผ่ายศาสนา สอนให้มีศีลธรรม, แล้วจะได้ไปสวรรค์ เช่นนี้เป็นต้น. แล้วก็มาจากทางปรัชญา ผู้มีปัญญา โดยเฉพาะปรัชญาทางผ่ายศีลธรรม เขา ก็คิดค้นกันมาก ยุติว่า มนุษย์ควรจะมีศีลธรรม นี้ก็เป็นอย่างที่ ๒. นี้ อย่างที่ ๓ กลัวสังคมจะไม่คบค้า ก็ต้องทำตนให้เป็นผู้มีศีลธรรม.

ที่นี้เราจะกอบกู้ศีลธรรมกันโดยทางไหน? ครูบาอาจารย์เหล่านี้ ต้องการจะให้โลกนี้มีศีลธรรม ต้องการจะสอนศีลธรรม ก็จงใคร่ครวญดูเถิด ว่า เราจะใช้เครื่องดลใจทางไหน ถ้าใช้ถูกมันก็ใช้ได้ทั้ง ๓ ทาง. ทางศาสนา เมื่อเขามีความเชื่อทางศาสนา ไม่คิดนึกอะไรมาก ก็ขอให้ ถือเอาตัวคำสอนในพระศาสนา ก็ส่งเสริมให้เขามีศีลธรรมตามคำ กล่าวในทางศาสนา นี้ก็ได้.

หรือว่าถ้าเขาชอบปรัชญา ก็ให้ สึกษาปรัชญาทางศึลธรรมกัน บ้าง ว่าเหตุไรมนุษย์จะต้องมีศีลธรรม ก็ช่วยให้คนประชาชนมีศีลธรรมได้.

ทีนี้เรื่องสังคมนี้ เป็นเรื่องธรรมดาอยู่แล้ว เพราะว่าใคร ๆ ก็ต้อง การประโยชน์จากสังคม. ฉะนั้น เมื่อสังคมยังดือยู่ ยัง ต้องการความมี ศีลธรรมอยู่ คนก็พยายามที่จะประจบสังคม ด้วยความมีศีลธรรม เราก็ เพียงแต่ส่งเสริม.

โดยการกระทำ ๓ อย่างนี้ สามารถจะทำให้มนุษย์มีศีลธรรมได้. ขอให้พยายามสนใจทุก ๆ เรื่อง ที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการดลใจให้ ประชาชนมีศีลธรรม.

เอ้า, ที่นี้มาถึงปัญหาที่จะตั้งขึ้นว่า ใน ๓ อย่างนี้ เรา ครูบา-อาจารย์ทั้งหลายนี้ เห็นว่าควรจะพยายามในส่วนไหนเป็นอย่างยิ่ง คือหวังพึ่ง ในส่วนไหน?

ศาสนามีหลักเป็นแรงดลใจกว่าสิ่งใด.

ตามความรู้สึกของอาตมารู้สึกว่า เราควรจะหวังพึ่งอย่างแรก คือ อิทธิพลดลใจของศาสนา. นี่ก็เพราะว่าทุกคนมีศาสนาของตน ๆ อยู่แล้ว

เข้าใจศาสนาของตน ๆ ให้ถูกต้อง ก็ย่อมจะเกิดความดลใจไปในทาง ของสึกธรรมเอง. ศาสนาไม่ให้คำอธิบายอะไรมากนัก, และไม่ให้เหตุผล ทางตรรกวิทยาหรือทางปรัชญา. บอกกันตรงๆ เลยว่าจงทำอย่างนี้ แล้วก็ จะได้รับผลอย่างนี้. ถ้าเป็นเรื่องลึกซึ่ง ก็ต้องอาศัยกฎอิทัปบัจจยตา ซึ่งมันละเอียดลึกซึ้ง บางคนก็เข้าใจไม่ได้; แต่ถ้าเข้าใจได้ ก็อาศัยกฎของ อิทปับจจยตา ซึ่งเป็นวิธีการทางศาสนา; ไม่ควรจะจัดเรื่องนี้เป็นเรื่อง ปรัชญา คงจัดเป็นเรื่องของศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนานี้ ต่อไป ตามเดิม ว่า กฎอีทัปบัจจยตาเป็นของธรรมชาติ มีอยู่ว่า เมื่อส่งนี้มี ส่งนี้ ก็มี, เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้ก็เกิดขึ้น, เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี, เมื่อสิ่ง นี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับไป, มันเป็นกฎของธรรมชาติ เป็นเรื่องทางวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่เรื่องทางปรัชญา. นี้แปลว่า เรามีเหตุผล มีน้ำหนัก เพียงพอที่จะชัก จูงคนให้มีศีลธรรม เราจึงเอาเรื่องของศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินงาน.

ที่นี้จะคิดดูให้ลึกออกไปอีกนิดหนึ่งว่า เมื่อเราใช้หลักวิชีการ ของศาสนาเป็นหลักดำเนินงานนั้น มันมั่นคงกว่า; เพราะว่าอาศัยเรื่อง จริงของธรรมชาติ อาศัยธรรมะ อาศัยความสุจริตโดยแท้จริงมาเป็นหลัก; เช่นว่า เราอาศัยความมีหิริและโอตตัปปะเป็นหลัก คนก็มีศีลธรรม, ดีกว่าที่จะ อาศัยความกดดันทางสังคมมาเป็นหลัก, หรือว่าจะอาศัยเหตุผลทางปรัชญาทาง ตรรกวิทยา ซึ่งมันง่อนแง่นๆ ไปตามอำนาจของเหตุผลนั้นๆ, สู้เอาเรื่อง จริงของธรรมชาติ ที่อยู่ในรูปแบบของศาสนามาเป็นหลักไม่ได้.

หิริโอตตัปปะเป็นรากฐานศีลธรรม.

เมื่อเอารูปแบบของศาสนามาเป็นหลักแล้ว เราก็เริ่มเพาะปลูก สิ่งซึ่งเป็นรากฐานของศีลธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ หรื และโอตตปัปะ. ขอให้ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย สนใจศึกษาเรื่องหิริและโอตตปัปะให้เป็นอย่าง มาก เพราะว่า เป็นรากฐานของศีลธรรมโดยแท้จริง. ให้รู้ว่าคืออะไร? จะเกิดขึ้นได้อย่างไร? จะปลูกผังลงไปในจิตใจของเด็กอย่างไร? ขอจงรีบ ทำเถิด ให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าหิริและโอตตปัปะแล้ว ศีลธรรมก็จะงอกงาม.

รายละเอียดของหิริและโอตตัปปะ หาศึกษาได้จากตำรับตำรา ทั่วไปก็มีรายละเอียดมากอยู่ จะมาพูดในที่นี้ก็ดูจะเวลาไม่พอ. แต่ขอสรุป ความว่า ให้เขารู้จักละอายและกลัวต่อกวามชั่ว, รู้สึกว่าความชั่วนี้เป็น อันตรายยิ่งกว่าสิ่งใดที่เรียกกันว่ามีอันตราย, แล้วก็กลัวยิ่งกว่าสิ่งใด ที่เรียกกันว่าน่ากลัว. ถ้าไม่กลัวบาป ไม่กลัวความชั่ว นี้มนทำลายหมด ไม่มีอะไรเหลือ. ถ้าเราอาศัยหลักเกณฑ์อย่างนี้ มันก็แน่นแพ้น ก็มีได้ใน ความรู้สึก เพราะว่าผังลงไปได้ในความรู้สึก ไม่ต้องฝากไว้กับปรัชญา.

ส่วนการที่จะให้อาศัย อิทธิพลทางสังคม มาเป็นหลักนั้น มันก็ ไม่ก่อยจะมีหวัง ดังที่กล่าวแล้ว; เพราะว่า สังคมกำลังเปลี่ยนไปในทาง ไม่มีสิลธรรมยิ่งขึ้นทุกที่. ฉะนั้นจะไปอาศัยเรื่องสังคมนี้ดูจะลำบาก, และ อีกอย่างหนึ่งการอาศัยความกลัวทางสังคมนั้นไม่แน่นอน ไม่เป็นธรรมะจริง ไม่ใช่หรืโอตตัปปะ.

การที่กลัวคนเขาจะไม่คบนั้น ไม่ใช่หรืโอตตัปปะ หิริโอตตัปปะ นั้นกลัวความชั่วอยู่โดยเป็นความชั่ว เป็นสิ่งที่น่ากลัว; นี้เรียกว่ามัน เป็นความกลัวที่จริงกว่าการอาศัยเรื่องขู่ เรื่องหลอก จากภายนอกนั้นไม่ยังยืน. ฉะนั้นเราจึงไม่สอนกันแต่เพียงว่า ให้กลัวว่าคนเขาจะไม่คบ, และ การที่เรา ไม่ทำความชั่ว เพราะเพียงแต่กลัวคนจะไม่คบนั้น มันยังมีรากฐานน้อยไป สู้ความ มีหิริและโอตตัปปะไม่ได้.

ฉะนั้นเรา รีบปลูกผังหิรีและโอตตัปปะ ลงในจิตใจของอนุชน, ของเด็กๆ ให้เขาเป็นคนมีหิริและโอตตัปปะ. ในครั้งโบราณ ครั้งพุทธกาล ถือว่าเป็นธรรมะอย่างสูง ถึงกับจัดว่า เป็นเทวธรรม คือเป็นธรรมที่ทำคน ให้เป็นเทวดา คือคนที่ดีที่ประเสริฐนั้นเอง.

วิธีสอนศีลธรรมต้องอบรมฝึกทางกายวาจาใจ.

เอ้า, ที่นี้ก็มาดูกันต่อไปถึงเรื่องที่จะสั่งสอนศีลธรรม เดี๋ยวนี้เราสั่งสอนศีลธรรมกันอย่างสอนหนังสือ. นี่อาตมาใช้คำว่าสอนหนังสือ หรือ วิชาความรู้ทั่วๆไป คือที่บอกให้จัดให้จำ แล้วก็เก็บบีดไว้ในสมุด, ไม่มา อยู่ที่การกระทำ ที่กาย ที่วาจา ที่ใจ. ถ้ายังสอนศีลธรรมเหมือนที่อย่าง สอนหนังสือกันอยู่อย่างนี้ ไม่มีทางที่จะสำเร็จประโยชน์ คือไม่สามารถ จะทำให้สังคมมีศีลธรรมได้; เราจะต้องสอนกันให้มากกว่านั้น.

ข้อนี้มันเนื่องกับครูบาอาจารย์. อาตมาขอร้องว่า ครูบาอาจารย์ ทั้งหลาย อย่าเห็นว่าเรื่องศีลธรรมและวิธีการสอนศีลธรรมนี้ เป็นเรื่องของ การศึกษา; ถ้าเห็นว่าเป็นเพียงเรื่องของการศึกษาแล้ว มันน้อยไป มัน ไปอยู่ในระดับเดียวกันกับการศึกษาอย่างอื่น. ขอให้ถือว่า เรื่องศีลธรรม นี้ เป็นเรื่องคอขาดบาดตายของมนุษย์. มนุษย์กำลังจะวินาศ เพราะความ ไม่มีศีลธรรม ประเทศชาติหาความสงบสุขไม่ได้ เพราะความไม่มีสิลธรรม. ฉะนั้น การทำให้มีศีลธรรมนี้ ไม่ใช่เรื่องการศึกษาถ้วนๆ แต่ มันเป็นเรื่องแก้ใจความเลวร้ายของมนุษย์ ของประเทศชาติของเราเอง หรือว่าของโลกทั้งโลก. ถ้ามองค่าของศีลธรรมกว้างอย่างนี้แล้ว กำลังจิด กำลังใจมันจะมีมากพอ สำหรับที่จะทุ่มเทในการต่อต้าน ต่อสู้ ทุกอย่างทุก ประการ เพื่อความมีแห่งศีลธรรม.

ดังนั้น จึงหวังว่า ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย คงจะไม่เก็บเรื่องศีลธรรม ไว้ ในฐานะเป็นเรื่องการศึกษาธรรมดาๆ; แต่จะยกขึ้นมาเป็นเรื่อง สำหรับแก้ไขบื่ญหาของมนุษย์.

ผลที่เกิดจากศีลธรรมมีใม่พอ.

ขอให้สังเกตดูเถอะว่า อะไร ๆ มันมารวมอยู่ที่เรื่องของศีลธรรม.
เช่นเดี๋ยวนี้ บีญหาทางเศรษฐกิจ มีมาก เศรษฐกิจเลวมาก มันก็เป็นเรื่อง
ของศีลธรรมไม่ใช่เรื่องของเศรษฐกิจ ถ้าคนยังดี ยังมีศีลธรรมอยู่ ไม่
ประพฤติเลว ไม่ประพฤติคดโกง เรื่องเศรษฐกิจมันก์เลวไม่ได้.

หรือว่า เรื่องการเมือง ถ้าว่าคนมีศีลธรรม การเมืองก็เป็นเรื่อง สกปรกไม่ได้. เดี๋ยวนี้ใคร ๆ ก็เชื่อ พอใจที่จะกล่าวว่า การเมืองเป็นเรื่อง สกปรก นี่ก็เพราะว่านักการเมืองไม่มีศีลธรรม; ถ้าว่าทุกคนมีศีลธรรม การเมืองก็สกปรกไม่ได้.

เรื่องการเมืองนั้น เราให้ความหมายกันไว้ว่า การจัดให้มนุษย์อยู่กัน เป็นผาสุกโดยไม่ต้องใช้อาชญา. ขอให้ครูบาอาจารย์ ผู้สนใจในคำว่า การเมือง ลองพึ่งความคิดเห็นของอาตมาบ้าง ว่าให้บทนิยามสำหรับคำว่า การเมืองนั้น ไว้อย่างไร. เรามี ความหมายสำหรับคำว่า การเมืองนั้น กระทำให้มวลมนุษย์อยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชญา, คือไม่ต้องใช้อาวุธสำหรับจะเข่นฆ่ากัน.

การมีศีลธรรม ทำให้มนุษย์อยู่กันเป็นผาสุกโดยไม่ต้องใช้อาชญา.
สาสนาเป็นระบบการเมืองที่ประเสริฐที่สุด, พระเป็นเจ้าเป็นขอดสุด
ของนักการเมือง; เพราะพระเจ้ามีหน้าที่ทำมนุษย์ให้อยู่เป็นผาสุกโดย
ไม่ต้องใช้อาชญา. นี้ถ้าเรื่องศาสนาเข้ามา ศีลธรรมเข้ามา การเมืองก็
เป็นเรื่องของกวามบริสุทธิ์ คือถูกต้อง, ทำให้มนุษย์อยู่กันเป็นผาสุก
โดยไม่ต้องใช้ศาสตราวุธจริงด้วยเหมือนกัน.

เดี๋ยวนี้การเมืองใช้ทั้งศาสตราวุธ ใช้ทั้งความโกหก ตลบแตลง ใช้กลอุบายคดโกงต่างๆ นานา เพราะว่าไม่มีศีลธรรม. ถ้าเมื่อใดศีลธรรม กลับมา การเมืองก็เปลี่ยนรูป ให้เป็นสิ่งที่น่าปรารถนาน่าบูชา ทำโลกนี้ ให้อยู่เป็นผาสุกใด้. ฉะนั้น เราจงถือว่า ศาสนาหรือศีลธรรมนั้นเป็น รากฐานของการเมือง.

ทีนี้ ถ้าจะดูกันในเรื่องอื่น ๆ ต่อไปอีก เช่นเรื่องการปกครอง การพัฒนา อะไรก็ตาม เดี๋ยวนี้ทำไม่ได้ดี; เพราะว่าทำโดยคนที่ไม่มีศึล ธรรม : ให้ทำอะไรก็เหมือนกับให้โอกาสสำหรับโกง, ใช้ไปทำอะไรก็ เหมือนกับให้โอกาสสำหรับไปโกง เพื่อประโยชน์ส่วนตัว; มันก็เต็มไปด้วย เรื่องคดโกง. นี่สำคัญอยู่ตรงที่ความไม่มีศีลธรรม.

อาตมาจึงรู้สึกว่า เรื่อง ศีลธรรม เป็นเรื่องสำคัญกว่าเรื่องทุกเรื่อง เป็นรากฐานของทุกเรื่อง, จึงเคยพูดว่า ขอให้มีกระทรวงใหญ่ที่สุด คือ กระทรวงศีลธรรม ตั้งขึ้นมาเพื่อควบคุมกระทรวงทั้งหลายทุก ๆ กระทรวง; ก็รู้เหมือนกันว่าพูดไปเขาโห่ไม่มีใครทำได้. แต่ข้อเท็จจริงมันมีอยู่อย่าง อย่างนั้น ถ้าทำได้มันจะแก้ปัญหาได้ผล. ถ้าเรามีกระทรวงศีลธรรม ใหญ่ กว่าทุกกระทรวง. ควบคุมทุกกระทรวงให้มีศีลธรรม ปัญหามันก็หมดได้. นั่นแหละเรื่องของคุณธรรม หรือเรื่องของศาสนา ที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับ มนุษย์หรือสังคมมนุษย์ ก็คือสึงที่เรียกว่า ศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้สื่อธรรมอยู่ที่ใหน? อยู่ที่เป็นส่วนแขนงน้อย ๆ ของ สงัคมศึกษา ให้ ๑๐ คะแนน มันบ้าบออะไรอย่างนั้นก็ไม่รู้. อย่าว่าแต่ จะไปเป็นกระทรวงควบคุมกระทรวงทั้งหลายเลย มันเป็นแขนงน้อย ๆ ของ สงัคมศึกษา ให้คะแนนเพียง ๑๐ คะแนน. นี่เป็นเรื่องบ้าหลัง เกี๋ยวกับ สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม. หวังว่าครูบาอาจารย์จะช่วยกันไปต่อสู้อย่างยิ่ง ต่อสู้กันเสียใหม่ ให้เรื่องของศีลธรรมนี้ออกมาเด่นอยู่เหนือกว่าทุกเรื่อง, เพื่อควบคุมเรื่อง ทุกเรื่องให้มันมีศีลธรรม; จะมีความรู้วิชาแขนงใหนก็ตาม ให้ นำโดย ศีลธรรม, แล้วมนุษย์นี้ก็จะมีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ทุกขั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการของเขา. ฉะนั้น เราพยายามสอดใส่สิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม เข้าไปในวิชาความรู้ทุกๆ แขนง ที่เราต้องอบรมสั่งสอนเถิด.

มีศีลธรรม ต้องตั้งต้นที่การบังคับตัวเอง.

ที่นี้อาตมาก็อยากจะกล่าวถึงเรื่องที่มันเนื่องกัน ที่ว่าเรา จะสอน สีลธรรมกันอย่างเป็นสีลธรรม เพื่อให้มีศีลธรรม ไม่ใช่เพื่อเป็นเรื่องสอน หนังสือ, เราจะตั้งต้นสอนสีลธรรมกันที่ใหน? ขอให้ครูบาอาจารย์ทั้ง หลาย ช่วยคิดดูพลาง คิดดูสำหรับจะรู้ หรือคิดดูสำหรับจะแย้งหรืออะไร ก็ตามใจเถอะว่า การสั่งสอนเรื่องศีลธรรม หรือเรื่องศาสนานี้มันตั้งตันกัน ที่ไหนๆ เด็กๆจึงจะเข้าใจ หรือว่านักเรียนนักศึกษาทั่วๆไปจะเข้าใจ.

เรื่องนี้ขอตอบว่า ต**้องตั้งต้นสั่งสอนกันที่การบังคับตัวเอง** ถ้ามี ใครมาถามว่า จะตั้งต้นเรียนพุทธศาสนากันที่ใหน? คือจะมาถามว่า กข ก กา หรือ ABCD ของพุทธศาสนานั้นมันอยู่ที่ตรงใหน? เมื่อกล่าวตามหลัก ของพระพุทธเจ้าแล้ว ต**้องตั้งต้นเรียนกันที่เรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย** ใจ. นี่คือ กข ก กา ของพระธรรมของพระศาสนา. เราต้องมา รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, แล้ว บังคับมันให้ได้, จัดให้มันอยู่ในการควบคุมโดยถูกต้อง, แล้วก็จะมีศีลธรรม มีศาสนา มีอะไรต่าง ๆ. ถ้าเราไม่รู้จักตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่สามารถ จะควบคุมมันได้ แล้วก็ไม่มีหนทาง ไม่มีเวลา ที่จะมีศีลธรรมหรือศาสนา. ฉะนั้นขอให้ครูบาอาจารย์สอนศีลธรรมแก่ผู้ศึกษา ให้ลึกซึ้งลงไปถึงรากเหง้า ของมัน กล่าวคือการที่บังคับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ได้.

ไปศึกษาเรื่องปฏิจจสมุปบาท ในระดับแรก ที่มีเป็นหลักชัดเจนอยู่ว่า ตาเห็นรูป เกิดจักษุวิญญาณ คือการเห็นทางตา คือ ตา อย่างหนึ่ง รูปข้างนอกอย่าง หนึ่ง พอไปถึงกันเข้าก็เกิดการเห็นทางตา เรียกว่าจักษุวิญญาณ; สามอย่าง นี้ คือตา กับรูป กับจักษุวิญญาณ มาถึงกัน มาทำงานร่วมกัน. นี้เรียกว่า ผัสสะ คือสัมผัส.

เมื่อ มีสมัผส แล้ว ก็ต้องมีเวทนา เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ คือ ชอบใจ หรือไม่ชอบใจ.

เมื่อ มีเวทนาแล้ว ก็ต้องมีตัณหา คือความอยาก ไปตามอำนาจ ของเวทนานั้น. ถ้าชอบใจน่ารัก มันก็อยากจะได้; ถ้าไม่ชอบใจมันไม่ น่ารัก ก็ไม่อยากจะได้, แล้วอยากจะทำลาย. ถ้าเวทนาไม่แน่นอน ความ คิดนึกก็ยังเต็มอยู่ด้วยความสงสัย อยากก็อยาก แต่ไม่รู้จะอยากทำอะไร มัน อยากโง่ๆ ไปอย่างนั้นเอง. นี้จำแนกไปตาม เวทนา ซึ่งมีอยู่ ๓ อย่าง คือ เวทนาที่น่าพอใจ เวทนาที่ไม่น่าพอใจ เวทนาที่ยังเฉยๆ เป็นกลางอยู่. นี้ทำให้ เกิดความอยาก คือตัณหา.

เมื่อ มีตัณหา อย่างนี้แล้ว ก็มีอุปาทาน, ความยึดมั่นถือมั่น เกิด เป็นความรู้สึกว่า ตัวกู ตัวฉัน ขึ้นมาทีเดียว, เป็นผู้อยากอย่างนั้นอยากอย่างนี้ ต้องการอย่างนั้นต้องการอย่างนี้ เร่าๆ อยู่ในใจ นี้เรียกว่า ตัวเรา เกิดแล้ว.

เกิดอุปาทาน อย่างนี้แล้ว ก็เกิดความมีแห่งตัวกู ที่เรียกว่า ภพ มีภพแล้วก็เกิดชาติ เป็นตัวกูโดยสมบูรณ์, แล้วบัญหาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น แก่ ตัวกูนนั้น. เช่นบัญหาที่มาจาก ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความ ตาย ความได้ ความเสีย ความประสบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ความสูญเสีย สิ่งที่รัก ความปรารถนาแล้วก็ไม่ได้ตามใจหวัง เป็นตัน; เพราะมันมี ตัวกูเป็นผู้อยาก ด้วยอำนาจของอวิชชา.

นี้ให้เด็ก ๆ เขารู้เรื่องที่จะเรียกว่าเรื่องจิตวิทยา ก็ได้ เกี่ยวกับมนุษย์ เรา ว่ามันมีอยู่อย่างนี้, ระบบกระแสของจิตที่จะคิดจะนึกไปมันมีอยู่อย่างนี้, แล้วมัน มีต้นตอที่จะให้เกิดความคิดนี้ อยู่ถึง ๖ ทาง คือตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจเอง.

เรื่องของตาเป็นอย่างไร ของหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เป็นอย่างนั้น. คือมันพบอารมณ์ภายนอกแล้ว, เกิดรสอร่อย หรือไม่อร่อย เป็นต้น ขึ้นมาก็เกิดความอยากไปตามนั้น ก็เกิดยึดมั่น ถือมั่นในความอยากนั้นเป็น ตัวเป็นตนขึ้นมา.

ขอให้เข้าใจว่า ความรู้สึกว่าตัวว่าตนนั้น เป็นของหลอก ๆ เกิดขึ้น เพราะความโง่ของจิตใจ ฉะนั้นตัวตนอันแท้จริงชนิดนี้จึงมีไม่ได้ ถ้าเผอิญ คิดดี อยากดี ถูกต้อง มันก็เป็นตัวตนที่ดี; ถ้าคิดชั่ว คิดเลว คิดผิดไป มันก็เป็นตัวตนที่เลว, แล้วก็มีปัญหาด้วยกันทั้งนั้น สู้เห็นตามที่เป็นจริง ไม่ได้คือเห็นตามที่เป็นจริง ว่ามันเป็นเพียงกระแสของการปรุงแต่งของจิตใจ. อย่างไรเป็นความทุกข์อย่างนั้นเราอย่าเอาเลย, อย่างไรไม่เกิดความทุกข์ เราเอาอย่างนั้น, อย่างไรไม่ทำความทุกข์ให้แก่เราและแก่ผู้อื่น เราก็เอาอย่างนั้น. นั้นก็เป็นศีลธรรม กลับเป็นประโยชน์แก่ตนเองและ แก่ผู้อื่น.

ความใร้ศึลธรรมเกิดจากบังคับตนเองไม่ได้.

ถ้าเราบังคับเรื่องที่เกี่ยวกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจไม่ได้ เราก็ทำ อย่างนี้ไม่ได้. เราก็จะทำไปแต่ในทางที่อวิชชาจะพาไป ตามกิเลส ตัณหา อุปาทาน, มันก็สร้างความไม่มีสื่อธรรมขึ้นมา ทำให้คนเป็นทุกข์ โดยรอบด้าน.

เพราะฉะนั้น ขอให้สอน ก ข ก กา แห่งศีลธรรม ด้วยการรู้จัก การบังคับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ขอให้มองเห็นให้ชัดลงไปว่า ระบบ ศีลธรรมจะมีอยู่อย่างดีเลิศอย่างไร ถ้าเราบังคับใจให้ทำอย่างนั้นไม่ได้ ก็ไม่มีประโยชน์อะไร. ระบบศีลธรรมจะมีประโยชน์ได้ ก็ต่อเมื่อปฏิบัติ ตามนั้น, ถ้าปฏิบัติตามนั้นไม่ได้ ระบบศีลธรรมก็เป็นหมัน. ฉะนั้นเรา จะต้องบังคับกาย วาจา ใจ หรือบังคับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ขยายออกไป เป็น ๖ อย่างนี้ให้ได้; ประพฤติตามระบบศีลธรรมนั้นได้แล้ว ระบบ ศีลธรรมนั้นก็ไม่เป็นหมัน.

เดี๋ยวนี้เรา ต**้องการมีศีกธรรม**; ฉะนั้นเราจะต้องมีรากฐานการ ปฏิบัติที่ทำให้มีศีลธรรมให้ได้ เราจึง ต**้องมีการบังกับ** ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ได้. บางคนอาจจะพูดว่า โอ๊ย, มันเป็นเรื่องปรมัตถ์ มากเกินไปโว้ย, มันอยู่เหนือวิสยัที่เราจะต้องรู้เสียแล้ว. เรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ไม่ อยากรู้, แล้วก็ไม่สนใจ; ก็จะทำอย่างไรได้ เมื่อเขาไม่สนใจ.

เราไม่ได้ต้องการให้เรียนรู้เรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าง ละเอียดลออพิศดารเกินไปนัก; เพียงแต่ให้รู้ว่านี่มันเป็นจุดตั้งต้นของ ความกิดนึก จะต้องควบคุมไว้ให้ดี ให้เป็นไปแต่ในทางที่ถูกต้อง. ฉะนั้น เราจะต้องมีรากฐานของศีลธรรมกันอย่างนี้. ถ้าไม่อย่างนั้นก็ดูจะป่วยการ ที่จะมาขอร้องกันเฉย ๆ ว่าให้ทุกคนมีศีลธรรม เมื่อเขา บังกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ได้ มันก็มีสีลธรรมไม่ได้.

เดี๋ยวนี้โดยหลักการทางศีลธรรม เราต้องการให้ทุกคนมีความ
รู้สึกว่า ทุกชีวิต คนทุกคน ทุก ๆ ชีวิต เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของ
เรา. เราบอกเขาอย่างนั้น, แล้วเขาก็พึ่ง; พอที่ถึงคราวจะทำอย่างนั้น
เขาบังกับกวามรู้สึกของเขาไม่ได้ แล้วเขาก็ไม่ทำไปในทางที่ว่า ทุกคน
เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา. เขาก็ทำอะไรเพื่อตัวเขา ตัวกู เพื่อ
ตัวกู เพื่อตัวสู มันก็มีแต่เรื่องทำเพื่อตัวกู; ความเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ
ตาย กัน ก็ไม่มีประโยชน์. เขาจะไม่กระทำอะไรหลาย ๆ อย่าง ที่เป็นความ

สงบสุขแก่บุคคลและแก่สังคม; เขาจะทำแต่ที่เป็นประโยชน์แก่ตัวกู ของเขาเท่านั้นเอง; นั้นแหละคือความไร้ศีลธรรม. ความไร้ศีลธรรม มีมาจากการบังคับตัวเองไม่ได้.

การบังคับตัวเองนี้คือการบังคับกาย วาจา ใจ หรือขยายออกไป
เป็นการบังคับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มนุษย์เราประกอบอยู่ด้วยสิ่งทั้ง ๖ นี้
คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นแขนงหนึ่ง ๆ สำหรับทำให้เกิดเรื่อง. ๓ หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ บางทีก็เรียกว่า อินทรีย์ ๖; อินทรีย์ทั้ง ๖ อินทรีย์ นี้ แปลว่า เรื่องใหญ่ ตัวการใหญ่ ตัวการร้าย; ฉะนั้น จะต้องควบคุมให้ได้. ควบคุมอินทรีย์ทั้ง ๖ ไว้ให้ได้ สิ่งต่าง ๆ ก็จะเป็นไปในทางของศีลธรรม, บังคับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้ ก็นำไปสู่การบังคับกาย วาจา ใจ ได้ นำไปสู่การบังคับตนเองได้. ศีลธรรมสูงสุดคือการบังคับตนเอง.

เมื่อบังคับตัวเองได้ จะรู้จักทุกสิ่งตามที่เป็นจริง.

ที่นี้มองดูออกไปอีกหน่อยหนึ่งว่า เมื่อบังกับตัวเองได้ ก็จะรู้สิ่ง
ทั้งปวงตามที่เป็นจริง. สึงทั้งปวงไม่มีอะไรมากไปกว่าสึงที่จะเข้ามา
เกี่ยวข้องกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรา; ถ้าสึงใดเข้ามาเกี่ยวข้องกับ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรา, เรารู้จักมัน เรารู้จักลักษณะต่างๆ, รู้จัก
ความผันแปรปรุงแต่ง อะไรต่าง ๆ ก็แปลว่าเรารู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง.

โลกนี้มันใหญ่กว้าง จักรวาลนี้มันก็ใหญ่กว้าง มีอะไรๆในโลก ในจักรวาลนี้มาก แต่มันก็มีใม่มากไปกว่าสิ่งที่มันจะเข้ามาสัมผัส กับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรา. พูดอย่างนี้จะว่าเอาเปรียบหรือไม่เอาเปรียบ ก็ลองคิดดู คือเราถือว่า มันไม่มีอะไรมากไปกว่าสิ่งที่เข้ามาสัมผัสกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรา. ถ้าสิ่งใดไม่มาสัมผัสกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรา มันก็มีค่าเท่ากับไม่มี, หรือมันจะมีอยู่มันก็ไม่มีประโยชน์อะไรกับเรา. ฉะนั้นเราจะถือว่า บรรดา สิ่งทั้งปวงนั้น คือสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของเรา.

เมื่อเรา ควบคุม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเราได้ เมื่อเกี่ยวข้อง กับสิ่งทั้งปวงแล้ว เราก็มีโอกาสที่ จะเข้าใจสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง ว่าสิ่ง นั้น ๆ เป็นอย่างไร; โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ว่า สิ่งนั้น ๆ เป็นสิ่งที่เป็นไปตาม เหตุตามบัจจัยของมันเอง, คือตามธรรมชาติ. อย่าไปหลงชืดถือว่าสิ่ง ทั้งปวงเป็นตัวเรา หรือสิ่งทั้งปวงเป็นของเรา, แม้แต่ส่วนใดส่วนหนึ่ง ก็อย่าได้ไปเห็นว่าเป็นตัวเราหรือเป็นของเรา. นี้เรียกว่าเห็นสิ่งทั้งปวงตาม ที่เป็นจริง.

บงัคบัตวัตนได้ ความเห็นแก่ตัวจึงจะไม่เกิด.

เมื่อเห็นโดยความไม่เป็นตัวเราอย่างนี้แล้ว มันก็มีผลต่อออกไป อีกชั้นหนึ่ง คือจะละความเห็นแก่ตัวเสียได้. ถ้าไม่มีความรู้สึกว่าเป็น ตัวเรา แล้วเราจะละความเห็นแก่ตัวเสียได้. ความเห็นแก่ตัวนี้ ก่อนนี้พูดกันมาก ติเตียนกันมาก ที่เรียกว่า selfish หรือ selfishness นี้ เขาด่า เขาติเตียนกันมาก; เดี๋ยวนี้ดูจะชอบกัน เสียแล้ว, ชอบความเห็นแก่ตัวของแต่ละคน ๆ ต่างคนก็กอบโกยเอาตาม ความเห็นแก่ตัว กลายเป็นของน่ารัก น่าพอใจไปเสีย ไม่เป็นตัวเสนียด จัญไร เหมือนสมัยก่อนนู้น. สมัยก่อนนู้นเขาเห็นว่า ความเห็นแก่ตัวนี้ เป็นตัวเสนียดจัญไร ไร้ศีลธรรม; เขาแช่งด่ากันอยู่ทั่ว ๆ ไป จนไม่มี ใครกล้ำแสดงความเห็นแก่ตัวออกมาให้ปรากฏ.

ครั้นมาบัดนี้โลกศีลธรรมมันเปลี่ยนแปรไปแล้ว คนมีความเห็น แก่ตัวกันมาก จนมีสมัครพรรคพวกมาก: ในแง่การเมืองก็ดี ในแง่เศรษฐกิจ ก็ดี ระดับโลกเอาทีเดียว, ที่นิยมความเห็นแก่ตัว ทำได้เพื่อประโยชน์ของ ตัว แล้วก็ยกย่องกัน. ฉะนั้นเลยความเห็นแก่ตัวก็มากลายเป็นของดี ของ วิเศษ ของที่พึงปรารถนา ไปเสียอย่างนี้ โลกนี้จึงเต็มไปด้วยวิกฤตการณ์.

แต่เมื่อกล่าวตามความจริงแล้ว ก็ยังจะต้องกล่าวต่อไปตามเดิมว่า
ความเห็นแก่ตัว เป็นตัวเสนียดจัญไรของโลก. เรารู้จักมันให้ดี รู้จัก
ทางเกิดของมันให้ดี, ควบคุมมันเสียให้ได้. นี้ก็คือการที่รู้จักเรื่องของ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ควบคุมให้ได้ ก็จะ บังคับตัวตนได้ ก็จะบังคับ
ความเห็นแก่ตัวไม่ให้เกิดได้; โลกก็จะมีศีลธรรม. มันเป็นเรื่องเดียว
กับการไม่บังคับตัว; เมื่อไม่บังคับตัว ก็มีความเห็นแก่ตัว; เมื่อมี
ความเห็นแก่ตัว ก็ทำไปตามความเห็นแก่ตัว, คือเรื่องไร้ศีลธรรม. แล้ว
มนุษย์นี้ก็เต็มไปด้วยความไร้ศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้เรามาพูดกันเรื่องนี้ ว่าเรื่องมนุษย์ใร้ศึลธรรม มันจะรวม ตัวเราเข้าไปอยู่ในชุดนั้นด้วยหรือไม่? แต่ละคน ๆ ก็ไปพิจารณาตัวเองดู ว่าตัวเองรวมอยู่ในหมู่ที่ไร้ศึลธรรมหรือไม่? วัดกันง่าย ๆ ด้วยเรื่องความเห็น แก่ตัว หรือว่าไม่มีความเห็นแก่ตัว.

โลกทุกวันนี้มีปัญหาเสื่อมทางศีลธรรม.

ทีนี้ก็จะดูกันต่อไปสักหน่อยว่า ในโลกทุกวันนี้มีศีลธรรมกัน อย่างไร? หรือถ้าจะพูดให้ดีกว่านั้นก็จะต้องถามว่า โลกทุกวันนี้มีปัญหา ทางศีลธรรมอย่างไร? อาตมาอยากจะกล่าวว่า โลกทุกวันนี้กำลังมีปัญหา ทางศีลธรรม ถึงขนาดที่ว่า ถ้าศีลธรรมไม่กลับมาแล้ว โลกนี้จะต้อง วินาศ. บางเวลาเราทำตัวเราเหมือนกับว่า ไปเฝ้าพระเจ้า แล้วก็สนทนา กับพระเจ้าว่าโลกนี้มันกำลังเป็นอย่างไร? เพราะเหตุว่าพระเจ้านี้เฝ้ามองดู โลกอยู่ตลอดเวลา.

เรามีรูปจำลองของอวโลกิเตศวร อยู่ที่สนามหญ้าทางโน้น เรียกว่า อวโลกิเตศวร แปลว่า พระอิศวรผู้สูงสุด, พระเจ้าผู้สูงสุด ผู้มองดูโลกอยู่ทุกเวลา ด้วยความปรารถนาจะช่วยโลก. บางเวลา เราไปอื่นดูอวโลกิเตศวร ทำเหมือน กับจะสนทนากันว่า เดี๋ยวนี้โลกมันเป็นอย่างไร? ความเมตตาปรานีของอวโลกิเตศวรนั้นมีคุณค่าบ้างหรือหาไม่? มันก็กลับไปพบว่าเป็นหมัน, ความ เมตตาปรานีของพระเจ้านั้นเป็นหมัน.

โลกไปบูชาวัตถุนิยมแทนพระเป็นเจ้าเสียแล้ว, แล้วก็มีความ พินาศทางจิตทางวิญญาณ เรียกว่าตายทั้งเป็น ตายทางวิญญาณ, ตายทั้งเป็น อยู่ทุกๆ นาทีก็ว่าได้ ซึ่งเป็นการตายที่เสียหายอย่างยิ่ง ยิ่งกว่าตายเข้าโลง เสียอีก. คนก็ไม่รู้สึกว่าตายอย่างนี้น่ากลัว, ไปกลัวแต่เรื่องตายเข้าโลง ซึ่งเป็นเรื่องของธรรมดา หมู หมา กา ไก่ อะไรมันก็ตาย; แต่ตายทางจิต ทางวิญญาณ หมดความเป็นมนุษย์นี้ไม่กลัว.

นี่ก็เป็นอันว่า โลกนี้มันเป็นโลกที่ไร้ศึลธรรม ก็มีหวังที่จะพินาศ; เว้นเสียแต่ว่าศีลธรรมจะกลับมา ศีลธรรมจะกลับมาทันท่วงที่ ช่วยโลกนี้ ไว้ได้. ฉะนั้นควรจะถือว่า เรามีความคิดที่ดีกันแล้วทุกคนนี้. ทุกคนมี ความคิดที่ดี มารวมหัวกันที่จะกอบกู้สิ่ดธรรม เพื่อให้สิ่ดธรรมกลับมา ช่วยโลกนี้ทันท่วงที่. เกี่ยวกับข้อนี้ เขียนไว้เป็นคำกลอนจำง่าย ๆ ว่า :-

บางเวลา สนทนา กับพระเจ้า ด้วยขันตี เมตตา ปรานีไป เพราะเมาจัด ด้วยวัต- ถนิยม ตายทั้งเป็น เหมือนว่าเล่น, ทุกชั่วโมง ยิ่งกว่าตาย ใส่โลง ขึ่งครั้งเดียว ทำอย่างไร ก็ยังไม่ มองเห็นทาง เมื่อศีลธรรม กลับผัน มาทันเทียว โลกจะเกี่ยว กอบสุข ยุคศรีอาริย์.

ท่านคอยเผ้า ดูโลก อันโยกไหว เท่าไรไร สัตว์โลก ยังโยกโคลง เกิดระทม ทุกข็ร้าย กว่าตายใหง จะเลิกล้าง หมดสิ่ง น่าหวาดเสียว

พระศรีอาริย์ คือพระพุทธเจ้าที่ทุกคนหวังว่าจะมาข้างหน้า ซึ่ง ในเวลานั้นจะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความทุกข์ของมนุษย์.

นี่จะมีหวังในการให้ศีลธรรมกลับมาหรือไม่? มันก็อยู่ที่พวกเรา
เหมือนกันว่าจะเอาจริงกันหรือไม่? เดี๋ยวนี้เราต้องต่อสู้กับโลก ที่กำลัง
หมุนไปในทางไร้ศีลธรรม ขอให้นี้กถึงความเอี๋ยงของโลก; ถ้าโลกมัน
เอ๋ยงไปทางไหน แล้วทุกๆ อย่างมันเทไปทางนั้น มันยากที่จะใหลทวนกลับ.
นี่โลกกำลังเอ๋ยงไปทางที่ไม่มีศีลธรรม คือเอ๋ยงไปตามอำนาจของกิเลส,
แล้วโลก หรือสตวโลกเหล่านั้น ก็ไม่รู้สึกตัว ว่าเรากำลังเอ๋ยงไปทางวินาศ
เขาไม่รู้สึกตัว.

เหมือนกับอย่างเดี๋ยวนี้เราพูดกันเรื่องศึลธรรมไม่รู้เรื่อง หาคนพูด ด้วยเรื่องศึลธรรมยาก; เพราะเขาไม่เห็นว่าเป็นบัญหา. เขาเห็นว่ามันดี อยู่แล้ว และมันกำลังดีที่สุดสำหรับเขา, สภาพอย่างนี้มันดีที่สุดเสียแล้ว สำหรับเขา; ฉะนั้นเขาก็สั่นหัว ในการที่จะมาพูดกันถึงเรื่องศึลธรรม.

บางที่เขากลัวล่วงหน้าไปด้วยซ้ำ ว่าถ้าศีลธรรมกลับมา ประโยชน์
บางอย่างที่เขาเคยได้มันจะไม่ได้ เขาจะเสียประโยชน์ทางวัตถุอย่างมหาศาล
ทีเดียว ถ้าศีลธรรมกลับมา. เพราะว่าเขากำลังประสบความสำเร็จในการ
โกง โดยปราศจากศีลธรรม เขาจึงถือเอาว่า ได้นั้นแหละดี่, ถือเอาว่าได้
นั้นแหละดี่; ถ้าไม่ได้ก็ว่าไม่ดี่, ได้ตามที่เขาต้องการนั้นแหละคือความ
ยุติธรรม เขาว่าความยุติธรรม นั้นคือความที่เขาได้ตามที่ต้องการ คนอื่น
จะเป็นอย่างไรก็ตามใจ. ข้อนี้สรุปเป็นคำกลอนก็ได้ว่า คนทุกวันนี้เขาถือ
หลักว่า:-

ถ้าเอาเปรียบ เขาไม่ได้ ก็ว่าไม่ถูก ถ้าจูงจมูก ได้ทุกที่ ก็ว่าดีเหลือ ถึงวันดี เกิดมี เกลือจิ้มเกลือ ร้องว่าเบื่อ โลกอะไร ไม่เป็นธรรม.

นี่ดูคนทุกวันนี้ ถ้าเขาเอาเปรียบคนอื่นไม่ได้ เขาว่ามันไม่ถูก ถ้าเอาเปรียบคนอื่นได้ทุกที่ ก็ว่าดี. บางคราวมันเกิดมีคนดีขึ้นมา เอา เปรียบเขาไม่ได้, หันไปทรงไหนก็เอาเปรียบเขาไม่ได้. คนคนนั้นก็ว่า โลกนี้น่าเบื่อ เพราะว่าเอาเปรียบใครไม่ได้.

คนพวกนี้ มีโลก ของตัวเอง ไปตามเพลง ของกิเลส ที่อุปถัมภ์ ไม่ยอมรับ อะไรหมด แม้กฎกรรม ความเป็นธรรม นั้นคือได้ ตามใจตัว ไกลจากสัตว์ ไปทุกที ที่ว่าเจริญ หาส่วนเกิน มาเทิดไว้ ใส่เกล้าหัว ใช้สงคราม ตัดสินความ ไม่คร้ามกลัว ว่าความชั่ว จะไหม้โลก เป็นโคกไฟ.

โลกกำลังบูชาส่วนเกินเพราะกิเลสเข้าครอง.

คนทุกวันนี้บูชาส่วนเกิน ส่วนเกินนั้นเพื่อกิเลส; ถ้าไม่มีกิเลส ไม่มีอะไรต้องการส่วนเกิน. ฉะนั้นถ้าเกิดตองการส่วนเกินแล้ว ค้นดูให้ดี เถอะ ว่ามันเป็นความต้องการของกิเลสสำหรับกิเลส. ฉะนั้นอย่าให้มีอะไร เกิน ที่เกินจำเป็นสำหรับมนุษย์. เดี๋ยวนี้ โลกนี้ก็กลายเป็นโลกของกิเลส; เพราะว่ากิเลสกำลัง แผ่ซ่านทั่วไป โดยอาศัยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่บังคับมันไม่ได้ มันก็ทำ ให้กิเลสเกิดขึ้น, แล้วก็แผ่ซ่านทั่วไป เหมือนกับว่ากิเลสมันยึดครองโลก แล้วมันได้ทำอะไรทั้งไว้ในโลกก็จงคิดดู. ในโลกนี้มีการสร้างสรรค์อะไร มากมาย แล้วเหลืออะไรไว้เป็นซากของกิเลส ก็ไปคิดดู. ที่เรียกว่า ความเจริญสวยงาม ก้าวหน้า สร้างนั้นสร้างนี้เต็มไปหมดทั้งโลก จนว่า โลกนี้มันจะหมดวัตถุดิบอยู่แล้ว เอามาถลุงเล่นด้วยไฟกิเลส ไฟตัณหาของมนุษย์ทั้งหมด มันเหลืออยู่เป็นขี้เถ้าของไฟนี้.

เราจะต้องพูดว่า ที่เห็นตำตาอยู่ในโลก : เป็นตึกสิบชั้นก็ดี เป็น ตึกร้อยกว่าชั้นก็ดี เป็นเรื่อรบ เรื่อบิน เป็นอะไรต่างๆ ก็ดี เต็มไปทั้งโลก นั้น มันไม่ใช่อะไรดอก มันเป็นขี้เถ้าที่เหลืออยู่ โดยไฟกิเลสตัณหาของ มนุษย์ มันใหม้สิ่งเหล่านั้นเหลืออยู่เป็นขี้เถ้า; แต่เราไม่เห็นว่าเป็นขี้เถ้า, แต่เราไม่เห็นว่าเป็นขี้เถ้า เราเห็นว่าสวยงามที่สุด ตึกตั้งร้อยชั้นแล้วมีอะไรๆ ครบถ้วนไปหมด มีอะไรๆเหมือนกับเป็นของทิพย์ เป็นของเทวดา.

ถ้ามองให้ดีจะพบว่า นั้นมันเป็นขี้เถ้าของกิเถสตัณหา ที่มัน ใสหัวมนุษย์สำเร็จ, แล้วสร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา. กิเลสตัณหาผ่านไปแล้ว เหลืออยู่แต่ขึ้เถ้าเป็นตึก ๑๐ ชั้นบ้าง ๑๐๐ ชั้นบ้าง เป็นถนนหนทาง เป็น อะไรต่างๆ ที่เรียกกันว่าความเจริญ.

นี้เรียกว่า เมื่อกิเลสมันครองโลก มันเป็นใฟเผาโลกเหลือขี้เถ้า คือสิ่งต่างๆ ที่คนในโลกนี้กำลังสร้างขึ้น; แต่คนเขาไม่เห็นว่า มันเป็น ขึ้เถ้าของกิเลสตัณหา ที่เป็นไฟ ที่ไหม้ลุกลาม แล้วก็ผ่านไปแล้ว. เขากลับ เห็นว่า, นี่ศิวิใลซ์, นี่ Civilization ที่เต็มอยู่ในโลก ไม่มองเห็นว่าเป็นขี้เถ้า ของกิเลสตัณหาของมนุษย์นั้นเอง; เขาก็ยิ่ง หลงใหลในขี้เล้าของกิเลส พัณหา. ทุกคนเลยไม่ชอบสีลธรรม เพราะไปหลงใหลในขี้เถ้าของกิเลส ต**ัณหา จึงมือาชญากรรม** คือสงครามร้อน สงครามเย็น สงครามนานาแบบ เต็มไปในโลก ให้มันเป็นโลกที่ร้อนระอุ.

ทุกคนในโลกเป็นเปรตเทวดา *เปรต* นี่แปลว่า*ผู้หิว, เทวดาผู้ลำรวย* สำราญ สำอาง. *เปรตเทวดา เป็นเปรตแต่เป็นเทวดา* สำรวย สำราญ สำอาง; แต่อยู่ด้วยความหิว หิวชนิดที่ไม่รู้จักพอได้ นี่คือโลกทุกวัน ที่เรียกว่าเป็น โลกของกิเลส. เขียนเป็นคำกลอนจำง่าย ๆ ว่า :-

เมื่อกระแส ไฟตัณหา ไหม้พาไป กลับยกย่อง ว่านั่นสิ่ง ศิวิไลซ์ เป็นเครื่องล่อ กามา บ้าติดตั้ง อาชญากรรม ลุกลาม สงครามครบ

เมื่อกิเลส ใหลนอง ยึดครองโลก มันสุดแสน โสโครก ที่โกรกใหล ทั้งขากไว้ ระเกะระกะ อนิจจัง ยั่วความใคร่ เป็นเหยื่อ แก่เนื้อหนัง ทั่วโลกคลั่ง ก็ยิ่งคล้าย อบายภพ ทั้งแก่เพ่า สาวหนุ่ม ล้วนจมกาม เกลียดศีลธรรม เห็นเป็นหนาม ระคายขบ ร้อนตลบ โลกกิเลส สังเวษจริง.

นี่ขอให้ดูว่า โลกเดี๋ยวนี้กำลังเป็นโลกของกีเลส มีกิเลสใหล นองไปทุกหัวระแหง; แต่มองไม่เห็น เพราะมันอยู่ในหัวใจของคน. มัน ไม่เหมือนน้ำเน่า, มันไม่เหมือนคลองเน่า คูเน่า, แต่มันเน่าอยู่ในหัวใจของ ทุกคน. นี่เรียกว่าโลกของกิเลส. ขอให้สังเกตดูให้ดีๆ เขากลับ เห็น โลกน้ำเน่านี้ เป็นโลกที่พัฒนา, โลกที่เจริญ.

การพัฒนาในโลกทำด้วยกิเลส ยิ่งมีทุกข์.

การพัฒนาของโลกนั้นแหละ ดูให้ดีๆ ว่าพัฒนาเพื่ออะไร? การ พัฒนานั้นพัฒนาเพื่ออะไร? พัฒนาเพื่อให้จบสิ้น พัฒนาเพื่อให้วินาศ หรืออย่างน้อยก็ให้มันจบเร็วกว่าธรรมดา นี้เขาพัฒนาๆ. เดี๋ยวนี้คำว่า พัฒนา เป็นคำที่พูดมาก ในวันหนึ่งๆในโลกบัจจุบันนี้ อะไรก็พัฒนา; แต่แล้วก็ไม่ดูให้ดีว่า พัฒนาเพื่อวินาศ หรือพัฒนาเพื่ออะไรกันแน่?

ถ้าพัฒนาด้วยก็เลสแล้ว มันก็คือการเร่งฆ่าตัวเอง การรีบฆ่า ตัวเอง, รีบทำลายทรัพย์ธรรมชาติในแผ่นดิน อะไร ๆ ก็ออกมาในรูปที่เพื่อ ที่เกิน จนหาความสงบสุขไม่ได้. เขาไม่รู้จักว่า เท่าไรถูกต้อง หรือพอดี ก็พัฒนาเตลิดเปิดเบิงไป จนมีความวินาศ; เพราะว่าพัฒนาวัตถุเกิน ภูมิธรรม เพราะว่าเขาพัฒนาวัตถุเกินภูมิธรรมของจิต, ไม่เคยคิดที่ว่าอันนี้ มันเกิน. สิ่งที่ไร้ศึลธรรมกลับเห็นเป็นเรื่องพัฒนา ยิ่งพัฒนาก็ยิ่งมีความ ทุกขั้. เขียนไว้จำง่ายว่า :--

โลกพัฒนา ที่เรียกว่า เดเวลลพ ดูจะเพื่อ จุดจบ เสียมากกว่า หรืออย่างน้อย ให้จบเร็ว กว่าธรรมดา นิกแล้วพา อนาลใจ ใคร่ท้วงติง

เร่งพัฒนา เหมือนเร่งฆ่า ให้ตัวตาย ผลใด้มา เพื่อกว่า จำเป็นจริง โลกพัฒนา วัตถุเหลือ เหนือภูมิธรรม เรื่องอวกาศ เรื่องอาละวาด เกินจำเป็น

ทรัพย์ธรรมชาติ วอดวาย คล้ายกับวิ่ง จนยุ่งขิง กันไปหมด อดเยือกเย็น ยิ่งโลดเต้น ยิ่งสุมโศก โลกพัฒนา.

นี่ดูเถอะ คำว่าพัฒนาเป็นคำที่ใพเราะ พังแล้วน่าซื้นใจ แต่เดี๋ยวนี้ เขาพัฒนาสำหรับความวินาศ, พัฒนาให้รกรุงรังไปด้วยสิ่งที่เพื่อ, เพื่อคือ ไม่ทำให้เกิดความสงบได้ เห็นเรื่องบาป เรื่องอกุศล เป็นเรื่องดีไปเสีย จึง ได้ส่งเสริมกิเลสกันเป็นการใหญ่.

เดี๋ยวนี้ เรื่องลามกอนาจารเข้ามาแทนสิลธรรม. เถอะ โดยเฉพาะในเมืองหลวง ถิ่นที่เจริญแล้ว เต็มไปด้วยสิ่งลามกอนาจาร แสดงอยู่เป็นรูปภาพก็มี เป็นสถานที่ก็มี เป็นบริการก็มี อะไร ด้วนแต่ เขาว่ามันเป็นศิลปะ ไม่ถือว่าเป็นลามกอนาจาร ก็เลย บูชาลามกอนาจาร; เผลอไปที่ละนิด ๆ ก็ไม่เห็นว่าลามกอนาจาร จนถึง กับไปบูชาสิ่งที่ลามกอนาจารโดยเต็มตัว. **ไม่มีรัฐบาลใหนในโลกจัดการ** กับสิ่งเหล่านี้ เพราะว่าเขาก็ชอบเหมือนกัน, ไม่มีครูบาอาจารย์คนใหน จัดการกับสิ่งเหล่านี้ เพราะว่าเขาก็ชอบเหมือนกัน. เขียนไว้จำง่ายลืมยากว่า :-บชาลามกอนาจาร.

ไม่มีใคร ตำหนิใคร เพราะใจเป็น รัฐบาลใหน ในโลก สับโขกมัน

โลกฮิดฮัด พัฒนา บูชาโป้ เพราะเผลอโง่ ที่ละนิด คิดไม่เห็น ในเชิงเช่น เดียวกัน ไม่ทันรู้ ดูจะชอบ เหมือนกัน ทำใก๋อย่

พวกนักบวช แอบหา ภาพมาดู ความก้าวหน้า ทางเนื้อหนัง อย่างนี้เอง บูชาโป๊ ถึงทูนหวั มั่วกันไป

กุณกรูรู้ พรางศิลปโป๊ โย้ได้ใกล ครั้นพัฒนา จบเพลง ไม่ไปไหน จิตยุคใหม่ ไม่ต้องโง่ หยุดโป๊ที่.

นี่เราต้องการศึกธรรม ต้องหยุดบูชาอนาจารว่าศึกปะ กันเสียที. เดี๋ยวนี้เรากำลังต้องการศึกธรรม; ความลุ่มหลงในเรื่องลามกอนาจารทำให้ เหยียบย่ำศึกธรรม มันอยู่ด้วยกันไม่ได้. ฉะนั้นจิตที่บูชาลามกอนาจารนั้น หยุด คือใช้ภาษาโสกโดกว่า โป๊นี้หยุดกันเสียที แล้วก็จะหมุนไปในทางศึกธรรม ได้ง่าย.

โลกบูชาเหยื่อกิเลสจนเห็นว่าปากท้องสำคัญกว่าธรรม.

เดี๋ยวนี้โลกกำลังบูชาโป๊ คือเหยื่อของกิเลส; ธรรมะก็ไม่มี, ศึลธรรมก็ไม่มี, จนเห็นว่า เรื่องอันสนุกสนานเอร็ดอร่อยนี้สำคัญ ก็เลยบูชา สิ่งเหล่านี้กันเสียหมด, จนเกิดมีบัญหาขึ้นในหมู่คนบางคนว่า มีกินทางปาก ทางท้อง กับมีธรรมะนี้ อันไหนจะสำคัญกว่ากัน? คนส่วนมากว่า ถ้า ยังไม่อื่มปากอื่มท้อง แล้วก็อย่าไปสึกษาธรรมะเลย. อย่าไปเกี๋ยวข้อง กับธรรมะเลย ให้อื่มปากอิ่มท้องกันเสียก่อน แล้วปากท้องของเขาก็ไม่รู้ จักอิ่มจักพอ ก็เบ็นอันว่า ไม่ต้องมีเรื่องสำหรับธรรมะกัน.

นี่มันกำลังเป็นบัญหา ดึงกันไปดึงกันมา ในระหว่างคน ๒ พวก อีกพวกหนึ่งว่า ธรรมะสำคัญกว่าเรื่องปากเรื่องท้อง, คนหนึ่งว่า เรื่องปาก เรื่องท้องมันสำคัญกว่าธรรมะ. ในที่สุดคนส่วนใหญ่ก็ไปเอาเรื่องปากเรื่อง ท้องกันหมดเกือบทั้งโลก. คนที่เอาธรรมะนี้มันน้อย มันสู้ไม่ได้ โลกนี้ **ก็ในนี้สิลธรรม;** แม้แต่จะเอามาทำยาหยอดตาก็หายาก. ลองเปรียบเทียบ ดูเถอะ ว่าจะเอามาทำยาหยอดตาก็ยังหายาก. นี้พวกเรานี้บ้าบอกันหรือไม่ ที่กำลังจะรื้อฟื้นศึลธรรมนี้ ? เดี๋ยวนี้มันกำลังอยู่ในภาวะที่จะเอามาทำยา หยอดตาก็ยังหายาก. อาตมาเขียนใว้กันลืมว่า :--

เราดีได้ เพราะศึลธรรม บำรุงใจ โลกวิไล เลิศล้ำ เพราะธรรมพา พวกหนึ่งว่า หิวนัก ต้องอื่มก่อน แล้วค่อยสอน ศิลธรรม กันเลิดขา คนส่วนน้อย สนใจ ใคร่ธรรมะ ส่วนมากผละ หันเห เถลไถล หาเนื้อหนัง ทั้งแก่หนุ่ม พุ่มเพื่อยไป โลกเลยไม่ มีพระธรรม ทำยาตา.

โลกกำลัง มีปัญหา ว่าพระธรรม สำคัญกว่า ข้าวน้ำ นั้นใช่ไหม? พวกหนึ่งว่า จะอิ่มท้อง ธรรมต้องมา หิวเจียนบ้า เพราะศีลธรรม ไม่คำใจ

นี่ขอให้คิดดูเถอะว่า มันเป็นบัญหาเฉพาะหน้า ของครูบาอาจารย์ ที่จะสอนศึลธรรมอยู่โดยตรง จะไปสอนศึลธรรมแก่คนที่เห็นว่า ข้าวน้ำ สำคัญกว่าศึลธรรมกันได้อย่างไร ?

การศึกษาในบ้าจุบันไม่ส่งเสริมศึลธรรม.

ทีนี้ การศึกษาในบัจจุบันนี้ก็ไม่ช่วย เพราะว่าการศึกษากำลังมี อะไรๆ ชนิดอื่น ซึ่ง ไม่ค่อยจะส่งเสริมศึกธรรม; เพราะไม่รู้จักศึลธรรม

ไม่ยกเอาเรื่องศีลธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญกว่าการศึกษา. อย่างที่ว่ามาแล้ว เมื่อตะก็นี้ ว่าเรื่องศีลธรรมนี้มันเป็นเรื่องคอขาดบาดตาย อย่าเอาไปเป็น เรื่องเล็กๆ น้อยๆ แขนงหนึ่งของสังคมศึกษา แล้วให้เพียง ๑๐ คะแนน. นี่เราจะต้องถือว่า การศึกษายุคนี้กำลังผิด; ถ้าการศึกษายุคนี้ถูกต้อง บัญหาอย่างที่เกิดอยู่ก็จะไม่เกิด เดี๋ยวนี้ปัญหาเกิดอยู่แท้ๆ แล้วจะไปแก้ตัวได้ อย่างไร.

การศึกษา ที่ให้มา อย่างที่ถือกันว่าดีที่สุดแล้ว ทำให้คนรุ่นใหม่ รุ่นหนุ่มนี้คลุ้มคลัง ไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไร ไม่รู้จักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์; อยากจะจัดจะตั้งเอาใหม่นี้. เรียนจบแล้วก็ยังไปชอบยาเสพติด; นี่สอนกันอย่างไร ที่ว่าเรียนจบแล้วยังไม่รู้จักยาเสพติด, ยังไม่รู้จักกลัวยา เสพติด. มันเป็นการศึกษาที่บ้า สอนคนให้จับแล้วไปพอใจยาเสพติด แล้วให้ ถุ่มหลงในเรื่องกามารมณ์ เป็นผู้สนับสนุนบริการทางกามารมณ์ โดยพวกคนที่มีการศึกษาเหล่านี้. เรียนจบแล้วไม่มีพ่อไม่มีแม่ คือไม่มี พ่อแม่ที่มีบุญมีคุณ, แล้วเรียนจบแล้วก็เห็นว่าบุญนี้เป็นเรื่องบ้าๆ บอๆ เป็นเรื่องยาเสพติด.

เหมือนพวกหนึ่งเขาว่า : ว่าบุญว่าศาสนาเป็นยาเสพติด. หลง เรื่องฟุ่มเฟื่อย เรื่องสำเริงสำราญเหล่านั้นว่าเป็นเรื่องดี, ประณามศิลธรรม หรือศาสนาว่าเป็นยาเสพติด เหมือนที่วันก่อนมีพวกซิปปี้ ฮิปปี้ระบาดเต็ม ไปทั้งโลก; นี่ก็เป็นผลของการศึกษาที่ทำให้เกิดฮิปปี้พวกนี้. ยิ่งเรียน เท่าไร ก็ยิ่งถือความเห็นของตัวโดยส่วนเดียว ทำให้ผิด เพราะว่ามีทิฏฐิ อันกระด้าง, ซึ่งเรียนยิ่งมีที่ฏฐือันกระด้าง ไม่เหมาะสมที่จะรับรู้ รับพึ่ง เข้าใจ ในสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม.

สำหรับการศึกษายุคบัจจุบันนี้อาตมาเขียนไว้ตามความรู้สึกอย่าง นวา:-

บ้างคิดยา เสพติด เป็นติดตั้ง บ้างดูหมิ่น พ่อแม่ ไม่มีคุณ บ้างลุ่มหลง เฟลิตฟรี เป็นดึงาม บ้างไปเป็น ฮิปปี้ป มีหลายชนิด บ้างที่มี ดีกริ่มาก โฮกฮากพอ

โลกยุกนี้ มีศึกษา กันท่าไหน ยุวชน รุ่นใหม่ ใด้กลุ้มคลั่ง ยา เสพติด เป็นติดตั้ง บ้างก็ผึ้ง หัวสุม ลุ่มหลงกาม บ้างก็เห็น ว่าบุญ เป็นเรื่องพล่าม บ้างประณาม ศาสนา ว่าบ้าบอ บ้างทวงอิส- ระพัน จนเหลือขอ โลกเราหนอ ให้สึกษา กันท่าไร.

โลกไร้ศีลธรรมมากขึ้น แต่กลับคิดว่าเจริญ.

เราให้การศึกษาแก่โลกกันอย่างไร โลกจึงไร้ศีลธรรมยิ่งขึ้นทุกที่; แต่เขาก็ ขึ้นขันว่าโลกยิ่งเจริญ ดูเหมือนเราบางคนก็พลอยใปเห็นด้วยว่า เป็นความเจริญ; ใม่เห็นว่า เจริญชนิดไร้สึกธรรมนั้นมันเรื่องความ วินาศ.

เราก็พูดว่า โลกสมัยนี้เป็นโลกบ้า ไม่ใช่โลกเจริญ คงไม่มีใคร เชื่อ; เขาคงจะโห่เอา ถ้าเราจะพูดว่ายิ่งเจริญก็ยิ่งบ้า ไม่มีใครเชื่อ เพราะ

ว่าเขาชอบความเจริญอย่างนี้กันทั้งนั้น, เจริญจนธรรมชาติวินาศ ความสงบ ความบริสุทธิ์ของธรรมชาติวินาศไปหมด, ทำให้เกิดสัตว์ชนิดพิเศษขึ้นมา ในโลก จะเรียกว่ามนุษย์หรือเรียกอะไรก็ตามใจ แต่มันเป็นสัตว์สำหรับ จะฆ่ากัน จะเอาเปรียบกัน ไม่มีสัตว์อื่นในโลกบัจจุบัน, มีแต่สัตว์ที่มุ่งจะฆ่า กัน จะเอาเปรียบกัน กำลังทำสงครามกันอยู่ทั้งบนดินทั้งใต้ดิน เป็นอย่างนี้. ขึ่งเจริญชึ่งอาบเลือด พูดได้อย่างนั้นเลยว่า ยิ่งเจริญก็ยิ่งอาบเลือด ยิ่งฉลาด ยิ่งมีบาป. คนสมัยนี้ ยิ่งฉลาดแต่ยิ่งสร้างบาป, ฉลาดมากเท่าไรก็สร้าง บาปมากเท่านั้น ก็สร้างบัญหาขึ้นมามากมาย แล้วก็ยังหลงความบ้าหลัง ชนิดนี้ ว่าเป็นความเจริญอยู่นั่นเอง. ขออ่านคำกลอนบทสุดท้าย:-

ถ้าพูคว่า ยิ่งเจริญ คือยิ่งบ้า ดูจะหา คนเชื่อ ได้ยากยิ่ง
เพราะต่างชอบ ความเจริญ ที่เกินจริง เจริญอย่าง ผิสิง ยิ่งชอบกัน
โลกเจริญ เกินขนาด ธรรมชาติแหลก เกิดของแปลก แปลงโลก ให้โศกศัลย์
ทำมนุษย์ ให้เป็นสัตว์ พิเศษพลัน คือฆ่ากัน ทั้งบนดิน และใต้ดิน
ยิ่งเจริญ ยิ่งคุเคือด ด้วยเลือดอาบ ยิ่งฉลาด ยิ่งมีบาป กว่ายุคหิน
สร้างปัญหา ยุ่งยาก มากระบิล โลกทั้งสิ้น สุ่มความบ้า ว่าความเจริญ.

เขาเอาความไร้ศึลธรรมเป็นความเจริญ. นี้ดูจะพอกันที่ สำหรับ เป็นตัวอย่างว่า โลกนี้กำลังเป็นอย่างไร? โลกนี้กำลังมีศึลธรรมอย่างไร? บัญหามันตกอยู่แก่พวกเรา ที่ดูดายไม่ได้ เราจะช่วยกันแก้ไขให้ศึลธรรม กลับมา จนถึงกับตั้งโครงการที่ว่าจะสอนศึลธรรมเป็นหลักสูตรใหม่ของ กระทรวงศึกษาธิการ จะทำไปได้เท่าไร? อย่างไร? ก็พิจารณาดูกันต่อ ไปก็แล้วกัน. ถ้าเรารู้จักบัญหานี้เพียงพอ เราจะแก้ไขได้; แต่ถ้าเราไม่ รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม อย่างถูกต้องแล้ว ไม่มีทางที่จะรู้จักปัญหา แล้ว เราก็แก้ปัญหานี้ไม่ได้.

ศาสนาเป็นเครื่องดลใจให้ศีลธรรมกลับมา.

ขอฝากไว้แก่ท่านครูบาอาจารย์ทั้งหลายอย่างนี้ ว่าขอให้อุทิศชีวิต แลกเอาศึลธรรม ชีวิตของเรามันไม่มีค่าอะไร ถ้าไม่ได้ทำสิ่งที่มันมีค่าสูงสุด; สิ่งที่มีค่าสูงสุด ก็คือการกลับมาแห่งศืลธรรม; ฉะนั้น ศึกษาเรื่องศีลธรรม และวิธีสอนศึลธรรมกันให้ดีๆ เถิด.

ขอ ทบทวนเพื่อกันลืม อีกครั้งหนึ่งว่า ศีลธรรมคือระบบปฏิบัติ ที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ทุกขั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา ทั้งทางวัตถุและทางจิต ทั้งในส่วนสังคมและส่วนตัว; ทำอย่างนี้ เรียกว่ามีศีลธรรม.

ทีนี้ เครื่องคลใจให้มีศีลธรรม นั้น ถ้ามาจากทางศาสนา ก็เพราะ นับถือศาสนา ก็มีศีลธรรม. ถ้านิยมปรัชญา ก็อ้างปรัชญาที่ว่า มนุษย์ จะต้องมีศีลธรรม ถ้าเป็นคนเห็นแต่ประโยชน์ทางโลก ๆ ก็เห็นว่า สังคม เขาจะคบคนมีศีลธรรม เราจึงมีศีลธรรม. นี้ทำเพื่อประโยชน์โดยตรง จะใช้เครื่องคลใจอันไหน สอนให้คนใช้เครื่องคลใจอันไหน ก็ลองไป คิดดู. แต่ที่บริสุทธิ์ ที่เป็นธรรมแท้ ๆ นั้น ก็ต้องเป็นเรื่องของพระสาสนา ซึ่งอาศัยความละอายบาป กลัวบาป โดยแท้จริง ว่าเป็นรากฐานของศีลธรรม.
แล้วเราอย่าสอนศีลธรรมกันอย่างสอนหนังสือเลย; เราทำเรื่องนี้ด้วยเห็น
ว่ามันเป็นเรื่องคอขาดบาดตายของมนุษย์ เพื่อเห็นแก่มนุษย์ เพื่อสนอง
พระพุทธประสงค์หรืออะไรก็ตาม. เราก็ช่วยกันศึกษา แก้ไขบัญหาทาง
ศีลธรรม, รู้จักสิ่งที่จะเป็นรากฐานของการแก้บัญหาทางศีลธรรม คือการ
บังคับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ได้, ไปทำความเข้าใจแก่เด็ก ๆ ให้รู้จักการ
บังคับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. โลกนี้กำลังอยู่ในสภาพที่น่าสังเวช
จะช่วยก็รีบช่วยกันโดยเร็วเถิด, ไม่เช่นนั้นก็จะสายเกินการ.

อาตมาขอยุติการบรรยายในวันนี้ ด้วยความสมควรแก่เวลาเพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการ ปฏิบัติทางศีลธรรมสืบต่อไป. ใครคือใคร

- K -

๒ กันยายน ๒๕๒๑

คนเกลียดวัด กับ คนรักวัด.

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาพหบูชาอันว่าด้วย ใคร เป็นใคร เป็นครั้งที่ ๙ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่อง ใครเป็นใคร ต่อ ไปตามเดิม, และจะกล่าวโดยหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า คนเกลี้ยดวัดกับ คนรักวัด.

เราได้พูดกันมาตามลำดับ ในหัวข้อว่า ใครเป็นใคร : เช่น พระ-พุทธเจ้าเป็นใคร, พญามารเป็นใคร, พระโพธิสัตว์เป็นใคร, โมฆบุรุษเป็นใคร, เว่ไนยสัตว์เป็นใคร, ขานุวัฏฏสัตว์เป็นใคร, ผู้มีศีลธรรมคือใคร, คนใร้ศีลธรรม คือใคร, ท่านทั้งหลายก็คงจะทราบความมุ่งหมาย และประโยชน์ของการเข้าใจ ว่า ใครเป็นใคร. ส่วนในวันนี้ จะพูดถึงคนพวกหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า คนเกลี่ยดวัด ตรงกันข้ามจากคนอีกพวกหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า คนรักวัด. เรื่องที่ จะพูด ก็คือ เรื่อง คนเกลี่ยดวัด; จะพูดด้วยธรรมะสักชุดหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่คนที่ เขาเกลียดวัด เผื่อว่าเขาจะกลับตัวได้. ดังนั้นจึงขอให้ถือว่าการพูดในวันนี้ เป็นการพูดกับคนที่เกลียดวัดโดยตรง.

คนเกลียดวัดนั้น มีตั้งแต่คนวัยรุ่น ไม่ค่อยจะมีสตางค์ใช้ รบกวน พ่อแม่ ราวกับจะจับพ่อแม่ใส่นรกทั้งเป็น. สูงขึ้นไปถึง คนที่ทำมาหากิน เป็นเจ้าคนนายคน ก็ยังมีคนเกลียดวัดอยู่ในพวกนี้. สูงขึ้นไปถึง นายทุน ทั้งหลาย มีเงินเป็นร้อยล้าน พันล้าน หมื่นล้าน ก็ยังมีอาการเกลียดวัดอยู่ใน คนพวกนี้.

นีขอให้คิดดูเถิดว่า ในโลกนี้จะมีคนเกลียดวัดอยู่สักกิ่ดน; ไม่ เฉพาะในประเทศไทยอันเล็กๆของเรา ต้องหมายถึง คนทั้งโลก ที่เกลียดวัด เกลียดศาสนา เกลียดพระธรรม เกลียดพระเจ้า มีกันอยู่สักเท่าไร. นี้เราจะพูด ถึงคนพวกนี้; แต่ขอให้ระวังตัวให้ดี แม้คนที่กำลังพูดอยู่ว่า "ฉันรักวัด ฉันรักวัด" นี้ จะรักจริงหรือเปล่า? หรือมันรักตามแบบขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งก็มีการรักแต่ปาก; ส่วนจิตใจอาจจะไม่รักก็ได้ นี้เรียกว่า ยังอยู่ระหว่างกลาง.

คนเกลียดวัด เขาก็ต้องมีอะไรไปตามแบบของเขา : ไม่ยอมรับ ศาสนา, ไม่ยอมรับพระธรรม, ไม่ยอมรับขนบธรรมเนียมประเพณีอะไรของ สัตบุรุษผู้รักวัด, *เราจะบอกให้เขาทราบว่า "ท่านผู้เกลียดวัดทั้งหลาย การเป็น* ทาสของอายตนะของท่านนั้น มันทำให้ท่านเกลียดวัด. การเป็นทาสของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แสวงหาแต่ความสุขสนุกสนานทางอายตนะ จนติดรสทาง อายตนะงอมแงม เหมือนติดฝืน; ความเป็นทาสของอายตนะนี้เอง ทำให้ คุณกลายเป็นคนเกลียดวัด เพราะรู้สึกว่า วัดนั้นมันขัดกันกับความรู้สึกของ คุณ; เพราะว่าคุณต้องการอย่างหนึ่ง ที่วัดเขานิยมกันอีกอย่างหนึ่ง.

หรือจะดูให้ละเอียดลออไปสักหน่อย ก็จะพบว่าคนเหล่านี้เขา แว่วหูมาตั้งแต่เล็กๆ, แรกคลอดก็ว่าได้ มีสิ่งที่ทำให้เขารู้สึกว่า วัดนั้นมีการ ประพฤติพรหมจรรย์, มีการประพฤติวัตรอะไรก็ไม่รู้ ซึ่งล้วนแต่มันไม่มีรลไม่มีขาติ สำหรับพวกเรา ที่ยังซอบสนุกสนาน. วัดมันมีไว้สำหรับคนแก่ ที่จะลาก โครงไปหาโลง; เรายังไม่ต้องการอย่างนั้น; ฉะนั้นเราจึงไม่ซอบวัด.

นี่คนเกลียดวัดเป็นอะไรเอามาก ๆ ถึงอย่างนี้; นี่เราจะเปลี่ยน เขาให้เป็นคนรักวัดนี้ มันจะลำบากมากน้อยสักเท่าไร ขอให้ช่วยกัน คำนวณดู.

พูดมาถึงตอนนี้ อาตมานึกขึ้นมาได้ คราวหนึ่งเขาเอาลูกนกฮูก ที่เพิ่งออกจากไข่ใหม่ๆ มาให้เลี้ยง ก็มีความตั้งใจว่า ถ้าเราจะหัดให้ลูกนก นี้มนกินผลไม้ โดยเฉพาะก็คือกล้วย ไปเสียตั้งแต่เล็กๆ อย่างนี้ โตขึ้นมัน ก็ไม่ต้องกินสัตว์ เช่น หนู เป็นตัน เป็นอาหาร, มันก็จะกลายเป็นสัตว์ที่ กินกล้วย, เลี้ยงก็ง่ายดี แล้วมันก็คงจะแปลกดี; ก็ได้พยายามให้ลูกนกนี้ มันกินกล้วยตั้งแต่เล็กๆ. ให้กินเฉยๆ อย่างไรก็ไม่ยอมกิน; ต้องพยายามบังคับให้ใส่ลง ไปในปาก แล้วก็ลึกลงไปถึงในคอ จนเลยเข้าไปในลำคอ. รู้สึกว่าคงจะ สำเร็จ เพราะอย่างไรๆ มันก็กลืนเข้าไปแล้ว; แต่ที่ใหนได้ พอรอมาอีก ครู่หนึ่ง มันสำรอกออกมาหมด, มันอาเจียนออกมาหมด. จะพยายาม อย่างไรๆ มันก็ไม่กิน, มันท็อาเจียนออกมาหมด; ฉะนั้นก็เลยต้องเลี้ยง ด้วยเนื้อสัตว์ไปตามมีตามได้ จนมันโตบินไปได้ ก็ให้บินไป.

เรียกว่า การที่จะให้นกที่กินเนื้อ มากินผลไม้นี้ มันไม่ได้ถึง ขนาดนี้, แล้วจะให้คนเกลียดวัด มากลายเป็นคนรักวัดนี้ มันคงจะพอ ๆ กันกับให้ลูกนกฮูกกลายเป็นนกกินกล้วยไปไม่ได้ อย่างเดียวกันหรืออย่างไร. ข้อนี้ก็ควรจะไว้ค่อย ๆ ดูกันต่อไป. เดี๋ยวนี้เรามาพูดจา ต่อรองกันกับคน เกลียดวัด จะดีกว่า.

เรื่องที่ ๑. ไม่เข้าใจเรื่องทางจิตทางวิญญาณ.

เรื่องแรกที่จะพูดกับคนเกลียดวัด นี้ก็คือเรื่องทางจิตทางวิญญาณ. คนเกลียดวัดเขาไม่มีเรื่องทางจิตทางวิญญาณ เพราะว่าเขารู้จักแต่
วัตถุ หรือเป็นวัตถุนิยม, เห็นความสำคัญแต่เรื่องทางวัตถุ; แม้จะพอใจ
ในรสความสุขอะไร ก็เป็นความสุขแต่ในทางวัตถุ. เขาก็ ไม่ยอมรับว่า
มันมีอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณ, เขามืดมนอยู่ใน
ส่วนนี้; ฉะนั้น จึงได้เกลียดวัด ซึ่งเต็มไปด้วยเรื่องทางจิตทางวิญญาณ.

คำว่า "แสงสว่างทางวิญญาณ" ไม่มีความหมายอะไร สำหรับ คนเกลี่ยดวัด, คำว่า "มหรสพทางวิญญาณ" ก็ ไม่มีความหมายอะไร; เว้นเสียแต่เขาจะเข้าใจไปว่ามหรสพนั้นคงจะสนุก แล้วก็จะไปลองดู. ครั้น มารู้รสมหรสพทางวิญญาณเข้าที่หนึ่ง ก็สันหัว; นี้เรื่องทางวิญญาณ มันใช้กันไม่ได้ กับบุคกลที่เป็นวัตถุนิยม. คนเกลี่ยดวัดจึงไม่มีช่องทาง ที่จะรู้เรื่องทางวิญญาณ หรือมีแสงสว่างในทางวิญญาณ; ฉะนั้น จึงไม่รู้ เรื่องหนทางที่จะบรรลุมรรค ผล นิพพาน; เพราะว่า ความรู้สึกของเขา ไม่ต้องการ.

เราจะบอกเขาว่า คนเราไม่ได้มีแต่ร่างกายอย่างเดียว ต้องมี จิตใจด้วย คือเรื่องทางผ่ายวิญญาณ นั้นเอง. เรื่องทางกายมันก็ต้องการอย่าง หนึ่ง, เรื่องทางผ่ายวิญญาณมันก็ต้องการอีกอย่างหนึ่ง. ถ้าได้ไม่ครบทั้ง ๒ อย่างชีวิตนี้ไม่สงบ; จะดิ้นรนอยู่ในทางที่ยังขาดอยู่ ถึงแม้จะได้ทางกาย จนอื่มหมีพีมัน ในทางผ่ายวิญญาณมันไม่ได้ มันก็ดิ้นรนกระวนกระวาย; แม้จะอื่มหมีพีมันอย่างไร มันก็หาความสงบสุขไม่ได้.

ฉะนั้น ขอให้คนเกลียดวัด พิจารณาดูเสียใหม่ให้ดี ๆ ว่าถ้าคุณยัง มีความเคือดร้อนระส่ำระสาย กระวนกระวายนั้นนี้ ซึ่งไม่รู้ว่ามันเป็นเพราะ เหตุอะไรอยู่แล้ว ก็ขอให้เข้าใจเถอะว่า เพราะว่ามันยังขาดเรื่องทาง วิญญาณ. คุณลองมาสนใจศึกษา เรื่องทางวิญญาณ นับตั้งแต่ เรื่อง กิเลส ตัณหา ไปจนถึง ความยึดมั่นถือมั่น, มีความทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่น; แล้วคุณก็คงจะหมดความทนทรมาน ที่ไม่รู้ว่ามันเป็นเรื่องอะไรนั้น เป็น แน่นอน นี้เป็นเรื่องแรก ที่ว่าเราจะพูดกับคนเกลียดวัด.

เรื่องที่ ๒. ไม่เข้าใจเรื่องศาสนา.

ที่นี้ ก็มาถึง เรื่องที่ ๒ ก็คือ เรื่องศาสนา. คำว่า "ศาสนา" ไม่เพราะหูสำหรับพวกคุณ ผู้เกลียดวัดทั้งหลาย. โดยที่แท้แล้ว ศาสนานั้น เป็นเครื่องกำจัดยาเสพติด; ไม่ใช่เป็นยาเสพติดเสียเอง. คุณอย่าโง่ ไปเชื่อพวกคนที่เขาพูดว่า ศาสนาเป็นยาเสพติด; นั้นเขาพูดไป เพราะ ไม่รู้ว่าศาสนานั้นคืออะไร. หรือไปเอาที่ไม่ใช่ศาสนามาเป็นศาสนา จน มองเห็นเป็นยาเสพติด.

ขอให้ดูเสียใหม่ว่า ศาสนาเป็นเครื่องกำจัดยาเสพติด. ยาเสพ ติดที่แท้จริงนั้นคือกิเลส ที่เป็นเหตุให้ยึดมั่นถือมั่นอะไรโดยความเป็น ตัวตน – ของตน, แล้วมีความทุกข์เหลือประมาณ ขึ้นมาจากความยึดมั่น ถือมั่นนั้น.

ศาสนานี่มีหน้าที่กำจัดยาเสพติดเหล่านั้น แต่โดยเหตุที่คุณ ไม่มี ความรู้เรื่องทางวิญญาณ เสียเลย จึงไม่มองเห็นยาเสพติด ชนิดนี้ ไม่รู้จัก ยาเสพติดชนิดนี้ ไม่มองเห็นโดยความเป็นโทษอันร้ายกาจ จึงไม่รู้จักประโยชน์อันแท้จริง ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ซึ่งเป็นเครื่องกำจัดยาเสพติด. ถ้ามีความรู้ทางจิตทางวิญญาณ กันเสียบ้าง ก็จะรู้จักความที่ตนกำลังติดยา เสพติดอยู่อย่างงอมแงม : อุปาทานยึดมั่นในเรื่องตัวตน – ของตน ตัวกู – ของกู, เป็นทุกข์อยู่อย่างที่จะเอาออกไปไม่ได้. แม้จะได้ยินได้พึ่งอย่างไร ก็ละความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเคยชินเหลือประมาณนั้นเสียไม่ได้ นี่แหละคือ

ยาเสพติด ซึ่งยิ่งไปกว่ายาเสพติด, ซึ่งศาสนาสามารถที่จะขจัดยาเสพติด อย่างนี้. ขอให้คุณรู้จักสิ่งที่เรียกว่าศาสนากันเสียใหม่.

จะบอกให้คนเกลี้ยดวัดทราบต่อไปอีกว่า พระศาสดาแห่งศาสนา ทุกศาสนาและ ทุกองค์ นั้น เป็นยอดกัลยาณมิตรของคนทั้งหลายในโลก และเป็นผู้นำในทางวิญญาณ. ขอให้มองให้เห็นเถอะว่า มิตรแล้วก็จะต้อง ปรารถนาดี; ศาสนาดีถึงที่สุดยิ่งจะเรียกว่าเป็นยอดแห่งมิตร. ถ้าเป็นเรื่อง สำคัญถึงที่สุดของมนุษย์ ก็ต้องเรียกว่ายอดกัลยาณมิตร.

พระศาสดาแห่งศาสนา ทุกศาสนา หวังดีต่อคนทุกคนใน สากลโลก; เพราะว่าพระศาสดาเหล่านั้นไม่มีตัวตนของตน ที่จะเห็นแก่ ตน จิตจึงไปเห็นแก่ผู้อื่น และเพราะความที่ได้อบรมมาตามแบบของพระ ศาสดา จึงมีความหวังดี แก่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เสมอหน้ำกันไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง.

ถ้าไปเกิดแบ่งแยกอะไรกันขึ้นมา ในระหว่างศาสนา นั้นมัน เป็นเรื่องโง่ของคนชั้นหลัง, เป็นเรื่องทำผิดพลาดของคนชั้นหลัง ทำให้ ศาสนาเป็นสิ่งแบ่งแยกมนุษย์ ไม่สมตามที่พระศาสดาแห่งศาสนาทุกองค์ ต้องการให้คนทุกคนในสากลจักรวาล เป็นคนคนเดียวกัน; อย่างที่มีโวหาร ในพระพุทธศาสนาเรา ว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

คนเกลียดวัด จง สอดส่องให้ถืกถงไป ถึงจิตใจของพระศาสดา แห่งทุกศาสนา ก็จะพบแต่ความหวังดี หวังที่จะช่วยเหลือทุกคน แล้วท่าน ก็มีปัญญา รวมอยู่ด้วยกับความเมตตา จึงทำหน้าที่แห่งศาสดาของศาสนา นั้นๆได้. คนเกลียดวัดจงรู้จักบุคคล ที่เรียกกันว่าพระศาสดาในโลกนี้ ในลักษณะนี้เถิด.

ที่ว่า พระสาสดาทุกพระองค์ เป็นผู้นำในทางวิญญาณ นั้นขอ ให้เข้าใจว่า มันเป็นหน้าที่โดยตรงของพระศาสดา เพราะว่าเรื่องของศาสนา นั้น เป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณ; ไม่ใช่เรื่องทำมาหากินอย่างธรรมดา สามัญ แต่เป็นเรื่องความหลุดรอดในทางจิตทางวิญญาณ; ให้คนที่มีกิน มีใช้ อิ่มหมีพีมันแล้ว หลุดรอดจากความทุกข์อีกชนิดหนึ่ง; คือ วิญญาณของเขาไปติดอยู่ในกิเลส ไปติดอยู่ในกองทุกข์. พระศาสดาเป็น ผู้นำ ให้ออกมาเสียได้ จากกองกิเลสและกองทุกข์ จึงได้ชื่อว่า เป็นผู้นำ ในทางวิญญาณ คนเกลียดวัดไม่เคยมองในแง่นี้ เขาไม่มองเห็นว่า พระ ศาสดาเป็นผู้นำในทางวิญญาณ. ขอให้มองกันเสียใหม่.

ที่นี้ ให้มองให้ลึกละเอียดลงไปในข้อที่ว่า :-

(ต่อไปเทปหยุดประมาณ ๑ นาที)

อีกอย่างหนึ่งนั้น คนเกลียดวัดรู้จักพระศาสดาแต่ชนิดที่เป็นบุคคล ไม่รู้จักพระศาสดาที่แท้จริง ซึ่งมิใช่บุคคล; ดังที่ พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสว่า แม้พระองค์จะปรินิพพานไปแล้ว ก็ยังมีสิ่งหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระศาสดา ตลอดไป. คนเกลียดวัดไม่รู้จักพระศาสดาในความหมายอันลึกซึ้งเช่นนี้; รู้จักแต่บุคคล ก็คิดเสียว่าพระศาสดาก็นิพพานไปหมดแล้ว เราจะไปเอา อะไรกับพระศาสดาเหล่านั้น เขาก็ไม่นับถือพระศาสดา. แต่ว่า พระศาสดา ที่แท้จริงนั้นมิใช่บุคคล คือระบบธรรมะวินัยแห่งศาสนานั้น ๆ มีไว้ อย่างไร มีอยู่อย่างไร นั้นคือพระศาสดาองคั่จริง.

พระศาสดาองค์จริงนี้อยู่ข้างหลังม่านเล็ก ๆ ของแต่ละคน, คือ ความโง่ของแต่ละคนเป็นเหมือนกับม่าน; แหวกม่านเสียสักนิดหนึ่ง เท่านั้น ก็จะพบพระศาสดา. ถ้าคนเกลียดวัด ยอมแหวกความโง่ของตน ออกไปเสียข้าง ๆ สักนิดหนึ่ง; เขาก็จะพบพระศาสดาที่ใหนก็ได้. เมื่อไร ก็ได้. คนเกลียดวัดทั้งหลาย อย่าได้โง่อีกต่อไป ว่าพระศาสดานั้นนิพพาน เสียแล้ว เราไม่รู้จะหากันที่ใหน.

ขอให้เขาเข้าใจลึกลงไป ถึงว่า พระศาสดา ก็ดี, สิ่งสูงสุดแห่ง ศาสนาเช่นพระเป็นเจ้า นั้นก็ดี, คือสิ่งที่เราทุกคนจะมีอยู่ตลอดเวลา และได้มีอยู่จริง. แม้คนนั้นจะโง่อย่างไร, หรือว่าคนเกลียดวัดนั้นจะเป็น มิจฉาทิฏฐิอย่างไร; คนเกลียดวัดก็ยังมีศาสนาหรือพระศาสดาอยู่ตลอดเวลา; หมายความว่าบุคคลผู้นั้นเขาสมัครเคารพรักเชื่อพึ่งสิ่งใด สิ่งนั้นก็คือพระเจ้า ของเขา:—

ถ้าคนเกลียดวัดเป็นทาสเงิน สมัครเคารพรักเงิน เขาก็ถือศาสนา เงิน, หรือว่าเงินเป็นพระเจ้าของเขา. หรือว่าเขาถือเอาสิ่งใดเป็นที่พึ่ง ว่าเป็นความรอดของเขาแล้ว สิ่งนั้นมันก็คือศาสนาของเขา; ฉะนั้น ถึงแม้ ว่าเขาจะโง่ สักเท่าไร, เขาจะเกลียดวัดสักเท่าไร; เขาก็ยังมีสิ่งซึ่งเขาเคารพ รักเชื่อพึ่ง ยึดถือเอาเป็นที่พึ่ง เป็นทางรอด นับตั้งแต่เงินเป็นต้นขึ้นไป.
คนเกลียดวัดทั้งหลาย อย่ามั่วคลานตัวมเตี้ยมอยู่ที่นี้, คืออย่าหลงแต่เรื่องเงิน เป็นพระเจ้า เป็นศาสนาเลย. จงรู้จักพระเจ้า หรือพระศาสนา หรือ พระศาสดา แห่งพระศาสนาให้สูงขึ้นไป.

พระเจ้า หรือพระศาสดานั้นจะพูดอย่างบุคคลก็ได้; ถ้ามีวิธีพูด อย่างบุคคล หรือมิใช่บุคคลก็ได้ คือเป็นระบบธรรมะ เป็นนามธรรม ทำ ที่พึ่งแก่บุคคล นี้ก็ได้. เดี๋ยวนี้เรามันรู้จักแต่ภาษาคนอย่างเดียว ไม่รู้จัก ภาษาธรรมเอาเสียเลย; เราจึงรู้จักแต่พระศาสดาชนิดที่เป็นคน ๆ พอตาย แล้วก็เลิกกัน ไม่อาจจะอยู่กับเราได้ตลอดมาจนถึงทุกวันนี้. เราโง่ถึง ขนาดนี้ เราจึงไม่รู้จักพระศาสดา ที่สามารถจะอยู่กับเราตลอดเวลา. ขอ ให้คนเกลียดวัดดูกันเสียใหม่ และรู้จักภาษาธรรมกันเสียบ้าง.

ที่มองกว้างออกไปกว่านี้อีก ก็ขอให้คนเกลี่ยดวัดเห็นชัดลงไปว่า สาสนาเป็นสมบัติรวมของโลกทั้งโลก. ในโลกนี้จะมีศาสนาสักกีศาสนา; ทุก ๆ ศาสนาร่วมกันเป็นสมบัติของโลก; คือของมนุษย์ในสากลจักรวาล. คนเกลี่ยดวัด ไม่ต้องแบ่งแยกเป็นศาสนานั้นนี้ เกลี่ยดศาสนานั้น ถือ ศาสนานี้ ด้วยความคิดเห็นของตัว; ขอมรับนับถือได้ทุกศาสนา, เลือก เอาธรรมะแห่งศาสนาใดได้ทุกศาสนา; ถ้าเป็นประโยชน์คือดับความทุกข์ ได้แล้วก็จงถือเอา, ทำให้เหมือนกับว่า ทุกศาสนาเป็นเพียงศาสนาเดี๋ยว ในโลก. นี้คนเกลี่ยดวัดไม่ยอมแตะต้อง ไม่ยอมสนใจ จึงไม่อาจจะเข้าใจ ข้อเท็จจริงอันนี้.

ที่นี้ มองดูให้เฉพาะให้เลบเข้ามา ก็จะเห็นว่า แต่ละคน ๆ นั้นเขามี สาสนา หรือ ชอบแต่ศาสนาที่จะทำให้เขาได้กำไรร้อยเท่าพันเท่า, คือ ศาสนาแห่งการขอร้อง อ้อนวอน ให้ได้ประโยชน์ ให้ได้บุญ ให้ได้ความ สุข ให้ได้ร่ำรวย ให้ได้สวย ให้ได้อะไรต่าง ๆ ซึ่งเป็นกำไรตั้งร้อยเท่าพัน เท่า; เขาชอบกันแต่ศาสนาอย่างนี้. คนเกลียดวัดทั้งหลาย ก็ดูเหมือน จะชอบกันแต่ศาสนาอย่างนี้ จึงไม่พบศาสนาตัวจริง, จึงยังคงเกลียดวัด ใน รูปแบบของศาสนาที่ไม่ช่วยให้รวยร้อยเท่าพันเท่า ให้ทันอกทันใจ.

อีกทางหนึ่ง เขาชอบศาสนาที่ส่งเสริมกามสุขัลลิกานุโยก.
ลองพึงให้ดีว่า คนพวกนี้ชอบศาสนาที่ส่งเสริมกามสุขัลลิกานุโยค: ความ
รู้สึกทางกาม คือทางเพศระหว่างหญิงกับชาย เรียกกันว่า กามคุณ คนชอบ
กันอยู่แล้วโดยสัญชาตญาณเป็นปกตินิสัย; พอศาสนาใหนมาเอ่ยขึ้นว่า
จะช่วยให้ได้อย่างนั้น หรือส่งเสริมความเป็นอย่างนั้น คนก็แตกติ่นกันถือ.
ในครั้งพุทธกาล ก็มีลัทธิกามสุขัลลิกานุโยค มาอยู่ในรูปของศาสนาก็มี,
เหลือตกทอดอยู่ในประเทศอินเดียจนถึงทุกวันนี้ก็ยังมี; แต่ต้องอยู่อย่าง
ช่อนเร้น เพราะว่ารัฐบาลก็ไม่ต้องการ. แต่คนเกลียดวัดจะ ชอบศาสนา
ที่ส่งเสริมกามสุขัลลิกานุโยค; ถ้าพูดให้ชัดก็เขาเอาสิ่งที่เรียกว่ากาม
นั้นแหละเป็นพระเจ้า หรือพระศาสนาของเขา เขายกเอาสิ่งที่เรียกว่า "กาม"
นั้นแหละมาทูนหวัไว้ ในฐานะเป็นศาสนาของเขา; นี่คนเกลียดวัด มีศาสนาอย่างนี้.

เราจะบอกแก่ท่านว่า ศาสนาที่แท้จริงนั้นมันต้องเป็นอย่างนี้ ถ้า พยายามชำระสะสางศาสนาผิด ๆ ของท่าน มาสู่ความถูกต้องอย่างนี้ แล้วก็ จะได้รับรสอันใหม่ รับอานิสงส์อันใหม่. ท่านจะชอบหรือไม่? ก็ลอง ไปคิดดู. นี่เราพูดกับคนเกลียดวัดอย่างนี้.

เรื่องที่ ๓. ไม่เข้าใจธรรมะ.

เรื่องถัดไปอีก ก็คือ เรื่องพระธรรม หรือธรรมะ คนเกลียดวัด ใม่ชอบธรรมะ อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าเขาเป็นคน เกลียดวัด ก็คือ เกลียด ว่าในวัดมีธรรม มีธรรมะนั่นเอง. เขาไม่รู้จักธรรมะ ก็เกลียด ธรรมะได้ ด้วยการสันนิษฐานเอา; พังไม่สัพท์ จับเอามากระเดียด ว่า ธรรมะนั้นจะเป็นเรื่องขัดคอชาวโลกไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง.

เราจะบอกแก่คนเกลียดวัดว่า ธรรมะนั้น คือระบอบของการ ประพฤติกระทำ ให้ถูกต้องกับความเป็นมนุษย์ของเรา ในทุกขั้นทุก ตอนแห่งวิวัฒนาการ; ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมหรือด้านเอกชน, ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตหรือเป็นด้านวิญญาณ, ธรรมะคือสิ่งนี้เท่านั้นไม่มีอื่น. เมื่อ เป็นอย่างนี้แล้ว คุณจะเกลียดธรรมะได้อย่างไร? คุณเป็นคนบ้าแล้วหรือ อย่างไร? เพราะว่า ธรรมะนั้นคือระบบการปฏิบัติที่ถูกต้อง สำหรับมนุษย์ทุกขั้น ทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา; แล้วคุณ จะเกลียดธรรมะได้อย่างไร.

ทีนี้ เราไม่มีโอกาสจะเผชิญหน้ากันกับคนเกลียดวัดโดยตรงในที่นี้ ก็จะต้องขอพูดต่อไป ว่า ธรรมะนั้นคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ; อธิบายให้คนเกลียดวัดพึ่งว่า ธรรมะนั้นคือเรื่องของธรรมชาติ, ธรรมะนั้นคือเรื่องทน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมขาติ, ธรรมะนั้นคือเรื่อง หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมขาติ, ธรรมะนั้นคือผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่นั้นสำเร็จ. ในที่นี้เราเฉ็งเอาข้อที่ ๓ คือ หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ให้ถูกต้องต่อกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือสิ่งที่เราจะต้องทำให้ถูกต้อง แล้วคุณจะไปเกลียดธรรมะให้เป็นบ้า เองไปทำไม ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ที่เราจะต้องปฏิบัติให้ ถูกต้องและครบล้วน แล้วคุณจะไปเกลียดให้บ้าไปทำไม.

ขอให้ถือว่า ธรรมะนั้นต้องมีในทุกสิ่ง การศึกษาก็ดี การเมืองก็ดี การเสรษฐกิจก็ดี; แม้ที่สุดแต่ความฉลาดเฉลียวเฉพาะคน มันก็ต้องมี ธรรมะเข้าไปประคับประคองอยู่ทั้งนั้น. การศึกษาที่ขาดธรรมะ ก็เป็นการ ศึกษาที่ทำลายโลก, การเมือง การเศรษฐกิจ ที่ไม่มีธรรมะ มันก็คือทำประเทศ ให้ฉิบหาย, ความฉลาดส่วนบุคคลที่ไม่มีธรรมะก็ทำให้ทำสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ แก่ใคร แล้วก็เป็นโทษแก่ทุกคน. ฉะนั้นจึงถือว่า ขาดธรรมะเสียเมื่อใด ถืจะมีแต่สิ่งเลวร้าย, หรือสภาพที่เลวร้ายอยู่โดยทั่ว ๆ ไป; นี้คุณจะเกลียด ธรรมะไปถึงใหน.

ธรรมะนั้นเป็นแสงสว่างทางวิญญาณ; จิตใจอาศัยธรรมะเป็น แสงสว่าง, ตะเกียงก็ไม่เป็นแสงสว่างแก่จิตใจได้ ดวงอาทิตย์สักร้อยดวงพัน ดวง ก็ไม่เป็นแสงสว่างแก่จิตใจได้. แต่กฎแห่งธรรมชาติ หรือ สัจจธรรม ทั้งหลาย สามารถเป็นแสงสว่างแก่จิตใจ, ให้จิตใจเดินไปถูกทาง แล้วก็ ไม่มีปัญหาอะไรเหลือ. นี่แหละขอให้มองเห็นเถอะว่า ธรรมะหรือแสงสว่าง ทางวิญญาณนั้น มีความจำเป็นสักเท่าไร. คนเกลียดวัดทั้งหลาย จงคิดดู เสียใหม่.

เรื่องที่ ๔. ไม่เข้าใจเรื่องโลกุตตระและนิพพาน.

ทีนี้ ก็มาถึง เรื่องที่ ๔ เรื่องโลกุตตระและนิพพาน. คน เกลียดวัด ไม่รู้เรื่องโลกุตตระ, ไม่รู้เรื่องนิพพาน ได้ยืนเข้าก็สั่นหัว. คน เกลียดวัดเขาหาว่า เรื่องโลกุตตระนั้นเอามาให้ชาวบ้านไม่ได้, เอาเรื่อง โลกุตตระเรื่องนิพพานมาให้ชาวบ้าน ก็จะเอามาทำความฉิบหายให้แก่ชาว-บ้าน; อย่าเอาเข้ามาสอน, อย่าเอาเข้ามาพูด.

คนเกลียดวัดบางคนก็พูดว่า เรื่อง โลกุตตระ, นิพพานเป็นต้น นั้น เอามาประพฤติพร้อมกันกับการทำมาหากิน อยู่ในโลกนี้ไม่ได้. นี้มันก็เป็นความเข้าใจส่วนตัวของคนเกลียดวัด เป็นการลืมตาโง่, แล้วก็พูด ออกมา. เขาลืมตาอยู่แท้ ๆ มองเห็นอะไรอยู่แท้ ๆ ก็ยังโง่ได้; แล้วก็พูด ออกมาว่า เรื่องโลกุตตระนั้นเอามาร่วมกับเรื่องโลกิยะในบ้านในเมืองไม่ได้. นี่เขา ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า โลกุตตระ และเขา เกลียดสิ่งที่เรียกว่าเป็น โลกุตตระ อยู่เป็นต้นทุน เป็นเดิมพันอยู่ตลอดเวลา. เราจะบอกให้เขารู้ว่า คนเกลียดวัดทั้งหลายเอ๋ย, ท่าน จงเข้าใจ กันเสียใหม่ว่า โลกุตตรธรรมนั้นคือยาระงับพืบ ในเมื่อโลกิยธรรมมัน เกิดเป็นพิษขึ้นมา. โลกิยธรรมเรื่องทำมาหากิน เรื่องได้ผล เรื่องเสวยผล เรื่องบ้านเรื่องเรือน เรื่องลูกเรื่องเมีย เรื่องสามือะไรก็ตาม, นี้รวมๆเรียก ว่าเรื่องโลกิยธรรม.

ถ้าโลกิยธรรมมันเกิดเป็นพิษขึ้นมาเมื่อใด ไม่มีอะไรที่จะระงับพิษ นั้นได้ นอกจากเรื่องโลกุตตรธรรม; แล้วในโลกนี้มันจะมีได้อย่างไรที่เต็ม ไปด้วยโลกิยธรรมแล้วจะไม่เกิดเป็นพิษขึ้นมา. ฉะนั้น จงคิดดูเถอะว่า มัน มีอะไรที่จะต้องเกิดเป็นพิษขึ้นมา: เช่น ค้าขายขาดทุน ลูกตาย เมียตาย ผัวตาย เด็ก ๆ สอบไล่ตก อุบัติเหตุอย่างนั้นอย่างนี้ ถูกขโมยอย่างนั้นอย่างนี้ มันล้วนแต่เป็นสิ่งที่ต้องมีในโลกนี้ ในหมู่โลกิยธรรมทั้งหลาย อย่างนี้เรา เรียกว่า เมื่อโลกิยธรรมมันเป็นพิษขึ้นมา; แล้วอะไรจะระงับพิษเหล่านั้น ให้คนอยู่เป็นปกติได้ โดยที่ไม่ต้องเป็นบ้า ไม่ต้องเป็นโรคเส้นประสาท หรือไม่ต้องแก้แค้นให้กลายเป็นอันธพาลไปเสียเอง.

เราจึงสรุปความว่า โลกุตตรธรรมนี้มีไว้เผชิญหน้ากับโลกิขธรรม เมื่อมันเกิดเป็นพิษขึ้นมาให้ทันเวลา. โลกิยธรรมเป็นพิษขึ้นมาเมื่อไร ต้องเอาโลกุตตรธรรม เสือกเข้าใส่หน้ามัน ให้ทันแก่เวลา ในที่นั้นในเวลา นั้น มันจึงจะหยุดร้องให้, หรือว่าหยุดฆ่าตัวตาย, หรือว่าหยุดทำอะไรผิดๆ เลวๆ; ฉะนั้น จง เตรียมโลกุตตรธรรมไว้ ในฐานะเป็นยาระงับพิษ, เตรียมไว้ให้พร้อม. เหมือนอย่างกับเราเตรียมยา แก้ปวดหัว ปวดท้อง อะไร ต่างๆไว้พร้อม พอเกิดโรคนี้ขึ้นมาเราก็กินได้ทันเวลา. ขอให้ คนเกลียด วัด จงเตรียมยาโลกุตตรธรรม หรือเรื่องของ พระนิพพาน นั้น ไว้ให้ทัน เวลา จะได้ใช้เผชิญหน้ากับโลกิยธรรมที่เกิดเป็นพิษ.

ที่เราเรียกว่า โลกุตตระ แปลว่า เหนือโลก นั้น ก็เพราะว่ามัน ระงับ โลกิยะได้ อย่างที่ชาวบ้านเรียกว่าชะมัดหรือชะงัด. ธรรมะนี้ได้ชื่อว่า โลกุตตรธรรม ก็เพราะว่าระงับพิษของโลกิยะได้ชะมัดหรือชะงัด; ถ้าไม่ อย่างนั้นไม่เรียกว่าโลกุตตรธรรมให้เสียเวลา ให้เสียชื่อ.

คนเกลียดวัดต้องรู้ไว้ว่า คำว่า "นิพพาน" นั้นแปลว่า เย็น; ฉะนั้น เมื่อใดมันร้อนขึ้นมา ก็ขอให้มีความเย็น สำหรับจะหยุดความร้อนนั้นเสีย. เรา ศึกษาเรื่อง นิพพาน ไว้ให้เพียงพอ ว่ามัน มีใจความสำคัญคือเย็น ไฟกิเลส และ ไฟทุกข์ มัน ร้อน; พอนิพพานเข้ามามันก็ดับ แล้วมันก็เย็น. ฉะนั้น เรา จะต้องรู้จักพระนิพพาน ในฐานะเป็นเรื่องเย็น; พอร้อนเกิดขึ้น ก็เสือก เอาเย็นนี้เข้าไปใส่หน้าความร้อน ให้ความร้อนนั้นระงับดับหายไป; เรื่องโลกุตตระและนิพพาน มีความหมายอย่างนั้น.

แล้วก็ให้รู้ต่อไปว่า ที่คน ทุกคนส่วนมากเป็นปกติอยู่ได้ ไม่เป็น บ้า ไม่เป็นโรคประสาทอยู่ทุกวันนี้ ก็ เพราะพระคุณของธรรมะ หรือ โลกุตตรธรรม นั้นเอง; แม้ว่าไม่เต็มขนาด มันก็เป็นสัดส่วนที่พอสมควร กัน. แต่ว่าเขาไม่รู้สึกตัว ว่าหลายๆคนที่นี่ก็ตาม ไม่เป็นโรคประสาท ไม่เป็นบ้า อะไรมาบ้องกันไว้? ก็คือโลกุตตรธรรมหรือพระนิพพานใน พระพุทธศาสนา ที่เรามีอยู่โดยไม่รู้สึกตัว, หรือแม้จะเรียกว่ามีอยู่โดยธรรมชาติก็ได้ ช่วยบ้องกันไว้ไม่ให้ต้องเป็นบ้า. ถ้าเราปล่อยไปตามอารมณ์ที่

มากระทบ : ให้รักมากก็เป็นบ้า, ให้โกรธมากก็เป็นบ้า, ให้เกลียดมากก็ เป็นบ้า, ให้กลัวมากก็เป็นบ้า, เรามีสติปัญญา ที่จะสลัดสิ่งเหล่านี้ออกไป เสียตามสมควร; ดังนั้นเราจึงไม่เป็นบ้า หรือ ไม่เป็นโรคประสาท รอด อยู่ได้เพราะอำนาจของสิ่งที่เรียกว่า พระนิพพาน หรือ โลกุตตรธรรม.

เดี๋ยวนี้ คนเกลียดวัดไม่รู้จักพระนิพพาน ในลักษณะอย่างนี้; รู้จัก พระนิพพานแต่ในภาษาคน. หรือว่าพูดกันตามแบบศาลาวัด ไม่รู้ว่าพระ นิพพานนั้นคืออะไร; แล้วเขาก็พูดเลยเตลิดไป ว่าพระนิพพานนั้นอยู่ สุดกู่, ต้องตายไปแล้วอีกกี่ร้อยชาติ พันชาติ หมื่นชาติ กี่กัปป์กี่กัลป์ก็ไม่รู้ จึงจะบรรลุถึงนิพพาน. นี่เป็นเรื่องของคนไม่รู้เขาพูด; คนเกลียดวัดก็ พลอยไม่รู้ แล้วจับเอาไปยึดถือก็พลอยเชื่อไปตามคนเหล่านั้น.

ที่จริงนิพพาน ไม่ได้อยู่สุดกู่; อยู่ที่นี่และเดี๋ยวนี้ อาจจะหา พบได้ทุกคราว ที่มีความทุกข์เกิดขึ้น. เมื่อใดมีความทุกข์เกิดขึ้น ดับทุกข์นั้นลงไปเสียได้เท่าไร ก็เป็นนิพพานเท่านั้น; ฉะนั้น นิพพาน ก็อยู่ตรงที่ความดับทุกข์ จะเรียกให้กว้างก็เรียกว่า อยู่ในวัฏฏสงสารนั้นเอง, มีวัฏฏสงสาร, มีความทุกข์เมื่อไร, คนฉลาดก็จะหา พบนิพพานได้ ที่นั้น คือดับความทุกข์นั้นเสีย. วัฏฏสงสาร หรือ ความทุกข์ นี้ก็ อยู่ในคน นี้เอง. ในคนคนหนึ่ง ซึ่งมีร่างกายยาวประมาณวาหนึ่งนี้ มันมีความทุกข์; แล้วก็ ดับทุกข์ได้ที่ความทุกข์ มันก็ อยู่ในคนด้วยกัน มันสำเร็จด้วยการ ปฏิบัติของคนคนนั้น.

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสว่า ความทุกข์ ก็ดี เหตุให้เกิดความทุกข์ ก็ดี ความดับสนิทแห่งความทุกข์ ก็ดี ความดับสนิทแห่งความทุกข์ ก็ดี ตกาดบัญญัติไว้ในกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้ ซึ่งยังมีทั้งสัญญาและใจ. หมาย ความว่ากายที่ยังเป็น ๆ ไม่ใช่กายที่ตายแล้ว; ในกายตายแล้ว มันไม่มี อะไรอย่างนี้ได้. ใน กายที่ยังเป็น ๆ มีสัญญาและใจนี้ มีทั้งความทุกข์ ทั้งเหตุ ให้เกิดทุกข์ ทั้งความดับทุกข์ และทางให้ถึงความดับทุกข์.

คนเกลียดวัดไม่เคยได้ยินอย่างนี้; ถึงแม้ได้ยินก็ไม่เข้าใจ. ฉะนั้นขอให้มีความรู้อันถูกต้องเสียใหม่ ว่า นิพพานนี้หาพบได้ในกายนี้; เมื่อมีความทุกข์, มีความทุกข์เมื่อไร ก็ทำให้มันดับลงไป ก็จะเป็นนิพพานเมื่อนั้น เท่านั้น ตามสมควรแก่เรื่องนั้น ๆ ไม่ต้องรอด่อตายแล้วอีกกี่กปัปกี่กัลป์. เขา จะต้องมีนิพพานให้ทันท่วงที่ เมื่อลูกตาย เมียตาย ผวตาย, หรือว่า เด็ก ๆ เขาสอบไล่ตก, หรือว่ามีอะไรเป็นอุบัติเหตุอันใหญ่ยิ่งเข้ามาครอบงำ, เขาจะต้องหาพบนิพพานใด้ที่นั่น; มิฉะนั้นเขาจะเป็นบ้า, มิฉะนั้นเขาจะ เป็นโรคเส้นประสาท, หรือมิฉะนั้นเขาจะฆ่าตัวตายเติมเข้าไปอีก, นี่นิพพาน อยู่ที่นี่ และเราไม่เป็นบ้าอยู่ได้ทุกวันนี้ ก็เพราะความคุ้มครองของพระ นิพพาน.

ถ้าเรารู้เรื่องโลกุตตระ ในฐานะเป็นยาระงับพิษ เมื่อโลกิยะเป็น พิษโดยทำนองนี้แล้ว ก็ไม่มีอะไรที่จะเป็นเรื่องของการสูญเสีย; จะไม่มี อะไรที่เป็นเรื่องของความทุกข์, สามารถจะเปลี่ยนความทุกข์ให้กลายเป็น เรื่องของไม่ทุกข์, เปลี่ยนเรื่องสูญเสียให้เป็นเรื่องได้กำไร, เปลี่ยนเรื่องร้าย ให้กลายเป็นดี, เปลี่ยนศัตรูให้กลายเป็นมิตร, เปลี่ยนอุปสรรคให้กลายเป็น การศึกษาที่ดีที่สุด จนกระทั่งพูดได้ในที่สุดว่า ดูให้ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย. ถ้า เขา รู้เรื่องพระนิพพานเรื่องโลกุตตระดีแล้วจะไม่มีอะไรเสีย : สูญเสีย อะไรลงไป ก็เป็นการศึกษา, ความเจ็บความไข้ ก็กลายเป็นการศึกษา, แม้ แต่ความตายจะมาถึง ก็กลายเป็นสิ่งมาทำให้ฉลาด. ฉะนั้น ความรู้เรื่องโลกุตตระ และ เรื่องนิพพานนั้น เป็นของที่มีค่าสูงสุด อย่ามวเกลียดอยู่ เลย. คนเกลียดวัดทั้งหลายเอ๋ย, จงเข้าใจโลกุตตระและนิพพานกันอย่างนี้.

เรื่องที่ ๕. ไม่รู้เรื่องภาษาคน, ภาษาธรรม.

ทีนี้ มาถึง เรื่องที่ ๕ ที่จะพูดกับคนเกลียดวัดต่อไป คือเรื่องภาษา
คน ภาษาธรรม. ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า คนเกลียดวัดนั้นรู้แต่เรื่อง
ภาษาคน; ไม่รู้เรื่องภาษาธรรม เดี๋ยวนี้มาพูดให้คนเกลียดวัดรู้เรื่องภาษา
ธรรมกันเสียบ้าง, พูดตั้งแต่ชั้นเด็กอมมือไปเลย. เด็กอมมือเขาก็ไม่ค่อย
รู้ภาษาธรรม รู้แต่ภาษาคน. ครูบาอาจารย์ก็สอนเขาแต่เรื่องภาษาคน
ไม่ได้สอนเรื่องภาษาธรรม. ฉะนั้น เด็ก ๆ จึงรู้เรื่องแต่เรื่องภาษาคน ไม่ค่อย
รู้เรื่องภาษาธรรม.

นี้ ตัวอย่างที่ ๑ เราก็จะบอกเขาว่า ถ้าพูดโดยภาษาคน พระพุทธเจ้า นั้นนิพพานแล้ว คือ ตายแล้ว เผาแล้วเหลือแต่กระดูก; แต่ถ้า พูดภาษาธรรม จะพูดว่า พระพุทธเจ้าไม่ตาย, ไม่รู้จักตาย อยู่กับเราตลอดกาลทุกเมื่อ ในที่ ทุกแห่ง. คนเกลียดวัดลองคิดดู คนเกลียดวัดลองพึ่งดูว่า ถ้าพูดภาษาคน พระพุทธเจ้าตายแล้ว เผาแล้ว ไม่มีอะไรแล้ว; แต่ถ้าพูดโดยภาษาธรรม พระพุทธองค์ยังอยู่กับเรา ทุกเวลาและทุกแห่ง.

คนเกลียดวัดคงจะไม่ยอมเชื้อ หาว่าพูดเอาเองก็ต้องพูดกันต่อไป อีกสักหน่อย จะอ้างบาลีมาให้เขาพึงก็ได้ คือให้เขามองเห็นว่า พระพุทธเจ้า พระองค์จริงในภาษาธรรมนั้นเป็นอย่างไร, ทำไมไม่รู้จักตาย, แล้วทำไมมา อยู่กับเรา มาอยู่ที่ใหน? มาอยู่ในหัวใจเรา. พระพุทธเจ้าพระองค์จริง ที่ ไม่รู้จักตาย และไม่ถูกเผานั้น อยู่ในหัวใจเรา; ไม่เที่ยวเดิน อยู่ตามถนน หนทาง จนมีคนปากจัดพวกหนึ่ง มันกล้าพูดว่า ถ้าเห็นพระพุทธเจ้า เที่ยว มาเดินอยู่ตามถนนแล้ว ช่วยกันตีเสียให้ตาย เพราะว่านั้นไม่ใช่พระพุทธเจ้า จริง. พระพุทธเจ้าจริง ไม่มาเดินเพ่นพ่านอยู่ตามถนน; แต่ อยู่ใน หัวใจของคน อย่างนี้เป็นต้น.

ภาษาคน กับ ภาษาธรรม มัน ต่างกัน อยู่ถึงอย่างนี้ มันมากหรือ น้อย ก็ไปคำนวณดูเถิดว่าถ้าภาษาคนนั้น พระพุทธเจ้าตายแล้ว; ถ้าภาษา ธรรมนั้น พระพุทธเจ้ายังไม่รู้จักตาย และยังอยู่กับเรา.

ที่นี้ พูด ภาษาคนภาษาธรรม ในเรื่องอื่น ๆ ต่อไปอีก, ตัวอย่าง
ที่ ๒ เช่น เรื่องพระศาสนา. ภาษาคน เขาพูดว่า ศาสนาคือคำสั่งสอน; เหมือน
ที่เด็ก ๆ ในโรงเรียนก็เรียน แล้วครูก็สอนว่า ศาสนาคือคำสั่งสอน บางทีเขา
เขียนอยู่ในใบลาน พิมพ์อยู่เป็นสมุดเล่มในหนังสือตู้พระไตรปิฎก, ศาสนา
แปลว่าคำสั่งสอน นี้ภาษาคน. แต่ถ้า ภาษาธรรม ศาสนาคือระบบปฏิบัติที่
ดับทุกข์ได้; ต้องเป็นตัวการปฏิบัติที่ปฏิบัติอยู่; ไม่ใช่เป็นแต่เพียงคำ

ส่งสอน, แล้วปฏิบัติอยู่นั้นต้องถูกต้อง คือดับทุกข์ได้. ศาสนาคือระบบ ปฏิบัติ ที่กำลังปฏิบัติอยู่ และดับทุกข์ได้; นั้นคือตัวศาสนา.

ใครจะมีศาสนาหรือไม่มีศาสนา ขอให้ดูกันที่ตรงนี้ : ถ้า มีแต่ ความรู้เรื่องปริยัติเรื่องคำสั่งสอน ก็มีศาสนาในภาษาคน ไม่ใช่ ภาษาธรรม ; ยัง เกือบจะใช้อะไรไม่ได้ในทางดับทุกข์. แต่ถ้ามี ศาสนาที่แท้จริง มีระบบ ปฏิบัติอยู่ที่กาย ที่วาจา ที่จิต ถูกต้องอยู่ ความทุกข์เกิดไม่ได้, หรือความ ทุกข์ที่มีอยู่หายไป. นี้คือตัวศาสนาที่ถูกต้อง ตามภาษาธรรม.

ทีนี้ ตัวอย่างที่ ๓ จะพูดถึงคำว่า พระ ในภาษาคน กับ ภาษาธรรม ต่อไปอีก. ภาษาคน ก็พูดว่า พระอยู่ที่วัด; เหมือนเด็ก ๆ อมมือมันพูดว่า พระอยู่ที่วัด, คนแก่หัวหงอกแล้วก็ยังพูดอย่างนี้ นี่ก็พูดกันอย่างภาษาคน ของเด็ก ๆ. ถ้าพูด ภาษาธรรม ที่แท้จริง มันก็ว่า พระอยู่ในเรา; ถ้าไม่มา อยู่ในเรา อย่าไปเรียกว่าพระให้มันป่วยการ มันใช้อะไรไม่ได้.

ถ้าพระยังอยู่นอกเรา นั้นไม่ใช่พระดอก เพราะไม่มีประโยชน์ อะไรแก่เรา. ต่อเมื่อ พระมาอยู่ในเรา มีคุณธรรมอันประเสริฐดับทุกช์ ได้ นั้นจึงจะเรียกว่า พระ แล้วก็อยู่ในเรา, เรารู้สึกหรือเราเห็นด้วยใจ. ถ้าอยู่ข้างนอกไม่มี, เรียกว่าไม่มี, มีค่าเท่ากับไม่มี; เพราะฉะนั้นจึงไม่มี ทางที่จะพูดว่า พระอยู่ข้างนอก. เราไปรู้ของเขาไม่ได้ ของคนอื่นเราไปรู้ของเขาไม่ได้. เราจะรู้ได้แต่ที่มีอยู่ในใจของเรา, ฉะนั้น พูดให้ถูกต้องโดยภาษาธรรม ก็ต้องพูดว่า พระอยู่ในเรา. ถ้าพูดว่า พระอยู่ที่วัด เป็น เรื่องของภาษาคน ภาษาคนโง่ ไม่รู้ธรรมะเลย.

ทีนี้ *ตัวอย่างที่ ๔* พูดถึงคำว่า *พระเจ้*า ถ้าเป็น ภาษาคน เขาก็เข้าใจ กันว่า *พระเจ้ามีความรู้สึกเหมือนกับคน* : โกรธก็ได้ รักก็ได้ อะไรก็ได้, เรา ต้องประจบพระเจ้ากันเกือบตาย; นี่พระเจ้าในภาษาคนเป็นอย่างนั้น.

พระเจ้าในภาษาธรรมนั้น คือ อำนาจตามธรรมชาติ อันหนึ่ง ซึ่งมี อำนาจทุก ๆ อย่าง; ตามที่เขาพูดกันว่า พระเจ้าจะต้องมี อำนาจการสร้างโลก ุธธ นีขึ้นมา, อำนาจการควบคุมโลก นี้ไว้ให้เป็นระเบียบ, อำนาจยุบเลิก โลกนี้เสีย เป็นคราว ๆ คอยดูอยู่ในที่ทุกแห่ง ให้ทุก ๆ อย่างเป็นไปอย่างถูกต้อง ตาม กฎของกรรมหรือตามกฎของอิทัปบัจจยตา; อย่างนี้ไม่ต้องเป็นคน ไม่ต้อง มีหวั หู ดืน มือ อย่างคน. แต่ต้องเป็นอย่างพระเจ้า. ที่นี้ จะเป็นอะไร เราก็พูดไม่ได้บรรยายไม่ได้ มันต้องเป็นอย่างพระเจ้า ไม่ใช่เป็นอย่างคน. พระเจ้าในภาษาธรรม ซึ่งเราจะเรียกกันว่า *เป็นกฎของธรรมชาต*ิ มีลักษณะเป็น นามธรรมยิ่งกว่าเป็นนามธรรม; ยิ่งกว่านามธรรมหมายความว่า มันเป็น อสังขตะ. ไม่ต้องมือะไรปรุงแต่ง; อย่างนี้เรียกว่า เป็นนามธรรมยิ่งไป กว่านามธรรม; นามธรรมตามธรรมดานนั้นก็เป็นสังขตะ ฉะนั้น พระเจ้า เป็นอะไรอันหนึ่งก็ไม่รู้; เราบรรยายไม่ได้, เราพูดไม่ได้, พูดได้แต่สรุป ความว่า เป็นอำนาจอันหนึ่ง มีอำนาจ ทำหน้าที่สมบูรณ์ ตามแบบที่พูด กันไว้ว่า พระเจ้านั้นทำอะไรได้บ้าง. นี่พระเจ้าในภาษาธรรม. ถ้าพระเจ้า ในภาษาคน ก็เหมือนกับที่เขาวาดเป็นรูปภาพให้ลูกเด็ก ๆ ดู ให้อ้อนวอน ให้บวงสรวง ให้อะไรกันไปตามเรื่อง, หรือปั้นเป็นรูปบั้นก็มี.

นี่ คนเกลียดวัด นี้ก็เหมือนกับเด็กอมมือ รู้จักพระเจ้าแต่ใน ภาษาคน ไม่รู้จักพระเจ้าในภาษาธรรม จึงไม่เข้าถึงพระเจ้าในภาษา ธรรม, จึงไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากการมือยู่ของพระเจ้า.

ทีนี้ ตัวอย่างที่ ๕ ก็จะดูไปยังเรื่องอีกเรื่องหนึ่งซึ่งคนเขาพูดกันมาก ที่สุด คือ *เรื่องนรกเรื่องสวรรค*์. เรื่อง *นรก* นี้ก็จะต้องใช้คำว่าอบาย, อบาย ทั้ง ๔ คือ *นรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย*.

คนเกลียดวัดก็เลยสุมหัวพูดกันอยู่แต่พวกคนโง่ด้วยกัน ว่านรกอยู่ ใต้ดิน มีหม้อ มีไฟ มีอะไรก็ตามแต่จะพูด; นั้นเป็นภาษาคน. แต่ถ้า ภาษาธรรม นรกหมายถึงความร้อนใจ ในขนาดนั้น นรก คือความร้อนใจ ในขนาดที่ถูกต้ม ถูกเผา ถูกทีม ถูกแทง ถูกอะไรก็ตาม, มันเป็นความร้อนใจ ขนาดนั้น, แล้วได้รับอยู่ทุกวัน ทำไมไม่เห็น, ทำไมไม่มองดู, ไปหวังแต่ สิ่งที่ยังไม่มาถึง แล้วมันก็ไม่จำเป็นสำหรับเรา เพราะว่าเราไม่ได้ทำความชั่ว. เราควรจะรู้จักนรก ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่านรกอยู่ที่นั้น : เมื่อใดตาทำผิด ก็เป็นนรกที่ตา, เมื่อใดหูทำผิดก็เป็นนรกที่ลิ้น, เมื่อใดจมูกทำผิดก็เป็นนรกที่จุ้ม, เมื่อใดลิ้น ทำผิด ก็เป็นนรกที่ลิ้น, เมื่อใดผิวหนังทำผิด ก็เป็นนรกอยู่ที่ผิวหนังทั้งตัว, เมื่อใดใจทำผิด ก็เป็นนรกอยู่ที่ฝึจ, นรกในภาษาธรรมเป็นอย่างนี้.

ทีนี้ เปรต ในภาษาคน เขาว่ารูปร่างอย่างนั้นน่าเกลียด น่ากลัว หิว ผอม, กินเลือด กินหนองของตัวเองนี้ก็ตามใจ. แต่*ในภาษาธรรม* เรา หมายถึง ความหิวด้วยอำนาจกิเลสตัณหา ที่มีอวิชชามากเกินไป; มีรูปร่างหน้า ตาอย่างคน ๆ จนดูไม่รู้จักว่าใครนั้นแหละ มันอาจจะเป็นเปรตอยู่ในภายใน เพราะมีกิเลสที่เป็นเหตุให้หิวอย่างนั้นอยู่ก็ได้. นี่เปรตในภาษาธรรมเป็น อย่างนี้ แล้วระวังให้ดี มันจะเป็นได้ง่าย เป็นได้ไม่ทันรู้ตัว. เปรตอย่าง ที่เขาพูดกันนี้ ไม่รู้อยู่ที่ใหน แล้วก็ไม่เกี่ยวกับเราก็ได้. แต่เปรตที่มัน เกี่ยวกับเรานั้นก็คือ กิเลสความหิวของเราเอง เกิดขึ้นถึงที่สุดแล้วมันก็ทำ ให้เป็นเปรต นี่คือเปรตในภาษาธรรม.

ทีนี้ เคร่จฉาน, คำนี้ เดรจฉาน เอา เครจฉานตามทุ่งนา วัวควาย เป็นต้น นั้น ภาษาคนพูด. เตร่จฉานในภาษาธรรม ก็คือ ความโง่อย่างสัตว์ เคร่จฉาน. ที่ใครคนใดคนหนึ่งกำลังโง่ ที่นั่งอยู่ที่นี่ ลองโง่อย่างสัตว์ เดรจฉาน มันก็เป็นสัตว์เดรจฉานขึ้นมาทันที. นี้เรียกว่า เดรจฉานใน ภาษาธรรม.

ที่นี้ อสุรกาย ก็ เป็นผีขนิดหนึ่ง ภาษาคน เขาพูดกันว่าอย่างนั้น ไม่เห็นตัว คอยหนีอยู่เรื่อยไม่ให้เห็นตัว. ถ้า ภาษาธรรม เราพูดว่า ความขลาด ที่ไม่กล้าเผชิญหน้ากับใคร นี้เป็นอสุรกาย. เมื่อเรากลัว เราไม่กล้าเผชิญหน้า กับใคร เราไม่อยากให้ใครเห็น; นี้คืออสุรกายในภาษาธรรม ระวังให้ดี; แล้วคนก็มีความประหม่ากลัวตัวสั่นอยู่บ่อยๆ เขาวานมาทำนี้ที่ก็ไม่กล้าทำ หนีไปเสีย; เพราะว่ามันมีความกลัว ไม่มีความสามารถที่ทำให้กล้าหาญ.

นี้เป็นอบาย ที่เราเปรียบเทียบกัน ในภาษาคนกับภาษาธรรม; แต่แล้วเราก็ไม่ได้ยกเลิกอบายในภาษาคน ไว้ให้คนเกลียดวัด หรือไว้ให้คน แบบเดี๋ยวกับคนเกลียดวัด รักษาเอาไว้สำหรับพวกเขาในความคิดนี้กของเขา. แต่เรามองเห็นอบาย ในภาษาธรรมอย่างนี้แล้ว ระมัดระวังบื้องกันไม่ให้เกิด ขึ้นได้แก่เรา เราก็ไม่ตกอบาย.

นี่ตัวอย่างที่ว่า ภาษาคนกับภาษาธรรมที่คนเกลียดวัดรู้, หรือยัง ไม่รู้, หรือไม่อาจจะรู้, เราก็จะบอกให้คนเกลียดวัดสนใจ เลื่อนชั้นตัวเอง กันเสียบ้าง; อย่ามัวรู้กันอยู่แต่ภาษาคน. แม้คำพูดอื่นๆก็ควรจะรู้กัน ในทำนองนี้ให้ยิ่งๆ ขึ้นไป;

ตัวอย่างที่ b เช่นคำว่า ชีวิต นี้ ในภาษาคน ก็หมายถึง เนื้อหนังยัง สดๆ อยู่ ยังไม่ตาย; แต่ถ้าใน ภาษาธรรม หมายถึง ความไม่ตายของพระนิพพาน ของอมตธรรม. นั้นจึงจะ เรียกว่าชีวิตนิรันดร; ไม่ใช่ชีวิตเนื้อหนังสดๆ เหมือนต้นไม้ สัตว์ บุคคล ยังสดยังเป็นอยู่ ก็เรียกว่าชีวิต นั้นมันชีวิตใน ภาษาคน. ถ้าชีวิตแท้จริงในภาษาธรรม ก็หมายถึงอมตธรรมหรือความ เป็นนิรันดร ของโลกุตตรธรรมของพระนิพพาน; เมื่อบรรลุถึงธรรมะ นั้นแล้วเรียกว่าไม่ตาย คนนั้นไม่ตาย เพราะคนนั้นบรรลุถึงอมตธรรม.

หรือ ตัวอย่างที่ ๑ ถ้าพูดว่า ความตาย ภาษาคน ก็หมายถึง ตายแล้ว ใส่โลง ไปเผา ไปผั้ง ตามเรื่อง นี้เรียกว่าความตาย. แต่ถ้าเป็น เรื่องของ ภาษาธรรม แล้ว หมายถึง ความดีความงามสำหรับความเป็นมนุษย์นั้น มันหมด สิ้นไปไม่เหลืออยู่, ไม่มีความเป็นมนุษย์เหลืออยู่ เรียกว่า ความตาย. หรือ จะพูดเป็นภาษาปรมัตถธรรมที่ละเอียด ก็ว่าเมื่อตัวกูเกิดขึ้นในใจเรียกว่า ความเกิด เมื่อตัวกูดับไปในใจ เรียกว่า ความตาย ตัวกูมันเกิด - ตาย เกิด

- ตาย เกิด - ตาย อยู่วันหนึ่งไม่รู้กี่สืบครั้ง ไม่รู้กี่ร้อยครั้ง อย่างนี้ก็ได้ เรียก ว่าความเกิด ความตาย ในภาษาธรรมด้วยเหมือนกัน.

ทีนี้ ตัวอย่างที่ ๘ ดูเป็นอันสุดท้ายว่า ความเป็นคน นี่เป็นอย่างไร ในภาษาคน ถ้า เกิดมาจากคนก็เป็นคนทั้งนั้น เว้นแต่มันเกิดมาจากสัตว์เดรจิฉาน มันจึงไม่ใช่คน ภาษาคนก็ถือว่า ถ้าเกิดมาจากพ่อแม่ มีรูปร่างอย่างนี้ก็เรียกว่า เป็นคน; แต่ความเป็นคนอย่างนี้ ยังไม่ตรงตามความมุ่งหมายของคำว่า มนุษย์; ต้องเกิดอีกครั้งหนึ่ง คือมีจิตใจสูง มาทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้มันจิตใจสูง สมแก่นามว่ามนุษย์ มีจิตใจสูงที่กิเลสและความทุกข์ครอบงำ ไม่ได้ จึงจะเรียกว่าเกิดมาเป็นคนที่แท้จริง. นี่เกิดมาเป็นคนหรือความ เป็นคน ในภาษาคนก็อย่างหนึ่ง, ในภาษาธรรมมันก็อีกอย่างหนึ่ง.

คนเกลียดวัดทั้งหลายจงเข้าใจไว้ให้ดี ๆ ว่า ภาษาคน ภาษาธรรมนี้ มีความสำคัญมาก ที่พวกคุณจะต้องศึกษาให้เข้าใจ แล้วก็จะได้รู้จักธรรมะ, แล้วก็จะเลิกเกลียดวัด.

เรื่องที่ ๖. ไม่เข้าใจบัญหาเรื่องศีลธรรม.

ทีนี้ ก็มาถึง เรื่องที่ ๖ คือเรื่อง **บัญหาทางศีลธรรม.** คนเกลียด วัด เพราะเกลียดวัดจึงเกลียดธรรมะ, เพราะเกลียดธรรมะก็เกลียดศีลธรรม, เกลียดสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องทางศีลธรรม; ฉะนั้น คนเกลียดวัดจึงไม่รู้เรื่อง ศีลธรรม. เราจะบอกเขาว่า เรื่องศีลธรรมนั้น เป็นเรื่องหัวใจของทุกเรื่อง สำหรับความเป็นมนุษย์. ศิลธรรม แปลว่า มีความปกติเป็นธรรมดา, ศีลธรรม แปลว่า มีความปกติเป็นธรรมดา, ศีลธรรม แปลว่า มีความเป็นปกติเป็นธรรมดา พอเกิดวุ่นวายผิดธรรมดา ก็เรียก ว่าไม่มีศีลธรรม : โดยการกระทำก็ดี โดยผลของการกระทำก็ดี โดยพื้นฐาน ทั่วไปก็ดี ถ้าไม่มีความปกติ แล้วก็เรียกว่าไร้ศีลธรรม; ถ้ามีความปกติ ก็เรียกว่ามีศีลธรรม. ให้คนเกลียดวัดรู้จักศีลธรรมกันอย่างนี้; อย่าเข้าใจ ไปว่าเป็นเรื่องละเมอเพ้อผัน เอาไว้พูดไว้ขู่กันเล่น ให้คนทำบุญเราไม่ได้ ต้องการอย่างนั้น. เราต้องการให้ทุกคนในโลกนี้อยู่กันเป็นปกติ เราจึง มีระบบศีลธรรม สำหรับมาพูดกันมาสอนกัน, และให้ชวนกันปฏิบัติ. เมื่อ ขาดความถูกต้องเพียงพอทางศีลธรรม สังคมมนุษย์ก็มีวิกฤติการณ์กันทั่วไป ในสังคม, หรือทั่วไปทั้งโลก; ใม่มีศีลธรรม คือไม่สงบ; ถ้ามีศีลธรรม ก็คือสงบ.

เดี๋ยวนี้ ไม่รู้จักว่าศึกธรรมเป็นตัวความสงบ, เป็นต้นเหตุแห่ง ความสงบ ก็ละเมอเพ้อผืนไปตามความโง่นนั้น ๆ. พูดให้ถูกมันต้องพูดว่า พวกคอมมิวนิสต์เขาก็อ้างว่าเขาจะจัดโลกนี้ให้สงบ; พวกที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ เขาก็อ้างว่าจะจัดโลกนี้ให้สงบ; เราพวกพุทธบริษัทก็อ้างว่าจะช่วยกันทำ โลกนี้ให้สงบ. ทุกคนอ้างเหมือนกันในเบื้องต้น แต่แล้วพอถึงคราวจัดเข้า จริง ก็มีวิธีจัดไปคนละอย่างๆ ไม่เหมือนกัน; ฉะนั้น ความสงบจึงยังเกิด ไม่ได้ เพราะจัดไม่ถูก, เพราะไม่ได้จัด, เพราะไม่อาจจะจัด หรืออะไรก็ แล้วแต่เรื่องของมัน. เดี๋ยวนี้ เราทำให้มีศึกธรรมไม่ได้ ก็เพราะว่าคน ส่วนมากในโลกนี้ไม่รู้เรื่องศึกธรรม; ยึงเป็นคนเกลียดวัดด้วยแล้ว ยึง ไม่รู้จักศึกธรรม, เพราะว่าแม้แต่คนที่ไม่เกลียดวัด ก็ยังไม่รู้จักศึกธรรม พูด

ถึงศีลธรรมอยู่แต่ปากเรื่อยไป; ไม่รู้จักศีลธรรม ก็ทำให้มีศีลธรรมไม่ได้. เขามองอะไร ๆ เข้าไปในทางวัตถุหมด; แล้วก็มีศีลธรรมไม่ได้ เพราะเรื่อง ศีลธรรมเป็นเรื่องทางจิตใจ.

เดี๋ยวนี้ในบ้านเมืองนี้บ้านเมืองไหน ประเทศไหนก็ดี เขาดูอะไร ๆ เป็นเรื่องวัตถุไปหมด; เพราะเขา รู้จักแต่วัตถุ ที่เรียกว่าวัตถุนิยม, เขาเห็น ทุกเรื่องเป็นเรื่องทางวัตถุไปหมด. ฉะนั้น เขาจึง เห็นว่า ความไม่สงบสุขนี้ มัน เป็นบัญหาทางวัตถุ: จัดวัตถุให้ถึงที่สุดเถิด แล้วโลกนี้จะสงบรำงับเอง. เป็น ลัทธิวัตถุสุดเหวี่ยงขึ้นมา อย่างนี้ ไม่ถูกตามทางของศึกธรรม; เพราะ ว่าเรื่องของศึลธรรม มันไม่ใช่เรื่องวัตถุล้วนๆ, มันเป็นเรื่องจิตใจเป็นส่วนใหญ่. พวกรู้จักแต่วัตถุ ก็มองแต่เรื่องทางวัตถุ เห็นว่าโลกนี้มีบัญหาทาง เศรษฐกิจ, มีบัญหาทางการเมือง, มีบัญหาอะไรไปทั้งหมด; แต่ไม่ยอม รับว่า มีบัญหาเพราะศึกธรรม.

นี้เราพุทธบริษัทมองเห็นตามความรู้สึกของพุทธบริษัทว่า มันเป็น บัญหาทางศีลธรรม; อย่าไปหลับตาพูดเป็นบัญหาทางเศรษฐกิจไปเสียหมด. การที่เราอยู่กันไม่ได้ สมาคมกันไม่ได้ เป็นผาสุกไม่ได้ นั้นมันเป็นบัญหา ทางศีลธรรม; มีคนพูดถึงขนาดว่า อาชญากรรมของอันธพาลที่ข่มขืน แล้วฆ่า, ข่มขืนแล้วฆ่านี้มันก็มีต้นเหตุมาจากทางเศรษฐกิจ; เขาพูดกัน อย่างนี้ ที่กรุงเทพฯ นั่นแหละไม่ใช่ที่ไหน. เรามีความรู้สึกว่ามันเป็นบัญหา ทางศีลธรรม คนไม่มีศีลธรรมจึงทำอย่างนั้น; ไม่ใช่บัญหาทางเศรษฐกิจ. มีเรื่องที่น่าหัว อาตมาเคยอ่านพบว่า พวกแม่ค้าทำฟุตปาร์ตถนนรก ไปด้วยสิ่งเกะกะค้าขายของเขานี้ เขาก็ยังจัดเป็นบัญหาทางเศรษฐกิจ, เป็น เรื่องทางเศรษฐกิจ, เป็นบัญหาทางเศรษฐกิจ; เรามันรู้สึกว่า แม่ค้าคน นั้นไม่มีศีลธรรม เขาจึงทำทางเดินรก; มันพูดกันไม่รู้เรื่องอย่างนี้.

นี้เรารู้สึกว่ากฎหมายนี้ยังโง่มาก ที่ไม่มองอะไรในทางศึลธรรมกัน เสียเลย : คือมีเรื่องว่า เด็กหญิงสาวคนหนึ่ง เขาออกไปเที่ยวเวลาตีสอง คนเดียว แล้วก็อันธพาลพาไปข่มขึ้น, แล้วก็บอกตำรวจจับไปลงโทษ; ก็ต้องถูกลงโทษตามแบบของกฎหมาย. นี้คือกฎหมายมันโง่ กฎหมายไม่ มองในแง่ของศีลธรรม. ถ้ากฎหมายมันฉลาดพอ มันต้องลงโทษเด็กหญิง คนเดียวออกเที่ยวตีสอง ต้องถูกลงโทษก่อน; เพราะว่าทำผิดศีลธรรม ซึ่งบรรพบุรุษ บู่ ย่า ตา ยาย เขาไม่แนะนำให้เด็กหญิงคนเดียวออกเที่ยวคน. เดียวเวลาตีสอง ถ้าใครทำอย่างนั้น ต้องจับเอาตัวมันมาลงโทษก่อน. อย่าไป ลงโทษอันธพาล มาจับตัวไปข่มขืนเลย เพราะนั้นมันเป็นเรื่องธรรมดาของ อันธพาล. นี่เขาไม่มองกันอย่างนี้ แล้วเขาไม่ออกกฎหมายคุ้มครองไม่ ให้เด็กหญิงคนเดียวเที่ยวเวลาตีสอง. อาตมาจึงเรียกว่ามีแต่กฎหมายโง่ สำหรับไล่หลังความไม่มีศีลธรรม มันก็ทำให้โลกนี้มีศีลธรรมไปไม่ได้. คนเกลียดวัดรู้หรือไม่รู้ ก็ขอให้ไปคิดเอาเอง. คนออกกฎหมายก็โง่ในทาง ศีลธรรม *ไม่ออกกฎหมายในทางส่งเสริมศีลธรรม* คือไม่คล้อยไปตามหลัก เกณฑ์ของศีลธรรม.

น้อาตมาก็เป็นบ้าศึลธรรม ก็พูดอะไร ๆ ก็เป็นเรื่องศึลธรรมหมด. นี้คนเกลียดวัดก็คงจะไม่พึ่ง; แม้ไม่พึ่งก็ยังขึ้นพูด ว่าเราชวนกันมีกระทรวง ศึลธรรม เป็นกระทรวงใหญ่เหนือกระทรวงทั้งหลาย, ควบคุมกระทรวง ทั้งหลายให้ปฏิบัติหน้าที่ไปโดยมีศีลธรรม. มีคนบอกว่า พูดอย่างนี้มีแต่ คนโห่ เอ้า, โห่ก็โห่ไป; มันยังมีความเชื่ออย่างนี้อยู่, แม้เดี๋ยวนี้ก็ยังมี ความคิดอย่างนี้อยู่, ยังยืนยันความคิดอย่างนี้อยู่, ว่าเราต้องมีกระทรวงศิล ธรรม เป็นกระทรวงใหญ่ ควบคุมกระทรวงทุกกระทรวง. เรา มีศีลธรรม ดีแล้ว กระทรวงเศรษฐกิจก็จะดี กระทรวงกรรมกรก็จะดี กระทรวงขนส่ง ก็จะดี อะไร ๆ ก็จะดีหมด คือ ไม่มีคอรัปชั่น. นี่คือบัญหาทางศิลธรรม.

เราเห็นว่า เรา ควรจะทำให้ลูกเด็ก ๆ มีศีลธรรมมาตั้งแต่ในท้อง คือพ่อแม่ของเด็กประพฤติตัวให้ดี ในการที่จะให้กำเนิดแก่ลูก : บริหาร ครรภ์ให้มีศีลธรรม, ให้คลอดออกมามีศีลธรรม ให้แวดล้อมด้วยศีลธรรม ในรูปแบบต่าง ๆ, จนเด็กมันโตขึ้นมาในท่ามกลางของศีลธรรม; นี่ปัญหา ในโลกก็จะหมดไป.

เดี๋ยวนี้มนิไม่เป็นอย่างนั้น คนยังนิยมความไม่มีศีลธรรม. จะยก ตัวอย่างง่ายๆ เช่น อบายมุขทั้ง ๖ ยังเต็มไปในโลก : ดื่มน้ำเมา เที่ยว กลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงาน; หก อย่างนี้เรียกว่า อบายมุข พระพุทธองค์ทรงสอนว่าต้องเว้นกันโดยเด็ดขาด เพื่อความมีแห่งศีลธรรม. เดี๋ยวนี้ก็เว้นกันไม่ได้ เพราะว่าอบายมุขทั้ง ๖ นี้มันเป็นเครื่องมือเก็บภาษีของรัฐบาล; รัฐบาลได้ภาษีจากอบายมุขมาก มาย ก็เลยไม่อยากเลิกอบายมุข อบายมุขก็ยังคงเต็มบ้านเต็มเมืองอยู่ได้ นี้คือ ไม่มีการมองความสำคัญของบัญหาทางศีลธรรม; ไปมองแต่เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการเมืองเรื่องอะไรกันเสียหมด มันก็ทำความสงบสุขไม่ได้.

เราขอให้คนเกลียดวัดทั้งหลายเหล่านั้น มามองกันเสียใหม่, คือ มองให้เห็นบัญหาทางศีลธรรม ว่าเป็นต้นเหตุแห่งบัญหาทั้งหลายทั้งปวง ก็จะแก้บัญหาที่เป็นวิกฤตการณ์ทั้งหลายได้. คนเกลียดวัดไปพิจารณาดูให้ ดีๆ จะได้ทำตัวให้มีศีลธรรม แล้วก็มาช่วยกันส่งเสริมศีลธรรมกันเสียใหม่.

เรื่องที่ ๗. ไม่มีพระเจ้าพระสงฆ์ในจิตใจ.

ทีนี้ ก็มาถึงเรื่องที่ ๗ คือ เรื่องพระเจ้าพระสงฆ์. คนเกลียดวัด เขาไม่มีพระเจ้าพระสงฆ์ในจิตใจ. คนเกลียดวัดจะมีบ้าง ก็เพียงพระเจ้า พระสงฆ์ที่ริมฝีปาก, เขาจะพูดบ้างถึงพระเจ้าพระสงฆ์แต่บางองค์ ที่มี ประโยชน์แก่เขาหรือเป็นพรรคพวกของเขา ซึ่งให้ประโยชน์ทางวัตถุแก่เขา. พระเจ้าพระสงฆ์ที่แท้จริงเขาก็ไม่ชอบ; เพราะว่ามันไม่ได้ประโยชน์อย่าง ที่เขาต้องการ, มันได้ประโยชน์อย่างอื่นชนิดที่เขาไม่ต้องการ.

เราจะบอกแก่คนเกลียดวัดว่า คนเกลียดวัด จงมองดูให้ดี ๆ ว่า
พระเจ้าพระสงฆ์นั้นคืออะไร. พระเจ้าพระสงฆ์นั้น คือตัวอย่างแห่ง
บุคคล ผู้เป็นอยู่ด้วยความสะอาด สวาง สงบ. คุณอย่าไปหาพระเจ้า
พระสงฆ์ที่อื่นซี. คุณมาหาพระเจ้าพระสงฆ์ ที่บุคคลที่เป็นอยู่ด้วยความ
สะอาด สวาง สงบ; เขาเป็นบุคคลที่มีระบบการเป็นอยู่เกลี้ยง หรือสะอาด
บริสุทธิ์ รอดจากการบีบคั้นของความทุกข์ เป็นอิสระแก่กิเลส; มีปกติ
ใม่วุ่นวาย แล้วก็เชือกเช็นเป็นนิพพาน; พระเจ้าพระสงฆ์ต้องเป็น
อย่างนี้.

ทีนี้ เกี่ยวกับผู้อื่น พระสงฆ์มีชีวิตเป็นอยู่ให้ดูอย่างนี้แล้ว ก็เป็น เครื่องกระตุ้น มิให้คนทั้งหลายเกิดความท้อถอย ในการงานทางจิตหรือทาง วิญญาณ; เพราะว่ามีพระเจ้าพระสงฆ์เป็นประจักษ์พยานหลักฐานแสดงอยู่ ว่าการทำอย่างนี้มันทำได้, และเมื่อทำได้แล้ว มันมีความปกติสงบเย็น อย่างนี้. ฉะนั้น การเป็นอยู่มีอยู่แห่งพระเจ้าพระสงฆ์นั้น จึงเป็น เครื่องกระตุ้นในทางวิญญาณ ไม่ให้คนทั้งหลายเกิดความท้อถอย ในกิจการ ทางด้านวิญญาณ; เพราะเหตุผลอย่างนี้ พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำในทาง วิญญาณ, นำไปสู่ความเหนือโลก, นำไปสู่ความเป็นอยู่เหนือโลก คือ โลกุตตระ อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น. พระสงฆ์เป็นผู้นำในทาง วิญญาณ พาสัตว์โลกไปสู่โลกุตตรภูมิ ให้มีโลกุตตรธรรม สำหรับจะมีชีวิต อยู่ที่ใหนก็ได้ โดยไม่ต้องมีความทุกข์; คือว่าโลกิยธรรม ไม่อาจจะเป็น พิษแก่บุคคลผู้ตั้งอยู่ในโลกุตตรภูมิ ซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้นำในทางวิญญาณ แล้วพาไปให้ถึงที่นั่น.

หรือถ้าพูดอย่างอุปมาอีกสักหน่อย ก็จะพูดว่า พระเจ้าพระสงฆ์ นั้นเป็นหมอ, แพทย์ในทางวิญญาณ: เป็นหมอเป็นแพทย์เยี่ยวยารักษา โรคทางวิญญาณ. อย่างพระเถระอรหันต์องค์หนึ่ง ท่านประกาศก้องว่า พระ ศาสดาของข้าพเจ้า เป็นแพทย์รักษาโรคแก่สัตว์โลกทั้งปวง, คือโรคในทางวิญญาณ โรคกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์. พระพุทธเจ้าเป็นจอมแพทย์, ทีนี้ พระสงฆ์ สาวกของพระองค์ก็เป็นแพทย์ลูกน้อง; แต่ก็ทำหน้าที่อย่างเดียวกัน คือรักษา โรคในทางวิญญาณ อย่าให้จิตใจมีความทุกข์ แม้ว่าร่างกายมันจะเป็นอย่างไร ก็ตามใจ; จิตใจก็จะไม่เป็นทุกข์, แต่แล้วในที่สุดมันก็สงบสบายกันทั้งทาง ผ่ายกายและทางผ่ายจิตใจ.

นี่แหละคนเกลียดวัดทั้งหลายเอ๋ย, จงรู้จักพระเจ้าพระสงฆ์กันเสีย ใหม่ ว่า พระเจ้าพระสงฆ์นั้นเป็นตัวอย่างแห่งการเป็นอยู่ด้วยความ สะอาด สว่าง และ สงบ, ดำเนินชีวิตชนิดที่เกลี้ยงเกลา รอดพัน เป็นอิสระ ปกติ และเยือกเย็น, เป็นเครื่องกระตุ้นให้สัตว์ทั้งปวงในโลกนี้ ไม่ยอมแพ้ ไม่ท้อถอยในกิจกรรมในทางวิญญาณ, เป็นผู้นำในทางวิญญาณให้ขึ้นอยู่ เหนือโลก, เป็นหมอ แพทย์ในทางวิญญาณรักษาโรคโดยประการทั้งปวง. คุณคิดดูเถิดว่า เมื่อพระสงฆ์เป็นอย่างนี้แล้ว เรามาช่วยกันทำให้พระสงฆ์ ยังคงมือยู่ในโลกนี้ จะดีใหม? คนเกลียดวัด, คุณจะว่าอย่างไร เกี่ยวกับ พระเจ้าพระสงฆ์?

เดี๋ยวนี้ คุณก็มักจะแก้ตัว; ไปอ้างเอาพระสงฆ์พระเจ้าที่ใหนมา ก็ไม่รู้. เราก็บอกคุณว่า คุณ อย่าไปเอาพระเจ้าพระสงฆ์แบบราชสิห์ในหนังลา มาซึ. ราชสิห์ที่คลุมด้วยหนังลา ที่ปลอมตัวเป็นลา อย่างนี้มันก็มี; คุณอย่า ไปเอาพระเจ้าพระสงฆ์ทำนองนั้นมา. คุณช่วยกันสร้างบำรุงให้เกิดพระเจ้า พระสงฆ์ ตามแบบของพระพุทธองค์ อย่างที่ว่ามาแล้ว.

นี่แหละเรื่องที่คนเกลียดวัดเขาเข้าใจไม่ได้; เรื่องที่เราจะต้อง บอกกับคนเกลียดวัดให้เขาเข้าใจให้ได้.

เรื่องที่ ๘. มีระบบความสุขไปทาง กาม กิน เกียรติ.

ทีนี้ ก็จะมา เรื่องที่ ๘ คือ เรื่องความสุข. คนเกลียดวัดเขามี ระบบความสุขของเขาไปตามแบบของเขา ตามที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของ เขาจะรู้สึกอย่างไร, และพอใจอย่างไร; เขาเรียกว่า นั้นเป็นระบบความสุข ของเขา. นี้เราคนที่ไม่เกลียดวัด ที่เข้าถึงหัวใจของวัดหรือของพระศาสนา มนมีความรู้สึกอย่างอื่น; จิตมันจึงมีหลักเกณฑ์หรือว่าหลักการเป็นอย่างอื่น ในการแสวงหาความสุข. ฉะนั้น เราจะพูดว่า คนเกลียดวัดจงดูให้ดีๆ ให้เห็นว่า ระบบความสุขนั้น มันขึ้นอยู่กับระดับจิต แล้วแต่ระดับจิตใหน มันเป็นอย่างไร.

ถ้าอุปมาด้วยเรื่องธรรมดา ๆ ก็จะอุปมาว่า มันเหมือนกับแมลงวัน
กับแมลงผึ้ง. ทุกคนเคยเห็นว่าแมลงวันชอบกินอะไร, และแมลงผึ้งมัน
ชอบกินอะไร, มันแทบจะกินแทนกันไม่ได้; หรือว่า โดยปรกติแท้จริงแล้ว
มันมีความมุ่งหมายกันคนละอย่าง. *แมลงวันกินของเน่าของเหม็น, แมลงผึ้ง*มันก็ไปกินของหวาน หรือ ของหอม. นี้คนที่เป็น อันธพาล กับเป็น สัตบุรุษ
ก็มีระดับความสุขต่างกัน อย่างนี้ แล้วคนเกลียดวัดจะชอบความสุขในแบบ
ใหน? ในระดับไหน?

เดี๋ยวนี้ เรามาดูถึงคนเกลียดวัด ระบบที่ร่ำรวยสวยงาม มีอำนาจ วาสนากันดีกว่า; แล้วก็ยังพูดได้ว่า ความสุขของคุณนั้น มันคือ ๓ ก; ความสุขของคุณนั้น มันคือ ๓ ก; ความสุขของคุณก็คือ กิน กาม เกียรติ เรียกว่า ๓ ก: ก.กิน ก.กาม ก.เกียรติ คุณมีความสุขอยู่ที่ระบบ ๓ ก. ส่วน ฉันก็มี ระบบความสุข อยู่ที่ ๓ ส คือ สะอาด คือ สว่าง และ สงบ; ต่อเมื่อ สะอาด สว่าง สงบ ในทางจิตใจ ฉันจึงจะถือว่าเป็นความสุข. เพียงรสชาติ ของเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นั้น จะไม่บูชาว่าเป็นความสุข; มัน เป็นเรื่องตามธรรมดาสามัญ ที่มันจะต้องเป็นอย่างนั้น.

น้ำจะเรียกว่าความสุขสูงเกินไป ก็ตามใจ; ถ้าว่า สะอาด สว่าง สงบ นี้มัน สูงเกินไป คุณไม่เอาก็ได้; เราก็ยังเสนอให้ ลดต่ำลงมา ได้ว่า ความสุขของเรานั้น อยู่ที่การ ยกมือใหว้ตัวเองได้. เมื่อไรเราได้ทำอะไร ลงไปแล้วยกมือใหว้ตัวเองได้ ความรู้สึกอันนั้นเป็นความสุขของเรา.

เรา จะชกมือใหว้ตัวเองได้ เมื่อรู้สึกว่าทำอะไรไม่ผิดพลาด, ทำอะไรไม่มีส่วนที่น่าติเตียน, ทำอะไรถูกต้องตามธรรมตามวินัย ตามระบบ ผ่ายความดับทุกข์โดยสิ้นเชิง, หรือตามระบบที่เราช่วยผู้อื่น ด้วยความไม่เห็น แก่ตัว; เมื่อเราได้ทำสิ่งเหล่านี้แล้ว เรายกมือไหว้ตัวเองได้. เรายกมือไหว้ ตัวเองได้เมื่อไร; เมื่อนั้นเรามีความสุขสูงสุด; ไม่เกี่ยวกับเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ แม้แต่ประการใด. คนเกลียดวัดทั้งหลาย จงรู้จักพวก เราในลักษณะอย่างนี้เถิด; นี่คือความสุข.

ทีนี้ คนเกลียดวัดนั้น มีปกติเป็นทาสของอายตนะ คือเป็นทาสของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ บูชาความอร่อยทางเนื้อทางหนังมาตั้งแต่ต้นเสีย หมดแล้ว; มันไปติดความสุขชนิดนั้นเสียหมดแล้ว, มันจึงเลยเข้าใจความสุขชนิดนี้ไม่ได้. เป็นเหตุให้เราต้องแยกทางกันเหมือนแมลงวันกับแมลงผึ้ง ในอุปมาข้างต้น. นี่คนเกลียดวัดก็มีความสุขไปตามแบบคนเกลียด วัด, คนรักวัดโดยแท้จริง ก็มีการหาความสุขไปตามแบบของคนรักวัดหรือ คนมีวัด.

เรื่องที่ ๙. เข้าใจผิดในเรื่องการทำบุญให้ทาน.

ที่นี้ ก็จะมาถึงเรื่องที่ ธ คือ เรื่องการทำบุญสุนทรทาน, จะเรียก สั้น ๆ ว่า การทำบุญสุนทร์ทานก็ตามใจ. คนเกลียดวัดบางคน เขาอยาก จะเอาหน้าเอาตา; เพราะฉะนั้น เขาจึง*ทำบุญสุนทรทานชนิดที่จะให้ได้หน้า* ได้ตา; เราบอกว่า นั่นไม่ใช่การทำบุญสุนทรทานอันแท้จริง. การทำบุญสุนทรทาน อันแท้จริง ไม่เกี่ยวกับการใด้หน้าใด้ตา เกี่ยวกับประโยชน์ ที่จะช่วยผู้อื่นให้ได้ รับความสุข และตัวเองก็ใด้บรรเทากิเลส ที่เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัวลงไปทุกที ; คือ ทางผู้ทำนี้จะหมดกิเลส ที่เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัวลงไปทุกที่ ในการทำบุญนั้น, และทางผู้อื่นก็ได้รับความสงบสุข, นี้เราเรียกว่าความถูกต้อง ในการทำบุญ สุนทรทาน. แต่คนเกลียดวัดเขาต้องได้หน้าได้ตา, ทำบุญเพียงเพื่อประดับ เกียรดิ.

เราเคยพูดเรื่องนี้ไว้เป็นข้อ ๆ สำหรับจำง่าย ๆ ว่า ทำบุญแบบน้ำ โคลน: ฆ่าววรม่าควาย ฆ่าหมูฆ่าแมว อะไรมาเลี้ยงกันให้สนุกสนานทำบุญ. แล้ว ทำบุญแบบน้ำหอม ก็ทำกันอย่างที่เรียกว่า ได้เกียรติได้สนุกสนานไป แล้ว ทำบุญแบบน้ำสะอาด; ไม่ใช่น้ำโคลนไม่ใช่น้ำหอม แต่เป็นน้ำสะอาด ก็เพื่อให้มันหมดบาป, ทำบุญให้มันหมดบาป เพื่อประ-โยชน์อันแท้จริง อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

บุญนี้ต้องเป็นเรื่องล้างบาป; น้ำโคลน มันล้างบาปได้เท่าไร, มันก็ เป็นโคลนใหม่ ไปติดเบ็นบาปแทนอยู่. ล้างด้วย น้ำหอม มันก็ มีเชื้อ

น้ำหอม ซึ่งเป็นของสกปรกอะไรอย่างหนึ่งก็ใต้ ติดเหลืออยู่ มันต้องล้างด้วย น้ำสะอาด จึงจะไม่มีอะไรติดเหลืออยู่. คนเกลียดวัดเคยทำบุญเหมือนกับ ชนิดที่ล้างด้วยน้ำสะอาดนี้ใหม? ไปสอบสวนการทำบุญของตนดูเองใหม่; ลองดูบ้างในการทำบุญแบบน้ำสะอาด, ไม่ต้องเอาหน้ำเอาตา.

หรือว่าอาจจะมีคนเกลียดวัดบางคนร่ำรวยมากเป็นว่าเล่น เขาทำ บุญเป็นว่าเล่น อย่างนี้ก็มี. เขา สนุกสนานด้วยการทำบุญทำทาน อาจจะทำบุญ ชนิดนี้ก็ได้; แต่ว่ามันคงไม่เป็นบุญ เพราะมัน ไม่ล้างบาป. เพราะมัน ทำบุญเพื่อความสนุกสนานของตัวเอง. โดยเฉพาะก็ เพื่อได้เกียรติ ได้ความ มีหน้ามีตา นั้นอีก. การทำบุญกันเป็นการใหญ่อย่างเช่นกล่าวนี้ มันก็มีอยู่ ๒ แบบ.

ในครั้งพุทธกาลโน้น เขามีโรงทาน. เศรษฐ์ต้องมีโรงทาน ถ้า ไม่มีโรงทานไม่เรียกเศรษฐ์, แล้วก็ทำทานกันโดยบริสุทธิ์ใจ มันเป็นทานโดย บริสุทธิ์. สมัยนี้ก็มีมูลนิธิ ว่าที่จริง แต่เจตนารมณ์มันเพื่อการเมืองเสีย มากกว่า มันไม่เหมือนกับโรงทานอันบริสุทธิ์ใจของสมัยนู้น. สมัยนี้ก็มีมูลนิธิอยู่มาก แต่เบื้องหลังหรือหัวใจของมัน มันเป็นการเมืองอยู่มาก ๆ; ก็เลยไม่เหมือนกัน. แต่เดี๋ยวนี้คนเกลียดวัดโดยมากนั้นก็ยังไม่ทำ; แม้ มูลนิธิเพื่อการเมืองเขาก็ยังไม่ทำ เขาเอาไว้ใช้เองดีกว่า.

แล้วคนเกลียดวัดนี้ ก็จะบริจาคอะไรกันสักที ก็ต้องมีงานบอลล์, งาน บอลล์คือว่ากินเหล้าเมายากัน ให้กลายเป็นสัตว์เดรจฉานไปเลย, แล้วก็ เรียไร ๆ, เอาเงินนั้นไปทำบุญทำทานอะไรบ้าง; อย่างนี้เรียกว่างานบอลล์. คนเกลียดวัดเขาก็มีแต่งานบอลล์ เพื่อจะเรี่ยไรเอาไปทำบุญ เพราะว่าคน เกลียดวัดมีจิตใจที่คับแคบหรือต่ำเกินไป.

เราบอกเขาว่า จิตที่คิดจะให้น่ะ สบายหรือประเสริฐกว่าจิตที่คิดจะเอา; พูดถึงประเสริฐเขาคงไม่ชอบ, พูดถึงสบาย บางทีเขาคงพอจะ พังถูก ว่าจิตที่คิดจะให้น่ะสบายกว่าจิตที่คิดจะเอา. แต่นี่มันเป็นจิตของคน อีกแบบหนึ่ง ไม่ใช่จิตของคนเกลียดวัด จิตของคนเกลียดวัดนั้น จิตที่คิดจะให้; เพราะเขาจะเอาแล้วเขาก็พอใจที่จะ เอา, เอามาได้ก็สบาย. ส่วนคนปกตินั้น จิตที่คิดจะให้ มันเป็นจิตที่ สละออกไปไม่ชืดมั่นถือมั่น; ไม่มีอะไรมาบีบบังคับ มากดทับอยู่บนจิต เพราะมันให้ตัวกู — ของกูออกไปเสีย; จิตที่ให้จึงสบายกว่าจิตที่คิดจะเอา — เอามา – เอามา, เป็นของกู – เป็นตัวกู, มาหวงมาแหน มารักษา มาวิตกกังวล. "จิตให้สบายกว่าจิตเอา" คุณเคยสังเกตเห็นหรือเปล่า?

ที่เราจะพูดอีกประโยคหนึ่งว่า การบริจาคคือการได้เพิ่มมากขึ้น นี่คนเกลียดวัดไม่ยอมพึ่ง. การบริจาคอะไรออกไปนั้น มันทำให้ได้อะไรมากขึ้น; เช่น บริจาคเงินออกไป มัน ทำให้มีความสุขมากขึ้น กว่าที่จะมีไว้เป็นสุขแต่คน เดียว : เจ้าของ ผู้บริจาคก็ได้ความสุข เพราะได้บริจาค, ได้บุญเพราะได้ บริจาค, มีความดีเพราะได้บริจาค. คนที่ได้รับก็ได้รับความสุข หรือ ว่าได้รับประโยชน์อะไรก็สุดแท้ เพิ่มมากขึ้น; ประโยชน์มันมากออก ไป. ผู้บริจาคกลับได้มากกว่า เพราะสละความเห็นแก่ตัว ความยึด มั่นถือมั่น เลยได้ประโยชน์ไปทางนิพพาน; แม้ว่าผู้รับทานก็จะได้ ประโยชน์ไปในทางเรื่องธรรมดาสามัญ; ก็ยังต้องพูดได้ว่า การ

บริจาคนั้นทำให้เกิดการได้เพิ่มมากขึ้น. คนเกลียดวัดพึ่งไม่ถูก: มันต้องฉัน ได้ซิ มากขึ้น มันจึงจะเรียกว่าได้มากขึ้น; คนอื่นมันได้มากขึ้นมันไม่ใช่ ฉันได้; เพราะฉะนั้นจึงไม่รับรู้ในข้อนี้.

คนที่มีศรัทธา มีใจกว้าง เขามีความคิด รู้สึก นึกกว้างถึงกับว่าทั้ง โลกเป็นของเรา; ถ้าเราช่วยโลก บริจาคทรัพย์ออกไปนี้ เพื่อประโยชน์ แก่โลก ทั้งโลกก็เป็นของเรา; เขาจึงรู้สึกว่าเขาได้มาก. เช่นเขาบริจาค ทรัพย์จำนวนหนึ่งส่งเสริมพระศาสนาในเรื่องปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ทำให้ โลกนี้มีศาสนาคุ้มครองโลกอยู่เป็นผาสุก เขาก็รู้สึกว่าเขาได้มาก; ฉะนั้น ยึงบริจาคยึงได้มาก, ยึงบริจาคยึงมีการได้เพิ่มมากขึ้น, ไม่ใช่ลดลงไป. แต่ คนเกลียดวัดเขาไม่ยอมมองอย่างนี้.

ทีนี้ เราพูดอีกที่หนึ่ง เขาคงจะไม่ชอบใจมากขึ้นไปอีก บอกว่า
การเอาไว้นั้นคือการสูญเสีย, การเก็บเอาไว้นั้นคือการสูญเสีย วินาศฉิบหาย
คือ มันเพิ่มความยึดมั่นถือมั่นมากขึ้น ๆ จนเหมือนกับว่าตกนรกทั้งเป็น
อยู่ทั้งวันทั้งคืน เพราะการหวงแหน, การเอาไว้, การยึดมั่นถือมั่นนั้นเอง มัน
เกิดเป็นสนิมกัดขึ้น ภายในจิตของบุคคลผู้เป็นเจ้าของผู้เอาไว้; ฉะนั้น
เราจึงบอกเขาว่า คนเกลียดวัดเอ๋ย ดูให้ดี ๆ ว่า การเอาไว้นั้นแหละคือการ
สูญเสีย, การบริจาคออกไปนั้นแหละคือการเพิ่มมากขึ้น. นี่คือเรื่อง
การทำบุญสุนทร์ทาน ที่เราจะพูดกับคนเกลียดวัด ให้เขาเข้าใจ.

เรื่องที่ ๑๐. ความสุขที่แท้จริงมีได้ต่อเมื่ออยู่ด้วยจิตว่าง.

ทีนี้ ก็มาถึง เรื่องที่ ๑๐ เรื่องการเป็นอยู่อย่างพุทธบริษัท. พูด ให้ดีก็ต้องพูดว่า เรื่องจิตว่าง, เรื่องการเป็นอยู่อย่างพุทธบริษัทนั้นคือเรื่อง จิตว่าง; เพราะว่า พุทธบริษัทจะต้องมีการเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง. ฉะนั้น ถ้าใครเป็นอยู่อย่างพุทธบริษัท ก็ต้องเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง.

พุทธบริษัทที่ยังไม่หมดกิเลส คือยังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็อยู่ด้วย การทำจิตให้ว่าง, รักษาจิตให้ว่าง, พยายามทำจิตให้ว่าง, ระวังให้มันว่างอยู่ แล้วก็อยู่ด้วยความว่างอันนั้น ก็สบายดี. ที่นี้ ถ้าเป็นพระอรหันต์สิ้น กิเลสแล้ว ก็อยู่ด้วยความว่างเองโดยอัตโนมัติ; ไม่ต้องพยายามอะไร, ไม่ต้องขวนขวายอะไร. เราจึงพูดเสียเลยว่า พุทธบริษัทที่แท้จริงต้องเป็น อยู่ด้วยจิตว่าง.

กนบุถุชน หรือยังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ทำให้มันว่าง จะล้มนอน ลงไป มือก่ายหน้าผากก็ได้ ถ้ามันชอบทำอย่างนั้น; แต่ขอให้จิตมันว่าง หรือ พยายามประคองให้มันว่าง กว่าจะหลับลงไป, ให้อยู่ด้วยจิตว่าง ที่เรา ทำให้มันว่าง, ควบคุมให้มันว่างอยู่. นี้ถ้าว่า เป็นผู้สิ้นก็เลสแล้ว มันว่าง เอง มันวุ่นอีกไม่ได้ มันเป็นของมันเอง. "เป็นอยู่ด้วยจิตว่าง" เรียกว่า มีผลอยู่ด้วยความว่างอย่างเดียวกัน ก็เพียงผิดกันนิดหนึ่ง ว่าอันหนึ่งมัน ว่างเพราะควบคุมให้ว่าง, อันหนึ่งมัน ว่างเองโดยไม่ต้องควบคุม แต่ว่า ทั้ง ๒ พวกนี้เป็นอยู่ด้วยจิตว่าง. ฉะนั้นเขาจะศึกษาเล่าเรียน, เขาจะทำ การงาน, เขาจะเก็บผลการงาน, เขาจะพักผ่อน

เขาจะนอนหลับ ทุกระยะทุกตอนเขาจะ ต้องเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง ไม่ให้โอกาส แก่กิเลสและความทุกข์ สำหรับจะเกิดขึ้นมาทำให้จิตวุ่น.

นี่แหละเรียกว่าการเป็นอยู่ มีชีวิตอยู่ มีลมหายใจอยู่ตามแบบของ พุทธบริษัท : ทำงานก็ทำด้วยจิตว่าง, บริโภคผลงานก็บริโภคด้วยจิตว่าง, การพักผ่อนก็พักผ่อนด้วยจิตว่าง, ว่างจากความรบกวนของกิเลสและ ความทุกข์ กิเลสไม่รบกวนก็เรียกว่าอยู่ว่าง. ถ้ากิเลสมารบกวน มันก็ ไม่ว่าง ก็ไปต่อสู้กับกิเลสอยู่. ความทุกข์ก็เหมือนกัน ถ้ามันเกิดขึ้น แล้ว มันหาความว่างไม่ได้.

น้ำให้คนเกลียดวัด มองดูกันเสียใหม่ว่า เราจะมีความสุขอัน แท้จริงใด้ ก็ต่อเมื่อเรามีการเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง, เรียกว่าการเป็นอยู่อย่าง ของพุทธบริษัท มองดูให้ดีๆ, เดี๋ยวนี้คุณมันต้องการแต่จะ แข่อิ่มเนื้อหนัง ของคุณ ให้ทุ่มอยู่ด้วยเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกี๋ยรติ ชนิดที่ไม่มีเวลาจะอิ่มตัว, มันจะไม่มีเวลาที่ถึงจุดอิ่มตัว. คุณต้องการจะแช่อิ่มเนื้อหนังของคุณ ด้วย เรื่องกิน ด้วยเรื่องกาม ด้วยเรื่องเกี๋ยรติ ตลอดเวลา. นี่เรียกว่าความเป็น อยู่อย่างอะไร ? อย่างนี้จะเรียกว่าความเป็นอยู่อย่างพุทธบริษัทไม่ได้แน่; มัน ต้องเรียกว่า ความเป็นอยู่อย่างแบบของคนเกลียดวัด ก็พอ, มันก็ได้อะไร มากเต็มที่ตามแบบของคนเกลียดวัด.

ทำไมต้องใช้คำอุปมาว่า "แช่อื่ม". คำว่า *แช่อื่ม* ทุกคนคงจะ เข้าใจได้ดี ว่าเอาน้ำตาลใส่ลงไปจนไม่รู้ว่าจะใส่กันอย่างไร, จนมันใส่ไม่ลง นั้นแหละ ใส่ไม่เข้า เรียกว่าแช่อื่ม. *คนเกลียดวัดเขาจะต้องการแช่อื่มเนื้อหนัง* ของเขา ด้วยเรื่องกิน ด้วยเรื่องกามารมณ์ ด้วยเรื่องเกียรติยศชื่อเสียง อย่างไม่มี จุดสูงสุด ที่ว่าจะถึงจุดอื่มตัว แล้วเลิกกัน. นี่คนเกลียดวัดจงพิจารณาดู ให้ดี ว่าการเป็นอยู่ ๒ อย่างนี้ คืออยู่อย่างพุทธบริษัท, กับอยู่อย่างคนเกลียด วัด อันไหนน่าเสน่หาน่าพิศมัย?

เอาละ, เป็นอันว่า วันนี้ใด้พูดมาเลยเวลาที่กำหนดไว้ สำหรับ การพูดบ้างแล้ว; จะยุติหัวข้อที่จะพูดนี้ไว้เพียงเท่านี้ มีเหลือไว้พูดคราว หลังต่อไปอีก. เรื่องคนเกลียดวัดนี้คงจะยืดยาวเหมือนกัน.

อาตมาขอยุติการบรรยายเรื่องคนเกลียดวัด แล้วก็ทิ้งเรื่องคนรักวัดไว้ให้ เทียบเคียงดูเอาเอง โดยนัยะตรงกันข้าม ไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน ให้เป็นโอกาส แก่พระคุณเจ้า ได้สวดบทคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจให้คนหายเกลียดวัดกันเสีย บ้าง สืบต่อไป. ใครคือใคร

-00-

๑๖ กันยายน ๒๔๒๑

คนเกลียดวัด กับ คนรักวัด.

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชาในวันนี้ อาตมา จะได้กล่าวเรื่องธรรมะสำหรับคนเกลียดวัดต่อจากที่กล่าวค้างในวันก่อน.

(ทบทวนครั้งก่อน.)

ท่านทั้งหลายบางท่านไม่ใด้มาพึ่งในวันนั้น ขอพูดถึงลักษณะของ คนเกลียดวัด ซ้ำอีกสักเล็กน้อย ว่า คนเกลียดวัดคือคนที่มีความคิดนึกของตัวเอง มองอะไรอย่างผิวเผิน, แล้วก็มองเห็นพระธรรมหรือพระศาสนา วัดวาอาราม พระเจ้าพระสงฆ์ ว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นแก่ตนเองเลย, หมายถึงว่าไม่จำเป็น แก่มนุษย์ เขาจึงเกลียดสิ่งเหล่านี้; ทั้งที่โดยแท้จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้มีไว้ สำหรับคนเกลียดวัดนั่นเอง; มันกลายเป็นว่า เขาเกลียดสิ่งที่จำเป็น ที่เขาจะต้องมี.

เมื่อเขายังมีความเข้าใจผิดอยู่ เขาก็ต้องเกลียด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็ เกลียดสิ่งที่ผืนความรู้สึกของเขา. เขามีความรู้สึกเอาเอง ต่อสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นอย่างไร, แล้วก็ไม่ยอมพึงเสียง ไม่ยอมศึกษา ตามแบบฉบับที่ครูบาอาจารย์มีสั่งสอนกันอยู่ตามวัดวาอาราม ซึ่งเป็นเรื่องของศาสนา. ฉะนั้น เขาจึงเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ทุกอย่าง ผิดไปจากที่ผู้มีสติบัญญาได้เคยค้นคว้าอบรม สั่งสอนกันสืบ ๆ กันมา, จนกระทั่งไม่เข้าใจในคำว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์, ไม่เข้าใจศาสนาว่า มีไว้สำหรับอะไร.

เขาเข้าใจแต่สิ่งที่เรียกว่า "โลก"; และเมื่อเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า โลกแล้ว ก็คืดว่าพอแล้ว, มีความเจริญอย่างยิ่งในโลก อย่างนี้ก็พอแล้ว; เขาไม่ได้รู้สึกว่า โลกนี้ย่อมมีพิษ มีฤทธิ์ มีอันตราช อยู่ในตัวมันเอง ตลอดเวลา. คนจะเจริญไปในโลก, จะผ่านไปในโลก, จะต้องรู้จักสิ่งที่ สามารถขจัดพิษของโลก. สิ่งใดสามารถขจัดพิษราชในโลกได้ สิ่งนั้น ก็เรียกว่า ธรรม, หรือถ้าเรียกให้ไพเราะสูงสุดอีกอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่า โลกุตตรธรรม.

โลกิยธรรมเป็นเรื่องโลก มีกฎเกณฑ์ตามแบบของโลกิยธรรม, ทำสำเร็จแล้วก็ได้รับประโยชน์อย่างโลกๆ; พร้อมกันนั้นก็มีพิษร้ายเกิดขึ้น ตามสมควร เป็นอันไม่ยกเว้น. เราจึงต้องมีสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นยาดับ พิษร้าย ซึ่งเป็นของคู่กัน สำหรับจะดับพิษนั้นให้ทันท่วงที. ลองคิดดูแล้วก็จะเห็นได้ว่า โดยธรรมชาติมันก็เป็นอย่างนี้: เมื่อเราต้องลงนั่งร้องให้ เพราะความทุกข์ทรมานใดๆ เรา ก็มีความคิด อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะขจัดความทุกข์; ไม่ต้องนั่งลงร้องให้ ลุกขึ้นได้ ต่อไป อย่างนี้อยู่เป็นประจำ. ถ้าไม่อย่างนั้น มันก็ต้องเป็นบ้ำตาย, เป็น โรคประสาท หาความปกติสุขไม่ได้. แม้แต่เด็กๆ ที่เขาร้องให้; เขาก็รู้ จักคิดนึกเสียใหม่จนหวัเราะได้; แล้วก็ไม่ต้องมีความทุกข์ เพราะความ ร้องให้. ผู้ใหญ่ก็เหมือนกัน เมื่อมีสิ่งที่ทำให้เป็นทุกข์ ก็ต้องมีวิธีที่จะ สลัดความทุกขั้นั้นออกไป, อย่างที่เรียกว่าปลงออกไปเสียได้. สลัด ออกไปเสียได้.

วิธีสลัดออกไปนั้นแหละคือธรรมะ หรือ โลกุตตรธรรม ซึ่ง ตรงกันข้ามจากโลกิยธรรม ที่ทำให้ร้องให้. ส่วนที่ทำให้ใด้หยุดร้องให้ ก็คือโลกุตตรธรรม. แต่เราไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้กันในลักษณะอย่างนี้. เรา ไม่ได้สอนกันในลักษณะอย่างนี้ คือไม่ได้สอนกัน ถึงขนาดที่เรียกว่าแยก แยะให้ดู ว่ามันมีอยู่เป็น ๒ ผ่าย. เราจะต้องมีทั้ง ๒ ผ่าย จึงจะอยู่ในโลก นี้ได้อย่างผาสุก ปลอดภัย และก้าวหน้าไป ตามหนทางของชีวิต ที่จะไป สุดจบลงในเมื่อบรรลุถึงนิพพาน.

ที่นี้ มีคนพวกหนึ่ง ไม่มองห็นอะไรมากไปกว่าว่า เราได้อะไรตาม ที่เราต้องการ มันก็พอแล้ว; เขาก็แสวงหาตามที่เขาต้องการ; เมื่อไม่ได้ สมหวังเขาก็เป็นทุกข์, เขาก็ยอมทนทุกข์ จนเป็นบ้า จนฆ่าตัวตาย อย่างนี้ ก็มีอยู่เป็นส่วนใหญ่. ถึงแม้จะไม่ถึงกับฆ่าตัวตาย มันก็เป็นชีวิตที่บอบช้ำ ร้อนระอุอยู่อย่างหาความผาสุกไม่ได้ ไม่สมกับความเป็นมนุษย์เลย. นี่ขอให้สรุปใจความกันสั้น ๆ แต่เพียงว่า ผู้ที่ ไม่รู้จักสิ่งหนึ่ง ซึ่ง จะเป็นเครื่องดับพิษร้าย อันจะเกิดขึ้น ในวิสัยโลกตามธรรมดา แล้วคน พวกนี้ก็ เกลียดธรรมะ, ไม่สนใจกับธรรมะ, มองเห็นเป็นของไม่มีประโยชน์ คือเห็นตรงกันข้ามจากที่เป็นอยู่จริง; หรือว่าเห็นตาม ๆ กันไปในหมู่บุคคล ผู้เห็นผิดด้วยกัน, เรียกว่าเป็นผู้มีมิจฉาทิฏฐิด้วยกัน ก็พากันเกลียดธรรมะ. เมื่อเกลียดธรรมะ ก็พาลเกลียดวัด เกลียดศาสนา เกลียดพระเจ้าพระสงฆ์, เกลียดอะไรทุก ๆ อย่างที่เนื่องกันอยู่กับธรรมะ. แต่ในที่นี้ อาตมาจะ สรุป เรียกสั้น ๆ ว่า คนเกลียดวัด ก็ให้เข้าใจเอาเองว่า เกลียดทุกอย่างที่เกี่ยว กับวัด.

(เริ่มการบรรยายครั้งนี้).

ทีนี้ ก็จะได้พูดถึงธรรมะ, หัวข้อธรรมะแต่ละข้อ เป็นข้อ ๆ ไป สำหรับคนเกลี่ยดวัด :-

ข้อที่ ๑. ไม่เข้าใจคำว่าโลก.

ข้อแรก ในวันนี้ ก็คือสิ่งที่เรียกกันว่า โลก นั่นเอง. คนเกลียดวัด รู้จักโลกในลักษณะอย่างหนึ่ง, คนที่ไม่เกลียดวัดหรือติดวัด ก็รู้จักโลกไปใน ลักษณะอีกอย่างหนึ่ง. คนที่รู้จักวัด ชอบวัด พอใจในวัด ได้รับการศึกษา อบรมอย่างวัด ๆ ก็มีความเข้าใจในโลกในลักษณะอีกอย่างหนึ่ง, ซึ่งตรงกัน ข้ามกับคนเกลียดวัดเข้าใจ. คนเกลียดวัดยึดมั่นถือมั่น จนติดจมอยู่ใน โลก, เรียกว่าคนจมโลกก็ไม่มีผิด; แต่ คนที่รู้จักวัดนั้นไม่จมอยู่ในโลก, คือไม่ติดโลก เพราะเขารู้จักว่าโลกนั้นคืออะไร.

เมื่อกล่าวโดยทั่ว ๆ ไป สำหรับทุกคน, สำหรับใครก็ได้. สิ่งที่ เรียกว่า โลก นั้น ตามตัวหนังสือของคำว่า "โลก" นี้เอง มันหมายถึง สิ่งที่มี การแตกเป็นธรรมดา. คำว่า "โลก" แปลว่าสิ่งที่จะต้องมีการแตกเป็นธรรมดา; บางคนก็พูดเป็น คือพูดว่า โลกแตก นี้เขาก็พูดเป็น; แต่เขาจะเข้าใจ ความหมายถูกต้องหรือไม่นั้น มันยังเป็นปัญหา. คำว่า "โลก" ในภาษาบาลี แปลว่า สิ่งที่ต้องแตกเป็นธรรมดา; หมายความว่าแตกแน่, และ โดยข้อ เท็จจริงแล้ว มันแตกอยู่ทุกวัน ๆ. ท่านทั้งหลาย ที่สนใจจะศึกษาธรรมะ ในพระพุทธศาสนา ก็ต้องเข้าใจคำว่าโลกนี้ ว่ามันหมายความว่าเป็นสิ่งที่ ต้องแตกแน่, แล้วก็แตกอยู่ทุกวัน.

ทีนี้ ธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม, คือสิ่งที่ จะบ้องกันไม่ให้ โลกมันแตก ให้มันหยุดแตก; ก็ลองคิดดูว่ามันจำเป็นอย่างไร. วัดวา อารามก็เป็นที่สั่งสอนธรรมะ. ซึ่งจะเป็นเครื่องหยุดการแตกของโลกเสีย.

โลกนี้มีการแตกในทางวัตถุ คือตัวโลกแผ่นดิน, นี้ก็พอจะเข้าใจ ได้. พวกนักวิทยาศาสตร์ ก็พอจะช่วยบอกให้ได้ว่า มันมีการสึกหรออยู่ ทุกวัน, มีความเปลี่ยนแปลงที่ผิวโลกขึ้นลง เหมือนกับมีการแตกปริแล้ว ปริอีก อยู่ทุกวัน. แล้วมีความเชื่อกันว่า โลกนี้หมุนรอบควงอาทิตย์อยู่นั้น ไม่ใช่อยู่ในระดับเดิม แต่ว่าได้ใกล้ดวงอาทิตย์เข้าไปทีละนิด ๆ โอกาสข้างหน้า สักวันหนึ่ง มันก็จะเข้าถึงดวงอาทิตย์, เข้าใกล้ดวงอาทิตย์ในลักษณะที่จะ ต้องใหม้ไป ซึ่งเหมือนกับการแตกสลาย. นี้เรียกว่าในส่วนวัตถุ โลกมัน ก็จะต้องแตก.

ทีนี้โลก ที่มีความหมายยิงกว่านั้น ก็คือโลก สัตวโลก คือ สิ่งที่มีชีวิตที่มีอยู่ในโลก. ถ้าโลกนี้ไม่มีสิ่งที่มีชีวิต มันก็ไม่มีค่าอะไร. โลก มีสิ่งที่มีชีวิต ทำให้มีค่าขึ้นมา. สัตวโลกนี้ก็มีการแตก คือมีความทุกข์, เป็นไปในลักษณะของความทุกข์, แล้วยังเชื่อกันโดยเหตุผลก็ได้ เชื่อกัน อย่างปรัมปราก็ได้ ว่ามนุษย์จะถึงที่สุดของความเป็นมนุษย์ ที่เรียกว่า มิคสัญญี่: ไม่มีศีลธรรมเหลืออยู่แต่ประการใด, เบียดเบียนกัน ฆ่าพื้นกัน จนกระทั่งคนหมดโลก หรือเกือบจะหมดโลก, เหลืออยู่ชนิดที่ไม่มีความหมาย. อย่างนี้ก็เรียกว่า โลกคือหมู่สัตว์ มันก็แตกไป และแตกอยู่ทุกวัน, ร่อย หรอลงทุกวัน ในทางของศีลธรรม กว่าจะถึงจุดสุดยอดของความไม่มี ศีลธรรมก็เป็นอันว่าแตก.

ที่นี้ ดู ในทางจิตใจ ของคนแต่ละคน ซึ่ง เป็นความหมายของ โลกอย่างยิ่ง มันก็กำลังเป็นอย่างนั้น. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า โลก ก็ดี เหตุให้เกิดโลก ก็ดี ความดับแห่งโลก ก็ดี ทางให้ถึงความดับแห่งโลก ก็ดี ตอาคต บัญญัติไว้ในร่างกาย ซึ่งยาวประมาณวาหนึ่งนี้ พร้อมทั้งสัญญาและใจ; หมาย ความว่า ในตัวคน ๆ หนึ่งที่ยังเป็น ๆ คือยังมีชีวิตอยู่นั้น มีโลก มีเหตุให้ เกิดโลก มีความดับสนิทแห่งโลก ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลก อยู่ พร้อมเสร็จ. ให้ศึกษาให้เข้าใจ. นี้ก็เป็นอันว่า ในจิตใจของคนก็มีโลก ที่กำลังบั่นป่วน คือความทุกข์, มีกิเลสซึ่งเป็นเหตุให้ทำสิ่งที่เป็นทุกข์

แล้วคนก็เป็นทุกข์. หมายความว่า มันเป็นโลกแห่งความทุกข์ ที่มีอยู่ในใจ ของคน, แล้วความทุกข์คือโลกนั้น ก็ค่อย ๆ ลดลง ๆ คือแตกไป ๆ จนกว่า จะดับสิ้นลงไป เป็นความดับไม่เหลือแห่งความทุกข์ ก็เป็นอันว่าดับ เหมือนกัน.

ฉะนั้น ใม่ว่าเป็นโลกชนิดใหน มัน มีแต่จะต้องแตกดับ; นี้ เป็นไปเองตามธรรมชาติ, เป็นหลักเกณฑ์อยู่โดยธรรมชาติ ผู้ใดมีความรู้ เรื่องนี้ ก็ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความจริงอันนี้; เมื่อไม่รู้ก็ปฏิบัติไปตาม ความเห็นของตัว. คนเกลี่ยดวดทงหลาย ไม่รู้ความจริงข้อนี้, ไม่มี ทางที่จะรู้ความจริงข้อนี้. แม้ใครจะบอกเขาว่าเป็นอย่างนี้ เขาก็ไม่เชื่อ; นี้ก็เป็นอันว่า เป็นคนที่ไม่รู้จักโลก, แล้วก็ทำอะไรไปในลักษณะให้เกิด ความทุกข์แก่ตัว เราจะต้องช่วยกัน ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า โลก, อันเป็นที่ตั้งอาศัยของสิ่งที่มีชีวิตนี้ให้ดีๆ.

คนเกลี่ยดวัดทั้งหลาย กำลังจัดโลกนี้อย่างโง่เขลา, คือจัด ตัวเองของเขาอย่างโง่เขลา : จัดการกระทำทางกายทางวาจาอย่างโง่เขลา, จัด จิตใจของเขาอย่างโง่เขลา, แล้วเขาก็ยังประมาทและอวดดีในการกระทำของ เขา. นี้เรียกว่าเขาเป็นคนเกลียดวัด ไม่รู้จักการจัดให้โลกนี้เป็นไปในทาง ที่สงบเย็น; แล้วก็รวมกันมากขึ้นๆ จนกล่าวได้ว่า โลกในปัจจุบันนี้ กำลังถูกจัดอยู่ด้วยความโง่ความหลงของมนุษย์นั้นเอง มันจะต้องแตกเร็ว เป็นธรรมดา.

ทำไมจึงพูดว่า โลกในยุคบัจจุบันนี้กำลังถูกจัดไปโดยความโง่ความ หลงของมนุษย์ในโลก? ก็ขอให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณาดู ว่าโลกนี้กำลัง ถูกจัดอย่างไร. โดยสรุป ความแล้ว โลกนี้กำลังถูกจัดแต่ในด้านวัตถุ. พวกนักปราชญ์นักวิทยาศาสตร์ นักประดิษฐ์คันควาในทางวัตถุ ก็จัด โลกนี้ทั้งโลกไปตามทางของวัตถุ; เปลี่ยนแปลงโลกอย่างน่าใจหาย, ทำลาย สิ่งที่มีค่า, หรือที่เรียกว่าทรพยากรของธรรมชาติอย่างน่าใจหาย; แล้ว โลกนี้มันเป็นอย่างไร? มันสงบเย็นเป็นผาสุกหรือเปล่า?

เท่าที่เรามองเห็น ก็มองเห็นกันอยู่แล้วว่า ยิ่งจัดโลกให้เจริญ ก็เหมือนยิ่งทำให้เป็นบ้า, ยิ่งเจริญคือยิ่งบ้า. พูดอย่างนี้ บางคนจะไม่ยอม เชื่อ ว่ายิ่งเจริญ ตามวิสัยของมนุษย์ที่ไม่รู้จักโลกแล้ว มันก็ยิ่งเป็นบ้า. หรือ จะพูดให้มันต่ำลงมาหน่อย ก็ว่า ยิ่งเจริญก็ยิ่งเต็มไปด้วยบัญหา ซึ่งทำความ ยุ่งยากให้แก่มนุษย์มากขึ้น ๆ จนไม่รู้จะอยู่กันในโลกนี้ได้อย่างไร. หรือ จะพูดให้เห็นชัด ๆ ลงไปกันอีกหน่อยหนึ่ง ก็ว่า โลกยิ่งเจริญ ก็ยิ่งเต็มไป ด้วยคนอันธพาล.

โลกยิ่งเจริญ โลกยิ่งเต็มไปด้วยคนอันธพาล คือคนโง่ คนเขลา คนหลับหูหลับตา, รู้จักแต่เรื่องของกิเลสตัณหา; ไม่รู้จักเรื่องของ ธรรมะเลย. โลกยิ่งเจริญทางวัตถุ อย่างที่ใคร ๆ ก็เห็นกันอยู่; ยึงหูตา กว้างขวาง ศึกษามาก ก็ยึ่งเห็นว่าโลกนี้กำลังเจริญมาก ผิดกับเมื่อร้อยปี หรือสองร้อยปีมาแล้ว อย่างที่จะเทียบกันไม่ได้; แต่พร้อมกันกับที่โลกนี้ มันเจริญ โลกนี้มันก็ยึ่งเต็มไปด้วยคนอันธพาล.

ถ้าท่านทั้งหลายเป็นพุทธบริษัทจริง ก็ กวรจะรู้จักกำว่า อันธพาล ให้ถูกต้อง. อันธพาล คือ คนใง คนหลง คนอ่อนด้วยสติบัญญา ปราสจาก สติบัญญา เป็นคนมีคมน, เหมือนกับว่ามีความมืดอันสนิทแห่งราตรี; หรือ ยึงไปกว่านั้น เขาเอาความมืดสนิทแห่งราตรี มาเป็นอุปมาเท่านั้น. คน อันธพาลเหล่านี้ ได้เกิดขึ้นมากเท่ากับความเจริญในโลก; โลกยึงเจริญ คนยึงโง่มาก ยึงมืดมาก, ก็คือหลงในความสุข สนุกสนาน เอร็ดอร่อย ด้วย ความเจริญนั่นเอง. ฉะนั้น คนที่หลงในความเจริญจึงเป็นคนใง ก็คือ คนอันธพาล; แล้วคนอันธพาลประเภทนี้ ก็เบียดเบียนตัวเอง, ทำ ตนเองให้เป็นโรคประสาท, ทนทรมานอยู่ด้วยโรคประสาท, อย่างที่หมอเขา ก็ยืนยันว่า มันกำลังมากขึ้นทุกที่ในสมัยนี้; แล้วก็เป็นโรคจิต ยึงไปกว่า โรคประสาท, แล้วก็ฆ่าตัวเองตายในบางกรณี. นี้เรียกว่าเป็นอันธพาลใน ส่วนตัวเขา.

ทีนี้ เขาก็ยัง เป็นอันธพาลต่อผู้อื่น, คือทำอันตรายเบียดเบียนผู้อื่น, ฆ่าพื้นผู้อื่น, แย่งชิงผู้อื่น, อาการที่เรียกว่า อาชญากรรมทางเพศหนาแน่นขึ้นในโลก จนมีสถิติออกมาว่า ในประเทศที่ใหญ่โตประเทศหนึ่งนั้นมีอาชญากรรมทางเพศเฉลี่ยแล้วทุกๆ ๗ วินาที. แม้ในประเทศไทยเรานี้ก็ไม่หยอก อาชญากรรมข่มขึ้นแล้วฆ่า ก็หนาหูหนาตาขึ้นทุกวัน. นี้เรียกว่า อันธพาล ที่ทำอันตรายผู้อื่น ก็ยิ่งหนาขึ้นมาในโลก. เขาไม่รู้จักโลก, เขาหลงไปในความเจริญอย่างโลกๆ, เกิดความเป็นอันธพาล อย่างนี้ขึ้นมา. แล้วโลกนี้ก็กำลังอยู่ในน้ำมือของคนอันธพาล ผู้จัดโลกจะเป็นนักปราชญ์ฉลาดเฉลี่ยวย่างไร ก็ฉลาดเฉลี่ยวแต่ในทางที่จัดโลกให้เจริญ เพื่อความเป็นอันธพาล.

เราหวังอยู่ว่า เมื่อไรธรรมะเข้ามาร่วมประสมในการจัดโลก; เมื่อนั้นแหละเราจะมีหวังว่าจะเป็นไปในทางดี, คือจะมีโซคดี ในการที่ ได้มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ซึ่งจะเป็นความผาสุกตามสมควรแก่อัตตภาพ; อย่าง น้อยโลกมันก็หยุดแตกในทางจิตใจของมนุษย์, มันจะดำรงมั่นคงอยู่ด้วยสิ่งที่ เรียกว่าธรรม.

ที่นี้คนเกลียดวัดไม่ยอมสนใจสิ่งที่เรียกว่า ธรรม, ยังล้าหลังอยู่ สำหรับสิ่งที่เรียกว่าธรรม. ถ้า เมื่อใดโลกนี้พากันสนใจในสิ่งที่เรียกว่า ธรรม; เมื่อนั้นก็จะเป็นโชคดีของโลกนี้. ขอให้เราหวังกันเช่นนั้น เถิด. ขอให้คนเกลียดวัดทั้งหลาย เข้าใจความหมายของคำว่า "โลก", และรู้จักหน้าที่ของตน ที่จะต้องปฏิบัติต่อโลกนี้อย่างไร มิฉะนั้นแล้วก็จะตก อยู่ในฐานะที่เป็นคนจมโลก.

มีคำที่จะต้องได้ยินได้พึ่งกันไว้อยู่คำหนึ่ง คือว่า เป็นหลักตอใน วัฏฎสงสาร คือ คนใง่ คนอันธพาลไม่รู้จักโลก, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งโลก คือ ไม่รู้จักธรรมะโดยประการทั้งปวง. เขาก็หลงอยู่ในโลกตลอดเวลา. คน อย่างนี้เรียกว่า เป็นหลักตออยู่ในวัฏฏสงสาร คือในโลก; หมายความว่า โง่ตั้งแต่อยู่ในท้องแม่, เกิดมาจากท้องแม่ก็โง่, เป็นเด็กโง่ เป็นหนุ่มสาวที่ โง่, เป็นพ่อบ้านแม่เรือนที่โง่ คือหลงอยู่ในสึงที่เรียกว่าโลก, ติดแน่นอยู่ กับสึงที่เรียกว่าโลกหรือความทุกข์, จนกระทั้งเน่าเข้าโลงไป ก็ยังกอดแน่น อยู่กับสึงที่เรียกว่า โลก. อย่างนี้เขาเรียกว่า หลักตอในวัฏฏะ, คือหลักตอในโลก, บักแน่นอยู่ในโลก. คนเกลียดวัดจะต้องได้เป็นอย่างนี้ เป็นแน่ นอน.

ข้อที่ ๒. เข้าใจคำว่า "มนุษย์" ไม่ตรงความหมาย.

ทีนี้ เรื่องถัดมา ที่จะพูดกันต่อไปอีกก็คือ เรื่องคำว่า "มนุษย์".
คำว่า มนุษย์ เป็นคำที่เข้าใจยาก, แล้วก็มองดูกันได้หลายแง่หลายมุม : ตาม
ตัวหนังสือแท้ ๆ มนุษย์ แปลว่า มีใจสูง หรือ เป็นเหล่ากอของบุคกลที่มีใจสูง;
มีใจสูงนี้ต้องหวังไว้ก่อนว่า มนจะอยู่เหนือปัญหา เหนือสิ่งที่เป็นทุกข์.
แต่แล้วมันเป็นจริงอย่างนั้นหรือไม่? คนที่เกลียดวัดเขามีความเป็นมนุษย์
ของเขาอย่างไร ก็ลองพิจารณาดู.

เดี๋ยวนี้ที่เราจะเห็นกันได้โดยไม่ยาก โดยเอาเรื่องวัตถุเป็นหลัก, เรา ก็ยังพอจะเห็นว่า มนุษย์นี้ก็คือสัตว์ที่เกิดขึ้นมาเพื่อทำลายโลก หรือเพื่อเปลี่ยน แปลงโลก ทำโลกให้ระส่ำระสาย. ถ้ามนุษย์ไม่เกิดขึ้น โลกก็จะไม่ถูก ทำลายมากมายเหมือนอย่างนี้. พูดอย่างนี้ จะมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ก็ลองคิดดู.

ถ้ามนุษย์ไม่เกิดขึ้นมาในโลก. โลกนี้ก็ไม่ถูกเปลี่ยนแปลง อย่าง
ที่เราเห็น ๆ อยู่ในบัจจุบันนี้; มันก็คงจะมีอะไรตามธรรมชาติ เหมือน
ตั้งแต่สมัยหลายแสนบีมาโน้น. พอมนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกเท่านั้น โลก
มันก็เปลี่ยนเหมือนกับวิ่ง; เมื่อยังอยู่แต่สัตว์เดรจัฉาน โลกไม่เปลี่ยนได้
ก็มากน้อย. เกิดสัตว์ขึ้นมาในโลกมากมาย จนกระทั่งโลกเต็มไปด้วยสัตว์
เดรจัฉานเหล่านั้น มันก็ไม่มีอะไรที่จะเปลี่ยนแปลงไปมากมาย. แต่พอ
เกิดมนุษย์ขึ้นมาในโลก รู้จักคิด รู้จักนึก รู้จักทำ มันก็เปลี่ยนโลก : นับ

ตั้งแต่ไปตัดไม้เอามาทำบ้านเรื่อน, จนกระทั่งว่าก้าวหน้าถึงกับทำตึกราม อย่างที่เราเห็น ๆ กันอยู่ในบัดนี้. อะไร ๆ อยู่ในโลกลึกสักเท่าไร คนก็ขุด เอาขึ้นมาจนได้, เอามาใช้มาถลุงจนจวนจะหมดสิ้น เช่นน้ำมันในโลกลึก เหลือประมาณ เอาขึ้นมาถลุงกันจวนจะหมดสิ้น; แล้วก็เชื่อกันว่าไม่เท่าไร น้ำมันจะหมด, แล้วคนก็จะต้องหาสิ่งอื่นมาใช้แทนน้ำมัน. มันจะดีขึ้น หรือเลวลงก็คอยดูกันต่อไป.

มนุษย์กำลังทำลายสิ่งที่มีอยู่ในโลก เปลี่ยนแปลงไม่มีหยุด; เช่นว่าสร้างตึกขนาดนี้แล้ว ไม่เท่าไรก็จะยุบทำลาย เพื่อสร้างตึกที่ใหญ่กว่านี้ สูงกว่านี้ ถึงร้อยชั้นแล้ว ไม่เท่าไรก็จะยุบจะทำลาย จะสร้างที่ใหญ่กว่านี้ จะสูงกว่านี้. เรื่องอื่น ๆ ก็เหมือนกัน จะสร้างรถสร้างเรือ, สร้างสารพัด อย่างที่เขาจะสร้างได้ ก็ล้วนแต่จะสร้างให้มันใหญ่ยิ่งขึ้นไป เพื่อให้ทรัพยากร หรือของที่มีค่าอยู่ในโลกนี้หมดไปโดยไม่เหลือหลอ. อย่างนี้ลองคิดดู ว่ามนุษย์นี้คือสัตว์อะไร? สัตว์เลวหรือสัตว์ดี?

อาตมามองไปในทางที่ว่า มนุษย์เหล่านี้เป็นสัตว์อกตัญญูอย่างยิ่ง
คือ ทำลายโลกมากเกินไป. โลกเป็นที่อยู่ที่อาศัยเพื่อความผาสุก, ก็
ทำลายเสียในเวลาอันสั้น. แต่คนเกลียดวัด เขาว่าไม่ใช่อย่างนั้น, มัน
เป็นเรื่องของการทำโลกให้เจริญ, เขาก็อยู่ในพวกที่สนับสนุนว่าเป็นการ
ทำโลกให้เจริญ. เรามองดูโดยสายตาของพุทธบริษัทแล้ว เห็นเป็นการ
ทำลายโลก; เพราะว่าเขาทำสิ่งที่ไม่จำเป็น. เราไม่จำเป็นจะต้องมีสิ่ง
เหล่านี้ก็ได้, เราไม่จำเป็นที่จะต้องทำลายโลกกันถึงขนาดนี้ก็ได้, เราก็ยังอยู่

กันเป็นผาสุก; แต่เขาก็ยังไม่พอใจ เขาจะทำให้มันยิ่งๆ ขึ้นไป อย่างที่คน เกลียดวัดทั้งหลายกำลังทำกันอยู่.

เขามีบ้านเรือนอย่างนี้ เขาก็จะมีอย่างอื่น เขามีบ้านราคาหมื่นไม่ ชอบใจ มีบ้านราคาแสนให้จนได้ มีบ้านราคาแสนแล้วก็ไม่ชอบใจ, จะมี บ้านราคาล้าน ๆ ให้จนได้. บางคนอวดว่าเขามีบ้านราคาตั้ง ๖ – ๗ ล้าน, ในบ้านเขามีรถยนต์ใช้ ๒๐ คัน. อย่างนี้มันบ้าหรือดี ขอให้ลองคิดดูว่า มันไม่จำเป็นที่จะต้องมีถึงอย่างนี้, มันเป็นเรื่องช่วยกันทำลายโลก, ให้ ทรัพยากรในโลกมันหมดไปโดยเร็ว. ถ้ายังอยู่กันอย่างสมัยบ่า คนบ่าอยู่ โพรงไม้ขุดรูอยู่ มันก็ไม่มีการทำลายมากมายอย่างนี้. แต่นั้นมันก็นอย่างที่มนุษย์ กำลังทำอยู่ในสมัยนี้ มันก็บ้าเกินไป. จงลองคิดดูให้ดีๆ ทำแต่ให้พอดี ให้มันอยู่ในระดับที่ถูกต้อง.

อยากจะพูดว่า มนุษย์กำลังเป็นสัตว์อกตัญญูต่อโลก, คือโลกเป็น ที่เกิด เป็นที่ตั้ง เป็นที่อาศัยของมนุษย์ ให้เกิดขึ้นมา ให้รอดอยู่ได้; แล้ว มนุษย์ก็ทำลายมัน สนองคุณด้วยการทำลายมัน. จะเปรียบเทียบด้วย นิทานสุภาษิตสอนเด็ก บางที่จะเข้าใจได้ง่าย.

เมื่ออาตมาเป็นเด็กๆ อ่านหนังสือ *เรื่องเนื้อสมันอกตัญญ* : คือ เนื้อตัวหนึ่ง มันหนีนายพรานเข้าไปซ่อนอยู่ในสุมทุมพุ่มไม้ รอดตัวไป. นายพรานไม่เห็น เดินพ้นไป, แล้วมันก็เริ่มกัดกินสุมทุมพุ่มไม้นั้นจนหมด จนโปร่งไปหมด. พอนายพรานย้อนกลับมา ก็เห็น, แล้วก็ยิงตาย; สมน้ำหน้าเนื้อสมันอกตัญญู.

เดี๋ยวนี้คนในโลกเรา ก็จะเป็นอย่างนี้ ระวังให้ดีๆ. โลกมีอะไร ให้เป็นที่อยู่ที่อาศัย, ให้สะดวกสบาย, ก็ชวนกันทำลายเสียหมด; โดย เฉพาะอย่างยิ่ง พื้นผิวโลกนี้ ก็ถูกทำลายมากเกินไป โดยเฉพาะคือต้นไม้ ถูกทำลายมากเกินไปจนมนุษย์อยู่ด้วยความไม่เป็นสุข. ขอให้หลับตาคิด สักนิดเดียวเท่านั้นแหละว่า อ้าต้นไม้นี้ไม่มีในโลกเลย มนุษย์ก็อยู่ในโลกไม่ได้, จะต้องตายหมดด้วยเหมือนกัน; แล้วก็ยังทำลายต้นไม้กัน อย่างไม่หยุด หย่อน, ทำลายสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์รอดอยู่ได้ โดยไม่มีหยุดหย่อน. นี้เรียก ว่าเป็นสัตว์อกตัญญ; มนุษย์คือสัตว์ที่เกิดขึ้นมาเพื่อทำลายโลก เพื่อเปลี่ยน แปลงโลก นี้คือข้อเท็จจริงในบัจจุบันนี้.

ทีนี้ เราจะเป็นมนุษย์ ตามความหมายของมนุษย์ คือสัตว์มีใจสูง มีสติบัญญาสำหรับจะอยู่เหนือบัญหาทั้งปวง; เราก็ควรจะหยุดความเป็น มนุษย์ชนิดนั้นเสีย, มา เป็นมนุษย์ที่มีความถูกต้องในการที่จะเป็นมนุษย์ คือ จัดให้อยู่กันไปได้ตามสบาย ประนีประนอมกันกับโลก ช่วยกันคุ้มครอง รักษาโลก เท่าที่โลกมันช่วยคุ้มครองรักษาเรา.

คนเกลียดวัดทั้งหลาย มีความเป็นมนุษย์ชนิดของเขาเอง. เขา ไม่รู้ไม่ชี้กับสิ่งอื่น นอกจากว่า เขา*ได้ตามที่กิเลสของเขาต้องการก็แล้วกัน,* ได้ ตามอารมณ์ของเขา คือว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของเขามันอยากได้อะไร เขาก็จะเอาแต่อย่างนั้น, หรือว่ากิเลสของเขา มีราคะเป็นต้น ต้องการอย่างไร เขาก็จะเอาอย่างนั้น, หรือว่าสัญชาตญาณอย่างสัตว์เดรจฉานของเขาก็ยัง มือยู่, มันต้องการอย่างไรเขาก็จะกระทำอย่างสัตว์เดรจฉาน ตามอำนาจ สัญชาตญาณอย่างนั้น; เขาต้องการเพียงเท่านี้ เขาไม่ได้หวังว่ามีนิพพาน เป็นที่ไปในเบื้องหน้า.

ถ้าว่า โดยความหมายที่ถูกต้องแล้ว มนุษย์มีใจสูง คือจะสูง ไป ๆ จนกระทั่งบรรลุถึงพระนิพพาน เป็นที่สุด; ซึ่งเรียกว่า มีพระนิพพานเป็นที่ไปในเบื้องหน้า. แต่เดี๋ยวนี้คนเกลียดวัด เขาไม่รู้ว่านิพพาน อะไร, อยู่ที่ใหน, เบื้องหน้าที่ใหนกัน; จึงมีการกระทำชนิดที่ทำลายโลก, ทำลายความสงบสุขของโลก. เขาไม่มีเรื่องทางจิตทางวิญญาณ; เขามีแต่ เรื่องทางเนื้อทางหนัง, รู้จักแต่ความสุขสนุกสนานเอร็ดอร่อยแต่ทางเนื้อทางหนัง ซึ่งเรียกว่ามีแต่เรื่องทางวัตถุ; ไม่มีเรื่องทางจิตทางวิญญาณ เช่น เรื่องพระนิพพานเป็นต้น.

นี้เราจะพูดกับคนเกลียดวัดว่า คุณยังไม่รู้จักความเป็นมนุษย์, หรือว่าคุณยังไม่มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ตามความหมายของบัณฑิต ทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น, เป็นประธาน. ลองพิจารณาตัวเองเสีย ใหม่เถิด. นี่ของฝากคนเกลียดวัด ในความหมายของคำว่า "มนุษย์".

ข้อที่ ๓. ไม่เข้าใจความหมายเรื่องการสืบพันธุ์.

ทีนี้ ก็ขอโอกาสพูดต่อไป เป็น เรื่องที่ ๓ ว่า การสืบพันธุ์. การสืบพันธุ์ก็คือ การทำให้มีลูกหลานเกิดขึ้นมา อย่าให้สูญพันธุ์ไป. คนเกลียด วัดไม่มีธรรมะ, ไม่เข้าใจความหมายอันนี้. เขามองเห็นแต่ส่วนที่หลอก ลวงที่สุด ที่ธรรมชาติมีไว้หลอกลวงสัตว์ ให้ทำการสืบพันธุ์; เพราะว่า การสืบพันธุ์นั้น เป็นกิริยาอาการที่น่าเกลียดน่าชัง สกปรก เหน็ดเหนื่อย เพื่อความบ้าแวบเดียว. นี่คือสิ่งที่ธรรมชาติมีไว้สำหรับหลอกลวงสัตว์ให้ ทำการสืบพันธุ์ มันจึงเป็นเหมือนกับค่าจ้าง ให้สัตว์ทำสิ่งที่น่าเกลียดน่าชัง เหล่านั้น. ขอให้เข้าใจ สิ่งที่เรียกว่า กามารมณ์ กันในลักษณะอย่างนี้ ว่า เป็นสิ่งที่พญามาร หรือ ธรรมชาติฝ่ายหนึ่งเขามีไว้จ้างคนให้ทำการสืบพันธุ์.

กนเกลียดวัดทั้งหลายก็ชินดีรับค่าจ้าง กินเหยื่ออันนี้ทันที, คือหลงใหลในกามารมณ์ ไม่เป็นการสืบพันธุ์อันบริสุทธิ์; ฉะนั้นจึงมี บัญหามากมายเกิดขึ้นจากกามารมณ์ นับตั้งแต่การหึงหวง การฆ่ากันตาย การอะไรทุกอย่าง หลายอย่างหลายประการเท่าที่เขาไม่รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นอะไร. คนมีอายุล่วงมา มีลูกมีเต้า มีหลานมีเหลนพอสมควรแล้ว ก็ยังไปหลงใหล ยินดีในค่าจ้างของธรรมชาติเพื่อการสืบพันธุ์อยู่, คือมันบ้ำกามารมณ์กันไป จนเน่าเข้าโลง; คนเกลียดวัดเป็นอย่างนี้.

ขอให้พิจารณาดูให้ดีๆ ว่าเรื่องของ การสืบพันธุ์นั้น เป็นเรื่อง หลอกลวงของธรรมชาติ ที่ให้มนุษย์ทนลำบากเพื่อการสืบพันธุ์; มักจะ มองไปในทางอื่น ในความหมายอื่น ว่า เป็นความรัก เป็นความผูกพัน เป็นคู่ชีวิต ชีวาอะไรอย่างนี้ ก็ยังมองไม่ถูก. ควรจะพิจารณากันเสียใหม่ให้ดีๆ ซึ่งควรจะได้พิจารณากันต่อไปด้วยเหมือนกัน. ในชั้นนี้จะพูดกับคนเกลียดวัด แต่เพียงสั้น ๆ ว่า : อย่าไปมัวหลง อย่าไปมัวโง่ รับจ้างธรรมชาติ เพื่อ

การสืบพันธุ์อันใม่รู้จักสิ้นสุดหยุดหย่อน; แม้จะไม่มีการสืบพันธุ์ ก็ยัง หลงใหลในค่าจ้างเพื่อการสืบพันธุ์ อันไม่มีที่สิ้นสุด.

ข้อที่ ๔. ทำความเข้าใจเรื่องครอบครัวให้ถูกต้อง.

ทีนี้ ก็จะมาถึง เรื่องครอบครัว. ฆราวาสมีครอบครัว; แม้บรรพชิต สมัยนี้ ดูให้ดีๆ แล้วมันก็เหมือนกับครอบครัว. บรรพชิตสมัยโบราณ ครั้งพุทธกาลนั้น ไม่มีความหมายแห่งความมีครอบครัว; แต่บรรพชิตใน สมัยปัจจุบัน มีคนที่ต้องเลี้ยงดู, มีหน้าที่การงานที่ต้องทำ, มีสมบัติที่ต้อง รักษาเป็นห่วง, มันเหมือนกับครอบครัวเหมือนกัน.

แต่เราจะพูดกัน ถึง ครอบครัวธรรมคาสามัญของพราวาส ทั้งหลายว่า เขามีครอบครัวกันทำไม? โดยขนบธรรมเนียมประเพณี เขาจัดให้มีครอบครัวอย่าง เป็นระเบียบ เพื่อว่าคนอย่าต้องเบียดเบียนกัน เพราะบัญหาเกี่ยวกับเรื่องนี้. ครั้นมีครอบครัวแล้ว ก็หลงใหลอย่างหลับหูหลับตา ในความหมายของคำว่า "ครอบครัว" : มีความรักอย่างโง่เขลา ในเรื่องอันเกี่ยวกับครอบครัว จน ได้เป็นทุกข์อันเนื่องมาจากกับครอบครัวนั้นเอง; สมน้ำหน้าคนโง่สมน้ำ หน้าคนเกลียดวัด ที่ไม่รู้จักว่า ครอบครัวนั้นคือใคร? และจะต้องมีทำไม?

ถ้ามองดูด้วยสติปัญญา ในเรื่องทางจิตทางวิญญาณ ควรจะมอง เห็นได้ว่า ครอบครัวนั้นคือเพื่อนเดินทางไปนิพพาน. พูดอย่างนี้ คน เกลียดวัด ก็ว่าบ้าแล้ว, บ้าแล้ว. เพื่อนเดินทางไปนิพพาน นั่นแหละคือ ครอบครัว. การที่มีครอบครัวให้มากขึ้น ก็เพื่อว่าจะได้เป็นเพื่อนเดินทางไป นิพพาน. นี่หมายความว่าเป็นมนุษย์ที่ดีทั้งผัวทั้งเมีย, เป็นมนุษย์ที่มีธรรมะ ไม่เกลียดวัดกันทั้งผัวทั้งเมีย. รู้จักว่าชีวิตนี้คืออะไร, เกิดมาจะต้องทำอะไร, เขาก็ปรึกษาหารือเป็นคู่จิตคู่ใจกัน สำหรับจะให้ก้าวหน้าไปในทางของพระ นิพพาน. ผัวเมียคู่ไหน นอนปรึกษาหารือกันเรื่องก้าวหน้าไปทางนิพพาน บ้าง? ก็ไปไต่ถามดูกันเอง.

อาตมากำลังพูดว่า ครอบครัวนั้นคือเพื่อนเดินทางไปนิพพาน, สามีภรรยาหารือกัน เพื่อความก้าวหน้าในทางจิตใจให้สูงขึ้นไป; ไม่ให้มา หลงใหลบักหลักอยู่ที่นี่. สามีภรรยาให้ความสะดวกแก่กันและกัน ในการที่จะรู้จักชีวิต, รู้จักความทุกข์ รู้จักความเวียนว่ายอยู่ในกองทุกข์, แล้ว ก็จะได้ถอนตัวออกมาเสียโดยเร็ว. สามีภรรยาส่งเสริมซึ่งกันและกัน ให้ เกิดความสะดวกง่ายดาย ในการที่จะเดินทางไปพระนิพพาน.

ทีนี้ ลูก นั้น มีไว้สำหรับเพื่อว่า ถ้าพ่อแม่ไม่สามารถจะบรรลุ
ถึงพระนิพพานได้ ก็จะมอบมรดกให้ลูกเดินทางต่อไป จนกว่าจะถึง
พระนิพพานได้. ถ้าชั้นลูกไม่ได้ ก็ขอให้ได้ชั้นหลานชั้นเหลน, ให้มัน
ได้สักชั้นหนึ่งจนพอที่จะอวดคุยได้ว่า มนุษย์ยังมีอยู่สำหรับการบรรลุถึง
นิพพาน อย่าให้มันเสียชื่อของมนุษย์เลย; ให้กล่าวได้ว่า มนุษย์นี้ที่ไป
ถึงนิพพานนั้นยังมีอยู่. ถ้าพ่อแม่ไปไม่ถึงก็ให้ลูกได้ถึง, ลูกไม่ถึง ก็ให้
หลานถึง; ฉะนั้นรวมกันทั้งครอบครัวแล้วก็ต้องเรียกว่า เป็นเพื่อนเดิน
ทางไปนิพพาน, โดยแท้จริงเป็นอย่างนี้.

ถ้าเราจะเอาปัญหานี้ไป ถามนักปราชญ์บัณฑิตมีพระพุทธเจ้า เป็นต้นดู ว่ามีครอบครัวทำไม? ท่านจะชี้แนะอธิบายในลักษณะอย่างนี้ ทั้งนั้น; ไม่ได้ชี้แนะไปในทางที่ว่าสำหรับจะหมกจมหลงใหลในกามา-รมณ์ ทรัพย์สมบัติ เกียรติยศชื่อเสียงกันอยู่ที่นี่ จนเหมือนกับตกนรกทั้งเป็น.

นี้ครอบครัวทั้งหลาย จงจัดบีญหาของท่านให้ดีๆ. อย่าให้ ครอบครัวกลายเป็นรังของความทุกข์, กลายเป็นที่สะสมของความทุกข์ เหมือนกับตกนรกทั้งเป็น อยู่ตลอดเวลาเลย; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนเกลี่ยด วัดทั้งหลาย, จงได้ขยับขยายให้เรื่องของครอบครัวนั้น กลายเป็นเรื่องที่ ประเสริฐที่สุด คือ อยู่กันอย่างเป็นเพื่อนเดินทางสำหรับไปพระนิพพาน ในลักษณะที่กล่าวแล้ว.

ข้อที่ ๕. ให้รู้จักคบกัลยาณมิตร.

ทีนี้ เรื่องที่จะพูดต่อไปกับคนเกลียดวัด ก็คือ เรื่องเพื่อน มิตร สหายชาวเกลอ. มิตรสหายชาวเกลอก็เหมือนกันอีก เป็นเพื่อนกันเพื่อ เดินทางไปนิพพาน; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว จะไม่มีความหมายของความเป็น เพื่อนที่แท้จริง เพื่อนกิน เพื่อนเล่น เพื่อนนอน เพื่อนคู่ชีวิตจิตใจอะไร ก็ตาม ยังไม่ใช่เพื่อนที่แท้จริง.

เพื่อนที่แท้จริงโดยรากฐานนั้น จะต้องเป็นเพื่อนเกิด เพื่อน แก่ เพื่อนเจ็บ เพื่อนตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น อย่างนี้ก่อน; หมาย ความว่า เป็นเพื่อนที่จมอยู่ในกองทุกข์เสมอหน้ากันก่อน, แล้วก็มองเห็น หน้ากันอยู่ทุกคน ว่ากำลังจมอยู่ในกองทุกข์, แล้วก็จะช่วยเหลือซึ่งกันและ กัน ดิ้นรนให้ออกมาเสียจากกองทุกข์; นั้นแหละคือการเดินไปนิพพาน. เมื่อเราเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย กันโดยแท้จริงแล้ว; เราก็จะเป็น เพื่อนเดินทางไปสู่พระนิพพานได้ด้วยกันโดยง่าย ให้ความทุกข์ ที่กำลัง ได้รับอยู่นี่แหละ เป็นเครื่องบังคับผลักไสให้ดิ้นรน เพื่อจะออกมาเสียจาก ความทุกข์เหล่านั้น. นี้คนเดียวมันทำยาก, ถ้าหลายคนมันจะได้คิดนึก ปรึกษาหารือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน.

เพื่อนที่ดีที่สุดนั้น เขาเรียกว่า กัลยาณมิตร. พระพุทธเจ้าตรัสว่า กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดทั้งลิ้นของพรหมจรรย์ คือการประพฤติปฏิบัติเพื่อออกจาก กองทุกขั้นั้นเอง. บางคนว่ากัลยาณมิตรนี้เป็นส่วนหนึ่ง, เป็นเพียงส่วนหนึ่ง หรือครึ่งหนึ่งของพรหมจรรย์ อย่างนี้ก็มี. แต่พระพุทธเจ้าท่านไม่เห็นด้วย, ท่านบอกว่า กัลยาณมิตรนั้นเป็นทั้งหมดของความรอด.

นี้ก็เป็นสิ่งที่น่าคิดอยู่ ว่าเพื่อนที่ดีนั้นเป็นทั้งหมดทั้งสิ้นของความ หลุดรอดไปจากกองทุกข์. เรามีเพื่อนอย่างนี้กันหรือเปล่า? ถ้าเป็นเรื่อง เพื่อนเล่น เพื่อนกิน เพื่อนนอน เพื่อนอะไรอย่างนี้แล้ว; มันก็ยังไกล, ไกลมาก, ไกลจากการเดินไปเพื่อนิพพาน, มันจะกลายเป็นเพื่อนที่ฉุดรั้งไว้ ให้จมอยู่ในนรกทั้งเป็น กันอยู่ที่นี่และเดี๋ยวนี้. มันชวนให้หลงใหลไปใน เรื่องโลก เขาเรียกว่า "กลางคืนอัดควัน กลางวันเป็นไฟ" นี่คือการตกนรก ทั้งเป็น อยู่ที่นี่เดี๋ยวนี้. กลางคืนอัดควัน นอนระทมทุกข์อยู่ ด้วยความคิด ของกิเลสตัณหานานาประการ. พอสว่างขึ้นเป็นกลางวัน ก็ออกไปโลดเต้น

เป็นพื้นเป็นไฟไปที่เดียว. นี้มีคำบาลีกล่าวไว้ เรียกว่า "กลางคืนอัดควัน กลางวันเป็นไฟ"; มนุษย์ในโลกบีจจุบันกำลังเป็นอย่างนี้; การช่วยให้ เป็นอย่างนี้ไม่เรียกว่าเพื่อน ที่จะเดินทางไปนิพพาน. แต่ว่าเป็นเพื่อนที่จะ ให้จมนรกกันอยู่ที่นี่, เป็นหลักตออยู่ในโลกที่นี่.

คนเกลียดวัดทั้งหลาย กำลังมีเพื่อนชนิดไหน? เขามีเพื่อนช่วย กันทำคอรปัชั่น, เขามีเพื่อนที่ช่วยกันโกง, มีเพื่อนช่วยกันจะทำลายฝ่ายอื่น, เพื่อเอาประโยชน์ของฝ่ายอื่นมาเป็นของตัว; นี่คนเกลียดวัดเขามีเพื่อน อย่างนี้. แม้เพื่อนในครอบครัว, เพื่อนสนิทที่สุด เช่น สามี ภรรยา เขา ก็ไม่ได้ใช้ไปในทางที่จะเป็นเพื่อนเดินทาง ที่จะไปนิพพานดังที่กล่าวแล้ว.

เราขอบอกคนเกลียดวัดว่า ให้คนเกลียดวัดทั้งหลายไปพิจารณาดู เสียใหม่. ถ้ามีเพื่อนถูกต้องเป็นกัลยาณมิตรแล้ว ความเกลียดวัดก็จะ หายไป, ก็จะได้มาสนใจในเรื่องการปฏิบัติเพื่อก้าวหน้า ไปตามทางของ พระนิพพาน.

ข้อที่ ๖. ไม่มีความเคารพบิดามารดา.

ที่นี้ เรื่องถัดไปอีกที่จะพูดกับคนเกลียดวัด ก็คือ เรื่องบิดามารดา. ท่านทั้งหลายจงสังเกตดูให้ดี ๆ ว่า พวกคนเกลียดวัดนั้น เขาเคารพนับถือ บิดามารดากันอย่างไร; บางที่จะเป็นลูกหลานของท่านเองก็ได้. ดูลูก หลานของท่านเองนั้นแหละให้ดี ๆ ว่าเขากำลังเคารพบิดามารดาของเขา อย่างไร, ให้ความหมายแก่ความเป็นบิดามารดาอย่างไร. เดี๋ยวนี้เขารู้จัก พ่อแม่ของเขา เพียงแต่ว่าจะได้รับมรดก หรือประโยชน์ที่คล้ายกัน. เขามี พ่อแม่เพียงว่าจะได้รับมรดกหรือประโยชน์ใดใดที่คล้ายกัน. ลูกหลานเป็น เสียอย่างนี้; แล้วบิดามารดาจะมีความหมายอย่างไรสำหรับคนพวกนี้.

ลูกหลานบางคนถือว่า เขามีบุญคุณต่อพ่อแม่ของเขา เพราะเขาทำให้พ่อแม่สบายใจ. เรื่องจริงที่อาตมาได้พึ่งมากับหูของตัวเองในกรุงเทพซ ไม่ต้องออกชื่อใคร ว่าลูกสาวเขากลับมาจากเมืองนอก, เรียนสำเร็จมีหน้า มีตามา แล้วทำหยาบคายกับมารดา, บางที่ก็ทำอย่างกับบิดามารดาเป็นคนใช้. มารดาก็เอ่ยปากหน่อยหนึ่งว่า ลูกนี้ช่างไม่รู้จักบุญคุณของแม่เสียเลย แม่เขา ว่าเพียงเท่านี้; ลูกสาวคนนั้นก็บอกว่า "แม่ซิไม่รู้จักคุณของฉัน; เพราะ ว่าฉันได้ดิบได้ดีมา ทำให้แม่มีหน้ามีตา แม่ไม่รู้จักคุณของฉัน".

นี่เป็นเรื่องจริง ที่มันมีได้อย่างนี้ ในกรุงเทพ ๆ นั่นแหละ นี่เขา ให้ความหมายแก่บิดามารดาของเขาอย่างไร? แล้วคนชนิดนี้จะชอบวัดได้ หรือไม่? คนชนิดนี้นับรวมอยู่ในพวกที่เกลียดวัด. เขาถือว่าเขาทำให้ พ่อแม่สบายใจ เขาจึงมีบุญคุณต่อพ่อแม่; พูดอย่างนี้มันกำกวม. ที่จริง มันก็มีส่วนถูก; ถ้าลูกคนไหนออกมาจากท้องแม่แล้ว พ่อแม่มีแต่ความ สบายใจ ชื่นอกชิ้นใจเพราะลูกคนนั้น ตั้งแต่เกิดไปจนตาย ก็น่าจะกล่าว ได้ว่า ลูกมีบุญคุณแก่พ่อแม่ ก็พอจะได้. แต่เดี๋ยวนี้มันหาไม่ได้ ที่จะเป็น อย่างนั้น; มันมีแต่ทำให้พ่อแม่ต้องเดือดร้อนต้องกระวนกระวาย, ต้อง น้ำตาตกอยู่บ่อย ๆ. ถ้าเขาทำให้พ่อแม่สบายใจจริง ก็เรียกว่า เป็นผู้มี บุญคุณต่อพ่อแม่ได้เท่า ๆ กับที่พ่อแม่มีบุญคุณแก่เรา. นี้เขามองในทางที่ว่า

เขาทำให้พ่อและแม่สบายใจ; เพียงว่าเขามีเงินเดือนมากๆเอามาให้พ่อแม่ใช้ มากๆ, เขาทำอะไรให้มีหน้ามีตา, ให้พ่อแม่พลอยมีหน้ามีตา; เพียงเท่านี้ มันรับไม่ไหว ตามความหมายของคำว่า บิดามารดา.

ลูกบางคน เป็นไปแรงหนัก ถึงกับว่าบิดามารถาไม่มีคุณ, ไม่มีบุญคุณ อะไร. ท่านทำให้เขาคลอดออกมา เพราะความสนุกสนานของท่านเอง, เขาไม่ยอมรับว่ามีบุญคุณแก่เขา; แล้วเขายังจะเรียกร้องว่า บิดามารดา นั้นแหละต้องแทนคุณลูก ให้สมกับที่ทำให้ลูกเกิดมา. ลองพึ่งดูเอาซิ ว่า บิดามารดาต้องตอบแทนใช้หนี้ ให้สมกับที่ว่า; ทำให้ลูกเกิดมา แล้วมา ลำบากด้วยกัน; ฉะนั้น ปรับให้เป็นความผิดของบิดามารดา. นี่คน เกลียดวัดเขาจะเป็นอย่างนี้.

ในทางธรรมะ นั้น เราถือว่า บิดามารดาเป็นผู้มีบุญคุณ; ลูก หลานพร้อมที่จะเสียสละชีวิตทั้งหมดได้ เพื่อความสบายใจของบิดามารดา. เดี๋ยวนี้เด็กๆ เขาไม่คิดกันอย่างนั้น เขาไม่ยอมเสียสละอะไร เพื่อประโยชน์ แก่ความสบายใจของบิดามารดา. บิดามารดาขัดใจเขา, เขาอาจจะดำให้, เขาอาจจะทั้งบิดามารดาไป, เขาอาจจะประณามบิดามารดาอย่างน่าเกลียด น่าชัง. ถ้าเป็นไปได้ เขาอาจจะฆ่าบิดามารดาเสียก็ได้ ถ้าไปขัดขวางใน หนทางแห่งกามารมณ์ของเขา. ลูกหลานไม่พอใจ ถ้าบิดามารดาเข้าไป เกี๋ยวข้อง เข้าไปควบคุมในเรื่องที่จะสมรสจะแต่งงาน จะอะไรต่างๆ; เพราะ ว่าเขาเห็นแก่ตัวเขาข้างเดียว, ไม่เห็นแก่ความประสงค์ หรือความพอใจ รสนิยมอะไรของบิดามารดา ที่จะมีลูกเขยลูกสะใภ้ตามที่ตัวชอบใจบ้าง ขอให้

ลองคิดดู. คนเกลียดวัดเขาให้ความหมายแก่บิดามารดาอย่างไร, เท่าไร. น็อาตมามองเห็นอย่างนี้.

ถ้าว่าธรรมะเข้ามา ก็จะมองกันเสียใหม่ ว่า บิดามารดามีพระคุณ อย่างใหญ่หลวง, คือ ไม่ทำให้เราตายเน่าอยู่ในไข่; แต่ให้เป็นตัวเป็น ตน ออกมาพบแสงสว่างข้างนอก. นี่ก็เรียกว่ามีบุญคุณชั้นหนึ่งแล้ว ไม่ให้ ชีวิตมันตายเป็นหมันในไข่, แต่ให้ออกมาเป็นตัวเป็นตน สู่โลกภายนอก ได้รับแสงสว่าง; ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นโอกาสให้สัตว์, ลูกนั้น มันได้รับโอกาส ที่จะได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ. ถ้ามันไม่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์, ไม่ได้เกิดออกมาเป็นมนุษย์ มันก็ไม่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

เดี๋ยวนี้มัน ได้มีโอกาส เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็พอที่จะได้รับสิ่ง
ที่ดีที่สุด ในการที่ได้เป็นมนุษย์, และก็จะได้ มีโอกาส ที่จะได้พบพระพุทธสาสนา; ไม่มีอะไรจะสูงสุดยิ่งไปกว่าพระธรรม อันเป็นตัวพระพุทธศาสนา. ฉะนั้น สัตว์, มนุษย์คนใด ได้พบกับสิ่งนี้ ก็เรียกว่าได้พบสิ่งที่ดี
ที่สุดสำหรับมนุษย์ ไม่เป็นหมัน; มันมีความสำคัญอยู่ตรงที่ว่า ได้พบ
พระพุทธสาสนาแล้ว เชื้อแห่งความเป็นพุทธะของเขาก็ไม่เป็นหมัน.

นั้หมายความว่า ใน ทุกคน ไม่ว่าหญิงหรือชาย เป็นเด็กออกมา จากท้องแม่แล้ว มัน มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ คือ สติปัญญาที่จะงอก งามจนถึงกับรู้พระธรรมอันสูงสุด. นี่เรียกว่าเป็นพุทธะ, เชื้อแห่งความ เป็นพุทธะของเขา ก็ได้รับโอกาสที่จะเจริญงอกงาม จนเป็นพุทธะกับเขา ได้คนหนึ่ง ในโลกนี้. นี่เพราะบิดามารถาได้ให้กำเนิดได้ให้โอกาสแก่เรา. เราจึงหวังว่า เกิดมานี้จะต้องให้ได้เป็นพุทธะกับเขาสักคนหนึ่งให้จนได้, คือให้รู้อะไร ตามที่มนุษย์ควรจะรู้, ขจัดบัญหา คือความทุกข์ของมนุษย์ได้ ก็ไม่เสียที่ที่เกิดมา. บิดามารดา มีพระคุณเหลือหลาย ที่ให้กำเนิดมา ให้ ชีวิตมา ออกมาสู่แสงสว่าง ทั้งทางร่างกายทั้งทางจิตใจ คือความเบิกบาน แห่งเชื้อของความเป็นพุทธะ ของมนุษย์ทุกคน ได้มีจิตสูงสุดอยู่เหนือความ ทุกข์โดยประการทั้งปวง.

คนเกลียดวัด, คุณไม่คิดอย่างนี้; คุณเห็นบิดามารดาเป็นที่พึ่ง ที่อาศัยเฉพาะหน้า; หวังว่าจะรับมรดกอย่างเดียว, หวังว่าจะใช้บิดามารดา เหมือนกับคนใช้ โดยไม่ต้องเสียเงินเดือน; อย่างนี้ก็ยังมี ก็ขอให้ลอง ไปคิดดูเถิดว่า มันจะร้ายกาจสักเท่าไร สำหรับคนที่เกลียดวัด ไม่มีธรรมะ.

ข้อที่ ๗. ไม่เคารพครูบาอาจารย์.

ทีนี้ เรื่องต่อไปก็คือ เรื่องครูบาอาจารซ์ คนเกลียดวัดทั้งหลาย ไม่ เคารพครูบาอาจารย์; ท่านทั้งหลายก็คงมองเห็น. ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี่คง จะนึกได้ ว่ายังมีคนที่ไม่เคารพครูบาอาจารย์, ทำตัวเป็นคนไม่มีครูบาอาจารย์, ถือว่าครูบาอาจารย์เป็นลูกจ้างสอนหนังสือ เสร็จแล้วก็เลิกกัน; ไม่ยอมรับ ในข้อที่ ครูบาอาจารย์ทำให้เฉลียวฉลาดในทางสติปัญญา ตามความหมาย ของคำว่าครูบาอาจารย์.

เดี๋ยวนี้อาตมา กำลังพูดถึง กรูบาอาจารช์ที่ถูกต้อง จริงอยู่ใน โลกนี้ ครูบาอาจารย์ชนิดที่ไม่จริง ไม่ใช่ครูบาอาจารย์จริง ก็มีอยู่มาก คือ เป็นลูกจ้างสอนหนังสือเพราะความจำเป็น, เอาเงินเดือนมาเลี้ยงปากเลี้ยง ท้อง, แล้วก็เอาเปรียบไปเสียทุกอย่างทุกทาง อย่างนี้ก็มี. แต่นี้ไม่ใช่ครูบา อาจารย์ที่ถูกต้อง ตามความหมายของคำคำนี้.

กรูบาอาจารย์ที่ถูกต้อง ตามความหมายของคำคำนี้ เขาถือเป็น ใจความสำคัญว่า เป็นผู้เปิดประตูในทางวิญญาณ. ช่วยจำไว้ว่า ครูบา อาจารย์ที่แท้จริง มีหน้าที่เปิดประตูในทางวิญญาณ; คือหัวใจของสัตว์ มืดมิด หาทางออกไม่ได้, ครูบาอาจารย์เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ ให้ สัตว์นั้นออกไปสู่แสงสว่าง. เหมือนกับว่า เปิดไก่ก็ดี หมูก็ดี อะไรก็ดี ที่เขาขังไว้ในเล้าในคอก อันมืดอันสกปรก อันแสนจะทรมานนั้น; ถ้า พอใครเบิดประตูให้ มันก็วึงออกมาด้วยความดีใจ ออกมาเสียจากเล้าอันมืด และสกปรก. ในทางจิตทางวิญญาณ ที่มันถูกขังอยู่ในความมืดของอวิชชา ก็เหมือนกัน: กรูบาอาจารย์มีหน้าที่ ที่จะเปิดประตูทางวิญญาณ ให้ หัวใจของสัตว์เหล่านั้น ออกมาสู่แสงสว่าง. ก็ลองคิดดูเถิดว่า ครูบาอาจารย์ นี้มีบุญคุณสักเท่าไร ? ควรจะจัดไว้ในฐานะ เป็นปูชนียบุคคล หรือหาไม่ ?

ที่แท้จริงนั้น การเปิดประตูทางวิญญาณนี้มีหลายระดับ หลายชั้น; แม้ที่สุดแต่ บิดามารดา นี้ก็ เป็นกรูบาอาจารย์คนแรก, เปิดประตูทาง วิญญาณ ให้แก่ทารกน้อยๆ, ให้เขารู้จักชั่วดี ให้เขาฉลาดขึ้น ให้เขารู้จักเดิน ไปถูกทาง. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า บิดามารดาเป็นอาจารย์คนแรก, แล้วก็ มอบหมายให้ครูบาอาจารย์คนถัด ๆ ไป จนกระทั่งถึง ครูบาอาจารย์อันสูงสุด คือ พระบรมครู ผู้พระบรมศาสดาจารย์ คือ พระพุทธเจ้า.

นี้ ครูบาอาจารย์เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ. แต่คนเกลียดวัด เขาไม่มองกันอย่างนี้; เขาใช้ครูบาอาจารย์เป็นเครื่องแก้ปัญหาเฉพาะหน้ำ; บางทีก็ใช้เป็นประโยชน์ในเรื่องอาชีพ, หรือว่าถ้าไม่เห็นประโยชน์ อันจะ พึงได้แล้ว ก็ไม่ยอมรับความเป็นครูบาอาจารย์.

ผู้ที่เรียกว่า ครูบาอาจารชั้นนั้นคือผู้ที่เชี่ยวชาญในหน้าที่เปิด ประตูทางวิญญาณ ให้แก่สัตว์โลก; เป็นสิ่งที่ จำเป็นที่สัตว์โลกจะต้องมี, และมีไว้ ประจำโลกทุกยุคทุกสมัช ด้วย. ผู้เปิดประตูทางวิญญาณของสัตว์นี้ จำเป็นจะต้องมีอยู่ในโลกทุกยุคทุกสมัย. ฉะนั้นเราช่วยกันประคบประหงม รักษาครูบาอาจารย์ไว้ ให้ยังคงมีอยู่ในโลกด้วยกันทุกคน.

หน้าที่ในทางจิตทางวิญญาณนี้จำเป็นมาก สำหรับมนุษย์ที่อยู่ ในโลก. หน้าที่ทางวัตถุนั้นมันไม่ยาก; แม้แต่ลูกหมาลูกแมว เกิด ออกมาแล้วมันก็หากินเป็น. ทำไมลูกมนุษย์จะเกิดมาแล้วจะหากินไม่เป็น; มันก็ต้องรู้จักหากิน ขวนขวายกันไปได้ ในเรื่องทางวัตถุ. แต่ใน เรื่อง ทางจิตทางใจ ที่มันลึกซึ้ง ละเอียดสุขุมนั้น มัน ต้องมีผู้ช่วยเหลือ คือ ครูบาอาจารย์. อย่าต้องมานั้งร้องให้บ่อย ๆ, อย่าต้องเป็นโรคเส้นประสาท เลย, อย่าต้องเป็นโรคจิต เป็นบ้าฆ่าตัวตายเลย. คนเกลียดวัด เป็นคนไม่มีครูบาอาจารย์ ในด้านจิตด้านวิญญาณ. เขา จะมีครูแต่ในเรื่องด้านวัตถุ ช่วยหาเงิน หาของ หากาม หากิน หาเกียรติ ไป ตามประสาชาวโลกเท่านั้นเอง อย่างนี้ไม่มีความหมายของความเป็นครูบา อาจารย์ที่แท้จริง.

ข้อที่ ๘. ต้องสนใจเรื่องทิศ ๖.

ที่นี้ เรื่องที่จะพูดต่อไป ก็เป็นเรื่องรวบยอด คือ เรื่องทิศทั้ง ๖.

คนเกลียดวัดจะไม่สนใจเรื่องทิศทั้ง ๖. คือไม่สนใจในเรื่องความถูกต้องรอบตัวเอง
เพราะเขาจะรู้สึกว่า มันมากไปนักก็ได้. ท่านทั้งหลายอย่าได้ไปเอาอย่าง
หรือเดินตามอย่างคนเกลียดวัดเลย; พยายามสนใจในเรื่องทิศทั้ง ๖ ให้ตรง
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ว่าให้ปิดกั้นทิศทั้ง ๖ ให้ปลอดภัย.

เราอยู่ตรงกลาง เป็นจุดศูนย์กลาง แล้ว ทิศทั้ง 6 นั้นก็คือ ทิศข้าง หน้า ทิศข้างหลัง ทิศข้างข้าย ทิศข้างขวา ทิศข้างบน ทิศข้างล่าง รวมกันก็เป็น 6 ทิศแล้ว. เราจะ ต้องระมัดระวังให้ถูกต้องทั้ง 6 ทิส; อย่าให้มีความ ผิดพลาด แม้แต่ทิศใดทิศหนึ่ง. บางคนจะคิดไปเสียว่า มันมากเกินไป เสียแล้ว. มันมากเกินไปสำหรับฉันเสียแล้ว, ฉันไม่เอาแล้วมันตั้ง 6 ทิศ. อย่าเขลาไปตามคนเกลียดวัด ที่จะไม่ยอมรับผิดชอบทั้ง 6 ทิศ. ทำให้มี ความถูกต้อง ทั้ง 6 ทิศ.

ทิศข้างหน้า คือ บิคามารคา ต้องมีการกระทำที่ถูกต้อง ต่อความ หมายของบิดามารดา. ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา ก็จะต้องให้ถูกต้องตามความหมายของ คำว่า บุตร ภรรยา สามี หรืออะไรก็ตาม แล้วแต่ว่าใครจะเป็นหัวหน้าครอบ ครัว.

ทิศข้างซ้าย คือ เพื่อนฝูงมิตรสหาย ทั้งหลาย ก็ต้องมีความถูกต้อง ให้มีความเป็นมิตรที่แท้จริง อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

ทิสข้างขวา ก็คือ ครูบาอาจารย์ ที่กำลังกล่าวไปแล้วหยกๆ นั่นเอง.

ทิศข้างบน คือ สมณพราหมณ์พระเจ้าพระสงฆ์ เป็นผู้นำทางจิตทาง วิญญาณ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตทางวิญญาณโดยแท้ จึงจัดไว้ข้างบน.

ทิศข้างล่าง นั้นคือ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ทุกคนในโลกนี้ จะต้องมี คนที่อยู่ใต้บังคับบัญชา : จะเป็นลูกจ้างเป็นกรรมกรเป็นอะไรก็ตาม เขาอยู่ ใต้บังคับบัญชาของเรา, เขาต้องพึ่งพาอาศัยเรา. ทิศนี้ก็สำคัญ ทำผิดแล้ว ก็ฉิบหายใด้. ระวังให้ดี อย่าไปดูถูกทิศเบื้องต่ำ คือคนที่อยู่ใต้บังคับบัญชา; เช่นลูกจ้างเป็นต้น.

คนเกลียดวัดนั้นสะเพร่าเห็นแต่ประโยชน์; แล้วก็ทำผิดหมด ทั้ง ๖ ทิศ, จะใช้กลโกงหลอกลวงเอาทิศทั้ง ๖ ทิศ มาเป็นเครื่องมือแสวงหา ประโยชน์ให้แก่ตน. อย่างนี้มันผิดหมดทั้ง ๖ ทิศ, ไม่ตรงตามที่ พระพุทธเจ้า ท่านตรัสไว้ว่า จงทำให้ถูกต้อง เหมือนกับปิดกั้นดีทั้ง ๖ ทิศ ไม่มีความผิดพลาดเข้า มา; มีแต่ความถูกต้อง, เราอยู่ด้วยความถูกต้อง. นี้ คนเกลียดวัดเขา ไม่ยอมรับผิดชอบโดยรอบด้าน อย่างนี้. เราไม่ใช่คนเกลียดวัด; เรา ชอบความจริงอันสูงสุด คือพระธรรม; เราจะปัดกั้นทิศทั้ง ๖ คือสิ่งรอบ ตัวเรา ไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นมาได้.

ข้อที่ ๙. ความสูญเสียเป็นอุปสรรคมาฝึกให้ฉลาด.

ที่นี้ ที่จะพูดต่อไปนี้ ก็เป็นข้อเบ็ดเตล็ด, จะพูดโดยหัวข้อว่า เรื่องบางเรื่องเราจะต้องมองกันให้ดีๆ. อาตมากำลังจะพูดถึงเรื่องคำว่า "ความสูญเสีย" คนโง่ คนเขลา คนพาล คนเกลียดวัด จะเป็นทุกข์ร้อน เพราะความสูญเสีย : ความสูญเสียเกิดขึ้นเมื่อไร เขาก็เป็นทุกข์เป็นร้อน, ไม่เป็นอันกินไม่เป็นอันนอน เป็นการฆ่าตัวตายก็มี นี้มนัคนโง่.

ขอให้ดู ความสูญเสีย กันเสียใหม่ ว่ามันก็ เป็นสิ่งที่จะใช้ให้มัน เป็นประโยชน์ใค้. เมื่อสูญเสียอะไรลงไป : ถูกขโมย, ขโมยยกเอาของ ไปตั้งแสนตั้งล้าน อย่างนี้มันก็สูญเสีย. แล้วจะทำอย่างไร? จะมานั่งร้องให้ น้ำตาเช็ดหัวเข่า, หรือจะเป็นโรคเส้นประสาท โรคจิตครึ่งหนึ่งเข้าไปแล้ว มันจะมีประโยชน์อะไร, เราจะต้อนรับความสูญเสียกันอย่างไร, เราจะต้อง คิด; เพราะว่า ความสูญเสียนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดที่จะต้องพบกัน เข้า. ถ้าเรา มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ แล้ว เรา จะต้องพบกันกับความสูญเสีย เป็นแน่นอน ไม่มากก็น้อย, แล้วมันก็ควรจะมาก ๆ ด้วยเหมือนกัน; เพราะ ยึงทำอะไรใหญ่โตกว้างขวางมากออกไป ความสูญเสียมันก็จะต้องมา ใน ระดับที่ใหญ่โตได้เหมือนกัน.

ความสูญเสียนั้น คือสิ่งที่มากระชิบบอกว่า "ไอ้ชาติโง่ มึงรักษาไม่เป็น มันก็สูญเสีย" เราควรจะ ต้อนรับความสูญเสีย ว่ามันเป็นสิ่งที่มาบอกให้ เรารู้ ว่าเราคุ้มครองรักษา หรือจัด หรือทำไม่เป็น เราก็ ซื้อความฉลาด ด้วยสิ่งที่สูญเสียไป. สูญเสียไปเท่าไรอุทิศให้ เป็นการซื้อหาความฉลาด. ฉะนั้น ความสูญเสียก็ไม่ขาดทุนอะไร; เพราะว่าลงทุนไปเพื่อซื้อหาความ ฉลาด. ฉะนั้นอย่าได้เสียใจเปล่า ๆ; รีบใช้ความสูญเสียให้เป็นประโยชน์.

ความสูญเสีย เป็น สิ่งที่เรา ไม่ ต้องการ; บางที่เราเรียกว่า อุปสรรค. การขาดทุนหรืออะไรเหล่านี้ เราถือเป็นอุปสรรค, แล้วเราก็ มาถือกันเสียใหม่ ว่าอุปสรรคเหล่านั้น มัน ก็คือครูบาอาจารย์ ที่มาฝึกฝน เราให้เฉลี่ยวฉลาด. เราต้อนรับอุปสรรค หรือความสูญเสียในฐานะที่ เป็นครูบาอาจารย์ จะมาฝึกฝนให้เราฉลาดต่อไปในโอกาสข้างหน้า; เราก็ จะได้เล็กโง่กันเสียที่.

ความสูญเสียอย่างยิ่ง ก็ดูจะเป็น ความตาย. ทุกคนก็จะมอง เห็นว่า ความตายเป็นความสูญเสียอย่างยิ่ง; ถ้ามองกันอย่างนี้ มันก็กลัว ตายจนไม่มีที่จะอยู่, ไม่มีที่ซุกซ่อนแห่งจิตหรือดวงวิญญาณ; เพราะว่าจะ อยู่ที่ไหน; ความตายมันก็คุกคามได้ทั้งนั้น. ฉะนั้น ความสูญเสียเกี่ยว กับความตายนี้มันทรมานสัตว์มากเกินไป จะต้อนรับกันเสียใหม่.

คนเกลียดวัด ยิ่งเกลียดเท่าไร ยิ่งกลัวตายมากเท่านั้น. คนรู้จัก วัดคนติดวัด นี้จะกลัวตายน้อย จนกระทั่งไม่กลัวตายเลย, เรียกว่า จะไม่มี ความสูญเสียเลย. อะไรเบ็นความทุกข์เป็นความสูญเสีย ก็รู้จักต้อนรับ คือทำให้มันกลายให้เป็นของดีไป. อย่าง ความตาย ก็มองเห็นว่า มัน มีมา แล้วตั้งแต่มีความเกิด.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ความตายมันมีข่อนมาเสร็จแล้วในความเกิด; ในตัวความเกิดนั้น มีความตายฝากมาแล้วด้วยเสร็จ; แต่ว่ายังซ่อนอยู่, สักวันหนึ่งมันก็จะออกมาให้เห็น. ไม่มีใครจะไปแยกมันได้ ว่า ความตาย มันซ่อนมาแล้วในความเกิด. อย่ามัวโง่ กลัวตายกันให้เสียเวลาเลย. แล้วจะดูกันอีกที่หนึ่ง ก็ว่า ความตายทางร่างกาย นี้ มันก็ ช่วยปิดฉาก ของความเกิดอันวุ่นวาย. เกิดอยู่ในโลกนี้ มันเป็นความวุ่นวายหรือไม่ ก็ลองคิดดู ถ้าเห็นว่าเป็นความวุ่นวาย แล้วก็จะขอบใจความตาย, ที่จะมา ช่วยปิดฉากของความวุ่นวาย, เราก็ขอบใจ.

นี้ถารู้จัก ตายเสียก่อนตาย ก็จะประเสริฐที่สุด; รู้จักทำลาย ตัวกู - ของกู ที่เป็นความรู้สึกอันเลวรายนี้ให้หมดไปเสีย, ไม่มีความหมาย มั่นเป็นตัวกู - ของกูแล้ว ความตายก็จะหมดบัญหา ไม่มีความตายของกู อีกต่อไป. อย่างนี้ เรียกว่า ความสูญเสียอันสุดท้าย คือ ความตายนั้นไม่ เป็นความสูญเสียอะไรที่ไหน ก็จะช่วยแก้บัญหาบางอย่างตามธรรมชาติได้; แล้วก็ทำให้เรารู้ความจริง คือมาสอนให้รู้ความจริงนั้น ว่าความจริงนั้น มันเป็นอย่างไร, เกี่ยวกับที่จะต้องประสบความสูญเสียกระทั่ง สูญเสียชีวิต ก็อย่าทำให้มันเป็นเรื่องสูญเสียชีวิต. ให้มันเป็นการได้เข้าถึงอะไร ที่ดี ที่มนุษย์ควรจะเข้าถึง.

ข้อที่ ๑๐. รู้จักนรก – สวรรค์ ที่นี่และเดี๋ยวนี้.

เรื่องถัดไป ก็คือ เรื่องนรกและสวรรค์. คนเกลียดวัดเขาไม่เชื่อ เรื่องนรกเรื่องสวรรค์. ไปคุยกับคนเกลียดวัดคนไหนดูเถิด เขาจะไม่เชื่อ เรื่องนรก – เรื่องสวรรค์. เขาถือว่าเป็นเรื่องที่มีไว้สำหรับหลอกคนโง่, คนมี บัญญาเอาเรื่องนรกเรื่องสวรรค์มาหลอกคนโง่ ให้เสียสละ ให้บริจาคเป็นต้น, แล้วเขาก็ได้รับประโยชน์อันนั้น; นั้นมันไม่ถูก. เราบอกให้รู้ว่า เรื่อง นรกเรื่องสวรรค์ นั้นเขา ยังเข้าใจผิดกันอยู่. เรื่องนรก ก็คือ เรื่องที่ทนทรมาน, เรื่องสวรรค์ ก็คือเรื่องที่สนุกสนาน ลิงโลด เตลิดเบิดเบิงไปมันมีเพียงเท่านั้น.

ว่าที่จริงแล้ว คนเกลียดวัดก็ตกนรกขึ้นสวรรค์ หัวหกก้นขวิดอยู่ทุกวัน ทุกเดือนทุกปี เมื่อไรมานั่งร้องไห้อยู่เป็นต้นนี้ก็เรียกว่ามันตกนรก เมื่อไร มันสนุกสนานเอร็ดอร่อยเพลิดเพลินเตลิดเปิดเปิง มันก็เป็นเรื่องสวรรค์. นี้มันมีจริง, เป็นของมีจริง ยิ่งกว่าเงินทองทรัพย์สมบัติข้ำวของไปเสียอีก ควรจะมองกันในลักษณะอย่างนี้.

เรื่องลูกเมีย เงินทอง ข้าวของทรพย์สมบัติ นี้เป็นเรื่องเพียง เปลือกของนรกหรือสวรรค์. เพราะลูกเมีย เงินทอง ข้าวของ ทรพย์สมบัติ นี้ทำให้รู้สึกเป็นทุกข์เหมือนกับตกนรก ก็ได้; ทำให้สบายเพลิดเพลินสนุก สนานเหมือนกับว่าสวรรค์ ก็ได้; มันก็เลยเป็นเปลือกนอก ที่จะสร้างนรก หรือสวรรค์ มันมีจริงน้อยกว่าเรื่องนรกสวรรค์ไปเสียอีก. ทำไมคนเกลียด วัดไม่มองให้ดีว่า เรื่องนรกเรื่องสวรรค์นี้เป็นเรื่องมีจริง จริงยิ่งกว่าลูกเมีย ข้าวของ ทรพัยส์มบัติเงินทอง ไปเสียอีก.

ถ้ารู้จักเรื่องนรก — สวรรค์ ว่าเป็นเรื่องโลดเต้น ใม่มีความสงบสุข แล้ว มันก็จะรู้จักเรื่องนิพพาน คือเรื่องหยุด เรื่องเย็น คือเรื่องนิพพาน เดี๋ยวนี้ เรื่องนรกเรื่องสวรรค์ก็ไม่รู้จักเสียแล้ว จะไปรู้จักเรื่องนิพพานใด้ อย่างใร, เรื่องโลด ๆ เต้น ๆ อย่างหวัหกกันขวิด ก็ไม่รู้จักเสียแล้ว มันจะไป รู้จักเรื่องหยุดเรื่องเย็นใด้อย่างไร. คนเกลียดวัดจงรู้จักนรกสวรรค์กันเสีย ใหม่ให้ถูกต้อง.

คนใง่ยังโง่เขาก็ต้องบอกนรก — สวรรค์ต่อตายแล้ว; อย่างที่เขียนไว้ ในรูปภาพ. เมืองสวรรค์เมืองนรกอย่างนั้น, เขามีไว้สำหรับคนโง่ คิดอย่าง อื่นไม่เป็น. แต่ความหมายก็อย่างเดียวกัน, คืออย่าไปทำความชั่ว ชนิดที่ จะให้ร้อนอกร้อนใจเหมือนกับตกนรก; ให้ทำความดี เหมือนกับที่จะได้ สบายใจ เหมือนกับขึ้นสวรรค์กันไว้ก่อน. แต่เมื่อคนโง่ เขาเป็นห่วงเรื่อง หลังจากตายแล้วมาก ก็พูดให้เป็นเรื่องที่หลังจากตายไว้แล้วด้วย. คนฉลาด นั้นเขารู้สึกว่า อ้าที่นี่ไม่มีไม่ได้แล้ว, ตายแล้วก็ไม่ได้. ฉะนั้น อย่าทำนรกให้ เกิดขึ้นที่นี้ ตายแล้วก็ไม่ตกนรกใหนอีก. ให้ ทำสวรรค์ให้เกิดขึ้นที่นี้ ตายแล้วก็ต้องได้สวรรค์เป็นแน่นอน. ฉะนั้นเราไม่ต้องผัดไว้ ว่าตาย แล้วตายเล่า, ตายแล้วตายเล่า, จึงจะได้สวรรค์. เรื่องนิพพานแล้วก็เอา ไปไว้ไกลจนหมดหวัง, เอาเรื่องนิพพานไปไว้เสียใกลจนหมดหวัง, ไม่เอา มาไว้ใกล้ ๆ ที่นี้ ว่าถ้า เบื้อนรกเบื้อสวรรค์แล้ว ก็หยุดเป็นนิพพานกัน เสียที่เถิด.

เรื่องนรก เรื่องสวรรค์นี้ เป็นเรื่องที่ทุกคนต้องจัดต้องทำ ให้เสร็จให้สิ้นก่อนตาย. อาตมาพูดนี้จะบ้าหรือดี ก็ลองพึ่งดู. ว่าอาตมา กำลังพูดว่า เรื่องนรก- เรื่องสวรรค์นี้ ทุกคนจะต้องจัดให้เสร็จให้สิ้นเสียก่อน แต่ตาย, ไม่มีนรกที่นี่แล้ว ก็ไม่มีนรกต่อตายแล้ว, มีสวรรค์ที่นี่แล้ว ก็มีสวรรค์ต่อตายแล้ว. เพราะฉะนั้นเรื่องนรกเรื่องสวรรค์นี้ ต้องจัดกัน ให้เสร็จให้สิ้น ให้หมดเรื่องหมดราวกันเสียตั้งแต่ที่นี่เดี๋ยวนี้ และก่อนตาย; แล้วมันจะได้กำไรมาก ไปจนถึงกับว่า ถ้าเบื่อการกระโดดโลดเต้นฟูๆแฟบๆ พอง ๆ ยุบ ๆ แล้วก็จะได้หยุดเป็นนิพพาน. เรื่องนรก เรื่องสวรรค์ เป็น เรื่องวุ่น เรื่องนิพพานเป็นเรื่องหยุดเป็นเรื่องว่าง.

คนเกลียดวัดเขา ไม่เชื่อ ทั้งเรื่องนรก และเรื่องสวรรค์; เพราะ ฉะนั้นจึง ไม่มีหวังที่เขาจะเข้าใจเรื่องนิพพาน. คนเกลียดวัดทั้งหลาย จงเข้าใจเรื่องนี้กันเสียให้ถูกต้อง.

ข้อที่ ๑๑. เรื่องดวง, โชค, วัตถุมงคล.

ทีนี้ เรื่องสุดท้ายสำหรับวันนี้ อาตมาจะพูดเรื่อง ดวง เรื่อง โชค เรื่อง วัตถุมงคล, มงคลวัตถุอะไรก็แล้วแต่จะเรียกกัน.

เรื่องดวงดีมีโชค นั้น ก็ เป็นเรื่องทรมานจิตใจ กันมากเหลือ เกิน. คนกลัวโชคร้าย แล้วก็ไม่มีความคิดที่ถูกต้อง; ก็ทำให้มันร้าย หนักขึ้นไปอีก เพราะมันโง่หนักขึ้นไปอีก, ดวงมันก็รายมากขึ้นไปอีก. นี้มาบอกคนเกลียดวัดให้รู้ว่า "เราดี ดีกว่าดวงดี". บอกใส่หูเท่านี้ว่า เราดี ดีกว่าดวงดี, แล้วดวงนั้นมีที่เรา, ไอ้ดีนั้นมีที่เรา ดีกว่าไปดีที่ดวง. มัน ดีที่เรา ดีกว่าดีที่ดวง. เราอาจจะทำให้เราดีได้; แล้วดวงจะดีไม่ดี ก็ช่างหวัมน เราดีก็แล้วกัน; เพราะว่าเราดีนั้นมันดีกว่าดวงดี. เราทำ ให้ดวงดีได้ โดยที่เราทำดี แล้วเราก็ดี; ดวงจะดีไม่ดีก็ช่างหวัมน เราดีก็แล้วกัน แล้วกัน เราดี

ทีนี้ ที่ขอศีลขอพรขอน้ำมนต์กันนัก, อยู่ที่นี่ปีๆหนึ่ง มีคนขอ นบด้วยร้อยหนพันหน. บอกว่าน้ำมนต์ก็ไม่มี ไม่ได้ทำ เหล่านี้ก็ไม่ค่อย จะเชื่อ, บอกว่า ทำดีนั้นดีกว่าขอพร, ทำดีนั้นดีกว่าขอพร. จงทำดีเถิด แล้วดีนั้นแหละคือพร; เพราะคำว่า พร นั้น แปลว่าดี คำว่า ดีก็คือคำว่าพร นั้นเอง. ฉะนั้น ทำดี มันก็ มีพรเสร็จขึ้นมาในตัวการกระทำ, ก็มีพร เสร็จแล้ว; อย่าไปขอพรที่คนอื่นเลย มันจะโง่. นี่บอกอย่างนี้เลยว่า อย่าไปมัวขอพรที่คนอื่นเลยมันจะโง่.

กนให้พร ก็เหมือนกัน มัน ทำอะไรไม่ได้มาก นอกจากว่าให้ ไปทำดี, ให้พร, ให้พร, ให้พร นี้คือบอกว่าให้ไปทำดี, ให้มีความเจริญ, ให้มีความสุข, นั้นคือให้ไปทำดี. นี่เรียกว่า ทำดี ดีกว่าขอพร. ไปมัวขอพรนั้น เพราะว่าเขายังไม่รู้ว่า พรนั้นคือความดี ดีนั้นคือพร, เพราะฉะนั้น เลิกขอพรอย่างลมๆ แล้งๆ กันเสียที่ แล้วก็เอาดี คือพรจริงๆ คือการกระทำที่ดี ที่ถูกต้อง ตามความเป็นมนุษย์ของตน.

ทีนี้ ก็มาถึง **วัตถุมงคล**, เดี๋ยวนี้เขาเรียกกันว่าวัตถุมงคล อาตมา ไม่เคยเรียก; แล้วก็พลอยเรียกตามเขาว่าวัตถุมงคล. เครื่องราง ของขลัง ศักดิ์สิทธิ์อะไรต่างๆ นี้ก็บอกว่า กรรมดี ดีกว่ามงคล, กรรมดีคือการ กระทำที่ดี ดีกว่ามงคล; ดีกว่ามงคลดี. มันมีความหมายคล้ายๆ กัน แหละว่า เราดี ดีกว่าดวงดี, ทำดี ดีกว่าขอพร นี้กรรมดีดีกว่ามงคล คือว่า **เราทำกรรมที่ดี ทำกุศล ด**ีกว่ามานั่งแขวน นั่งคาด วัตถุมงคลกันอยู่. มั่วโง่ มั่วมีแต่อวิชชา กิเลสเต็มจิตเต็มวิญญาณแล้ว ไม่มีมงคลอะไรที่ใหนมา ช่วยได้ ไปซื้อหาวัตถุมงคลชิ้นละพันละหมื่น มาแขวน ให้มันเสียเงิน เปล่าๆ; ถ้าว่าไม่มีการกระทำที่ถูกต้องอยู่ในตน. ธรรมะต่างหากเป็น วัตถุมงคล, ธรรมะต่างหากเป็นวัตถุมงคล. พระธรรมต่างหากเป็นวัตถุ มงคล ไปรีบหามาสวมใส่จิตใจตน แล้วก็จะเป็นวัตถุมงคล ใครยิงก็ไม่ตาย. ฉะนั้น ทุกคนเร่งหาพระธรรมมาทำเป็นวัตถุมงคล ในที่สุด จะได้บรรลุ มรรก ผล เป็นของสูงสุดสำหรับมนุษย์พันจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย, ความทุกข์ใดๆ ไม่มาพ้องพาน เพราะว่าเขาอยู่เหนือโลก เหนือสิ่งทั้งปวง สิ่งทั้งปวงไม่บีบบังคับจิตใจของเขาได้อีกต่อไป. ้ *เขียนไว้เป็นคำกลอน* บทใหม่ บทหนึ่งว่า :--

> กรรมดี ดีกว่า มงคล สืบสร้าง กุศล ดีกว่า นั่งเคล้า ของขลัง

พระเครื่อง ตะกรุด อุทกัง ปลุกเสก แสนฉมัง คาดมั่ง แขวนมั่ง รังรุง

ชี้ขลาด หวาดกลัว หัวยุ่ง กิเลส เต็มพุง มงคล อะไร ได้คุ้ม อันธพาล ซื้อหา มาคุม เป็นเรื่อง อุทลุม นอนตาย ก่ายเครื่อง รางกอง

ธรรมะ ต่างหาก เบ็นของ เบ็นเครื่อง คุ้มครอง เพราะว่า เบ็นพระ องค์จริง

มืธรรม ฤๅมี ใครยิง ไร้ธรรม ผีสิง ไม่ยิง ก็ตาย เกินตาย

เหตุนั้น เราท่าน หญิงขาย เร่งขวน เร่งขวาย หาธรรมะ มาเป็น มงคล

กระทั่ง บรรลุ มรรคผล หมดตัว หมดตน พ้นจาก เกิด แก่ เจ็บ ตาย

บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ใจกาย อุบัทวะ ทั้งหลาย ไม่พ้อง ไม่พาน สถานใด

เหนือโลก เหนือกรรม อำไพ กิเลสา สวะไหน ไม่อาจ ย้ำยี บีฑา.

นี่เรื่องวัตถุมงคลอันแท้จริง ให้คนเกลียดวัดรู้จักกันเสียเถิด. เรื่อง ดวงดี เรื่อง โชคดี เรื่อง วัตถุมงคลดี นี้คือธรรมะ; คือสิ่งที่คน เกลียดวัด กำลังเกลียดนั้นเอง. คนเกลียดวัดกำลังเกลียดธรรมะ แต่ ตัว ธรรมะนั้นเป็นเรื่องของดวงดี ของพรที่ดี มงคลที่ดี. หวังว่าคนเกลียด วัด จะได้ไปพิจารณาเรื่องนี้กันเสียใหม่.

นี่คือธรรมะ สำหรับฝากคนเกลียดวัด ว่ามาเป็นข้อๆข้อๆ สอง คราวแล้ว ทั้งวันนี้. ท่านทั้งหลายจะเกลียดวัดเสียเอง, หรือจะเอาไปฝาก ลูกหลานที่เกลียดวัด ก็เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์. อาตมาไม่ได้คิดอะไร มาก นอกจากว่า เดี๋ยวนี้โลกมันจะล่มจม เพราะว่าคนเกลียดธรรมะ ไม่ สนใจธรรมะ ไม่มีใครปฏิบัติธรรมะ ธรรมะก็หายไปจากโลก จนจะเอา มาทำยาหยอดตา ก็หาไม่ได้อยู่แล้ว.

ฉะนั้น ช่วยกันใหม่ ช่วยกันคิดนึกเสียใหม่ให้ธรรมะกลับมา รู้จักธรรมะ ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นในทุกแง่ทุกมุม ในทุกหนทุกแห่งแล้วเลิก เกลียดธรรมะ แล้วก็จะไม่เกลียดพระศาสนา ไม่เกลียดวัดวาอาราม พระเจ้าพระสงฆ์ที่แท้จริง.

การบรรยายในวันนี้ สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติไว้เพียงเท่านี้ ขอโอกาสให้พระสงฆ์สวดบทคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจ ในการที่จะขจัดความ เกลียดวัดให้หมดไป ต่อไปในบัดนี้. ใครคือใคร

- 00 -

๒๓ กันยายน ๒๕๒๑

ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด.

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาพหบูชาในวันนี้ อาตมา จำเป็นที่จะต้องกล่าวติดต่อกันไป กับข้อความที่ได้บรรยายในครั้งก่อน, คือ กล่าวถึงเรื่องธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด; เป็นอันว่า วันนี้จะได้กล่าวถึง ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด ต่อไปตามเดิม.

เรื่องแรกสำหรับวันนี้ ก็คือเรื่อง ความไม่มีตัวตน. คนที่ไม่ สนใจวัด ไม่สนใจศาสนา ไม่สนใจพระธรรม เป็นผู้มีความคิดของตัวเอง, เป็นผู้กระทำตามความพอใจของตัวเอง, กระทำตามความเคยชื่นของตัวเอง, ก็มีความรู้สึกที่ว่าเป็นตัวเป็นตนนั้นหนาแน่น. เมื่อพูดว่าไม่มีตัวตน เขา ก็ไม่ยอมเชื่อไม่รับพึ่ง, และไม่อยากจะสนใจ แม้จะพูดว่านี้ เป็นหัวใจของพระ พุทธศาสนา เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็ยังไม่อยากจะเชื่อ, กระทั่งว่าไม่ อยากจะพึ่ง, จึงเป็นเรื่องที่จะต้องพูดกัน.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนเรื่องอนัตตา คือเรื่อง ความไม่มีสิ่งที่ควรจะ เรียกว่าตัวตน ก็เพื่อประโยชน์แก่การดับทุกข์ในจิตใจ. ความรู้สึกว่า ตัวตน เป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตน; ดังนั้นเราควรจะรู้เรื่องที่ตรงกัน ข้าม คือเรื่องที่ไม่ทำความเห็นแก่ตน. แล้วอีกอย่างหนึ่ง เรื่องไม่มีตัวตน น็เป็นเรื่องจริง, จริงโดยแท้, จริงของธรรมชาติ โดยวิทยาศาสตร์หรือโดย ทุกเรื่องที่จะเป็นเครื่องพิสูจน์ เราควรจะชอบเรื่องจริง มากกว่าเรื่องที่มัน ลมๆแล้งๆ หรือคาดคะเนเอา หรือว่าเป็นมายา.

ข้อ ๑. ต้องรู้จักความรู้สึกที่มีตัวตน ว่าเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตน.

ข้อแรกที่ว่า ความรู้สึกว่ามีตัวตน เป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ ตน และ เป็นความทุกข์ นี้ขอให้ศึกษาเอาเอง จากทุกเรื่องในภายในจิตใจ ของตน : มีความรู้สึกว่าตัวตน ก็หลีกไม่ได้ ที่จะไม่มีความรู้สึกว่าไม่มีของ ตน ; มันจึงมีทั้งความรู้สึกว่าตน และรู้สึกว่าของตนควบคู่กันไป. จึง เป็นเหตุให้เห็นแก่สิ่งที่เรียกว่าตัวตนหรือของตนนั้นยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด. ความรู้สึกอันนี้เป็นที่ตั้งแห่งกิเลส ; เมื่อกิเลสเกิดขึ้นแล้ว ก็สร้างความยึดมั่น หนาแน่นขึ้นมายิ่งกว่าเดิม จนกระทั่งเป็นของหนักแก่จิตใจ. ความรู้สึก

หนักทางจิตใจนั้น มาจากความรู้สึกว่าตัวตนหรือของตน. ถ้าไม่มีความ รู้สึกว่าตัวตนหรือของตนแล้ว ความรู้สึกหนักอกหนักใจนั้นมีไม่ได้.

พระพุทธเจ้าท่านเห็นประโยชน์ข้อนี้ คือข้อที่ว่า เรามีชีวิตอยู่โดยที่ไม่ ต้องมีความหนักอกหนักใจ ก็มองเห็นสิ่งที่ให้เกิดความหนักอกหนักใจนั้นเสียให้ขัด; แล้วก็เล็กเสีย, มีชีวิตอยู่ด้วยสติบัญญา; รู้ว่าอะไรควรทำ, อะไรไม่ควรทำ, ก็ทำไปตามที่ควรทำ. ไม่ต้องถึงกับหมายมันให้เป็นตัวตนให้เป็นของตน จนเกิดเป็นความร้อนขึ้นมา, เกิดเป็นความหนักขึ้นมา.

เมื่อมัน เห็นแก่ตน ก็ต้องร้อนใจ; เพราะความกลัวก็มี, เพราะ ความอยากได้ก็มี, ล้วนแต่เป็นเรื่องของความทุกข์; ยึงมีความเห็นแก่ ตนมากขึ้น มันก็เพิ่มความหนักอกหนักใจให้มากขึ้น. เราไม่ค่อยมองกันใน ข้อนี้, แล้วปล่อยให้เป็นความเคยชิน มันจึงชินไปในทางที่ว่า ทำอย่างที่ เคย ๆ ทำ ด้วยความเห็นแก่ตนไปก็แล้วกัน ตัวเองจะเป็นทุกข์ก็ไม่เป็นไร, จะเป็นเหตุให้เบียดเบียนผู้อื่น ก็ไม่เป็นไร; เครื่องทรมานจิตใจอัน ละเอียดลึกซึ้งนี้ มองไม่เห็น ก็พลอยไม่เป็นไรไปด้วย, จึง สมัครใจที่จะ ขึ้ดถือไปในทางที่มีตัวตน ก็ หมายมั่นปั้นมือในการยึดถือความมีตัวมี ตน ตั้งแต่เกิดมาจนบัดนี้. ฉะนั้นเราต้องต่อสู้กับกิเลสอยู่ตลอดเวลา, คือต่อสู้กับความโลภ ความโกรธ ความหลง ซึ่งมันมีมูลมาจากความมีตัว มีตน, ก็ไม่เห็นว่าเป็นเรื่องต่อสู้ จนกระทั่งเป็นโรคประสาทเป็นโรคจิต หรือตายไป, ก็ไม่เห็นว่าเป็นเรื่องต่อสู้ จนกระทั่งเป็นโรคประสาทเป็นโรคจิต หรือตายไป, ก็ไม่เห็นว่าเป็นเรื่องของการต่อสู้กับกิเลส แล้วก็พ่ายแพ่แก่ กิเลส.

ถ้ามองออกไปให้กว้าง ทั่วไปทั้ง ๆ โลก คือมองในแง่ของสังคม เราก็เห็นได้ว่า โลกกำลังมีปัญหาที่ตกลงกันไม่ได้อยู่ในเวลานี้, จนเดือดร้อน ระสำระสาย ยุ่งยากลำบากลำบนกันไปหมดนี้ ก็เพราะเหตุแห่งความมีตัวตน หรือความเห็นแก่ตน. ถ้ามีความเห็นแก่ผู้อื่น คนในโลกก็จะรักใคร่กัน สมัครสมานสามัคคีกัน เหมือนกับว่าเป็นพื่นองท้องเดียวกัน, หรือเป็น เพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน, จึงยินดีในการที่จะผ่อนผัน ในการสละ ในการยอม, ไม่เอาเปรียบใคร ไม่ล่วงละเมิดใคร ก็อยู่กันอย่างมีสันติภาพ อย่างมีความสงบสุข.

ทีนี้ ถ้าต่างผ่ายต่างเห็นแก่ตน รักษาประโยชน์ของตน แล้วยังมี มานะทิฏฐิอันแข็งกระด้าง ที่จะไม่ยอม; อะไรนิดหนึ่งก็ไม่ยอม, บางที่ก็ ไม่ใช่เรื่องผลประโยชน์อะไร เป็นเรื่องมานะทิฏฐิเท่านั้น มันก็ไม่ยอม แล้ว ตกลงกันไม่ได้ มันก็ต้องได้รับราฆ่าพันกัน ด้วยความกระด้างของทิฏฐิ มานะว่าตัวตน. ท่านลองสังเกตดูเถอะ จะพบว่าโลกกำลังอยู่ในสภาพที่มี บ้ญหา มีความยุ่งยากลำบาก เบียดเบียนกันถึงขนาดที่จะทำลายโลกกันอยู่ แล้ว. นี่ก็เพราะเหตุสิ่งเดียว คือบัญหาเรื่องตัวตน.

เราเป็นมนุษย์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องต่างๆ เกี่ยวกับความเป็น มนุษย์หรือเรื่องโลก, ก็ควรจะรู้เรื่องนี้เป็นเรื่องแรก เป็นเรื่องสำคัญที่สุด. ถ้าเป็นเพียงคนเฉยๆ ไม่ได้เป็นมนุษย์ ก็แล้วไปไม่ต้องรับผิดชอบอะไร ใน เรื่องของมนุษย์ คือเป็นคนสักว่าหากินไปอย่างสัตว์เดรจัฉาน มันก็พอแล้ว มันก็ไม่มีปัญหาที่จะต้องนึกให้มากมาย; แต่ถ้า เป็นมนุษย์ ซึ่งแปลว่า จิตใจสูง มันจะต้องมีความรู้ มีความเฉลี่ยวฉลาดอยู่เหนือปัญหาได้ ก็ควรจะได้คิดนึกกันถึงเรื่องนี้. อย่างน้อยที่สุดก็จะมองเห็นว่า ความไม่มี ตัวตนนั้น ทำให้จิตใจสบาย, เบาสบาย, แล้วก็ไม่ได้เป็นชนวนที่จะให้ เบียดเบียนผู้อื่น เอาเปรียบผู้อื่น ซึ่งทำสังคมให้เดือดร้อน เรียกว่าไม่มีปัญหา ทั้งส่วนตนและส่วนผู้อื่น.

ความลึกซึ้งในทางธรรม เกี่ยวกับความไม่มีตัวตนนี้มันก็มีอยู่; ผู้สนใจจะต้องลงทุนบ้าง; ไม่ใช่ลงทุนเป็นเงินเป็นทองอะไร, ต้องลงทุน เวลาเรี่ยวแรงของมันสมอง สำหรับคิดนึกสำหรับพิจารณา แล้วก็ศึกษาจาก ภายในของตน.

กวามรู้สึกว่าตนมันเกิดขึ้นได้ โดยอาสัยความรู้สึกที่เรียกกัน ว่าสัญชาตญาณ คือ ความรู้สึกที่เกิดเอง สำหรับสิ่งที่มีชีวิต หรือว่าในสิ่ง ที่เป็นชีวิตนั้นแหละ มันมีความรู้สึกในทางที่จะเป็นตัวตน; แต่มันไม่ได้ มากมายถึงกับจะเห็นแก่ตน, หรือเอาเปรียบผู้อื่น. มันมีตัวตนสำหรับ จะมีชีวิตรอดอยู่เท่านั้น; แต่พอมาเป็นคนเข้า ความรู้สึกว่าเป็นตนมัน ขยายมากออกไป จนเห็นแก่ตน แล้วก็เอาเปรียบผู้อื่น ทำลายประโยชน์ ของผู้อื่น เอามาเป็นของตน, อย่างนี้เป็นตน; ฉะนั้น จึงเป็นสิ่งที่จะต้อง ควบคุมกันในตอนนี้. ความรู้สึกแต่เพียงว่า เราจะต้องรอดชีวิตอยู่ นี้ไม่ เป็นไร; มันก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว ที่จะต้องขวนขวายให้มันรอดชีวิตอยู่ได้. แต่เมื่อ รอดชีวิตอยู่ได้แล้ว ก็อย่าเห็นแก่ตนซึ่งจะเป็นความหนักอก หนักใจ ขึ้นมา, และ ถึงกับไปล่วงเกินผู้อื่น เอาประโยชน์ของผู้อื่นมา.

ท่านสอนเรื่องไม่มีตัวตน ก็เพื่อประโยชน์อันนี้ เพื่อว่าทุกคนจะ ได้มีชีวิตอยู่ อย่างที่มีจิตใจเบาสบาย ไม่ถูกกดถูกทับ ด้วยความรู้สึกอัน หนัก เกี่ยวกับตัวกู เกี่ยวกับของกู และในทางสังคมก็จะได้ไม่มีการเบียด เบียนกัน.

เดี๋ยวนี้ เรื่องการมีตัวตนตามสัญชาตญาณ มันก็ได้ผ่านมาแล้ว นับตั้งแต่ คลอด ออกมาจากท้องแม่ มันก็มีตัวตน มีความรู้สึกที่เป็นตัวตน สำหรับ จะกินอาหาร, สำหรับจะหลีกเลี่ยงอันตราย, สำหรับจะทำทุกอย่าง เพื่อให้ ชีวิตรอดได้ เป็นตัวเป็นตนขึ้นมาแล้ว, ก็ระวังแต่ว่าอย่าให้มันเตลิดเลย ไป ถึงกับจะมีความเห็นแก่ตน จนเป็นความทุกข์ หรือว่า จนกระทั่งไป เบียดเบียนผู้อื่น.

ทีนี้ คำสั่งสอนในทางพระศาสนานั้น สอนลึกลงไปจนถึงกับให้ มองเห็นว่า ที่เรารู้สึกว่าตนๆนั้น มันรู้สึกอยู่จริง, มันรู้สึกอยู่อย่างนั้นจริง, ได้มีความรู้สึกอย่างนั้นจริง, แล้วมีความรู้สึกว่าตนจริงๆด้วยเหมือนกัน. แต่ขอให้ดูให้ดีว่า มันเป็นเพียงความรู้สึกเท่านั้น. ตรงนี้แหละเป็นข้อ สำคัญที่พึงยากเข้าใจยาก ว่าสิ่งที่เรียกว่าตัวตนนั้น มันเป็นเพียงความรู้สึกของจิต หรือตั้งต้นมาด้วยสัญชาตญาณ ความรู้สึกว่าตัวตน แล้วสั่งสมมากเข้าๆจนมีตัวตนอนแน่นแพ็น.

ความรู้สึกว่าเป็นตัวตนอันแน่นแพ้นนั้น มันเป็นเพียงความ รู้สึก. ขอให้เข้าใจว่า มันเป็นเพียงความรู้สึก; เมื่อรู้สึกอย่างไร มันก็ จะต้องเป็นไปอย่างนั้น, รู้สึกอย่างไร มันก็เป็นอย่างนั้น. เดี๋ยวนี้ถ้าเรา รู้สึกเป็นอย่างอื่น มันก็เป็นอย่างอื่นได้; ความสำคัญมันอยู่ที่ความรู้สึก. ถ้าเราได้รับการศึกษากันเสียใหม่ จน เปลี่ยนความรู้สึกนั้นเสียได้ มันก็ จะมีประโยชน์; คือว่าความรู้สึกอย่างใดเป็นไปเพื่อให้เกิดความทุกข์ความ หนัก ในทางจิตในทางวิญญาณ เราก็เปลี่ยนเสีย เป็นความรู้สึกในทางที่ ตรงกันข้าม มันก็ไม่มีความทุกข์.

ดังนั้น การศึกษาเรื่องความไม่มีตัวตนจึงได้เกิดขึ้นและนำมาส่งสอน เรียกว่าเป็น การตรัสรูของพระพุทธองค์ รู้ความจริงข้อนี้ คือ ข้อที่ว่าตัวตนนี้ เป็นเพียงความรู้สึก และ ทรงสั่งสอนให้ละความรู้สึกชนิดนั้นเสีย; เพราะเป็นทุกข์แก่ผู้นั้น, และเป็นเหตุให้เบียดเบียนผู้อื่น; จึง มีการ ประสบความสำเร็จ ในการที่เปลี่ยนความรู้สึกเสียได้, มามีความรู้อัน ถูกต้องว่า มัน มีสิ่งเหล่านั้นอยู่ตามธรรมชาติ รู้สึกอยู่ได้ตามธรรมชาติ : รู้สึกว่าอย่างไรก็ได้ โดยธรรมชาติ นั่นเอง, เล็กความรู้สึกว่าตัวตนเสีย จิตนั้นก็ เปลี่ยนไปในทางอื่น คือไม่อาจจะเกิดกิเลส, ไม่อาจจะมีความทนทุกข์ เพราะแบกความรู้สึกว่าตัวว่าตน ซึ่งเป็นของหนักนั้นไว้.

นี่เป็นหวัใจของพระพุทธศาสนา ที่ไม่ซ้ำกับศาสนาใด, หรือ ที่เป็นเหตุให้พุทธศาสนาใค้รับการขกข่อง ว่าไม่ซ้ำแบบใคร, หรือสูง ไปกว่าศาสนาใด ๆ ก็เพราะเหตุนี้. ศาสนาที่มีอยู่ในอินเดีย ก่อนพระพุทธเจ้า เขาสอนดีมาก; แต่แล้วก็มาจบ อยู่แค่มีตัวตนที่ดี ยึดมั่นกันต่อไป. พระ พุทธเจ้าเกิดขึ้น และ ตรัสรู้ข้อที่ว่า ความยึดมั่นว่าตัวตนนี้เป็นความทุกข์ ต้องละเสียโดยสิ้นเชิง, จึงทรงส่งสอนไปในทางที่ทำลายความรู้สึกว่าตัวตน เสีย ไม่ให้เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น, จึงเกิดพระพุทธศาสนาขึ้นมา.

จุดหมายปลายทางของคนเรา จึงอยู่ที่การดับเสียซึ่งความยึดมั่น ว่าตัวตน, ให้จิตหลุดพ้น เป็นอิสระจากการยึดมั่นว่าตัวตน. นี้เราเรียก ว่า หลุดพ้น วิมุตติวิโมกซ์ หรือมิพพาน, หลุดพ้นไปจากความรู้สึกว่าตัวตน ซึ่งเป็นกิเลส เป็นเครื่องผูกมัด เป็นของร้อน เป็นความทุกข์นั้นแหละ.

ทีนี้ คนน้อยคนที่จะทนศึกษาจนเข้าใจ ความจริง อันละเอียด และลึกซึ้งข้อนี้; เขาจึงเอาตามความรู้สึกของเขา, คือรู้สึกว่าตัวตนมา อย่างไร ก็รู้สึกให้มันยิ่งขึ้นไป; เพราะ ความรู้สึกว่าเป็นตัวตนของตนนี้ มัน เป็นเสน่ห์ อย่างยิ่งอยู่ในตัวมันเอง, มัน เป็นความเอร็ดอร่อย อยู่ในตัว มันเอง เพราะว่ามัน เป็นกิเลส. ตัวมันเองนี้คือกิเลส รู้สึกว่าเป็นตัว เป็นตนเป็นของตน ได้อย่างอกอย่างใจของตน มันก็รู้สึกเอร็ดอร่อย; รู้สึก ว่าได้ดำเขาได้ตีเขา ก็เป็นความเอร็ดอร่อย, หรือแม้แต่ตัวเองมากลัดกลุ้มอยู่ นี้คนโง่ชนิดนี้ก็รู้สึกว่าเป็นความเอร็ดอร่อย ดีกว่าอยู่เฉย ๆ จึงกระทำอะไร หลาย ๆ อย่าง ที่เป็นเครื่องกระตุ้นความรู้สึกว่าตัวว่าตน ให้มันรุนแรงขึ้น : เช่นกินเหล้าจนติด. หรือของส่งเสริมความรู้สึกอื่น ๆ ก็เหมือนกันนั้น แหละ; ที่คนเราได้กินแล้วติดเป็นยาเสพติด เพราะมันกระตุ้นความ รู้สึก อันเอร็ดอร่อยแห่ง ความมีตัวกู — ของกู.

คนเกลียดวัดทั้งหลาย เขา บูชาสิ่งเหล่านี้อยู่เป็นปกติวิสัย ดังนั้นจึง พูดกันไม่รู้เรื่อง เรื่องความไม่มีตัวตน. อย่างน้อยเขาก็ปฏิเสธด้วยความรู้สึก ที่รู้สึกอยู่จริงว่า "ก็ฉันรู้สึกอยู่ว่ามันมีตัวตน จะให้ฉันรู้สึกว่าไม่มีตัวตนอย่างไรกัน; เพราะฉันรู้สึกอยู่จริง ๆ ว่า มันมีตัวตน". เขาแก้ตัว หรือเขาให้คำตอบ

เพียงเท่านี้ มันก็พูดกันไม่ได้แล้ว มันไม่มีทางจะพูดกันได้แล้ว เพราะว่าเขา รู้สึกอยู่จริง ๆ ว่าตัวตน. นี้เราบอกเขาว่า **ที่รู้สึกว่าตัวตนนั้น มัน เป็น** เพียงความรู้สึกเท่านั้น, มันไม่ใช่ตัวตนอันแท้จริง. เขากัชอบความรัสิก อย่างนั้น; ฉะนั้น เขาก็ไม่ยอมละ, ไม่ยอมละความรู้สึกเช่นนั้น มันก็ ได้อยู่กันมากับความรู้สึกเช่นนั้น, แล้วก็จะเข้ามาอยู่ในวงของพุทธบริษัทผู้ ไม่มีตัวตนไม่ได้เพราะเหตุนี้. ดังนั้น จึง อยู่กันไป ในลักษณะที่มีตัวตน, แล้วก็ เข้มข้น ๆ มากขึ้นทุกที่ จนได้เสวยผลของความมีตัวตน, ทรมานทางจิตใจในส่วนตัวเอง; แล้วก็มีโอกาสเผลอไปกระทบกระทั่ง บุคคลอื่น ทำบุคคลอื่นให้เดือดร้อนเพราะความเห็นแก่ตน. แล้วโลกนี้ทั้ง โลก ก็กลาย เป็นโ**ลกของความเห็นแก่ตน**; มันก็เลยหมด เรียกว่าหมดดี, หรือว่าหมดหวังในสนัติภาพ, จนกว่าเมื่อไรจะมาศึกษาธรรมะอันสูงสุด ข้อที่ไม่มีตัวตน หรือไม่เห็นแก่ตนนี้กันเสียใหม่. ทุก ๆ อย่างทำไปด้วย สติบัญญา ว่าเราจะต้องทำอะไรบ้าง เราจะต้องหาอาหารกิน; ทำอะไรตามที่ควรจะทำ ก็ทำไปได้ด้วยปัญญา มันนอนหลับสนิท ไม่วิตก กังวล ไม่หวังมากเกินไป ไม่ถึงกับเห็นแก่ตัว.

ความรู้สึกเป็นตัวตน เป็นของหนักอยู่ในตัวมันเอง แต่มัน ไม่ใช่หนักอย่างก้อนหินที่แบก; มัน หนักในทางจิตในทางวิญญาณ, ต้องเรียกว่าทางวิญญาณ; แต่ถ้าไม่สนใจไม่เข้าใจคำว่าทางวิญญาณเสียเลย มันก็พูดกันไม่รู้เรื่อง. ความหนักอกหนักใจ ที่ไม่รู้ว่ามาจากไหน, แต่หนัก อึ้งอยู่ด้วยความยึดมั่นถือมั่นเรื่องตัวตนนั้น มือขู่แก่คนทั่ว ๆ ไป. แม้แต่ นอนหลับมันก็ยังผืนได้หรือหนักได้ มีจิตใจที่ไม่หลับโดยสนิท มันหลับ ครึ่งเดียว ในทางร่างกาย อย่างนี้เป็นต้น.

ขอให้ถือว่า ของหนักที่แท้จริง นั้น ก็คือ ความรู้สึกว่าตัวตน หรือของตน, ความรู้สึกนี้ เป็นแคนเกิดของกิเลสและตัณหา : เห็นแก่ ตนก็ โลภ, เมื่อไม่ได้ตามที่ตนต้องการก็ โกรธ, อะไรมายั่วความพอใจของ ตนมันก็ หลง. นี่ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันออกมาจากความ มีตัวตนเป็นแกนกลาง.

กวามมีตัวตนนี้ เป็นเครื่องให้กังวล, หรือ เป็นแดนเกิดแห่ง
กวามกังวลทุกชนิด. ท่านจงพิจารณาดูว่า ความกังวลนี้มันเป็นอย่างไร
บ้าง? ใครมีความกังวลแล้ว มีการอยู่เป็นสุขสงบหรือไม่? เมื่อ ไม่ชอบ
กวามกังวล ก็ต้องศึกษาเรื่องมีตัวมีตนที่ขีดมั่น : รู้ว่านี่เป็นแดนของ
ความกังวล, แล้วก็หยุดความยึดมั่นถือมั่นนั้นเสีย ความกังวลก็จะไม่เบียดเบียนน้ำใจของบุคคลนั้น.

กังวลนี้มีได้ทั้งอดีต ทั้ง อนาคต ทั้ง บัจจุบัน: กังวลเรื่องตัวกู เรื่องของกู, และทุกสิ่งทุกอย่าง ที่มันเกี่ยวกันอยู่กับตัวกูหรือของกู; เป็น ความทุกข์ชั้นละเอียดอ่อนที่สุด เข้าใจยาก; แต่แล้วก็เป็นภัยอันร้ายกาจ สำหรับที่จะให้เกิดโรคทางประสาท โรคทางจิต โรคทางกาย ออกมาได้ใน ที่สุด. ควรจะไปปรึกษาหมอที่มีความรู้ดีๆ ว่าความวิตกกังวลนั้น ให้เกิด โรคทางจิตเกิดโรคทางประสาท, แล้วเกิดโรคออกมาทางกาย; เช่นโรคลำ ใส้ เป็นต้น ได้หรือไม่อย่างไร?

ความเป็นตัวเป็นตนมื่อยู่ ก็เท่ากับเราโอบอุ้มสัตรูไว้ทรมาน ตัวเราเอง, เป็นคำพูดที่พึ่งแล้วก็น่าหัว ว่าเรารักษาถนอมศัตรูเอาไว้สำหรับ ทรมานเราเอง. ความรู้สึกเห็นแก่ตัวนั้นมันละเอียดอ่อนมาก; มันหลอก ให้เรารัก ให้เราหลง, ให้เราพยายามที่จะรักษาเอาไว้ให้ได้; แล้วรักษา เอาไว้ทำไม? กลายเป็น รักษาไว้เพื่อทรมานตัวเอง. นี่มันจะบ้าหรือดี? แล้วมันจะบ้าสักกี่มากน้อย ก็ไปคำนวณดูได้.

แล้วในที่สุด ความมีตัวตนเป็นของตนมันก็มีความดื้อกระด้างด้วย ที่ฏฐิ ด้วยมานะ, ไม่ยอมลดราวาศอก กระทั่งไม่ยอมรับมติใด ๆ ที่มันตรง กันข้ามนี้มาศึกษา. เพราะฉะนั้นจึงไม่มีโอกาสที่จะศึกษาเรื่องความไม่มี ตัวตน ก็เป็นเหตุให้คนคนนั้นกลายเป็นคนเกลียดวัด เกลียดการสอนเรื่อง ไม่มีตัวตน, หรือเกลียดศาสนา ซึ่งมัวพูดแต่เรื่องอนติตา ไม่มีตัวตน. นี้คนเกลียดวัดเขาเกลียดเรื่องไม่มีตัวตน; เพราะว่าเขามีตัวตนมากเกินไป.

พุทธบริษัทมีคำสั่งสอนเรื่องนี้มาก แต่ก็ไม่ค่อยสนใจกัน ก็เหมือน กับไม่ค่อยมี. คำสอนเรื่องไม่มีตัวตนในพระไตรปิฎกมีมากเหลือเกิน แต่ ละเอียดลึกซึ่งจนมองไม่ค่อยเห็น แล้วก็ไม่ค่อยจะได้นำมาสอนกัน. เรื่อง ไม่มีตัวตนนั้นเป็นเรื่องทั้งหมดของพระพุทธศาสนา; ควรจะรักษา เครดิตของความเป็นพุทธบริษัทไว้ให้ได้.

เมื่อพูดถึง ศาสนาอื่น ก็มีสอน เรื่องนี้ เหมือนกัน เพราะเขาก็มี ศาสดาที่มองเห็นว่า ความเห็นแก่ตัวนั้นเป็นภัยอันเลวร้าย; เขาจึง สอนสิ่งที่ตรงกันข้าม, คือทำลายความเห็นแก่ตัว. เขาพูดไปตามวิธีใดวิธี หนึ่ง ที่เหมาะสมสำหรับคนสมัยนั้น, ให้เห็นแก่ผู้อื่นก็ได้ มันก็ไม่เห็นแก่ ตัว. ความเห็นแก่ตัว เห็นว่าเป็นตัว มันก็ค่อยๆ น้อยลงไปโดยอัตโนมัติ; เพราะว่าไปมัวหลงสาละวนเห็นแก่ผู้อื่น. นี้มันก็ยังดี, ดีกว่าที่จะมาเห็น แก่ตัว จนไม่เห็นแก่ผู้อื่น. ฉะนั้น เมื่อมีการสนใจในผู้อื่น ทำประโยชน์ ผู้อื่นแล้วก็ขอให้ร่วมมือ มันจะเป็นการ ช่วยกันแก้ไขความเห็นแก่ตัว. อย่าให้พุทธบริษัทเราน้อยหน้า หรือขายหน้าบริษัทอื่น; ซึ่งเขาก็สอน เรื่องความไม่เห็นแก่ตัว, และมีการปฏิบัติ. ในคัมภีร์ของคริสเตียน ก็มีสอน เรื่องนี้มากเหมือนกัน. และที่แปลกประหลาดดี ถึงกับว่าเราพูดไม่เป็น เขาพูดเป็นก็ควรจะเอามาพึ่ง:-

เช่นมี คำสอนในคัมภีร์โครินเธียนของคริสเตียน ว่า มีภรรยาก็จงมีจิตใจ
เหมือนกับไม่มีภรรยา; นี่พูดสำหรับผ่ายชาย. ถ้าผ่ายหญิงก็ตรงกันข้าม.
มีทรัพย์สมบัติก็จงเหมือนกับไม่มีทรัพย์สมบัติ. มีความสุขก็จงมีจิตใจเหมือนกับ
ไม่มีความสุข, มีความทุกข์ก็จงมีจิตใจเหมือนกับว่าเรามิได้มีความทุกข์, ไปขื้อของ
ที่ตลาด แล้วก็อย่าเอาอะไรมา. นี่เรียกว่าเป็นคำพูดที่เราพูดไม่เป็น, แล้วก็
พึ่งไม่ค่อยจะออก.

เรามือะไร ก็อย่าหมายมั่นด้วยจิตด้วยใจ ว่ามีสิ่งนั้น; มัน จะเกิดเป็นความยึดมันถือมัน ที่ทำให้เกิดรู้สึกหนักและเป็นทุกข์; ฉะนั้น มีทรัพย์สมบัติ ก็สักว่ามี กิน ใช้ไปตามเรื่อง. แต่ อย่าหมายมั่นว่าเรามี มันจะทำความหนักอกหนักใจให้. นี่มีอะไร ก็มีความรู้สึกเหมือนกับว่า มิได้มี, ซื้อของที่ตลาด ก็มีจิตใจเหมือนกับว่าไม่ได้รับเอาอะไรมาเป็นของ เรา. ถูกแล้วเมื่อให้เงินเขา มีสิทธิที่จะเอาอะไรมา ถือมาบ้าน มากินมาใช้; แต่อย่าได้หมายมั่นสิ่งที่ถือเอามากินมาใช้นั้นว่าของเรา, กระทั่งไม่หมายมั่น

ว่า เราเป็นผู้ซื้อหามา มีสิทธิ์ มีอำนาจอะไรด้วยซ้ำไป. นี่เขาพูดกันเสีย ใหม่ว่า "ซื้อของที่ตลาดแล้ว ไม่เอาอะไรมา".

พูดอย่างนี้คนเกลียดวัดคงไม่ชอบ, แล้วก็คัดค้านเต็มที่; ก็ไม่ เป็นไร ใครจะคัดค้านอย่างไรก็ได้. แต่ถ้าต้องการจะได้ประโยชน์แล้ว ก็เอาไปคิดดู; ว่าถ้าทำจิตใจได้อย่างนี้ มันจะมีผลดีสักกิ่มากน้อย? คือ มีจิตใจชนิดที่เป็นอิสระ ว่างอยู่เสมอ ไม่มีอะไรได้มาบีบบังคับ หรือกด ทับจิตใจให้รู้สึกหนักให้รู้สึกร้อน เป็นต้น. พูดอย่างศิลปะก็มัน เป็นยอด ของศิลปะ, คือศิลปะแห่งความเป็นผู้มีจิตใจขนิดใหม่ ที่ทุกข์ไม่เป็น. เป็นจิตใจ ชนิดที่ทำอย่างไร ๆ มันก็มีทุกข์ไม่ได้, ไม่รู้จักทุกข์อีกต่อไป. นี่คำสอน อันสูงสุดในพระพุทธศาสนา เรื่องไม่มีตัวไม่มีดนนี้ มันมีอยู่อย่างนี้. ขอ ให้คนเกลียดวัดทั้งหลาย มีความสนใจกันเสียใหม่ตามสมควร.

ข้อที่ ๒. ต้องรู้จักระดับจิตใจของมนุษย์.

ทีนี้ เรื่องที่จะพูดต่อไปอีก ก็คือ เรื่องระดับของจิตใจ. ระดับ ของจิตใจหมายความว่า จิตใจของมนุษย์นั้นมีอยู่หลายระดับ เป็นระดับ ๆ ไป, ถือตามหลักธรรมะที่ศึกษากันอยู่ ก็ว่ามีอยู่ « ระดับ; ใน « ระดับนี้ยังจม โลกอยู่ ๓ ระดับ, แล้วก็อยู่เหนือโลก ๑ ระดับ. ที่จมโลก, จมลงไปในโลก ๑ ระดับ นั้น เรียกว่า ระดับ กามาวจร — บูชากามารมณ์, ระดับ รูปาวจร — บูชา วัตอุล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์, อรูปาวจร — บูชาสิ่งที่ไม่มีรูปบริสุทธิ์ ไม่เคี่ยว กับกามารมณ์. สามอย่างนี้แม้จะแตกต่างกันมาก ก็ยังเหมือนกันอยู่ตรงที่ว่า มันยังเป็นเรื่องโลกยังจมอยู่ในโลก. ส่วนระดับสุดท้าย ระดับที่ ๔ นั้น เรียกว่า โลกุตตรภูมิ มีจิตใจอยู่เหนือโลก, ไม่จมอยู่ในอะไร.

สำหรับ คนเกลียดวัดทั่ว ๆ ไป มีสติบัญญาขนาดนั้น จะพูดตามหลัก ในพระคัมภีร์ก็คงจะไม่เข้าใจ; เพราะว่าต้องพูด เรื่องฌาน เรื่องสมาธิ เรื่อง สมาบัติ เขา คงไม่เข้าใจ. เรามา พูดกันเรื่องธรรมดาในโลก นี้ดีกว่า ว่า ระดับ กามาวจรภูมินั้น ถุ่มหลงกามารมณ์ คือเรื่องเพศ, บูชากามารมณ์ เป็นพระเจ้า, นี้มันเป็นจิตใจระดับหนึ่ง.

ทีนี้ บางคน บางพวก มันสูงไปกว่านั้น ไม่ถึงกับลุ่มหลงใน กามารมณ์: เรื่องเพศไม่ลุ่มหลง; แต่ไป **ลุ่มหลงเรื่องวัตถุ**, มีของชอบใจ พอใจที่เป็นวัตถุ ของสวยงาม ของลายคราม ต้นไม้ สัตว์เลี้ยง รูปภาพ แสตมป์ หรืออะไรเหล่านี้ เป็นต้น. เขาลุ่มหลงอยู่ในเรื่องรูปธรรม ไม่ เกี่ยวกับกามารมณ์ นี้ก็เรียกว่า มีอยู่ระดับหนึ่ง มันไม่ใช่ระดับเดียวกับ กามารมณ์ มันสูงขึ้นมา.

ทีนี้ อีกพวกหนึ่งระดับหนึ่ง สูงขึ้นมา ก็เอาอรูป คือ ใม่มีรูป เป็น นามธรรม; เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง บุญกุศล อะไรต่างๆ ที่ไม่มีรูป; แต่เป็นที่พอใจจับอกจับใจของเขา ก็ลุ่มหลงบูชาอยู่.

สามพวกนี้เรียกว่ายังจมโลก : จมอยู่ในกามโลกชั้นต่ำ, จมอยู่ใน รูปโลกซึ่งเป็นชั้นกลาง, จมอยู่ในอรูปโลกซึ่งเป็นโลกชั้นสูงสุด. นี้ระดับ ทั้ง ๓ นี้เรียกว่า ยังจมโลกอยู่. คนเกลียดวัดคนไหน มีระดับจิตใจอยู่ใน ชั้นไหน ก็ไปดูเอาเองก็แล้วกัน. ส่วน ระดับโลกุตตรภูมินั้น มีจิตใจไม่หลงใหล ในการที่มี ตัวตนหรือมีของตนในระดับใหน หมด; ดังนั้นจึงไม่จมอยู่ในโลกทั้ง ๓ นั้น แต่อยู่เหนือโลกทั้งหมด จึงได้เรียกว่า โลกุตตระ คือ เหนือโลก; จิตใจ ไม่ไปหลงใหลในเรื่องกาม ในเรื่องรูป ในเรื่องอรูปอีกต่อไป. คนเกลียดวัด คงจะไม่มีโอกาสรู้รสเรื่องจิตใจ ที่อยู่ในระดับเหนือโลก; เพราะว่าเขามี จิตใจหมายมั่น เป็นเรื่องของกิเลสมากเกินไปนัก.

แต่เดี๋ยวนี้ อาตมาอยากจะพูดกับท่านทั้งหลายบางคนที่นั่งอยู่ที่นี่ ว่าท่านคงจะเข้าใจได้ สำหรับเรื่องโลกุตตระ, คือเมื่อใดจิตใจไม่ไปข้อง เกี๋ยวพัวพันกังวลอะไร อยู่กับเรื่องกามารมณ์ เรื่องทรัพย์สมบัติ เรื่อง เกี๋ยรติยศชื่อเสียง บุญกุศล อะไรก็ตาม, จิตใจไม่ไปข้องแวะอยู่กับสิ่งเหล่านั้น ทุกสิ่งแล้ว จิตมันเป็นอย่างไร?

บางทีเมื่อท่านนั่งอยู่ที่นี่ เดี๋ยวนี้ก็ได้; ถ้าจิตไม่ไปข้องแวะ กับ สึงเหล่านั้น, จิตมันกำลังอยู่เหนือสิ่งเหล่านั้น; ก็แปลว่า ได้ชิมรสของ ความอยู่เหนือโลก, ความอยู่เหนืออารมณ์ต่างๆ ในโลก, มันเป็นความสงบ เป็นความอิสระ เป็นความปกติที่สุด. แต่อย่าลืมว่า เราพูดได้แต่เพียงว่า ชิม, ชิมนิดเดียว. ถ้าเป็นเรื่องโลกๆ นั้น ก็ว่ากันเต็มที่เอากันเต็มที่ ไม่ใช่ เรื่องชิม. แต่พอมาถึงเรื่องที่จะอยู่เหนือโลกเหล่านั้น มันกลายเป็นให้ชิม ได้บ้าง; เพราะว่าเรายังติดพันอยู่ในโลก ที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวเราของเรา มาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที่. แม้จะมา รู้ว่ามัน เป็นอนิจจัง ทุกจัง อนติตา มัน ก็สละไม่ได้; เพราะว่ามีความรัก ความยึดถือเหนียวแน่นเกินไป.

เหมือนกับ คนเป็นกรรยาสามีกัน แม้รู้สึกว่าเขานอกใจ มันก็ ยังหย่า กันไม่ได้; เพราะว่าเรารักเขาเกินไป อย่างนี้. เรื่องยึดมั่นถือมั่นสังขาร ทั้งหลายก็เหมือนกัน; มัน ยึดมั่นถือมั่นมากเกินไป จนแม้จะ รู้สึกได้ บ้างว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มัน ก็ปล่อยวางไม่ได้, มันหย่า กันไม่ได้; เพราะความยึดมั่นมันมากเกินไป. นี้จิตใจของคนในระดับ โลก ๆ มันเป็นอย่างนี้: มันยึดมั่นจนเคยชินอยู่ในโลก เลยไม่ต้องรู้เรื่อง พันโลกหรือเหนือโลก.

แต่อาตมาก็บอกว่า ระวังให้ดีๆ คอยจ้องให้ดีๆ โอกาสมันอาจ จะมี ที่เราจะมีจิตใจว่างไปสักแวบหนึ่ง ไม่ยึดมั่นถือมั่นในโลกไหนๆ ได้ ชิมรสของความอยู่เหนือโลกบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อไปนั่ง ไปยืน ไป เดิน ไปนอนอยู่ในที่ที่สงบสงัดตามธรรมชาติ เช่นที่อย่างนี้, หรือบนภูเขา หรือริมทะเล ที่ใหนก็ได้, แต่อย่าไปมั่วสุมเรื่องกามารมณ์ เรื่องสนุกสนาน เกียรติยศชื่อเสียงอะไรกับเขา; ไปอยู่ในสภาพที่ทำให้จิตเกลี้ยง ให้จิตใจ เป็นอิสระ ให้จิตใจสงบ แล้วก็จะได้ชิมรสของโลกุตตระ, คือจิตใจที่มัน เผอิญขึ้นไปอยู่เหนือโลกได้บ้าง ในบางลักษณะ ในบางระดับ.

แต่ว่าคนเกลียดวัดคงไม่ชอบ ไม่ชอบให้จิตใจเกลี้ยง, ไม่ชอบให้ จิตใจอิสระ, ไม่ชอบให้จิตใจว่าง; เขาว่ามันไม่มีรสไม่มีชาติ. เขาก็จะ ไปหมกมุ่นอยู่แต่กับเรื่องกามารมณ์ทรัพย์สมบัติ เกียรติยศชื่อเสียง อะไร ไป ตามเรื่องของเขา อย่างเหนียวแน่น. คนเกลียดวัด เลยไม่มีโอกาสพบกับ ความที่จิตมันเกลี้ยง หรือว่าง หรือสงบ หรือเย็น หรือเป็นอิสระ. ฉะนั้น เขาจึงไม่มีโอกาสจะรู้จักจิตใจในทุกระดับได้; เพราะเขา หมกมุ่นจมปลักอยู่แต่ในระดับที่หนึ่ง ซึ่งเรียกว่าระดับกามาวจรภูมิ, มีจิตใจ อยู่ในระดับที่บูชากามารมณ์. ถ้าปราสจากกามารมณ์แล้ว ดูจะไม่มีความ หมายสำหรับเขา; แม้เขาจะมีทรัพย์สมบัติ แก้วแหวนเงินทอง ก็เพื่อ กามารมณ์ ไม่ใช่เพื่อว่าของเล่นล้วนๆ, เป็นรูปธรรมล้วนๆ อย่างที่เขาเล่น ของเล่นนั้น ก็ยังหายาก. บางที่ความจำเป็นบังคับ อายุมาก อวัยวะเพื่อ กามารมณ์ ไม่มีความสามารถแล้ว; เขาก็จะไปสนใจกับเรื่องวัตถุที่มิใช่ กามารมณ์ แล้วหลงใหลอยู่ อย่างนี้ก็เรียกว่าจำเป็น; มันไม่ใช่จิตใจอัน แท้จริง.

เรื่องทางศาสนาแท้จริงนั้น เมื่อไม่ถุ่มหลงในกามารมณี่แล้ว ไปหาความสุขจากสมาธิ; นี่มันสูงขึ้นไปอย่างนี้. ถ้าสมาธินั้น อาศัยวัตถุ มาเป็นอารมณ์ ก็เรียกว่า รูปาวจรภูมิ. ถ้าสมาธินั้น อาศัยสิ่งที่ไม่มีรูปเป็นอารมณ์ ก็เรียกว่า อรูปาวจรภูมิ มันไกลไปมาก. เดี๋ยวนี้เราเอากันเท่าที่เราจะรู้จัก หรือเห็น ๆ กันอยู่ในโลกนี้ ก็มีอยู่อย่างนี้.

คนเกลียดวัด ควรจะให้ความเป็นธรรม, พิจารณาดูทั้ง ๔ ระดับ, แล้วคงจะพอใจระดับที่มันสูงขึ้นไป. อย่าบีกหลักผึ้งตัวเองแน่นอยู่ที่ตรงนี้ ระดับนี้. แต่ถ้าว่าที่จริงแล้ว ธรรมชาติมิได้สร้างมนุษย์มาให้ปักหลักอยู่ ที่กามารมณ์, ธรรมชาติได้สร้างมา หรือได้ เปิดโอกาสให้คนขยับเลื่อนชั้น ขึ้นไป, เลื่อนชั้นขึ้นไป จนเหนือโลกทุก ๆ ชั้น, แล้วก็ไปอยู่ในระดับโลกุตตระได้; เช่นเดียวกับถ้าใครเกิดพอใจจิตที่ว่าง ไม่เกี่ยวกับเรื่องยุ่งๆ ในโลกขึ้นมา แล้วมันก็จะไปสนใจในเรื่องโลกุตตระเป็นแน่นอน.

ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด คือบอก ให้รู้ว่าจิตใจมีระดับอยู่ ๔ ระดับ. พยายามเลื่อนระดับให้ไปถึงระดับที่สูงที่สุด ที่จะกล่าวได้ว่า เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ, แล้ว ความเกลียดวัดมันก็จะหมด ไปเอง.

ข้อที่ ๓. ให้รู้จักความเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยถูกต้อง.

ทีนี้ก็อยากจะพูดถึงคำว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย. คนเกลี้ยดวัด, เพราะว่าหลงอยู่ในโลก; เขาไม่อยากจะได้ยืนคำว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย. เขารู้สึกว่า คำคำนี้เป็นคำแสลงหู ไม่ควรเอามาพูดให้ได้ยืนได้พึง; แต่ ข้อเท็จจริงมันไม่เป็นอย่างนั้น คำว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย มันเป็นของที่มีอยู่ จริง, จริงยิ่งกว่าตัวตน ตัวตนที่มิได้มีอยู่จริง เป็นแต่เพียงความรู้สึก คน ก็ยังยึดเอาเป็นตัวเป็นตน เป็นของจริงขึ้นมา. เรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย นี้ มันจริงที่สุด. เราควรจะเข้าใจให้ดีที่สุด, แล้วเราก็ควรจะศึกษาเกี่ยวกับ เรื่องนี้ให้เพียงพอด้วย.

เรา ไม่ชอบความเกิด แก่ เจ็บ ตาย; แต่แล้วเราก็ยังรู้สึกว่า ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย นี้เป็นของเรา เพราะทุกคนกลัวความเกิด แก่ เจ็บ ตาย. ถ้ามันไม่ใช่ของเรา มันก็ไม่มีแก่เรา แล้วเราจะไปกลัวมันทำไม? เดี๋ยวนี้เรามันกลัว เพราะไปถือเอาเป็นของเราเต็มที่ : เป็นความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเราอย่างเต็มที่, แล้วเราก็กลัว. เรามันโง่เอง บ้าเอง, ไปรับ เอาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย มาเป็นของเรา; แล้วก็กลัว, แล้วก็กลัว. ดูจะ ไม่มีอะไรโง่มากไปกว่านี้; ซึ่งมัน ไม่ใช่เป็นของเรา ไปรับเอามาเป็น ของเรา เพื่อจะกลัว เพื่อจะเป็นทุกข์ เพื่อจะทนทรมานอยู่ด้วยความกลัว ต่อความเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

แล้วเรื่องนี้ก็สอนกันผิดๆ คล้ายๆกับว่า ไปตู่พระพุทธเจ้า ว่า
พระพุทธเจ้า สอนว่าเรามีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา เราไม่ล่วงพ้นความ
เกิด แก่ เจ็บ ตายไปได้ นี้เป็นคำสอนที่ผิด, เป็นความโง่เขลา ไม่เข้าถึงความ
จริง ที่พระพุทธองค์ทรงสอน คือความเกิด แก่ เจ็บ ตาย จะไม่มี ถ้าเราไม่
ยึดถือเอามาเป็นของเรา. ต่อเมื่อเราไปยึดถือ, ไปรับเอามาเป็นของเรา
มนจึงจะเกิดความทุกข์ และมีปัญหาขึ้น. ถ้าเรามีความเฉลี่ยวฉลาด ไม่
ขึดมั่นถือมั่นตัวตน, ไม่รับเอาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย มาเป็นของตน มั่น
ถึไม่มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

เดี๋ยวนี้เรามันโง่ตรงที่มีตัวเรา เราทำให้เรามีตัวเรา แล้วก็ไปรับ เอาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย มาเป็นของเรา, จนตะโกนว่า เรามีความเกิด แก่ เจ็บตาย เป็นธรรมดา. มันเป็นคนบ้าหรือคนโง่; ดูให้ดี ว่ามันสร้างตัว เราขึ้นมา สำหรับรับเอาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย มาเป็นของเรา. ก็อช่าสร้าง ตัวเราขึ้นมา; แล้วความเกิด แก่ เจ็บ ตาย มันจะเป็นของใคร? เราก็จะ ล่วงพันความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไปได้ ตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่ว่า ทำให้เราสามารถพันจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย; เราต้องพันความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้ได้ตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์; ไม่ใช่มาติดตันอยู่ที่ว่า เราไม่อาจจะล่วงพันความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไปได้.

นีขอพุทธบริษัททั้งหลายได้สังเกตดูเรื่องนี้ให้ดี ๆ. พวกคน เกลียดวัดเสียอีก เขาได้เปรียบ เขาไม่แยแสกับสิ่งเหล่านี้ เขาก็ไม่มีความ ทุกข์; คล้าย ๆ กับว่าเขาไม่รับเอาเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย มาเป็นของเขา. คนรักวัดกลับมีบาปมีกรรม มีบัญหาเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างเต็มที่, แล้วก็สลัดออกไปไม่ได้.

สำหรับผู้เกลียดวัด ที่ไม่สนใจเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เสียเลย นั้น ก็ไม่ถูกเหมือนกัน; เพราะว่า สักวันหนึ่งจะนั่งลงร้องให้ เพราะ บัญหาเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย, หรือจะถึงกับเป็นโรคประสาทโรคจิต อะไรก็ได้, เนื่องด้วยบัญหาเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย. มันไม่มีบัญหา อื่นยิ่งไปกว่าบัญหาเกิด แก่ เจ็บ ตาย. แม้บัญหาเศรษฐกิจในโลกนี้. ดูเลอะ หัวใจของเรื่องมันก็เนื่องกันอยู่ที่บัญหาเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย, เรื่องเกิด เรื่องกิน เรื่องแก่ เรื่องอนามัย เรื่องเจ็บไข้, แล้วก็เรื่องที่จะต้องตาย; ไม่ว่าจะเป็นบัญหาชนิดใหนในโลก มีมูลมาจากความทุกข์ข้อนี้ คือเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย. แล้วคนเกลียดวัดจะไม่สนใจเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เสียเลยนั้น มันไม่ถูก มันไม่ยุติธรรม.

ฉะนั้น ควรจะสนใจให้เพียงพอ ที่จะทำจิตให้สูงขึ้น, ให้ฉลาดขึ้น จนอยู่เหนือบัญหาที่เกี่ยวกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย มันก็ย้อนไปถึงเรื่องไม่มี ตัวตนอีกนั่นเอง. ถ้าเข้าถึงความไม่มีตัวตนได้ โดยจิตใจแล้ว มัน ก็ไม่มี บัญหาหรือความกลัว อันเกี่ยวกับการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย, ไม่ต้องมีความทุกข์ เพราะการเกิด แก่ เจ็บ ตาย; เรียกว่าพ้นจากการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย, ที่ เรียกว่า เข้าสู่พระนิพพานเสียได้.

นึ่มนีเป็นเรื่องที่น่าหัว อยู่ตรงที่ว่าความเกิด แก่ เจ็บ ตาย นั้นมัน ก็มีอยู่ในทุกคน, เป็นธรรมชาติที่มันมีอยู่ในทุกคน ที่เป็นไปตามกฎของ ธรรมชาติ. แล้วคนก็ไม่ชอบ; แต่โดยที่ไม่รู้สึกตัว มันก็รับเอาความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มาเป็นของตัวโดยสนิทใจ จึงกลัวยิงกว่าสิ่งใด ๆ; เพราะความที่รับเอาสิ่งนั้นมาเป็นของตัว : ความเกิดของตัว ความแก่ของ ตัว ความเจ็บของตัว ความตายของตัว มันเล่นตลกหรือมันซ่อนเงื่อน ซ้อนกลอะไรกันอยู่ที่ตรงนี้. เราก็ไม่ชอบ; แต่แล้วเราก็รับเอามาเป็น ของตัว สุดเหวี่ยงเลย, มันก็ได้เป็นคนโง่ที่สุด, และได้ทนทุกข์กันเพราะ เหตุนี้.

ข้อที่ ๔. เรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด.

เรื่องที่จะพูดต่อไปอีก ก็คือเรื่อง ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด.
อาตมาเชื่อว่าที่นั่งกันอยู่ที่นี่ทั้งหมดนี้ ก็คงจะมีความคิดเรื่องนี้ด้วยกันทั้งนั้น;
แล้วก็จะแบ่งเป็น ๒ พวก. คือ บางพวกก็เชื่อว่าตายแล้วเกิด, บางพวกก็เชื่อว่า
ตายแล้วไม่เกิด หรือไม่รู้ไม่ชี้กับเรื่องนี้.

ใน ๒ พวกนี้น่ากลัวว่า พวกที่เชื่อว่า ตายแล้วไม่เกิดหรือไม่รู้ ไม่ซี้กับเรื่องนี้ จะมีมากกว่า, มากกว่าพวกที่เชื่อว่าตายแล้วเกิด; จะจริง หรือไม่จริง อาตมาก็ไม่ต้องการจะพิสูจน์ แต่สันนิษฐานว่าอย่างนั้น. ที่นั่ง กันอยู่ที่นี่มากๆ นี้ คงจะมีพวกที่เชื่อว่าตายแล้วไม่เกิด ตายแล้วพันไปเลิกไป นี้เป็นจำนวน มากกว่าที่จะเชื่อว่าตายแล้วเกิด. พวกจนเกลียดวัดก็มักจะเป็น ไปในทางตายแล้วไม่เกิด; แต่คนเกลียดวัดที่เชื่อว่าตายแล้วเกิด ก็คงจะมี บ้างเหมือนกัน.

เมื่อว่าโดยที่จริงแล้ว มันผิดด้วยกันทั้งคู่ เพราะ ความถูกต้องนั้น มันไม่ใช่ว่าตายแล้วเกิด หรือตายแล้วไม่เกิด; การพูดลงไปอย่างนั้น มันผิดทั้ง ๒ อย่าง. พระพุทธเจ้าท่านสอน เรื่องเหตุบีจจัยว่า สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตาม เหตุบัจจัย, ที่เรียกว่า กฎเกณฑ์ของอิทัปบัจจยตา มันจะเกิดหรือไม่เกิดมันแล้ว แต่เหตุบัจจัย.

แต่ที่ยึงไปกว่านั้นอีก ท่านสอนว่ามัน *เป็นเพียงสิ่งที่เป็นไปตาม* กฎเกณฑ์แห่งอิทัปบัจจยตา; ไม่ใช่ตาย ไม่ใช่เกิด ไม่ใช่มีคนสำหรับจะ-ตาย และเกิด.

นั้นมันใกลมากไป ถึงว่า ไม่มีคนสำหรับจะตายแล้วจะเกิด; มันเป็นเพียงกระแสแห่งอิทป์บัจจยตา, มันมีกระแสแห่งอิทป์บัจจยตา คือ สังขารร่างกายเปลี่ยนแปลงไปตามกฎเกณฑ์อันนั้น. อย่างที่มนุษย์ธรรมดา เห็นแล้ว มาพูดมาบัญญัติกัน ว่าเกิด ว่าเจ็บ ว่าใช้ ว่าตาย. พระพุทธเจ้า ท่านทรงประสงค์ จะให้มองเห็น เป็นกระแสแห่งอิทป์บัจจยตา : ไม่ใช่คน ไม่มีคน, หรือจะเรียกว่าไม่มีอาการตาย ไม่มีอาการเกิดก็ได้, มีแต่การเปลี่ยน ไปตามกระแสแห่งอิทป์บัจจยตา.

พูดอย่างนี้ถูกต้องที่สุด ใม่เป็นนัตถิกทิฏฐิ ที่ถือว่าไม่มีอะไร เสียเลย; เพราะมันยังมีกระแสแห่งอิทัปบัจจยตา เป็นที่ตั้งแห่งสมมติและ บญญัติ แล้วมันก็ไม่ได้ถือว่าตายแล้วเกิด หรือเป็นสัสสตที่ฏฐิ แล้วมัน ก็ไม่ได้ถือว่าตายแล้วสูญ ซึ่งเป็นอุทเฉทที่ฏฐิ. นี่เรื่องความตายแล้ว เกิด, หรือตายแล้วไม่เกิด, มันมีความจริงที่เร้นลับอยู่ ถึงขนาดที่เรียกว่า โดยเนื้อแท้แล้ว ไม่มีคนที่จะตายหรือจะเกิด มันเป็นเพียงพฤติกรรมของธรรมชาติ, ที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ, แล้วเราสมมติ บัญญัติเรียกกันว่าคน ว่าสัตว์ ว่าตาย ว่าเกิด อย่างนี้.

กนเกลี้ยดวัดไม่ใช่คนโง่ แต่ว่า เป็นคนที่ บัญญามันหลงทาง.
ท่านทั้งหลายช่วยสังเกตดูให้ดี ๆ ว่า ไม่ใช่โง่ แต่ปัญญาของเขาหลงทาง;
เพราะมันมากเกินไปก็ได้. ฉะนั้น คุณระวังให้ดี อย่าให้ปัญญาหลงทาง.
คนที่มีความคิดนึก ถึงขนาดที่จะคัดค้านพระธรรม, คัดค้านพระศาสนา;
นี้ไม่ใช่คนโง่ มีความเฉียบแหลมอะไรพอตัว; แต่แล้วก็ บัญญามันหลงทางจึงไปเกลี้ยดธรรมะ เกลี้ยดศาสนา เกลี้ยดวัดวาอาราม เกลี้ยดพระเจ้าพระสงฆ์.
ฉะนั้น การที่จะมามองให้เห็นว่า ไม่มีคน ไม่มีใครตาย ไม่มีใครเกิดนี้;
คนเกลี้ยดวัดจะมองเห็นได้ก่อน, ก่อนกว่าคนติดวัดงอมแงม คนติดวัดงอมแงมนี้ ไม่ใช่คนฉลาดเสมอไป; เพราะติดอะไรจนงอมแงมงมงายนี้,
ไม่ใช่คนฉลาด. ฉะนั้น คนที่ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ หรือเห็นว่าดันทุรงเป็น ตรงกันข้ามนั้นเป็นคนมีปัญญาก็ได้; แต่ว่าปัญญามันเฉโก, บัญญามัน หลงทาง.

ถ้าใคร ไม่เชื่อเรื่องตายแล้วเกิด อย่างถูกต้องนี้ ก็ ไปคิดดูเสีย ใหม่, ไปคิดดูเสียให้หมดบัญหาเรื่องไม่มีคนตายและเกิด มีแต่พฤติของนาม-รูปของส่งขารทั้งหลาย เป็นไปตามกฎแห่งอิทปิปัจจยตา; ฉะนั้น เราหวัง

ว่าคนเกลียดวัดอาจจะเข้าใจเรื่องนี้ได้. ขอร้องให้คนเกลียดวัด สนใจเรื่อง สำคัญที่สุดของมนุษย์ คือเรื่องตายเกิด ตายไม่เกิด จนพันจากการ ตายเกิด. แต่ถ้าว่ากัน โดยทางของศีลธรรม แล้ว ท่านถือกันว่า การขอม รับ หรือถือว่า ตายแล้วเกิดนี้มีประโยชน์ยึงกว่าที่จะถือว่าตายแล้วไม่เกิด. คนที่ถือว่าตายแล้วเกิดนี้ จะได้เตรียมตัวสำหรับจะสร้างอะไรให้ดีให้มากพอ เป็นทุนรอนสำหรับจะไปเกิดดีต่อไปข้างหน้า; ฉะนั้น พวกที่ถือว่าตาย แล้วเกิด จึงได้เปรียบอยู่ในข้อนี้. พวกที่ถือว่าตายแล้วไม่เกิด เลิกกันนี้ มักจะตัดบทสั้น ๆ, ทำอะไรตามความพอใจตามกิเลส ว่าเดียวกูก็ตายแล้ว มันก็ไม่มีอะไรอีก มันก็ทำบาปได้มากกว่า.

ถ้าอยากจะถือว่าตายแล้วเกิดหรือตายแล้วไม่เกิด ก็ควรจะถือ ว่าตายแล้วเกิดดีกว่า. แต่ถ้า จะให้ถูกให้จริง แล้วก็ ควรจะขึ้นไปถึง ระดับที่ว่า โดยที่แท้แล้ว มันไม่มีคนที่จะตายหรือจะเกิด; มันมีแต่ เพียงกระแสแห่งรูปธรรมนามธรรม ปรุงแต่งกันไป ตามกฎเกณฑ์ของ ธรรมชาติ.

ข้อที่ ๕. เรื่องบุญ - บาป เป็นเรื่องทางจิตใจ.

ทีนี้ ก็จะพูดถึง เรื่องบุญ — บาป คนเกลียดวัด นี้ไม่สนใจเรื่อง บุญ, และก็ไม่สนใจเรื่องบาป; หมายความว่า *ไม่อยากได้บุญ* และก็*ไม่กลัว* บาป เพราะเขาไม่เห็นว่ามันมีความหมายอะไร. แต่เรื่องนี้จะต้องพิจารณา ถึงข้อเท็จจริงกันอย่างหนึ่งว่า มันเกี่ยวกับคำพูด ที่ทำให้เขาไม่เข้าใจ. เขา ไม่เข้าใจคำว่า "บุญ" หรือคำว่า "บาป" เพียงพอ; เขาก็เลยไม่รักบุญและ ไม่เกลียดบาป.

เด็กวัยรุ่นสมัยนี้ที่อาตมาเคยสนทนาด้วย นี้เคยสังเกตจับตาดูอยู่ บ่อย ๆ, ทดลองด้วยคำพูดที่พูดกับเขา, แล้วพอจะจับใจความของเรื่องได้; คือพอเราบอกเขาว่าบาปนะ มันยักคิ้ว, มันยักคิ้วหลอก. แต่พอพูดว่า มึงซวยนะ; หน้าเผือดทีเดียว ถ้าพูดว่า ซวยมันกลัว. พูดว่าบาป มัน ยักคิ้วหลอก; พอพูดว่า บุญ – บุญ เขาทำจมูกย่นเหมือนกับของเหม็น ๆ. พอเราบอกว่า เฮงโว้ย, เฮงโว้ย, มันตาโตขึ้นมา. พูดว่าบาป มัน ไม่กลัวเท่า กับคำว่า ขวย; พูดว่าบุญมันไม่อยากได้เท่ากับคำว่าเฮง. เด็ก ๆ ที่มันมาเที่ยว ขโมยไก่ขโมยอะไรอยู่ในวัดนี่ มันเป็นอย่างนี้.

อาตมาเชื่อว่าคนเกลียดวัดก็เหมือนกันแหละ คนเกลียดวัด ทั้งหลาย ไม่ใช่เด็กแล้ว พอพูดว่า บาปก็อาจจะยักคิ้ว; พอพูดว่า ซวย ก็หว้นใหวบางในจิตใจ; พอพูดว่า บุญ ก็ไม่รู้ไม่ชี้ แต่พอพูดว่า เฮง หรือ โชคดีนี้ มันตื่นเต้นขึ้นมา. นี้เราเรียกว่า คนเกลียดวัดนี้ เขา ไม่รู้เรื่อง บุญเรื่องบาปที่ถูกต้อง หรือเพียงพอ, เรียกว่าคนเกลียดวัดกับเด็ก ๆ วัยรุ่นนี้ อยู่ในระดับเดียวกัน มาเรือลำเดียวกัน, ไม่รู้จักสิ่งสำคัญที่สุด ที่มนุษย์เรา ควรจะรู้จัก.

อาตมา ขอร้องให้ท่านทั้งหลายทุกคน สนใจกับคำว่า บุญ ว่า บาป นี้ให้มาก จนรู้จักตัวจริงของมัน, จนกระทั่งรู้ว่าเรานี่แต่ละวัน ๆ นี่ อยู่ด้วยบุญกับบาปสลับกัน ตลอดวันก็ว่าได้ : เมื่ออารมณ์ดี สบายใจดี พอใจชีวิตนี้ พอใจโลกนี้ จิตใจสบายอย่างนี้ ก็เรียกว่า เสวยบุญ, พอเร่าร้อน เพราะกิเลส เพราะความชั่ว, เพราะผลของความชั่ว, ร้อนอกร้อนใจ หวาดกลัว วิตกกังวลอยู่ นี้ก็คือบาป. แล้วใครบ้างที่มันไม่มีสองสิ่งนี้ สลับกันไปสลับกันมา อยู่ในชีวิตในวันหนึ่งๆ, หรือว่าเดือนหนึ่งๆ มันคง จะมีตั้งหลายสิบครั้ง. เดี๋ยวจิตใจ อยู่ในภาวะที่เรียกว่า บาป เด๋ยวจิตใจ อยู่ใน ภาวะที่เรียกว่า บาป เด๋ยวจิตใจ อยู่ใน ภาวะที่เรียกว่า บุญ; แล้ว ทำไมไม่เข้าใจมันเสียให้ดี ให้ชัด ว่ามันคืออะไร.

คำพูดมันได้เกิดขึ้นว่า บาป ก็คือ สิ่งที่น่ารังเกียจ เลวทราม ลามก สกปรก, ก็คือ สิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นทุกข์. คำว่า บุญ ใช้เรียก สิ่งที่ทำให้ สบายใจ ชื่นอกชื่นใจ อีมอกอิ่มใจ สำหรับมนุษย์ นี้คือคำว่า บุญ. ที่นี้ มนุษย์เอาไว้ทั้ง ๒ อย่าง สลับกันไปสลับกันมา ในชีวิตธรรมดาของคน ธรรมดา, ไม่ใช่คนอันธพาลเลวร้ายที่ไหน. คนธรรมดาสามัญแท้ ๆ นี่แหละ เมื่อยังมือวิชชา กิเลสตัณหาอยู่แล้ว จิตใจมันจะต้องขึ้น ๆ ลงๆ ฟูๆ แฟบ ๆ อยู่ด้วยสิ่งทั้ง ๒ นี้ คือ บาป และ บุญ. เมื่อใดจิตใจพอใจ เป็นสุข เชือกเย็น อะไร ๆ ก็น่าพอใจไปหมด ก็เรียกว่า บุญ, คืออยู่ด้วยความพอใจ. ทีนี้เมื่อใดสึงต่าง ๆ มันแผดเผา ไม่มีอะไรที่น่ารักน่าพอใจ เดือดร้อน รำคาญอยู่ นี้ก็เรียกว่า บาป.

เราจะต้องศึกษาเข้าใจสิ่งทั้ง ๒ นี้, รู้จักเหตุ รู้จักสมุทัยของมันให้ ดี ๆ จนสามารถดำรงจิตไว้ในลักษณะที่เรียกว่า บุญ คือ เย็นอกเย็นใจพอใจ ตัวเองอยู่ตลอดเวลาดีกว่า. คนเกลียดวัดเขาไม่คิดอย่างนี้; เขาว่าช่างหัวมัน, กูมีเงินจะใช้ กูมีอำนาจจะใช้ กูมีอิทธิพลอะไรจะใช้ ก็ทำไป เอาสิ่งเหล่านั้นมาสนอง กิเลสตัณหาของกู. คำว่า บุญ ว่าบาป ไม่ต้องรู้, หรือถ้าจะให้รู้ ก็รู้ว่าที่ได้ ตามใจกูนั้นแหละคือบุญ; ไม่ได้ตามใจกูมันก็คือบาป กูจะเอาแต่ได้ตามใจ กู; แล้วมันจะได้หรือไม่ได้ ก็ลองไปพิจารณาดูเอง. เมื่อเขา ตั้งจิตไว้ ผิด เสียแล้ว มันก็ต้องมีบาป มีสิ่งที่เป็นทุกข์ทรมาน.

เดี๋ยวนี้มนุษย์อยู่ในสมัยที่นิยมเอาวัตถุมาเป็นหลัก; ไม่เอาเรื่อง ทางจิตใจเป็นหลัก ก็เลยเอาการได้วัตถุตามความพอใจนั้นแหละว่าดีว่าบุญ; นึ่มนัยากอยู่ที่ตรงนี้. เขาเลยเอาหลักเกณฑ์เรื่องวัตถุมาใช้กับคำว่าบุญ ว่าบาป มันก็เข้ารูปกันไม่ค่อยจะได้. เพราะ บุญ บาปมัน เป็นเรื่องทาง จิตใจ : คิด พูด ทำ ไม่ดีลงไปแล้ว มันก็เป็นบาปทันทีไม่ต้องรอ, คิด พูด ทำ ดี มันเป็นบุญไปแล้วทันที โดยไม่ต้องรอ. แต่คนเดี๋ยวนี้เขาว่า ต่อ เมื่อได้เงินมากๆ โน่น จึงจะเป็นบุญ; หรือว่าต่อเมื่อถูกลงโทษถูกอะไร มากๆ นั้นจึงจะเป็นบาป. นั้นเขาเอาวัตถุเป็นหลัก; มันไม่ถูกตามบท บัญญูติของคำว่าบุญ ว่าบาป ซึ่งเล็งถึงเรื่องทางจิตใจ. ถ้าจิตใจรู้สึกร้อน รู้สึกเกลียดตัวเอง ก็เรียกว่าบาป; ถ้าจิตใจเย็น พอใจ เการพตัวเองได้ ก็เรียกว่าบุญ.

ขอให้คนเกลียดวัดทุกคนมานึกกันเสียใหม่ว่า บาปบุญนั้นมัน เป็นอย่างนี้. การที่เกลียดวัด นั้น มันก็ทำความรำคาญอยู่ตลอดเวลา แล้ว มันก็ เป็นบาปอยู่ตลอดเวลาแล้ว เพราะความรู้สึกเกลียดวัด; แล้ว อย่าเอาเรื่องวัตถุมาเป็นหลัก เกี่ยวกับเรื่องบุญเรื่องบาป, ให้เอาเรื่องจิตใจ เป็นหลัก เอาความรู้สึกของจิตใจเป็นเครื่องชื่องไป ว่าอะไรเป็นอะไร.

ข้อที่ ๖. เรื่องกิเลส เป็นเหตุให้ทำผิด, ต้องมีธรรมไว้กำจัด.

ทีนี้ อีกสักเรื่องหนึ่งก็จะหมดเวลาแล้ว ก็คือเรื่อง กิเลส นี้ก็เป็นค่าที่คนใด้ยืนกันมากที่สุดคำหนึ่ง, แล้วก็คงจะเคยพูดคำคำนี้กันมา แล้วทั้งนั้น. แต่แล้วก็ไม่มีใครรู้จักมันอย่างแท้จริง; ที่กล้าพูดอย่างนี้ ก็เพราะว่า คนส่วนมาก นั้น รักกิเลส ชอบกิเลส ถนอมกิเลส เชิดชูกิเลส. ถ้าว่ารู้จักมันจริง ก็จะมาทำอย่างนี้ได้อย่างไร; เพราะว่ากิเลสนั้นมันคือสิ่ง สกปรก จะเอามากอดรัดไว้ได้อย่างไร; แล้วก็เป็นเหตุให้ทำผิดทำชั่ว แล้วมันจะน่ารักที่ตรงไหน ในที่สุดก็นำให้เกิดความทุกข์. ตัวมันเองนั้น พอเกิดขึ้นเป็นโลภ โกรธ หลง ก็ร้อนเป็นไฟอยู่แล้ว; พอไปทำอะไรถ้า ไปทำด้วยโลภ โกรธ หลง เข้าอีก มันก็มีความทุกข์ชัดเจนยิ่งขึ้นมาอีก.

ความหลงนี้ทำให้ไง่ ไปเอาความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มาเป็น ของเรา จนได้มีความทุกข์เพราะ เกิด แก่ เจ็บ ตาย. นี่ความหลงคือ กิเลสประเภทให้อะไร ๆ เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา; ฉะนั้น ก็อย่าไปเอาอะไรมา เป็นของเรา เรื่องความทุกข์มันก็จะน้อยเข้า.

กิเลสนี้เป็นข้าศึกศัตรูยิ่งกว่าสิ่งใด แต่คนก็รกับนยิ่งกว่าสิ่งใด. อาตมาใช้คำพูดอย่างนี้ถูกหรือไม่ถูก ก็ยังไม่ค่อยแน่ใจนัก. ท่านผู้พึ่งคิด เอาเอง, รู้สึกเอาเองก็แล้วกัน, ว่าคนนี้รักกิเลสยึงกว่าสิ่งใด บูชากิเลส เท็ดทูนกิเลส ยกเอากิเลสเป็นพระเจ้า ทั้งๆที่ว่า กิเลส นี้เป็นของ สกปรก น่ารังเกี่ยจ เกลียดชัง น่ากลัวชึ่งกว่าสิ่งใด. มองเห็นข้อเท็จจริงอันนี้กัน หรือเปล่า ที่เกี่ยวกับเรื่องของกิเลส? ถ้าใครมองเห็นข้อเท็จจริงอันนี้ก็จะ สะคุ้ง แล้วก็จะสลัดกิเลสออกไปได้มาก คือจะเกลียดชังกิเลสเต็มตามความ หมายของคำคำนี้.

ไม่มีอะไรเป็นภัยอันตรายยิ่งกว่ากิเลส. เขาว่าคอมมิวนิสต์เป็น อันตรายที่สุด; แต่ก็ยังสู้กิเลสไม่ได้ ที่มันเป็นอันตรายสำหรับคน, แล้ว กิเลสของคนนี่มันสร้างคอมมิวนิสต์ขึ้นมา; ฉะนั้นเราไปกลัวกิเลสที่เป็น ต้นตอของคอมมิวนิสต์กันดีกว่า.

กิเลส แปลว่า สิ่งเศร้าหมอง โดยที่ถือว่า ร่างกาย จิตใจ นี้ ตาม ธรรมดา ปกติ หรือจะเรียกว่า สะอาดอยู่ตามธรรมชาติ เพราะไม่มีกิเลส; แต่ พอมีกิเลส ปรุงแต่งขึ้นมาในใจนี้ มันก็ กลายเป็นสิ่งเศร้าหมอง; แล้วก็เป็นเหตุให้พูดให้กระทำ ไปในทางที่เศร้าหมอง มันก็เลยเศร้าหมอง ไปหมดทั้งกาย ทั้งวาจา และทั้งใจ, เพราะอำนาจของสิ่งที่เรียกว่า กิเลส.

คำว่า สกปรก นี้ดูจะไม่ค่อยมีใครกลัว เท่ากับคำว่าเจ็บปวด แต่ภาษา
ธรรมะ นี้ท่านเอาความ เจ็บปวด นั้นแหละว่า เป็นของสกปรก น่าเกลียดน่าขัง;
เพราะมันเจ็บปวด. ความทุกขั นี้แปลว่า สิ่งที่น่าเกลียด; น่าเกลียดเพราะว่า
มันเจ็บปวด. ฉะนั้น สิ่งใดทำให้เกิดความทุกขั หรือ ความเจ็บปวด สิ่ง
นั้นน่าเกลียดน่าชัง เลยเรียกสิ่งนั้นว่าสิ่งสกปรก. นี้คนทั่วไป จะรู้สึก

แต่เพียงว่าอุจจาระ บัสสาวะ ของเน่า ของบูด อะไรนี้ สกปรก; เขารู้จัก กันแต่เพียงเท่านั้น, ไม่รู้จักว่ากิเลสนั้นสกปรกยึ่งไปกว่านั้นอีก คือน่า รังเกียจเกลียดชังยิ่งไปกว่าสิ่งเน่าเหม็นปฏิกูลในทางวัตถุนี้เสียอีก. ฉะนั้น ขอ ให้เข้าใจกำว่า "สกปรก" ในทางธรรม ในทางศาสนานี้ไว้ให้ดี ๆ ว่ามัน เป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่าชังที่สุด คือมัน ทำให้เกิดความทุกข์, มัน ทำให้ สูญเสียความเป็นมนุษย์, หมดความเป็นมนุษย์กันเพราะสิ่งนี้; ดังนั้นจึง เรียกว่าไอ้สิ่งสกปรก.

กิเลสนี้โดยส่วนใหญ่ โดยแม่บท ก็คือ โลกะ โทสะ โมหะ.
ความโลกหรือราคะเกิดขึ้นแล้ว มันก็กระทำไปในทางที่จะเอาจะได้ โดย
ไม่ต้องรู้ว่ามันจะผิดจะถูกอย่างไร. โทสะก็เหมือนกัน, โกธะ โทสะเกิดขึ้น
แล้ว, มันก็ทำประทุษร้ายเท่านั้นแหละ มันไม่มีอะไร : ประทุษร้ายตนเอง,
ประทุษร้ายผู้อื่น. โมหะ นี้มันเป็นเรื่องให้ทำผิด, เป็นชนวนให้ทำผิด
ทุก ๆ อย่างทุก ๆ ประการ คือทำไม่ถูกไปเสียหมด ไม่ว่าอะไร.

นี้เราอยู่ด้วยโลภะ โทสะ โมหะ กันหรือไม่? อย่าเข้าข้างตัว มองดูด้วยความบริสุทธิ์ใจ ว่าวันคืนล่วงไปๆด้วยโลภะ โทสะ โมหะ หรือ ไม่? ถ้าเห็นว่ามันเป็นอย่างนั้นละก็ ควรจะสะคุ้ง ควรจะหวาดเสียว ควรจะละอาย; แล้วก็ทำความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น อย่าให้มันเป็น อยู่ด้วยกิเลส เป็นของประจำไปเสีย อย่างที่เป็นมาแล้วแต่หนหลัง.

คนเกลียดวัดชอบบันดาลกิเลส, คนที่เกลียดวัดจนชินเป็นนิสัย เขาจะ ชอบการบันดาลกิเลส : บันดาลความโลภ บันดาลความโกรธ บันดาลความหลง เห็นเป็นของสนุกสนาน เอร็ดอร่อย ไปในการที่บันดาล กิเลส. นี่มันเป็นอันตราย คือคนเกลียดวัดนี้จะถลำลึกเข้าไปมากเกินควร เสียแล้ว จนชอบบันดาลกิเลส; เพราะรักกิเลส บูชากิเลส และใช้กิเลส เป็นตัวตน, ใช้กิเลสเป็นเครื่องเล่นงานผู้อื่น คนเกลียดวัดนี้เป็นคนอันตราย มากถึงอย่างนี้.

ทีนี้สิ่งที่จะเป็นเครื่องกำจัดกิเลสนั้น ก็มีอยู่ คือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมหรือพระธรรม; แต่คนก็ไม่ได้รักเท่ากับกิเลส; มันน่าหัวหรือ ไม่น่าหัว. คนรักกิเลสกันแทบทั้งนั้นก็ว่าได้ ถนอมกิเลส เอาใจกิเลส รักษากิเลสเอาไว้ แล้วก็ไม่ได้รักพระธรรมเหมือนกับที่รักกิเลส; เพราะ ไม่รู้จักพระธรรม. เขาอร่อยในรสของกิเลส ไม่รู้จักรสของพระธรรม ก็เลยไม่รักพระธรรม; ทั้งที่พระธรรมนี้เป็นส่วนดี เป็นความหวังที่ดีของ มนุษย์ คือจะกำจัดกิเลสได้. เมื่อพระธรรมเป็นเครื่องกำจัดกิเลสได้; แต่แล้วมนุษย์ใปรักกิเลส มากกว่ารักพระธรรม แล้วพระธรรมนั้น เขาจะมีพระธรรมสำหรับกำจัดกิเลสไม่ได้. นี่คนเกลียดวัดทั้งหลายเป็นเสียอย่างนี้ มันก็ปิดหูบิดตา ไม่ยอมดู ไม่ยอมพึงอะไรอื่น นอกไปจากนี้.

ถ้าว่า ไม่มีกิเลสอย่างเดียวเท่านั้น ความทุกข์ก็ไม่มี. นี้ถ้า สมมติว่า ในธรรมชาตินี้มันไม่มีกิเลส มันไม่ได้สร้างสิ่งที่เรียกว่ากิเลสขึ้นมา ในฐานะเป็นธรรมชาติอันหนึ่ง, แล้วมนุษย์เราไม่มีกิเลส ในโลกนี้ก็ไม่มี กิเลส. คุณลองคำนวณดูที่ ว่ามันจะวิเศษสักเท่าไร ถ้าว่าโลกนี้ไม่มีความ โลภ ความโกรธ ความหลง เกิดขึ้นได้ในจิตใจของมนุษย์. เพราะ ธรรมชาติที่เป็นกิเลสมันมิได้มี เพียงอย่างเดียวเท่านี้ โลกนี้มันจะเป็น อย่างไร? มันก็วิเศษที่สุด.

ชรรมะนี้ก็มุ่งหมายที่จะทำโลกนี้ไม่ให้มีกิเลส : พระพุทธเจ้า เกิดขึ้น, พระธรมเกิดขึ้น, พระสงฆ์เกิดขึ้น, โดยเจตนารมณ์ก็มุ่งหมาย จะทำให้โลกนี้มันหมดไปจากกิเลส. แล้วคุณก็ลองเทียบเคียงเอาดูว่า ถ้า ในโลกนี้ไม่มีความรู้สึกชนิดที่เป็นกิเลส มนุษย์มีได้แต่ความรู้สึกชนิดที่เป็น สติบัญญา; แล้วโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร? มันคงจะไม่ลำบากยุ่งยาก, ไม่ต้องลงโทษใส่คุกใส่ตะราง, ไม่ต้องเรียกมาอบรม, ไม่ต้องทำอะไรอีก หลาย ๆ อย่าง ซึ่งมันเป็นความยุ่งยากลำบาก. ฉะนั้น ควรจะมองกิเลส ในฐานะเป็นต้นเหตุแห่งความยุ่งยากลำบากของมนุษย์ แล้วช่วยกันเกลียด กิเลสให้มาก ๆ ชวนกันรณรงค์ทุกอย่างทุกทาง ที่จะกำจัดกิเลสให้หมดไป จากโลก. นั้นแหละคือ หน้าที่ของมนุษย์ ที่เรียกว่า ดีที่สุดสำหรับ มนุษย์, คือเป็นการกระทำที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ ทำโลกนี้ให้ปราสจาก กิเลส.

ขอร้องอย่างยิ่งว่า ให้พิจารณาดูให้ดี ว่า กิเลสนี้เป็นศัตรูที่ร้ายกาจ
ที่สุด จนไม่รู้ว่าจะใช้คำพูดว่าอย่างไร. พูดว่า ศัตรูที่ร้ายกาจที่สุด มนก์
ยังน้อยไป เพราะมันยังเป็นอะไรมากกว่านั้นอีกหลายเท่า; มันเป็นศัตรู
ที่ร้ายกาจ จนไม่รู้จะใช้คำพูดว่าอย่างไร. ถ้าไม่มีกิเลส แล้ว เรา ก็ไม่ต้อง
เป็นทุกข์เลย. อย่ามีกิเลสแล้ว ความทุกข์เกิดขึ้นไม่ได้; พอมีกิเลส
แล้ว มันกลายเป็นความทุกข์ไปหมด : ของรักของพอใจของเรา ก็กลาย
เป็นทุกข์ไปได้ เพราะอำนาจของกิเลส; ขึดถืออะไร มันก็เป็นทุกข์

ทันที. ทรัพย์สมบัติ ข้าวของ บุตร ภรรยา สามี อะไรก็ตาม ไปยึดถือ เข้าเมื่อไร เป็นทุกข์ทันที; ต่อเมื่อไม่ยึดถือ จึงจะไม่เป็นทุกข์.

นี้เรียกว่ากิเลสนั่นเอง มันทำให้เกิดความทุกข์ขึ้น; แม้ในของ ที่เรารัก เราพอใจ. ฉะนั้น อย่าไปรักสิ่งใดเข้าด้วยอำนาจของกิเลส; จะรักจะพอใจก็ได้ แต่ขอให้ ทำไปด้วยอำนาจของสติบัญญา ไม่ใช่กิเลส ก็แล้วกัน. มิฉะนั้นแล้ว ของรักของพอใจนั่นแหละ มันจะกลายเป็นศัตรู ขึ้นมา; เพราะว่ากิเลสมันเข้าไปเสกสรรค์.

นี้เรียกว่า กิเลส เข้าไปที่ใหน มันก็วินาศที่นั้น: วินาศทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งใจ ทั้งภายนอก ทั้งภายใน ทั้งส่วนตัวและส่วนสังคม, หรือ วินาศกันไปหมด, แล้วมันก็ช่วยไม่ได้อยู่ข้อหนึ่งที่ว่า ธรรมชาติมันก็ได้สร้างสิ่ง ที่เรียกว่ากิเลสนี้ขึ้นมาแล้ว ในฐานะเป็นธรรมชาติอันหนึ่งที่จะต้อง คลุกเคล้ากัน ไปกับธรรมชาติอื่น ๆ ทั้งหลายทั้งปวง : ร่างกายจิตใจของคน ก็เป็นธรรมชาติ, แล้วธรรมชาติผ่ายกิเลส มันก็มีอยู่โดยธรรมชาติ, ธรรมชาติผ่ายสติปัญญา มันก็มีอยู่โดยธรรมชาติ.

ที่นี้ธรรมชาติอันไหน จะเข้ามาคลุกเคล้า กับจิตใจของคนเรา; นั้นมันเป็นบัญหาสำคัญ. ถ้าธรรมชาติที่เป็นกิเลส เข้ามาปรุงแต่ง เกิดขึ้นในใจแล้ว มัน ก็เป็นการก่อไฟนรกขุมใหญ่ ๆ ขึ้นมาในจิตใจแล้ว. นี่ดูกิเลสซิว่ามันเป็นของเล็กน้อย หรือเป็นของใหญ่โตสักก็มากน้อย? คนเกลียดวัดทั้งหลาย ก็ยังรักกิเลสอยู่, แล้วก็ยังเกลียดพระธรรม เกลียดพระเจ้าพระสงฆ์; เพราะว่ายังรักกิเลส อยู่. ฉะนั้น คนเกลียดวัดทั้งหลาย ก็จะกำจัดความทุกข์ไม่ได้; จึงขอ ร้องเสียใหม่ว่า ให้คนเกลียดวัดทั้งหลาย ใปรู้จักกิเลสกันเสียบ้าง ว่ากิเลส นั้นเองเป็นเหตุให้คุณเกลียดวัด. ถ้าไม่มีกิเลสแล้ว คุณก็ไม่มีทางที่จะ เกลียดวัด; ทุกอย่างมันก็จะปกติ, จะเป็นไปตามปกติ ไม่มีบัญหาอะไร เลย. นี่กิเลสทำลายคน หรือทำลายมนุษย์ ยิ่งกว่าสิ่งใด; แต่คนก็ยัง รักกิเลสนั้น ยิ่งกว่าพระธรรม ซึ่งกำจัดกิเลสได้, แล้วไปกลัวเรื่องปลีกย่อย เล็กๆน้อยๆที่กิเลสสร้างขึ้น แล้วก็ไม่ได้กลัวกิเลส ซึ่งเป็นต้นตอของสิ่ง เลวร้ายทั้งหลายทั้งปวง. พุทธบริษัทมีสติบัญญา มีความรู้ ความติน จะ ต่องรู้จักกิเลสให้เพียงพอให้ถูกต้อง, มีธรรมะสำหรับกำจัดกิเลสได้ ตามสมควรแก่ความเป็นพุทธบริษัทของตนๆ.

อาตมารู้สึกว่า การบรรยายธรรมะสำหรับคนเกลียดวัดสำหรับวันนี้ ก็สมควรแก่เวลาแล้ว. ขอได้โปรดนำไปคิดพินิจพิจารณาดูให้ดี. อย่า ได้กลายเป็นคนเกลียดวัดเลย:

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ เพื่อเป็นโอกาสให้พระคุณเจ้า ผู้สวดคณสาธยาย ได้สวดบทพระธรรม สำหรับจะแก้ไขกิเลสเป็นต้น ให้สูญสิ้น ไปตามสมควร. ใครคือใคร

- ole -

๓๐ กันยายน ๒๕๒๑

ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด.

ท่านสาธุขน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาพหบูชาในวันนี้ เป็น วันสุดท้ายของการบรรยายตลอดฤดูแล้ง. บัดนี้ฤดูฝนมาถึงเข้า การบรรยาย ก็จะหยุดไป ๓ เดือน ดังที่ท่านทั้งหลาย ก็ทราบกันอยู่แล้วเป็นส่วนมาก. วันนี้เป็นการบรรยายในครั้งสุดท้ายของภาคนี้ หรือปีนี้.

เมื่อครั้งที่แล้วมาได้บรรยายโดยหัวข้อว่า ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด.
การบรรยายนั้นยังไม่จบ จึงถือโอกาสบรรยายเรื่องเดียวกันนั้น ในตอนจบ
ในวันนี้. ท่านทั้งหลายที่ไม่เคยพึ่งมาก่อน ก็คงจะงงอยู่บ้าง, แต่ขอให้พึ่ง
เฉพาะเรื่องๆ ไปก็ได้; เพราะว่าจะได้กล่าวเป็นเรื่องๆ จบอยู่ในตัว.

คนเกลียดวัด ก็คือ เกลียดธรรมะเกลียดศาสนา กระทั่งเกลียดพระเจ้า
พระสงฆ์; เพราะเขา ไม่ชอบสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ จึงเกลียดศาสนา.
พระเจ้าพระสงฆ์สอนศาสนา ก็เลยพาลเกลียดพระเจ้าพระสงฆ์, และเมื่อ
สอนกันอยู่ที่วัด ก็พลอยเกลียดวัดไปด้วย, จึงมีคนจำพวกหนึ่งซึ่งพอจะเรียก
ได้ว่า คนเกลียดวัด. ถ้าเขาเข้าใจธรรมะในทางที่ถูกต้อง การเกลียด
วัดก็จะไม่มี. ธรรมะที่ควรทำความเข้าใจกับคนเหล่านี้ มีอย่างไรบ้าง ก็ได้
บรรยายไปแล้วเป็นตอน ๆ.

ข้อที่ ๑. คนเกลียดวัดบูชาส่วนเกิน.

ส่วนในวันนี้จะได้กล่าวโดยหัว ข้อแรก ว่า ส่วนเกิน, คนเกลี่ยด วัดบูชาส่วนเกิน; ส่วนที่วัดนั้นจำกัดส่วนเกิน, ไม่ให้มีส่วนเกิน, ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ให้แตะต้องส่วนเกิน. อย่าว่าจะถึงกับ บูชาส่วนเกินเลย แม้แต่จะไปแตะต้องเกี่ยวข้องก็ไม่เอาด้วย; ตัวอย่าง เช่น การรักษาอุโบสถศีล เพิ่มขึ้นไปจากศีล ๕ ก็ล้วนแต่เป็นการ บ้องกัน มิให้มีการแตะต้องส่วนเกิน.

ศืลข้อ วิกาละโภขนาง ให้เว้นจากอาหารส่วนเกิน : เกินโดยเวลา, เกินโดยคุณสมบัติ, เกินโดยวิธีบริโภค, อะไรต่างๆ ทุกอย่างที่เป็นส่วนเกิน เกี่ยวกับอาหาร. สิกขาบทข้อ นัจจะ คีตะ วาทิตะ วิสูกะ เป็นต้นนั้น ขจัดส่วนเกิน ที่เกี่ยวกับการบำรุงบำเรอร่างกาย เพื่อทำให้ร่างกายได้รับความรู้สึกเป็นสุข หรือผาสุกนั้น ก็ให้ทำแต่พอดี; อย่าให้เกินถึงกับต้องบำรุงบำเรอ ด้วยการพ้อนรำ ขับร้อง ดึดสีประโคม ลูบทา ประดับประดา ตกแต่ง ซึ่ง จัดว่าเป็นส่วนเกิน.

และ*ข้อสุดท้าย* ที่ว่า อุจจา*สะยะนะ มหาสะยะนาฯ - ไม่นั่งนอนบน* ที่นอนที่นั่งอันดีเกินไป นี้ก็ เพื่อ**จะบ้องกันส่วนเกิน.**

และ ศีลข้อ อะพรหม ข ให้ถือว่า กิจกรรมระหว่างเพศนั้น ควรจัด ให้เป็นส่วนเกินเสียบ้าง คือ วันที่ควรเว้น ไม่ควรเกี่ยวข้องเลย ก็จะ ต้องมี; ฉะนั้น จึงมี วันที่สมาทานศีลอุโบสถ ถือสิกขาบทข้อ อะพรหมจริยา ข – เว้นกิจกรรมสำหรับคนที่อยู่กันเป็นคู่เสียโดยสิ้นเชิง ดังนี้ ก็เพื่อมิให้มีส่วนเกิน ในเรื่องนี้.

คนเกลี้ยดวัดบูชาส่วนเกิน จึงไม่ชอบการกำจัดส่วนเกิน.
เขามีส่วนเกินในเรื่องกิน ในเรื่องกามารมณ์ ในเรื่องเกียรติยศชื่อเสียง; ล้วนแต่
มุ่งหมายที่เป็นส่วนเกินทั้งนั้น. จิตใจที่อยู่ในสภาพอย่างนี้ รู้จักแต่ความ
เอร็ดอร่อยทางวัตถุ คือทางเนื้อหนัง ไม่นิยมยินดีในความสุขอันเกิดแต่
ความสงบ ซึ่งไม่มีทางที่จะเกิน, แม้จะเกินก็ไม่เป็นไร. ส่วนเกินในเรื่อง
ทางวัตถุนี้ เป็นเรื่องส่งเสริมกิเลส เพราะมาจากกิเลส; แล้วก็ส่งเสริม
ความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นต้นเหตุของความเลวร้ายอื่นๆ อีกมากมายหลาย
ประการ.

กวามเห็นแก่ตัวในเรื่องของส่วนเกินนี้ มันย้อนกลับมาทำ อันตรายบุลคลผู้นั้น, ให้ผู้นั้นลำบาก : อยู่ด้วยความลำบาก, อยู่ด้วย กวามขาดแกลน, เพราะว่าเขามุ่งแต่ส่วนเกินอยู่ตลอดไป; มีเท่าไรก็ไม่ รู้จักพอ คงมุ่งหมายส่วนที่เกินไปกว่านั้น.

นี้เราพูดกับคนเกลียดวัดว่า ท่าน บูชาความเอร็ดอร่อยทางวัตถุ
มากเกินไป จึงได้เกลียดส่วนความสงบหรือเกลียดวัด เป็นต้น. ควรจะ
คิดกันเสียใหม่ว่า การบริโภคนั้นอย่าให้มีส่วนเกินเลย; การแสวงหามา
หรือผลิตนั้น จะมีส่วนเกินก็ได้; แต่อย่าบริโภคเกิน; จะได้เอาส่วนที่
เกินนั้นไปช่วยเหลือผู้อื่น หรือช่วยโลกช่วยศาสนาเป็นส่วนรวม. เดี๋ยวนี้
จะหามาได้เท่าไร ก็กินก็ใช้ โดยความรู้สึกที่บูชาส่วนเกิน มันก็ไม่มีวันพอ
มันก็ไม่มีทางที่จะนำไปช่วยเหลือผู้อื่น, จนกระทั่งว่าทำให้เกิดความขาดแคลน ไม่พอใช้ขึ้นในส่วนตน หรือส่วนครอบครัวของตน; เพราะ
ทุกคนในครอบครัวนั้น บูชาส่วนเกินเหมือน ๆ กันหมด. นี่คือข้อที่คน
เกลียดวัดจะต้องเข้าใจ ว่าการบูชาส่วนเกินนั้นผิดหลักของพระศาสนา
ซึ่งต้องการให้กินอยู่พอดี; ส่วนที่เหลือนั้นนำไปใช้เพื่อประโยชน์
ผู้อื่นเถิด.

ข้อที่ ๒. คนเกลียดวัดมักชอบ อบายมุข.

ทีนี้ ธรรมะข้อต่อไปก็คือเรื่อง อบายมุข. คนเกลียดวัดย่อม ชอบอบายมุข; เพราะซอบอบายมุข จึงเกลียดธรรมะหรือเกลียดวัด, ซึ่งเป็นของเดินตรงกันข้าม, เดินไปในทางที่ตรงกันข้าม. คำว่า อบาย ตามที่สอน ๆ กันมา หมายถึง ความทุกขียากลำบากที่จะ ได้รับข้างหน้าหลังจากตายแล้ว. คนเกลียดวัดก็ได้ยืนเหมือนกัน แล้วก็ไม่เชื่อ ถือเป็นของเพ้อเจ้อ; นี้ก็เลยไม่กลัวสิ่งที่จะนำไปสู่อบาย คนเกลียดวัดจึง ทำสึงที่จะนำไปสู่อบาย. ที่เรียกว่าอบายมุขนั้น; โดยทั่วไปก็คือ ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงาน; รวมกันเป็น ๖ ประการ ครั้นเสพกระทำให้มากในส่วนอบายมุขนี้แล้ว ก็ได้ตกอบาย, ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว, แม้ที่นี่เดี๋ยวนี้ก็ตก.

อบายที่ ๑. ตกนรก คือมีความร้อนใจ เหมือนกับไฟเข้าไป เผาไหม้อยู่ในจิตใจ; เพราะ การคืมน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการ พนัน คบคนชั่วเป็นมิตร และ เกียจคร้านทำการงาน. ข้อนี้ไม่ต้องอธิบายโดย รายละเอียด ก็พอจะเข้าใจได้; แต่ขอให้รู้เถอะว่า แม้ว่ากำลังบริโภค สึ่งเหล่านี้อยู่อย่างเอร็ดอร่อย มนก็มีก็เลสชนิดหนึ่ง ซึ่งเผาจิตใจให้เร่าร้อน อยู่ด้วยตลอดเวลา. ความร้อนใจเป็นนรกในที่นี้ เมื่อ ตกนรกอย่างนี้ที่นี้ แล้ว, ตายไปแล้วก็ยังจะต้องตกนรกข้างหน้า. ถ้าไม่ตกนรกอย่างนี้ที่นี้ แล้ว แม้จะตายไป ก็ไม่มีการจะต้องตกนรกชนิดใหนอีก.

นื้อบายอีกอย่างถัดไป อบายที่ ๒ ก็คือ ความเป็นสัตว์เคร็จฉาน.
กนที่ประกอบอบายมุขอยู่นั้น คือคนโง่, โง่ด้วยคิดว่าอบายมุขเหล่านี้เป็น
ความเจริญ เป็นความถูกต้อง; เข้าใจผิดกันอยู่อย่างนี้ เราเรียกว่าคนโง่
ซึ่งเป็นความหมายของสัตว์เคร็จฉาน : เห็นว่าน้ำเมาเป็นของดี เที่ยวกลางคืน
เป็นของดี ดูการเล่นเป็นของดี เล่นการพนันเป็นของดี คบคนขัวเป็นมิตรเป็นของดี
เกียจคร้านทำการงานเป็นของดี. นี้ไปดูเอาเองก็รู้ได้ว่ามันเป็น ความโง่ ซึ่ง

เป็นความหมายของคำว่า เครจฉาน, คือ ไม่มีสติบัญญาที่ถูกต้อง ไปทำ อบายมุข ๖ ประการเข้า ก็ได้เป็นสตว์เครจฉานกัน ในที่แห่งกระทำนั้นเอง.

อบายที่ถัดไป อบายที่ ๓. ก็คือ เปรต. เปรตนี้มีความหมาย เป็นความหิวด้วยอำนาจของกิเลส หรือด้วยอำนาจของความโง่. หิวอย่าง ไม่มีทางที่จะอื่มได้ เพราะความเข้าใจผิด เปรียบเหมือนกับว่ามีปากเท่ารูเข็ม, มีท้องเท่าภูเขา, บริโภคทีละนิด ๆ ไม่รู้จักอิ่ม. คน ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น โดยเฉพาะ เล่นการพนัน มันก็เป็นอย่างนั้น, คือมันมีความหิวที่จะ ได้, แล้วก็ไม่เคยได้, ไม่เคยมีความรู้สึกอิ่ม เพราะการดื่มน้ำเมา เที่ยว กลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน เป็นต้น; เป็นผู้หิวอยู่เสมอ อย่างนี้ เรียกว่า เปรต ที่นี่และเดี๋ยวนี้.

อบายที่ ๔. นั้น เรียกว่า อสุรกาย คือหมู่แห่งบุคคลผู้ขึ้ขลาด มีความกลัวอยู่ตลอดเวลา. คนดื่มน้ำเมาแม้ว่าดื่มให้กล้า มันก็มีกลัวอะไรอยู่ จึงตื่มเพื่อแก้ความกลัวนั้น และให้กล้า. ดื่มแล้วมันก็ไม่ได้กล้า จนถึงกับ หมดความกลัว; มันก็ยังต้องกลัวอะไรต่อไปอีก. เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน ทำนองนี้ ก็มีความกลัว; โดยเฉพาะผู้เล่นการพนัน มันก็ กลัวแพ้ยิ่งกว่าสิ่งใด. มีความกลัวชนิดที่ไม่ต้องรู้ว่า มีเหตุผลอะไร ประจำอยู่ในใจ; เพราะว่าจิตไม่สงบ มีกิเลสข้อใดข้อหนึ่งมากระตุ้นเตือน อยู่เสมอ. นี่เราจึงถือว่า ผู้ประกอบอบายมุข ๖ ประการนั้น ย่อมตก อบายใน ๔ ความหมายนี้ อยู่ตลอดเวลา : นรก คือความร้อนใจ เดรัจฉาน คือความโง่ เปรต คือความหิว อสุรกาย คือความกลัว.

คนเกลียดวัดก็ไป บูชาอบายมุข จึงมีอาการเหมือนกับตกอบาย อยู่ตลอดเวลา ดังนี้ใช่หรือไม่? คนอื่นเขาก็รู้จักกันแล้ว ว่าอบายมุขเป็น อย่างไร. คนเกลียดวัดยังไม่รู้ ก็ควรจะรู้กันเสียที่ จะได้ไม่ตกอบายที่นี่ หรือจะไม่ต้องตกอบายหลังจากที่ตายไปแล้ว และจะได้ไม่หัวเราะเยาะ เรื่อง ของอบายหรือนรกกันอีกต่อไป.

ข้อที่ ๓. เกี่ยวกับเรื่องการศึกษา.

ที่นี้ ก็มาถึงเรื่องอื่น ๆ ที่ควรสนใจ ที่จะต้องพูดกับคนเกลียดวัด ต่อไปอีก ก็คือ เรื่องการศึกษา. คนเกลียดวัด ก็ทะนงตัวว่า มีการศึกษา เจริญถึงที่สุด; เพราะว่าคนเกลียดวัดนั้น บางคนก็ไปเรียนมาจากเมือง นอกเมืองนา มีปริญญายาวเป็นหาง, หางยาวเท่าไรบางที่ยิ่งเกลียดวัดมาก เท่านั้น. ฉะนั้น การศึกษา นั้นจึง ไม่รับประกันได้ ว่าเขาจะไม่เกลียดวัด.

การศึกษาที่ ต้องพิจารณา ก็คือการศึกษาในบัจจุบันนี้, การ ศึกษาของมนุษย์ในบัจจุบันนี้ ไม่มีทิสทางที่จะออกไปจากบัญหาหรือ ความทุกข์ได้, มีแต่วนเวียนอยู่ในเรื่องเหยื่อของโลก, เหยื่อของโลก ก็คือความสุขสนุกสนาน เอร็ดอร่อย ทางเนื้อทางหนังอีกนั้นเอง, จะระบุ ไปยัง เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ก็ได้; นี้เรียกว่าเหยื่อในโลก ที่ผูก มัดจิตใจของคนในโลก.

คนเกลียดวัด พอใจในการศึกษาที่มุ่งหมายเหยื่อของโลก เป็น จุดหมายปลายทาง, ชวนกันส่งเสริมแต่การศึกษาอย่างนี้ การศึกษาของ มนุษย์ในบัจจุบันนี้ ทั่วไปทั้งโลกไม่มีทางออกไปจากบัญหา; มีแต่สร้าง บัญหาให้มากขึ้น เพราะว่า ซึ่งฉลาด ก็ฉลาดแต่ในทางที่จะเห็นแก่ตัว. ขอให้ช่วยจำกันไว้ให้แม่นยำว่า การศึกษาที่เรากำลังมีอยู่นั้น ทำให้ฉลาด แต่ในทางที่จะเห็นแก่ตัว, คือฉลาด ฉลาดแต่ในทางแสวงหาให้แก่ตัว, ไม่เคยฉลาดในทางที่จะบริจาค เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเป็นต้น. ความเห็นแก่ตัวมีมากขึ้น จนถึงกับว่าเหนือความรู้สึกใด ๆ; เขา จึงเป็น ผู้ที่ทำอะไร ๆ ล้วนแต่มุ่งหมายจะได้เปรียบ หรือจะเอาเปรียบผู้อื่น.

ขอให้ ดูการกระทำทั้งโลก และแม้ที่สุดแต่องค์การที่ประกาศว่า จะจัดโลกให้มีสันติภาพ ก็ยัง ไม่เอาชนะความเห็นแก่ตัวของคนในโลก ได้, หรือบางที่ในที่ประชุมแห่งการจัดโลกให้มีสันติภาพนั้นเอง ก็ยึ่งมี ความเห็นแก่ตัว คือแบ่งเป็นพรรค ๆ พวก ๆ ไป เพื่อความเห็นแก่ตัวและ พรรคพวกของตัว. นี้เรียกว่า การศึกษาของมนุษย์ กำลังไม่มีทิศทางที่ จะออกไปจากบัญหา หรือ ความทุกข์; มีแต่ให้วนอยู่ในวงของความ หลงใหล ในเหยื่อของโลก.

ดูอีกทางหนึ่งก็จะเห็นว่า การศึกษาในยุคบัจจุบัน ได้ทำให้มนุษย์ เป็นบ้ามากขึ้น หรือว่า มนุษย์กำลังเป็นบ้าซึ่งขึ้นทุกวัน เพราะเหตุแห่ง การศึกษาตามแบบในยุกบัจจุบัน. ข้อนี้เป็น เพราะว่าการศึกษานั้นมีแต่ เพียงด้านเดียว, แง่เดียว คือเรื่องของวัตถุ; แล้วก็มุ่งหมายเอาความสุข สนุกสนานทางวัตถุเป็นหลัก. มนุษย์ก็ยึงมัวเมาในความสุขทางวัตถุยึงขึ้น. ความรู้สึกคิดนึกจึงไม่สมดุล คือ เอียงไปในทางที่จะ หลงใหลเรื่องวัตถุมาก ขึ้น; ไม่เท่าไรก็เป็นบ้า. อย่างที่เราจะเห็นได้ว่า การศึกษาแห่งยุคนี้ ทำโลกให้เจริญขึ้นตามแบบนี้มากขึ้นเท่าไร ผลร้ายก็เกิดขึ้นแก่จิตใจ ของ คนในโลกนั้นเอง, กล่าวคือทำความเป็นอันธพาลให้มีมากขึ้น.

ความเห็นแก่ตัวสุมเผาจิตใจมาก, มีวิตกกังวลมาก, มีความ คิดนึกอันสับสนมาก; ไม่เท่าไรก็เป็นโรคประสาท, ไม่เท่าไรก็เป็นโรค จิต, ไม่เท่าไรก็กลายเป็นคนบ้า ถึงกับฆ่าตัวตาย. ได้ยินสถิติที่ประกาศ ออกมาว่า เป็นโรคจิตกันเป็นจำนวนแสนๆ, เป็นโรคประสาทกันเป็น จำนวนล้านๆ, การฆ่าตัวตายก็มีทวีมากขึ้น. นี่ขอให้คิดดูเถอะว่า มีการ ศึกษาอย่างไรกันในโลกนี้; ไม่ว่าประเทศไหนในโลกนี้ มีผลเป็นอย่างนี้ เหมือนกันทั้งนั้น นี่เรียกว่ามันเป็นอันธพาลในส่วนตัวเอง คือทำตัวเอง ให้วินาศ.

ที่นี้ มันมีความเป็นอันธพาลในส่วนสังคม คือทำลายผู้อื่น; ข้อนี้เห็นได้ว่า อาชญากรรมในทุกวันนี้รุนแรงและมากมายยิ่งขึ้น, และ รุนแรงอย่างไม่น่าเชื่อ. อย่างอาชญากรรมทางเพศที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ ซึ่งไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน, มีการเบียดเบียนกันและกันมากขึ้น สังคมนี้ ไม่ปลอดภัย. นี่ก็เพราะว่าการศึกษามันกระตุ้นให้เกิดคนชนิดนี้ เป็นการ ศึกษาที่ทำให้คนเป็นบ้า ด้วยเรื่องประโยชน์ของตัว, หรือเรื่องทางเนื้อหนัง ของตัว โดยส่วนเดียว. การศึกษาชนิดนี้ทำลายโลกให้วินาศเร็วยิ่งขึ้น.

กที่โบราณเขาก็เชื่อกันว่า โลกจะเสื่อมทางศีลธรรม และมีความวินาศ สักวันหนึ่งข้างหน้า; นี้ก็มีเหตุผลที่จะทำให้เห็นว่าเป็นความจริง คือยึงมี การศึกษาแบบบัจจุบันนี้ ก็ยึงไม่มีศีลธรรม; เพราะว่าการศึกษานั้น กระตุ้นแต่ความรู้สึกทางวัตถุ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว; ศีลธรรม มันก็หายไป ๆ. เมื่อถึงขนาดที่มีศีลธรรมไม่พอจะคุ้มครองโลกแล้ว; โลกนี้ก็จะต้องวินาศเป็นแน่นอน. เดี๋ยวนี้ การศึกษาก็ทำให้โลกเป็น อย่างนี้ เร็วยิ่งขึ้น เร็วยิ่งขึ้น. เขาพูดกันว่าการศึกษาเจริญ มันก็จริงของ เขา; แต่ว่าเจริญไปตามรูปแบบของการศึกษา ชนิดที่จะทำลายโลกให้ วินาศ, คือไม่ส่งเสริมศีลธรรม, ไม่ให้โอกาสแก่ศีลธรรม; จับฉวยจิตใจของคนในโลกไว้ สำหรับแต่จะเป็นไปในทางของกิเลส.

สรุปความว่า การศึกษาตามแบบบั้งจุบันนี้ ก็เป็นเหมือนกับว่ากำลังลับ อาวุธ สำหรับทิ่มแทงตัวเอง ให้เจ็บปวดมากยิ่งขึ้น. คนเกลียดวัดเหล่านี้ ก็ยังพอใจในการศึกษาทำนองนั้น.

ขอให้เข้าใจเสียใหม่ให้ถูกต้องว่า ธรรมะนั้นมือยู่ และ มีไว้เพื่อ จะบ้องกันโทษหรืออันตราย อันจะเกิดจากการศึกษาชนิดนั้น. ขอให้ สนใจสิ่งที่จะสามารถบ้องกันอุบัทวะเสนียดจัญไรที่เกิดจาก การศึกษาซึ่ง เดินไปผิดทาง, คือ เดินไปแต่ในทางของวัตถุ; ไม่มีเรื่องทางจิตทาง วิญญาณ ซึ่งเป็นรากฐานของศีลธรรม เอาเสียเลย. ให้คนเกลียดวัด มันใจเถอะว่า ธรรมะนั้นมือยู่ สำหรับเป็นคู่ปรบักษ์กับความผิดพลาดอันนี้ สำหรับควบกุมการศึกษา หรือความเจริญในโลกนี้ ให้เดินไปถูกทาง, คือเป็นไปเพื่อสันติสุขส่วนบุคคล เป็นไปเพื่อสันติภาพในส่วนสังคม.

คนเกลียดวัดก็คงจะรู้ได้ว่า โลกนี้มันเป็นไปตามการศึกษา; เพราะว่าการศึกษาทำให้คนแต่ละคนในโลกมีความคิดนึกเป็นของตัวเอง; แล้วคนเหล่านั้นทั้งโลก เขามีความคิดนึกอย่างไร เขาก็ทำให้โลกมันเป็นไปอย่างนั้น. เราพูดได้เลยว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่จะสร้างโลก หรือจัดโลกขึ้นมาใหม่; ถ้าเดินไปผิดมันก็ผิด. ช่วยสนใจให้เข้าใจ ให้มอง เห็นความจริงข้อนี้กันเสียโดยเร็วเถิด, ให้การศึกษาเป็นไปเพื่อทำโลกนี้ให้มีสันติภาพอันแท้จริง.

ข้อที่ ๔. เกี่ยวกับเรื่องการเมือง.

ทีนี้ เรื่องถัดมาก็คือ เรื่องการเมือง. เรื่องการเมืองนี้เป็นเรื่อง ที่ทุกคนหลีกไม่พ้น; เพราะว่าทุกคนมันอยู่ในเมือง. คำว่า "การเมือง" นั้น ถ้าเป็นไป อย่างถูกต้อง ก็หมายถึง การช่วยกันจัดช่วยกันทำ ให้ โลกนี้อยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชญา. ขอให้ช่วยนิยามความ หมายให้ดี ๆ ว่าการ ช่วยกันทุกคน, และ การจัดโลกนี้ให้เป็นผาสุก, และ ต้องโดยไม่ใช้อาชญา; เช่น สงคราม เป็นต้น. ถ้าต้องใช้อาชญามันก็ เป็นเรื่องบ้า; กลายเป็นเรื่องทำให้ไม่สงบสุขยึ่งขึ้น, ทำให้มีวิกฤตการณ์ เดือดร้อนวุ่นวายระส่ำระสายยิ่งขึ้น. แล้วจะทำไปทำไมกัน; มันจะเป็น การเมืองในรูปไหนกัน.

สาสนาทุกศาสนา ก็มุ่งหมายให้มนุษย์อยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชญา. ขอให้ดูให้ดีจะเห็นว่า *ศาสนานั้นเป็นระบบการเมือง* อยู่แล้วในตัว; แต่คนเขาไม่เห็นเช่นนั้น; เขาไม่ยอมรับนับถือระบบ ของศาสนา ว่าจะมาช่วยจัดโลกให้เป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชญา. เขา ก็หันไปหาระบบของกิเลส คือความเห็นแก่ตัว : จัดบ้านจัดเมืองตามความ ประสงค์ของตัว โดยไม่ต้องคิดถึงเพื่อนร่วมโลก. ฉะนั้น เรื่องการเมือง จึงกลายเป็นเรื่องสกปรกของคนที่เห็นแก่ตัว; ทำไปเพื่อประโยชน์ของ ตัว หรือพรรคพวกของตัว อย่างนี้.

คนเกลียดวัดก็รวมอยู่ในคนพวกนี้, คือเห็นการเมืองเป็นเครื่อง มือสำหรับแสวงหาประโยชน์แก่ตัว หรือแก่พวกของตัว; หาใช่เป็น เครื่องมือสำหรับสร้างสันติภาพให้แก่โลก โดยไม่ต้องใช้อาชญาไม่.

เรื่องที่เกี่ยวเนื่องกันกับเรื่องการเมือง ก็คือเรื่องเศรษฐกิจ. เดี๋ยว นี้ทุกคนก็หายใจเป็นเรื่องเศรษฐกิจ, พูดกันแต่ เรื่องเศรษฐกิจ โดย เห็นว่าจะ เป็นเครื่องแก้บัญหาของมนุษย์ได้. ที่นี้ ข้อเท็จจริง มันไปมีอยู่ว่า ระบบ เศรษฐกิจของคนทุกวันนี้ มัน กลายเป็นเครื่องมือสำหรับจะหาประโยชน์ ให้แก่ตน, ทำนองเดียวกับเรื่องการเมือง เป็นเครื่องมือสำหรับแสวงหา กำลังเพื่อประโยชน์ทางการเมือง. มันก็เลยไปรวมอยู่กับพวกที่เห็นแก่ตัว, ทำไปล้วนแต่เพื่อประโยชน์ของตัว.

หลักในทางศาสนาเป็นระบบเศรษฐกิจที่ดีเลิศ ประเสริฐที่สุด.
คนเกลียดวัดจงพึ่งดูให้ดี ๆ ว่าระบบศาสนานั้นแหละเป็น ระบบเศรษฐกิจที่ดี
ที่สุด. ความหมายของคำว่า *เศรษฐกิจ* นี้ เราจะต้องยอมรับว่าได้แก่ การทำ
ของที่มีค่าน้อยให้มีค่ามาก, หรือว่าทำของที่เป็นการลงทุนน้อยให้มีกำไรมาก;

แต่ต้องปราสจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน. ทำของไม่มีค่าให้มีค่ามาก นี้ก็ ยิ่งดี; ทำของมีค่าน้อยให้มีค่ามากนั้นเป็นของธรรมดา. เช่น ชีวิตของเรา มันยังไม่มีค่าอะไร; ก็กระทำให้เป็นชีวิตที่มีค่าขึ้นมา ด้วยการประพฤติ กระทำที่ถูกต้อง จนเกิดประโยชน์ขึ้นมา; เรียกว่าทำของที่มีค่าน้อยให้มี ค่ามากขึ้นมา, หรือว่าทำของที่ไม่มีค่าให้มีค่าขึ้นมา.

พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกขึ้นมา จากความไม่มีอะไร. ท่านลองพึ่ง ดูให้ดีๆว่า พระเจ้าอย่างเป็นบุคคล ก็ดี, พระเจ้าอย่างเป็นกฎอิทป์บ้อจยตา ก็ดี ล้วนแต่ สร้างทุกสิ่ง ทุกอย่างทุกประการ ขึ้นมา จากความไม่มีอะไร; หมายความว่าแต่ก่อนนี้มันไม่มีอะไร: ไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ไม่มีโลก ไม่มีอะไรทุกอย่าง. พระเจ้าก็สร้างความไม่มีอะไรนี้ ให้มีอะไรขึ้นมาได้จน ครบทุกอย่าง จนเหลือเพื่อ จนคนเกลียดวัดนำไปใช้เป็นประโยชน์ในทางร้ายหรือในทางผิด.

ถ้าเราจะถือระบบเศรษฐกิจตามแบบของทางศาสนา ก็ต้อง ยอมรับว่า ทำสิ่งที่ไม่มีอะไรให้มันมีอะไรขึ้นมา ทำที่ไม่มีค่าให้มันมีค่าขึ้นมา, ทำที่มีค่าน้อย ให้มันมีค่ามากขึ้นมา. พูดตรงๆก็ว่า ทำความเป็นมนุษย์ที่มี ค่าน้อย ให้กลายเป็นมีความเป็นมนุษย์ที่มีค่ามากที่สุด; นั้นแหละคือ ระบบเศรษฐกิจอันแท้จริง; ไม่ใช่ระบบเพื่อหาเงิน หากำลัง หาอำนาจ วาสนามาสำหรับบังคับข่มขี่ผู้อื่น สำหรับจะชนะผู้อื่น. อย่างนี้มันเป็น ระบบเศรษฐกิจอะไร ก็ลองไปคิดดู. มันมีผลไปในทางที่ทำโลกนี้ให้เดือด-ร้อนให้เร่าร้อน เราก็ไม่เรียกว่าเศรษฐกิจที่เป็นธรรม หรือประกอบไปด้วย ธรรม; อย่างว่าเศรษฐกิจของผ่ายนายทุน ชนกรรมาชีพก็ยอมรับไม่ได้; แล้วก็เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดวิกฤติการณ์ขึ้นมาในโลก, ทำให้เกิดการล้างผลาญ ซึ่งกันและกันในโลก.

เราจะต้องรู้จัก ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจ นี้ให้ดีๆ คือ ทำ ให้ร่างกายนี้ ซึ่งเปรียบเหมือนกับซากศพนี้ ให้มีประโยชน์ที่สุด ให้มีค่า มากที่สุด ตามที่มนจะมีใด้ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น. นั่นแหละคือระบบ เศรษฐกิจ ตามแบบของพระศาสนาหรือธรรมะ มีความหมายแห่งระบบ เศรษฐกิจกันอย่างนี้เอง.

ขอให้คนเกลียดวัดรู้จักระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ ในทางที่ว่า ทำโลกนี้ให้มีสันติภาพ โดยไม่ต้องใช้อาชญา ก็จะเป็นการถูกต้อง. ความเกลียดวัดหรือเกลียดศาสนาก็จะหมดไป; เพราะว่าบัดนี้ได้รับสิ่งซึ่ง น่าชื่นใจ คือความสงบเยือกเย็นทั้งส่วนตนและผู้อื่นเข้ามาแทนที่; ไม่มี ระบบการเมืองหรือระบบเศรษฐกิจ ของพญามาร ซาตาน อะไรมาควบคุม โลก.

คนเกลียดธรรมะ ย่อมชอบระบบการเมืองระบบเศรษฐกิจ ที่ส่งเสริมความรู้สึกทางเนื้อหนังของตน โดยเฉพาะก็คือ เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ซึ่งเป็นไปตามอำนาจของความเห็นแก่ตน; ไม่มีความรู้สึกว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เลย.

ข้อที่ ๕. เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม.

ทีนี้ ก็มาถึงสิ่งที่อยากจะเรียกว่า สภาพแวดล้อม หรือ ระบบการ ดำรงชีวิตอยู่ในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง. สภาพแวดล้อมที่ถูกต้อง นี้ มีความสำคัญที่สุดสำหรับการที่จะรอดอยู่, สำหรับการที่จะมีชีวิตรอดอยู่, หรือการที่จะมีดวงจิตมีดวงวิญญาณรอดอยู่.

ในทางร่างกายนั้น ถ้าสภาพแวดล้อมผิด ก็มีโรคภัยใช้เจ็บ, แล้ว ก็ต้องตาย. ในทางจิตทางวิญญาณนั้น ถ้ามีสภาพแวดล้อมผิด มันก็เป็น จิตที่เป็นอันธพาล ประกอบแต่สิ่งซึ่งเป็นอกุศล, แล้วก็แผดเผาตัวเองจน วินาศไป, แล้วก็ลามไปแผดเผาผู้อื่นโดยรอบด้านด้วย. ฉะนั้น ทั้งทางกาย และ ทั้งทางจิตจะต้องมีสภาพแวดล้อมที่ถูกต้อง.

พูดถึงเรื่องในทางโลก ๆ ก็ต้องมีสภาพแวดล้อมที่ถูกต้อง เราจึงจะ ทำไร่ทำนา ค้าขาย หรือทำอะไรที่เป็นอาชีพได้โดยสะดวกสบาย. ในทาง ธรรมะ ก็เหมือนกัน จะต้องมีสภาพแวดล้อมที่ถูกต้อง เราจึงจะมีการเล่า เรียนที่ดี, มีการปฏิบัติที่ดี, ได้รับผลดี สั่งสอนอบรมกันดี; แม้ที่สุดแต่ จะทำจิตให้เห็นแจ้ง ในธรรมะอันลึกซึ้ง ก็ต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี.

พระศาสดาทุก ๆ พระองค์ ของทุก ๆ ศาสนา บรรลุธรรมะอันสูงสุด ใน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม. เรื่องธรรมะเป็นเรื่องลึกซึ้ง ก็ต้องอาศัยสภาพที่ เงียบสงบสงัดลึกซึ้ง; ดังนั้นพระศาสดาในพระศาสนาทุก ๆ ศาสนา จึง บรรลุธรรมในที่อันสงบเงียบ ซึ่งคนเกลียดวัดไม่ชอบเลย. คนเกลียดวัด ไม่ขอบสภาพอันสงบเงียบ; แต่ชอบสภาพอันอีกทึกครึกโครม ส่งเสริม กระตุ้นความรู้สึกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าให้มนสงบลงได้. คน เกลียดวัดตกอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างนี้ จึงมีจิตใจไปตามความผลักใสปรุง แต่งของสิ่งเหล่านั้น, จึงมีจิตใจที่บูขาความสับสนวุ่นวาย มากกว่าที่จะบูชาความ สงบเงียบ หรือความเยือกเย็น.

พระพุทธเจ้า ของเรา ประสูติกลางดินในป่า ตรัสรู้กลางดินในป่า นิพพาน กลางดินในป่า สอนภิกษุทั้งหลายมากมายก็กลางดินและในป่า. นี้เรียกว่า อยู่ใน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่ความเป็นพระศาสดา. ธรรมะที่ได้มาจึงเป็น ไปเพื่อความสงบ; คำสอนเหล่านั้นก็เป็นไปเพื่อความสงบ จึงเกิดลัทธิ สำหรับสร้างความสงบ.

ของโปรดปรานของพระพุทธเจ้า เราจะพูดได้เลยว่า คือ ต้นไม้ ซึ่งเป็นนีมิตหมาย หรือ เป็นสัญญูลักษณ์ของความเงียบสงบ. ต้นไม้นี้ มิใช่บ่ารก มีพระพุทธภาษิตว่า ให้ตัดปาแต่อย่าตัดต้นไม้. ต้นไม้นั้นอย่าตัด เลย; บ่านั้นตัดได้; พึ่งดูให้ดี ๆ. คนเกลียดวัด คงจะพึ่งไม่ถูก ว่า ปานั้นตัดได้ แต่อย่าตัดต้นไม้เลย. ต้นไม้ในสภาพที่เป็นอันตราย รกรุงรัง เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งสัตว์ร้าย, ความไม่สะดวกสบายอย่างอื่นอีก, นี้ให้ตัดเสีย ได้. ตัดความเป็นบ่าให้หมดไป, เหลือแต่ต้นไม้ ซึ่งสวยงาม สะดวกสบาย ในการที่จะอาศัยเพื่อความสงบสุข. นี่ดูให้ดี เพื่อให้พบว่า ป่ากับต้นใม้ นั้นมันอยู่ด้วยกัน. ผู้ใดตัดบ่าได้โดยไม่ต้องตัดต้นไม้ นั้นเป็นคนที่มี ความเข้าใจถูกต้อง.

ร่างกายจิตใจของมนุษย์ โดยบริสุทธิ์ เหมือนกับต้นใม้ แต่ว่า กิเลส ทั้งหลาย ที่เข้าไปปรุงแต่ง เกิดขึ้นในกายในใจนั้น นั้นมัน เหมือน กับป่า. ให้ทำลายป่าคือกิเลส; แต่ไม่ต้องทำลายต้นไม้คือร่างกาย หรือ จิตใจ. คงรักษาต้นไม้ คือร่างกายหรือจิตใจ ให้อยู่ในสภาพที่บริสุทธิ์ สะอาด สวยงาม และมีประโยชน์, ไม่ประกอบไปด้วยโทษเลย.

เรารู้จักสภาพแวดล้อมว่า เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแก่มนุษย์ใน ลักษณะใหน; แล้วพยายามช่วยกันรักษาสภาพอย่างนั้นไว้. แม้ที่สุดแต่ เรื่องทางวัตถุล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับธรรมะ ก็อย่าทำลายบ่ากันเสียเลย; ทำลาย บ่าลงแล้ว มีโทษมากมายหลายสถาน; นับตั้งแต่ฝนไม่ตก ไม่มีน้ำ ไม่มี ความร่มเย็น ไม่มีความสมดุลของธรรมชาติ เป็นที่ตั้งแห่งโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น. นี่เป็นเรื่องทางวัตถุแท้ ๆ ก็มีความสำคัญ ในการที่จะแวดล้อม มนุษย์ ให้อยู่อย่างผาสุก. ที่เป็นเรื่องทางจิตใจ มันก็ยิ่งมีอะไร ๆ ลึกซึ้ง ซับซ้อนมากไปกว่านั้น; เช่นว่าเราจะต้องมีศาสนา, จะต้องมีวัดวาอาราม จะต้องมีพระเจ้าพระสงฆ์, จะต้องมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี, คือว่า จะ ต้องมีอะไรครบทุกอย่าง, ที่จะช่วยให้มนุษย์เรานี้ตั้งอยู่ในความถูกต้อง : มีความเจริญอย่างถูกต้อง, มีผลทั้งทางกายและทั้งทางจิตใจอย่างถูกต้อง, แล้วก็อยู่กันได้เป็นผาสุก สมกับคำว่า มนุษย์ คือสตร์ที่มีใจสูง. สตร์เคร้จ-ฉานไม่ถือว่าสูงหรือต่ำ เป็นไปตามธรรมชาติล้วนๆ; ถ้ามาถึงคน มันก็ ยังมีบีญหาว่าใจยังไม่สูง มีทางที่จะปรับปรุงให้สูงได้.

ฉะนั้น คนทุกคนจะต้องมีการปรับปรุงจิตใจของตน ให้มันสูง คือให้มัน สะอาด สว่าง สงบ, ให้มันมีความรู้ความเข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็ว่าอะไรเป็นความทุกข์, อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อะไรจะเป็นหนทางดับความทุกข์เสียได้. จิตใจสูงด้วยความรู้อย่างนี้ มัน ก็สามารถดับกิเลสดับทุกข์ได้ มันก็มีความสะอาดในทางจิตใจขึ้นมา; ไม่ มีเครื่องรบกวนจิตใจแล้ว มันก็มีความสงบสุข. เราจะต้องมีทุกอย่าง ที่จะแวดล้อม ให้มนุษย์มีจิตใจที่จะก้าวหน้าไปในทางนี้.

ฉะนั้น คนเกลียดวัด อย่ามามัวหลงรังเกียจสภาพแวดล้อม ที่เหมาะสมสำหรับความเป็นมนุษย์ ตามหลักทางพระศาสนาเลย. พิจารณากันดูให้ดี ๆ ว่า สิ่งนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับมนุษย์อย่างไร.

ถ้าคนเกลี้ยดวัด ได้รับสภาพแวดล้อมดีมาแต่ต้น การเกลี้ยด วัดก็จะเกิดขึ้นไม่ได้; เพราะว่าวัดหรือสำนักของพระศาสนานั้น โดย เนื้อแท้ ก็มีเพื่อจะเป็นสิ่งแวดล้อม ให้มนุษย์ดำเนินไปโดยถูกทาง, เป็น หลักสำหรับยึดหน่วงแห่งจิตใจ, เป็นแนวทางสำหรับเดินตามนั้น, เป็น ตัวอย่างของการกระทำที่ดี ที่ให้ทุกคนเอาตัวรอดได้. วัดที่แท้จริงมีลักษณะ อย่างนี้, มีความมุ่งหมายอย่างนี้, มีกิจกรรมอย่างนี้; ถ้ามันเปลี่ยนไปจากนี้ ก็ไม่ใช่วัดที่ถูกต้อง ตามความมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา.

ถ้าวัดยังมีความถูกต้องตามหลักการของพระพุทธศาสนาแล้ว ทุกอย่างในวัด จะเป็นสภาพแวดล้อมบุคคลทุกคน ให้ดำรงตนอยู่ใน ความถูกต้อง, หรือให้ดำเนินไปในลักษณะที่ถูกต้อง, จนพบกันกับความ ถูกต้องถึงที่สุด จึงถือกันเป็นหลักว่า สร้างวัดนั้นได้บุญ เพราะว่าสร้างสิ่ง แวดล้อมที่จำเป็นขึ้นมา สำหรับคอยแวดล้อมคนทุกคน ให้ดำเนินไปถูกทาง. ทุกคนควรจะช่วยกัน ส่งเสริม สนับสนุน และรักษาวัด ให้ยังคงอยู่ ใน ฐานะเป็นสิ่งที่จะแวดล้อมมนุษย์ ให้มีความสูงทางจิตใจ. ถ้าคนเกลียดวัด เข้าใจข้อนี้ดี ก็คงจะส่งเสริมวัดวาอาราม และก็ไม่เกลียดวัดอีกต่อไป.

ข้อที่ ๖. เกี่ยวกับเรื่องลัทธิคอมมิวนิสต์.

ข้อต่อไปที่จะพูดถึง ก็คือสิ่งที่เรียกว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์. ทำไม
จึงต้องพูดถึงลัทธิคอมมิวนิสต์กับคนเกลียดวัด? เพราะได้ยินมาว่า พวกคอมมิวนิสต์เขาเกลียดวัดเกลียดศาสนา; โฆษณาป่าวประกาศว่า ศาสนาเป็น ยาเสพติดสำหรับมนุษย์. นี้คอมมิวนิสต์คงจะเกลียดวัด เหมือนกับคน เกลียดวัดทั่วๆไป. แต่ก็มีคนเกลียดวัดอีกพวกหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่คอมมิวนิสต์ แต่กลัวคอมมิวนิสต์ คนเกลียดวัด ประเภทที่บุชาความสุขทางเนื้อหนังนั้น กลัวคอมมิวนิสต์, กลัวว่าคอมมิวนิสต์เข้ามาแล้ว ก็จะริบทรัพย์สมบัติส่วน เกินของตน จำกัดให้เป็นอยู่ในขอบเขตที่จำกัด; คนเกลียดวัดจึงได้กลัว คอมมิวนิสต์.

นี้เราอยากจะบอกให้รู้ว่า เป็นการกลัวที่โง่เขลาอย่างยิ่ง. คุณ กลัวคอมมิวนิสต์ยิ่งกว่ากลัวกิเลส. คุณไม่กลัวกิเลส; แต่คุณไปกลัว คอมมิวนิสต์ยิ่งกว่ากลัวกิเลส พวกเกลียดวัดกลัวคอมมิวนิสต์ยิ่งกว่ากลัวกิเลส. เขา ควรจะเข้าใจกันเสียให้ถูกต้องว่า คอมมิวนิสต์นั้นมันเกิดมาจาก กิเลส; ถ้าไม่มีกิเลสในโลกนี้คอมมิวนิสต์เกิดขึ้นมาไม่ได้. กิเลสเป็น

เหตุให้คนพวกหนึ่งเห็นแก่ตัว; เห็นแก่ตัวเอาเปรียบผู้อื่น จนเกิด ความเหลื่อมล้ำต่ำสูง, เป็นคนร่ำรวย เป็นนายทุนสูบเลือดขึ้นมาพวกหนึ่ง, พวกหนึ่งก็ยากจนเหลือประมาณ จนเป็นคนจนชนกรรมาชีพ. ชนกรรมาะ ชีพทนอยู่ไม่ใหว ก็ชวนกันสร้างลัทธิดอมมิวนิสต์ขึ้นมา เพื่อจะทำลายล้าง นายทุน.

นี้ดูให้ดี ทำไมไม่ดูให้ดี? ทำไมไม่ดูให้ดีจนเห็นว่า กิเลสของ คนสร้างนายทุนขึ้นมา? ถ้าอย่ามีกิเลส นายทุนขูดรีดก็มีไม่ได้ในโลกนี้. ฉะนั้นกิเลสสร้างนายทุนขูดรีดขึ้นมา; น่ายทุนขูดรีดก็สร้างคอมมิวนิสต์ ขึ้นมา คือสร้างระบบคอมมิวนิสต์ขึ้นมา. ทำไมเราจึงไม่กลัวตันเหตุ ที่ให้เกิดลอมมิวนิสต์ กือความเห็นแก่ตัวด้วยอำนาจของกิเลส เป็นเหตุให้เกิดลอมมิวนิสต์; แล้วตัวเองยังทำตัวเอง ให้เป็นเหตุให้เกิดคอมมิวนิสต์; แล้วตัวเองยังทำตัวเอง ให้เป็นเหตุให้เกิดคอมมิวนิสต์เสียอีก ตลอดเวลาด้วย, คือคนเกลียดวัดนั้นแหละ ยังสงวนรักษา ความเห็นแก่ตัวของตัวไว้ เพื่อให้ได้เปรียบผู้อื่น เพื่อให้ได้เปรียบคนผ่าย ที่ยากจน ไม่มีสติบัญญา มีความอ่อนแออยู่ตลอดเวลา อย่างนี้. นี่เรียกว่า คนเกลียดวัดนั้นแหละ เป็นตัวเหตุที่ทำให้เกิดลอมมิวนิสต์ขึ้นมาใหม่, หรือรักษาหัวใจของคอมมิวนิสต์ใว้ ให้มีอยู่ตลอดเวลา. แล้วคุณก็ยังมากลัว คอมมิวนิสต์ ซึ่งคุณสร้างขึ้นมาเอง, แล้วกลัวคอมมิวนิสต์ยิ่งกว่ากลัวกิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดคอมมิวนิสต์.

คนเกลียดวัดกำลังทำผิด ในเรื่องนี้อยู่อย่างสบสน. คอมมิวนิสต์ ก็เป็นคน, ตัวเองก็เป็นคน. ทำไมจะต้องกลัวคนซึ่งเป็นคนเหมือนกัน? ถ้ามันมีความคิดเห็นต่างกัน; ทำไมไม่ปรับความเข้าใจกันให้ถูกต้อง ว่าเราจะช่วยกันสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นมาในโลกนี้ โดยไม่ต้องใช้อาชญา.
การไม่ต้องใช้อาชญา ดีกว่าที่ต้องใช้อาชญา; ถ้าจะโหวตคะแนนเสียงกัน
คนที่อยากให้จัดโลกนี้โดยไม่ต้องใช้อาชญา คงจะมีมากกว่าพวกคนที่ยืนยัน
ว่าต้องใช้อาชญา. ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า ผ่ายที่ถือธรรมะเป็นหลักโดยไม่ต้อง
ใช้อาชญานั้น จะต้องมีมากกว่า; ควรจะต่อรองกัน ในระหว่างคนที่มี
ความคิดเห็นต่างกัน ว่าเราจงมาช่วยกัน, จัดโลกนี้ให้มีสันติภาพ โดยไม่
ต้องใช้อาชญา.

คนเกลียดวัดกลัวคอมมิวนิสต์; โฆษณาว่า คอมมิวนิสต์ทำลาย ศาสนา, เห็นว่าศาสนาเป็นยาเสพติด. แต่พอดูตัวคนเกลียดวัดนั้นเอง ก็ไม่ปรากฏว่าตัวเองชอบศาสนา. ตัวเองก็ไม่ชอบศาสนา เหมือนกับ คอมมิวนิสต์ด้วยเหมือนกัน. แล้วทำไมจึงมายกตัว สำหรับที่จะดูหมิ่น คอมมิวนิสต์ ว่าทำลายศาสนา? ข้อที่ตัวเองก็ทำลายศาสนาอยู่ตลอดเวลา นั้น มองไม่เห็น. ฉะนั้น ต้องระวังกันไว้บ้าง; มิฉะนั้นพวกคอมมิวนิสต์ เขาก็จะเอาไปหัวเราะเยาะอยู่ ว่าพวกคนเกลียดวัดทั้งหลาย ระดับนายทุน หรือระดับยากจนก็ตาม กำลังทำลายศาสนาอยู่ด้วยเหมือนกัน.

ฉะนั้น เรามาทำความเข้าใจในเรื่องนี้กันให้ดีๆ เพื่อเอาศาสนา ไปใช้ให้เป็นประโยชน์. ศาสนานั้นไม่ใช่ยาเสพติด; แต่ว่าศาสนา นั้นเป็นเครื่องทำลายยาเสพติด. ยาเสพติด ในที่นี้หมายถึง ความใง่ ความ หลง ในความเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนังทางกิเลส : หลงใหลในเรื่องกิน เรื่อง กามเรื่องเกียรติ นี้เป็นยาเสพติดยิ่งกว่าสิ่งใด. ธรรมะในพระศาสนานั้น,

ใครคือใคร

จะขจัดยาเสพติดเช่นนี้ให้หมดไป, ให้จิตใจสะอาด สว่าง และ สงบ ไม่มีเหตุผล อะไรที่จะมากล่าวหา ว่าศาสนาเป็นยาเสพติดเลย.

การที่คนเกลียดวัดโง่ไป หลงไป กลัวคอมมิวนิสต์ชิ่งกว่ากลัว กิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดคอมมิวนิสต์นั้น ก็เพราะความเกลียดวัด นั่นเอง. ฉะนั้น ขอให้สนใจในสิ่งที่เรียกว่าวัดกันให้ถูกต้อง, แล้วก็จะรู้ถึงต้นตอของ สิ่งที่ตนกลัว, จะกำจัดต้นตอของสิ่งที่ตนกลัว; แล้วก็ไม่ต้องมีอะไร สำหรับจะกลัวกันอีกต่อไป ดังนี้.

นี่แหละ คือสิ่งที่กำลังเป็นบีญหาในบีจจุบันนี้ ในโลกนี้ทั้งโลก. เราก็จะพูดได้ว่าในโลกนี้ทั้งโลก ไม่มีบีญหาอะไรเหลืออยู่แล้ว นอกจากบีญหา คือ การมุ่งทำลายล้างกัน ระหว่างพวกที่เป็นคอมมิวนิสต์ กับมิใช่คอมมิวนิสต์.

ถ้าคนเกลียดวัด ยังมามัวเกลียดวัดกันอยู่ ก็ไม่มีทางที่จะรู้ว่า อะไรเป็นอะไร ไม่รู้ว่าอะไรที่จะสามารถแก้บัญหาของมนุษย์ได้. ขอให้ ทุกคนเป็นอิสระแก่ตน ในทางความคิดความเห็น, ให้มีจิตใจที่เป็นอิสระ ถ้ามา เกลียดวัด เสียแล้ว มัน ก็ไม่เป็นอิสระ คือมัน มีความลำเอียงเสีย แล้ว. ความลำเอียงนั้นมันครอบงำจิตเสียแล้ว; จิตนั้นไม่เป็นอิสระ เสียแล้ว, จิตนั้นก็ไม่มีทางที่จะคิดนึกอะไร ให้ถูกต้องตามที่เป็นจริงได้; จึงขอให้คนเกลียดวัดทั้งหลาย ดำรงตนเสียใหม่, ตั้งตนเสียใหม่ ให้มีความ คิดที่เป็นอิสระ จากความโง่เขลาเป็นข้อแรกก่อน. ให้รู้สึกว่า การเกลียดวัด นั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์, ไม่รู้อะไรตามที่เป็น

จริง จึงไปเกลียดสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์ และจำเป็นแก่มนุษย์. มีตัวของตัว เป็นผู้เกลียดวัด ก็เท่ากับว่า มีตัวของตัวเป็นผู้ทำลายประโยชน์ของตัว, ทำลายการได้สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ ที่ตัวเองจะพึงได้. ขอให้สนใจกัน ในข้อนี้, แล้วสังคมมนุษย์เรานี้ก็จะหมดบัญหา ที่เป็นความทุกข์ทรมานมา อย่างยึดยาว.

ความเกลียดวัด หรือเกลียดธรรมะ หรือเกลียดศาสนานั้น มันมี
มูลมาจากบูชาความเอร็ดอร่อยสนุกสนานทางเนื้อทางหนัง. เดี๋ยวนี้มันเป็น
บาปเป็นกรรมอะไรในโลกนี้ ก็ยากที่จะกล่าวได้ ที่ว่า ในโลกนี้มีการศึกษา
ชนิดที่ทำให้มนุษย์บูชาความสุขสนุกสนาน เอร็ดอร่อยทางเนื้อทาง
หนัง. คำพูดนี้เลวทรามมาก หยาบคายมาก ไม่ค่อยอยากจะพูดเลย;
แต่ก็ไม่รู้จะพูดอย่างไร ว่า ความสุขสนุกสนานเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนัง
นั้น เป็นเสนียดจัญไรของโลก, เป็นสิ่งที่จะทำลายโลก. แต่แล้วโลก
ถ็กลับบูชา จนปรับปรุงการศึกษา การเมือง การเศรษฐกิจ อะไรต่างๆ ให้
เป็นไปในทางที่มนุษย์จะได้รับความเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนังจนสุดเหวียง.

นีบางทีก็ยึงกว่าสุดเหวี่ยง จนไม่รู้ว่าจะใช้คำว่าอะไร; มันสุด เหวี่ยงยึงขึ้นไปทุกที, และมันก็น่าประหลาดที่ว่า ความสุดเหวี่ยงนี้ไม่รู้จักจบ, คือมันเหวี่ยงออกไปได้ไกลยึ่งขึ้นไปทุกที. ความเจริญทางวัตถุนี้ ยังมีทาง ที่จะเหวี่ยงไกลออกไปอีกมาก. เดี๋ยวนี้ก็เหวี่ยงไกลถึงขนาดที่ไม่มีสิลธรรม เหลืออยู่ในโลก แล้ว; มันจะเหวี่ยงไกลออกไปได้อย่างไรอีก ก็คอยดูกัน ต่อไปข้างหน้า; คือไม่มีศีลธรรมนั้นก็ระดับหนึ่ง. ทีนี้ก็กลายเป็นมีสิ่ง ที่เป็นอธรรม, คือความเลวร้ายที่ตรงกันข้ามกับศีลธรรมอย่างยิ่งนั้นขึ้นมา

อีกระดับหนึ่ง; ถ้ามาถึงระดับนี้แล้ว ก็เรียกว่าถึงที่สุดของโลก. โลกนี้ ถึงความวินาศ, มนุษย์นี้ถึงความวินาศ ไม่มีอะไรเหลือ; เป็นความสูญเสีย ของความเป็นมนุษย์ ยิ่งกว่าลูกระเบิดนิวเคลียร์, ปรมาณูร้อยลูก พันลูก หมื่นลูก ที่จะมาทำลายโลก นี้ก็ยังไม่มีความเสียหาย มากเท่ากับที่โลกนี้มัน ไม่มีศีลธรรม กลับไปมีสิ่งที่ตรงกันข้ามกับศีลธรรม.

คนโบราณเขาพูดกันอย่างนี้ ก็เพราะว่าอาวุธปรมาณูหรืออะไรที่ มันเทียบกันได้กับอาวุธปรมาณู สำหรับคนสมัยโบราณ มันจะทำลายโลกนี้ ได้ก็เพียงแต่ทางวัตถุเท่านั้น คือทางเนื้อทางหนัง, ทางแผ่นดิน, เป็น วัฒนธรรมทางวัตถุ; ไม่ทำลายถึงดวงจิตดวงวิญญาณ. แต่ถ้าความไม่มี ศึกธรรมเข้ามาครอบงำโลกแล้ว มันทำลายทางจิตทางวิญญาณ; แม้ จะรอดชีวิตอยู่ ก็ไม่มีประโยชน์อะไร, มีแต่โทษอย่างเดียว. คนโบราณจึงกลัวความวินาศในทางจิตทางวิญญาณ ยิ่งกว่าทางร่างกายหรือทางวัตถุ.

เดี๋ยวนี้ โลกนี้กำลงหลงใหล เร่งรัดการศึกษา การประดิษฐ์ต่างๆ นานา การเมือง การเศรษฐกิจ ทุกอย่างล้วนแต่ให้โลกนี้บูชาประโยชน์ ทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง; ไม่กำนึงถึงเรื่องทางจิตทางวิญญาณเลย. คนก็เกลียดเรื่องทางศีลธรรม หรือทางจิตทางวิญญาณกันมากขึ้นๆๆในโลกนี้, จนจะไม่มีใครพูดถึงเรื่องนี้; และถ้าใครเอาเรื่องนี้มาพูด ก็หาว่า เป็นคนบ้า. อาตมาเป็นคนถูกด่าก่อนคนอื่นเป็นแน่นอน เพราะว่ามัวพูด ถึงอยู่แต่เรื่องนี้; ก็ไม่เป็นไร, ยินดีที่จะให้เขาด่าว่าอย่างนั้น. ยังคง พยายามต่อสู้ เพื่อให้มนุษย์ใด้มีความรู้ความเข้าใจอันถูกต้อง ในเรื่องของ พระธรรม ของพระศาสนา ของวัดวาอาราม ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่ดีที่สุด สำหรับมนุษย์จะได้เป็นมนุษย์อยู่ตลอดอนันตกาล.

สรุป ความว่าข้อความต่างๆ อย่างที่ได้บรรยายมาแล้วนี้ มีความ มุ่งหมายเพียงว่า จะพูดจากันกับคนจำพวกหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าคนเกลียดวัด จึงได้พูดธรรมะกลุ่มหนึ่งธรรมะระบบหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า ธรรมะสำหรับ กนเกลียดวัด ดังที่ท่านทั้งหลายก็ได้พึ่งมาแล้ว, และได้พึ่งในวันนี้เป็น วันสุดท้าย เพราะเป็นวันสุดท้ายของการบรรยาย.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้จำเอาไป คิดนึกพิจารณาดูให้ดี แยก แยะดูให้ดี ว่าในจิตใจของเรานั้นมีอะไรเหลืออยู่? แม้จะเป็นส่วนน้อย ที่ทำให้เราเกลียดธรรมะ เบือนหน้าหนีธรรมะ ไม่อยากจะสนใจธรรมะ; แม้ไม่ทั้งหมด ก็ในข้อใดข้อหนึ่ง ในแง่ใดแง่หนึ่ง ซึ่งเราไม่สนใจ เราก็ ไม่รู้ทิศทางของจิตใจ ที่จะเดินไปอย่างถูกต้อง จึงได้เป็นโรคประสาทบ้าง เบ็นโรคจิตบ้าง, อยู่ด้วยความหวาดหวันวิตกกังวล หาความสงบสุขมิได้. ทั้งที่มีความสมบูรณ์ในทางวัตถุแล้ว ก็ยังมีจิตใจเหมือนกับตกนรกหมกใหม้ อยู่ทั้งเป็นๆ. นี่คือโทษ บาป ของการเกลียดธรรมะ เกลียดวัด เกลียด ศาสนา ซึ่งเป็นสภาพสำหรับแวดล้อมมนุษย์.

ขอให้เป็นอยู่ในความถูกต้อง ด้วยกันจงทุก ๆ คนเถิด; ธรรมะ หรือพระศาสนาก็จะยังคงมีประโยชน์แก่เรา, ไม่เป็นหมัน ดังที่ได้เป็น หมันไปแล้ว สำหรับคนจำนวนใหญ่จำนวนหนึ่งในโลกนี้ คือคนที่เกลียด วัดทั้งหลายนั่นเอง.

การบรรยายนี้ในวันนี้ สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยาย เรื่อง ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด ไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าได้สวดบท คณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจ สำหรับจะต่อสู้กับกิเลส ที่เป็นเหตุให้เกลียดวัด อีก ต่อไป.

ใบแก้คำผิด

ใครคือใคร

(การนับบรรทัด ให้นับลงมาจากบรรทัดบนสุดคือบรรทัดของเลขหน้า ถ้ามี (จล) ให้นับขึ้นมาจากล่าง เพื่อประหยัดเวลา)

หน้า	บรรทัก	คำที่ผิด	แก้เป็น
देखे	ର (୩ଶ.)	เกี่ยวนี้	เคียวนี้.
೯೯	ବର	ไปเสีย	ไปเสีย.
	ອຫ	นาม	นาม—
	වේ	วิวัฒนา	วิวัฒนา—
«Ze	GC	18	ใช้
œ'o	ଅ (ବର.)	มหา	มหา—
	æ	มน	มัน
ಇಲ	5	ว่าเป็นคนของคน	ว่าเป็น คนของคน
	g (20.)	ปุกุชนเคยหนาที่บ	ปุถุชน เคยหนาทีบ บัคนี้
-900	ର (୩ଶ.)	บกน	
ବରର	le (9a.)	กฑัญญู	กฑัญผู้
<u>ම්</u> සිස්	ଝ	วส	াল ,
ೂ೯ಡ	b (₹a.)	มน	มัน
කප්ක	۹	พระเจ้ากับ	พระกับ
೯೮೪	b	ลึก	ลึก.
ඉස්ජී	៣	นนแหละ	นั้นแหละ
କଙ୍କ ଚ	ବର	ว่า.	ว่า :
ඉස්හ	•	กบ	กับ
lebac	ଭ (୩ଶ.)	เวไนย	เวในย—

หน้า	บรรทัก	กำที่ผิด	แก้เป็น
ත්තය)	les .	ขาณุวัฏฏ	ขาณุวัฏฏะ
beb	ବଳ	โลภะโทสะ	โดภะ โทสะ
മരു	₫	กระปรักระ	กระปรักระ —
ছিছে	e!	ญาณทัสนะ	ญาณทัสสนะ
ම්කුල් ම	er.	วัฏฏะสงสาร	วัฏฏสงสาร
කුදෙක්	ko	ศีล	ศึล —
	ď	ศึล	ศีล —
lan/o	භ	ศีล '	ศึล—
නික්ෂ	ବ	ដ្ឋារី	ผู้มี ศีล —
කරු ක	ď	ศึล	ศึล —
	କତ (ବର.)	อยู่อย่าง	១ខ្ញុំ
los an	භ	สควโลก	สัตวโลก
ල දුනුලු	⊄ (ବର.)	ขานุวัฏฏสัคว์	ขาณุวัฏฏสัตว์
विद्रस	ъ	อีกอย่างหนึ่ง.	อีกอย่างหนึ่ง".
නමශ්	e!	เครจฉาน	เคร็จฉาน
alele	នា	ศึล	ศึล —
	ಡ	ให้กนทำบุญเราไม่ได้	ให้คนทำบุญ เราไม่ได้
ണിമര്	₫	ศึล	ศึล —
ണഭഭ	ď	วคทงหลาย	วักทั้งหลาย
ಉಪ್ತ	b (୩ ଣ.)	ยาย	ย่ายี
	ଅ (୩ଶ.)	อำไพ กิเลสา	อำไพ กิเลสา—
៣៧២	ď	เบียก	เบียก —
៣៨៤	Œ	วิมุตติวิ โมกข์	วิมุศติ วิโมกข์
ബര്ഷ	๓ (จล.)	กามารมณ์ทรัพย์สมบัติ	กามารมณ์ ทรพย์สมบัติ
ണഭിത്	୍ (୩ଗ.)		เจ็บ คาย
	ବର (ବନ.)	มั่น	มัน